

ALEXANDRU ODOBESCU

Opere I

ALEXANDRU ODOBESCU

OPERE
I

Ediție critică publicată
sub îngrijirea
Acad. Tudor Vianu

• \ . 1965

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ALEXANDRU ODOBESCU

OPERE
I

Scieri din anii 1848-1860
Antume. Postume. Variante

Nfffee^-^nexe

9eefk irtarfr LHwarfi?

M c , DEMEI R. F. n ^

Text critic și variante
de

O. I xenescu

Note

Acad. Tudor Vianu si V. Candea

V 4

EDITURA ACADEMIEI \ E4.U.^U4*@HKI' SOCIALISTE ROM

Alexandru Odobescu. Fotografie din 1858.
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. Cabinetul de Stampe

INTRODUCERE

Publicarea clasicilor literaturii române în bune ediții critice este o nevoie adeseori simțită și exprimată a vieții noastre literare. Unii dintre scriitorii noștri s-au bucurat, de mai multă vreme, de privilegiul unei astfel de prezentări. Totuși, cu excepția lui I.L. Caragiale, tipărit în întregimea operei lui și cu aceea a lui Mihail Eminescu, în curs de apariție, opera nici unuia din ceilalți mari scriitori români n-a fost dată la iveală în condiții care să dea o imagine exactă a *totalității* ei, așa cum rezultă din ceea ce a tipărit scriitorul și s-a păstrat în manuscrisele lui, împreună cu aparatul critic menit să satisfacă necesitățile cercetării ei din punct de vedere lingvistic, social-istoric și artistic.

Este probabil că astfel de lucrări vor fi întreprinse din ce în ce mai des, de aci înainte, ca un rezultat al progresului general al studiilor filologice în țara noastră. Unele din aceste lucrări s-au și anunțat sau sînt în curs de desăvîrșire. Se simte însă nevoia adunării tuturor laolaltă, într-un *corpus* al clasicilor literaturii române, unde cercetătorii de azi și de mâine să poată găsi, economisind timpul cerut de consultarea sau de descoperirea tuturor izvoarelor, temelia sigură a investigației lor. Dînd satisfacție unei astfel de trebuințe, Editura Academiei R.P.B. a înscris în programul ei de activitate, publicarea unei colecții a operelor clasicilor literaturii române, în ediții critice, printre care și aceea a lui Odobescu.

Alegerea lui Odobescu, pentru noua colecție, se justifică prin mai multe împrejurări. Mai întii, edițiile anterioare, chiar aceea publicată de Odobescu însuși, în 1887, sînt departe de a satisface exigențele unei ediții critice. Odobescu nu și-a revăzut textele sale, ci s-a mulțumit să le reproducă în forma tipăririi lor anterioare, astfel încît ultima lor ediție, supravegheată de autor, nu prezintă garanțiile recunoscute de obicei unei astfel de tipărituri. Era deci nevoie ca, pornind totuși de la ultima ediție, s-o comparăm cu edițiile anterioare și, cînd era cazul, cu manuscrisele, pentru a obține icoana exactă a evoluției lingvistice a scriitorului, într-o epocă plină de fluctuații și pe care el n-a încheiat-o prin adoptarea unui sistem stabil al zicerii și al scrierii. «Nota asupra ediției», pe care cititorul o va găsi în continuarea acestor pagini, va prezenta metoda folosită de noi în transcrierea textelor și notarea variantelor.

Al doilea motiv al alegerii lui Odobescu stă în faptul că părți destul de întinse ale operii lui n-au fost niciodată incluse într-o ediție

a acesteia și, cu atât mai puțin, într-una critică. Fără a putea spune că, din această pricină, imaginea scriitorului Odobescu a rămas incompletă, este totuși just a observa că această imagine prezintă zone confundate în umbră, pe care noua valorificare a moștenirii noastre literare se cuvine a le pune în lumină și a le prețui potrivit meritului și valorii lor. Activitatea editorilor anteriori și a criticilor care i-au însoțit au dat un relief suficient figurii povestitorului, a învățatului în atâtea domenii, a luptătorului pentru o limbă literară, a patriotului. Totuși știm oare destul despre fiecare din aspectele multiplei personalități a lui Odobescu, cită vreme lăsăm îngropate în vechile publicații sau în mapele de manuscrise, jurnalele lui de călătorie, articolele politice, poeziile originale, traducerile, schițele dramatice, mărturiile scrise ale activității lui academice, pentru a nu mai vorbi de foarte bogatul fond de scrisori intime, prin care caracterul omului și împrejurările vieții lui se conturează într-un mod așa de interesant? Publicarea tuturor acestora, însoțită de comentarea lor critică, este unul din scopurile acestei ediții.

Pentru a atinge acest scop ne-a stat în ajutor împrejurarea că Odobescu este unul din scriitorii care au lăsat posterității un destul de bogat fond de manuscrise, părți însemnate din prețioasa-i bibliotecă, un catalog al acesteia, o foarte bogată corespondență, toate păstrate în colecțiile Bibliotecii Academiei E.P.E. Mulțumită tuturor acestora, sintem astăzi în stare să reconstituim unele detalii ale formației lui intelectuale, să-i cunoaștem izvoarele și să cîntărim temeinicia pregătirii lui, ca și metodele folosite în creația literară și în lucrările de erudiție, să-l urmărim de la începuturile activității lui, să aflăm știri noi despre evenimentele vieții sale.

Să adăugăm, în fine, că chiar dacă neajunsurile vechilor ediții n-ar fi impus pe aceea de față, și dacă existența izvoarelor amintite n-ar fi înlesnit-o, însemnătatea însăși a personalității și contribuției lui Odobescu ar fi îndreptățit îndeajuns întreprinderea editorială pe care o începem aici. Această însemnătate provine din locul pe care Odobescu îl ocupă în cultura românească a secolului al XIX-lea, ca și din complexitatea și armonia personalității sale. Ajuns la viața literară și științifică după ce scriitorii generației de la 1848 își dăduse partea cea mai caracteristică a contribuției lor, și continuând direcția acestor înaintași, Odobescu rămîne el însuși prin particularități de limbă care acordă o marcă ușor de recunoscut tuturor scrierilor sale, printr-o deosebită măiestrie artistică, printr-o pregătire de cultură multilaterală, prin numeroasele și variatele lui interese științifice, prin patriotismul care îl ajută să se alătore mereu cauzei bune \ Eeprezentant al direcției naționale și populare, dar în același timp scriitor umanist și savant, om adînc ancorat în tradițiile pozitive ale poporului, dar și spirit luminist și progresist, reprezentant al onora din primele succese ale țării în lucrarea de asimilare profundă și originală a culturii clasice și moderne, deschizător de drumuri în mai

¹ Pentru aprecierea activității lui Odobescu vd. studiul meu : *Al. Odobescu pașoptist și umanist*, publicat ca introducere la ediția de Opere, 2 voi., ESPLA, republicat în «Mica bibliotecă critică».

multe ramuri ale științelor istorice și filologice, scriitor cu atâtea ale expresiei, încît operele lui și-au păstrat frăgezimea și contin prețuite și de generația de azi, Odobescu este, fără îndoială, una din nalitățile cele mai de seamă ale veacului său. Monumentul operei sale bine așezat pe drumul pe care nădăjduim că vom vedea ridicîndu lelalte monumente cu care sintem îndatorați marilor scriitori ai tului nostru.

Ediția critică a *operelelor* lui Al. Odobescu, antume și postume cuprinde zece volume, fiecare din acestea conținînd scrierile epoce, în ordine cronologică, de la începuturile scriitorului pînă la rîrița lui. În afară de textele, însoțite de variantele lor, fiecare voi cuprinde note critice cuprinzînd datele publicării succesive ale scrieri, descrierea manuscriselor, precizări asupra izvoarelor, aprecia pra valorii contribuțiilor, din punctul de vedere al cercetării m cînd este vorba de scrieri științifice, ecouri ale criticii etc. Ultimele volume vor cuprinde corespondența scriitorului, cunoscută num țial pînă astăzi. Un glosar, atât de important cînd este vorba de așa de bogată, alimentată din surse atât de variate, cum este lim Odobescu, și o bibliografie a scrierilor lui și despre el vor întreg

Primul volum conține, în afară de *Date privind viața și a lui Alexandru Odobescu*, scrierile lui, cele datate, publicate sau scrise, din perioada 1848—1860, variante și note iar în anexe cat bibliotecii sale.

Din rezultatele activității științifice din anul 1860 nu a fos însă jurnalul călătoriei lui Odobescu pentru cercetarea monun din județele Argeș și Yilcea — publicat postum — nici articolul *tățile mănăstirilor Amota și Govora* apărut în același an în revista *român*. Am procedat astfel pentru considerentul că cercetările de culturală ale lui Odobescu reprezintă o altă fază din activitatea anume aceea ilustrată prin publicarea *Revistei române* și a studiilor în această revistă științifică. Jurnalul din 1860 își va afla deci volumul următor al acestei ediții, împreună cu scrierile de la *română*.

Scrierile din primul volum dau o imagine a tinărului Odob anii lui de formație. Tinărul student la Paris, unde trăiește în cer granților politici ai revoluției din 1848 și unde întîlnește pe K E a cărui influență va deveni hotărîtoare pentru el, se formează ca clasic. În această vreme adună el o parte a prețioasei lui biblioteci cialitate și întreprinde traduceri din clasicii Antichității, din Hesiod, Virgil, Horațiu, prin care sint așternute bazele artei lui s cești de mai tîrziu. Inițierea lui clasică dă un prim rezultat ști studiul despre *Satira latină*, care, după cum arată notele, scoate un cercetător format. Tinărul este, în același timp, atras de stud riei și al artei. Citirea *Istoriei Franței* a lui Jules Michelet îi im elementele primei lui încercări literare, *Ioana, d'Arc, Fecioara din Din trecutul Franței îi răsare figura tragică a lui Urban Grand tima unei vremi de obscurantism, din care face eroul unei drame în proiect. În țară începuse vremea «regalității» literare a lui Vas sandri. Prin acesta, ca și prin Mihail Kogălniceanu, care schițase*

gramul *Daciei literare*, cadrul dezvoltării viitoare a literaturii noastre,, pornise curentul național și popular, care își va găsi și în Odobescu pe unul din reprezentanții lui. Tinărul scriitor compune poezii, uneori înrudite ca tematică și mijloace literare cu acele ale maestrului său, altele dependente de alte modele, dar fără să ajungă vreodată a încheia ceva care să provoace impresia că un adevărat poet liric apăruse pe lume, din cînd în cînd versifică pe o temă populară, altă dată traduce din Beranger, pe care îl admiră, împreună cu epoca lui, ca pe un cîntăreț al poporului. Toată această activitate poetică juvenilă, ale cărei roade sînt publicate aci pentru întia oară, reprezintă însă o direcție abandonată a scrisului lui Odobescu, ca și proiectele dramatice, deși acestea din urmă vor reveni, pentru a da naștere unor rezultate minore, în epoca finală a activității scriitorului.

Interesul pentru artă, vizibil și în jurnalul călătoriei la Londra, din 1852, venea să se unească cu înflăcărarea patriotică a tinărului pașoptist, vizibilă în unele poezii, dar mai cu seamă în articolul *Muncitorul român*, inspirat de un sentiment foarte viu, dar în care influența ideilor și chiar a unora dintre mijloacele lui Iș. Bălcescu este identificabilă. Din unirea acestor două îndemnuri ia naștere conferința *Viitorului artelor în România*, rodul unei informații întinse și al unei gândiri foarte mature, surprinzătoare la un autor atît de tînăr, extindere a programului *Daciei literare* și aplicarea lui la problemele creației în artele plastice și în muzică, formulare a unor directive fecunde, pe care Odobescu nu le va mai pierde niciodată din vedere și care vor alcătui crezul marilor artiști plastici români, a arhitecților și a compozitorilor din epoca următoare.

Mișcarea de cultură a generației de la 1848, în tendința de a sprijini aspirațiile către libertate și justiție pe cunoașterea trecutului plin de încercări ale patriei, adusese la publicarea vechilor ei cronici, în *Magazinul istoric pentru Dacia* al lui K. Bălcescu și Aug. Treboniu Laurian, în *Letopisiștile* lui Kogălniceanu. Tinărul Odobescu se afundă în studierea lor ca și în a celorlalte izvoare ale istoriei românilor, utilizate de Gh. Șincai în *Hronica românilor*, căruia trebuie să i se recunoască meritul de a i le fi relevat. Evocarea trecutului național în romane sau nuvele, «culoarea locală», ca procedeu artistic, proveneau din romantism și, în literatura noastră, dăduse unele din cele mai frumoase reușite literare ale lui C. Țe-gruzzi, ale lui Gh. Asachi. Odobescu continuă linia acestora dînd în *Mihnea-voă* și în *Doamna Chiajna*, primele lui opere mai însemnate, «scene istorice», cum le numea el folosind o expresie a terminologiei literare romantice, episoade din feudalitatea românească văzute din unghiul unui adept al noilor progrese sociale, scrise cu mijloacele unui artist, dar și cu conștiința unui erudit, după cum o dovedește citarea izvoarelor, de altfel nu totdeauna folosite cu toată atenția, după cum notele acestui volum o arată de cîteva ori.

În toată această primă parte a activității lui Odobescu, biblioteca lui i-a fost de un mare ajutor. Studiul cataloagelor acestei biblioteci, semnalate mai de mult, dar publicate aci pentru întia oară, în textul stabilit de IșTadia Lovinescu, va deveni indispensabil pentru cercetătorul care va dori să cunoască sursele scriitorului. Pornind de la indicațiile cataloagelor, am mers la cărțile respective, în măsura în care ele se mai găsesc în colec-

țiile Academiei R.P.B. și semnalînd sublinierile, adnotațiile, tablouri, materii redactate de cititor, cîte o fișă intercalată în paginile volumului, dedicațiile etc, s-a putut lumina ceva din munca de laborator a lui Odobescu, din hărnicia lui studiosă, din relațiile lui științifice și literare.

Ajuns la sfîrșitul acestei prime părți a carierei lui literare, Odobescu se găsea în pragul unei noi perioade, al cărui eveniment mai de seamă va fi publicarea și conducerea *Revistei române*. Volumul următor al acestei ediții va fi consacrat ogîndirii activității lui Odobescu în această perioadă.

ACAD. TUDOR VIANU

Martie 1962

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Editarea critică a scrierilor lui Alexandru Odobescu într-un corpus de opere complete pare a fi, la prima vedere, o întreprindere din cele mai puțin dificile, de vreme ce scriitorul însuși s-a îngrijit să-și publice opera în ediție definitivă, manuscrisele cele mai interesante, rămase în fondurile publice și particulare, au fost corect reproduse în publicații postume, iar bibliografia a fost stabilită cu mai bine de un sfert de veac în urmă. Cercetarea minuțioasă de bibliotecă infirmă însă această impresie cvasi-unanimă. Odobescu nu și-a adunat niciodată opera, adică toate scrierile publicate în reviste, broșuri sau tomuri, într-o ediție definitivă. Cele trei volume de *Scrieri literare și istorice*, tipărite în 1887 de Editura librăriei Socec & Comp., nu sînt, după cum reiese din câteva note subliniare, decît începutul unei serii selective, iar textele alese pentru această ediție nu au decît în anume înțeles caracter definitiv, scriitorul urmărind numai adaptarea ideilor formulate altă dată la cunoștințele și punctele de vedere din momentul reeditării, eliminarea datelor, observațiilor și concluziilor perimate, sau cu caracter prea special, și, în fine, ameliorarea expresiei, îndeosebi prin modificări de topică și vocabular. Nu reiese de nicăieri că Odobescu a fost preocupat de «unificarea» ortografică, fonetică și morfologică a ediției *SLI (1887)*, chestiune lăsată, pare-se, pe seama editorului, a corectorului și a tipografului, care, după cum rezultă din analiza textelor, au primit, ca manuscrise «definitive», ediții mai vechi, fiecare cu ortografia ei, cu erorile ei de gramatică, și chiar cu greșelile ei de tipar¹.

În ceea ce privește manuscrisele publicate după dispariția scriitorului, opinia generală nu este mai puțin exagerată, în primul rînd pentru că, din marele număr de pagini autografe rămase de la Alexandru Odobescu în depozitele publice, numai o mica parte a văzut lumina tiparului, multe, și îndeosebi corespondența, fișele, ciornele, fiind și astăzi necunoscute. Este însă de la sine înțeles că un corpus de opere complete nu poate fi inițiat fără cercetarea prealabilă, minuțioasă, a tuturor creionă-

¹ Notăm cu această siglă ediția menționată, *Scrieri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, 3 voi., București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887.

² Vezi argumentele acestei afirmații în descrierile edițiilor antume ale fiecărui text, de scrieri care preced variantele.

rilor scriitorului, orice filă, orice însemnare putînd oferi argumente țiale atît pentru transcrierea corectă a textelor cît și pentru redacțiunile notelor critice. Aceleași analize critice minuțioase trebuie să-i fie și pentru manuscrisele publicate postum, deoarece majoritatea au fost produse cu numeroase lacune și lecțiuni eronate, fără nici o preocupare pentru interpretarea lingvistică a grafiilor. Iată în acest sens câteva exemple culese la întimplare din textele *Călătorie din Paris la Londra și Călătorii nări despre monumentele istorice din județele Argeș și Vilcea — Călătorie făcută în 1860*, reproduse, primul, în *Convorbiri literare* București XLIX, nr. 11—12, noiembrie-decembrie 1915, p. 1141—1144 și *Convorbiri literare*, București, an. LXVII, nr. 7—9, iulie-septembrie 1934, p. 621—622, iar al doilea, în *Convorbiri literare*, an. XLIX, nr. 11—12, noiembrie-decembrie 1915, p. 1134—1140 și *Convorbiri literare*, an. LXVII, nr. 7—9, iulie—septembrie 1934, p. 636—681.

CĂLĂTORIE DIN PARIS LA LONDRA

Lecțiuni în manuscris

Precuwtntare

(vezi, în voi. de față, p. 165-166)

era

se nu plouă

pînă pe la două din noapte

plătești o butelcă ca șase în Paris

niciodată n-am mîncat englezește

Șezînd în birt de străini, am rămas foarte străin de obiceiele englezești

găsești ceea ce-ai putea găsi

sistemul nostru general de viață

nenorocitului

altele sînt pline de morminte mai noi, ca al lui Lord Chatham, al actorului Kemble, al mașinistului Watt

acoperemîntul

mijloc

cununa

frumosului

surpăturile Partenonului

Lecțiuni în «Convorbiri literare»

Convorbirile literare omit textul *Precuwtntare*

era¹

să² nu plouă

pînă la două din noapte

plătești o butelcă ca masa în Paris

n-am mîncat niciodată englezește

omite în *Convorbiri literare*

găsești tot ce ai putea găsi

sistemul nostru general

nefericitului

altele sînt³ pline de morminte mai noi, ca al lui lord Chattam, al actorului Kemble, al ministrului Watt

acoperămîntul

mijloc⁴

armura

frumuseții

săpăturile Partenonului

¹ Eroare perpetuă.

² Idem.

³ Idem.

⁴ Idem.

fintini măiestrețe	fintini măiestre
mică cheltuială	mare cheltuială
pur tară	purtau
răpește	urșește
virtuj de interese	virtuj de întrecere
o bogată colecție	o colecție
pentru englezi, oameni neobicinuiți	pentru englezii neobișnuiți
va avea răbdarea a-și arunca ochii	va avea a-și arunca ochii

ÎNSEMNĂRI DESPRE MONUMENTELE ISTORICE DIN JUDEȚELE ARGEȘ ȘI VÎLCEA

Lectiuni în manuscris

duminică

Toată ziua am petrecut-o foarte plăcut

Sașa a rămas la Golești; acolo sint d<oamn>a Zinca Golească, Elenca Filipeasca, Anica și Catinca Rocoviță

plasa Golăneștii

hori de rumâni care le calcă subt picioare

explicări

acum mai cu totul părăsit

acum doi ani îmi ieșise în față, urcîndu-mă de la Cotmeana în sus

Mititica Sașa, ea mă aștepta la Golești astă seară, și nici că știe că eu sint la Cotmeana și mă gîndesc la ea

nu așa curată

au întors cu mîinile trăsura

vișine prea bune

îmbrăcate rumânește

cînd eram

dor' simțeam nădușeala cum mi se răcea pe trup

engleza Miss Marianna

D<oam>na Turduiasca

colecția noastră de vederi

Lectiuni în «Convorbiri literare»

duminică

Toată ziua au petrecut-o foarte bine și foarte plăcut

Sașa a rămas la Golești, unde se aflau doamna Zinca Golească, Anica Racoviță, Elena Filipeasca, Anica și Tinca Racoviță

plasa Golești

hori de români care le calcă în picioare

explicații

acum cu totul părăsit

acum doi ani o văzurăm în față, urcîndu-ne de la Cotmeanca în sus

omite în *Convorbiri literare*.

nu prea curată

au întors cu bine trăsura

vișine foarte bune

îmbrăcate țărănește

cît era

căci simțeam o răceală nesuferită

eleganta Miss Marianna

D-na Tărtășescu

colecția de vederi

după uciderea lui la Torda

fumega

asta era cea mai mare a mea grijă

dreseră țărani drumul

am trecut pe pod umblător Oltul

pasportul

Șoseaua pe acolo e stricată, și acuma lucrează alta; astfel, drumul pe acolo fiind prea îngust, e destul de primejdios

a oprit numai vreo citeva exemplare din *Mihnea-voda*, ce le luasem pentru trebuințe puțin literare și politice

am tras la otelul «Zur Ungarische Krone», în Ulița Mare, care-mi fusese recomandat de Cornescu și C. Mănu

Pe la șapte am ieșit în trăsură, și am ocolit tot orașul, văzînd și rămășițele de vechele zidiri și turnuri de împrejmuire ale cetății. La urmă am fost la teatrul cel închis

tuturor

cărușul nostru sas, ce ni-l trimise de la otel ne-am putut bucura de frumusețea acelor sălbatice locuri, unde drumul merge pe stîncă scobită și cioplită de mari de veacuri, chiar pe alături cu matca. Oltul e acolo strîns între munți

sînt

greutățile

Poteca

eu mă opream la fieșce cruce

iarna

vechiul pustnic sălbatic

casele-i răspindite pe mii de costișe

picerele

drept

deșifra

Conversația despre grecii de la Drăgășani și Jevedeni

<Trenk> m-a inecat cu vâietările lui

mi-a vorbit de Luther și Calvin, adăogînd că nici Voltaire nu era puțin om

Trenk a desenat capela

după predarea lui la Turda

fumează

asta era grija mea cea mai mare

dreseră drumul

am trecut pe pod umblător altul

pașapoartele

omite în *Convorbiri literare*

a oprit numai citeva exemplare din *voda*

am tras la Hotelul Zur Ungarische Krone în Ulița mare.

Pe la 7 am ieșit în trăsură și-am fost la Teatrul cel închis.

tuturor

cărușul nostru sas, ce-l trimisem de la otel ne-am putut bucura de frumusețea acelor sălbatice locuri unde drumul merge pe stîncă scobită și cioplită de valuri de vechi, chiar pe alături cu matca. Acel drum se zice Oltul, e acolo strîns între munți

sub

asperitățile

Partea

eu mă opream la fieșce sfert de ceas

vara

vechiul sălbatic

apele-i răspindite pe mii de costișe

picioarele

drumul

descifra

omite în *Convorbiri literare*.

<Trenk> s-a inecat în virtopiile lui

mi-a vorbit de Luther și de Gorvin, că nici Valter nu era puțin om

omite în *Convorbiri literare*.

Bineînțeles că o ediție critică nu se poate bizui pe asemenea reproduceri postume ale manuscriselor.

Adăugăm că bibliografiile publicate pînă în prezent nu au cuprins decît scrierile semnate de Odobescu (și nu toate), nu însă și pe cele nesemnate dar identificabile pe baza criticii interne de text, apoi pe cele publicate sub pseudonim, manuscrisele etc.

Transcrierea textelor. Timpul de aproape cinci decenii, între anii 1848 și 1895, în care scrie și publică Alexandru Odobescu, se confundă cu cea mai agitată perioadă din istoria limbii literare românești. Sînt anii de creștere și descreștere a influenței curentului etimologic și a curentului italianist, curente care au întîrziat apropierea ce începuse a se realiza, pe vremea Văcăreștilor, între limba scrisă de cărturari și limba vorbită de popor, adică sinteza spre care tind toți scriitorii înaintați ai vremii.

Preocupat, ca mai toți oamenii de cultură ai epocii sale, de problemele limbii literare, Odobescu participă constant la campania antietimologistă, provocată de exagerările latinistilor, utilizînd atît tribuna științifică a *Revistei române*¹ cît și ședințele Academiei.

Consecvența atitudinii antilatiniste și, poate, cele cîteva aluzii la chestiuni de ortografie și de morfologie din darea de seamă asupra sesiunii « Asociațiunii transilvane » și din dezbaterile academice în jurul dicționarului limbii române, au lăsat impresia că Odobescu ar fi extins, în mod explicit, și asupra ortografiei și morfologiei, opiniile lui antietimologiste. În realitate, lucrurile nu stau chiar așa. Oine citește cu atenție și fără prejudecată manuscrisele lui Odobescu și își dă seama că, de îndată ce părăsește scrierea chirilică și scrierea mixtă, îndeosebi după 1860, scriitorul nostru se rătăcește din ce în ce mai ușor și mai adînc în hățiturile sistemelor « limbistice » și modelor ortografice derivate din principiile etimologice și din exagerările heliadiste, ajungînd, în 1874, să-și mărturisească « nedomirirea asupra multor chestiuni de limbistică română », să scuze, pentru aceste motive, erorile « stilistice » comise de traducătorii români din autorii eleni, apoi să se refere, cu îngăduință, la « fluctuațiile la care limba noastră este încă expusă în procesul ei de limpezire » și la dificultatea « de a se feri cineva atît de exagerațiunile adimenitoare ale sistemelor limbistice, cît și de incorecțiunile consimțite de uzul zilnic al vorbirii și al tiparului românesc »².

Toate « nedomiririle » scriitorului, « exagerațiunile adimenitoare » și « incorecțiunile » își fac loc, în același an 1874, în manuscrisul autograf al cursului de *Istoria arheologiei*, în manuscrisul alograf (adnotat și semnat de Odobescu) și în ediția întîii a eseului *Трудовъ и явилко*³ ca să nu cităm decît lucrări mai cunoscute. În 1877, cînd încredințează

¹ Vezi studiul *Despre unele manuscrite și cărți tipărite aflate în mănăstirea Bistrița (districtul Vilcea, în România)*, capitolul relativ la *Psaltirea lui Coresi*, publicat în *Revista română pentru științe, litere și arte*, București, 1862, voi. II, p. 107—120, și darea de seamă despre *Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului român (Sesiunea din iulie 1862, în Brașov)*, ibid., p. 561—587.

² *Raport asupra manuscriselor de traduceri de pre autori elini, prezentate la concurs*⁴ în *Analele Societății Academice Române*, sesiunea anului 1874, reproduș sub titlul *Condițiunile unei bune traduceri românești, din autorii eleni și latini*, în *SLI (1887)*, voi. II, p. 360—383.

tiparului manuscrisul cursului de *Istoria arheologiei*, dezorientare Odobescu atinge apogeul. Plictisit, pare-se, de numeroasele « greșeli grafice », depistate în coaiele tipărite, — dar care nu se datoresc numai pografului sau corectorului, de vreme ce se întîlnesc și în manuscrisul Odobescu și declină, în prefață, orice răspundere lingvistică, — orice scriere românească din ziua de astăzi, cea de față reclamă de la tipar o nemărginită îngăduință întru ceea ce privește limba și mai cu seamă ortografia. Într-însa, cite erori de felul acesta nu sînt greșeli ale tiparului sau ale corecturii <...>, binevoiască publicul a nu le arunca toată seama scriitorului. Nestatornicia timpului nostru, în filologie ca și în multe altele, poartă cea mai mare parte din vină » \

După 1880, curentul etimologic și curentul heliadist își pierd din autoritate, știrbită, cu ani în urmă încă, de ironiile scriitorilor de argumente filologilor fonetiști. Manuscrisele, ca și articolele științifice publicate de Odobescu în această perioadă, reflectă declinul atitudinii față de cele două curente, dar, totodată, și indiferența scriitorului față de chestiunile de ortografie și morfologie. Așa se explică, probabil, în 1886, cînd reeditează « scenele istorice », nu face, în cuvîntul introdus, nici o mențiune asupra deosebirilor ortografice și morfologice dintre ediția (1860) și a doua ediție, deși, după cum reiese din compararea textelor, deosebirile de acest fel sînt destul de numeroase pentru a fi meritat puțin o aluzie⁵. Și, desigur, tot așa se explică, cel puțin în parte, și indiferența ortografică și morfologică din *SLI (1887)*, deși nu înțind încă îndoială că textele acestei ediții au fost, într-un anumit sens, revizuite de autor, fie înainte de a fi date la tipar, fie ulterior, în corecturi.

Ținînd seama, pe de o parte, de atitudinea consecvent antietimologistă a lui Odobescu, iar, pe de altă parte, de ezitățile și, de la un anumit moment înainte, chiar de indiferența lui față de fluctuațiile ortografice și morfologice proprii timpului de nestatornicie filologică pe care l-a purtat, nu am limitat transcrierea textelor și a variantelor la copierea mecanică mult sau mai puțin mecanică a edițiilor de bază și la stricta înregistrare a diferențelor dintre ediția de bază și celelalte ediții ale aceluiasi text. Acest procedeu ar fi dus, în mod inevitabil, la producerea tuturor inconsecvențelor grafice, a tuturor erorilor ortografice de tipar și a tuturor greșelilor de corectură drept formele limbii lui Odobescu, încărcînd aparatul critic cu un balast de corecturi micuri care ar fi copleșit variantele reale⁶. Pentru a evita o asemenea eroare, am adoptat principiul transcrierii prin interpretare folosind de la caz la caz și numai pe baza analizei sursei originale, cedînd astfel, am stabilit cîteva norme care, fiind deduse din manuscris și din ediții apărute sub îngrijirea scriitorului, reflectă, credem, cu exactitate, atît particularitățile fonetice și morfologice constante în scrisul lui Odobescu, cît și ezitățile sale și ale timpului, și am eliminat, — a

³ A. I. Odobescu, *Istoria arheologiei. Studiu introductiv la această știință. I, Arheologia* — *Renășterea*, București, Librăria Socec și Cnia, 1877, p. X.

⁴ Vezi, în volumul de față, p. 264-266, 269-271 și 307-308.

⁵ Vezi, pentru fiecare text în parte, notele descriptive ale edițiilor.

⁶ Vezi: Demostene Russo, *Critica textelor și tehnica edițiilor*, în *Studii istorice greco-romane*, București, Fundația pentru literatură și artă, 1939, tomul al II-lea, p. 599-600.

texte, cit și din variante, — erorile tipografului și ale corectorului, precum și grafiile fluctuante, lipsite de valoare fonetică.

Formulăm în cele ce urmează normele generale adoptate pentru transcrierea textelor și variantelor.

Vocale : *a* și *ă* din grafiile etimologice de tipul *aăunatori*, *anse*, *barbați*, *consacră*, *rasboi*, *România*, *săpături* [^]*Vitost* transcrise cu *ă* (*adunători*, *barbați*, *consacră*, *război*, *săpături*), cu *î* (*însă*) și cu *â* (*România*).

% din manuscrisele și tipăriturile perioadei de tranziție (/fcrs, p'bșim, rtpit) a fost transcris *ă* (*fără*, *pășim*, *răpit*), *î* (*bmtuia* — *bîntuia*, *decfr'bnat'b* — *desfrînată*), și *â* (*rommi* — *români*), conducându-ne după grafiile din izvoarele scrise sau tipărite cu caractere latine. Cînd grafia propune două sau chiar trei lecții (de exemplu : *dwbm'bturile* și *pîr^u* pot fi citite și *dărîmăturile* și *pîriu*, dar și *dărîmăturile*, *pîrau*, și chiar *dîrîmăturile*, am menționat în variante, alături de lecțiunea aleasă, și grafia din textul original. De asemenea, am înregistrat printre variante, dar precedate de mențiunea *corupt*, grafiile *înfoi* și *pmă* din edițiile moldovenești ale textelor odobesciene.

Tot *ă* au fost citite și semnele *o* și *o* din grafiile *adecoși adeco*, *eo* și *co*, *coci* și *coci*, *cotră* și *cotră*, *dero* și *ăero*, *foră* și *fora*, și *monăstire*, deci *adecă*, *căci*, *cătră*, *dară*, *fără*, *mănăstire*. De asemenea, am transcris ca *ă* și *î*, și semnele *â*, *e* și *6* din grafiile *că-l*, *cotre*, *cârma*, *desfășurând*, *pălcuri*, *rotund*, *spăimînta*, *țerm* și *țarm*, *văpaia* etc.

ă a fost transcris *e* în grafiile *fîă*, *patria*, *viă*, deci: *fie*, *patrie*, *vie* ² și *î* în grafiile *câmpie*, *cărciumă*, *căștiga*, *desfrînat*, *fălfăi*, *izbândă*, *încălcit*, *până*, *sfășiat*, *tărăină*, *tărâm*, *vâslaş*, deci: *câmpie*, *circumă*, *ciștiga*, *desfrînat*, *filfî*, *izbîndă*, *încălcit*, *pînă*, *sfășiat*, *tîrînd*, *tărîm*, *vislaş*,³ dar a fost menținut în *îndemănat*, *mănăstire*, *mănușită*, *mîngăiere*, *vâlcea*, — rostiri populare curente.

e la început de silabă, precedat de vocală, în cuvintele din vechiul fond, a fost transcris după normele ortografiei actuale, dar fără nici o excepție, așa cum indică și ediția *SLI* (1887), unde, frecvent, se întîlnesc grafii de tipul *greier*, *îndoieli*, *învoieli*, *lunguieț*, *măiestrie*, *muier*, *Ploiești*, *șuierătură*, *trebuie* și chiar *giuvaier*, grafie nerecomandată de normele actuale ¹.

e precedat de labială a fost transcrisă, deci: *desmierda*, *fier*, *fierar*, *fieros*, *fierbe*, *miel*, *miere*, *mierlă*, *pedică*, *piele*, *pier*, *pierde*, *pietre*, *pietros*, *zbiera* etc, grafii existente și în manuscrisele autografe și în edițiile originale, paralel cu grafiile etimologice *desmerda*, *fer*, *ferar*, *feros*, *ferbe*, *mei*, *mere*, *merlă*, *pedică*, *pele*, *pept*, *per*, *perde*, *petre*, *petros*, *zbera* etc.

¹ Odobescu scrie, cu grafie mixtă, de obicei, *mbmciure*. Grafia *mănăstire*, întîlnită uneori, se datorește, probabil, omiterii semnului diacritic. Același accident (foarte frecvent în textele cu caractere latine ale secolului al XIX-lea) ar putea explica și formele *locaș* și *rotund*, care figurează, uneori pe aceeași pagină, alături cu formele *locaș* (deci *lăcaș*) și *rotund* (deci *rătund*). Cum însă grafiile *monăstire*, *locaș* și *rotund*, întîlnite și în manuscrisele autografe și în tipăriturile din perioada scrierii de tranziție, au valoare fonetică, le-am păstrat atît în texte cit și în variante.

² Grafiile de tipul *chiăile*, *chiămare*, *înghiătat*, au fost transcrise *cheile*, *chemare*, *înghețat*.

³ Vezi *îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1965, p. 145.

e din grafiile *doue noue*, *reu*, *seu*, *teu* etc, și *e* din *doue*, *noue*, *seu*, *teu* etc, a fost transcris *ă*, deci: *două*, *nouă*, *rău*, *său*, *tău* etc.; *e* grafia latinizată *verbi* (și chiar *verbi*) a fost citit *o* : *vorbi*; am restat pe *ă* în prefixul *ră-* din cuvintele vechi, scrise uneori, în manuscrise tipărituri, *remînea*, *reposit*, *resări*, *resipi*, *resuna* etc, și în prefixul (*răz-*), scris și tipărit adeseori *res-*, deci: *rescumpăra*, *resfăța*, *resfoi*, *resfri*, *respîndi*, *respunde*, *restrîște*, *resleți* etc. (notate în manuscrise și ediții *rescumpăra*, *resfăța*, *resfoi*, *resfrînge*, *respîndi*, *respunde*, *restrîște*, *resleți* etc.) au fost transcrise, în textul și variantele ediției de față, *răs-păra*, *răsfăța*, *răsfoi*, *răsfrînge*, *răspîndi*, *răspunde*, *răstrîște*, *răsleți* făcînd mențiune parantetică, în variante, numai pentru grafia *res-* care s-ar putea să aibă valoare fonetică.

e din grafiile etimologice *deca* (și *decă*), *pena* (și *penă*), *preda* (și *primăvara* (și *primăvară*), *seu*, *șese*, *șapte*, *șerpe*, *țera*, *țerina* etc, a fost și scris *a*, deci: *daca* (și *dacă*), *pana* (și *pană*), *prada* (și *pradă*), *primăvara* (și *primăvară*), *sau*, *șase*, *șapte*, *șarpe*, *țara*, *țarina*.

% a fost transcris ca *i*, deci: *aprozii*, *boierii* nu *dîșii* nu *dîșit*, *ferentari* nu *ferentari*, *iarăși* nu *iarăși*, *cari* (pron. nu *'cari*, *i* plenison a fost transcris *i*, nu *ii*, deci *cari* (pron. rel.) nu

Am transcris ca atare formele *or*, *orce*, *orcine*, *orcare* etc, *cine*, *oareșcare* etc, *fieșcine*, *fieșce*, *fieșcare*, și nu am restabilit final din particula *-și*, menținînd grafiile neliterare, dar fonetice, *aceeaș*, *cevaș*, *cinevaș*, *cîtuș*, *iarăș*, *totuș*.

Grupul final *-ii*, care marchează nominativul și acuzativul plural articulat sau genitiv-dativul singular articulat, a fost transcris *-i*, *copi* (în loc de *copii*), *lefe* (în loc de *lefe*), și *mării* (*-tale*), *Pronii*

i după consoană continuă a fost transcris *î*, deci *amărît*, *frî*, *izvorî*, *osînăit*, *riu*, *sîn*, *zîmbitor* etc, nu *osînăit*, *riu*, *sîn*, *zîmbitor* etc, alături de *scîrții*, *strîmt* și *urcios* am păstrat fonetismele curente în gr. muntenesc *scîrții*, *strîmt* și *urcios*.

ă, *e*, *6*, și *4* au fost transcrise ca *i* : *ămbele-îmbele*, *ânti*, *genduri-gînduri*, *rîndunica-rînăunica*, *împlut-împlut*, *sunt-sînt*. Fonemul *umplut*, care în manuscrisele și în edițiile din perioada scrierii de tranziție apare paralel cu *împlut*, a fost menținut, atît în texte, cit și în variante, deși, ca și în cazurile *monăstire*, *locaș* și *rotund*, s-ar putea să se fi impus scrisul lui Odobescu prin influență grafică etimologică, sau să se impună reze, pur și simplu, unei erori de tipar. Nu am considerat, însă, ca pr. Jimbioi lui Odobescu fonetismele propuse de grafiile latiniste *rondunele* și *sunt* pe care nu le-am întîlnit în manuscrisele și în tipăriturile din perioada scrierii mixte, și deci am scris peste tot *rîndunele* și *rîndunele* (niciodată *rondunele*); lui *sunt* i-am creat un regim fonetic sebit : am scris peste tot, în texte, *sînt*, dar l-am păstrat în variante, cedat de mențiunea *scris*, pentru că este frecvent în manuscrisele și edițiile cu caractere latine și pentru că asupra valorii lui fonetice, cel puțin în studiile despre limba literară a secolului al XIX-lea, se mai discută

¹ Menționăm că interpretarea grafiilor *șase*, *șapte*, *șarpe*, (care ar putea fi citite, graiul muntenesc, *șease*, *șeapte*, *șearpe*) ca *șase*, *șapte*, *șarpe*, se bazează pe numeroasele corecte, literare, din manuscrisele autografe și din edițiile originale. Formele diftongate *șease*, *șeapte*, *șearpe* au fost menținute, în texte și în variante, numai cînd apar scrise ca a în manuscrisele cu caractere chirilice.

-u final are în textele Ini Odobescu o situație oarecum specială, indicată îndeosebi de ediția *SLI* (1887). Precedat de *i* și notat fără semn diacritic (-u), nu are valoare fonetică, deci am transcris *copaci* (nu *copaciu*), *dibaci* (nu *dibaciu*), *grai* (nu *graiu*) *Jii* (nu *Jiiu*), *poci* (nu *pociu*), *servici* (nu *serviciu*), *Sibii* (nu *Sibiiu*) etc.; în aceeași poziție, dar notat cu semn diacritic (-«) (*agabaniu*, *filaliu*, *sevaiu*) are valoare fonetică, deci am scris : *agabaniu*, *filaliu*, *sevaiu* (nu *agabani*, *filali*, *sevai*); de asemenea, are valoare fonetică și cînd, notat cu semnul scurtimii (-u), este precedat de alte vocale \ dar, precedat de consoane, același -u nu mai are valoare fonetică¹.

Hiatul vocalic *ii*, fluctuant atît în manuscrise cît și în tipărituri (*prîimi* și *primi*, *prîivi* și *prîivi*, *fiul* și *fiul*, *pustiul* și *pustiul*), a fost considerat, pentru timpul în care scrie Odobescu, tradiție și modă ortografică, și deci nu a fost transcris în texte, dar pentru că... *grammatici certant* asupra valorii lui fonetice în secolul al XIX-lea, l-am menționat printre variantele grafice.

Diftongii *ea*, *ia* și *ie*, notați de regulă, — în manuscrise ca și în textele tipărite cu caractere latine, și uneori și în textele scrise sau tipărite cu alfabetul mixt, — *e*, *ie* și *e*, dar și *ea*, *ia*, și *ie*, au fost transcriși, în genere, după indicațiile ortografiei actuale, menținînd însă formele *cdmeaşd* (scris *cămeşă*), *deşeară* (scris *deşertă*), *streaă* (scris *streja*), *şea* (scris *şe*), *şea* (scris *şele*) etc. Precedați de *i* plenison, aceiași diftongi au fost transcriși *a* și *e*, fără nici o mențiune în variante.

Consoane : în domeniul consonantismului, mai complicată pare a fi problema determinării valorilor literei *s*. Nu ne referim, bineînțeles, la manuscrisele și tipăriturile în care scriitorul sau editorul au folosit scrierea de tranziție. În acele texte chestiunea interpretării valorii lui *s* este simplificată de folosirea semnelor chirilic *c* și, numai sporadic, a literei *s*, în poziție intervocalică și finală, cu valoare de *z*². Lucrurile se complică însă odată cu trecerea la scrierea cu caractere latine și pe măsura creșterii influenței italianismului și etimologismului. Sub aceste influențe, *s* și *ss* notează uneori pe *x*. Cum în manuscrisele autografe și în edițiile apărute sub îngrijirea lui Odobescu se întîlesc frecvent grafiile *hc*, *Ies* (în textele scrise sau tipărite cu alfabetul mixt), și *x* (*exalta*, *executa*, *exista*, *expune*, *extas*) am restabilit peste tot grafia cu *x*, anulînd grafiile cu *s* reduplicat³, dar am menținut grafiile cu *s* simplu.

Urmînd etimologismului, *s* și *ss* au, uneori⁴, valoarea lui *ș*, ca de exemplu în *arsi*, *lassi*, *passi*, *strinsi*, *verși* etc, pe care le-am transcris, fără nici o mențiune în variante, *arși*, *lași*, *păși*, *strînși*, *verși* etc ; aceeași valoare (*ș*) o are, în textele latinizante, și *s* urmat de *i*

¹ *Au. eraii*, *eu, reti, seii, stau* etc. au fost transcrise: *au, erau, eu, rău, său, stau* etc.

² *Izbutescu, împotrivescu, năvălescu, ochescu* etc. au fost transcrise : *izbutesc, împotrivesc, năvălesc, ochesc* etc.

³ *Alusiune* pentru *aluziune*, *devisă* pentru *deviză*, *fasă* pentru *fază*, *poesie* pentru *poezie*, *proșă* pentru *proză* etc. Menționăm că în transcrierea lui *s* intervocalic și final cu *z* ne-am abătut de la regula ce se deduce din exemplele de mai sus numai pentru cuvintele *apoteosă*, *basen*, *extas*, *fantasie*, *filosofie* și *teosofie* care, probabil, erau nu numai scrise, ci și pronunțate ca atare.

⁴ Un prețios ajutor în această chestiune, ca și în altele, îl oferă compararea edițiilor succesive ale aceluiași text tipărit între anii 1870—1880, și apoi după 1880, îndeosebi compararea cu ediția *SLI* (1887).

⁵ îndeosebi în textele publicate în *Analele Societății Academice Române*.

(*siedere*, *sierpi*, *siuera*), pe care l-am transcris *ș* (*ședere*, *șerpi*, *șuera*) și de asemenea fără mențiune în variante.

Înainte de ocluserilor sonore (*b*, *d*, *g*), *s* a fost redat prin *z* (*bradză*, *brasdă*, *izgonire* nu *isgonire*, *zbucium* nu *sbucium*, *zdravăn* nu *sdravăn*, *zgardă* nu *sgardă*), dar a fost menținut ori de cîte ori apare înaintea consoanelor și nu este infirmat de etimologie. Formele *acești*, *albi*, *miniștri*, *noștri*, *pilaștri*, *șchiop*, *scoală*, *Ștefan*, *triști* etc, care apar, rareori, printre formele, numeroase, cu *ș*, au fost considerate grafii și deci au fost înlocuite, în texte, cu formele corecte : *acești*, *albaștri*, *miniștri*, *niștri*, *pilaștri*, *șchiop*, *școală*, *Ștefan*, *triști* etc, făcîndu-se însă cuvenita mențiune despre grafie la *Variante*.

O altă chestiune complicată de etimologiști este aceea a notării lui *ț* în textele scrise cu alfabetul de tranziție, Odobescu (și editorii) folosind buchea *ț* care, după introducerea scrierii cu caractere latine, a fost notată de I. Heliade Bădulescu, și, după el, de « fonetiștii moderați », cu *g*. În edițiile de niștii, consecvenți principiului enunțat de I. C. Massim : « scrie fiecare scrieră derivată cu semnul primitivului său », scriu *lati*, *pati*, *munți*, *desfășurătoare*, *fientie*, *ascutiu*, *impartia*, *tinere* și *facia*, *judeciu*, iar prin analogie, *laciu*, *braciu*, *galinaciu* etc Din compararea textelor tipărite între 1870—1880 cu manuscrisele, ca și din compararea comunicărilor academice cu așa cum au apărut în *Analele Societății Academice Române*, cu versiunile lor din ediția *SLI* (1887), reiese că Odobescu nu accepta decît forma *ț* în împrejurări⁵, și uneori, probabil, de situația lui de academician, grafiile mai mult sau mai puțin oficiale, continuînd să utilizeze *ț* după 1880 îndeosebi, litera *ț* (*importanța*, *putințele*, *toți*, nu *importanță*, *putintia*, *toți*) și semnul *g* (*gipariu*, *faga*, *Franța*, adică *Țigăria*, *fața*, *Franța*) pentru *ti* etimologic. Totuși, atitudinea lui nu este etimologică, de vreme ce menține cîteva forme etimologice, ca de exemplu *anuncia*, *enunțare*, *Francia*, *precios*, *pronunțare*, care, în alte cazuri, neinfluențate de vreo tipărire anterioară cu ortografie etimologică, apar sub formele consacrate : *anunța*, *enunțare*, *Franța*, *prețios*, *pronunțare*. În asemenea cazuri, considerînd inoportună emendarea textului prin conjectură, am menținut formele etimologice care, după însuși Odobescu spune, reflectă « fluctuațiile la care limba literară încă'expusă în procesul ei de limpezire ».

Grupul consonantic *ch*, introdus tot sub influența etimologismului, atît « în cuvinte străine și ne vulgarizate încă » (ex. *anachronism*, *arch*

¹ Gf. *Analele Societății Academice Române*, București, Tipografia Națională, tomul I, p. 72.

² Este semnificativă, în acest sens, intervenția lui Odobescu în ședința din 14 noiembrie 1872 a Societății Academice Române, astfel relatată în *Analele Societății Academice Române* (Sesiunea anului 1872):

« În *Analele Societății*, tipărite cam tîrziu, d-sa află cu părere de rău că în raportul comunicat asupra traducțiunilor din Iuliu Cezar (*Comentariile de Bello Gallico*) s-a schimbat nu numai ortografia cuvintelor, ci că d-l secretar general și-a luat rolul de profesor de gramatică, cuvîntele, expresiuni și c.l. și înlocuindu-le <...>. Eu, zice d-l Odobescu, nu sînt amic al autorului (comisiunii lexicografice) și-i fac neîncetat opozițiune, prin urmare nu pot admite cuvîntele întregi să mi se corecteze de membrii acelei comisiuni. Ger să se pună margini la asemenea corecțiuni și să se lase nealterat stilul fiecărui membru al Societății; cer, în fine, ca observațiile mele să se treacă în procesul-verbal. »

³ Vezi *Analele Societății Academice Române*, București, Tipografia Națională, tom. I, p. 262.

archanghel, archeologie, arhiepiscop, archimandrit, arhitect, architravă, character, chor, choră, chronicar, chronică, diptich, echo, patriarch, polichromie, psihologie, tehnică, triptich) cît și în cuvinte mai vechi (ex. *chîrtie, chram, chrisov, inoroch*), care în sursele originale este notat cu buchea *x* (în textele scrise sau tipărite cu alfabetul mixt), și uneori cu litera *h*, a fost transcris *h* (deci: *anahronism, arhaism, arhanghel, arheologie, arhiepiscop, arhimandrit, arhitect, arhitravă, hor, horă, hronicar, hronică, distih, eho, patriarh, polihromie, psihologie, tehnică, triptih și hîrtie, hram, hrisov, inoroh*) \ Același grup consonantic (*eh*), în grafia *schînteie*, a fost citit și transcris *c*, *scînteie*.

Grafiile italianizante *qu* pentru *c*, *qui*, *que* pentru *ci*, *chi*, *ce*, *che*, propuse de I. Heliade Eădulescu, au creat în textele originale odobesciene forme ca *anticuar, anticuitate, cualificațiune, calitate, cuestiune* etc, care, însă, apar mult mai frecvent sub formele *anticar, antichitate, calificațiune, calitate, cestiune* (sic!) etc Din compararea celor două ediții originale ale eseului **ϑΣΟ-ΧΟΥΨΤΙΧΟΣ** reiese că, la retipărirea în ediția *SLI* (1887), Odobescu a eliminat multe din formele italianizante existente în ediția I (1874). De asemenea, din compararea ediției originale a *Istoriei arheologiei* (1877), în care grafiile etimologizante abundă, cu manuscrisul (datat 1874), reiese că, în 1874, Odobescu nu adoptase în scrisul său cele două mode ortografice, ci numai că anume grafii recomandate de curentele menționate îi veneau din cînd în cînd sub condei¹. Plecînd de la aceste constatări, am fi avut argumentul de principiu necesar pentru a înlocui, în texte, prin conjectură, formele italianizante, de tipul celor citate, cu formele consacrate de uzul limbii literare, menționîndu-le pe cele dintii în variante. Dar pentru că o ediție critică trebuie să reflecte cît mai exact și marasmul lingvistic din vremea scriitorului a cărui operă o cuprinde, și pentru că nu toate emendațiunile ar fi putut fi justificate, atestate, am menținut, în texte și în variante, formele italianizante.

În textele scrise și tipărite cu alfabetul de tranziție, semnul *y* (+ *e*, +*i*) se citea *ge*, *gi*, pe cîtă vreme pentru notarea lui *ghe*, *ghi* se foloseau buchea *r* și litera *g* (+*e*, +*i*): *vervef* și *gergef*, *vianjie* și *giar^ne*, *Tfaedși* *Gfaed* pentru *gherghef*, *ghearăle*, *Ghiced*. La retipărirea cu caractere latine a textelor tipărite inițial cu alfabetul mixt, buchea *r* și litera *g* (+*e*, +*i*) au fost citite uneori ca *ge*, *gi*, de unde lecțiunile *evangelia* (din *eBanrelia*, *evangelia*) *șiliturgia* (din *liturria*, *liturgica*). În toate cazurile am restabilit, în texte, lecțiunile indicate de grafiile de tranziție (*arhanghel, evangelia, liturghia*), dar pentru că și lecțiunile *arhangel* (din *arxangel*) *evangelia, liturgia* sînt posibile, prin influență italiană, le-am menționat în variante.

¹ Grafiile sporadice *eco, inoroc, policromie, psihologie, tehnică* etc, care, datorită, probabil, unor greșeli de tipar, propun alte lecțiuni decît cele adoptate mai sus, au fost menționate la *Variante*. Nu am înregistrat însă, în variante, grafii absurde, ca de pildă *ctrtie, crisov* etc.

² Grafia *schînteie* provine, probabil, cu concursul tipografului, din varianta *schinteie*, pe care am menționat-o la *Variante*.

³ Vezi mai sus, în această notă, p. 15, mențiunea lui Odobescu relativă la ortografia ediției *Istoria arheologiei*.

în cîteva texte timpurii, pronunțarea explozivă aluigr este notată probabil pentru evitarea confuziei cu palatala muiată *g'*, prin *gh* (*ghîscă, ghînd*). Am înlocuit această grafie cu grafia actuală (*gide, gîscă*).

Am menținut peste tot unde le-am întilnit cuvintele terminate în *-agiu* și *-egiu* : *avantagiu, echipagiu* (chiar și *Ermitagiu*), *limbagiu, pasagiu, personagiu, pagiu, sacrilegiu* etc, forme caracteristice pentru un anumit moment din istoria pătrunderii neologismelor în limba literară, cu toate că în manuscrisele de tinerete Odobescu scrie și *avantajele, peisaj* și *peizaj*¹, și deși e foarte greu de presupus că scriitorul nostru, cunoscut bine limba franceză, va fi rostit vreodată, «italienește cu românește» *Ermitagiu* și nu *Ermitaj, limbagiu* și nu *limbaj, pagiu* și nu *paj*.

j din grafiile etimologice *project, subject* și *jace* a fost citit și transcris ca *i* : *proiect, subiect*, — și ca *z* : *zace*.

ph și *th* din grafiile *alphabet, diphtong, orthographie, pJionetic, etimologică, theosophie, theocrație* etc. au fost transcrise, *alfabet, diftong, ortografic, fonetică, estetică, teosofie, teocrație* etc.

Grafiile cu *h* inițial pseudoaspirat, izolate (*harmonie, helle, hipocrizie*), au fost scrise ca în ortografia actuală (*armonie, dîpocrizie*).

De asemenea, am unificat în sensul ortografiei actuale, fără nicio mențiune în variante, grafiile, sporadic întilnite, cu *n*-\-*b, p, v, f*, sau *m + b,p,v,f*.

Formele *Gluş, relief, sder*, au fost de asemenea, scrise, în texte, în ortografia actuală, dar pentru că s-ar putea datora nu numai grafiei de origine, ci și unei confuzii curente între consoanele surde și sonore, le-am menționat în variante.

În ceea ce privește reduplicarea consoanelor, chestiune mult discutată de etimologiști, menționăm că am aplicat normele ortografiei actuale cu doar două excepții: am generalizat scrierea pronumelui *celalt* cu *d* (*l* (*cellalt*)) și scrierea cuvintelor care primesc prefixul *în*, cu un singur *n* (*înămolî, înegri, înegura, înobila* etc), așa cum sînt scrise în majoritatea surselor originale, dar am menționat în variante grafiile cu *n* dublu (*înnopta*). Tot în legătură cu prefixul *în*-, menționăm că am păstrat unele *încarna, înlumina, însinui, întitula* etc, considerate azi nelite, dar care se întilnesc în mai toate sursele originale (manuscrite și tipărite), consecințe probabile ale unei reacții împotriva etimologismului² care excludea semnul *î* din alfabetul românesc, scriind, la început, cuvintelor, în locul lui *î*, litera *i* (*în, încă, intr'un, însă* etc).

În fine, menționăm că am transcris fonetic cele cîteva cuvinte «italianizate» grafic, întilnite în sursele originale, deci: *Marseieza, dantive, șampanie* etc, în loc de *Marseilleza, pendentive* (pl.), *champagne*, dar am menținut grafiile *fashionabil, guilotină* și *vaudevilluri*, care înlocuiesc o nuanță de pronunție diferită de rostirea românească.

Numele proprii au fost scrise după indicațiile ortografice actuale, după normele de transcriere mai sus expuse.

¹ Vezi, în volumul de față, *Călătorie din Paris la Londra* (p. 165—180) și *Note la Galeria de pictură din Dresda* (p. 194—204).

Plecînd de la constatarea mai veche, și întemeiată, că în «ediția definitivă» a scrierilor sale literare și istorice — *SLI (1887)* — Odobescu tinde, ca orice scriitor cînd își pregătește o asemenea ediție, să generalizeze anume forme de limbă, pe care le consideră fie corecte, fie potrivite unor criterii de armonie mai mult sau mai puțin subiective, niciodată formulate, sistematizate, ne-am pus întrebarea dacă, într-o ediție critică, cum este aceasta de față, putem extinde tendința de uniformizare și asupra textelor nedefinite de scriitor, ducîndu-i pînă la capăt intențiile pe care și le-a manifestat, dar, din diverse motive, nu le-a realizat. De obicei, la această întrebare, filologii răspund negativ, interzicînd editorului, în interesul cercetării lingvistice, să «idealizeze» textul editat. Oponind acestei opreliște argumentul ultimei voințe a scriitorului, argument de întîietate pentru editor, precum și evidența tuturor detaliilor necesare studiului lingvistic în aparatul de note și variante, am considerat că nu greșim generalizînd acele forme de limbă, puține la număr, pe care Odobescu, în ediția *SLI (1887)*, le utilizează cu precădere, menționînd în variante toate deosebirile lecțiunilor stabilite prin conjectură. Am scris deci, în texte, peste tot *îmbe*, *eleni*, *fantasie*, *învierșunat*, *laturi*, *smalț* și *tal*, forme care, în alte ediții și în manuscrise, se citeasc, — fie din vina tipografului, fie din neatenția scriitorului, — și *ambe*, *fantezie*, *înverșunat*, *lături*, *smalț* și *țel*. De asemenea, am extins, mai cu seamă pentru eufonie, asupra tuturor textelor scrierea *subt* înaintea cuvintelor care încep cu vocală.

Paralel însă cu unificările menționate, am menținut în texte un mare număr de forme variabile, din care, spre exemplificare, cităm aici câteva : *adecă și adică*, *adesea și adese*, *ademenitor și adimenitor*, *adineaori și adineauri*, *agheasmă și agheazmă*, *aiasmă și aiazmă*, *almîntrele și altmîntrelea*, *amenința și amerința*, *asemenea și aseminea*, *basme și basne*, *belșug și bilșug*, *blestem și blăstem*, *care și carele* (pron.), *carpen și carpin*, *ceremonie și țeremonie*, *cioarec și cioaric*, *citi și ceti*, *cîine și cîne*, *cîntec și cîntic*, *cinzeacă și cinzacă*, *clopotniță și clopotniță*, *complet și complect*, *curtezan și curtizan*, *dacă și daca*, *deosebi și deosibi*, *descăleca și descălîca*, *desnădăjduit și desnădejduit*, *descifra și deșifra*, *desveli, dezveli și dezvăli*, *dimpotrivă, dimprotivă și dimpotrivă*, *dinîntru, dinăuntru, dinlăuntru și dinlăîntru*, *dîntii, dîntii și dîntii*, *dispreț și despreț*, *după și dupe*, *epocă și epohă*, *eunuc și eunuh*, *flăcări și flăcări*, *francez și franțez*, *frînghie și frînchie* (stofă), *Franța și Francia*, *frumos și fromos*, *galben și galbin*, *găitan și găietan*, *genunchi, genuchi și genunche*, *iepurele și iepurile*, *iezuit și jezuit*, *întră și întră*, *ismă și izmă*, *istraelit și izraelit*, *împiedicare și împiedecare*, *încongiura, încongiura și încungiura*, *întii și întii*, *înterupe și înterumpe*, *îneli și învâli*, *jefui și jăfui*, *jertfi și jărtfi*, *judecată și judicată*, *jupîniță și jupaniță*, *jupîneasă și jupâneasă*, *lacrimă, lăcrăma și lacrimă*, *licărire și licurire*, *locui și lăcui*, *locaș și lăcaș*, *martor și martur*, *meritos și merituos*, *mîine și mine*, *moliciune și moleciune*, *monedă și monetă*, *mofluz și mufluz*, *nădejde și nădejdie*, *nimănuși, nimăruși și nimenuși*, *nisip și năsip*, *oră și oară*, *orizont și orizon*, *pajură și pajere*, *păianjen și păinjin*, *plăsmuire și plăzmuire*, *patriarhi și patriarși*, *pe și pre*, *pereche și păreche*, *perete și părete*, *peste și preste*, *pismă și pizmă*, *pîne și sipîne*, *pîrîu și sipîrau*, *peisaj, peisaj și peisajiu*, *pofti și pohtl*, *prieten și prietin*, *providență și provedință*, *regat și rigat*, *repede, răpede și rapide*, *revârșă și răvârșă*, *rezema, rezima și răzima*, *ridica*

și *rădica*, *risipi și răsipi*, *rochie și roche*, *sălbatic și sălbatec*, *săneată și neată*, *scenă și scenă*, *secol și secul*, *seimeni și simeni*, *semăna și sâma*, *serba și sârba*, *sihastru și sehastru*, *sfadă și svaăă*, *sfat și svat*, *sfînt și smîntînă* și *zmîntînă*, *spasmodic și spazmodic*, *speriat și speriet*, *stă și stariță*, *străin și strein*, *streașnă și strașină*, *șarpe și șarpe* (rar *șea* și *șoaptă* și *șoptă*, *tendință și tendență*, *trecere și tracere*, *trimite, trimite și trăit*, *tulburat și turburat*, *veșmînt și vășmînt*, *zahărea și zaherea*, *zori și ziori*, *zăgăni și zăngăi* etc.; de asemenea, am păstrat toate aspectele morfologice, — populare, regionale, specifice epocii sau unor tendințe din epocă, în care a scris Odobescu, — întîlnite în manuscrisele autografe și în edițiile originale, care, prin frecvența lor, reflectă, ca și variantele fonetice citate mai sus, concurența dintre formele vechi și populare, pe de o parte, și formele limbii literare, în curs de cristalizare, pe de altă parte, cît și multiplele valențe eufonice ale limbii românești folosite de Alexandru C. Odobescu.

Memne convenționale utilizate în texte și variante:

- < > — indică literele și cuvintele pe care le-am introdus în variantele textelor și variante;
- [ ] — indică texte, fragmente și cuvinte a căror autenticitate este dubioasă;
- *...* — indică fragmente, cuvinte și litere indescifrabile.
- *< >* — indică lecțiuni ipotetice ale manuscriselor indescifrabile.
- f ... f — indică lacunele din texte, fie că sînt ale autorului, fie că se datoresc degradării manuscrisului.
- t < > t — indică lecțiuni ipotetice, restabilite prin coniecturi ale textelor lacunare.

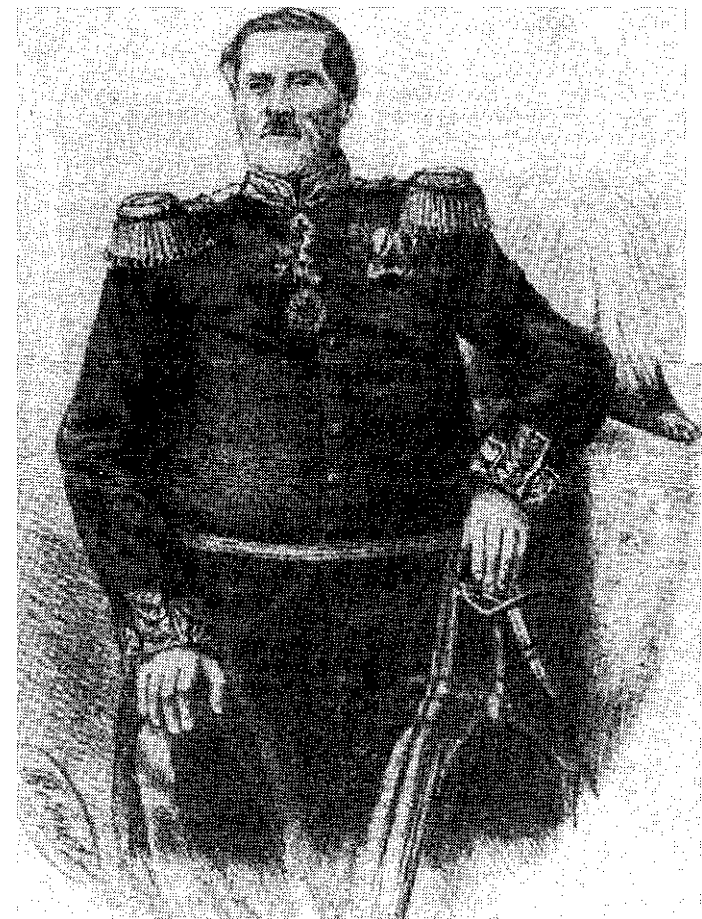
CRONOLOGIA VIEȚII ȘI ACTIVITĂȚII LUI ALEXANDRU ODOBESCU

1834—1860

- 1834, 23 iunie - Se naște în București Alexandru Odobescu, fiul colonelului Ion Odobescu (1793-1857) și al Catincăi, fiica doctorului Constantin Caracas.
- 1844 - Se înscrie la Colegiul St Sava din București.
- 1847 - Se înscrie la Colegiul francez al lui Monty, înființat în 1847 la București. Cunoaște pe Vasile Alecsandri, la Balta-Albă, în vacanța de vară.
- 1848 - Compune schița unei drame *Mihai Viteazu*, înfățișare dramatică în trei părți.
- 1850, vara - Pleacă pentru studii la Paris, unde găsește societatea exilaților politici: Bolliac, Eusso, Alecsandri, Bălcescu și grupul tinerilor români veniți pentru studii: P. Iatropol, Dimitrie Florescu, D. Berendei, G. Cretzianu, Al. Sihleanu și alții.
- 1850, decembrie - Traduce poemul *Les fous* al lui Beranger.
- 1851, 26 februarie - Participă la adunarea revoluționarilor români emigrați la Paris având ca obiect acțiuni pentru independența, suveranitatea și democratizarea Țării Românești. Semnează, împreună cu C. Bolliac, G. Cretzianu, G. G. Magheru, C. A. Eosetti și alții, procesul-verbal al adunării.
- 1851, 17 martie Ține, la Cercul studenților de la Paris, conferința *Viitorul artelor în România*.
- 1851, 1 mai Publică articolul *Muncitorul român* în primul număr al revistei *Junimea română* de la Paris.
- 1851, iunie Scrie articolul *Ideea asupra progresului societății*, nepublicat.
- 1851-1855 în vremea studiilor la Paris, traduce din Horațiu, Homer și Virgiliu, compune câteva poezii rămase în manuscris și prelucrează după Jules Michelet, *Ioana d'Arc, Fecioara din Orleans*.
- 1852, ianuarie Publică prelucrarea *Ioana d'Arc, Fecioara din Orleans* în *Calendarul literar pe anul 1852* al lui Eosetti și Winterhalder, la București.

- 1852, 21 februarie și 6 martie Conferențiază despre civilizația Indiei antice la societatea „Junimea română” din Paris.
- 1852, 3 - 12 august Face o scurtă călătorie la Londra, în tovărășia tatălui său și a unor prieteni români. La întoarcerea la Paris întocmește memorialul impresiilor londoneze.
- 1852, 16 - 17 septembrie Scrie, la Paris, poezia *Odă României*, care, trimisă în țară, circulă în manuscris.
- 1853, 11 - 13 decembrie Trece bacalaureatul în litere în fața unei comisi- prezidată de Saint-Marc de Girardin, profesor la Sorbona.
- 1854, august Face o scurtă călătorie la Marsilia.
- 1854, octombrie - Pleacă spre țară prin Colonia, Dresda, Praga, Peleș și Giurgiu, ajungând la București la 13 octombrie.
- 1854, 13 noiembrie - Pleacă însoțit de tatăl său, la Paris, pentru continuarea studiilor. Se înscrie la Facultatea de Litere din Paris, unde urmează cursurile latinistului H. Patin și ale elenistului Egger. Se consacră studiilor istorice și arheologice.
- 1855, martie 5 - Scrie articolul *Bazele unei literaturi naționale*.
- 1855, aprilie 10 - încheie studiul *Satira latină*, publicat în același număr în *România literară* a lui Vasile Alecsandri.
- 1855, mai 28 - Publică, tot în *România literară*, poezia *Odă României*.
- 1855, septembrie - în *România literară* apare studiul *Despre satira latină*.
- 1855, octombrie - în drum spre patrie vizitează câteva orașe din Austria și Germania, între care și Dresda, unde culege în Galeria de pictură luând note rămase în portofelul său. Ajunge în București la 12 octombrie.
- 1855, octombrie - Compune oda *Întoarcerea în țară pe Dunăre*, publicată de V. Alecsandri în revista sa *România literară* la 19 noiembrie același an.
- 1855, noiembrie - Scrie primul act al comediei *Apa curge, pământul rămân*.
- 1856, ianuarie 6 - Face o călătorie în sudul Olteniei, culegând informații arheologice despre Podul lui Traian de lângă Turnu Severin.
- 1856, septembrie - Intenționează pregătirea unui curs de literatură greacă, pe care să-l predea în luna noiembrie.
- 1857, ianuarie 1 - Este numit șef de masă la Postelnicie (Ministerul de Externe).
- 1857, martie - Pregătește pentru o reuniune mondenă un spectacol cu trei comedii, în care joacă Maria și Elena Florescu, Adolf Cantacuzino și alții.
- 1857, aprilie - Face o excursie la Cîmpulung, Pitești și Curtea de Argeș, împreună cu C. Cornescu.

- 1857 Compune nuvela *Mihnea Vodă cel Rău*.
- 1857, august 01 Moare tatăl său, Ioan Odobescu.
Ziarul *Românul* începe să publice în foileton nuvela istorică *Mihnea Vodă cel Rău*.
- 1857, octombrie 1 Participă la o polemică în ziarul *Românul*, cu C.A. Eosetti, privind probleme teatrale.
- 1858, ianuarie Se căsătorește cu Alexandra (Sașa) Prejbeanu, nepoata prințesei Zoe Văcărescu-Bagratiun.
- 1858, august 14 Călătorie de nuntă la Paris, prin Pesta, Viena, Praga, Dresda, Berlin. Tinăra pereche ajunge la Paris la 22 septembrie și pleacă spre țară la mijlocul lunii octombrie.
- 1859, februarie 21 - Este numit procuror la secția II-a a Curții de apel.
jLa 10 iunie trece în aceeași funcție la secția I.
- 1860, martie Publică nuvela istorică *Doamna Chiajna* în *Revista Cariatilor*, condusă de poetul G. Sion.

Colonelul Ioan Odobescu. Litografie din 1857 de Pernet.
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. Cabinetul de Stampe-

Catinca Odobescu. Portret din 1845 de Charles Doussault
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de Stampe

MUNCITORUL ROMÂN

Lată e cîmpia ce se-ntinde la poalele munților Carpați; fața ei netedă și destinsă se pierde în depărtare pe malul mării Dunării; cîteva rîuri spumegoase și răpezi, altele line și largi, scoborîndu-se din naltele piscuri de către miază-noapte, șerpuesc printr-însa, desfășurînd undele lor azurii 5 sub razele călduroase ale soarelui.

Ochii se pierd adesea asupra acelei cîmpii; și cu toate că se văd, ici — ceva holde de grîne sau vreun cîmp semănat cu porumb, colo — o liveadă de pomi sau o vâlcea acoperită cu viță, urma omului nu se zărește nicăieri; singurătatea, pustiul domnesc chiar în locurile unde rămîn semne de viață 10 și de muncă ale omului. Abia dacă se aude, din timp în timp, cite un glas duios, cîntînd o doină tristă și melancolică ; abia dacă, seara, cînd insectele șuieră printre frunzele ierbii, se ivește pe cîmpia întinsă cite un foc depărtat și, împrejurii, chipurile obosite a vreo cîtorva plugari, ce-și pregătesc cina, prin care vor sfîrși trudnica lor zi de muncă. is>

Dar în acele chipuri se vede ceva mai mult decît ofilire (abatere) și osteneală; sub fruntea lor zbîrcită, scînteiază încă niște ochi cari cată a vedea un viitor mai fericit; acele trăsuri așa de regulate, așa de bine lămurite, conțin într-însele o putere, o energie, o stăruință, care, negreșit, au a purta mari și minunate roduri. Lungi suferințe au adăogit acestor nalte 20* simțimînte o expresie de moliciune melancolică, care s-a răspîndit în cînturi, în obiceiuri și a pătruns în tot spiritul național...

Dară sosit timpul ca Eomânia să formeze, toată, o singură și puternică nație, care seva destinde pe amîndouă poalele munților Carpați [[•••]]. Să umplem dar ale noastre suflete de o viață nouă, plină de vîrte ! Să gonim 25 dintr-însele acea moliciune ce întreține dezbinarea și neunirea inimii noastre, și prăvălește nobila noastră naționalitate !

Lucrul numai, dar *lucrul* drept și bine întocmit, va putea să stîrpească acea buruiană veninoasă din sufletul mîndru și blînd al muncitorului român.

Negreșit, muncitorul e stîlpul Eomâniei! De la dînsul să învățăm a ne iubi patria! Fiind în raport neconținut cu pămîntul țării noastre, el știe a-l iubi și a-l cinși! Pămîntul acela în care zace cenușa părinților săi, care sugerează, pe toată ziua, sudoarea ce-i pică de pe frunte, din care răsare un obiect sfînt, de adorație; și cu toate acestea, acel pămînt nu e al lui! Este al *ciocoiului* care i-l dă și i-l ia, după voință-i. Atîrnare groaznică, ce pune la dispoziția stăpînului nu numai onoarea și viața țaranului și a familiei sale, ci chiar inima și conștiința sa!

10 Iată trista soartă a muncitorului român în ziua de astăzi. Ea nu poate să țină mult într-acest chip, căci românii mai sînt încă" o nație plină de viață, de junie și de viitor! Ei vor ști a răsipi aceste nelegiuiri, căci ei onorează *prea mult* pămîntul lor de naștere, spre a-l lăsa să fie prada și jaful străinilor și a unor oameni putrezi de păcate! Peste puțin, pămîntul va fi
 15 înapoi muncitorului, prin iubirea și îngrijirile căruia pustiele se vor schimba în holde nalte și bogate, în livezi roditoare, în pășuni verzi și fragede, pe care vor paște frumoasele vite ale Eomâniei; bordeiele, unde abia pătrund razele soarelui, vor deveni case luminoase, îmbilșugate și fericite; în sfîrșit, Eomânia va deveni o țară vrednică de geniul și de marea inimă a
 20 românilor.

Noi, juni cari studiem, sau în țări străine sau în patria noastră, să ne ațintim privirea asupra *adevăraturii române*, și să ne silim a-i înapoia hrana ce el ne dă pe toată ziua, printr-o hrană intelectuală, morală, pe care știința singură o poate da și care va ridica lesne pe țaran din adîncă ofilire (aba-
 25 tere) în care pare a-l fi afundat suferințele lui.

Paris, 1851.

&U**_* t. *_*''*_*! z&**m< <# \ Mtw&*|e** , <J*

^sst^/^\v c/, /vt^u ?^<s dâ^t --nM& f^ik & urni@-.*^M, » f^f^

!Ur d%tn ^v5^ mai:m\''-^M f >at&p&temil fa ^ ^fp, ^*1 ^ S'

^^i^w'^^^i^t?^'^^ * i-știi^ .| site ^ tol^, latn^ii^

Junimea română, nr. din Mai 1851, p. 6. începutul articolului lui A1. Odobescu
 Muncitorul român
 Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

IOANA D'ARC, FECIOARA DIN ORLEANS

în veacul al patrusprezecelea dupe Hristos, Franeia avu un război foarte trudnic cu englezii. Craiul acestora, care dobindise printr-o moștenire oarecare drept la tronul Franciei, ceru coroana și scepstrul acestei țări.

Mai multe ținuturi de către miază-noapte, spre pildă Normandia, se supuseră, de bunăvoie sau de frică, străinului ce amenința de a cotropi regatul întreg. Dar fiindcă celelalte provincii nu primeau aceleași condițiuni umilitoare, armata engleză intră pe pământul Franciei. Puțin după aceasta muri și regele francez Carol al VI-lea, lăsînd un fiu june, slab de minte și de caracter, nedestoinic de a-și scăpa țara printr-o voință puternică și vitejească. Englezii nu lăsară să le scape această ocazie, ce le era așa de favorabilă.

Arhiepiscopul din Winchester, cel mai învierșunat vrăjmaș al Franciei, mijloci a se trâmite împotriva acestei țări armate numeroase, comandanți date de vestiții generali Bedford, Talbot și Suffolk. Ostile englezești înaintară slobod pe tărîmul Franciei. Tinărul rege, în loc de a îmbrățișa cu foc apărarea ținuturilor sale, fugi cu desfrînata sa curte dinaintea vrăjmașilor, cari, nemaigăsînd în țară altă împotrivire decît slaba apărare a cetățenilor nedisciplinați ai orașelor, lipsiți de orice ajutor al stăpînirii, cîștigară pe loc și fără multă nevoie cele mai însemnate cetăți.

Carol al VH-lea (căci acesta era numele moștenitorului regesc) se trase în castelul niicului orașel Chillion, pe malul frumosului riu Loara, și acolo, inconjurat de curteni desfrînați și, prin urmare, vînduți străinilor, petrecea, chiar dinaintea ochilor soției sale, o viață moale și nepăsătoare în brațele unei țitori, numită Agnes Sorel. Muma lui, o cruntă bavareză, îl părăsise spre a încheia alianță cu englezii, și găsise mijlocul de a atrage în partea ei mai mulți din cei mari ai curții, între cari și pe puternicul duce de Burgonia, carele avea oști mai numeroase și mai bine întocmite decît însuși regele. Curtea, în moleciunea sa, deși mai avea apărători vestiți, ca Dunois, Xaintrailles și alții, nu se mai socotea a le trimite aju-

toare, și astfel se stingea de pe fața Franciei orice scinteie de-mprot cotropirei străine.

Poziția devenea din zi în zi mai grea ; englezii amenințau de a supăra orașul Beims, în care se încoronau regii Franciei, și de a unge pe tinărul rege Henric al II-lea, carele se pregătea a trece în țara supusă. Atunci coroana era pierdută pentru Carol, și Francia devenea o provincie engleză, căci tronul trebuia să rămînă celui dintii încununat. Carol părea a fi nepăsător chiar de interesul său și lăsa vrăjmașii să înainteze mereu pe tărîmul Franciei, fără de a înțelege că, vrăjmașul fiind la porțile orașului Orleans, aproape de Chillion, el însuși și curtea lui se aflau în cel mai mare pericol. O astfel de nepăsare, pînă a-și uita chiar interesul personal, e greu de înțeles, însă, fiindcă pe atunci poporul vedea în rege personificarea patriei, îl respecta, îl iubea, îl credea frumos, blînd și bun, îi da toate virtuțile pe care nu le avea, și vrea cu tot dinadinsul să-l scape, chiar fără de voința sa.

15 O voi, și îndată o și făcu !

Către apusul Franciei, la poalele munților Vosgii, se destindea provincia Lorenei, acoperită eu păduri stufoase, în raristele cărora se găseau puține cătune, compuse abia de vreo cîteva colibe; mai încolo sînt pășuni verzi, bogate și adăpostite de munții măreți ce le stau în preajmă. Locuitorii acestei țări liniștite găsesc în acele cîmpii hrana frumoaselor turme, sînt singura lor avuție. Domremy era unul din aceste mici sate ; el era sînt mănăstirei din Bemiremont. Într-una din colibele sale se născu, pe la anul 1410, o copilă care era ursită a scăpa țara ei. Ea era al treilea copil al unui plugar, Iacob d'Arc, și a Izabelei Borne; părinții îi puseră numele

25 Ioana.

Pe cînd frații ei mergeau cu tatăl lor să muncească la cîmp, sau să pășunească pască vitele, Ioana rămînea acasă, lîngă muma ei, care o punea să coasă și să toarcă. Nu știa nici să scrie, nici să citească ; dar maică-sa o învățase ce știa dînsa despre cele sfinte, și astfel sufletul Ioanei se umplu de un credințimint religios simplu și adînc; sorbi credința deodată cu laptele mamei sale, și totdeauna lucrurile care le primim în noi astfel, prin sînge și lapte, sînt pline de viață, sînt viața chiar ! Ea avu și o prietenă de copilărie, Haumeta, ce era cu trei sau patru ani mai tînără decît dînsa.

Din fire era blîndă, simplă și bună ; căuta bolnavii din sat și mîngîia pe săraci; ea mergea bucuros la biserică, se spovedea foarte des; iar tînărani îi ziceau că prea e cuvioasă, ea se roșea și nu răspundea nimic. Dar o iubeau, toți ziceau că este cea mai bună fată din sat. Dar pe lîngă aceste darurile, ea mai avea și pe acela de a fi frumoasă și plină de putere.

Aproape de casa ei cea părintească se afla un codru mare ce se numea *Dumbrava cu stejarii*; se zicea că Ursitele aveau obicei de a colinda prin tr-acea pădure și că ele se opreau mai ales sub un carpin vechi, ce era numit o fintină, unde veneau să cînte copiii cei mici și atîrnau cununii de c

КАЛЕНДАРЪ

НОМЪЛАР

ЦЕНТЪРЪ АНКА 1852.

АНЪ.А XIII.

Прегат екре I Соангитъ.

БЪКЪРЕЦЪ

K. A. Pocerri mi Bistegalep.

Calendar popular pentru anul

1862 'F O ^ e m T i 1000 c i D 'A I X ^ A > T i 0 d o b e s c u i

Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

lui. Ioana auzi toate aceste basme pline de poezie; însă țara ei era plină de o altfel de poezie, mai sălbatică, mai crudă, mai viforoasă și mai adevărată, adică războiul. Ioana află rana cea grozavă a țării sale; ea văzu viind fugari sârmani și-i ajută, biată fată, pe cât putu. Părinții ei, în sfinșit, fură siliți să fugă, și, la urmă, dupe ce se răsipiră tilharii, ei se întoarseră îndărăt, găsiră satul prădat, casa jăfuită, biserica arsă, și astfel află Ioana ce vrea să zică războiul. Ea înțelese cât de puțin creștinesc este acel lucru, se spăimintă de acea domnie a diavolului și vru să afle dacă Dumnezeu va ierta ca acest fel să fie întotdeauna, dacă el nu se va îndura a pune sfinșit acestor tilliării, dacă nu va trămite un mîntuitor, precum trămisese de atîtea ori norodului lui Israel, cînd pe un Gedeon, cînd pe o Iudită. Ea știa că adesea o femeie scăpase poporul lui Dumnezeu, și că femeia era menită a strivi cu piciorul ei pe șarpe, precum văzuse în biserică pe sînta Mărgărita cu sîntul Mihail călcînd sub picioare un balaur.

O zi de vară, zi de post, pe la amiază, Ioana, fiind în grădina tatălui său, aproape de biserică, văzu o lumină mare și auzi un glas zicîndu-i: «Ioano, să fii bună și cuminte, și să mergi de la biserică!». — Sărmana copilă fu foarte spăimîntată. Altădată auzi iarăș un glas și văzu o lumină în care i se arată un bătrîn înțelept și mîndru, cu aripi în spate, zicîndu-i: «Ioano, mergi de scapă pe regele Franciei și-i dă țara înapoi!». Ea răspunse tremurînd: «Doamne, eu sînt o biată fată, și nu voi ști nici să mă lupt, nici să mîn oastea la război!». Glasul îi răspunse: «Te vei duce către domnul Baudricourt, căpitanul din Vaucouleurs, care te va trămite către rege. Sînta Ecaterina și sînta Mărgărita îți vor da ajutor!». — Ioana rămase plină de mirare și începu a plînge, neștiind care îi va fi soarta în viitor.

Acel înțelept fusese chiar sîntul Mihail, groaznicul arhangel al judecăților și al bătăliilor. El mai veni, și, spre a-i da inimă, îi povesti jalea cea mare de care era cuprinsă țara Franciei. În urma lui veniră umbrele albe ale sîntelor, înconjurate cu făclii, împodobite cu cununi, plîngînd cu un glas dulce și pătrunzător. Ioana plîngea și dînsa, iar cînd sîntele și îngerii o părăseau, ea zicea suspinînd: «Cum aș fi vrut să mă fi luat îngerii cu dînșii!»

Pină atunci ea nu auzise decît scumpul glas al mamei sale; acum ea auzea glasurile puternice ale îngerilor, care-i cereau să părăsească casa părintească și pe muma ei, să lase grădinița ce sta la poalele bisericii, de unde păsările veneau să mînce din mîna ei, — atît de mare era blîndețea acelei sînte fete, încît păsările cerului veneau către dînsa! — și... să meargă să vorbească oamenilor și să comande ostașilor.

Cinci ani petrecu astfel Ioana, într-o luptă groaznică și neconținută. Două autorități îi porunceau lucruri deosebite. Tatăl ei o oprea în coliba lui, iar îngerul îi zicea să plece, să pună mîna pe arme și să-și scape țara. Tatăl ei, țaran cam grosolan dar cinstit, jura că, dacă fiică-sa se va duce

cu oastea, el cu minele lui o va stringe de gît. Ce să facă ea dar? Căci în orice chip trebuia să fie neascultătoare unei puteri. Aceasta fu o luptă groaznică.

Părinții ei, împotrivindu-se cu totul la întreprinderea sa, voră să o mărte. Un flăcău din acelaș sat pretinse că, fiind copilă, îi făgăduise să-l ia de soț. Ioana se apără cu putere dinaintea judecătii; dar însă, ca să scape din mina părinților, ea trebuia să atragă în parte-i vreo rudă; ceea ce era foarte greu. Un unchi al ei primi, în sfîrșit, să vorbească despre dînsa cu căpitanul din Vaucouleurs; acesta îi răspunse să o ducă îndărăt la tatăl ei, bine pălmuită. însă Ioana, în loc de a-și pierde curagiul, voi să meargă singură la domnul Baudricourt. Minutul hotărîtor sosi; îmbrățișa pe toate prietenele ei și le lăsă sub paza Domnului; numai pe Haumeta, adevărata ei prietină și tovarășă, nu voi s-o vază; despărțirea ar fi fost prea crudă. Astfel părăsi satul și familia ei pentru totdauna.

Ajunse în orașul Vaucouleurs, îmbrăcată cu haine de țarancă, roșii și groase, și trase, cu unchiul ei, la nevasta unui fierar care o primi cu prietinie; se duse la Baudricourt și-i zise, cu ton hotărît, că Dumnezeu o trâmite către rege, spre a-i spune să nu se lupte pînă-i va veni ajutor din partea lui; să aștepte pînă în postul cel mare, și atunci Dumnezeu se va milos-tivi cu țara Franciei și o va ajuta, căci această țară nu este numai a regelui, ci e chiar a lui Dumnezeu.

Căpitanul se miră mult și, temîndu-se să nu fie vreo ispită a diavolu-lui, se sfătui cu preotul, carele povățui pe Ioana să se întoarcă la părinții ei. Dar poporul nu se mai îndoia despre sînțenia fecioarei; el alerga din toate părțile ca s-o vază. Un cavaler întrebă dacă englezii vor fi goniți din țară; ea răspunse că «trebuie să meargă către rege inaintea Paștilor, chiar de i s-ar toci pe drum picioarele pînă la genuchi, și că nimeni pe lume nu va putea să cotopească țara ei». Atunci toți orășanii din Vaucouleurs deteră bani spre a i se face o îmbrăcăminte de război, și Ioana plecă către Chillion.

Calea era grea și primejdioasă; țara era plină de tîlhari; nu mai erau nici drumuri, nici poduri, și a călători astfel, cu vreo cinci sau șase ostași numai, era primejdios pentru o fată. Ea însă nu se spăimîntă; prea era curată ca să se teamă de ceva, și, cu toate că era și tinără și frumoasă, împreju-ru-i se revărșă ca un cerc luminos și religios, care impunea respect celor ce o inconjurau. Trecu dar cu o liniște vitejească printr-acea țară pustiiată și plină de hoții; iar cînd tovarășii ei, descuragiați, voiau să o părăsească, ea le zicea: <Nu vă temeți de nimic; Dumnezeu îmi pregătește calea. De aceea m-am născut! »

Cînd ajunse în Chillion, era împotriva ei o așa mare opunere, încît a trebuit ca sfatul să se adune spre a discuta daca se cuvine sau nu ca ea să vadă pe rege. în sfîrșit, regele o primi cu cel mai mare alai. Era seara;

Феррара дин Орлеанс.

ra&șt mkE^mmt*®? a®E ili 4

ftuS:

mk in. m®ă%âmamm 4eg'slckm*napiuțm-

ș%mm\$dmg.md%, mă rmm^i 4® Jgffi* %jm*%m®f®*-

.«iii tțmmMf* *ikclgl..4* ®fm,\$mwmf m mmmmtm% mm£mș& m/k-mi #%p* J M M * « j e mal ^gemnam wn|\$T*

Odobescu Ioana

<~> popular pentru ^ ^ f ^ ^ T S
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste Eomânia

cincizeci de făclii luminau sala, unde stau îmboldiți pe^te trei sute de cavaleri, nerăbdători să vadă p-acea fermecătoare, ce făcuse atita zgomot.

Fermecătoarea era o biată fată de optsprezece ani, frumoasă, înaltă și bine făcută. Ea intră simplă ca o păstoriță, ceru să vadă pe rege, căruia, sărutindu-i genuchii, îi zise : «Doamne, eu sint Ioana Fecioara, și viu din partea lui Dumnezeu, ca să scap țara și pe tine însuși! »

Dupe Dumnezeu, Francia era totul pentru dînsa, sau, și mai bine, ea amesteca aceste două iubiri într-una și aceeași. «A duce război împotriva sintei țării a Franciei, — zicea ea, — este a război împotriva Domnului Iisus

10 Dar vrăjmașii ei cercară a dovedi că ea este o vrăjitoare, și numiră un sfat de vreo cinci episcopi ca să o cerceteze. Ioana răspunse la întrebările acestora cu simplitatea ei obicinuită, și judecătorii, văzînd-o așa de nevinovată, o declarară de adevărată trămisă a lui Dumnezeu. Atunci nimeni nu mai stătura îndoială, și, regele dîndu-i pe seama ei o roată de ostași, ea plecă călare pe un armăsar negru, îmbrăcată cu veșminte bărbătești și cu arme albe, ținînd într-o mînă o mică secure, și în cealaltă un paloș, strălucitor. Steagul ei era alb și semănat cu flori de crin; pe dînsul erau scrise sîntele cuvinte : «Iisus și Măria ».

Astfel ajunse Ioana în orașul Orleans, la opt ceasuri seara, în ziua 20 de 29 aprilie. Ea nu putea să înainteze de mulțime; toți voiau să <se> atingă cel puțin de calul ei. Orașenii se uitau la dînsa precum s-ar fi uitat la Dumnezeu. Ioana, vorbind mereu poporului cu o mare blîndețe, ajunse pînă la catedrala cetății, unde descalică spre a face o rugăciune.

Orașul Orleans se afla înconjurat de mai multe cetățui pe care le stăpîneau englezii. Fecioara dete ocol zidurilor cetății, spre a le vizita, și înainta chiar pînă către meterezele englezești. Tot poporul, adică bărbați, femei și copii, îmbătați de religiune și de război, pășea fără temere în urma ei. Ea venea seara la denie în biserica Sîntei Cruci, și acolo toată lumea lăcrima de bucurie împreună cu dînsa.

^o Pînă aci ea nu fusese niciodată în bătălie. într-o noapte se scoală deodată : «Doamne ! — strigă ea, - sîngele oamenilor noștri curge ! Dați-mi curînd armele și calul! » Pe urmă plecă în goana mare ;pe drum, întîlnind răniți pe cari-i aduceau în oraș, ea zice : «Mciodată n-am văzut curgînd sînge de francez, fără ca să mi se ridice părul de groază ! »

35 în noaptea aceea francezii atacase o cetățuie engleză, fără să dea de știre Ioanei; dar încercarea lor nu izbuti; ei se turburară și fugiră cu neorînduială. însă, cit se ivi chipul măreț al Fecioarei pe cîmpul de bătaie, fugarii se întoarseră, inima le veni la loc; peste puțin învinsă cetățuia, și din englezi abia scăpară cîțiva, ascunși sub veșminte de călugăr. 40 Aceasta fu cea dintîi bătălie și, prin urmare, cea dintîi izbîndă a Ioanei, și, cu toate acestea, ea plînsese mult, văzînd atîți oameni, atîți frați morți pe cîmpul de luptă,

Mai rămînea englezilor o cetățuie însemnată. Ioana se porni a cu o mulțime de ostași și cetățeni; strejile orașului nu voiră să-i dă porțile; poporul le sparse și ieși. Soarele răsărea pe dasupra Loar toți se aruncară în luntri ca să treacă pe celalalt mal, unde se afla c ajunseră pînă la poalele ei și simțiră lipsă de artilerie. Englezii se vitejește. Fecioara, văzînd că luptătorii începeau a slăbi, se azvîrli șanț, luă o scară, o puse pe zid, dar, cînd încercă a se sui, o săgea înfipse în umăr, și ea căzu ; durerea o supuse un minut; dar pe loc i iarăș și strigă plină de vitejie : «Cînd veți zări steagul meu sus atunci să intrați! » Cei din oraș, cari priveau de pe metereze aceas crîncenă, nu putură să se mai oprească ; deschiseră porțile și deteră pe pod. Gloata venea ca o mare împotriva englezilor; aceștia, spăi fugiră, părăsind cetățuia în mîna biruitorilor. într-acest chip fu cetatea Orleans. Englezii se retraseră către miazănoapte, în oraș geau și Bogency; iar Ioana, întorcîndu-se la Carol al VH-lea, îl meargă la Eeims, spre a fi încoronat. Dar, de vreme ce multe din o se aflau pe calea Eeimsului erau încă stăpînite de vrăjmaș, hotări s mai nainte toată calea aceea de orice oaste dușmană.

Francezii întîlniră pe englezi lingă cetatea Patay; aceștia Îndoială dacă trebuie sau nu să se bată ; în sfîrșit, lupta începu; ge Talbot fu prins, și două mii de englezi acoperiră cîmpia cu trupuri Fecioara plîngea, văzînd atîția morți, și dojenea cruzimea cu cari biruitori loveau și vindeau pe cei robiți.

Dupe această izbire însemnată, care smulse din mîna eng mare parte din tărîmurile izbîndite de dînșii, Ioana ceru ca regele negreșit ia Eeims. Mai mulți curtezani se împotriveau acestui p stăruința Fecioarei fu atît de mare, încît voința i se făcu. Moleșit urmînd dorinței poporului întreg, plecă cu curtea sa. însă pe drum pînă împotrivire din partea orașului Troyes, care nu voia să-i lase slobodă. Atunci sfatul se adună și chibzui de n-ar fi mai bine să se la Chillion. Ioana, plină de inimă, lăsîndu-i să-și urzească planurile puse mîna pe arme, începu atacul orașului, îl supuse, deschise por lui și, înfruntînd toate piedicele, duse pe Carol al VII-lea pînă Eeims.

Acolo se făcu încoronarea lui, cu cea mai mare pompă. Fran bîndind un rege pămîntean, dovedi că mai are într-însa putere susține neatîrnarea. Ioana, care pregătise cu atîtea trude această r bătoare ce umplea țara de bucurie, simțîndu-și acu misiunea îngenuchie dinaintea lui Carol și-i zise : «Inalte doamne, eu am arie să scap Ori^ansul, să te ung rege și să-ți pun pe cap coroana F Mulțumesc lui Dumnezeu că m-a ajutat întru toate acestea ! în dă-mi voie să mă întorc în sat la mine ».

Mmeni nu voi s-o lase să plece; așa și dînsa, supunîndu-se rugămintelor regelui și poporului, rămase la curtea lui Carol.

Prin ajutorul ei, Franția își redobîndise adevăratu-i rege; dar acestuia, întronat de puțin timp, îi lipsea o capitală, căci Parisul era încă ocupat de vrăjmași. Deci toate armele franceze se porniră înspre dînsul, pentru a-l scăpa. Ioana începu atacul; dar, dupe ce luă cu asalt un rînd de metereze, căzu rănită rău în piept. De atunci puterea ei începu să scadă; ea simțea schimbarea ce se făcuse într-însa și zicea adeseori duhovnicului ei: «De voi muri peste puțin, să spui regelui să zidească biserici în care se
10 vor face rugăciuni pentru cei ce au murit întru apărarea țării. » De mult ea zisese : «întrebuințați-mă, căci n-am să fiu cu voi mai mult de un an. » Toți o priveau ca o sîntă, dar ea, dimpotrivă, le arăta că n-are nici o putere de a face minuni. Astfel, odată, o doamnă rugîndu-o să pună mîna pe niște cruci și pe niște mătănii spre a le sînti, ea îi răspunse zîmbind : «Pune
15 și dumneata mîna, și totuna va fi ».

De la Paris, ea se duse cu oastea ca să scape tîrgul Compiègne. Aci avea să se sfîrșească viața ei cea războinică, ca să înceapă pentru dînsa o viață de suferințe amare. Ieșind odată din oraș cu o ceată, se văzu în mijlocul vrăjmașilor, părăsită de ostașii ei, cari se retrăsese în cetate.
20 Apucă și dînsa înapoi, dar găsi porțile închise și căzu în minile unui cavalier din Burgonia, numit Ioan de Ligny, care o vîndu englezilor pe zece mii de franci (aproape 30 000 de lei). Aceștia, pregătindu-se a o ucide, o închiseră într-un turn, de unde ea încercă să scape sărînd pe fereastră. Strejile ce păzeau împrejur o prinseră. Inima ei era în Compiègne și, de cîte ori
25 îi venea în gînd că străinii vor putea lua acea cetate și vor intra iarăș în miezul Franciei, plîngea cu desnădăjduire și cădea în genuchi, rugînd pe Dumnezeu să o strămute într-o clipă în tabăra franceză.

Inchizitorii ei, bîgînd de seamă, dupe mai multe ale ei încercări, că va putea să fugă din turnul unde era închisă, o duseră în orașul Eouen, ca
30 să i se facă acolo și judecata

Omul însărcinat cu acest proces era un episcop numit Cauchon, vîndut englezilor și dușman învierșunat al Ioanei. El, cu tovarășii lui, încercă prin toate mijloacele a dovedi că Ioana este eretică și vrăjitoare; dar credincioasa copilă răspunse cu atîta simplitate și cu atîta hotărîre, încît
35 adese înmărmurea pe iscusii ei judecători. La orice întrebări i se făceau asupra legii și a bisericeii, ea răspundea cu acea credință fierbinte a unei inime curate și fără de pată; iar cînd îi ziceau că nu e creștină și că trebuie arsă pe piață, ea le răspundea, arătîndu-le cerul: «Aduceți-vă aminte că este colo sus un jude și pentru voi!» Și judecătorii, turburați, se răsipeau,
40 lăsînd pe a doua zi judecata; astfel se petrecu un timp destul de lung. Englezii erau foarte supărați de această întîrziere; ei cereau ca Ioana să

fie arsă pe loc. în zadar se sileau bieții cărturari să le dovedească că trebuie ca această faptă să aibă cel puțin un vâl, o umbră de dreptate; neputînd a mai răbda nici un fel de prelungire a judecării, porcu Cauchon să grăbească cu cît se va putea mai mult sfîrșitul acestei istorii, amenințîndu-l că-l vor spînzura pe dînsul însuși, dacă nu le va da strașnica poruncă.

în timpul acesta, Ioana suferea chinuri grele în temnița ei, la batjocura unor soldați mojici, cari dormeau chiar în chilia ei, și să fiare, într-un colț, pe un mănunchi de paie, fără să se poată mișca; avea altă apărare decît hainele ei bărbătești. Noaptea și ziua erau deșteaptă spre a-și păstra cinstea, impunînd mai mult paznicilor paza morală a înfățișării ei. într-această tristă pozițiune petrecea ziua și noaptea, sîrbătorile Paștilor. Ce durere putea fi mai adîncă pentru ea care era învățată cu drăgălașele mîngîieri ale mumei sale, decît a petrece aceste sîrbători, în care toți oamenii suferă și se bucură în singură și părăsită în fundul unei închisori întunecoase? Paznicii erau de crunți, încît nici voie nu-i deteră să meargă la biserică. Poarta de chide pentru toți în noaptea învierii, rămase închisă pentru dînsa.

Dupe sîrbători, judecata începu iarăș. Cu toată slăbiciunea ei, căzuse, ea rosti aceste cuvinte pline de tărie : «Tot ceea ce am făcut am făcut. Știu că englezii mă vor ucide, crezînd că dupe moartea mea vor dobîndi țara Franciei; dar chiar de ar fi dinșii de o sută de mii de franci, mulți de cum sînt acum, nu vor putea dobîndi această țară!». Judecătorii, întăriți și mai mult împotriva ei prin aceste cuvinte, de altă parte, erau învîriați de amenințările englezilor și desnădăjduiți de a găsi, în apărarea grai a Ioanei, vreun cuvînt prin care ar fi putut s-o învinovățească. Iar Ioana, începură a-i găsi vină în îmbrăcămintea ei. O întrebare de ce ea ei fusese cel dintîi la încoronarea regelui; ea răspunse : «De orăz cel dintîi la muncă, trebuia să fie și cel dintîi la cinste ». Pe urmă, Ioana văfiră că a purtat veșminte bărbătești, ceea ce nu se cuvenea s-o. Atunci ea nu știu, negreșit, cum să se apere ; o rușine feciorească se spună care fusese adevărata pricină a acestui port. Judecătorii începu să le scape această întîmplare, și, numirdu-o în obște vrăjitoare și de farmece, hotărîră să o arză.

Pe acea vreme, Carol al VII-lea nici nu se gîndea la Ioana ; a ră ră ce-l scosese din ticăloasa și moleșită lui viață, spre a-l așeza pe tronul unei națiuni care numai prin puterea ei devenise biruitoare, a și eroică față de la cîmp, era cu totul uitată de dînsul; nici chiar mînt de recunoștință nu-l împinse a cerca să o răpească din mîinile ei. Curtezanii lui, oameni corupți și plini de ură și de pizmă față de Ioanei, se sileau mai mult să o șteargă de deplin din aducerea din slabului rege.

Deși ea ar fi avut drept a se plînge de această uitare, însă Ioana nu rosti un cuvînt împotriva lui Carol; ea vedea într-însul țara întregă, unsul lui Dumnezeu; ar fi crezut că face un păcat mare, dacă ar fi învînvățit o ființă ce i se părea vrednică de cel mai cuvios respect.

Dar minutul hotărîtor sosi. Ioana, legată pe o căruță desvelită, fu adusă în mijlocul poporului, pe piața mare din Eouen. Acolo, mai mulți preoți, vînduți englezilor, declamă cuvinte prin care înfiorau pe sărmana fată, vestindu-i moartea sa chiar în acel loc, și dovedind poporului că ea este nelegiuită și eretică.

Locul de moarte era pregătit; o mulțime de soldați englezi înconjurau piața, bătîndu-și joc de biata fecioară. Popii, voind să-i prelungească suferințele, începură a-i face deosebite întrebări despre legea și faptele sale; dar ostașii, nerăbdători, o smulseră de dinaintea lor și o legară pe rugul unde era să fie arsă. Văzîndu-și atunci moartea de aproape, ea ceru o cruce; un cavaler englez făcu cu două surcele o cruciuliță, și i-o dete, rizînd. Ea o sărută cuvios și o puse pe sîn. Preoții o afurisiră în numele bisericii. Gîdele puse foc lemnului de la rug. Ioana îl văzu de sus și nu putu să oprească un strigăt plin de fiori. La urmă, călugărul ce era lîngă dînsa se coborî jos, și flacăra începu a se încinge...

În minutul cînd o atinse, nenorocita fată tresări și ceru aiazmă; dar îndată capul îi căzu pe sîn, și mai strigă o dată: «Iisuse!»... Vilvoarea de flăcări o înconjură de toate părțile.

Două mii de oameni plîngeau la această tristă priveliște; unii englezi numai se sileau a rînji; dar dupe ce văzură trupul Ioanei schimbat în scrum și cenușă, ei fură pătrunși de o muștrare de cuget adîncă și alergară în toate părțile, cu un fel de spaimă groaznică, strigînd în gura mare: «Am omorît o sîntă!»

Aceste cuvinte, ieșite din gura unui vrăjmaș, erau foarte adevărate; ele vor rămînea, și viitorimea le va crede; într-adevăr, sîntă a fost Ioana d'Arc, Fecioara din Orleans, în privința religiei și a iubirii către țara sa.

ODĂ ROMÂNIEI

O ! țara mea iubită ! o ! mândră Eomânie !
Pământ cu riuri d-anr sub boltă azurie !
Tu, mumă iubitoare a fii nesimțitori,
Ce-adinca ta durere nu poate să renvie !
Trecut-au fericirea-ți ș-&' tale sărbători,
Cum trec l-al toamnei crivăț plâpînde dalbe fio fi !

Cînd fiii tăi s-adapă cu laptele-ți cel dulce,
Și cînd cosesc ei spicul ce sînul tău aduce,
Se mai gîndesc ei oare la sîntul legămînt
Ce ți-au jurat odată, în timpuri mai ferice :
«Să apere cu brațul străbunul lor pămînt,
Pînă și cel din urmă va zace în mormînt »?

Nu !... a patriei iubire a stins a sa făclie !
De vechi făgăduințe nu va nimeni să știe;
Dac-a jurat strămoșul, nepotul a uitat.
IStu !... nu mai e românul acel ce-n bătălie
Uita că copilașii, sărmanii ! zac în sat,
Lipsiți de hrana zilei... cînd țara-i de scăpat !

Era vremea p-atuncea de n-avea păs săteanul
Cînd cete mii și sute, cînd ungurul ș-osmanul
Zdrobeau a' lui altare și pustiau cumplit!
Cînd se sculau românii, pe loc pierea dușmanul !
Vai ! Dunărea spumată ș-Ardealul îngrozit
Au fost adesea marturi l-al lor măcelărit!

Eomânii d-acum, însă, trăiesc cu umilința !
Aci lanțuri d-aramă înjugă conștiința,

Colo pulbere d-aur ascunde putregai.
Străina uneltire revarsă neștiința,
Ș-a țării neatîrnare e numai ca un pai,
Luptîndu-se în viscol cu crivețe de plai.

Dar țara-i tot aceea, frumoasă, roditoare;
Tot limpede e cerul, cîmpia zîmbitoare,
Și munții cu pîraie, cu piscuri, cu zăpezi;
Și nopțile de vară tot sînt încîntătoare.
Cu fața-ți argintie, tu, lună ! scînteiezi,
Și prin desîș, în crînguri, ca flăcări vîpăiezi!

E mută, însă, firea, cînd omul n-o învie,
Cînd el nu varsă-ntr-însa suflarea lui cea vie,
Cînd duhul libertății e stins și nimicit.
Ah ! vai de acea țară, — cît de bogată fie, —
Ai carii fii duc jugul cu cuget umilit...
D-asupra ei rușinea-ntinde-un vâl cumplit!

S-a stins, la noi, s-a stins virtutea strămoșească;
Trecut-au vremi de trudă, de luptă vitejească,
De aspră voinicie pe cîmpuri de omor.
În sînul Eomâniei acum va să-nflorească
O floare care varsă miros încîntător,
A păcii dulce floare, al artelor izvor.

Să vină cîntărețul al gloriei trecute,
Să verse focul vieței în strofele-i plăcute,
Sărbînd și veștezi lauri, și dafini viitori,
Ș-atunci vor suna iarăș acordurile mute;
În vinele române vor fulgera fiori,
Si orizontul țării nu va mai fi cu nori !

Sosi-vei, timp ferice, cînd trista Eomânie,
Ștergînd a sa plînsoare, cu mîndră bucurie,
își va vedea feciorii slăviți între popoare,
Nălțînd semeți o frunte ce-n oarba lor minie
Vrăjmașii țării noastre cătau să o doboare,
Dar care-o vor încinge cununi izbînditoare !

Atuncea vor renaște virtuțile străbune;
Eomânul va. fi încă vestit prin fapte bune.

Dar geniul pe dînsul atunci îl va mîna,
Și vorba-i mai puternic atunci o să răsune.
Acela este țâlul! Acolo vei căta,
O ! patrie română, o ! scumpă țara mea !

Să furi, ca Prometeu, scînteia ce nu piere,
S-apuci glorioasa cale spre luminoase sfere
Și, despîcînd tîria în zboru-ți prelungit,
Să cînți cu glas d-aramă mîreața-ți renviere,
Și limpedea-ți cătare, în vecinicul zenit,
La steaua nemuririi s-aținte neclintit !

Paris. 18.52

LITE*.

ii i4»ni ^» • pi^pr <dp -isî «fHwi

K** :»"!«mnel tpi^i iMii^Bii» IM » t u *

' O-li >nrf toj**** «JLiitetf * ijijfej '

, «sept l&'^ppj 'tftamM JMV simyrt

iS!SP^
* ilatjtoi « ii * . . . # m » f

•W. m mm eJtanrtMM i«t« l#% i*y§#, **

la*** i e x|»«* ^ u a ,ei^', 4, . . . , i

°°° României, în tfomdma z«ard, anul I 1855
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

Printre deosebitele feluri de compuneri literare, satira și comedia sînt cele care mai cu deosebire dau pe față slăbiciunile unei națiuni sau unei epoci ; rolul lor este de a lua în ris relele năravuri ale omenirii și, arătîndu-le publicului sub o formă atrăgătoare și iscusită, să le biciuiască rîzînd, și astfel să le îndrepteze cît se poate. În Franța, în secolul lui Ludovic al XIV-lea, Moliere și Boileau au luat asupra-le, unul prin comedie, iar cellalt prin satiră, aceste vesele dar nu puțin primejdioase îndatoriri, și amîndouăle-au îndeplinit cu spiritul cel mai pătrunzător și cel mai fin, cu cea mai glorioasă perfecțiune. încă și mica noastră literatură, chiar de la început, a simțit cît de folositor este de a îmboldi părțile șovăinde ale societății noastre cu ghimpia comediei și ai satirei, și, cu toate că străinătatea ne-a răpit pe satiricul ce de demult ar fi putut să ne aducă glorie, pe Antioh Cantemir, însă chiar fără de a-l avea în frunte, literatori români, oameni de spirit și de gust, au făcut încercări spre a ne pune pe o cale bună. Acum va numai să pășim înainte, cătînd a perfecționa din ce în ce mai mult ceea ce s-a făcut pînă în ziua de azi.

Satira însă, astfel cum o vedem în scrierile lui Boileau, lui Antioh Cantemir, și despre care avem acum și în limba românească cîteva probe destul de recomandabile, adică acea critică în versuri a năravurilor, scrisă cu un stil ușor, adesea familiar, și urzicînd pe cei demni de ris și de reprobare, spre a ține parte virtuții și bunului gust, felul acela de compunere are o origină foarte veche, pe care dorim a o cerceta în acest articol.

Ea a trecut în literaturile moderne, de la romani, cari au fost adevărații ei inventori. într-adevăr, Quintilian¹, vorbind despre deosebitele feluri din care se alcătuește literatura latină, mai toată imitată dupe cea elenă, ne zice curat că satira este cu totul romană, «*satira tota nostra est*».

¹ *Institutio oratoria*, lib. X, cap. 1.

Ou toate acestea, în vechime, ca și în timpii moderni, mulți critici s-au înșelat crezând că chiar și satira a fost luată de la greci. O astfel de amăgire provine dintr-o asemănare adevărat minunată, dar însă cu totul întâmplătoare, a cuvântului latin *satira*, sau mai bine *satura*, cu numele unui fel de comedie greacă cu totul deosebită, ce se chema *aramă satirică* Spa^a crairu-*pixbu* sau numai aa-rupa.

Iată, pe scurt, ce era această dramă — dupe câte putem afla din cărțile vechilor, și mai ales din *Arta poetică* a lui Orațiu² : în Atena, la marele reprezentațiuni teatrale ce se dau de două ori pe an, în vremea sărbătorilor lui Bacchus, numite *Dionisiace*, se juca, pe fieșce zi, trei tragedii și o mică comedie în care persoanele erau alese printre semizeii și printre eroii mitologici, iar horul era totdeauna compus de *satiri*, tovarăși ai lui Bacchus. Aceste bucăți teatrale, care erau întotdeauna foarte vesele, jucându-se la sfârșitul reprezentațiunii, mai descrețeau frunțile înorate de groaznicele catastrofe ce se petrecuse mai înainte, tot pe aceeași scenă. Acesta era rolul dramei satirice. Lexicograful Suidas ne spune că poporul, supărat d-a nu mai vedea, ca în vechime, împrejurul altarului zeiesc, nici pe Dionisiu împodobit cu viță, nici pe burtosul și șovăindul Silen, nici pe comicii și rînjiții satiri, ci de a tot vedea, în locul acestui hor glumeț și zgomotos, jalnice și înfiorătoare întâmplări, s-apucă să strige : «Apoi aci nu-i nimic pentru Dionisiu !» — « OuSsv *npbc*, Aiovuaov ! » Atunci, un cetățean din Fliunta, anume Pratinas, pe la vreo 500 înainte de Hristos, închipui de a pune pe scenă faptele comice ale eroilor, dându-le drept hor o ceată de satiri, cari cântau strofele lor lirice pe muzica săltăreață a modului frigian și dănuiau gesticulînd desfrînatul lor joc sicilian numit *Sicinnis*. Ohoerilos și Frynicos pășiră pe urmele lui, și chiar marele Eschil însoți uriașele sale trilogii tragice cu câte o dramă satirică, unde înfățișa sau pe Prometeu aducînd într-o trestie focul cerului, de care își pîrleau degetele satirii, sau pe Oircea prefăcînd în rîmători pe nenorociții tovarăși ai lui Odiseu, sau alte subiecte comice de felul acesta. Mei Sofoclu nu rămase mai înapoi, căci se făcuse, cum am spus, obicei d-a se reprezenta împreună cu trei tragedii, o dramă satirică. Aceste patru bucăți teatrale, jucate în aceeași zi, constituiau *tetralogia* consacrată a sărbătorilor dionisiace. Din multele drame satirice ale scriitorilor greci, abia ne-au rămas câteva fragmente neînsemnate³ și o dramă întreagă, adică *Ciclopul* lui Euripid, unde putem vedea cum face iscusitul Odiseu de pîrlește ochiul uriașului Siciliei, dupe ce mai întâi l-a îmbătut cu vin.

Această bucată ne poate da o probă exactă de ce era drama s la eleni și, lăsînd la o parte atît frumusețile lirice cît și expresiunile cuviincioase ce se pot afla într-însa, nu găsim în ea, cînd o comparăm tirelelui Orațiu și lui Juvenal, altă asemănare cu ele decît numai o tendință comică dintr-o parte ca și din cealaltă. Cu toate acestea, am mai s critici vechi și moderni s-au amăgit și, din asemuirea numirilor, a încheiere că și lucrurile ieșeau dintr-aceiaș izvor. Printre cei noi, vom pe cel mai vestit, pe filologul francez Casaubon ; dintre cei vechi, vom scrie aici ceva din gramaticul Diomedes, carele trăia prin secolul al sau al V-lea dupe Hristos. Vorbind despre satiră, el zice așa : «Satiră numită *satura*, sau dupe *satirii*, fiindcă, într-acest fel de poezie, se z cruri de rîs și rușinoase, precum satirii au obicei a zice și a face... el îndată ajunge la provenința cea mai de crezut a cuvîntului latin, mează : «sau de la *satura lanx*, care e o tavă purtînd felurită pîrgă, ce s pe altar în sărbătorile zeiței Ceres...». în sfîrșit, tot el cere ajutor de derivat, spre a explica chiar rădăcina cuvîntului, și zice : «sau de la g și (ca să zicem și noi ca latinul), de la *saturarea* lucrurilor ce se află într

Așadar, vedem că, la latini, vorba *satira* vine de la vechiul *satura* ce însemna orice fel de amestecătură. în limba preotească, t care se puneau cele dintii roduri ale pămîntului, spr£ a le aduce drept zeiței Ceres, purta numele de *satura lanx*; vedem, într-adevăr, că acei era foarte vechi în Italia, ca și în Palestina. Anticele popoare jertfeau zeilor toate cele întii născute dobitoace ale anului, și au fost timpuri cînd mari urgii apăsau preste ele, de au sacrificat chiar pruncii născuți într-o primăvară. Aceea se chema la dinșii *Ver* adică *Primăvara sîntă*⁴. Mai tîrziu și-n vremi mai ferice, zeii se meu cu o *satura lanx*, adică cu o tavă încărcată cu de toate.

Lesne se înțelege că vorba *saturitas* a ieșit de aci, și noi încă zicem «sînt *sătul*» și «m-am *săturat*», fără de a ne fi atins vreodată sîntită a Ceresei. în sfîrșit, spre a avea o prenumărare exactă și de deosebitelor înțelesuri ale vorbeii *satura* în limba latină, vom tradu gramaticul Festu cuvintele următoare : «*Satura* este și un fel de gătit cu deosebite merinde, și o lege alcătuită de mai multe legi, și de poezie unde se vorbește de mai multe lucruri ». Așadar, *satura* latini, un termen general, care însemna tot felul de amestecături întrebuița atît în graiul preoților și al legiuitorilor, cît și într-al b lor și al literaților.

¹ Tr i , xpupS... greci, vezi mai ales : Barthelemy, *Voy. d'Anacharsis*, ch. 69 : Welcker, *Nachtrag zu der Schrift über die Aeschylische Trilogie*, p. 185; Patin, *Etudes sur les 4U tragiques grecs*, voi. III, p. 442; Got. Hermann, *De dramate comic-satyrico*. Opuscul I p 44 etc

² Vers 220 și următoare.

³ *Fragmenta graecorum satyrographorum*, edid. Friebel et Larsow, Berlin, 1837,

⁴ Casaubon, *De satyrice graecorum poesi et romanorum satyra*, Paris, 1605, 1774. - Diomedis lib. III. p. 483, edit. Gramatic, latin., edit. Putsch.

⁵ Vezi Niebuhr, *Roemische Geschichte*; Michelet, *Histoire Romaine*; Micali, *antichi polpoli italiani*.

⁶ Festus, citat în gramaticul Paul Diaconul.

La greci nu avea deloc acelaș înțeles zicerea *Za-rupoț*, care însemna dramă satirică. Această numire venea negreșit din natura horului ce figura în acele bucăți glumețe, și care bor era compus de zeitățile sălbatice și zglobii, tovarăși ai lui Bacclius, personificind oarecum toate aple-
5 cările rele și necuviincioase ale firei omenești. Horul de satiri dase numele său acestui fel de comedie, în care aflarea lui era de neapărată trebuință, precum multe tragedii grecești erau denumite dupe natura horului ce lua parte într-insele, spre exemplu : *Rugătoarele*, **'MTISSS**, lui Eschil *Trachinie*, *Traxivwci*, lui Sofoclu, *Baechantele*, Baxxat, lui Euripid și
10 multe altele. Iar pe acei satiri, semizei închipuiți de greci cu copita de țap și cu cornițe pe frunte, nu trebuie deloc să-i asemuim cu faunii, acei dintii poeți ai Latiiului și cîntăreți de versuri latine¹, acele blînde zeități cîmpene care ocroteau, în Italia, lucrările cîmpului, pe care Virgil le cheamă întru ajutor, la începutul *Georgicelor* sale :

15 Et vos agrestum presentia Numina, Fauni
Ferte simul Fauni pedem, Dryadesque puellae
Munera vestra cano²,

și căroră Orațiu se fâgăduiește a le jertfi un ied, dacă vor binevoi a priveghea pășunile și turmele sale³.

20 Satirii grecilor n-au astfel de atribuțiuni; plini de viclenie și de iste-ciune, ei caută neîncetat prilejul de a-și mulțumi uricioasele lor'aplecări, cu paguba muritorilor. Furtișagul, beția, lăcomia, desfrînarea sînt jocuri pentru ei ; fricoși la primejdie, lăudăroși cînd sînt la sigur, dar în veci trîndavi și răsipiți, astfel ni-i arată vechea literatură satirică a grecilor și, dacă
25 n-ar fi avut vioiciunea spiritului și oarecare grație în strîmbările lor, care să răscumpere puțin atîtea rele porniri, atunci i-am putea privi ca pe niște idoli asemănați cu diavoli iadului creștinesc. Ou toate acestea, artele și literile elenilor i-au învăluit în oarecare poezie; ici, îi vezi, înfierbîntați de vin, urmărind zgomotosul și bogatul cortegiu al lui Bacchus și făcînd
30 să răsune crotalele și tamburele, îi auzi cum izbesc țărîna, jucînd desfrî-nata lor *Sicinnis* ; colo, îi zărești strecurîndu-se pe furiș într-o dumbravă, ca s-apuce fără veste vreo nimfă a pădurilor adormită.

Multe scene de acestea, rămase pînă la noi pe părății zugrăviți ai Pompeii, ne îndeamnă foarte a da crezămînt sholiastului lui Teocrit,
35 la idila sa a IV<-a> cînd voiește se derive cuvîntul «EdcTupo^, arco TIJS o-aG-y^».

¹ Ennius, într-un fragment din cartea a VI<I>-a a *Analelor*.

² Lib. I, v. 10.

³ *Ode*, lib. III, 18.

⁴ Un fel de castaniete pe care le plesneau în palme.

⁵ Lăsăm curioșilor grija de a cerceta în lexice însemnarea cuvîntului τροσον și de stăta, în picturile lubrice ale muzeului secret din Neapole, dacă derivațiunea ce o dăm a-
înfățișează ca cea mai probabilă.

Putem dar încheia, mai nainte de toate, că asemuirea cu *satura* și *ZaTupo<*; e cu totul întîmplătoare și că aceste două nu derivă deloc din aceeaș rădăcină. Ne vom încredința însă și mai originalitatea satirei latine, cercetînd urmele ei în istoria literară a

II

Titu Liviu¹ ne spune că la anul 391 de la clădirea Bornei, fiind O. Sulpiciu Peticu și C. Luciniu Stolo, se aduseră din Etruria histrioni cari, prin jocurile lor, trebuiau să imblînzească minia să alunge din Borna groaznica pieire ce apăsa pe cetate. Această credință în mult cuvioasa Etrurie, de unde veneau în Borna auguri preoți cari citeau viitorul în fulgerile cerului și în zborul paserilor. Iar nii aceia întocmiră ale lor jocuri fără de a cînta și fără chiar de a face shime care să vădească înfățișarea teatrală a vreunui fapt; ei numai țuiau din picioare și făceau întorsături acrobatice; iar gura le era Tinerii romani, găsind aceste jocuri pe placul lor, se apucară a le dar ei mai adăogiră pe lîngă danț, ca un chip de mică acțiune t și un fel de dialog în versuri *fescenine*, adică o întreschimbare de mai mult sau mai puțin grosolane și necuviincioase, care făceau s publicul de atunci, încă necultivat. Dar acesta nu fu cel din urm genului dramatic la latini; în loc de astfel de jocuri neorînduite și r trite, se ivi un soi de mică comedie, pe care o jucară cetățenii din Borne ind titlul de *histrioni*, dupe zicerea etruscă însemnînd pe actori, și numită *satira*, negreșit fiindcă într-însa era vorba de tot felul de dar mai cu seamă, socotesc, ceva critici și urzicări la adresa o însemnați din acea vreme².

Ceea ce mă face a presupune aceasta, e tocmai gustul ce a av dauna poporul roman de a lua în rîs pe bărbații săi cei mai vesti care se vădește mai ales în obiceiul strămoșesc ce ierta pe ostași urmînd carul de triumf al izbînditorului, versuri comice în care nu nici cea mai mică vină. Astfel, soldații lui Cezar strigau, intrînd p Bornei cu gloriosul lor general în cap :

Urbani, servate uxores, moechum calvum adducimus !
adică : «Cetățeni păziți-vă nevestele, căci aducem pe birbantul cel
încă o dovadă de spiritul de critică al plebeilor împotr
mai mari lor, este acest vestit vers al poetului Neviu :

Fato Metelli Bomae fiunt consules,

¹ Lib. VII, cap. 2.

² Niebuhr, în *Istoria romană*, trage această numire de la orașul *Fescennia* Etruria, unde s-ar fi inventat aceste versuri pline de murdării.

³ Asupra satirei latine vadă cineva : Casaubon, cartea susnumită ; Baehr, *G lateinischen Literatur*; Ruperti *De satura romanorum*, în ediț. lui Juvenal, din 1801

⁴ Bernstein, *Versus ludicri in Romanorum Caesares priores*, p. 10.

adică «numai întimplarea, și nu meritul, a făcut pe Metelii să fie consuli în Eoma », la care Metelii răspuseră cu fapta și cu vorba :

Malum dabunt Metelii Naevio poetae

sau «Eău va păți poetul Neviu de la Meteli ». Și-ntr-adevăr, bietul poet 5 plebeu, scăpînd din fundul bolților Tuliane, își sfîrși viața pe țărmurile pribegiei¹.

Deci fie-ne iertat a crede că, precum au făcut soldații triumfătorilor și poetul Nevie, asemenea făceau și autorii sau actorii acelor satire teatrale despre care am vorbit. Acele mici comedii, care n-aveau altă scenă decît cetatea Eomei, nici alte îmbrăcăminte decît haina romană, se schimbă foarte puțin cînd, sub înrîurirea literilor elenești, se iviră comediile lui Plaut, Terențiu și Oeciliu, lucrate după tiparul grecesc. Ele se păstrară încă multă vreme într-o treaptă mai iosnică. sub numele de *Fabulae talernariae* adică *Comedii de circumă*.

*5 Junimea patriciană se lepădă de aceste jocuri poporane și ea imprumută, de la națiunea oscă, comedia numită *Atellana*, în care toate personajele își aveau rolul și caracterul, ba și chiar costumul lor, cunoscute de mai nainte, și în care, așadar, nu rămînea de inventat decît numai intriga.

Astfel de comedii, născute în mica cetate Atella din ținutul Campaniei, și jucate cîtva timp la Eoma, în limba oscă, iar pe urmă în cea latină, pot fi privite ca vechiul trunchi din care au ieșit comediile poporane ce se joaca încă și azi în Italia, mai ales la Eoma, pe piața Navona, sub nume de *Comedie delVArte*, și ale căror persoane sînt neschimbate. *Pulcinella*? *Brighella*, *Pantaleone*, *Arlechino* sînt adevărații strănepoți ai lui *Maccus*, *Bucco*, *Dossenus*, *Manăucus* din atelanele latine². Ca modernul *Pulcinella*, asemeni și vechiul *Maccus* poartă o cocoasă în spate și alta în piept³ și un nas mare și cocirjat; deosebirea e că unul era îmbrăcat cu togă, iar cellalt cu pieptar pestriț și crestă, ca gentilomii și cavalerii din timpul Eenașterii.

30 însă aceste măști sau personaje pocite și ridicule ale italienilor n-aveau negreșit nimic a face cu persoanele dramei satirice elenești, care erau alese printre semizeii și eroii poemelor ciclice, arătate sub o față glumeață; astfel, nici o rudenie nu putea să fie între un Ercul lacom, un Odiseu viclean, un Polifem beat, cu un *Maccus* de două ori ghebos, cu un *Manducus* cu gura căscată pînă la urechi și cu dinții rînjiți, cu un nătărău ca *Bucco*, cel din orașelul Atella. Mai ales că punctul de căpetenie al dramei satirice, adică horul de satiri, lipsea cu totul în atelane, și, dacă ne vom sui

¹ Klussman, *Cn. Naevii vita et carminum reliquiae*, p. 16.

² Munck, *De fabulis Atellanis*; Schober, *Ueber die atellanische Schauspiele der Roemer*

40 L. Pomponius și Novius fură cei mai vestiți scriitori de atellane la romani.

³ W. A. Schlegel, *Geschichte der dramatischen Literatur*.

chiar pînă la origină, lesne ne vom încredința că comedia oscă, aceea care întimplătoare a junilor patriei și a oamenilor fără treabă, nu pînă aibă nici o legătură din naștere cu drama satirică, jucată solemn în templurile dionisiace și cerută cu tot dinadinsul de poporul atenian, plîngea că au uitat pe Bacchus în folosul tragediei.

Izbutirăm pînă aci, cred, a arăta că atît vechea *satiră* teatrală manilor, cît și *atellana* de origină oscă, s-au născut chiar în Italia și au fost turnate dupe tipar grecesc. Dar acest punct capital este că, deși lesne de întemeiat, cu cît, pe vremile despre care vorbirăm pînă acum, înrîurirea elenilor nu se simțea încă în Lațiu; Borna era încă minată de însuși geniul său, sau cel puțin n-avea alți ctitori decît națiunile care împrejmuiau pe pămîntul Italiei, adică pe estrusci și pe osci.

m

Cu toate aceste, greutatea nu va fi mai mare spre a dovedi că în epocele cînd toate celelalte feluri de compuneri literare, — poezia, tragedia, comedia, poezia lirică, — erau sub asuprirea literilor elenilor, și chiar ș-atuncea zic, satira știu să-și păstreze o mare originalitate și bitele căi pe care ea le apucă. Dar mai nainte de a expune pe scurt istoria ei, trebuie să ne aducem aminte că *satira*, la latini, este o ziceră care poate însemna totdeodată mai multe feluri, și că fiecare au o altă voie a numi într-astfel amestecătura de scrieri felurite ce el cîmpăiește. Poetul Enniu, părintele poezilor latini, și, dupe dînsul, tragicul și comicalul, deteră acest titlu la deosebite mici scrieri în versuri iambice, în care ei dezbăteau despre filosofie, despre morală și, în sfîrșit, despre viață. Se poate ca ei să fi amestecat într-aceste dezbateri ceva loviri împotriva relelor năravuri ale societății și împotriva unor persoane rău în Eoma; însă nimic nu se poate hotări despre acestea și ne vom conțumi transcriind aci mărturia lui Diomede: «Satira este, acum, la romani, o poemă defăimătoare și lucrată în chipul vechei comedii, spre a arăta relele; astfel au scris-o Luciliu, Orațiu și Persiu. Dar odinioară, cînd compusă de felurite poezii se numea *satiră*: astfel au scris Poetul Enniu. »

Deci, iată încă două feluri de satiră la romani: de o parte o compunere adunare de scrieri felurite, în versuri, și acest fel a pierit cu cei din urmă însemnați de Diomede; iar de cealaltă parte, o poemă cu o formă originală, nată, cu un caracter particular și cu mari nume, ca s-o facă pe ea o strălucită. Dar cui sîntem oare datori o astfel de invențiune? Sărăbăm pe Quintilian, carele ne va răspunde astfel: «Satira e cu totul o altă lucrătră; într-însa Luciliu mai întii a dobîndit laude însemnate ». Iar

Bătrîn se întinde și mai departe, zicînd : «Poezia satirică a fost aflată mai întii de Luciliu »¹.

Într-adevăr, Luciliu întemeie felul curat literar ce poartă acest nume și care, de la cei vechi, trecu, la moderni, în minele lui Begnier, lui Boileau și altora.

Luciliu, născut din clasa patricilor, cu 148 de ani înainte de Hristos, la Sussa, în țara aruncilor, și mort la Neapoli, în 103, liber fiind prin înalta sa pozițiune de a censura și oamenii și faptele, și de a ofili mirșevia, plin încă de cucernicie pentru vechile virtuți ale Bornei, vărsă fără preget al său geniu fierbinte și puternic într-o mulțime de lungi bucăți exametre, unde biciuia și dărîma tot ce i se părea vrednic de cîrteală și de dojana în religia, în politica, în instituțiunile și în năravurile țarei sale. Dar pe lîngă această censură a relelor, el da mărețe și sănătoase învățături. Dacă, pe de o parte, cu versul său aspru dar virtos, rușina zgîrcenia și desfrînarea, de cealaltă, el făcea o neasemuită laudă a virtuței smerite și solide .

«Virtutea, Albine, e d-a ști să prețuim, dupe adevăratul lor preț, treburile în care ne amestecăm și în mijlocul cărora trăim; virtutea e, pentru om, de a cunoaște ceea ce este în sineși fieșce lucru; virtutea, pentru om, e de a deosebi ce e drept, folositor, ceea ce e onest, care lucruri sînt bune, care sînt rele, ceea ce e netrebuincios, rușinos, necinstit; virtutea e de a pune o margine și un sfîrșit dorinței de a dobîndi; virtutea e d-a cîntări cu balanță dreaptă prețul avuțiilor; virtutea e de a face onoarea cuvenită la ceea ce este onest, de a fi protivnicul și vrăjmașul relelor năravuri și răilor oameni, de a fi, din contra, apărătorul bunelor năravuri și al oamenilor buni; de a mări pe aceștia, de a le voi binele, de a trăi prietinos dinșii; de a se socoti mai întii la binele patriei, pe urmă la al părinților, și, tocmai într-al treilea rînd și la sfîrșit, la al nostru.»

Cel ce urmă lui Luciliu, Varron din Atace, nu prea lăsă urme despre talentul său satiric. Quintilian ne zice că el n-a avut mult merit. Dar dupe dînsul veni ilustrul Orațiu, scriitor plin de spirit și de grație; el apucă în mîna sa măiastră armele lui Luciliu, îndreptă și alungă ceea ce era prea aspru și prea gloduros în limba și în exametrul părintelui satirei și, luîndu-și și el asupra de a critica relele generale ale societăței, știu să pună, în locul amărăciunii și miniei lui Luciliu, o ironie glumeață și delicată. Cu o minte veselă, cu o formă modestă dar isteată, cu o limbă mlădioasă și dulce, el glumi asupra poeților fără talent, asupra bădăranilor boierîți, asupra paraziților nesăturați, asupra răsipitorilor și asupra zgîrciților; dar foarte rar se ridică satira lui pînă la o puternică răscoală în contra mirșăviei și a desfrînării. E și adevărat că el trăia într-o vreme cînd multe trebuiau cruțate ; el însuși nu prea era om care să voiască a-și jertfi liniștea pentru orice preț ; era numai un poet plin de gust și de vioiciune. Cînd citește

¹ în prefața *Istoriei naturale*.

² Lucilii *Saturarum reliquiae*, ed. Gerlach, *Fragm.*, p. 79 ; Ch. Labitte, *Les satires de Lucile*.

cineva satirele lui, i se pare că aude o conversațiune plină de grație și rit. Ele ne-au rămas ca un eho din acele ospețe ale lui Mecena, unde și rîdeau, lungiți în tricliniele bogatei vile de pe Escuilin¹, Virgiliu și Varru și amicii lor.

Mult mai silite și mai puțin curgătoare sînt cele șase satire ale Persiu; dorința acestui autor de a intra mereu în dezbateri și gustul său pentru stilul strîns, fac ca ale sale scrieri să fie un șir de pe care criticii își pun toată iscusința spre a le descurca.

Însă satira nu se cufundă, cu Persiu, în întuneric; un noaptea, sub puternica pană a lui Juvenal. Cît de mare ar fi fost gloria tui poet de n-ar fi uneori pătată ! Cît foc e într-însul ! Ce bogăție de națiune ! Ce putere în expresiuni ! Dar epoca de degradare în care a trăit 8-a răsfrînt asupra acestui frumos geniu. Înfuriat de desfrînările și loșiile ce vedea împrejurii, cu un cinism învîrșunat, el se apucă să scrie, blestemîndu-le. Limba lui înveninată, înfruntînd orice cenzură, spuse curat cele mai scirboase adevăruri și, aprinzîndu-se în acele desfrînări, ea se prostituă în tabelurile cele mai respingătoare. Așa scrise satirele lui Juvenal, împreună minunată de descrieri și de nobile inspirațiuni.

Așa, purtată din mîni în mîni de trei mari geniuri, Luciliu, Juvenal, satira poate să dea drept rezumare a scopului și a îndată acestor aceste versuri ale poetului din urmă :

Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus nostrî est farrago libelli.

«Orice mișcă pe oameni, urări, temeri, minie, dorințe, bucurii, vor fi materii amestecate în cîrticica noastră.» Și spre a explica mai această definițiune, zicem că satira ajunsese a fi, în Eoma, un gen de satiră zic al cărui scop era d-a trece sub censură defectele comune ale culegînd aici și colea exemple personale, și de a prezenta totdeodată turile unei morale tari și sănătoase. Acest fel de poezie s-a născut în Eoma; într-însul nu se ivește nici un semn de imitațiune d-a la greci; însă dacă ar voi cineva să-l semuiască negreșit cu ceva tura elenă, atunci ar putea găsi, în cele dupe urmă, că *iambele* oarecare analogie cu critica relelor, și *gomele* cu învățăturile •cari, amîndouă întrunite, compun genul satiric latin.

Însă *syllii*² lui Timon din Fliunta, filosof sceptic carele t 279 înainte de Hristos, precum și *iambele* lui Archiloh³, poet liric între 714 și 679, nu aveau acel caracter de generalitate al satirei. Acesta din urmă, cu versu-i iute și arțăgos, cu limba-i mu

¹ *Satir.*, I, 8.

² Woelke, *De Graecorum Syllii* ; Paul, *Disputatio de Syllii*.

³ Liebel, *Archilochi reliquiae*; K. Ot. Muller, *Geschichte der griechischen*

inveninată, își vărsă fără cumpăt veninul asupra nenorocitului Licamb, care nu voia să-l ia de ginere. Cellalt, deși se servi cu versul examtru și întrebuița, în două-trei cărți ale sale, forma dialogului, care se găsește citeodată și în satira latinilor, însă criticele lui se atingeau numai și nu mai de filosofi, atît răposați, cît și viețuitori, și de ale lor sisteme, pe care le lua în ris.

Așadar, nu putem zice că Luciliu, Orațiu și Juvenal au luat drept model nici pe Timon, nici pe Archiloh; mai puțin încă putem zice că ei s-au adăpat în *gnomele* grecilor. Într-adevăr, aceste versuri, culese sub numele celor șapte înțelepți ai Greciei sub al lui Solon, lui Teognis și altora, sînt niște scurte maxime și învățăături de morală, de politică, de economie, precum se găsesc pe ici pe colea în satirele latinilor; dar ele mai adesea sînt scrise într-unu sau două versuri și le lipsește cu totul acel cadru care dă satirei romane caracterul său de originalitate.

Deci să nu mai căutăm în zadar imitațiune acolo unde totul e original roman, și să primim numai că satiricii latini au putut, negreșit, să se folosească de unele idei, de unele expresiuni glumețe și iscusite, pe care le culesese în scriitorii eleni și pe care au nimerit, la urmă, a le intrupa în compunerile lor.

IV

Pe de altă parte, de vom arunca cătarea asupra fragmentelor rămase din adunarea de satire ale lui Terențiu Varro¹ născut la anul 216 înainte de Hristos, nu trebuie să ne amăgească titlul lor, care poartă numele filosofului Menip. învățatul amic al lui Cicerone compusese, în ceasurile-i de răgaz, cînd întrerupea adîncile și serioasele sale studii, o mulțime de bucățele despărțite, în proză și în versuri de deosebite măsuri, în care el critica mai cu seamă feluritele sisteme ale școalelor filosofice, astfel precum făcuse mai înainte filosoful cinic și **αἰουσοῦχος** («iubit de ris») Menip, discipol al lui Diogen. Deci, între scrierile lui Varro și ale lui Menip nu era decît o asemănare de subiect, iar nu de formă. *Satirele menipee*, deși purtau un nume pe jumătate grecesc, deși erau pline de cuvinte elenești și, negreșit, de o mulțime de nume proprii de ale filosofilor greci, cu toate acestea ele erau numai o adunătură de felurite lucrări, precum fusese satirele lui Enniu și ale lui Pacuviu. Tot atîta deosebire va fi fost între scrierile lui Menip și satirele lui Varron, cît între acestea și *La Satyre Menippe*

a francezilor, scrisă de Eapin, Passerat și alții, în timpul războaielor giune din secolul al XVI-lea împotriva Ligei catolice.

De la Varron încoace, — afară numai dacă vom număra și pe Iulian, autorul unei poeme grecești, numită *Miaorcoyoov*, satiră în bărbii cetățenilor din Antiobia, — nu mai avem cunoștință, mult despre nici un autor care să fi scris satire de felul acesta. Însă la împăratului Claudiu, filosoful Seneca, părtaș lesnicios și lingușitor al crimei săvîrșite de Agripina, prenoi vechea satiră și compuse, în și în proză, o povestire glumeată și batjocoritoare a morții și a nenorocitului împărat. *ApoJcoloJcynthosea* pare a fi una din urmele tîrzii ale satirei romane sub vechea ei formă. Trebuie însă să mîcăm, de la Enniu pînă la Varron, se făcuse mari schimbări într-acel fel de puneri; negreșit că de la Varron pînă la Seneca, schimbările nu sînt puțin însemnate.

În sfîrșit, în epocile ce urmară, închipuirile capricioase în tot chipul, aceste lucrări de fantazie, ce nu erau strîmtoare de lege, de nici o regulă; printre cele mai de însemnat vom numi *Satyricon* a lui Petroniu, care ne descrie viața unui sibarit din imperiului, și pe care, mai mult titlul decît cuprinderea, ne face să număra printre scrierile satirice.

Așadar, afară de satira în versuri exametre, inaugurată de romanii avură totdeauna o satiră lipsită de reguli și născută, ca și în societatea romană. Nu trebuie dar să tăgăduim cuvîntul lui Quintilian « *Satira tota nostra est* ». El avea drept a-l zice, și mîndria cu care se vede că o cîștigase chiar în anele literare ale Bornei. Acolo se încredințează că satira s-a născut și s-a dezvoltat în cetatea nerămasă. Precum am văzut, ea trecu prin trei fețe deosebite; mai întîi o comedie poporană; la urmă, o scriere unde se amestecau tot felul de glume; mai mult sau mai puțin glumețe; în sfîrșit, o poezie cu reguli și cu forme măiestrite, cu mărețe îndatoriri.

Subt această din urmă înfățișare, a trecut ea în literaturile mai toate națiunilor civilizate ale Europei au cultivat, cu mai mult sau puțin succes, această ramură a poeziei. La noi, românii, avem bucurări și speranțe d-a merge mai departe. Nepoții învață lesne meseriile bunilor !

Paris, 1855.

¹ Orelli, *Opuscula Graecorum sententiosa et moralia*.

² Oehler, *Terentii Varronis saturarum Menippearum reliquiae*; Ch. Labitte, *Varron et ses Minippees*.

ÎNTOARCEREA ÎN TARĂ

PE DUNĂRE

Septembre 1855

Ce nu-mi dă Dumnezeu mie
Un glas tare, sunător,
Ca să cînt, o, Eomânie,
Al tău falnic viitor !

Ce nu-mi dă, printr-o suflare,
Versuri pline de dulceți,
Ca s-arăt într-o cîntare,
Ale tale frumuseți!

Cu ce dulce mulțumire
M-aș cerca a le descri!
în ce farmec, ce uimire
Aș ști poate-a le-nveli!

Aș culege flori și stele
P-al tău cer, pe ai tai munți,
Și aș împleți cu ele
Cununi pentr' a' tale nunți.

Viața mea cu bucurie
Mi-aș zdrobi-o-n fala ta,
Ș-apoi moartea las' să vie!
Nemurirea'r fi a ta.

Te-aș urca, mîndră și tare,
Pe un tron scînteietor;
Te aș face eu mai mare;
Ăsta-i singurul meu dor !

Căci, o spun plin de mîndrie,
Te iubesc, țārm pārintesc,
Cu o dragoste mai vie
Decît toate ce iubesc.

Te iubesc fāră de preget
Cu acel nestins amor
Ce unește-al nostru suflet
De pāmîntul trecător.

Te iubesc numai pe tine
P-acest larg, întins pāmînt,
Și nici cerul pentru mine
Nu se pare-a fi mai sînt.

Daca toți cîți nasc în tine
Așa dragoste-ar simți,
Poate-ai fi și tu mai bine,
Poate-atît n-ai suferi.

însă vai! mulți te apasă,
Mulți din sîngele-ți trăiesc
Și de doru-ți nu le pasă,
Căci chiar ei te asupresc.

Dar fugiți, gîndiri noroase,
Ce fericea-mi ofiliți!
Cînd vād malurile-mi frumoase
Măcar un minut fugiți!

în a' Dunării talazuri
Ce s-afudă în senin,
Voi s-arunc orice necazuri,
Voi să-nec orice suspin.

Sînt ferice că-mi vād țara,
Vād curgînd Dunărea lin;
Sub cer neted, vād cum seara
Malul e de taine plin.

Sus în deal, peste cîmpie,
în pustiul Bărăgan
Este scumpa mea moșie
Cu movila-i de roman;

Acolo, în nepăsare,
Treceau veseli junii-mi ani.
Au trecut ! și mă-ntreb : « Oare
Cei ce vin fi-vor dușmani % »

însă inima-mi tresare
Cînd gîndesc a revedea
Pe pămînt, cîmpia mare,
Și pe ceruri, a mea stea,

Steaua cea favorită,
Ce gîndu-mi copilăresc
O închipuia unită
De pămîntul românesc.

Printr-o coardă aurită
Una d-alta le legam,
Iar la țara mea iubită,
Privind cerul, îi șopteam :

— « Precum acea stea lucește
Printre stelele cerești,
Așa inima-mi dorește
Printre țări, tu să domnești !

Precum vecinie ea colindă
Prin eterul luminos,
Tot asemeni, triumfindă,
Voi s-apuci un drum glorios ! »

Deci, prin tainică-armonie,
Fii legată d-acea stea,
Căci a mea copilărie
Vedeă fericirea-n ea.

Orice vis de norocire,
Ale slavei măguliri

Mi-aruncau cîte-o zimbire
Prin gingașe licuriri.

Acea stea atît iubită
îmi vădea un rai ceresc;
Iar cînd raza-i aurită
Scâlda țărnuțul părintesc^

Eu vedeam soarta-î duiosă
ÎJalucită~n viitor,
Ș-a mea inimă voioasă
Sălta vesel și ușor!

Pe Dunăre, 1855.

SCENE ISTORICE DIN CRONICELE ROMÂNEȘTI

MIHNE A-VODĂ CEL RĂU

1508-1510

I

MĂNEȘTI

5

« Să n-aibi milă! »

Ca la două ceasuri cale-n jos de Ploiești curge apa Cricovului, care, cu mii de pîrîie ce se respiră și se-mpreună, împestritează matca sa răzlată și năsipoasă; d-a stingă, cîmpia șeață se lungeste pînă în poalele munților; d-a dreapta, malul se-nalță ripos și acoperit cu păduri vechi 10 și stufoase. Pe o culme mai semeată a acelei coaste sta, pe la leatul 1508, cetățuia lui Dracea, armașul din Mănești; din zidurile ei înegrite, vederea coprindea toată lunca, cu bordeiele și coșarele țărănești răsipite printuși și bălării; mai departe, turnurile bisericeii din Tîrșor, pe care o zidise, cu vreo cîțiva ani mai nainte, Vladislav-vodă, ce chiar într-însa, zice 15 Cronica, « au pierit de sabie »; și, în fund de tot, plaiurile aburoase ale Cîmpinei și ale Brezeii.

într-o zi noroasă de primăvară, puțin în urma Paștilor, crivățul sufla iute și-nghețat din fundul văilor, iar jalnicele sale gemete aduceau de departe, împreună cu freamătul bătrînilor stejari, chiotele de vînătoare 20 ale bătaiașilor și lătrătura chelălăită a copoilor; căci departe, tocmai în Valea Comanacului, Mihnea, fiul armașului, se desfăta vinînd fiarele sălbatică, dupe obiceiul boieresc de pe atunci, cînd stăpînul, pentru a sa mulțumire, rădica de prin sate toți vecinii² cu gloata, de rămîneau țarinele nearate și ogoarele pustii³.

25

Gonstandin Căpitanul.
Așa se chemau sătenii robi, pe vechime.
Vezi în *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir.

Un glas de bucium s-auzi dedată, sunind tare din cetățuie, și vînătorii, deșteptați din zgomotoasa și sălbatica lor beție, printr-acea grea și pacinică chemare, se întoarseră cu larmă spre casă, unii purtind pe umeri dobitoacele ucise, atirnite pe birne, alții ducînd etnii de zgarde și curuii în lăntușe. în fruntea lor mergeu călări, cu friul legat de obînc, Mihnea și feciorul său, Mircea Ciobanul; tatăl, om matur și virtos, avea scrise pe fața sa păroasă și posomorită și-n ochii săi arzoi și-ncrunțați strășnicia caracterului său; băiatul, abia ieșit din copilărie, vădea o fire și mai sălbatică, care-i și meritase porecla de *Cioban*.

Amîndoi purtau cioboate de piele groasă, pînă la genunchi, poturi de dimie albă, un cojoc scurt, de oaie neagră, cu glugă la spate, și chimir cu oțele; la gît aveau gramajer rotund de zale de fier, și-n cap o turcă flocoasă, adusă la o parte; la brîu, satir și jungher. Unii din vînătorii pedestri purtau sânețe ceilalți, arcuri și săgeți. Astfel pășea ceata înainte, și înoptase bine cînd ajunse în curtea cetății.

<— Descalică mai în grabă și sui-te-ncoa! — strigă lui Mihnea, din capul scării și cu glasul năbușit de lacrimi, o femeie cam trupeșă, ce nu-i puteai zice nici tinără, nici frumoasă, — boierul socru, biet, trage ca să-și dea sufletul, și mereu cere de domnia-ta.

— Iată-mă-ndată... și Mihnea descălicase, urcase îngusta și dreapta scară de piatră, și, prin tinde întunecoase, mergea la odaia tatălui său.

Cînd deschise mica ușă de brad, el zări pe bătrînul armaș uscat și galbîn, cu fruntea pleșuvă, cu barba albă, zăcînd lungit pe spate pe o velință albă, în căpătiul unui pat ce ținea, d-o parte, toată întinderea odăii. Alături ardea o făclie de ceară galbină, și un biet călugăr bogonisea pe slovenește, dar cu glas slab, rușele agoniei; în părete, o mică candelă lumina o veche troiță de lemn, și, mai încolo, pe ziduri, stau rînduite, peste un zăblău vîrgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fier, tuiuri, iatagane trunchiete și dispuieri luate de pe la dușmanii învinși. O singură armă, de ghioagă² de fier țintuită, mare și grea, buzduganul însușit slujbei de armaș-mare, sta așezată pe velința flocoasă, d-a dreapta bolnavului, și mîna-i osoasă, dar slăbită, printr-o mișcare spasmodică a nervilor, căta încă s-o rădice.

Cînd Mihnea intră în odaie, ochii unchișului, afundați sub cercul albit al sprîncenelor, clipiră ca o candelă ce moare, și buzele-i vinețite șoptiră tremurînd aceste cuvinte:

— Fătul meu!... fă inimă vitează!... nu te lăsa!,, fii stîlp țeapăn casii noastre și nu-ngădui să cază biată moșie³ părintească pe mîna

¹ Puștile vechi; căci *puste* se chemau mai nainte tunurile.

² Măciucă de fier eu ținte; franț., *massue*.

³ Țara, patria,

oltenilor, p-a Basarabeștilor — trăsni-i-ar Domnul din senin! — avem noi lăsat cu blăstem de la moși strămoși: pace și răgaz să născuți cu neamul lor cel urgisit... De-ți va da Domnul Dumnezeu putere să nu cruți, să n-aibi milă, că nici de tine nimeni nu va avea milă; te vor vedea înfrînt și ticăit... Mîna mea s-a muiat... nu mai rădica buzduganul ăsta, vechiul meu tovarăș, bunul meu prieten, acuma tu în mînele tale, și proască să faci, cînd vei izbi cu dînsul manii noștri... Să n-aibi milă!...

Glasul i se curmă; ca un fior i se strecură prin tot trupul și se înclăștat... Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care suflarea morții, în loc de sunetul cuvios al clopotelor, se auzi o murmură înfundată de cătușe și de lanțuri. Erau bietii vecini robiți și fiare de răposatul armaș, cari zăceau aruncați în fundul pivnițelor de sale, și acum, în mijlocul nopții, își scuturau dureroasele lor lanțuri.

Apoi totul intră în tăcere; prin odăi abia se auzea ceva supt de femei, și, p-afară, văietarea viforoasă a crivățului întunericul dădește preste tot.

Deodată însă începură a se deosebi tropote de cai, și curînd în aceea cițiva călăreți băteau tare cu paloșele în poartă. Stoica, om vifor, deschise oblonul, scoase capul pe o îngustă ferestruie și întrebă:

— Cine e?

— Oameni buni! — răspuneră d-afara*

— Ce cătați așa înoptat pe la casele creștinilor!

— Sîntem de la domnie, noi, boieri ai țării, și venim să ne închinăm nouului domn ales de obște, lui Mihnea-vodă*

La aceste cuvinte neașteptate, Stoica deschise poarta, și descălicînd, merseră pînă la Mihnea, îi sărutară mîna cu smerență, cel mai bătrîn dintre dînșii grăi într-astfel:

— Ani mulți întru noroc și fericire urăm mării=tale! Aflatu din zvonul și jalea obștii că s-au pristăvit fericitul domn și bun Radu-vodă, iar norodul, cerînd cu o glăsuire ca să-i fii mării-ta și părinte, boierii țării te-au ales ca să urmezi răposatului în domnie pe noi, supusele mării-tale slugi, ne-au trîmis ca să te rugăm, din respectul tuturilor îndeobște, să primești volnic și bucuros această sarcină fie-ți, doamne, milă de moșie și nu o lăsa în prada hrăpitorilor, ca toate părțile pohtesc la dînsa ca să o strice și să o jăfuiască. La mîna aleargă toți cu nădejdea, ca puii la cloșcă. Ku - i lepăda; îndură-te, doamne, de pămîntenii mării-tale și le deschide aripă"de apărare!

Mihnea stăpîni în sineși bucuria, mulțumi cu singe rece boierii și îndată porunci să i se gătească cai de plecare,

La revărsatul zorilor, Mihnea cu fiul său și cu Stoica, boierii trămiși în solie și câțiva călărași se porniră pe drumul Curții de Argeș.

Buna jupaniță Smaranda, acum doamnă a Țării Bomânești, rămase cu slujitorii și femeile sale ca să-ngoape, a doua zi, pe bătrînul Dracea, 5 armașul din Mănești, la mănăstirea Tîrșorul.

II

CURTEA DE ARGES

« Nu-i așa c-avutiile-s amăgitoare!.. »

Să aflăm acuma prin care împrejurări această cinste nevisată se 10 dete lui Mihnea.

Badu-vodă, căzînd sub grea afurisanie și urgie a patriarhului Mfon, se răpusese de o groaznică și cumplită boală, și, cu toată cinstea voivozilor, se îngropase la mănăstirea sa din Deal. Fratele lui, Vlăduță, era încă prea tînăr ca să ia cîrma țării; boierii de toate părțile umblau cu zavistii, care 15 de care s-apuice domnia; Basarabii, cari mai erau și bani moșteni ai Craioviilor, voiau să așeze pentru vecie neamul lor pe scaunul domnesc; dar ei erau olteni, și boierilor de dincoace nu le plăcea a fi mai prejos. Însă sila d-a ține țara în vrăjbi îndelungate, și mai ales temerea d-a vedea viind domn de la Vladislav, craiul Ungariei, care, prin solul său Emeric de Jo- 20 borg, făgăduia neîncetat boierilor că le va trîmite pe Danciul, fiul lui Țepeluș-vodă, carele trăia în Ungaria, la graful Zapolia, și care negreșit ar fi închinat țara protectorului său, în sfîrșit și frica turcilor ce amenințau neconținut d-a năvăli preste români, făcură pe boieri ca s-aleagă dintre dînșii pe cel care, prin firea sa mai semeță, se părea că va fi cel mai viteaz 25 apărător al țării: acesta fu boierul Mihnea, fiul Dracii armașului din Mănești \

Iată dar pricina pentru care-l vom găsi, cîteva zile dupe moartea tatălui său, în curtea domnească de la Argeș; însă nu va mai fi aci asprul vînător cu cojoc de oaie. Azi Mihnea a-mbrăcat chepeneag de catifea roșie 30 cu ceaprazuri și cu bumbi de aur, cioareci albi tivîți cu găitane de fir, cizme cu pinteni poleiți ș-un gugiuman de samur cu surguci de pietre scumpe. Astfel se coboară el, cu alai, din curțile domnești, pînă-n vale, la biserica pe care Badu Negru-vodă o lucrase cu mare meșteșug, împetriștînd cărămizile și scobind flori în piatră.

La ușa bisericeii îl întîmpină mitropolitul Maxim cu mai multă erezii, purtînd crucea și evanghelia, pe care domnul le sărută cu multă erezii; la urmă, merse de-ngenuchie drept la ușa din mijloc a altarului rezimă capul gol de sintul preastol, iar mitropolitul, puindu-i omofon cap, îi citi cu glas măreț rugăciunile de încoronare ale împăraților bizantine și-i unse fruntea cu sintul mir.

Sculîndu-se, Mihnea sărută preastolul și icoana Adormirii Domnului, ce sta pe iconostasul din dreapta, ca hram al mănăstirii viind în mijlocul bisericeii, mitropolitul îi puse pe cap coroana voivodă și-i dete-n mînă spata și buzduganul domnesc, ce le ducea, pe o roșie, marele spătar. Atunci, preasintul părinte împreună cu marele postelnic îl duseră de subțiori pînă la strana poleită, ce se-nălța pe trei etajuri la dreapta, în biserică, purtînd pajerea țarei săpată în lemn. Cînd se așeză pe scaunul domnului, mitropolitul îl sărută și-l înălță pe 40 scaunul domnului p-acel scaun bogat, cîntăreții glăsuiră rugăciunea *Te Deum laudamus* !...¹, și oastea de afară slobozi puștile și sănețele cu chibrituri de bucurie și începură a suna din tobe, din pauce, din trîmbițe și din cornuri.

Toți boierii stau rînduiți și ascultau liturghia. Cînd se sfîrșii cîntarea zeiasca slujbă, Mihnea ieși din biserică, îmbrăcă în tindă caftanul mare și guler de samur, încinse paloșul și încălecă pe un armăsar cu harșă și cu zăbale suflăte cu aur. Atunci se porni alaiul îndărăt la curțile domnești.

Alaiul mergea în cap mergeau, ca să deschidă drumul, dorobanții cu gîră și vînătorii de plai și de Olt, cu lungi sănețe; în urma lor veneau roșii și verzi; apoi caii domnești, acoperiți cu grele harșale de fier și mătăsuri; îndată dupe aceștia, Mihnea însoțit de patru viteji fețele și cu lăncile poleite-n virf și la minere, și urmat de boierii de taină și de țesătorii, aprozii, armășeii și lipcanii lor. Apoi urmau copiii din casă, toți de boieri, îmbrăcați cu savanele și cu cabanițe de felurite stoffe și avînd mari podoabe și fotaze la cai²; ei și cu aprozii purtau sau steagul cel mare și două tuiuri turcești date de la împărații dînșii veneau lefegiii cu haine galbene, simenii și scutelnicii pedesimele gloata boierilor mazili și boiernașilor, iar la sfîrșitul tuturilor cetelor mîdire amestecată de slugi boierești, de orășeni, de neguțători și de 50

Alaiul se opri în curțile domnești; Mihnea descălică, trecu pe lângă boierii rînduiți în îndoit șireag, intră în sala mare a spătăriei și se așeză pe tronul domnesc, scoțînd coroana din cap, drept semn de jale și de tîtină-său ce murise.

Marele postelnic sta în picioare la dreapta lui.

¹ Te Deum laudamus I. ...

² Miron Costin.

Mai întâi veni mitropolitul Maxim ca să-i sărute mâna, și-i rosti câteva cuvinte de urare în limba sârbească. — Călugărul Maxim fusese trimis de craiul Ungariei ca să împăciuiască pe Eadu-vodă cu Bogdan, domnul Moldovii, și de atunci, deși era sîrb de neam, rămăsese ca mitropolit în țară¹. — Mihnea răspunse pe scurt că-i pare rău unde nu se pot înțelege d-a dreptul, și părintele² întorcîndu-se spre norod, îi dete obicinuita binecuvîntare.

Dupe dînsul înainta un boier foătrînj postelnicul, vorbind către domn, îi spuse i

— Sluga mării-tale, Pîrvu vornicul Basarab, sărută poala mării-tale.

— Te afli zdravăn, jupan Pîrvule! — întrebă Mihnea cu un **zîmbet** de bunătate prefăcut și amăgitor.

— Slavă Domnului, măria-ta; ne ținem și noi cum putem,

— Dar neica Barbu, cum trăiește! Nu-1 văd p-aiei

— E șezător la dregătorie, măria-ta, în Craiova,

— Bine face. Ei, măre boieri domnia-voasiră, — zise el aruneindu-și ochii asupra gloatei, — să fie în Țara Bomânească mulți bărbați de treabă și eu temei, precum sînt aceștia (vrînd să însemneze pe Basarăbești), în frica lui Dumnezeu vă zic e-ar fi blagoslovenie cerească!... Spune-mă jupan Pîrvule, pare-mi-se c-aveai mai mulți prunci?

— Ou adevăr, am trei feciori, măria-ta, ș-au crescut flăcăi mari

— Apoi să le facem de căpătii; să-i însurăm. Ce nu⁴ arăți și **nouă**, **ca să-i** cunoaștem f

— Nu știu cum să dovedesc mării-tale mulțumită pentru atîta milă și cinste ce dai casei mele.

— La boieri vrednici toate se cad, jupan vornice!

Atunci trei tineri, între 15 și 25 de ani, cu mîndre și drăgălașe chipuri, veniră să sărute mâna domnească,

— Acesta e fiul meu Ilie, pe care am socotit peste puțin să-l casătoresc, — zise bătrînul boier, în ochii căruia se citea bucuria unui părinte.

— Să fie comis mare în zilele mele, și voi să-i fiu num

— Acestălalt, — adaose Pîrvu, — e fiul meu Neagu, care a învățat multă carte de la fericitul patriarh Mfom

— Să-mi fie mie logofăt de aproape.

Tinărul, închinîndu-se adînc la Mihnea, îl rugă, drept har, să-i lase vătășia de vînători

— M-am deprins cu dinșii, și ei cu mine, ca trup cu suflet, **măria-ta**, — zise el cu glas neted și hotărît.

— Fie-ți pe plac, — răspunse Mihnea în nemărginita sa milostivire,

— Acesta e cel mai mie al meu fecior, Dragomir.

— Voi chiar de azi să-l număr printre copiii mei din casă,

¹ Sîncal, Engel Acest mitropolit era. din neamul Brancovici

Tatăl și toți trei feciorii se-nchinară lui vodă, și postelnicul a numi pe ceilalți boieri.

Ceremonia se sfiși, și toată boierimea rămase încintată d stăpînitor; fiecăruia îi dase sau îi făgăduise un os de ros,

— Dumnezeu să-i dea ani mulți de viață și de domnie! — **fiecare**, ieșind din pragul domnesc.

Nu trecu mult timp și sosi vremea să se facă nunta lui Ilie, f vornicului Pîrvu Basarab, cu Ilinca, fiica lui Badu, spătarul din

în ziua aceea curtea domnească se-mpodobi ca de o sârb •și,-ntr-adevăr, vrednici erau amîndoi logodnicii de asemenea p Amîndoi tineri, frumoși și bogați, se păreau meniți pentru o des norocire. Cînd tinăra fecioară se arată cu conciu semănat cu diama cu aburosul zovon de filaliu, cu auritul vâl de beteală răsfiret pe u de suvaiu alb, cu grumazul acoperit cu șiruri de mărgăritare și cu **de** flori pe frunte, ar fi zis oricine **că** Tede icoana **cea** mai blîndă și c smerită a Pururei Fecioare.

Acea frumusețe pătrunse pe toți, iar mai cu seamă pe Mih **a** cărui inimă deșteptă patima cea mai fieroasă și mai nerușinat

Nunta se făcu însă cu veselie; covorul pe care stau mirii la c era semănat cu galbini venetici; de toate părțile prin odăi plouau, boieri, zaharicale, iar în curte, pentru norod, bani mărunți de argin aramă, cu mărcile banului Barbu Basarab și iui Mihnea-voievod. L ginerile șezu la dreapta lui vodă și purtă în cap gugiuman domnesc cină, boieri și jupanițe se prinseră în horă, și cînd veni ceasul de a se cheful, un slujitor de sub masă începu să cînte ca cocoșul, ca să ve că **se**.apropie ziua.

Toți se-ntoarseră pe la casele lor cu făclii și cu masalale, toți mulțumiți, dar nimeni mai mult decît tinerii însurați.

însă abia intrase ginerile în odaia făgăduinții, cumpărînd cu cu arme această dorită plăcere de la frații și de ia rudele miresei, **la** ușa **și-l** opreau d-a intra, abia avuse vreme, în dulcea lor gră stingă candela, cînd niște tîlhari, pătrunzînd pe furiș într-acele fericire, sugumară în pat pe Ilie și luară cu sine trupul mortului, pe leșinată și toate sculele ce erau răsipite prin odaie.

A doua zi spaima și jalea era scrisă pe toate fețele; nimeni ce să zică, ce să gîndească; Mihnea singur simțea în sineși, nu mu unui cuget de om, ci mulțumirea unei inimi de fiară sălbatică ce **și-** tulat patima uricioasă.

Unii boieri șopteau, într-adevăr, dar pe ascuns și numai a vornicul Pîrvu, cum că s-ar fi zărit într-acea noapte oameni c

Stoica, credinciosul lui vodă, ce acum ajunsese logofăt mare, strecurându-se pe sub cumpăt în casele răposatului Ilie comisul, c-acest omor nu s-ar fi făcut numai ca să prade bogățiile lui, în sfârșit, că ar fi găsit a doua zi cămărășeii boabe de mărgăritar răsipite chiar prin odaia de culcare a lui vodă, de unde un om tiptil scosese, când se crăpa de ziuă, un trup de femeie învelit într-o rasă.

Aceste vorbe ajunseră pînă la urechile lui Mihnea, și puțin dupe aceea el pofti la masă pre cîți auzise c-ar fi grăit așa.

La ospăț, Mihnea se arată foarte mîhnit pentru pierderea unui așa bun și tînăr slujbaş ca Ilie. Cînd cuparul îi aduse potirul de aur din care bea domnii și cînd păhărniceii dreseră pe la toți prin pahare, Mihnea se sculă, închină drept mulțumită pentru darul și mila dumnezeiască și rosti, cu glas întristat, un cuvînt în care arată cum că «toate sînt trecătoare pe pămînt: tinerețe, pricopseală, sănătate, frumusețe și slavă, toate daruri ale proniei; cum că se scutuia ca frunzele toate bunurile cîte ni le dăruiește, pentru o zi, milostivirea cerească; dar, mai virtos, cum n-or să fie zadarnice și amăgitoare averile și bogățiile care le agonisim noi muritorii și care ne vin de la zadarnica omenire ?!»

Auzind aceste înțelepte și tinguioase cugetări, bătrînul Pîrvu lăcrima, iar ceilalți boieri stau pe gînduri, obidiți, și citeodată ziceau, dînd din cap : «Adevărat c-așa este ! »

Această tăcere fu întreruptă de medelnicerii ce aduseră pe masă, în sahan de argint, un morman de pilaf alb și fumegos.

— Pofțiți, luați, boieri! — le zise domnul, și fiecare, pe rînd, turnă cu lingura din sahan; însă abia apucaseră să ia în gură și s-amestece, cînd toți, strîmbîndu-se ca de durere de măsele, aduseră mîna la gură și-și scuipară pe tipsii dinții lor împreună cu boabe de mărgăritar. Unii, de durere, umblau să se scoale de la masă.

— Stați pe la locuri, boieri! — strigă atunci Mihnea cu glas tare. — Ci, nu vă zăticniți din gustare ! Fie-vă aceasta numai pildă la zisele mele de adineaori, ce le-ați încuviințat cu gîndul și cu graiul; fie-vă drept învățătură, ca nu doare cumva să pohtiți la bogății ca la vreun bine mare. Ispitele lumii sînt multe și de tot felul, dar nu sînt spre folosul omului; averea adimenește pe om, ș-apoi îl scirbește; așa și bobul de mărgăritar, e mai mare și mai cu preț decît bobul de orez, dar sparge dinții. Astfel cuget eu în mine, și drept aceea am vrut să aibă și boierii mei dovadă plăsmuită, ca nu doare cumva, vreodată, să spună vreun birfitor, — lumea e plină de oameni răi ! — că am pohtit eu la dobinzi... Ei ! spuneți acum, boieri domnia-voastră, nu-i așa că avuțiile-s amăgitoare?

Și la aceste din urmă cuvinte, un zîmbet batjocoritor i se juca pe buze, iar logofătul Stoica, rîzînd înghesuit de strîmbările bieților știrbiți, se mira în gura mare cum de nu i s-a întîmplat și lui să dea peste un bob

de mărgăritar în pilaf, și, cu o slugarnică viclenie, făcea mare haz de înrăutățită a stăpînului său¹.

Cu atîta se sfîrși ospățul, dar Mihnea pricepu că sfiata intră în inimele boierilor și că prepusurile se schimbaseră în siguranțe, la ocule vuleștilor ! Deci, înainte chiar d-a fi ochit, el trebuia să dea lovitură grea. Hotărîrea o luase, dar îi lipseau mijloacele; Basarabii erau tăiați prin toată țara ; ei îl înconjurau pînă și-n palat; de aceea, în cînd se temeă tiranul de a cere sfat chiar de la credinciosul său Stoica, cumva, auzindu-se vorbele lor, să prevestească cineva pe Banu, trebuia însă neapărat un om ca să întindă lațurile și să pună curaj în lucrare.

Într-o zi, stînd cu logofătul în odaie, deodată el chemă un om de la perdea :

— Să ceară doamnei,—îi zise,—cheile de la pivniță și să-mi dă.

Fustașul plecă să-mplinească porunca, și domnul cu Stoica sîrîră în beciurile boltite ale palatului.

Dupe ce intră, Mihnea porunci pivnicerilor să iasă și să-l lase pe el cu logofătul; însă, din întîmplare, Dragomir, fiul Pîrvului, ce de curiozitate intrase printre copiii din casă ai curții, și, de curiozitate copilărea coborîse cu chelarii în pivniță, fiindu-i teamă de dojana lui vodă, se încet și pe furiș în fundul unei buți goale, și de acolo, tremurînd de el putu deosebi următoarea vorbire :

— Știi, Stoico, de ce te-am adus aici ?

— Ascult, măria-ta.

— Pe sus, în case, nu-ți dă nimeni pas să vorbești cevași în pară, pare că stau părății și trag cu urechea.

— Așa, măria-ta ; mă mir cine a putut bănui adevărul despre mine și despre cele ce s-au petrecut aici cu mireasa lui, care, — Dușman s-o ierte ! — a și murit acum pe minele maicilor.

— Păcat de dînsa, că era gingașă și voinică muiere ; ca o baie mi se sumețea împotriva...

— Ei ! vezi, doamne, toate acelea le spune acum lumea precum s-au petrecut; d-aceea bine faci să te ferești.

— Apoi doară că nu o fi blăstem ca și d-aceea, de sub pămînt să zvon de ceea ce vom chibzui. — Ascultă-mă tu bine; vezi că nu m-am dus mult cu Craiovenii ; au prins de veste de toate și, ca copoi, orice mișcare a domniei. Ei ! pînă aci ! am obosit tot înghițindu-mi și sînt sătul de atîta fățarie ! Voi, în sfârșit, să-mi rădic piatra după să mă mîntui cu totul de dînsii.

¹ Gluma cu mărgăritarii în pilaf e o tradițiune, păstrată prin grai, despre Jacom la avuții.

² Cronicarul anonim în *Magazinul istoric pentru Dacia*, tom. IV.

— Măria-ta ești domn și ai toată puterea; poruncește, ce să facem?

— Să găsim, Stoico, un mijloc d-a-i pune pe toți dodată la mină, și atunci nici pruncul din mumă să nu scape!... Aoleu, neam blăstemat de Basarabi! căci nu te ivești acum coala sub palma mea ca să te strivesc ca p-această jiganie! — și mîna lui turti cu furie, pe fundul unui butoi¹ un păiajen ce-și urzea în tîcnă ițele sale.

— Banul Barbu n-a mai venit la curte, — adaoase Stoica dus pe gînduri, — se vede că se teme de ceva... **Neaga** a trecut cu vînătorii săi peste Olt; nici asta nu e semn bun. — Știi ce! ... Măria-ta să le scrii pohtindu-i cu politică la scaunul domniei, iar cărțile să le dăm în mîni de oameni zdraveni, cari să nu-i slăbească din vedere. D~or veni de bunăvoie² îi prindem cu tot nemetul lor aici; iar dacă vor simți ceva ș-or vrea să pribegescă, atunci mesiiții mării-tale îi vor aduce ferecați. Cît despre Pirvu și copilul său, îi avem mai aproape și se pot lesne priveghea,,

— Bine le-ai gîndit tu; mine să-mi faci carte către Barbu și poruncă de învîrtejire Neagului; să rînduiești oameni ca să nu scape din ochi pe Pirvuo Toate să fie puse, pînă mine, la cale, și Doamne ajută! Cînd m-oi vedea scăpat și de odrasla asta de olteni blăstemați, o să mi se mai veselească inima în mine. — Acum cheamă pe pivniceri și să le bem aldămașul...
£0 Noroc burii mare badiță!

— Să-ți fie de bine, mării-tale!

Pivnicerii și butarii se coboară sub boltă*

— E i! feții mei, — le zise Mihnea, — să trăiți! bună treabă mi-ați lucrat voi aicea; toate-s trainice și curate: păreții spoți; pe jos e așternut năsip neted și mărunț; buțile stau bine înțepenite pe chezășii lor; tocitorile sînt așezate frumos pe căpătiie. Acum să vă vedem și vinurile! **Ia** trageți-mi încoa cîte o cinzeacă de la cep.

Și Mihnea mergea și gusta, din bute în bute, vinurile de la Dealul Mare, de la Drăgășani, de la Săcuieni, de la Greaca, pelinurile stifoase și profire, țuca de prune și de drojdii, rachiurile de saciz și de anason, din Chipru și din Anadol. Cînd ajunse spre fundul întunecos al bolții, întrebă:

— Dar colo-n fund, ce e!

— Ia! sînt niște buți goale, să trăiești, măria-ta! dar iaca mai încoace un butoiș de vin de Drăgășani, tocmai de cînd cu Laiotă Basarab. Ce mai vin! să trăiești, măria-ta; parcă bei miere și ți s-aprinde foc la inimă.

— Ado-ncoace; pune pîlnia mare și toarnă cu vedrița, ca să bem norocul lui Laiotă ș-al neamului său de Basarabi! — și, azvîiind pe gît un pahar de vin chihlibariu, rînji ca cînela cînd vede că i se gătește prada.

Logofătul Stoica nu apucase încă să toarne pe hirtie ieroglificele sale pisanii¹ cînd copilul Dragomir, spăimîntat de cele ce auzise din fundul

butii, alergă la casa tătine-său și destăinui planurile tiranului, Pină-
Pirvu își rădicase casa, ca să pribegescă, și doi lipcani de olac se trăn-
cu această veste banului Barbu și vătafului Neagu. Tot neamul Ba-
bilor, pînă să nu prinză domnul de veste, trecuse Dunărea și ducea ja-
sale la Poarta sultanului.

Mihnea, văzînd că acei boieri au întîmpinat răzbunarea sa, muie turbarea în fel de fel de cruzimi; porunci să se prade, să se să se sfărîme pînă la pămînt toate casele și toate bisericile lor, pre ur vor fi aflînd, în Curtea de Argeș, în Tîrgoviște, în Craiova, în Brînc pe slujitorii și pe preoții lorii căzni, și, ia- urmă, închizîndu-i pe toți năstirea Bistriții, ce era clădită chiar de banul Barbu Basarab, îi de de arseră toți într-însa.

De atunci înainte tiranul, lepădînd orice vâl de fățarie, începu răutățile pe față. Pe boieri îi omora; avuțiile le lua; soțiile și fii necinstea; dădii multe punea asupra țării. Pe mitropolitul Max sta împotriva la nelegiuirile sale, necutezînd a-l ucide, îl depărta, solie la curtea lui Vladislav, craiul Ungariei.

în urma plecării mitropolitului, el silui o nepoată a lui, și aceștia, un sîrb anume Dumitru lacșag, își scăpă zilele fugînd în A unde așteptă ceasul răzbunăm²,

Se vede dar că Mihnea urma viața sa de desfrînare atît cu jup boierilor curteni, cît și cu femeile dupe afară, și toate aceste se pet subț ochii doamnei Smarande, care, stăruind toată ziua la furcă și la la cămară și la jicnită, pîzînd praznicele și posturile³ spovedindu făcînd mereu la mătăni, trecea toate cu vederea și trăia o viață de g harnică și de bună creștină.

în anii domniei lui Mihnea-vodă se căsători și fiul său Mircea de soție pe fata lui Bareș-vodă de la Moldova, anume domnița C

Astfel trăia la culmea puterii și a mării familia răposatului **armașul**, și nu prevedea groapa ce sta căscată dinainte-i; astfel și cu puii săi pustiază codrii, fără d-a bănui lațul ce-i va Instruna în pe toți.

III

C O T M E A N A

tFuga e rușinoasă,, dar e sănăto

Un an și jumătate trecuse de cînd Mihnea ținea cîrma țării, și pribegi, —Basarabii și alții, cîți putuse să scape din mînila tiranu dupe multe și anevoiase rugăminte, dobîndise, în sfîrșit, ajutor de la

¹ Constantin Căpitanul. Hronicam1 anonim.

² Kngel.

rația Turcească. Sultanul Baiazit dase poruncă pașii de la Dunăre ca să intre cu oștire în Țara Bomânească și să așeze în scaunul domniei pe Vlad cel Tânăr sau Vlăduță, fratele răposatului Badu-vodă.

Deci, în toamna anului 1509, trei pilcuri de oaste turcească sta gata să treacă Dunărea, din care unul, sub poruncile lui Neagoe Basarab, răzbi, mai nainte de celelalte, în Oltenia, și acolo se adaoase cu pandurii și cu vânătorii ce veneau cu bucurie să se încbine la vechea lor căpetenie.

Toate acestea se auzise, dar nu lămurite, la curtea lui Mihnea, și domnul socoti de folos a trimite în cercetare preste Olt pe fiul său Mircea, cu vreo cițiva aprozi credincioși, dîndu-i și pe logofătul Stoica ca să-l însoțească.

Mircea, temîndu-se a merge d-a dreptul în Bîmnicul Vilcei și nevoind a trage nici chiar tiptil la gazdă în oraș, mai nainte de a fi aflat ce se petrece pe acolo, se oprila mica mănăstire Cotmeana, puțin mai în jos de frumoasa Vale a Luminilor, pe Topolog. Sfințise soarele dindosul piscurilor Cozii, cînd el poposi în pacinica vâlcea unde stă pitită mănăstirea, ca un cuib între munți. La poartă era un turn ce acum s-a dărîmat; ograda, încinsă cu ziduri, înfățișa pe dinîntu patru șiruri de chilioare cu tinde lungi și arcuite; în mijloc se afla o bisericuță.¹

Aprozii așezară vro două-trei corturi în curte; iar feciorul de domn și credinciosul Stoica, dupe o cină de sehastru mai mult decît cumpătată² merseră să se odihnească în chilia starițului, ce slujea de arhontărie.

— Părinte, cînd va toca de noapte, să treacă cu toaca pe la ușa noastră, ca să mergem și noi la biserică, — zise Mircea călugărului ce-i însoțise cu felinarul, de la trapezărie pînă la sălașul lor.

Călugărul se gătea să se ducă.

— Blagoslovește, părinte, — îi spuseră călătorii.

— Domnul să vă blagoslovească, feții mei! — și trăgînd ușa chiliii, o închise cu clanța.

Abia apucase însă să-i fure somnul, cînd, dodată, o sumedenie de călugări cu rasele nencinse, cu pletele și bărbile zbîrhte, deteră năvală în chilie și-i deșteptară cu aceste vorbe spuse pe sărite:

— Fugi, măria-ta, scapă-ți zilele!... Ne-au călcat hoții!... Sînt la poartă o mie și mai bine de haramini levinți, cu sănețele gata de foc și cu paloșele goale ... Zic că sînt ai lui Neagoe Basarab, și cer să te dăm pe măria-ta... Fă-ți pomană cu noi; fă ce-i face și ieși de aici, că e vai și jale de măria-ta și de biată mănăstire!

Aceste cuvinte, spuse pe nerăsuflăte și de mai mulți dodată, făceau o larmă care sperie și ameți pe ticniții și somnoroșii călători.

¹ Această mănăstire, ce ține de Cozia, a fost zidită de Mircea cel Bătrîn și dreasă de Alexandru Ipsilant.

— Ce ziceți? cum? ce e? - întrebau ei uluiți.

Dar pricina era netedă: Neagoe, aflînd, în Bîmnic, ca Mircea să fie la poartă, și să se răpezeze cu vînătorii săi și năpădise pe la miezul nopții, cerînd să deschidă porțile; călugării s-au temut să nu le facă vreo stricăciune și să găsi pe vrăjmaș în zidurile lor; de aceea, plini de spaimă, îndemna Mircea să fugă.

— Dar pe unde? — întreba acesta, — de vreme ce ziceți că sînt la poartă.

— Iată, p-această fereastră, — îi răspunseră, arătîndu-i o crăpătură îngustă ce da în partea pădurei.

— Fuga e rușinoasă!... — cugetă prințul, zăticnîndu-se la gura de a fugi fără de împotrivre.

— Dar e sănătoasă! — adaoase înțeleptul Stoica.

în minutul acesta, strigătul: «Foc! dăm foc la mănăstire!» se repetat de mai multe sute de glasuri, făcu pe călugări să-și piardă o parte din mințile; ei împinseră pe bietul Mircea, desculț, fără căciulă, nu cămașă și cu brîul tîrînd, pînă la fereastră și-l îmbrînciră jos. Sări dupe dînsul.

Ș-amîndoi, în întunerecul nopții, o luară d-a fuga prin pădure.

Călugării, mîntuiți de primejdioșii lor oaspeți, deschiseră ușa și pandurilor învierșunați. În furia intrării, unii dintr-aceștia apuieră pe nevinovații călugări de barbă, dar ÎFeagoe se răpezi, încruntat ca un urs, la dinșii: — «Să nu stricați pe nimeni!» — strigă el în gura gurii și curtea se umplu de oaste.

Aprozii lui Mircea, vîzîndu-se împresurați d-atîta gloată, se apuieră a predară de bunăvoie, alții căzură sub numeroasele loviri ale dușmanilor.

Neagu puse să cerceteze prin chilii, prin pivnițe, și, neaflînd nimic, crezu c-a fost amăgit. Vînătorii lui aprinseră focuri în curtea din tîrînd și p-afară, și, dupe vecinicul obicei de popas al românilor, pusă să se dărea de fiertură în crăcan și-ncepură să povestească basme și să se joce glumețe.

Cînd tocă de otîrnie la schit, Neagoe intră în biserică, se încumă să se smerenia unui făt de domn cuvios, și, la ieșire, vîrșă în mîna sîntului un pumn de bani de aur, ca să-i fie spre pomenire.

— Să-ți dea Domnul slavă și mărire! — zise călugărul, cu o inimă minată de o cucernică lăcomie, și ceilalți șoptiră: «Amin!».

Din-zi-de-diminează Basarabul își rădică tabăra și se întoarse în Bîmnic.

² Cronică anonimă în *Maga<zinul> istor<ic> pentru Dacia* tom. IV.

Pe cînd la Cotmeana se petreceau acestea, Mircea și Stoica urmau prin păduri calea lor cea rătăcită ; plini de groază și temîndu-se încă să-i fi urmărit, ei fugeau înainte, sperîndu-se de orice zgomot, de orice șoaptă? de frunzele ce fișiau pe cracă, de vîntul dimineții, ce mătura uscăturile, de broasca ce sălta în mlaștină, de vătuiul ce zbughea din iarbă. La fieșce sunet ei se ascundeau în tufe, ș-apoi frigul umed al nopții de toamnă îi făcea să pornească de iznoavă, desculți și despuiați» Multă vreme ei **rătă-** ciră pe poteci și pe cărări pierdute, pînă ce deteră într-un drum mare,

Atunci, de mai multe ori se întîlniră cu cete de ostași ce mergeau, șuierînd din frunză, către Olt ; dar frica îi făcea să se pitească între bolovanii drumului și să-și oprească suflarea pînă-i vedeau depărtați»

Astfel petrecură toată noaptea; însă mîna dumnezeiască îi puse pe calea dorită; cînd se revărsa de zori, drumeții pricepură că sînt aproape de Curtea de Argeș.

Se răsipise picla dimineții, și soarele se înălțase vesel, ca d-un stal de om, pe cer, cînd ticăiții călători ajunseră în cetate, doborîți cu totul de osteneală și de feluritele încercări ale acestei groaznice nopți.

Sosirea lor și vestea ce aduceau pricinuiră o nouă jale în palatul domnesc. De cu noapte începuse de prin toate părțile să vină știri cum că turcii ar fi trecut Dunărea la Giurgiu, și, la urmă, că Basarabii ar fi intrat, cu oaste și cu domn nou de la împărăție, în București; în sfîrșit, că un nor de turci înainta cu mers grabnic, ca lăcustele, spre curțile domnești,

Auzind toate acestea, Mihnea trămise să adune în grab' boierii la svat; dar pe unde se duceau aprozii să-i cheme, veneau îndărăt cu răspuns, care că pribegise peste noapte, care că de cu seară plecaseră să întîmpine pe turci la București. Trămise atunci să siringă în curtea palatului puțină oștire ce se afla șezătoare la Argeș; dar toată se răsipise sau apucase să treacă peste Olt, la Neagu Basarab.

Copiii din casă se răspîndise fiecare pe la părinții săi, astfel încît Mihnea se văzu deodată năpustit de toată curtea și de toată oștirea sa* singur cu ai săi și cu cîteva bătrîne slugi părintești.

Atunci sîngele se aprinse într-însul, și turbarea îi coprinse sufletul, în minutul acela cînd oricare altul s-ar fi desnădăjduit. în zadar se oțerea împotriva răstriștii și căta în capul său înfierbîntat un mijloc de împotrîvire. Toate erau mute la al său glas, toate în preajmă-i stau mărmurite și reci ca gheața ; nici o ființă nu se aprindea la focul ce ardea într-însul. în zadar umbla cu pas răpede prin odăi, stergîndu-și sudoarea de pe frunte și izbea cu pumnul în părăți, răcînd : — « Nu ; nu se poate să cază într-astfel Mihnea ! Săriți la mine, copii ! » — Dar nimeni nu venea, și numai bolțile răspundeau, cu urlat, la răgușită sa chemare*

Mircea și Stoica încă nu ieșise din a lor amorțea ; spaima și obosirea sleise cu totul sîngele într-înșii Ei ședeau încremeniți pe lavițe, cu cape-

tele pe mîna, cu ochii turburi și holbați; semănau a fi pierdut orice simțire.

Domnița Ohiajna, care peste vreo cîțiva ani avea să fie eroina de Șerbănești, sta lingă dinșii, cercînd a-i îmbărbăta, **și-i** suduia cu aspru cuvinte, arătîndu-le că datoria lor este să alerge prin cetate, să adune o pre unde vor putea luptători și să vinză cu al lor singe cîntea tronului și a neamului lor.

Zadarnice povețe ! Cînd erau părăsiți de toată boierimea, de toată oastea și de tot norodul, unde erau ei să mai găsească apărători!

în împrejurări ca acestea românul e mai înțelept; el nu-și primește duiește zilele pînă cînd nu vede cîtuși de puțină nădejde de izbîndă; atunci mai bine se trage înapoi, ca, la urmă, să poată sări mai departe.

Așadar, potolindu-se și văzînd, în sfîrșit, că nu e prin putință a se lupta cu armele împotriva cötropitorilor, Mihnea porunci să se gătească o plecare. Atunci ai fi văzut pe toți, slugi și stăpîni, cu fețele pălite, cu ochii sticliți, alergînd prin odăi, rădicînd avuțiile domnești în lăzi și în bocceli ca să le încarce, îmbrîncindu-se, împiedecîndu-se și mai rău, într-această pripă desnădăjduită.

Cînd se sfîrșiră pregătirile, doamna Smaranda și domnița Chiajna se urcară jalnice în rădvan, una — umilită ca un voinic ce s-ar vedea silit să fugă dinaintea vrăjmașului, fără d-a selupta ; cealaltă — oftînd dupe ca ea, ei așa frumos directată, dupe cămara4 plină cu merinde, dupe trîmbe de borangic neșesute și dupe bogatele cusături rămase pe gherghefur

Mihnea, tinărul Mircea, Stoica și cîțiva credincioși slujitori umblau călări pe de laturile rădvanului, triști și ofiliți ca osîndiții ce au apucat calea ocniei. în urmă-le venea un chervan mare, mocănesc, plin pînă la coviltir de sipeturi, care ducea pe drumul băjeneriei bogățiile lui Mihnea în odă.

Ei apucară spre munți și trecură granița în Ardeal,

IV

S 1 B 11

« *8ă știe tot omul că am omorît pe Mthnea-vodă* »

Cît ajunse în Ardeal, — într-acea țară unde atitea neamuri războinice, unguri, sași, români și săcui, stau înghesuite și în veci gata pe vrajle — gîndul cel dîntii al domnului mazilit fu să strîngă o adunătură de oameni cu simbrii, în capul cărora să meargă să-și ia domnia înapoi

Planul său nu izbuti; oștirile lui Vlăduț îi răsipiră simbriașii, și el atunci se duse să se așeze, cu toată familia, în Sibii; dar inima lui încă nu era înfrântă, și capul lui se muncea mereu cu ideea d-a redobîndi tronul. De aceea trîmise pe Stoica, cu bogate daruri, în Visegrad, la craiul Vladislay al Ungariei, ca să-i arate plîngerile sale împotriva boierilor țării și să-i ceară totodată ajutor și ocrotire.

Vladislav, lingușit d-a vedea atîta supunere din partea unui domn român, îi răspunse printr-o carte măgulitoare, în care îl numea « bunul său frate » și-i făgăduia că-l va sprijini cu oaste în primăvara viitoare, îndatorindu-l însă să primească legea catolică și să-i închine Țara Bomânească, unind-o prin lege și tractaturi de supunere cu crăia Ungariei. Zîmbitoarea nădejde a puterii făcu pe Mihnea să primească toate aceste învoieli umilitoare. Lege, familie, avuție! ce n-ar fi jertfit el oare acum pentru o sîngeroasă răzbunare?!

Ah! ce sălbatică veselie îi umplea sufletul, cînd, printre visele viitoare sale măriri, zărea capetele Basarabilor înșirate în țepe la porțile domnești!

Vremea d-acum însă cerea ca s-ascundă asprele aplecări ale inimei sale și să stea cu zîmbetul mulțumirii în veci gata pe buze, pentru orice semn de compătimire sau de cinste, pentru orice făgăduință de ajutor.

Graiul Vladislav scrisese totdeodată orășenilor din Sibii, poruncindu-le ca, pe « Mihnea-voievod, pe ai săi, și toată casa și neamul lor, nebîntuiți, siguri și fără împiedicare, să-i țină acolo, în mijlocul lor, și în cinste să-i aibă; preste acestea, pe toți să-i apere și să-i ajute și să fie datori în tot timpul a le prinde parte, nici să cuteze altmîntrelea a lucra » \

Această crăiască carte fusese citită în mijlocul pieței mari de către magistrul orașului, și toți «înțelepții, luători de seamă și credincioși ai craiului iubiți» sibieni se făgăduise să împlinescă cu credință, luare de seamă și înțelepciune poruncile iubitului lor crai.

De atunci înainte, Mihnea, pus sub credința de obște și botezat în legea catolică, cu mare pompă, dinainte sibienilor papistași, fu privit ca cea mai însemnată persoană din cetate. Norodul îl cinstea, îl iubea și se închina la dînsul; adevăr e că nimeni nu putea fi mai milostiv decît domnul român. În toate zilele, magistrul orașului, Ioan Agota, și județii și jurații veneau să cerceteze de trebuințele prințului. În casa lui, cornițele de Temișoara, loja de Șom, trîmis acum în părțile Birsei, nobilul Ioan Horvat de Vingart și toți grofii și nemeșii din Sibii și de prin prejur alcătuiau o curte care se bucura de bilșugul și de traiul domnesc al voievodului mazil. La mese și seara în adunări, Mihnea le povestea jafurile și prădările boierilor, dușmanii lui, și lesne-crezătorii săi ascultători se mirau, în sim-

plitatea lor săsească, ce oarbă țară e aceea ce se dă în mîna unor atîlhari și leapadă un domn, care, străin și pribeag, în cîteva luni umpluse Sibiiul de bunătățile sale.

Un biet poet latin, Ioan Salius, ce se bucura și el de cinstea printre numeroșii oaspeți ai prințului, începuse a pune pe versuri la sale, arătînd vechea slavă « a neamului său domnesc, întinsa lui strădreapta-i strășnicie împotriva prădătorilor și a furilor, rîvna lui creștinătatea sub o singură cruce, dorința-i d-a scăpa Bizanțul de uricioasa viclenie ce-i răpise tronul, tocmai cînd era în mijlocul tîgrămezilor de aur... ». Însă atunci cînd era poetul să-și pornească pe căile zîmbitoare și înflorate ale viitorului, oînd era să cînte glăredobîndire a tronului, ce se apropia, și să-și ia plata cuvenită în plata sale strădanii, o împrejurare cruntă curmă deodată strălucitoarele ale domnului și ale lingușitorilor săi.

Șederea lui Mihnea în Sibii strînsese acolo mai mulți oameni purtau cu dînșii cîte o veche răzbunare, și cari, plini de jalnica aminte a trecutului, urmăreau, ca piaza rea, pe împlînzitul tiran.

Nemilostiva ursită sau pronia răsplătitoare făcuse ca acești să se întilnească, să-și destăinuiască unul altuia aceeași ură, și, în să chibzuiască a lor răzbunare.

•
în casa lui Danciu Țepeluș stau adunați, într-o seară, trei Unul, de vîrstă mezie, purtînd îmbrăcăminte ungurești, are un o care se citește o prostică rîvnire la măriri; acesta e stăpînul casei de domn și neîmpăcat dușman al lui Mihnea, carele se suise pe hotărît lui de Vladislav, și acum încă îi răpise sprijinul ocrotitoru Al doilea e un boier bătrîn de Țara Bomânească, cu barba albă și cu înorată de o veche mîhnire; acela e Badul, spătarul din Albești, fiică, Ilinca, fusese jertfită cu atîta cruzime de către fostul domn în noaptea ei de cununie.

În sfîrșit, un tînăr, purtînd zeghea sîrbească, ține mîna pe ha de la briu, pare c-ar fi gata să spele în sîngele tiranului necinstea un siluită de dînsul; îl cheamă Dumitru Iacșag și e nepotul mitrop Maxim.

Ei se par a fi dupe o lungă sfătuire; iar bătrînul boier, întin încetul mîna într-un vas de aur ce sta pe masă, scoase dintr-însul îndoită și citi cuvîntul :

— Hangerul!
Iacșag săltă de bucurie, strigînd :
- E al meu !

1 Șincai.

2 Vezi Epitaful latin al lui Mihnea, în Engel.

Ceilalți doi răspunseră :

— Dumnezeu să te ajute !

Badul, posomorit, aruncă în foc o altă fișie, pe care scria:

« Ștreangul! », și Danciul rupse cu necaz una care zicea : « Otrava ! »

Fără de a mai spune o vorbă, ei se despărțiră,

A doua zi era 12 martie 1510 și praznic mare al sîntului papă Gri-gore. Toată obștea cuvioasă, muieri și bărbați, asculta cîntările latinești ale baratului și răsunetul măreț al organului. Pe piața mare, dinaintea bisericei nu e nimeni; d-o parte se vede numai un zid boltit; de cealaltă, un tufiș de pomi îndesați.

Acuma slujba s-a sfîrșit; creștinii, îmbrăcați ca de sărbătoare, ies de toate părțile, făcîndu-și cu aiasmă semnul crucii pe frunte și se răs-pîdesc pe la casele lor. Mai în urmă de toți, și umblind cu pas greu, se co-boară treptele de piatră ale catedralei, Mihnea-vodă însoțit de nedesli-pitul său Stoica și de Ioan Horvat de Vingart¹; contoșul domnului, sur și lung, cu ceaprazuri de fir, e deschis la piept și lasă să se vază o scumpă blană de samur, la fel cu căciula de pe cap. Mmeni dintr-înșii nu poartă arme într-o zi mare ca aceea.

— Frumoasă și măreață slujbă ! — zise domnul către Horvat,

— în curînd se vor bucura de dînsa și pămîntenii mării-tale, cînd cuvioasa-ți rîvnă îi va adăpa la izvorul adevăratei credințe.

— Așa e, negreșit. Știu bine că voi întîmpina oareșicare anevoințe, piedici și zavistii; dar lăsați-vă pe mine, — zise el, zîmbind în silă, — voi purta crucea în mîna de fier, în zadar vor încerca boierii și mai ales blăs-temații de Basarabești...

Atunci, sărînd ca un trăsnet din tufiș, un om se răpezi la el cu han-gerul în mînă, și, în iuțea izbirei, îl pironi cu fierul drept în pietrele bol-ții de pe piață. Abia avu vreme Mihnea să-i zică cu o mirare plină de dis-preț : — « Tu cine ești? » — și, pierzînd orice simțire, căzu mort pe brînci. Hangerul, izbindu-se de lespezi, îi pătrunse coastele și ieși sîngerat prin spate.

Tovarășii lui Mihnea rămaseră incremenți de spaimă, și ucigașul se făcu nevăzut; dar, peste cîteva minute, un om striga în gura mare, din clopolnița bisericei : « Să știe tot omul că am omorît pe Mihnea-vodă ! »* Acela era Iacșăg*

La acea semeată și groaznică strigare, ce se răspîndise ca o furtună prin tot orașul, norodul întreg se turbură; începură a trage clopotile, și cetățenii, prin case, îmbrăcan zeana de sîrmă, și coiful de fier și se înarmau

ca ia o mare primejdie. Adunați toți d-a valma și cu zgomot pe piața mare ei priveau cu jale la strălucitul răposat, cînd strigările turbate ale lui Iacșă și vaietele familiei domnești, ce sosise în grab' pe locul de omor, întăr-tară mînia norodului» Un cetățean mai aprins și mai îndrăzneț dibui p-ucigaș în turnul cel înalt și, cu o împușcatul ă, îl lovi drept în cap¹. Trupu-lui Iacșăg căzu sfărîmat pe pietre.

Acesta fu semnul izbucnirii.

— Săriți pe ucigași!... zbierau din toate părțile.

— Danciu și Albescu au fost înțeleși cu tilharui acesta ! — strigă Stoica după treptele bisericei, presupuind acum tainica lor înfrățire.

— Pe dinșii, copii! ... Ei au ucis pe bunul! pe milostivul Mihnea S... pe tatăl sărmanilor ! ! ... pe fala Sibiiului !! ,, . Pe dinșii, copii! dați, dați, năvală !...

Aceste strigăte, repetite de mii de glasuri, porniră gloata cu volbură dupe piață, și toți se răpeziră la lăcașele bănuțiilor omorîtori.

Acolo se petrecură groaznice măcelării²; pe toți din casă, stăpîn și slugi, îi sfîșie norodul învierșunat, și trupurile lor trunchiate și tîrît prin țăriia uliții, le azvirli, ca stîrvuri, afară din cetate. Astfel uneori soarta îneacă în acelaș potop pe vinovat și pe răzbunător!

Abia noaptea aduse ceva liniște în oraș, dar cetățenii rămaseră armați, ca să ducă a doua zi cu cinste trupul lui Mihnea-vodă pînă la ce din urmă al său sălaș, în biserica Sîntei Cruci de la dominecani³.

Sibiiul, amăgit, plinse multă vreme pe crudul tiran căruia dincolo de Carpați îi zicea «Mihnea cel Bău ». Judicătoria curții crăieștîfăcură cerce-tare asupra acestor nenorocite împrejurări, și familia domnului rămase cinstită și apărată, în Sibii, pînă cînd soarta armelor, iarăși protivnică o sili să treacă la Țarigrad.

Mircea Ciobanul a fost domn al țării mulți ani dupe acestea, și mai mulți domni din neamul Dracii armașului din Mănești au stat, la deosebire vremuri, pe tronul țarilor noastre.

București, 1857,

¹ Nicolae Olanul.
² Constantin Căpitaniit

¹ Constantin Căpitaniit*

² Șincai.

³ Sigler.

DOAMNA CHIAJNA 1560-1568

MORMINTUL

Clopotele bisericii domnești din târgulețul Bucureștilor băteau cu glas jalnic și treptat; iar de sus, de pe colnicul dealului de-mpotriva, le răspundea, cu răsnet tînguios și depărtat, mica turlă rătănită a biseri-cuței lui Bucur.

Era pe la sfîrșitul lui februarie, anul 1560, și de curînd se adusese în oraș trupul Mircii-vodă, cel poreclit *Ciobanul*, care, la 25 ale luni, murise pe drum, cînd se întorcea din Ardeal¹, ori că boierii pribegiți acolo, pe «cari el se-ncercase, cu făgăduieli mincinoase și cu viclene jurăminte, a-i înapoia în țară, -i urziseră cu otrăvuri pieirea, ori că Dumnezeu milostiv se-ndurase, în sfîrșit, de nevoile bieților creștini împilați de acest crunt stăpînuitor și botărise acum ceasul asprei sale judecăți.

De patru ori² Mircea fusese așezat domn cu sila în țară de Poarta turcească, și numai bulă și ură își ridicase asupra-și prin năpăstuirile sale; iar mai ales pe boieri-i bîntuia și-i muncea cu răutate, ca doară să le plătească cu amar și cu chinuri omorul tătine-său, Mihnea-voievodul, și lunga izgonire a neamului său și pizma lor cea nemblinzită. Drept răzbunare, mulți dintr-înșii căzuseră sub sabia beșliilor, mulți iar, fugăriți în Ardeal, așteptau acolo să le vină și lor rîndul pe roata schimbătoare a soartei Tomânești.

Se-nțelege dar că cu moartea domnului, trebuiau acum să le renască nădejdiile și să se asmuță ale lor nalte rîvniri.

Însă Mircea își dase obștescul sfîrșit pe scaunul domniei, în mijlocul tăriei sale; deci toată măreață pompă a unei domnești înmormîntări umplu țîrgul, la a sa pristăvire, de o jale adîncă și-ngrijată.

¹ Constantin Căpitanul, Cronicarul anonim și Engel.

² Engel.

Uciderea lui Mihnea-vodă cel Rău. Gravură de Dembițki (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cabinetul de Stampe).

Noua curte domnească din București, clădită printre sălciile de pe malul stîng al Dimboviței și-nconjurată de țepene ziduri cu cmte-nalte și cu înguste ferestruie de meterez, era plină de o gloată posomorită, pe care abia o ținea în strună un șireag îndesat de dorobanți și de aprozi. 5 Sus, în casele domnești, al căror lat acoperiș de șindrilă se-ntindea jur-împrejur cu streșine largi și revărsate, stau adunați, cu o cucernică smere-
nie, împrejurul trupului împodobit al răposatului, toate căpeteniile țării.

Preoții se coborîră maiîntii pe scară și începură, cu obicinuitul viers alene, cîntecele de îngropăciune ; de două lături se întindea oastea pedeas-
10 tră, cu prapurele plecate, cu sănețile în jos. în mijlocul ei mergeau, cerniți, boierii de taină, unii purtînd p-ai lor umeri sicriul luminatului mort, alții țînînd pe mîni plioapa pe care sta încrucișate sabia și buzduganul domnesc ; îndată apoi, călcînd cu pas sigur și apăsător, venea văduva răposatului, doamna Chiajna, pe al căreia chip, în veci încruntat, nimeni nu putea
15 dovedi păsurile inimei sale; părul ei începuse a cărunți, dar trupul său era-nalt, portul ei—drept și falnic, ochirea-i—strașnică și hotărîită ; capu-i căta mîndru în sus, fără grijă și fără șfială. Pentru cea din urmă oară ea îmbrăcase albele podoabe și vâlul de beteală ale miresei, ca să ducă pe soțul ei la vecinicu-i lăcaș, căci dupe ziua aceea văduva nu mai scotea
20 veșmintele cernite. Așa era obiceiul vechime!

La dreapta ei umblau doi coconi tineri, ca de 14 și 15 ani, cu haine negre și cu fețe obidite. Aceștia erau moștenitorii, acum sârmani, ai lui Mircea. Cel mai mare de ani, Patru, beteag și mărunțel la boi, înainta cu greu, sprijinindu-se într-o cîrjă; fratele său, Alexandru, îl însoțea; și
25 amîndoi, plîși și tăcuți, semănau duși pe jalnice gînduri

D-a stînga Chiajnei, două copile, ceva poate mai în vîrstă decît frații lor, dar îmbrobodite în marame negre, ce le ascundea cu totul obra-
zele, dovedeau numai prin suspine și prin plînsori năbușite, adînca lor durere.

Dupe tînguioasa familie, alaiul se prelungea cu toți oamenii casei, amestecînd, cu sunetul jalnic și slăbănogit al tobelor, vâietările lor, — cu călărașii domnești, ce se îngrijiseră a face, la caii lor, lăcrimarea ochi-
lor cu praf de pușcă — și, în sfîrșit, cu tot norodul orașului, ce umbla cu capetele goale, pentru jălire.

Alaiul colindă ulițele povîrnite ale micului orașel, ce abia atunci începuse, numai pe malul stîng al gîrlei², a se împlini, ici cu gardul unei colibe de vecin, mai colo cu ulucele unei căscioare de brăslaș ori de scutel-
nic, mai dincolo cu zidurile unei case de boier sau de boiernaș ajuns ;

¹ Cantemir, *Descrierea Moldaviei*,

² Constantin Căpitanul, vorbind despre clădirea Mănăstirii Radu-vodă, de către Alexandru-vodă, fiul Mircii, zice : « din jos de București », adică afară din oraș,

trecu și prin piața mare, unde șetrele precupețiiilor, scaunele măcel și tarabele gelepilor¹ turci, armeni sau, greci erau închise în ziua a și se întoarse iarăși în curtea domnească, unde răsunau clopotile bisericești pe care o zidise chiar Mircea-vodă Ciobanul² și în care, dintre toți do-
el mai întii s-a îngropat.

Toți pe rînd intrară în sintul lăcaș; năsălia fu așezată jos, o lîngă strana domnească; se zise prohodul, și slujba se urmă toată, rînduiala sa; dar cînd, pe la sfîrșit, începură arhieriei, apoi slujbașii mari și cei mici să se apropie de mort și să-i sărute mîna dreaptă și cea dintr-însa, cîțiva boieri, mai mult tineri și noi poposiți în biserică, căror cai și arme se auzise tropotînd și zornăind p-afară, în vremea sluj-
înaintară cu semeție și, puindu-se drept în fața sicriului, începură să se
în gura mare către obștea spăimîntată din biserică :

— Fie-vă rușine, măi fraților, să vă spurcați buzele pe așa pîngărite ! Scîrbă să vă fie a pleca capul la trupul unui om care a fost
oamenilor și biciul Satanii! — Oare nu vă e destul că, pre cît a fost
harul acesta cu zile, el a hălăduit în domnie atîția mari de ani; ba
v-ați colăcit, ca tiritoarele, la poalele lui și i-ați lins laba cea moh-
pe care nu cutezați a o mușca ? — Acum, încaile, prindeți la inimă !
dați-vă jositoareaslugărie ! Vedeți că ochii i s-au stîns; coardele pu-
sale s-au rupt; acum cel puțin îndrăzniți și voi a face ca mine, la
cluciarul, și ca tovarășii mei, toți boieri ai țării, pe carii năprasnicie
nicie a Ciobanului ne-a țînut alungați pe la stîni. Veniți și vă p-
crucei mîntuitoare, ce cu drept o smulg din mîinile nelegiuitului; iar
lui scuipați-l ca mine și azvîrliți cu pietre într-insul!

La aceste vorbe îndrăznețe, însoțite cu fapta, toți rămaseră
meniți de ciudă. Chiajna singură se răpezi către cutezătorii tineri,
ochirea-i fulgerătoare îi opri în loc.

— în laturi, mîrșavilor ! — strigă ea cu glas puternic. — Asta
biet, vitejia, nerușinați păgîni ce necinstiți un mormînt ! Spuneți, c-
mai mult a face, mișeilor, uneltitori de rele, iscoditori de dezbin-
priviți de subt ogheal păsul țării și alergați, ca dulăii, la pradă ?
oare socotit-ați voi că, unde a răposat Ciobanul, o să rămînă tur-
ghearele voastre, ca să o jăfuiți dupe cum vă place ? Hei ! mare
mai va pînă atunci ! Mircea s-a dus, dar fiul său a rămas, și Chia-
e mumă și va ști să-l apere de voi !

Ochii pribegilor se-ntoarseră către Patru, pe care doamna îi
cu degetul, zicînd acestea; dar cînd văzură trupul mic și gîrbovit a

¹ Neaguțorii străini.

² Engel numește această biserică *Ghiced*, ceea ce înseamnă, mi se pare, pe
Sentinelă,

rului, un zimbet de dispreț le înflori pe față, și Badea cluciarul adăogi rizind :

— Aolău ! vai de biată moșie, dac-o fi să-i meargă toată seama șoldiș, ca Făt-Frumos ălghebos ! Dar tacă-ți gura, nu vorbi de pomană, jupaniță, s că dor nu vom rămînea, sărac de noi, rîsul lunei că, adică nu s-a mai aflat dintre noi altul mai vrednic de domnie, decît ăst pitic slut și schiop !

Biseră boierii cu hohote; dar Chiajna, turbată de minie, smulse c-o mină virtuoasă de pe plioapa sicriului buzduganul și sabia domnească, și dîndu-le în minile fiu-său :

— De e schiop și mărunt, — zise ea, — iată cîrja ce-i va sprijini betegia, și iată paloșul ce-l va înălța cu capul mai presus de toate capetele voastre ! — Dar nu plătiți vorba ce o pierd cu voi. — Pe ei, copii! — strigă îndreptîndu-se către lefegii, și întorcîndu-se la preoți: Sfințiile-voastre, urmați-vă datoria.

Atunci, zăngănitura ostașilor ce dau năvală, larma gloatei turbate, ce se îmbrîncea, cîntările preoților zorind a sfîrși slujba, sunetul clopotelor, izbucnirile tunurilor făceau toate la un loc un vuiet încurcat, un fel de luptă amestecată, din care fieșicine căta să-și scape zilele, astfel încît în puțină vreme se strecurară toți, și biserica rămase deșertă.

*

în mijlocul liniștei ce urmase acelu zgomot neobicinuit, un tînăr, la chip mîndru și plăcut, ieși dintr-o strană afundată, unde el se ascunsese cu inima pătrunsă de o cucernică jale. Un mintean negru, cu găitane de fir, cioarici la fel, cu pajeri pe genunchi, o mantie scurtă pe umeri, cizme-nalte în picioare, cu pinteni de argint; la coapsă, un paloș scurt și drept, și-n mînă o turcă de samur cu surguci: iată îmbrăcămîntea sa.

El umbla să iasă din biserică, cînd, pe țărîna încă grămădită a noului mormînt, zări o femeie zăcînd înfășurată într-o lungă maramă de zăbranic negru; se apropie, pipăi o mină mică și rece, ridică marama dupe obraz și, pentru întîia oară, inima-i simți, la vederea unei necunoscute, fiorii ce dă primejdia unei ființe iubite. Mciodată pînă atunci el nu văzuse așa fragede și dulci trăsuri în luptă cu suferința ; niciodată sufletu-i nu se umpluse de o mai vie și mai îndoioasă îngrijare pentru o viața scumpă și dorită. Sta îngenuchiat și coprins ca de un farmec dinaintea acelei zîne aromite, și vinele-i băteau cu iuțeală, și suflarea-i se revărsa din sinul său, pare c-ar fi vrut să împartă cu dînsa viața ce în pieptu-i se îndoise.

Cu-ncetul, tînăra copilă își veni-n simțiri; ochii ei albaștri clipiră sub lungele-i gene bălaie și, — vezi cită e puterea tainică și neprevăzută a iubirei! — tînăra domniță, ce căzuse leșînată la vederea cumplitelor fapte ale pribegilor, nu se spăimîntă zărind acum dinainte-i un om ce învederat trebuia să fie de seama lor; dar pe chipul acestuia domnea,

într-acel minut, atîta senină mărinimie, atîta smerită supuneră sufletul ei nu presupuse vreun rău, și buzele-i, rumenindu-se ușur tiră încetișor :

— îți mulțumesc c-ai fost milos și m-ai scăpat d-acei oame de lege!

Apoi, pricepîndu-se singură cu un bărbat necunoscut, se scul șor, și, cu pasul încă șovăind, se îndreptă către casele domnești.

Badu (căci așa îl chema pe tînăr) rămase uimit în loc; el urr ochii pe blînda fecioară ce curînd se pierdu ca o umbră, și, strîn pieptu-i marama ce-i rămăsese în mîni, jură că viața-i întregă va f nată ingerului acestui vis încîntător. Din minutul acela, el, ce se hră laptele dușmăniei, el, ce visase numai crunte răzbunări, el care, moartea lui Mircea, se grăbise, cu cîțiva pribegi, să calce hotarul ura în inimă, cu disprețul izbîndei pe buze, cu hotărîrile cele ma roase, simți acum, într-o clipă, toate aceste aspre dorințe răsipi și patimile-i, ca și traiul său, din minutul acela se schimbară cu tot

Badu era fiul vornicului Socol, boier odinioară mare și tare pe acest Socol îl trămisese Pătrașcu-vodă ca sol la crăiasa Ungari bela, cînd aceasta intrase izbînditoare în Cluj (22 oetomvrie 155 solul se întorsese cu bogate daruri și cu înalte năzuiri; rîvnitor c domnie, vornicul otrăvi într-ascuns pe bunul Patru; dar ostile lu man, ce aduceau în locu-i pe Mircea, îl goniră din țară și-l siliră să- scăparea în Ardeal. Socol incredința atunci starea și familia sa Francisc Kendi și plecă la Țarigrad ca să-și cîștige favor la Poar Mircea îl preîntîmpinase și, săpîndu-i din vreme groapa, nenorocitul tu. aruncat în mare, din porunca sultanului. în zadar mai pe urmă își nevasta și pruncii lui, averea de la Kendi; ungurul tăgădui și p «eamă-i vistieria și turmele și stogurile de bucate ale boierului

Deci, acum, fiul acestuia venea să-și redobîndească drepturil tești ; el se unise cu vreo cîțiva din boierii pribegiți cari, nerăbdă a-și revedea vetrile, sosise călări chiar în ziua pogribaniei domnulu tînd, ca nesocotiții, să smulgă cîrma țării din mînile văduvei; în <eeoaia era în stare de a le sta împotrivă; unii, dar, dintr-acei c iură prinși și ferecați, alții scăpară în învălmășală și se pregătiră de iznoavă cu oaste din Ardeal.

Oblicînd din nou despre sosirea boierilor pribegiți, cu oaste, oare așezase acum în ticnă pe fiul ei Patru Șchiopul pe scaunul o nu se turbură prea mult, cu gîndul că îndîrjitii boieri vor fi strîns în vreun stol de adunătură, pe care lesne-l va răsipi oștirea ei; trămi împotrivă-le pe marele sărdar cu ceva călărime.

¹ Sigler Forgaci.

² Engel, *Analele săcuilor*, Forgaci, Verantie, Șincai.

Amîndouă părțile se lovire la satul Bomanestii din Dimbovita \ dar vitejia pribegilor infrinse pe oamenii domniei, și biruitorii alergară spre București»

Tot neamul domnesc, cu ce boieri mai avea pe-mprejuru-i, fugi la 5 Giurgiu, și de acolo, însăși doamna trecu Dunărea ca să ceară ajutor de la pașa din Busciuc. Adunîndu-și apoi toate puterile pămîntene, și roșiorii și ferentarii și lefegiii și toate crucile de pedestrași, sprijinită, pre de altă parte, de spahii turcești, Chiajna, în fruntea oștire sale, apucă drumul înapoi către București, răsipind groază înaintea-i numai prin gloata năpras-

15 niei sale ordii. Boierii, prinzînd de veste despre acestea, se traseră înapoi, pe drumul Craiovei, așteptând ajutoare de dincolo de Olt; dar oastea domnească îi nimeri pe priporul satului Șeibăneștii¹. Un riulet, ce șerpuiește subt o coastă, despărțea amîndouă taberile. Cluciarul Badea, căpetenia pribegilor, se văzu strîmtorat la poalele dea-

5 zale pe piept și un hanger în mină, străbătea rîndurile, îmbăibăta pe români cu vorbe lingușitoare, pe turci cu bogate făgăduieli și le insufla tutu- lor aspra sa voinicie. Ostașii, minunați și îmbiați de învierșunata vitejie a acelei zdravene muieri ce le striga și le da pildă ca să lovească pre vrăj- 20 mași, deteră năvală, trecură într-o clipă micul pîriu, și, printr-o crîncenă măcelărie, zdrobiră cu desăvîrșire mica oaste boierească. Acolo pieriră, iuptîndu-se vitejește, Badea cluciarul și mulți alți oameni dintre pribegi², într-această nenorocită bătălie, boierii își aduceau cu durere aminte de atîți voinici tovarăși ce se dase d-a gata pradă și fusese robiți și uciși 5 în ziua nesocotitei lor semetii în biserica din București; printre aceia ei socoteau și pe tinărul Badu Socol, în care-și pusese mari nădejdi, și care acum, neștiut de nimeni, trăia retras și ascuns pe malul Motrului, în dăxi-măturile cetățuiei de la Socolaști, muncindu-și sufletul îndoios între ură și iubire.

N U N T A

Printre oamenii pe carii firea i-a lipsit de ale trupului desăvîrșiri, sînt unii cari, prețuind încă din vîrsta copilăriei starea lor neasemuită cu a celorlalți oameni și de toți batjocorită, se hrănesc cu o nepregetată ciudă, 35 c-o adîncă zăcășie care în veci le ține mintea vegheată și le pornește sufletul

¹ Constantin Căpitanul, Cronicarul anonim

² Idem.

³ Tdern.

la viclenii și la răutăți; alții iar, mai zăbavnici poate în agerimea duh sînt de tineri cuprinși d-o tainică melancolie, d-o îndoiasă sfială, care adesea se cumpănesc cu o minte dreaptă și sănătoasă, cu un suflet pătimitor, cu o inimă miloasă.

Din felul acesta era junele moștenitor al lui Mircea, Patru Șchi anii săi tineri, mintea-i îndărătnică, cugreui-ar fi păstrat scaunul dom de n-ar fi stat la mijloc mumă-sa, doamna Chiajna, muieră capeșă și noasă, care știu să doboare cu armele împotriva românilor și să cun cu bani bunăvoința Porții. într-adevăr, drept răspuns la trămiterea bogate daruri, însoțite cu făgăduința de a mări pînă la patruzeci de galbini haraciul țării \ — care, din 3.000 de asprii ce fusese la început, Mircea Bătrînul (1383), se urcase, sub Laiotă Basarab, la 10.000 galbe Ștefan, vel-portarul împărăției, aduse hatîșeriful ce întărea domn pe ei Patru³.

Uneltirile doamnei Chiajne izbutise toate ; ea era stăpînă tare și m în zadar se mai cercară unii din boierii pribegi, precum Stanciu B Matei Marga, Badu logofătul, Vilsan și alții să-i dirapene cu armele dom la Boieni ei fură învinși și răsipiți⁴. Nu rămăsese altă nădejde de tăcută supunere; cei mai mulți dintre boieri se învirtețiră p-această leaptă cale. Printre dinșii veni să se închine statornicitei domnii și tin Badu Socol, pe care un interes tainic și mult deosebit de năslirile lalți îl ademenise la curțile domnești.

Un vis mult dorit de fericire, învrăjbit cu muștrările unei con rănite prin uciderea tatălui său, o dragoste curată, adîncă, inger ce-i legase inima de un neam urgisit, cînța d-a fi călcat un legămîn ură și lupta cu acel nestăvilat farmec ce-l făcuse să-și urască jurata bunare și turburase menirea vieții sale : iată clătirile sufletești ce sfă sinul Badului. Cu ce scop oare, cu ce hotărîre își părăsise el pustia părintească de la Motru și venise în București? însuși el nu putea dar o răsăritură a inimei il avîntase spre locul unde ochii săi putea zărească pe zîna înflăcăratelor sale visări.

Cu ce dulce încîntare, cu ce uimire cerească privea el la tinăra niță, cînd, cu pas lin și ușor, cu chip blind și smerit, ea pășea în acea bis unde pentru întîia oară ea s-arătase privirei lui ! El căta la dînsa-n tă și uneori ochii lor se-ntîlneau, iar ea închina atunci capul, și-un no roșală i se lăsa pe față. Cînd, apoi, Badu rămînea singur în biserică, inî înmuiată căuta locul unde mai întîi își văzuse visul fericirii sale. genunchii lui rămîneau încremeniți dinaintea mormîntului în care

¹ Raportul ambasadorului Wysz, de la mai 1568, citat de Hammer în *Istoria în Otomane*.

² *Istoria Țării Românești*, tipărită grecește de frații Tunuzli.

³ Cronicarul anonim în *Magazinul pentru Dacia*, IV

⁴ Constantin Căpitanul și Cronicarul anonim.

ucigașul părintelui său, și, îngrozit de muștrare, el se smulgea din acele dulci curse ale ispitei.

Acestea se petreceau prin anii o mie cinci sute șazece și cîțiva, chiar în mijlocul veacului al șaisprezecelea.

5 începuse dar acea epocă cînd turcii, atît pentru oblăduirea ținuturilor creștine coprinse de dinșii, cît și pentru înclinările de pace și de prietinie ce legase padișabul cu unele puteri apusane, simțise trebuința a se sluji cu oameni cari să vorbească limbile europene și să fie mai dedați* decît osmanliii, cu obiceiurile ghiaurilor. Creștinii turciți aveau dar adesea,,
10 pe vremea aceea, mai bună primire la Poartă și mai lesne înaintau ca cei născuți și crescuți în legea lui Mohamet; într-adevăr, curtea lui Suleiman se umpluse de străini venetici, cari-și lepădase vechea credință și ajunsese la înalte dregătorii, atît în Divan cît și la Ordie; marele vizir Mahomet-Socoli era pămîntean din Bosna, ca și viteazul apărător al granițelor Hoz-
15 rev-pașa : alți viziri, precum Sinan-pașa, Daud-pașa erau arnăuți și croați ț Aii cel Gros era din Herțegovina ; capudanul-pașa Piale era ungar, eunuhu! Ceafar-pașa, rus, corăbierul Ohiali, calabrez ; iar serascherul cel favorit > Ibrahim, vizirul eunuch Suleiman și viteazul corsar Hairedin Barbă-Boșie, spaima Mării Mediterane, erau toți din viță grecească K

^ Se înțelege însă că mai ales acest din urmă neam se folosi de asemenea aplecări ale cotropitorilor săi. Grecii, cari, dupe luarea Țarigradului^ se dase afund, fugind, cari prin țările Apusului, cari prin ținuturi mai depărtate ale împărăției, alungați, prigonți, silniciți pe unde-i nimereau biruitorii, cu cîte puțin și treptat prinseră la suflet; cu cît mai mult scădea
25 însemnătatea și puterea venețienilor și genovezilor, căroră sultanii de mai nainte le dase voie a locui și a ține cantoare în mahalalele Pera și Galata, dincolo de portul Stambulului², cu atît mai mult îndemănatica măiestrie a grecilor își făcea vînt și se dovedea prin neguțătorii istețe și bine nimerite^ prin bogății adunate, de prin toate țările vecine, în haznaua Patriarhiei și
30 ale mănăstirilor grecești, prin slujbe dibace și folositoare, implinite turcilor la vreme priincioase. Pînă într-atît izbutiră ei a-și face mină bună la turci, încît împărăția le arăta a sa bunăvoință și a sa încredere, dîndu-le mansu-
puri și întrebuintîndu-i ca slujbași ai bisericeii, ca soli, ca vameși, ca dra-
gomanii și chiar, uneori, ca cîrmuitori de ținuturi.

35 Grecii au avut pururea acel dar d-a fura inima și d-a cîrmui pe nesimțite voința stăpînului lor; firea le este a se strecura pe la cei cu puterea, și a le amăgi mințile printr-un farmec care ar fi o netăgăduită predominare morală, de n-ar avea mai adesea o fățarnică slugărie drept mijloc, și o mîrșavă lăcomie drept țal.

Astfel, din vechile neamuri ale împărăției Băsăritului, din Paleologii din Comneni, din Eali, din Cantacuzeni, din Duci, cari de mult se rădădă ori trăiau tupilați prin sārăcacioasele înfundături ale Fanarului, începea a se ivi lăstari scăpătate, care, uitînd veehea fală a strămoșilor și rîvnind prin slugărie, la ocrotirea vizirilor, ciștigară, cu acest chip, bogății înscăpătate, dobîndiră înriurire în Divanul turcesc, și căpătară chiar cîrmuire de la trufașii lor stăpîni. Prin mijlocirea acestor oameni puternici, cu care se amestecase, în favoarea puțin cumpănită a turcilor, și mulți alți greci mai de rînd, toate jeluirile, toate cererile creștinilor raiale sau înclinate la osmanliii, își luau un sfîrșit mai răpede, și, de nu mai puțin costător, tot mai puțin primejdios.

Doamna Chiajna, în prevăzătoarea-i îngrijire, cugetă a-și călăuzi reazimul unor mai puternici dintre acei greci și, închipuind mijlocul de înscrisori, ceru prin carte patriarhului Iosaf ca să-i caute doi junci la Fanar, pe cari să-i facă gineri la două ale sale cocoane. Patriarhul era un neamul Paleologilor și avea un nepot de frate, june plăcut, mîndru și învățat, anume Stamatie. Fără îndoială că lui îi hotări unchiul, de să se pe una din domnițele române, iar pentru cealaltă, ca să-și facă tot cu a sa prilej și mină bună pe lingă primejdiosul Mihail Cantacuzenul, patriarhul a alese pe fratele acestuia, bătrînul și uritul Andronic¹.

Mihail Cantacuzenul, mină dreaptă a vizirului Socoli, era vameș mare al sărei și trăia în Anhiol, pe Marea Neagră, unde-și înălțase un palat ce nu-l ținea mai puțin de douăzeci mii galbini; nimeni dintre grecii n-a-putere ca dînsul, nimeni nu era mai temut, mai dăruit; nu se făcea pe la patriarh, nici arhieru în biserica Băsăritului, care să nu-i dea lui mită ; și îl cinsteau cu numele de *arhonta*, iar turcii, minunați d-a sa dibăci și poreclise și Șaitan-Ogli (Fiul Dracului), și cu toate că el obicinuia să se rească prin oraș pe o mușcoaică sau catîrcă, cu veșminte nu prea falnice opt ciohodari și ianiceri împărătești îl însoțeau pretutindeni².

Fratele acestui om însemnat, Andronic Cantacuzenul, care-și ținea casa în Pera, și Stamatie Paleologul, nepotul patriarhului din Țarigrad, se sculară să plece în Țara Bomânească, ca pețitori ai fetelor lui Mircea.

Știrea sosirii lor răspîndi o adîncă turburare în sinul lui Badu Ștefan. Pe cîtă vreme domnița Ancuța, pe care el o iubea cu dragoste tainică se arătase închipuirii sale, singuratică și împresurată de neîntinatul al nevinovăției, o nebiruită sfială,—poate și o urmă de muștrare,—il opri d-a pune un țal hotărit dorințelor sale și d-a destăinui îndelungata iubire; dar cînd i se înfipse în inimă temerea d-a vedea spulberate de necunoscut visele atitor nopți fără de odihnă, cînd pricepu ce dor fugea binte, ce chinuri adînci ar lăsa, în sufletu-i pătimaș, răpirea iubitei sale

¹ Hammer, Gantou.

² Scherer, *Istoria negoțului*.

¹ Henricus Hilarius și Crusius, *Turco-Graecia*, citați de Șincai.

² Șincai; Hammer; N. Bălcescu, *Postelnicii C. Cantacuzino*.

către un altul, el nu mai stătu un minut la îndoială, ci căută îndată prilejul d-a întâlni pe domniță, d-a-i vorbi și d-a primi din gura ei, sau un cuvânt de mângiere, o licurire de nădejde, sau osînda vieții sale viitoare. Cîteva zile umblă el rătăcind prin curțile domnești, pîndind minutul cînd se nime-
5 rească, singură și fără de marturi, pe domnița Ancuța.

Casele domnești din București se-nălțau pe povîrnișul malului sting al Dimboviței, printre bătrîne tulpine de sălcii, închise într-un larg pătrat de-nalte și țepene ziduri, care pe de o parte se afundau în apă, proptite cu largi căpriori de piatră, iar de celelalte trei părți, înconjurate cu
10 șanțuri adinei, își arătau pe dinafară numai întinsa lor față netencuită și clădită cu straturi de cărămizi și de bolovani de piatră ; la mijlocul păre-
telui din fața casei se afla poarta cu gang boltit, pe dasupra caria se înălța un turn pătrat, cu ferestruie de meterez ; iar dinaintea porții era o podișcă care, prin mijlocul unui scripete, se lăsa pe dasupra șanțului și se ridica la
15 vremi de primejdie ; alte patru foișoare cu temelii întărite apărau colțurile întinsei împrejmuiri. Pe dinlăuntru curții, niște lungi șiruri de clădiri cu tinde arcuite stau rezimate de acei înalți pereți și slujau de locuințe sau
odăi copiilor din casă, strejilor și slujitorilor domnești; apoi, tot în rînd cu acestea, veneau grajdurile, ambarele și șoaprele cu toate tacimurile de
20 drum, subt îngrijirea comișilor și a sătrarilor; mai în laturile caselor dom-
nești, în care răspundeau printr-o tindă de seînduri, erau *beceriile* sau cui-
niile și cuptoarele pităriei; în sus, mai pe deal, din dosul bisericei, jicnita cu toată zabareaua, și n sfîrșit, d-a lungul zidului ce se-ntindea pe malul
gîrlei, se adăposteau saielile cu vite și zalhanaua curții domnești; căci
25 toate trebuincioasele vieții cătau a fi prevăzute într-această cetățuie,
așezată pe un loc șeț ce era apropiat de Dunăre și de primejdioși-i mărgi-
nași, și lipsit de orice apărare firească.

Drept în mijlocul ogrăzii, d-a stînga bisericei lui Mircea, se aflau casele domnești, clădire pătrată, mare, aridicată, cu ziduri late în poale
30 și fără tencuială, purtînd pe d-asupra lor un coviltir cu ceardac nalt și întins, un adevărat munte de șindrilă. Catul de jos al caselor abia avea pe
ici pe colea cîte o creștătură pe unde să intre aerul în beciurile-i boltite; de o parte numai, în fundul unei tinde întunecoase, se vedea girliciul povîrnit al pivniței, cu porțile-i de zăbrele; cu toate acestea, ferestrele
35 catului de sus, mititele, lunguiețe și întărite cu vergele de fier și cu obloane
ce se trăgeau în chepeng, erau cu mult înălțate de la pămînt, astfel încît perețele rămînea gol și neted mai pînă sub strașină. În dreptul porții și d-asupra cîtorva trepte de piatră, se afla ușa cu două canaturi de stejar, căptușite cu tinichele și legate cu druguri de fier; acea ușă se deschidea
40 pe o scară de piatră închisă între doi pereți și dreaptă, care ducea într-un pridvor, al cărui acoperiș sta rezimat pe stîlpi ciopliți din bardă, și d-a
lungul căruia, se întindea, o laviță învelită cu rogojini și cu zăblaie. Pe urmă

venea o tindă întunecoasă, în care da, de toate părțile, ușile deosebite încăperi, din care unele, lungi și înguste, cu o mică ferestruie în fu-
lăcaș de odihnă pentru noapte, purtau numele de *chilii*, altele mai întinse și mai luminate, erau *sălile* de adunare, *cămările* feluritelor dregătorii
5 *odăile* locuite de cămărași și de obștea curtenilor. Apoi, dincolo de tindă se deschidea o largă sală, al căreia tavan de grinzi înegrite se sprijinea pe
două șiruri de stîlpi scobiți cu glafuri și cu flori, ș-al căreia fund, ieșit afară din perețele casii, ca un pridvor rătănd cu parmaclîc, era cu toată
deschis ; această sală, pardosită cu lespezi, loc de ospete și de danț în zilele călduroase ale verii, se numea *horă* și slujea întotdeauna ca loc de adunare
10 tare pentru cei ce voiau să intre la chiliile neamului domnesc, sau în sala spătăriei, unde era scaunul lui vodă, sau în sacnasiul cu geamlîc înaintea
pe grinzi, care era obicinuita ședere a doamnei și a femeilor sale. Toate aceste încăperi, precum și deosebitele *bășci* sau cămări boltite, purtînd
culă rotunjită pe dasupra, în care se aflau, d-a rîndul, paraclisul, hazna sau comoara și patul domnesc, răspundeau toate în horă, prin niște
15 cu tocuri de piatră nalte și înguste, aduse sus în îndoit perghel, și d-asupra cărora se vedea săpat, într-o firidă, vulturul țarei. Printr-acea sală se făcea
toată slujba dinîntre a familiei domnești; p-acolo putea cineva întîlni trecînd dintr-o odaie într-alta, pe domn sau pe oricare altul dintr-ai s-

Badu Socol ispitise mai de demult cum că fiicele Ohiajnei, în ființa dimineață, ieșind din chilia lor, treceau printr-acea horă, ca să mergea în odaia cu sacnasiu, unde se adunau la lucru toate femeile doamnei. El se socoti că minutul cel mai priincios spre a face Ancuței destăinuirea
20 va fi acela ; și-ntr-adevăr, într-una din zilele pînă să nu sosească în București pețitorii țarigrădeni, el se folosi de singurătatea sălii, prin care
strecura încetișor tînăra fată și, ținînd strîns p-al său piept ce zvîcnea în focare, marama cea neagră, singurul martur al îndelungatei sale iubiri,
el păși dinaintea domniței și, cu buzele tremurînde, îi zise :

— Domniță ! am cutezat într-o zi îngrozitoare să răpesc de pe capul
25 acest jalnic vâl. De atunci l-am păstrat, nesocotitul de mine, ca un zădărnice de scumpe, de dulci, de-neîntoare nădejdi! — Acum simț, vai! că visul
a fost o nălucă; raza ce a lucit cîțiva ani asupră-mi se stinge și trebuie să
intru iarăși în negura vieți-mi trecute. Primește, dar, înapoi acest
chezaș al amăgirei și al deșartelor mele dorințe.

Cu aceste cuvinte el întinse tinerei fecioare marama cea neagră iar dînsa, al cărei fraged obraz se roșise ca pielița unei piersici dogorită de soare, ridică senini drăgălașii ei ochi albaștri, muiați într-o rouă de lacrimi și, cu glas obidit și galeș, îi răspunse :

— Jupan Badule ! dacă cu adevăr îți este atît de scumpă, de ce vrei să oare să-mi înapoiezi acum o jalnică podoabă ce-mi aduce aminte plîm-
30 trezite și-mi vestește poate răstriști viitoare? — De mi-i crede, păstrău

neagra-mi maramă pînă ce vei simți că ți-a pierit în inimă orice scînteie de nădejde.

Și-ndată, pare că s-ar fi temut d-o nesocotită mărturisire, ea pripși pasul spre ușa sacnasiului, lăsînd pe Eadu uimit de vesele gîndiri, de o 5 fericire lui încă necunoscută.

Apoi domnița, intrînd în cercul jupanițelor adunate, cu anevoie își putu ascunde turburarea; în zadar se încercă a-și urma zilnicile-i lucrări, căci mînilor-i, reci și tremurînde, pare că pierduse îndemînatica lor agerime; nici fusul de sîdef nu i se mai întorcea între degete, nici undrelele nu mai 10 știau s-apuce ștele împletecite, nici firul de mătase nu mai nimerea să-nșire mîrgăritarele vîrsate în poală-i; ci ochii ei căutau aiurea, la malurile înverzite ale Dimboviței, la norii fluturatici de pre cer, pare c-ar fi vrut să încrează acelor mîngîioși și tăcuți prietini taina ce umpluse inima ei de fericiri și de temeri.

15 Muierile băgară în seamă această neobicinuită turburare a Ancuței și începură să-și dea coate, privind-o cu coada ochiului, să se cerceteze una pe alta, prin semne, de pricina acestui neastîmpăr, să-și șoptească la ureche, zîmbind pe tăcute; dar o femeie a doamnei Chiajne, care veni să poftască pe amîndouă domnițele din partea mumei lor, precurmă acele 20 glumețe și clevetitoare bănuieli.

Ancuța tresări ca din visare; apoi îndată se sculară amîndouă, pline de-ngrijare, și, cu față smerită și supusă, intrară în *bașca* rătundă, cu păreții și pardoseala de piatră, unde le aștepta Chiajna, șezînd pe un jeț înalt, de stejar săpat, cu treaptă subt picioare, și alături cu o masă, pe a 25 căreiavelitoare de hramă, sta așezată, printre hrisoave pe membrană, și printre felurite pitace domnești, pecetia, cu care doamna, neștiind, ca toate femeile românce de pe atunci, a scrie, însemna numele său. Tot într-aceea odaie era și patul Chiajnei, acoperit cu un macat de piei de urs, iar într-o scoabă, în părete, ardea o candelă de argint dinaintea sîntelor 30 icoane.

Domnițele se plecară în fața mumei lor, și, ridicîndu-și mîna de la pămînt, îi sărutară dreapta și o aduseră la frunte, dupe vechiul obicei al țării; apoi se rînduiră dinaintea ei în picioare, cu capul plecat la ascultare. Chiajna, rece, posomorită ca întotdeauna, le spuse:

35 — Fiicele mele! s-aveți în știre c-am găsit să vă căsătoresc pe amîndouă; aștept acum curînd să sosească ginerii voștri din Țarigrad, unde voi trebuiește ca în scurtă vreme să-i urmați. Nu mă îndoiesc că veți ști pururea să vă purtați către soții voștri ca două domnești cocoane ce sînteți. Atîta vă spui!

40 Sora cea mare sărută de iznoavă, cu supunere, mîna doamnei și se găti să iasă; iar Ancuța, în vinele caria tot sîngele se sleise, se-ncercă măcar să scoată un suspin, dar ochii ei întîlniră căutătura strașnică a

Chiajnei, în care sta tipărită o nestrămutată hotărîre, și îi fu și ei ne d-a se supune în tăcere. însă o jale adîncă îi cuprinse toate simțirile. ce voise soarta să-i arate, ca-ntr-o fulgerare, o viață fericită, și-apoi groaznic s-o amăgească? De ce, dintre toate mumele, pe dînsa, fi blindă și drăgăstoasă, să o dea ursita pe mînilor unei mume neîmblînzit. Cu așa mihnicioase cugetări își petrecea Ancuța zilele și nopțile, și inir obidită mereu suspina, și ochii săi întristați se topeau în lacrimi de

Sosiră, -n sfîrșit, în București, ginerii greci. Unul, copilandru, t frumos, sprîncenat, cu mustața mică și neagră, cu ochi de femeie, cu p încrețit, nalt, spătos și tras ca prin inel, ca unul din acei palicari muiera purtînd fustanelă filfăindă și strînsă la mijloc, cămașă de filaliu, lar mîneci și cusută cu bibiluri, colciaci și cepchen de filendreș stacojiu, num fir și-n mîrgăritare, fesul la o parte, iminei mici și roșii, și-apoi la briu lungi pistoale ghintuite, lucrute în Veneția, numai cu sîrmă de argint și sidefuri, și o pală de Taban cu apele negre pe tăiș și cu mîner de pie scumpe. Acela era Stamatie Paleologul: el intră în curțile domneș saltaturile și în dezghinurile unui armăsăruș arăbesc ager și zglobiu părul vînat-rotat și cu o șiră de stele roșcate pe piept și pe spinare. Ală cu dînsul înainta, pe un cal mai ticnit, dar încărcat cu grele podol Andronic Cantacuzenul. Trupul acestuia, mărunt, neputincios și gîrb pare că d-abia purta capul său mare, pleșuv și cărunț, cu obraji s zmezi și slabi; dar buzele-i subțiri și încrețite, ochii săi mici, vioi și trunzători, nările-i largi și neastâmpărate dovedeau acel duh sprinte isteț, acea minte iscusită și dedată cu intrigile și cu batjocura, care ca o însușire a neamului grecesc. Veșmintele sale-l arătau că este din nalții dregători ai bisericei bizantine; în cap purta naltul ca de hîrșie fumurie, cu fund de serasir; pe dînsul avea o hlamidă de se roșu, cusută cu palme de fir pe poale și încinsă d-a curmezișul, pe sub țiori, cu un lat briu sau omofor, semănat cu matostaturi în șatrari iar dasupra, o largă mantie de buhur alb cu ceaprazuri de aur și îmblă cu jder, căci d-atunci începuse cazaclii să aducă în Țarigrad scum blăni din Mosc².

împrejurul lor stau grămădiți optzeci de călăreți turci³, ceri, spahii și ciohodari împărătești, unii cu înalta cucă din vîrfului atârna pe șalele calului o lată pană verde, alții cu coif poleit și împoc cu două aripe de curui, sau cu o coadă învoaltă de păun; purtin dînșii niște capoate de filendreș, de ghermesuturi și de felurite stofe, îmblănite, care cusute cu fir; înarmați cu sulite de trestie din Hind

¹ Ducange.

² Hammer, *Istoria împărăției Otomane*.

³ Grusius în Șincai.

arcuri încordate, cu tolbe de săgeți veninoase, cu iatagane de Horasan și cu sănețe francești.

Tot norodul românesc, încă neînvățat cu falnicile podoabe ale curții și ale ordiei lui Suleiman, privea cu mirare acest măreț alai. Dar și mai mare fu mirarea când slujitorii descărcară, de pe catiri, bogatele odoare sau daruri de nuntă ale peșitorilor greci ; ici se vedeau sipeturi de sîdef pline cu ghiordane, cu cercei, cu lefturi de smaragduri, de balasuri, de rubini, de zamfiri; pline cu paftale de aur și de matostat, cu colane și cu sponcinri de mărgean și de mărghăritare, cu surguciuri de briliant ; mai colo, boccealicuri de stofă cu așternuturi de agabaniu, cu primenele de bo-rangic și de filaliu, cusute cu bibiluri, cu gevrele și cu brînișoare de beteală, cu feregele și binișuri de buhur, de cânăvăț și de sevaiu, cu blănuri de jder, de ris și de samur, cu gearuri și cu taclituri turcești; mai dincolo, lăzi cu covoare de Ispahan, cu oglinzi de Venetia, cu buhurdaruri pline de scumpe miresme din Hegias, cu apărători de pene, cu felegenede smalt, cu zarfuri de sîrmă, cu tipsii, lighene și ibrice de argint, cu cohale de cleștar de munte, cu linguri de fildeș săpat și cu felurite alte bogății, care, de prin toate țările, le aduceau venețienii, armenii și evreii, în Țarigrad

Toate aceste minunate daruri, precum și chipul plăcut al lui Stamatie, lesne fermecară mințile domniței celei mari; dar Ancuța, sârmana, sta nesimțitoare, sau, mai bine, vedea cu groază apropiindu-se minutul logodnei sale cu Andronic, ce-i însuflase numai ură și frică. Cu toate acestea, ceasul cel groaznic sosi. în biserica domnească se gătise, pentru aceeași zi, sărbarea amîndoror nunțile; patru cununii erau așezate pe sînțita masă și nunții, cu patru făclii, înconjurară d-o parte o păreche veselă și potrivită, de cealaltă, două ființe ce sîmănau una cu alta cum seamănă cruntul junghietor cu jertfa-i nevinovată. Slujba se-ncepuse, și Ancuța, galbină și plînsă, abia se ținea pe picioare, cînd, din gloata adunată în biserică, un tînăr, împins ca de furia desnădăjduirii, se răpezi în cercul nuntașilor și, ridicînd pe dasupra unei făclii, un vâl de zăbranic negru, îi dete foc, strigînd : « Piei, amăgită mea nădejde ! » — O vilvoare de foc se-nălță în bolta bisericeii, și-apoi o ușoară cenușă căzu pe masa cununiiilor.

Ancuța cunoscutese într-acel tînăr pe Eadu și, scoțînd din pieptu-i sfărîmat un strigăt de durere, ea căzu jos, leșînată.

Această împrejurare rămase de toți neînțeleasă ; pe Ancuța o ridicară pe brațe, și slujba se urmă cu grabă. Amîndoaună domnițele erau măritate, și, mai înainte ca să-șiridice casele și să se pornească cu soții lor la Țarigrad, cîteva zile veseliiile și sărbătorile se urmară în popor. Turcii își arătau măiestria lor în jocul geridului, nimerind țalul cu sulița azvîrlită din fuga cailor ; apoi românii își încercau puterile la trîntă și la luptă dreaptă, apu-

¹ Scherer, *Istoria negoțului*.

cîndu-se cu brațe vîrtoase de mijloc, opintindu-se, smîncindu-se, învîdu-se și-n sus și-n jos, și-n dreapta și-n stînga, pînă ce unul dovedea izbînd pe protivnic la pămînt, îl punea în genuchi dinainte-i¹. Pehliv arapi și hindii, ce-i adusese din Țara Turcească, făcură și ei feluri de drăvănii și de jocuri minunate și nevăzute locurilor noastre; unii să în văzduh, cu capetele în jos, peste opt bivoli puși în rînd; alții cu cu iuteală pe o fișie de tulpan întinsă, fără d-a se cufunda², iar unul, ales, schimba în tot chipul o căciulă, care, cînd o arunca de pămînt, loc se prefăcea în feluri de căciuli deosebite. De acolo a și ieșit vorba mînească : « Altă căciulă ! » cînd vrea omul să zică că s-a schimbat și de mai nainte a unui lucru³.

Apoi seara se aprindeau prin piețe focuri mari de paie și zicea n tubalhanaua turcească, de juca norodul ; și uneori slujitorii slobo în mijlocul gloatei cite o vulpe cu coada muiată în păcură, aprinsă, de lumea încotro putea, și muierile speriate se imbrînceau și alergau și iar bărbații, slobozînd mereu pistoale și desfîndînd la buți cu vin, ch și benchetuiau și se veseleau cu cîntările cimpoaielor și cobuzelor m nești și cu dibelele lăutărești.

în scurt, astfel se petrecură aici la noi cununiiile cocoanelor do Chiajne cu Stamatie Paleologul și cu Andronic Cantacuzenul, an coconi țarigrădeni.

III FUGA

Cîteva zile dupe nunțile domnițelor lui Mircea-vodă, Stamatie logul purcese în grab', la Țarigrad, cu soția sa; iar noul lui cumnat dronic Cantacuzenul, fu silit să mai zăbovească, căci chiar din seara c niilor, tînăra sa mireasă încă nu-și venise în simțiri; dar presupunî vremea va potoli necunoscuta ei patimă, mai bine decît leacurile v grecul, bănuitor și întăritat, smulse pe biata Ancuța din zadarnicele jiri ale jupanițelor curtence, și, cu tot alaiul, cu toată zestrea ei, p în zece care⁴, el trecu la Eusciuc.

în seara cînd rămaseră să mie într-acea cetate, domnița izb bîrbatul ei să-i lase, drept locuință, un chioșc învecinat cu casele u conăcise. Acel chioșc de lemnărie, lucrat numai în cafasuri și în sa de chiparos și de iasomiu, pardosit cu lespezi de marmoră singerie podobit cu toate trebuincioasele smălțuite cu sîdefuri, era așezat coastă surpată, dar nu prea înaltă, a Dunării; prin vergelele încr

¹ Balada lui Miha Gopilu.

² Constantin Căpitanul, povestind nunta fiului lui Radu-vodă cu domnița lui D

³ Tradițiuni de la o nuntă sub Constantin-vodă Ipsilant.

⁴ Henricus Hilarius, citat în Crusius, *Turco-Graecia*.

ale ferestrelor, vederea se-ntindea peste toată lățimea riului. Acolo, domnița Ancuța, singură și coprinsă de o jale adincă, cu inima sfișiată, cu fața ofilită, plîngea amar cruzimea soartei sale; noaptea era înaintată și lacrimile-i curgeau far' de încetare, căci de mult somnul fugise dintr-ai săi ochii; dar, cu încetul, fruncea-i obosită căzu pe a sa poală, trupu-i slăbit d-atîtea suferințe, parcă se cufundă de sineși; o piroteală a minții, o-mpăiejenire a ochilor începură a o coprinde, cînd, deodată, i se păru că aude, ca într-un vis mîngăietor, un glas depărtat, ce cînta, cu viers tînguios, aceste duioase cuvinte :

10 — Frunza-i verde, apa-i lină,
Ș-al meu suflet turburat;
Luna vars-a sa lumină,
Dar mi-e gîndul înorat.

15 Unde merg, în orice parte,
N-am nimica de dorit:
Visele-mi au fost deșearte;
Ce-am iubit m-a amăgit!

Ancuța se trezi din aromeală ; glasul părea că se apropie ; ea sări la fereastră. Printre zăbrele văzu luna plină colindînd răpede fața senină și 20 albastră a cerului; pe Dunăre, scinteau razele ei răsfrînte în mii de talazuri ; departe, încolo, un pescar turc trăgea la edec, în tăcere, caicul său încărcat; la poalele chioșcului, codobaturile, acele rîndurile de apă cu lungi pene albe în coadă, se așterneau, în zborul lor iute, pe fața apii, și-apoi iarăși se ascundeau în cuiburile lor găurite ca niște urloaie într-acea coastă 25 rîpoasă. În răpaosul nopții se auzea numai clătirea undelor ce se izbeau încetișor de mal și susurul alene al vîntulețului de vară. Peste puțin ochii Ancuței zăriră o luntricică ce-nainta, despicînd valurile ; un bărbat, cu veșminte negre, ședea într-însa. El începu din nou să cînte cîntarea de adineaurei:

30 — De-mi lucește luna-n cale,
De-mi e vîntul cu noroc,
Ea n-alină a mea jale,
El nu stinge al meu foc.

35 Dar iubita mea să vie,
Să-mi șoptească : Te iubesc !
Ș-atunci inima-mi renvie,
Într-un rai dumnezeiesc !

Nu mai era îndoială ! Acel vîslaș cutezător era Radu ; acel glas plin de mîhnire era al lui !

Fericirea, în culmea sa, e nesocotită adesea, ca și desnădă. Ancuța găsi în slabele-i mîni destulă putere ca să sfărîme zăbrelele lemni ale chioșcului. — « Eadule ! ! » — strigă ea cu glas pătrunzător sări pe fereastră. Din norocire cîțiva stînjeni numai erau pînă jos ; și-apoi, cu cosițele-i plăvițe răsfirate, învălită numai într-o ie subțire și în fustă de albă mătase, căzu pe năsipul jilav și moale al prundului.

Eadu sări-ntr-o clipă pe mal, trase capul luntrii, c-o mină vîntată pe uscat, rădică, c-un braț puternic, mlădiosul mijloc al tinerii fetei, și cu scumpa Ini sarcină pe brațe, săltă iute-n luntre ; apoi, îmbrîncind țărîmul cu vîsla, cîteva voinicești lovituri de lopată avîntară mică departe de coastă. Ancuța, turburată, uimită d-atîtea vie și felurite rămăsese pitulată în fundul luntrii, cu capul rezimat de pieptul Eadu. Trupul ei tremura ca frunza ; brațele-i sta încrucișate p-al său și inima nea cu iuțeală subt ușoara-i ie de borangic ; glasul i se curmase și, numai, cu o zîmbire îngerească pe buze, un suspin întrerupt se ridica din adîncul inimei sale pline, și lacrimi, ca mîrgăritarele, picurau din săi ochi inundați d-atîta fericire.

Luntrea ajunsese în albia mare a Dunării și, cu Eadu la cîrmă, se strecura ușor, furată de undele răpezi, ce se goneau și se îmoldeau cu amorțit ; o suflare răcoroasă zbirlea fața apii și legăna încetișor mică catarturi ale șăicilor ce se vedeau albind în depărtare, cu pinzele lor urzite razele lunii se răsfrîngeau, cu vie licuriri, pe culmea nestatornică a stîncilor, răspîndind pe cer și preste rîu o dulce lumină ce se îngina cu malurilor depărtate. Pe ostrovul învecinat, un stol de babețe sta adunat și, uneori numai, cîte o streajă de noapte din ele, întinzîndu-și aripele chiate și căscînd în sus ciocul ei cu gușă adincă, scotea un țipăt de răspundea malul dempotrivă, iar leșitele, speriete, se da afundat ascundeau în stuful și în papura de pe mal. Apoi, iar, toate se astupă și o șoptă de taină se răspîndea împrejur.

Într-acea liniște a firei, Eadu rădică vislele pe d-asupra apii și ochii săi se lăsară cu dragoste asupra Ancuței; dar, în căutătura ei, găsi atîta bucurie, atîta încredere, încît brațele-i o strînsă cu încinta sa și său piept, și buzele lor, pentru întîia oară, se lipiră într-un dulce sărutat.

O ! desmierdare nespusă a celui dintîi sărutat, pentru douăzeci de ani inimi ce de mult se doresc ! cine va putea oare să te descrie ? Cine va cuteza să cînte acel cîntic de izbîndă ? Cine va ști să spună cîte simțămîntomului într-acel singur minut al vieții, cînd fericirea covîrșeaște toate lălalte simțiri ? Mei sărutarea blajină a mamei pe fruntea pruncului adormit, nici îmbrățișarea frățească a robului scăpat din robie, nici zîmbet al învingătorului, în ceasul biruinței, nu pot coprinde suflul un farmec ca acela, lipsit de griji și de mustrare, de rivniri și de

Eadu întrerupse tăcerea :

— Ancuțo ! — zise el, — nu știu de sînt alți oameni mai dedați cu fericea ; dar pentru mine ceasul acesta e mai presus de cite aievea min-tea-mi a visat! — Toată viața-mi, pînă acum, am trăit-o în amărăciuni; 5 deunăzi, în sfîrșit, mă simții cufundat ca într-un nor întunecos și un vîrtej viforatec mă-mpinse ca să mă iau dupe urmele tale. Ziceam în mine : Ce-mi mai este bună viața?... Singur, sârman, lipsit de părinți, de rude, de prietini, cari să prinză milă de mine, lumea îmi e pustie. Oriunde nu va fi dînsa, eu nu mai am pe nimeni! Să pas deci pe calea unde a trecut ea, 10 să calcînrumele-i deșearte, și, fiindcă soarta a merit-o a altuia să fie, ca cel puțin doru-mi, ca un fum cuvios de tămîie, pretutindeni să se înalțe la dînsa ! ... Ancuțo ! tu ai prefăcut acel nor în soare de lumină ! Tu ai deșteptat în sufletu-mi o viață necunoscută ! Tu ai reînviat inima-mi ofilită ! Tu ești îngerul mîntuirii mele !

15 — Eadule, — răspunse Ancuța cu glasul înecat de lacrimi de bucurie, — din tot sufletul eu te iubesc ! Mai mult d-atîta eu nu știu să-ți spun ; dar un viers tainic șoptește de mult în mine și-mi zice că viața cu tine-mi va fi dulce, că numai cu tine aș voi să mor !

în vremea acestor drăgăstoase vorbiri, prin care fericiții tineri își 20 împărtășeau păsurile și dorurile inimei lor, cursul rîului furase luntrea și o împinsese, cu răpeziciune, pînă la gura acelei strîmtori prin care apele albiei celei mari se revarsă cu volbură în matca mai îngustă a țărmlui românesc, tocmai la capul Ostrovului Mocanu. într-acel loc, unde apele se-nvrăjesc și se sfredelesc în adinei vîrtejuri, vasul începu a șovăi, clătinat 25 pe înalte talazuri care se izbesc și se afundă cu un urlet întăritat. Acea șuierătură spăimîntătoare a valurilor, acele mișcări furtunoase ale luntrii, înfricoșară pe Ancuța ; stăpînită de o nespusă groază, ea dedată își aiuncă brațele dupe gîtul lui Eadu și, strîngîndu-se de pieptul lui, înălță cehii către cer și rosti cucerită această rugă :

30 — Doamne ! Doamne ! fii cu îndurare ! scapă-ne zilele ! Fie-ți milă și nu voi să pierim în ceasul cel mai norocit al vieței noastre !

Eadu puse în grab' mina pe visle și, spărgînd cu putere sila talazurilor, el se luptă voinicește pîn' ce mica saluntre, ocolînd prăpăstiile, săltînd ușu-rel pe dasupra valurilor, scăpînd, ca prin minune, din mii de nevoi, izbuti 35 să iasă din primejdioasa strîmtoaie. Atunci ea începu iaiășî să plutească mai lin pe albia stîngă a Dunării. De acolo se zărea, în susul apei, zidurile cetăței Săn-Giorgiu, care, din ostrovul său înălțat, apăra orașul Giurgiului; iar înainte, pe limanul șăț al Smîrdei, licura un foc de paie. Eadu cunoscu într-aceea semnele bătrînului său slujitor Bănică, pe care-l lăsase la mal. 40 El cîrmi într-acolo și, grăbind lopătarea cu ale sale brațe vinjoase, cărora și dragostea le dase o nouă tărie, micul său vas, ce în citeva ceasuri de

plutire trecuse toată întinsă Dunărea decindea, sosi în sfîrșit la dorit, tocmai cînd luna scăpata, gonită de luceafărul albicios al dimineții,

Bănică, care de mult ducea grija stăpînului său, alergă cu vîntul ca să-l întîmpine ; două șiroaie de lacrimi curgeau pe obrajii lui, cînd se apropiă de el și îl îmbrățișă, și sărută minile, și sărută buzele, și sărută și pe Badu sărînd sprinten pe uscat. Sărmana bătrînă și credincioasă care-l crescuse din a sa pruncie, îl îmbrățișă, îi săruta minile, ridea, și îi făcea semnul crucei, nu știa cum să-și mai arate bucuria, cum să mulțumească lui Dumnezeu.

— Bănică, — îi zise Badu, — de mă vezi tu acum cu viață, de mă vezi Ancuței să-i aibi mulțumire; dînsa mi-a fost mîntuirea. Să-ți fie, înaintea, ca și mie, stăpînă !

Bănică sărută cu recunoștință minile Ancuței, și apoi, cu mîna înțepată, începu să întrebă :

— Dar cum? ce fel s-a întîmplat... ?

Eadu-i curmă vorba :

— Nu e acum vremea pentru cercetări. Voiba multă, omului ! Să ne grăbim să fugim, căci zorile se revarsă și ar putea să se dea în urmă.

— Dar, vai de mine ! stăpîne, — șopti bătrîna slugă, în cîrui bucuria se prefăcuse acum în smerită îngrijire dinaintea fiicii de voievod, — cum o să poată umbla domnița călare? Noi avîm mai doi bieți călușei... ș-apoi, încotro să ne ducem ?

— încotro? Mai întrebî? La noi acasă, la Motru, — răspunse

— Ce gînd ai, stăpîne, — adăogi Bănică, — apoi e biată casa de la Motru dupe potrivea unei fete de domn ?

— Ancuța, moș Bănică, nu pune preț la zădărniciile falei. Înainte averea ei, ca și a mea, stă numai în inimă. Ne iubim; ce nouă de sărăcie ? — Așa e, dragă Ancuțo ?

— Unde voi fi cu tine, Badule, acolo voi fi și fericită !

Tînărul Socol sărută dulce pe a sa iubită, și încălecînd volburile calul său unguesc, el așternu bunda sa pe oblîncul șelei, ridică pe Ancuța și o așeză d-a curmezișul, rezimînd-o de al său piept. Bănică, neputîndu-se încă bine domiri, ridică cu mirare sprincea din umăr ș-apoi, mormăind : «Vezi, Doamne, ce-s tinerețele la oricî calecă și dînsul pe mărunțelu-i bidiviu și se luă, în fuga mare, fericiții tineri ce se depărtase în treapătul calului.

Călătoria fu lungă și ostenitoare. Dar cine nu știe cite poate și iubirea adunate la un loc ! Ei umblau mai mult noaptea pe tot prin căi pustii și lăturalnice, ferindu-se a deștepta băgarea cîntecului a drumeților și a locuitorilor; dar, în cale, precum și în conac, alese tot sub veselul frunziș al pădurilor, cite dulci și drăgăstoase cite visuri de fericire plăsmuite ! cite neprețuite și îneîntătoare des-

Astfel, dupe mai multe zile de călătorie, sosiră ei în valea Motrului. Eiul, cu apele sale galbine, curge pe o matcă de lut năcleios, ocolită cu un desiș de verdeață ; acolo salcia pletoasă, socul mirositor, alunii mlădioși, arțarii cu pojghițe roșii, carpenii stufoși, salba moale și teii cresc
5 amestecați cu falnici jugaștri, cu plopî naldi și subțiri, cu anini ușurei, cu ulmi albicioși, cu singeri pestriți, cu corni suciți și virtoși. Printr-acel hățîș felurit de arbori ce se-ndeașă și se-mpletesc, mierlele și pițigoii șuieră și ciripesc, săltînd din ramură în ramură, iar, pe virful copacilor, turturele sure și porumbei sălbateci se-ngînă, în vreme ce prigorii cu
10 pene albastre chiuiesc mereu în zborul lor neastămpărat.

Un drum îngust și mlăștinos străbate acea luncă înveselită și duce pînă la vadul Motrului, dincolo de care se vedea curtea lui Socol. Acea locuință, odinioară îmbilșugată și zgomotoasă, era acum pustie și cu totul sălbătecită; pe zidul de-mprejmuire, acum muced și învechit, se
15 întinsese lungi ramure de iederă stufoasă; streășină porții, învălită cu blăni putrezite de stejar, se acoperise cu mușchi. Înîntu curții buriana crescuse naltă și abia se mai zărea, în fund, o groapă adîncă și mare, astupată p-alocurea cu surpături de zid, printre care răsărise boziile și bălăriile; — atîta mai rămăsese din falnicele case ale vornicului Socol,
20 pe care Mircea-vodă poruncise să le doboare la pămînt! — Mai în laturi era o colibă învelită cu șovar, în care trăiau doi-trei rumîni scăpătați, singurii slujitori rămași la curtea boierească; în preajmă, sub niște vechi tulpine de nuci, cu crăcile pe jumătate arse și uscate, erau aruncate obezi de roate, juguri de car, ghizduri, doage și alte unelte de joagăr, cu care
25 își cîștigau pînea acei sărmani muncitori. De altă parte, cîteva înguste brazde de fasole, de praz și de legumă; mai ici, un coșar în care se adăposteau, seara, puține vite de hrană, ce pribegeau ziua pe malurile girlei; mai dincolo, o șiră de paie și niște copite de fin. Prin iarba naltă și deasă alergau și se jucau cîțiva copoi, și o potecă strîmtă, cît trece omul cu
30 piciorul, străbătea de la poartă pînă în bătătura locuinței stăpînului. Acea era singura clădire de zid rămasă în curte; era un turn nalt și îngust, cu ferestre mici și nepotrivite, avînd jos o portiță boltită, caria îi slujea de prag o piatră de moară crestată în două. Pe dinnîtru, o lungă scară învîrtită, cu trepte mici, de piatră, da intrare, la deosebite caturi,
35 în niște chilii pardosite cu cărămizi, din care abia două mai erau de locuit. Într-una, sus, șezuse Eadu, și în cealaltă, mai aproape de ușa intrării, credinciosul său Bănică. Acel turn, așezat în vecinătatea porții, purta numele de *Chindie*, căci fusese odinioare, pe cînd se înălțau mărețe casele vornicului Socol, locul de streajă, de unde, ca și în curțile domnești,
40 se vestea, cu tobe și cu surle, ceasul înserat al chindiei, cînd toți oamenii casei se adunau la cină, și porțile ogrăzii se închideau.

Ajungînd în acele locuri sălbatice și despuiete, Ancuța nu simțea de puțin acea compătimitoare mîhnire ce mai adesea sărăcia însuflețea și inimilor miloase trăite în bilșug; ea încă se bucură de liniștea aceluia și de tainele și înțelesurile și îndată-și însuși într-insele toate visele sale de norocin și de viața ei, ca și a Badului, se strecură de atunci ca într-un șir de dăruite și neturburate plăceri. Zilele treceau ca un zîmbet, nopțile ca un vis. Era o fericire de acelea pe care soarta dușmană nu le dăruiește decât o multă vreme unor inimi de muritori!

Să ne întoarcem acum iarăși în cercul viforos al luptelor ș-al războiului lor politice.

Andronic Cantacuzenul, amărit și infuriat de fuga fără veste a soției sale¹, alergase drept în Anhal, la fratele său Mihail, ca să-l înștiințeze de crunta necinste ce i se făcuse în Țara Bomânească. În pismașa sa, în fericirea lui Stamatie i se părea o batjocoritoare umilire, pe care soția sa sau trufaș nu o putea mistui. El însuflă puternicului său frate zaviș și neacaz și-l făcu părtaș călduros la a sa răzbunare². Mihail Cantacuzenul nu era om în mintea căruia să se șteargă lesne o înfruntare ; deci el, în grabă, se răpezi turbat în Țarigrad, unelti mii de tainice intrigi, ispitit de pîri mincinoase, și apoidete în genunchi la vizirul Socoli, cerînd neamului domnesc din Țara Bomânească și depărtarea din scaunul de țară și resc a patriarhului Iosaf. Bietul acest bătrîn, pîrit pe nedreptate și judecată dinaintea soborului, pentru niște vini fără de temeii, fu răscut de necinste din patriarhie și muri ascuns într-una din mănăstirile din Atos³.

Din partea însă a familiei domnești, Cantacuzenul întâmpina o viață mai vie împotrivire. Chiajna își cîștigase apărători chiar în sinul sultanului împărătesc ; solul ei cercase mai din vreme Porțile și mituise pe reședința din din înalții dregători. De aceea și noul sultan Selim, nevoind să se răscutească nici unuia din ai săi puternici viziri, hărăzi lui Mahomet Socoli o casă și mazilie pentru Patru-vodă Șchiopul, și, totdeodată, lui Sinan și lui Mircea apărat ori vînduți ai neamului Mirceoașii, le dăruiești firman de domnie Alexandru, al doilea fecior al Chiajnei.

Tot Chiajna era mai tare ! îngîmfată d-această nouă biruință și socoti vremea numai bună pentru o nouă și desavîrșită lovire asupra răzvrătitorilor, urmînd, dar, pilda de curînd dată de către domnii

¹ Pînă la această fugă am urmat, mai mult sau mai puțin, întîmplările înscrise în istoria despre fuga soției lui Andronic, Henricus Hilarius ne spune că chiar doamna Chiajna se răscutea să o ia înapoi de la bărbatul său, încă de pe drum.

² Henricus Hilarius, în Crusius, *Turco-Graecia*.

³ Henricus Hilarius; Lequien, *Oriens Christianus*; Hammer; Meletie, *Istoria*.

⁴ Epistolă trimisă de către Crusius, care coprinde povestirea lui Henricus Hilarius, Charriere, *Negotiations de la France dans le Levant*, III, p. 741 et sq., nota 1.

vii, Alexandru Lăpușneanu¹ ea adună la un ospăț pe Eadu, logofătul din Drăgoiești, pe Mihnea din Bădeni, feciorul lui Udriște vistierul, pe Toader de la Bucov, pe Vladul Caplei, pe Pătrașcu, pe Calotă, pe Stan feciorul Drăgulețului, pe Badu, stolnicul din Boldești și le tăie capetele². îndată
5 apoi, porunci se trâmiseră la banul din Craiova, la ispravnici și la vătașii de plaiuri, ca să prinză, ori morți ori cu zile, pe mulți alți boiarini de price, printre cari era socotit și Badu, feciorul vornicului Socol, de peste Olt.

Cu aceste împrejurări se petrecuse cităva vreme; lunile vesele ale
10 verii fugise, luînd cu sine jocurile pe verdeață și plimbările noaptea pe lună, și acea mulțumire sufletească ce naște din razele mai călduroase ale soarelui, din mirosul bălsămit al pajiștei înflorite, din miile de neprețuite daruri ale rodirei. Omul, ca firea, zîmbește cu soarele, se-ntunecă cu norii, s-alină cu seninul, se turbură cu furtuna; fieșce schimbare a naturei are
15 un răsunset în inima sa; fieșce frunză ce cade îngălbenită, toamna, lasă un dor în sufletu-i întristat.

Așa și Badu cu Ancuța, înstrăinați de lume, d-ale ei veselii, dar nu și d-a sa răutate, trăiau acum într-a lor cetățuie pustie, purtînd dorul frumoaselor zile trecute și mîngîindu-se cu nădejdea primăverilor viitoare.

20 E tristă și urită iarna la țară, cînd crivățul viforos urlă preste cîmpii, cînd norii sau ceața întunecă cerul, cînd ploile reci desfundă pămîntul, cînd țarina-i goală și năpustită, dumbrava uscată, și plugarul trîndav. Apoi, în lungile nopți de iarnă, ce întunecime plină de groază ! ce de șopte fioroase ! Vîntul vijie și geme ca niște jalnice glasuri ce plîng din depărtare ;
25 ploaia izbește cu o întăritată stăruire în părății și în ferestrele casii; oblonul se cletină și scîrție pe țîținele-i ruginite; focul bubuie și trosnește în cămin, și, uneori, o pasăre de noapte, gonită din adăpostul ei de o suflare mai viscoloasă a crivățului, își ia zborul, scoțînd un țipăt sfîșietor și tînguios. într-acele văietări ale firei, mintea de sineși se pornește pe cugetări
30 mîhnicioase; închipuirea-și plăsmuiește vedenii cobitoare, și tot ce e mai trist în viață, toate răstriștele trecute, toate temerile viitorului, serăsfrîng, ca umbre sîngerate, în oglinda întunecată a inimii.

într-una din acele seri furtunoase, Eadu ședea cu Ancuța, amîndoi tăcuți și duși pe gînduri; un foc de surcele vîpăia pe vatră, revărsînd o
35 lumină roșatică în chilie ; d-a lungul zidului se-ntindea un pat acoperit cu velințe vărgate, de țară ; d-asupra era o mescioară albă, rătundă, și, alături, o laviță îngustă de lemn pe care ei ședeau ; dar în părete strălucea o bogată icoană îmbrăcată în argint. Pe dînsa era înfățișat, cu asprul condei al zugravilor strămoșești, chipul Maicii Domnului, ținînd sfîntul său prunc pe bra-

¹ Omorirea boierilor de către Alexandru Lăpușneanu, așa frumos povestită de domnul C. Negruzzi, s-a petrecut pe la 1565; iar acestea se petrec la 1567.

² Constantin Căpitanul, Cronicarul anonim.

țul cel stîng. Luciul înegrit al văpselilor, trăsurile uriașe și nemlăd:
obrazelor, fețele lor îngălbinite, ochii lor mari și întunecați, în sfîrșit
cerc de lumină ce le impresura, la un ceas așa înoptat, făcea să na
inimă o sfiată și cuvioasă îngrijare.

Privirea Ancuței se ațintise cu smerenie d-asupra icoanei, iar
Socol, în sufletul căruia se deșteptau acum, una după alta, toate m
cirile vieței sale trecute, tresări ca d-un fior, își lăsă fruntea pe m
cu glas obidit, întrerupse tăcerea :

— Dragă Ancuțo,—zise el, —vezi tu această sfîntă icoană ? . . .
veci a fost martură la răstriștile casei noastre; cu dînsa am împărți
mîhnirile mele... Odinioară, niște ciobani ce pășteau turmele noa
oi, departe, în munții Vilcei, au găsit-o, zice, într-o veche tulpină de
ș-au adus-o la tatăl meu. El, sârmanul, o primi ca o veste bună, ca u
de noroc; dar chiar în ziua aceea, silit de dușmani să-și lase casa
groaznică vreme de furtună, el apucă drumul pribegiei și muri pe ț
depărtate... Țărîna să-i fie ușoară !... Bămăsesem, cu mama, doi cop
surioară și eu, — hrănițila masa străinilor; dar acei oameni fără de
care bietul tata ne lăsase, crezîndu-i că-i sint prietini, îndată ce ve
despre moartea lui, ne opriră mult- puțină stare cită mai aveam și ne
de pe pragul lor, săraci și despuieți. Din toate averile noastre, ei ne
numai această icoană ce, în nelegiuita lor credință, n-avea nici un
Ce poate face o biată muiere singură, departe de țara, de rudele ei
copii pe brațe ? . . . Eram încă tînr de ani, p-atuncea, dar vîrsta n
cruțat, nici o amărăciune !... Pe biată mama o văzui zăcînd, în luptă c
și, mai virtos, cu frica d-a ne lăsa fără sprijin pe lume în sfîrșit, biruită
tea suferințe, într-o noapte îngrozitoare, ca aceasta, își dete, sârman
sufletul. Eram în genunchi la patul ei de moarte și în față-mi lu
icoana aceasta !...

O viforoasă șuierătură a vîntului, ce cletină cu vuiet învelit
ușile turnului, îi curmă povestirea. Ancuța se strînse mai aproape de
amîndoi își făcură semnul crucei, și Eadu urmă ;

— Apoi mai trecu vreme, șisoră-mea ajunse în floarea tinerețe
da și gingașă copilă ! începusem să aflu într-însa o inimă ce-mpăr
mîngîia a mea jale din vremi adunată... Dar într-o zi, — vezi cit
ursita de dușmană ! — mă dusesem cu alți tineri să ne încercăm, în
la jocuri de arme ; eram în Ardeal, și tovarășii ce mă chemase la
bătoare, ereau, cei mai mulți, feciori de nemeși unguri... Unul
(iadul să-i muncească sufletul de trădător !) răpi în lipsă-mi pe scu
surioară și fugi cu dînsa. Cînd mă întorsei seara acasă, pretutind
întuneric; furtuna urla cu turbare. Chemai! dar nu-mi răspunse
La lumina unui fulger, văzui odaia pustie, și în față-mi lucea t
aceasta...

Ușa chiliei se deschise cu zgomot, și Bănică intră răpede și speriat.
— Stăpîne ! — zise el, — o ceată de oameni ne-a înconjurat toată curtea. Nu știu, hoți fi-vor, sau alți făcători de rele, dar, dupe numărul și armele lor, nu s-arată să fie cu vreun cuget curat.

5 Un glas s-auzi strigînd d-afară :

— Deschideți poarta la oamenii domniei!

Bănică se plecă pe fereastră și răspunse :

— Păsați-vă în cale ! N-avem aci loc de găzduit !

însă Badu vru să-l oprească :

10 — Oi taci, moș Bănică ; or fi călători și i-a apucat noaptea pe drum. Nu voi, cit îi de săracă, să-mi fie casa închisă la cei nevoiași. Mergi de le deschide.

El încă bine nu sfirșise, și un glonț de săneată reteză păretele de lingă fereastră. Atunci s-auzi o larmă de oameni ce spărgeau porțile și năvă-
15 leau cu grămada în curte. Badu scoase al său paloș, și sluga puse mîna pe o pușcă.

— Acum, fătul meu, or cu viața, or cu moartea ! Domnul să ne ajute ! — spuse bătrînul Bănică.

Tilharii, într-această vreme, ca să-și facă lumină în curte, dedese foc
20 la șira de paie, ce zbură cu flăcări spulberate de vînt; ei sparseră porțița chindiei și se urcau unul dupe altul pe scara învîrtită. Bănică trase cu pușca și răsturnă pe cel din frunte, dar o mulțime de panduri bănești, călcînd peste trupul tovarășului mort, se răpeziră cu săbiile goale asupra lui, și bătrînul slujitor căzu înjunghiat pe pragul ușei.

25 Ancuța sta ingenunchiată dinaintea icoanei.

Ostașii năvăliră în chilie, zbierînd cu turbare :

— Pe dînsul copii! dați de tot!

Paloșul Badului zbură un minut, făcînd roată împrejur-u-i, dar săbiile și lăncile îl înconjurau. Străpuns de toate părțile, arma îi pică din mîna,
30 și el căzu, mort, la pămînt. Groaznic fu țipătul Ancuței, cînd ea se aruncă preste trupul sfîșiat al iubitului ei!

Un nor de fum umplu chilia; vilvori de foc ieșeau pe gura vetrii, și grinzile trosneau, scă^ărînd țandări înflăcărate. Atunci, icoana cea mare căzu din părete cu un răsnet lung și tinguos !

Vîntul aruncase paie aprinse pe învelitoare, și focul încinsese de toate părțile turnul. Pandurii se îmbrînceau și se rostogoleau pe scară, cu țipete și cu zgomot, cătînd să scape din primejdia pojarului; ei fugeau care încotro
35 găsea loc de fugă.

Toată noaptea arse chilia lui Socol; în murgul zorilor, o șiră de scînteie încunună a sa creastă, care și ele se stinseră, una dupe alta. Cîteva zile, însă, mai în urmă, clădirea surpată încă fumea.

După ce Poarta turcească mazili din domnia Țării Bomăn Patru Șchiopul, acest domnesc cocon, adus în Țarigrad, fuse pus în țuri și trămis surghiun la cetatea Conia din Anadol; dar maică-sa, jată, alergase curînd în urma lui și, cu mîinile pline de aur, ceruse în fiul ei cel robît. Patruzeci mii galbeni (afară de tot atîția ce aduseser haraci al țării), împărțiți pe la viziri și pe la curtenii de toată mîna, zilele amenințate ale lui Patru ; dar un lucru, mai ales, întoarse spre voia vegheată a sultanului, adică mîrinimoasa predare a unei com o sută treizeci mii galbeni, care se dovedise adunați și puși la pîst neamul domnesc al Țării Bomînești. împăratul se milostivi și hărăz mii dintr-înșii bătrinei doamne; iar pe coconul ei îl opri în Țarig leafă din haznaua împărătească, și, preste cîteva luni, îi mai adăogi zeci aspri tain pe zi¹.

Cu atîta însă nu se mulțumea Chiajna; avînd un fiu pe sca sîrgui să-i agonisească și celuilalt domnia vecină a Moldovii, de care sea, pe acele vremi, un Ioan-vodă, venetic armean², pururea învră turcii; drept aceea, nu puțin lucra dînsa la pîra și la osinda lui Ioan în sîrșit, la anul 1574, ea izbuti, prin uneltirile sale, să scoată carte de lie domnului moldovenesc, și-n locu-i să se orînduiască fiul ei I care și purcese din Țarigrad, însoțit de oaste turcească.

Din partea sa, Ioan-vodă nu primi voios ca să se lepede de ci, adunîndu-și boierii și țara, le ceru jurămînt statornic ca să se l să moară împreună cu dînsul și, începînd atunci gătirile de bătălie, t să poftească, cu leafă, pe cazaci ca să-i vină întru ajutor ; iar aceștia, războinici și-n veci gata a se amestecare în tot felul de vrăjbi și de se adunară o mie două sute de oameni și veniră la dînsul³.

Dincoace de Milcov, aflînd de neprieteneasca primire ce au moldovenii frățină-său, Alexandru-vodă își strînse și el oștirea și a purcede spre Moldova, în întîmpinarea lui Patru⁴. Pe de altă doamna Chiajna, temîndu-se, într-așa priincioase împrejurări, de bucnire protivnică în Țara Oltului, unde în veci colcotea o dușmănie să asupra neamului domnesc, hotări să dea însăși o raită prin oraș nești, ca să îngrozească pe cutezători și s-amăgească cu măguliri pe bună voie.

¹ Din raportul solului nemțesc Wysz, de la mai 1568 ; Hammer.

² Din raportul baiiului venețian Barbaro, de la 8 iunie 1569 ; Hammer.

³ Vornicul Ureche.

⁴ Cronicele românești, Hammer.

⁵ Vornicul Ureche.

⁶ Constantin Căpitanul, *Dacia*, I, IV.

Ea trecu răpede prin Slatina, prin Caracal, prin Craiova, și găsi mai pretutindeni casele boierești pustiite; cari nu pierise de sabia slujitorilor domnești, fugise în pribegie¹; moșnenii ce mai rămăsese, împreună cu opinca, răbdau păsul țării și nici măcar aduseră jeluiri doamnei. Ce-i bună 5 românelui jeluirea, când urechea ce-l ascultă e tot una cu mâna ce-l apasă? Tace pînă ce Dumnezeu prinde într-o zi milă de dînsul, ori pînă ce însuși se înecă cu răbdarea, ș-atunci își face singur dreptate !

Ochiajna-și urmă, dar, în ticnă calea spre Cerneți și spre Bușava. Ea călătorea într-un rădvan, care, pe atunci era o largă cutie de lemn văpsit, 10 scobită rotund și așezată, fără arcuri, pe un dric cu patru roate ferecate. Opt telegari înhămați ungurește, d-a lungul, cu șleauri de curea, subțiri și întinse, purtau trăsura mai ușor ca vîntul. Erau tot călușei rotunzi, de Dobrogea, și bahmeți² zbîrliti de Bugeac, aleși tot pătrărei și cincărei³, negri la păr ca pana corbului, cu coadele lungi, cu coamele răsfirate, cu nara-n 15 vînt, fugari nebosîți ce abia atingeau, în buiestru, cu copita de țărînă. Doi surugii flăcăiandrii, cu mintene numai găitane, cu căciula moțată, de oaie, p-o ureche, cu mineci albe, largi și suflecate, îi mînau din călărie, săltînd ușor ps șele, chiuînd vesel din gură și plesnind din bicele lor ce se impleteceau, pe d-asupra capetelor, ca mii de șerpi încovoioși.

20 Astfel zbura în Jcale doamna Chiajna, prin codrii din apusul Oraioviu, și începuse a înopta cînd trăsura-i scoborî într-o luncă, unde, printre carpeni stufoși, printre des aluniș, se strecurau apele gălbinatice ale unui rîu; naintașii trecuse apa prin vad, cînd, deodată, opintindu-se-n loc, începură a sforăi; ceilalți cai le urmară pilda, și, într-un minut, toate hamurile 25 se-ncurcase; bahmeții se răsfirau în dezghinuri, săreau în două picioare, nechezînd spsriați, cu urechea dreaptă, cu coama zbîrlită, nesupuși frîului neascultători glasului, stau încordați și nu voiau să ia din loc.

— Dar ce, măre, să mai fie și asta? — strigau unii din drumeți, nencercați la seama cailor. — Or că strechea a dat într-înșii ?

30 — Ba așa-s bahmeții de la noi, — răspunse cu mîndrie un bătrîn lipcan tătar din Buceag, — au sămînță de Misir, și calul de la Misir miroase de departe unde-i vreun zid părăsit, și sforăie a pustiu, necheză ca de groaza morții.

într-adevăr, pe malul învecinat, printre desișul mărunt al unui ză- 35 voi de copăcei, se-nălța, pe albăstreala întunecată a cerului, un părete îngust și negru, cu muchea surpată, cu laturile crăpate, fioros și cobitor ca urma unui păcat în amurgul conștiinței. Zgomotul alaiului domnesc deșteptase bufnițele și liliicii, cari, din creștăturile vechei zidiri, zburau filfăind în toate părțile, cu țipete ascuțite.

— Cruce-ajută ! — șoptiră slujitorii între sine, cătînd să d hamurile cailor, — Ce dărîmături să fie astea? Iar vreo m pingărită de păgîni, arde-i-ar focul!... Ce știi?...

— Ba-i, pare-mi-se, chiar chindia lui Socol, care au ars-o, r trecuți, pandurii, cînd au ucis și pe Badu, feciorul lui... Așa-i; v ia, tocmai aci era, în lunca Motrului. — Ci-că, măre, c-a treia zi a dat clădirea pojarului, a ieșit, noaptea, din pimniți adînci, o st icoană mare săpată în piept, și a apucat țipînd în patru părți, de un patru vînturi, și la răsărit, și la miezul-zilei, și la soare-apune, ș- ales cale spre steaua nopței, și s-a dus, măre, s-a dus tot încolo, în iernii, unde-s troienii de ninsoare ca munții!..

— Vezi d-aia nu s-a mai pomenit d-atunci să fie oameni cu pe locurile acestea ! Au băjenărit toți rumânii de spaimă !

— Auzi, măre bădiță ! — adăogiră cu mirare ascultătorii, și în vremea povestirii hamurile se așezase în bună orînduială, slujitorii cară caii de dîrlog, îi trecură, făcîndu-și crucea, pe dinaintea dărîm și ș-apoi surugiii, plesnind din bice, strigară cu glas ascuțit: « ! ! ! meargă ! ! ! » — și toată ceata, în goana mare, porni înainte.

De auzise Chiajna ceea ce se vorbea, cine poate ști? Des chipu-i rămase neclintit, fruntea-i tot încrețită, ochirea-i tot s dinții-i tot încheștați.

La Cerneți, la Bușava, ș-apoi la Tîrgu Jiului, cercetările sa același sfîrșit; pretutindeni ea găsi o aromire nepăsătoare, din a zic : </Să n-aibi teamă ! », și adesea ascund un jăratec. Se îndre spre Vilcea, ca de acolo să se-ntoarcă, pe sub muscele, la locul adunase la tabără fiii săi.

Drumul ce merge prin munți, din Gorji spre Bînnicul Vilcei, pîrtare cu vreo două ceasuri de acest oraș, apucă d-a lungul prin largă, prin care curge, pe o îngustă matcă așternută cu pietriș gr numit Otăsăul. Ai zice că apele sale limpezii se joacă cu veselie fătate încovoieturi, uneori strecurîndu-se binișor prin iarba deas rîntă a luncei, alteori alergînd cu pripă d-a curmezișul văii, de la pînă la altul, ca suveica pe ițele războiului. D-a stînga rîului sînt d care cresc, amestecați, brazi și paltini, frasinii și mestecăni ; d parte, munți cu înalte piscuri își arată coastele lor aprigi, rîpoase și ce se destind ca un vechi părete de uriași, mîncat de umezeală : tregai.

într-o seară, luna, înaintînd liniștit pe dîndosul acelor neg sfărîmate, întuneca cu umbrele lor prelungite adîncă vale, ș-apoi

40 ¹ Pe atunci se afla fugit tocmai în Spania un Nicolae Basarab, cum se vede în *Mag. Ung.*

² Caii de Bugeac se numesc astfel în balade.

³ Cuvinte întrebuințate în baladele poporane publicate de d. V. Alecsandri.

⁴ Acolo s-a zidit, mai pe urmă, în vale, *Mănăstirea Dintr-un Lemn*, și sus Schitul *Surpatele*.

ori scâpînd printre surpături, razele ei sticleau, ca pietre scumpe, pe valurile pripite și colcotoase ale micului pîriu.

Era liniște pretutindeni cînd începu a răsuna, cu un vuiet depărtat, treapătul cailor ce purtau și însoțeau rădvanul doamnei Chiajne.

5 Un lipcan alerga înainte, ca să cerce drumul și să deschiză calea; calul său, ce în goana mare se așternea drumului ca suflarea de vînt pe iarba de pe cîmp, fugea scâpărînd din copită și, pe tot minutul, muindu-și gleznela în valuri, străbătea matca șerpuită a Otăsăului. Deodată, la un mal, agerul dobitoc se opri sforînd; iar călărețul, auzind în preajmă-i
10 un gemăt slab și sfîrșit, zări, subt o rază trecătoare a lunei, chipul sau, mai bine, umbra unei ființe albe și uscate, ce zăcea azvîrlită pe malul verde al rîulețului. Trupul ei despuiat, ce abia-l înveleau niște țoale sfîșiate, părea zdrobit ; mîinile și picioarele-i slabe și lîncede, căutînd poate în răcoarea rîului ceva înviere, pluteau pe dasupra apii, cafrunze-ngălbinite de toamnă ;
15 capu-i, obosit, căzuse pe pietrișul din matcă, și pletele-i, răsfireate, se scâl-dau, furate de valuri.

Aprodul gonaci se opri dinaintea acelei iezme ce semăna mai mult cu un morman de oase, și îndată în urmă-i sosi tot alaiul domnesc. Toată gloata drumetilor, pînă chiar și doamna, se coborîră din rădvan și de pe
20 cai și se apropiară de locul unde se afla nenorocita ființă ; toți, făcîndu-și cruce, priveau cu o miloasă spaimă acel trup sfărîmat, în care suflarea semăna cu cea din urmă vipăiere a candelii ce se stinge. Iar ea, dinaintea unei așa zgomotoase adunări, deschise încetinel plioapele sale afundate : ochii ei, mari și holbați, se sticliră, cu o nespūsă durere, către malul drept
25 al vîlcelei, și trupu-i întreg, prin niște ușoare tresărituri ale nervilor, părea c-ar vrea, c-ar cere să se tragă spre un loc dorit.

Acel loc era o măgură verde, cu muchea lată și rotundă, pe care crescuse, din veacuri depărtate, un bătrîn stejar, subt al cărui lat frunziș se umbra tot dealul; nu departe de dînsul, un plop străbun își înălțase
30 spre nori creștetul semeț. Amîndoi, ca doi frați sărmani și năpustiți, crescuse singuratici p-acel costiș; amîndoi, de mari de veacuri, se luptase-mpreună cu crivețele și cu vijeliile ; amîndoi în sute de rînduri scuturase-mpreună cînd vesela frunză, cînd trista zăpadă; amîndoi se unise ca să fie, în pustiu, lăcaș milostiv al paserilor cerului, umbrar răcoritor al
35 turmelor zăbușite, adăpost binecuvîntat al călătorului obosit!

Spre dînșii acum se îndrepta stăruita dorință, suspinul cel din urmă al neputincioasei acele ființe.

Un om o luă, dar, în brațe, și ceilalți toți îl urmară, suind dealul în fața vechiului stejar; dar cu cît mai mult se apropiiau, o zare de lumină
40 neobicinuită, care sub razele lunei creștea ca un lucefăr albicios, ca o pară de foc luminoasă, părea că iese din sînul bătrinei tulpine. O sfîntă groază coprinsese toate inimile ; dar împinși ca de o putere caria nu-i

puteau sta împotriva, ei înaintau uimiți de raza lucioasă ce-i trăg sine și le sorbea vederile. Cînd ajunseră pe muchea măgurei, drept stejarului, toate în preajmă erau scăldate în lumină, toate str ca într-o senină vilvoare; iar în tulpina găunoasă a copaciului, surată de raze argintii, domnea, ca-ntr-un cerc de slavă cerească, înegrit al Maicii Domnului, ținînd în brațu-i stîng pe mîn
său Prunc.

— Maică Preacurată ! — strigă atunci pustnica, ce-n fața părea că-și dobîndise un viers ce suna mai tare, mai dulce decît g omenești, — Maică Preacurată ! maică fără pată ! Tu, care ai numai durerile inimilor lumești și care pînă acum nu te-ai îndu ierta cîteva zile răsipite în desmierdările vieții ! Tu, care ai pri jale sfășierile inimii mele, cînd singuru-mi p-această lume și mult-iu sprijin a căzut jertfă sub mîna mohorită a ucigașilor ! Tu, care m uzit prin poteci spinoase, pe sloiuri de gheață, cînd cu sfînta-ți ic brațe, am colindat, aiurînd, plaiurile și cîmpiile ! Tu, care m-ai ac această sfîntită tulpină, într-acest sălbatic sălaș de pustnicie, în o fletu-mi dăulat și zdrobit de răstriște, în zadar cată odihna, și p ca o milostenie, îți cere scurtarea ticăitelor mele zile ! Tu, deci, ca am păcătuit și de am fost culpeșă ție, m-ai osîndit dupe mulțimea mele ! Acum, cerească stăpină, inima îmi spune că înduratu-te-ai de mine și ai apropiat ceasul dorului meu !... Acum, dar, mă-nchin tale cu jeluiri, cu rugăminte, cu lăcrimări, nu doară ca să-mi ce rească răsplată, — căci ce va fi partea mea dincolo de zburd-acea e în sînul tău ș-al Domnului, și cu voioasă bucurie îl voi primi! Maică milostivă, tu care ai fost mumă ș-ai pătimit de păsul fiu fie-ți milă și-mblînzește, alină și spală orice duh de mînie, în inima ce m-a purtat pre mine, nevrednica, în sînul ei, și la picioarele plec acum, ca și dînsa, cu milostivire ca tine, să uite greșalele ne sale fiice !... în ceasul acesta, care e al meu cel din urmă, iartă-mă deși mult ți-am greșit eu ție în viață ! iartă-mă, căci cu amarnic am ispășit, vai ! și eu, păcătoasa-mi rătăcire!...

Eostind cu o cucerită și-nfocată căință aceste din urmă sărmana pustnică se prăvălise cu fruntea în țărînă dinaintea Chiajne.

Acea vedenie strălucitoare a unei sfinte icoane în mijloc ș-al pustietății, acea dureroasă destăinuire a unei așa jalnice soa glas proorocesc ce vestea moartea vecină a fiicei sale, făcură să sub geana încruntată a Chiajnei o umbră de îndurare; dar milei nu se coborîse încă pînă în inima-i oțelită, cînd, deodată răpede și negru trecu cobitor preste fața lunei. Lumina icoanei stinse, și întunericul se răsîndi jurîmprejur.

Cumplita mumă se-ntoarse atunci cu o fieroasă iuțeală și, grăbind pasul spre vilcea, strigă c-un glas aspru:

— Nainte copiii...

Vinovatul împietrit în rele fuge chiar și de umbra muștrării. într-o clipă Chiajna se suise-n rădvan, și tovarășii ei, înfiorați de sunetul oțelului ei, ajunseser departe, gonind în urma rădvanului, când începură să simtă muștrarea în cugetele lor, biruite de nemblynzita lor stăpînă.

în valea Otăsăului, cîteva slabe suspine, pierdute printre șuierătura 10 frunzelor ce se legănau în adierea dimineții, dovediră suferințele cele din urmă ale nenorocitei pustnice. Muritoarele despuieri ale domniței Ancuțe, căzute chiar la poalele sfintei icoane, în sălbatica chilie ce-și găsiser ea în scorbura străbunului stejar, fură acoperite de frunzele ce le spulberă crivățul de toamnă.

15

Mulți ani în urmă, ciobanii găsiră tot acolo icoana Maicii Domnului, ce se zice a fi una din cele șapte de Luca Evanghelistul zugrăvite, și, chiar în tulpina bătrînului copaci, ei scobiră biserița cea veche a mănăstirii zisă « Dintr-un Lemn »¹.

20

Pe cînd doamna Chiajna își urma ispititoarea colindă preste Olt și prin țara de sus, tinerii ei feciori domnești, însoțiți, unul de oaste pămînteană și de ajutorințe ungurești, altul de turcii ce i se dase ca să-l așeze pe scaunul năzuit al Moldovii, se întîmpinase în ocolul Focșanilor și se lăsase cu taberile lor amestecate la satul Săpățeni, pe lunca înfrățitoare a Milcovului². Doamna mumă îi ajunse acolo, purtînd în sufletu-i smăcinat o îngrijată presimțire care, subt aspra-i fâlnicie, se vădea printr-un neastîmpăr fioros. Ea căta în zadar să-și potolească neodihna cu nădejdea isprăvilor viitoare; oștirile împrejuru-i, multe și vegheate, i se păreau 25 molatice și nevoioase. Un neincetat susur de tainică trădare îi șoptea la auz; mintea-i se muncea cu tot felul de bănuieli. Ziua ea colinda fără repaos tabăra, vrînd să încerce credința ostașilor, să învie, ca odinioară, bărbăția în inimile lor ; dar iazma neîncrederii o urmărea pretutindeni și viersul îmbolditor îi pierdea pe buză ; apoi, iar, în tăcerea nopții, în 35 veci deșteaptă și frămîntată de griji, ea trăgea cu urechea la strigările prelungite ale strejilor depărtate, și adesea, coprinsă de o nedomirită temere, alerga să pîndească la perdeaua corturilor unde se odihneau, în visuri de izbîndă, fiii săi, uneltile nesățioasei sale mindrii.

¹ Tradițiunea zice că icoana cea mare de la Mănăstirea Dintr-un Lemn a fost de mai multe ori mutată, și s-a întors singură la locul unde era clădită mănăstirea.

² Constantin Căpitanul.

Dimpotrivă, acești doi tineri, bizuindu-se cu încredere pe reaua lor ostășesc, pe pîrtinirea soartei și pe toate voioasele închipuiri ale ței lor, petreceau zilele în vesele ospete, benchetuind cu boierii și torii oștii lor și gata a purcede asupra lui Ioan-vodă, dacă nu l-aminat din zi în zi îngrijatele presimțiri ale doamnei mumei lor.

într-astfel de felurite aplecări se afla tabăra frățească a fiilor Mircea, cînd sosi știrea cum că boierii moldoveni, temători a se vedea viitor instrăinați de la mila noului domn, ar fi hotărît să părăsească sale soarte pe vechiul lor stăpînitor și are să vină, mînați de Dumbravă vornicul, ca să se închine lui Patru-voievod¹. Această veste umplu de bucurie ; cu nădejdea viitoare împăciuirii, strejile se rădicară, veșele se desființau, caii se sloboziră la pășune, armele se așezară în snopi ; se pregăteau pentru o obștească înfrățire. Doamna Chiajna însă, cu privise cu suflet liniștit acea nesocotită răsipire a tuturilor mijloacelor grabnică apărare, cu cît se apropiau moldovenii, mai cu dinadinsul ca tinerii domni să se țină în laturi, cu bună și zdravănă pază.

Norocul lor voi ca, înduplecați de nepregetata rugăciune a doamnei lor, dorința aceștia să fie împlinită, și ca dinșii amîndoi să lipsească de la cortul lor, în ceasul cînd moldovenii se iviră dinaintea taberii murdare ; într-adevăr, Dumbravă vornicul descălică în fața șatrei domnului însoțit d-o gloată năprasnică de boieri și de slujitori, purtînd nu veșele de sărbătoare, nici zîmbetul smerit al supunerii, ci podoaba oțelită a zile de harță și semeață căutătură a unei biruințe lesnicioase.

Osebit de aceea se zărea în depărtare oștiri numeroase care, cu caii lor mărunței și păroși, dupe largii lor șalvari roșii, dupe chelmele lor țuguiete, dupe cîntările lor prelungite și dupe naltele lor șuierătoare, luceau la soare ca spicurile pe holdă, lesne se cunoșteau că sînt pînă de cazaci, venite, sub povățuirea lui Sfirski, în ajutorul lui Ioan-vodă.

Chiajna, care-ntr-această grea prilejire știuse a întipări pe fațarnic o senină și rece mindrie, adăsta pe boierii moldovenii în fața falnic cort rotat de covor alb, cusut cu fir și legat jurîmprejur cu poleiți.

Dumbravă vornicul intră în fruntea tovarășilor săi; el era un om înalt și spătos, purtînd o turcă de blană flocoasă ce ascundea capul din creștetul căruia o singură șuviță de păr atîrna în jos pe ceafă și vînoasă; era îmbrăcat cu un mîntean de urs lățos și-ncins cu oțel de care sta aninată o ghioagă năstrujită, cu dinți de fier, adevăra de uriaș.

— Unde-s puii de năpîrcă?... strigă el cu glas răgușit, în fața cortului cu mîna în șold. — Li-a sosit ceasul pietrei ! halal di ei, fi

¹ Cronicile românești.

² Vornicul Ureche.

— Pare-mi-se că-n beție ți-ai pierdut cumpătul vorbii, jupan vornice, — rosti doamna, înstrunîndu-și mînia, — or pesemne c-ai mintea ca de prunc într-atîta trupeșie !

— Taci, muiere, nu birfi! — răspunse Dumbravă, — nu doară 5 c-ați socoti voi că-i Moldova țară di jac, sa ni gioace ca pi urs o misa pripășită pi la munteni și doi ficiori di lele fărmecați, doi lingăi nățingi ce li pute botu a lapte f.. ÎT-avem noi nevoie di domn muntean. Munteanul ii om viclean; nu-i ca moldovanul, ortoman, și dănos la mînă, și la suflet fălos... H a i ! voinici, drăguții mei, dați năvală di mi-i prindeți și mi-i 10 legați eolă, cot la cot, să-i ducem poclon lui Ioniță-vodă, ca doi berbecei di armindean !

— Gîni nerușinați, liftă rea ! ... — strigă Chiajna, spumegînd de turbare ; dar Dumbravă nu-i dete vreme să urmeze zadarnicele-i sudălmi, ci, desprinzînd ghioaga de la brîu, o-nvîrți de cîteva ori cu brațu-i 15 vîrtos, ș-apoi, glăsuind un groaznic blăstem, o azvîrli drept în capul înfuriatei doamne.

Chiajna căzu răsturnată pe spate, ș-atunci îndată, cu ochii sîngerăți, cu fălcile căscate, încercă să se ridice în genuchi, să se sprijine pe palme, să rostească un cuvînt; dar abia putu să iasă din gîtleju-i năbușit, vor- 20 bele : «Domniil feciorii mei!...» ș-o înecă sîngele ce curgea șiroaie din tot capu-i găurit de ținte. Trupu-i se zvîrcoli cu scrișniri de dinți, săltă încă de cîteva ori, se rostogoli cu creștetul în țărînă, se zgîrci și se întinse în cîteva încordaturi dureroase, ș-apoi căzu înțepenit într-o baltă de sînge.

25 în vremea aceasta moldovenii și cazacii deteră jaf taberii românești; fugeau muntenii care unde putea. Alexandru-vodă nimeri să scape la Cetatea de Plochi; Patru se opri din fugă la Brăila. Ioan-Vodă intră în Țara Bomânească și făcu domn pe un Vintilă ; dar peste cîteva luni, soarta se schimbă. Ioan-vodă muri robit la turci; Alexandru își dobîndi iarăși 30 tronul, și Patru Șchiopul domni la Moldova lăudat și iubit de toată obșteâ.

București, 1860.

<MIHAI VITEAZUL>

Fragment<e> dintr-o tragedie

MIHAI VITEAZUL

Patria-mi liberată, patria-mi reunită
Răsufl-aeum de jugul ce eu i-am rădicat;
O văz acum în pace, o văz eu fericită
Și inima-mi <i>ntristată acum a renviat.

Prin brațu-mi triumfă de tiranie,
Prin brațu-mi s-arată glorioasă la arme,
Prin brațu-mi, contentă a sa trufie,
Prin brațu-mi dă Turciei alarme;

Dar aste puteri, puteri armate,
Nu-s ale țării singure stăvili;
Patria cere a sa libertate,
Dar cu aceasta cere și prăvili,

Prăvili sînțite și necălcate,
Care s-așeze întreunirea,
Prăvili umane și respectate,
Care s-așeze întreiubirea.

Atunci Eomânia, bine organizată,
Nemaigăsind putere gat-a o abate
Asemenea c-o floare ce soarele așteaptă,
Ca grațiile sale lumii să arate,

iși va arunca doliul ce pîn-atunci ea poartă
Ș-al popolilor atuncea exemplu ea va fi.

Tu îmi pari obiectul
în care Natura
Ș-a pus chiar mîndria
A se-mpodobi.

Tot ce este gales
Tot ce te atrage,
în însăși ființă
S-a impreunat.

Paris. Octomvrie 1850

[VIITORUL ARTELOR ÎN ROMÂNIA]

[Domnilor,

în schița care am făcut-o cînd mi-a fost rîndul de a vorbi în ce nostru, am pășit spre conchiderea următoare : «Pentru a ridica st fizică a poporului român, *agricultura* e pîrghia cea mai puternică : o *lație* bine chibzuită îi va da cel mai mare ajutor. — Cît pentru starea morală, avem două mijloace, pe care nimeni nu le va tăgădui, ad dintr-o parte, *instrucția publică*, bine răspîdită; din cealaltă, forma unei *literaturi* și unor *arte* naționale. Iar peste toate acestea domn marele simțămînt care singur poate aduce puterea : adică unirea în credință comună, cum am zice, într-o *religie* care ar fi a tuturor români și pe care, din norocire, începem a o căpăta ».

Fiecare din noi simte cîtă energie locuiește în fiecare din aceste loace ; fiecare și-a format asupra lor idei mai mult sau mai puțin des șite. Asemenea și eu, domnilor, am căutat a descoperi care vor fi înriur și caracterul lor în Eomânia. — Azi, culegînd toate ideile ce am pu a-mi forma asupra artelor, vin a le expune dinaintea d-voastră, ca, im tășindu-vi-le, să poci afla de la cei ce au studiat aceste chestii ma de-amănuntul, care dintr-insele cuprind ceva adevăr, și cari sînt gr și pentru ce cauză.

Eram cu totul nehotărît asupra cuvîntării mele de astăzi, cîr întîmplare destul de curioasă, pe care vă voi împărtăși-o, m-a hotăr imbrățișa această chestie.

Iată întîmplarea : Un tînăr american din republica Ohili, viin Paris cu scopul hotărît de a căta aici bazele pe care se vor putea inter artele naționale în țara lui, scrise d-lui Dumesnil spre a-i cere povețe asu acestui sujet. Ce e mai curios decît un om pătruns în inima sa de m trebuință a artelor naționale și care, neputînd a-și formula acea trebu vine într-o țară despărțită de a sa prin mai mult decît jumătatea glob

să caute acolo demonstrarea acestui simțămînt așa de natural — o nație ce se născu ieri, și care, pentru a-și vedea libertatea întărită, cere a o sprijini pe arte ! Ea vrea să aibă arta în raport cu caracterul ei; și nu așteaptă decît o temelie teoretică spre a-și înălța zidirea ! Pare că artele n-ar fi decît aplicația practică a unor principii teoretice bine lămurite ! Această faptă, după părerea mea, ne arată cît de depărtată e acea nație de adevăratul înțeles al artelor, și ne face să ne bucurăm noi, care, ca și dinșii, n-avem arte, dar cari însă vedem mai limpede calea ce avem a o urma spre a ajunge la țâl.

Voi căta dar, d-lor, a vă expune aci care este scopul la care îmi pare mie că trebuie să ajungem sub raportul artelor.

E un adevăr recunoscut acum « că artele sînt expresia simțirilor unui popor întreg » și că numai în acest caz sînt ele întemeiate cu putere ; căci sînt, din nenorocire, școli artistice pe cari le gustă numai parte din societate și într-un spațiu de timp foarte scurt; acele școli false, în loc de a înainta arta, o ocolesc pe un drum nevrednic de dînsa și o fac bastardă, luîndu-i adevăratul ei sens.

Principiul acesta fiind întemeiat, eu voi examina fiecare din arte în parte și voi expune puținele idei pe cari le-am putut culege asupra destinației artelor în lumea viitoare.

În timpul nostru vine o epocă unde o artă nouă e negreșit de trebuință pentru a exprima lucruri de tot nouă ; arta trebuie acum să formeze o școală pe baze cu totul nouă, împrumutînd celei vechi numai niște principii generale, pe cari le va preschimba după trebuințele și geniul ei.

Uriășele încercări făcute în sensul acesta, mai ales în muzică, sînt o dovadă pipăită că lumea cere o preschimbare obștească. într-adevăr, cînd auzim una din simfoniile lui Beethoven, așa de majestoase în simplitatea lor, copleșită într-o sală unde abia pătrunde cu cea mai mare greutate vro mie de auditori, simțim cu putere că locul lor nu e acela; pereții te strîng și te îneacă de toate părțile, în vreme ce acele melodii sublimere o întindere proporțională cu mișcările majestoase pe care le aduc inimii; societatea mînușată, care o vezi îmbulzită în concertele, exclamațiile ei migăloase și adesea pedante la ascultarea unor lucruri așa de înalte, sînt un contrast neconținut. Acele simfonii cer un altfel de local, un altfel de public, și aceasta e învederat fiecărei inimi tinere care ascultă acele expresii sublimere a vieții întregi a unui popor, majestoase și naive totdeodată, ca poporul însuși; acele aspirațiuni puternice cătră o lume de tot nouă și visată de noi toți. Spațiul liber și simplitatea, iată deviza artelor moderne ; cu acestea vor putea ele insufla tuturor eroismul și un cuget curat.

Iertați această digresie : vream, printr-o pildă, să vă arăt arta nouă, așa de întinsă, de spațioasă, de curată, strînsă și înghesuită în micile și recele proporții ale societății actuale.

Dar pentru că am vorbit mai întîi de muzică, voi urma a vă expune asupra acestei arte; și pe urmă voi privi împărțirea actuală a artelor în patru clase : muzică, pictură, arhitectură și sculptură, spre a vă vorbi despre fiecare în parte. Nu discut aci dacă această împărțire e bună sau poate lucruri în arta nouă așa de străine celor ce au fost pînă acum să nu li s-a dat nici un nume ; viitorul ne va deschide poate și acolo o lume necunoscută. Acuma mă voi mulțumi a vă spune ceea ce eu zăresc viitoare prin vâlul prezentului.

1. *Muzica.* Artă muziceii, născută cea din urmă, a suferit în timp scurt destule preschimbări; însă sămînța ei s-a păstrat curată și frăgezimea ei a îmbrățișat cea dintîi calea lumii nouă. În ceea ce privește depărtarea a istoriei muzicii, zărim cîntecele popoarelor din vechele timpuri mijloc. — Acele cîntece sînt pline de monotonie dulce și religioasă, totdeodată de o simțire, de o veselie de tot naivă, pare că poporul se bucură a găsi libertatea sa în acel locaș al bisericii, unde toată lumea se înfățișa deopotrivă înaintea lui Dumnezeu. Ele erau numite cîntece și se cîntau în cor la sărbătorile cele mari. Deosebit cu totul de idealul nostru, ele exprimau toată suferința și toată religiozitatea acelei vremi. Muzica religioasă nu iese însă numai din gura poporului. Ea avu și ea cari o stabiliră într-un chip mai puternic și mai hotărît; cu Paganini, nemuritorul autor al *Stabat-Materului*, muzica luă de sprijin în biserica și dete acestei instituții o putere pe care începea d-ati să pierde ; negreșit, azi mulți oameni nu intră în biserica Sf. Petru decât decît ca să auză cîntecele și psalmele lui Pergolese și a lui Morall. În vremea din acele vechi catedrale gotice din Germania, decît spre a cânta melodia sublimă a *Bequiemului* lui Mozart. Dinaintea acelor forme majestuoase și impunătoare, acelor statui înegrite de timp, și a capul plecate sub marele triumf care domnește, înconjurat din din înalta culme a clopotniței, dinaintea acelei pompe majestuoase a țililor și a altarului, a acelei slabe lumini pătrunzînd lin, dinaintea chip al Mântuitorului omenirii răstignit pe cruce, inspirat la auzul tului pătrunzător și trist al clopotelor, un respect adînc și o supunere venea negreșit în inimile oamenilor din acele veacuri de mijloc, de nedreptate și tiranie, acelor oameni cari cîntau în biserică mîngîierîntelor lor din toate minutele. Muzica aducea un nou balsam de pătimitoare, și chiar cînd credința în biserică se mai răci, muzica buia a mai păstra ceva căldură. Dar cu acea societate se stinsă și muzică, și, în loc de simțirile religioase pe care ea le ațîța mai înainte, deveni o muzică clasică, regulată, lipsită de suflet și căutînd a atrage atenția prin regularitatea recelor ei sunete. Astfel sînt leturghiile compozitori moderni, Spontini, Oherubini și alții. Cit pentru M

geniu en totul măreț și o înlesnire minunată îi dăde voie a trata eu deosebire orieeeece întreprindea. Putem zice însă că muzica religioasă își sfârși cariera ei.

O întâmplare cu totul istorică hotărî despre aceasta (și vedem aici 5 cită influență are istoria asupra artelor); revoluțiile și războaiele religioase fac să se nască o muzică nouă; popului, luptându-se pentru întâia oară de bună-voie și în interesul său, găsi acorduri delicioase și energice, dar crude și abrupte, pentru a-și exprima patimele sale; husiții și puritanii cântară marșuri înfiorătoare, a căror putere o pot abia exprima orchestrele din 10 zilele noastre; pe de altă parte, popului francez, cu spiritul său sarcastic, scornit și ornuțic ușoară și lesne, pe care o cântau în vaudevillurile din timpul Ligei; această muzică luă o mare întindere; dintr-o parte ea avea romanța, dintr-altă parte se formă opera, care fu mai întâi o reprezentație feerică amestecată cu muzică; Lulli o începu. Dar orizontul operei se deschise din 15 ce în ce mai mult; Italia se aprinse printr-o melodie dulce și grațioasă; totuși capetele-de-operă ale lui Bellini și Donizetti, spre pildă *Norma* și *Lucia*, cu toată desăvârșita lor frumusețe, au încă ceva care se află mai în raport cu micile teatre, cu micul public al societății de astăzi, decât cu vasta și majestoasa întindere a creațiunilor viitoare; alte opere italiene, 20 mai moderne, se apropiară mai mult de acest scop; spre pildă *Guillaume Teii* a lui Bossini și *Lombardi* a lui Verdi. Dar în fața Italiei înainta vechea Germanie, cu o muzică «fiică a poporului», cum a zis învățatul Humboldt. Haydn, autorul *Armidiei*, și Weber, autorul lui *Freischütz*, au fost, în Germania, ceea ce Bellini și Donizetti au fost în 25 Italia; în urma lor veni marele Mozart, care dăde scenei pe vestitul *Don Juan*, pas mare de propășire către muzica modernă. Meyerbeer, după un studiu trudnic și adânc, scoase opera *Eughenotii*, în care ajunge a da un tablou vast și măreț al războaielor religioase; poate că știința lui omoară câteodată simțămîntul, dar niciodată majestatea operei sale. Nu zic nimic 30 aci de muzica franțeză, care, fără de a aduce artei muzicale nici o însemnată înaintare, nu-i stă deloc piedecă; într-o grămădire de utilități muzicale (dacă pot zice așa), ea conține lucruri demne de laudă.

Să ajungem, în sfârșit, la marele om în care e personificată arta muzicală. Beethoven trăi pe la începutul veacului acestui; la întâia ivire, com- 35 pozițiile lui părău așa de neasemănate cu tot ce fusese, încît nimeni nu se temea a zice că ele sînt cele mai mari absurdități. Adevărat om de geniu, atît în compozițiile sale muzicale, cît și în judecata care o făcea despre societatea în care se afla, el se îndelețnici mai mult cu muzica instrumentală; el compuse vreo cîteva sonate, melodioasele concerte care se zic 40 muzică de cameră, opera *Fidelio*, aventurile lui *Coriolan* și *JEgmont*, *Prometeu* și, în sfârșit, nemuritoarele lui simfonii, în care el puse adevăratele baze ale artei muzicale. După ceea ce am putut auzi de la dînsul, eu îmi

deslușesc astfel, în muzica lui, trei elemente deosebite, dar unite cu nespusă: 1 — descripția naturii, 2 — cîntecele populare, 3 — vis alegorică a geniului său.

Dar cine poate să descrie arta și inima cu care aceste trei elemente sînt exprimate! Ceva așa de sublim nu răbdă nici o analiză; trebuie să auzi; și nu poți să auzi fără să simți. Cine poate să audă furtuna de de dînsul în *Simfonia pastorală*, fără de a se simți pătruns de aceeași grație care o simte omul în luptă cu elementele desfrîinate! Îți pare mai în auzi tunetul, murmurînd groaznic în cer; deodată un fulger străbate și îi sparge, și auzi ploaia izbînd cu putere pămîntul; viscolul începe, și șuierînd frunzele pomilor, și vîntul chiuie cu sunete ascuțite, în vreme un tunet, din ce în ce mai slab, se aude abia în depărtare; cu încetul se liniștește și nu mai auzi decît un vînt ușor scuturînd picăturile de pe după foile ierbeii; pe urma se face soare pe cîmpii, îți pare că vezi soarele ieșind luminos dintre nori, cari fug către orizont, în vreme ce curcubeul destinde pe cer; atunci se aude deodată strigătul de bucurie al păsărilor și al copiștelor cari ies iarăși la soare, și, departe, ca din ecoul unei văi, se aude fluierul oilor și fluierul păstorului; cine va putea descrie mai bine această scenă a Beethoven această scenă a cărei frumusețe nu e de comparat cu altă? Simțirile cele mai adevărate sînt ațîțate de aceasta muzică grațioasă și melodioasă deodată; dar ea, din nenorocire, din zi în zi astăzi în raport cu nimica din ceea ce o înconjură, ea e prea *intinsă* ca să se potată precum este astăzi, și se vede că omul care a simțit aceste lucruri nu le-a scris pentru un auditoriu de cîțiva oameni, ci pentru tot omul care simte, adecă pentru tot omul îndeobște. Această muzică descriptivă e ca aceea a lui Haydn, ce se potrivește cu o sală de concert mică și gîntă, și nu auzi într-însa păstori și păstorițe cîntînd din fluier, și rați cu panglici și cu flori; nu este aceasta o istorie ca a Estelei și Neacșu aci natura vorbește, și natura trebuie să vorbească *tuturor*.

Dacă de la muzica descriptivă a lui Beethoven, trecem la cea de cântec sale populare, simțim aceeași mulțumire, aceeași plăcere curată și grațioasă inimei. El mai bine decît oricine a înțeles muzica populară pentru dînsul aceasta a fost un motiv din cele mai iubite. A studii popoarelor din toată Germania, din Anglia, din Scoția și din Irlanda n-a pierdut nici o ocazie de a face să intre această muzică în compozițiile lui. El scria unui corespondent care îi trimetea ariile din simfonii să-i trimeată întotdeauna cuvintele, căci astfel numai poate să auză adevăratul sens al cîntecului, care, zice el, nu e decît unul, și acela este sensul pe care îl pricepe chiar poporul la acea arie; el văzuse ariile populare puse astfel pe muzică, încît poporul nu le mai înțelegea, și el totdeauna de această greșală. De aceea în ariile populare care au în simfoniile sale simți pe loc simplitatea în frumuseța cîntecului

de aceea și poporul nemțesc primi cu entuziasm cîntecele lui Beethoven^ și în acea țară vei auzi orice colibă răsunînd de melodiile acestui mare geniu. Iată cum ar trebui să fie muzica noastră, astfel încît țăranul să recunoască într-însa *doina* și alte cîntece favorite ale sale. Țărlul e însemnat, 5 n-avem decît să-l ajungem.

Vreo cîteva cuvinte încă asupra elementului al treilea din care se compune muzica lui Beethoven, adică visarea alegorică. Din realitatea naturii și a omenirii, acest mare geniu se înalță adesea la visurile cele mai sublime și cele mai întinse. Adesea ai < să > auzi la dînsul zgomotul 10 unei lupte, altă dată sunetul majestos al unui marș triumfal; pe urmă un vis de putere și de blindețe, care îți înalță și îți alină sufletul; în sfîrșit, creațiile cele mai grațioase, cele mai mlădioase. între alte multe exemple, voi numi unul în care pare că a descris niște silfide, niște îngeri, cari, vrînd a se înalța spre cer, nu pot a se despărți de pămînt; acea mișcare 15 nehotărită (*saccadee*) este de o frumusețe nespūsă. Putem zice însă că, în acest gen, Beethoven avu ca egal pe Haydn, profesorul lui, a cărui sonată din urmă, intitulată *Moartea*, dă privescîntea cea mai pătrunzătoare a unui trup omenesc ce se cufundă în nesimțire, în vreme ce sufletu-i zboară cu iuțeală în regiuni mai fericite. Iată, domnilor, cum am înțeles 20 pe Beethoven; cari sînt părțile însemnate ce le-am văzut într-însul și pe cari le propun ca model aceloră ce vor crea muzica națională română. Se știe să descrie frumoasa natură a țării noastre, să prinză adevăratul sens al muzicii noastre populare, în sfîrșit, să se ajute de geniul său spre a-și exprima în acorduri melodioase simțirile cele interne, visurile ce-i 25 apar dinaintea ochilor; și acestea să le expuie cu acea inimă, cu acea frăgezime, cu acel ritm limpede și măreț, care ne plac atîta în muzicantul german. Să se recunoască poporul în muzica sa, s-o guste și să tragă dintr-însa simțiri mari și nobile, căci aceasta e adevărata menire a muzicii și a artelor în general. Exemple spre a adevăra aceasta avem destule, cu 30 *Marseieza* în cap; avem și exemple contrarii; să ne ferim de dînsule și să călcăm pe calea arătată atît de luminos de marele Beethoven.

2. *Pictura*. Artele, în general, au- între dînsule o legare mutuală atît de mare, încît, vorbind de una, treci pe nesimțite la alta. Cu toate acestea, două dintr-însele par a fi deodată cu totul deosebite, adică : 35 muzica și pictura. într-adevăr, nu poți sări deloc lanțul drept care te duce de la una pînă la alta; cu toate acestea, legăturile sînt numeroase și puternice ; un minut de gîndire te face să le vezi; spre pildă, ca să trecem de la muzică la pictură, putem lua muzica în opera teatrală. Iată o menire mare a picturii; ea, în teatru, se află unită tutuilor artelor, și, mai 40 mult încă, literaturii chiar ; partea ei e mare ; din nenorocire este efemeră ; dar această forță a picturii, născută de puțin, vrea să ia întindere, și nu

numai în decorul teatrului, ci încă în decorul arhitecturii; căci acuma lumea nu mai cere recele ziduri de piatră goale, ale veacului de mijloc; ea vrea să vadă în tot ceva care să-i aducă în inimă eroismul și amorul de aceea, majestății arhitecturii trebuie să-i fie unită viața și focul picturii. Menire mare, sublimă a picturii arhitecturale ! Pe de altă parte, în zidire, o mare condiție e lumina; lumina e neapărată zidurilor moderne dar vrea ca lumina să fie plăcută și potrivită; iată aci încă o condiție ce-o poate împlini pictura, adică pictura pe geamuri; în climatele române, roase, brumoase, pictura geamurilor va opri ca acea tristeță a naturii să pătrundă în inima omului care s-a retras sub acoperămint; în zilele calde, unde soarele bate arzînd pămîntul și răspîndind asupra-i o lumină înșelătoare, acolo, pictura ferestrelor va pune stavilă la aceste rele. În tîndutindeni, în sfîrșit, colorată de o lumină mai călduroasă, mai strălucitoare, ea se va ajuta de aceste bunuri spre a înfățișa (cum am văzut la apoteoza eroului ce-l va arăta. Dar lăsînd la o parte aceste trei rațiuni ale picturii (în teatru, în ornamentul arhitectural, pe geamuri), adevărul neîngrijite și așa de uitat pînă acuma, însă așa de trebuincios pentru viitor, să venim la pictura cea mare, adică la pictura de fresce și la pictura cu ulei. Aceste arte, așa de mult lucrute pînă astăzi, ne arată mai mult decît orice că arta e adevărata expresiune a spiritului unui popor și al unei epoce. Cînd, spre pildă, Bafael zugrăvea acele fecioare de o frumusețe de pată, toate fiice ale poporului, el exprima negreșit simțămîntul ce-l adînc al Italiei, a acelei țări înamorată, ca Grecia veche, de formă înbătută de încîntătoare ei natură; în fiecare el pare a-ți zice, ca și italienii împreună : «imi place frumosul numai căci e frumos».

Iar alte tablouri ale lui Bafael, Michel Angelo, vestita cîmpie a lui Leonardo da Vinci te fac să vezi acele forme sistematice, reguli simetrice ale Italiei, dar grațioase, mlădioase în simpla lor exactitate. În vreme ce flamanzii cu materialismul lor, arătat în orice, se aplică la copia natura și a împărți lumina cu o simetrie matematică, uitînd adevărul frumosul pentru asămănarea mai complectă cu adevărul. Unii îl laudă de aceasta; mie însă îmi pare că arta are de scop a arăta un model mai presus de natură, care să ațîțe în noi dorința de a atinge la acel ideal.— Această idee pătrunse în marii pictorii din al XV-lea și al XVI-lea veac; ei luară de model pe Hristos, și, arătîndu-l sub chipurile frumuseții și virtuții ideale, îl puseră ca exemplu în omenirii, tip de o simplitate și de o virtute mai sublimă decît orice; ne putea arăta anticitatea greacă și romană ! Din nenorocire, în timp pictura și muzica luară o cută rea sub veacul lui Ludovic al XI-lea. Personalitatea pictorului se topi, și arta nu mai se ivi decît în trecerea curții; aci vine acel chip de pictură așa fad a lui Watteau care găsim oarecare talent, dar care ne este cu totul nesuferit nouă

sintem așa de deosebiți de societatea aceluși timp. Axta ajunge adevărat bastardă, cit fuse lepădată de marele jude, de popor, și, într-adevăr, cînd vine revoluția de la 1793, care răstoarnă toate cele trecute, acel fel de artă se pierde în cataclismul societății vecbi.

5 Pentru o epocă nouă trebuiau arte nouă; dar oamenii revoluției, inovatori minunați în lumea nouă, cătau un sprijin în istoria lumii, de frică ca lucrarea lor să nu se pară o monstruoșitate; ei nu găseau decit pe greci și pe romani, cu care să aibă ceva mici raporturi, și pe loc îi luară ca model. Pictura urmă aceeași cale. David, marele artist al
10 acestei epoce, nu căută a se inspira decit din vecbime. însă de curînd, științele omenirii lărgindu-se, ieșise la iveală un nou lucru care umbla a se face din ce în ce mai general; aceasta era aceea ce se cheamă «culoarea locală». David nu vrea s-o lase a se arăta; el studie vechimea; studiu greu, trudnic, rău, care îl răci pe dînsul însuși, în loc de a in-
15 sufla, prin tablourile sale, simțirile istorice ale vechimei, care nu mai erau ale lumii moderne; el făcu ceva fals, care te îngheață mai mult decit te atrage. El avu însă marele merit de a restabili culoarea în pictură, așa năpustită de Lesueur, așa de batjocorită și de serbezită de Watteau. Culoarea, de la dînsul incoace, făcu progresuri minunate, și putem zice că,
20 afară de cîteva glorioase excepții, de la David pînă la crearea puterii nouă, pe care o așteptam, arta nu se susține decit prin culoare. Iată însă acele excepții glorioase; imperiul găsi în Gros un pictor demn de o epocă așa de eroică. Atît e adevărat că arta nu se dezvoltă la un popor decit cînd el se află într-un moment de putere; tristele timpuri ale Eestaurației
25 se petreceau în nimicuri; un singur artist mai există, Gericault, care, ca poetul roman Horațiu, zugrăvise cu o putere minunata durerea de care i se umplu sufletul văzîndu-și patria căzînd în acea josime. Cei doi militari ai lui Gericault simt adevărat o rememorare măreață a mărețelor timpuri ale imperiului Franței; cit pentru naufragiul lui, într-însul se
30 vede mărimea sufletului zdrobit și pătimitor al pictorului; în fața tabloului, pe cel dintîi plan, e tatăl fără de speranță, ce și-a pierdut fiul său, mort dinainte-i; iar pe al doilea plan se mai ivește abia o rază de speranță, însă dureroasă, căci corabia de la care aștepta scăparea e încă departe, și valurile groaznice îl desparte de dînsa. Să mai adăugăm și
35 pe Prudhon, și el artist al desperării; cu forme crunte, cu culori întunecoase, cu o imaginație neagră și sceptică. El a zugrăvit sufletul zburînd către cer și lăsînd după dînsul pămîntul deșert, pe care nu se mai vede decit un șarpe tîrîtor. Cu Ludovic-Filip și cu întemeierea muzeului Versailles se nasc o mulțime de pictori nevrednici, cari umplu expunerea.
40 Rare sînt excepțiile, însă se vād cîteva înturnări fericite către trecut, unele opintiri slabe și greșite către viitor. Dar care va fi pictura viitorului? Iată o chestie grozavă și atît mai grea de deslegat, în cit nici o

încercare serioasă nu se ivește pînă acum. Cit pentru mine, afară de d bitele puteri de care am vorbit și de frumoasa ramură a picturii de p giuri,, cred că pictura cea mare va fi *pictura istorică*; astfel alca încit fieșcine să poată participa la înțelesul ei; pictură care, adu aminte gloriile trecute, să insufle credință și putere pentru viitor. Aci încă putem pune trei baze, ca în muzică: pictura înfățișînd na adecă de peisagiuri; pictura istorică sau eroică, formînd fondul și te artei, și pictura de fantazie, care se zice pictură de *geme*. Frun sublimă" carieră! Gloria și recunoștința patriei așteaptă pe acei c vor petrece!

3. *Sculptura*. Sculptura se împarte, cum știe toată lumea, în s tură ornamentală sau monumentală, și în sculptură adevărată. Cea intră atît în arhitectură, încit n-are nici un sens fără dînsa; trebuie lăsată arhitecturii. Dar cealaltă este ea oare o artă sau nu? Este c aceea lucrare a unor genii, care, muncită de 30 veacuri, n-a dat om decit vreo cîteva produse? într-adevăr, în sculptură mediocritatea iertată; ea poate place, dar nu entuziasmează! în vreme ce capul d al sculpturii este productul cel mai perfect, cel mai desăvîrșit care să cază din mîna omului! ÎT-ai decit să gîndești că aceea ce ți se p lucrare mai mult decit omenească, a fost un bulgăre de piatră fără o formă; și un om singur a scos din acea piatră ceea ce ai din ochilor; atunci acel om ți se pare un uriaș, și se pare o ființă c poate să fi trăit cu ceilanți oameni. Lupta cea mai crudă a sus împotriva unei substanțe fără simțiri, și dintr-însa, cu un foarfece ciocan, a scos mai mult decit o formă omenească, a scos un trup cu țele cele mai fine, cu formele cele mai mlădioase, cu expresia ce sublimă! E o ființă; sufletul numai îi lipsește; uitîndu-te la d se pare că o să miște, și cînd ți-aduci aminte că e piatră, atunci t tu însuși de iluzia care ți-ai făcut-o! Ce simțire mare, ce mîndrie c om și de a ști că ființe deopotrivă-ți au putut face astfel de lucru pătrund atuncea! Atîta simt cînd vād dinainte-mi *Laocoonul*, lui Praxitel sau cea de la Milo, ingerul lui Canova și alte capete ale sculpturii! Aci trebuie mai mult decit geniu! Și de urez as sculptori, nu-i urez Eomăniei mai mult decit altei nații, căci acei sînt ai lumii întregi, și ceea ce ei lucrează nu e expresia unei n lități, ci a geniului și a ființei lucrătorului. Cit pentru sculptura din E aș socoti o mare fericire pentru noi de a avea în țara noastră vreu acele capete d-operă. în lipsa lor, cel puțin copii cu merit; cit creații noi, potrivite veacurilor viitoare, vor aduce negreșit vrednice de astfel de creații! O altă parte a sculpturii, adică sc ornamentală, trebuie dezvoltată în raport cu arhitectura, fiind u

alteia, caracterul lor trebuie să fie comun; cea sculptură are de datorie a forma ceea ce ar fi prea slab în lipsa ei.

4. *Arhitectura*. Ajungem acuma la arhitectură. Aci omul se pierde și nu mai yezi decît mărirea unui popor; expresia uriașă a unei idei vrednice de a uni o națiune întreagă la o faptă mare și statornică. Care om, într-adevăr, e capabil de a desvolta totdeodată puterea morală și cea fizică care trebuie la o zidire destinată omenirii? S-a văzut însă și astfel de exemple; au fost oameni cari au ridicat monumente; dar acelea sînt bastarde, și majestatea lor se nimicește dinaintea celor pe care le-a zidit un popor. Lăsînd la o parte arhitecturile maure și bizantine, care ne vin din Asia, două mari școli arhitecturale au domnit asupra Europei, din cele mai vechi timpuri: arhitectura grecească, cu formele ei drepte, regulate și simetrice, și cea gotică, cu forme ascuțite, rotunde și neregulate; fiecare și-a avut ornamentația și în raport cu caracterul său, și fiecare dintr-insele a infățișat curat spiritul popoarelor și al epocelorlor. Arhitectura grecească, de tot omenească, tinzînd a da oamenilor numai o probă defineța, de gen<i>ul și de cunoștința lor despre frumos; cea gotică, închinată dumnezeirii și destinului, vedea pe oameni supuinđu-se la puteri mai mari decît dînșii. Fiecare își avu fiicele sale bastarde; cea greacă dete naștere plagiajului roman; cea gotică născu pe cea a Renașterii; însă cad toate într-o confuzie bizară; se formează școala arhitecturală eclectică, care domni pînă azi. ifici un caracter particular n-o deosibește; nimic care să fie în raport cu trebuințele lumii viitoare, cum se vede într-însa; lipsă de spațiu, înghesuire, nedreptate în cele mai mici lucruri, rea împărțire a luminei, a nivelului, a căldurii, în sfîrșit, tot se unește spre a o arăta de tot greșită. Trebuie dar să pășim negreșit pe un drum cu tot altul. Care este acest drum? Am mai încercat a spune că cererea lumii nouă este libertatea, adică spațiu; egalitate sau dreptate, adică dreapta împărțire a tuturor linielor; în sfîrșit, frăție sau adunarea omenirii spre a putea fiecare împărtași simțirile frățește cu ceilanți concetățeni. Iată scopulla care are să tindă arhitectura; ii trebuie o teorie de tot nouă, o teorie care să se bazeze pe aceste principii și în care să se bage în seamă cele mai mărunte legi ale fiziceii, precum ale luminii, ale sunetului, ale căldurii și altele. Această teorie n-o poate face decît juni artiști cari se ocupă de această specialitate, dar pentru ca să o facă au a lua în băgare de seamă nu numai legile generale ale naturii, ci au a face observații locale; au trebuință a pătrunde în spiritul arhitectural al vieței, au trebuință a trage din popor ideea unei arhitecturi nouă; astfel precum chinezii au adoptat în toată arhitectura lor forma unui cort, arhiectul român are trebuință a adopta forma colibeii și a bordeiului țărănimei. Atunci numai edificiullui va fi aprobat de nația întreagă,

atunci numai cînd român<ul va> recunoaște în palatele publice forma m lui case, atunci numai cea arhitectură va fi națională și susținută norodul întreg.

Aceasta va trebui să fie forma zidirii; cît pentru destinația ei generală, va fi sau spre a conține adunarea poporului sau a unei părți de popor, care va discuta interese publice sau particulare, sau spre a stăruia sau, în sfîrșit, pentru a da privesitea deosebită lucrării artistice. Într-unul, cum am zis, totul va fi astfel așezat, încît lucrarea fiecăruia să fie cu cît va putea mai egală. Iată dar 3 feluri deosebite de zidiri, împărțite pe aceleași baze: dintr-o parte localele destinate discuției, precum camere, cluburi și chiar templuri, dintr-alta amfiteatre pentru predici, publică a științei, biblioteci, cabinete de deosebite colecții științifice, florării sub coveltir, în sfîrșit, într-a treia categorie întru teatrele, școlile de concerte, colecțiunile de tablouri, de statui și de alte obiecte de artă. Care va fi ornamentația acestor zidiri? Care va fi infățișarea lor? De ce acestea nu poate hotărî decît gustul și bunul simț al arhitectului; el nu face cîta a nu face nimic netrebuincios în acele monumente, dar nici nu lăsa să scape cît de puțin orice ocazie de a aduce aminte amorul și gloriia naționalității. Un punct care mi se pare foarte însemnat în artele moderne e lănușirea lor și împrumutarea care cer a-și face în tot minutul un raport la alta. Am zis de ce importanță e pictura și sculptura, pentru că suflet unei zidiri; pe de altă parte, sonoritatea pereților va juca un rol greșit, un rol din cele mai însemnate într-o societate unde liberă discuției va predomină; dar nu cea surdă și întunecoasă, ce o vorzînd ogivele asupra credincioșilor îngenunchiați dinaintea pridvoarelor gotice, de unde propovăduiește călugărul supunerea la dumnezeiești și nimicnicia omului, ci un sunet curat și limpede, care să pătrunză pînă la oricine cu această putere și să poată răspîndi aceeași francheță ca și cuvîntul ieșit din gura oratorului.

Nu zic nimic despre teatre; fiecine vede cruda nedreptate domnește într-insele; adevărate cocioabe burgheze, un petic de loc de loc comod într-insele se tocmește cu bani, și chiar acela plătit mai bine se bucură de o vedere și de o auzire deplină; asemenea sînt și școlile și concertele. Toți recunosc preschimbările trebuincioase acestor zidiri.

Însă două mari, largi cariere de reînnoire se mai deschid arhitecturii. În raport cu marile progrese ce le face pe toată ziua, manufacturile au a se desvolta în chip nou de zidiri, vrednice de a conține și de a îndeplini numeroasele trebuinți ale lumii lucrătoare. De acuma se încercări demne de laudă și de admirare se vād în unele ambarcațiuni, drum de fier din Anglia, Statele Unite și Germania; în fabricile din Anglia și Franța; în deosebite poduri pe apă, de piatră sau de fier. Bămîne să se mai facă ateliere, unde lucrul în comun va produce

egalitate și acea frăție atât de dorită între cetățeni. Dar aceasta nu e tot! Localurile particulare cer cele mai însemnate îmbunătățiri. Câte comodități demonstrate prin legi fizice le lipsesc astăzi? Cât de greu, de apăsător, de nesănătos e aerul ce se răsuflă în acele case înghesuie, strâmte, în 5 care toate bunurile naturei sînt așa de rău împărțite sau lipsesc cu deplinătate! Și aci trebuie preschimbări obștești de la care spînzură viața și sănătatea și adesea starea intelectuală a oamenilor! Aci e dureros, e crud a vedea sârmana omenire, ucisă prin neștiința sa, sau, mai bine, prin neîngrijirea și nepăsarea celor ce se zic cîrmuitorii ei! Cîte suferinți, 10 cîte dureri, cîte neazuri, cîte boli ar fi lipsit dacă fiecă om ar fi putut să se bucure de bucuria internă ce le aduc o casă sănătoasă și veselă! Acestea se par a fi lucruri mici; însă de la dînsule atîrnă, în parte, destinul unui om, unei familii și chiar unei nații!

Să venim la altă ramură a artei arhitecturale. Monumentele insti- 15 tuite în cinstea oamenilor mari sau a faptelor însemnate sînt iarăși lucruri care cer cea mai mare băgare de seamă din partea arhitecților. într-însele își vede nația mărirea ei; de aceea ele trebuie să fie în raport cu acea mărire! Dar ar fi cu pristos a înșira o nomenclatură despre aceea ce are a face mărirea artă a arhitecturii! Să cercăm a descoperi într-înșă cît 20 se va putea mai multe faze ale viitorului și, studiind caracterul nației noastre și trebuințele ei, cei din noi care se îndeletnicesc cu această artă, să dea Eomâniei bazele artei sale naționale, prin care faptă trudnică în adevăr vor dobîndi veșnica recunoștință a patriei.

Sîntem, domnilor, cel puțin așa cred, destul de juni și vom fi 25 destul de statornici în dorința noastră, spre a ne putea linguși de-acum cu ideea că vom vedea cel puțin începînd înflorirea artelor române! Dar ce zic? Avem asupră-ne mai mult decît grija de a ne bucura la nașterea acelor arte; avem a le pune temelile!

Să fie dar și arta, ca una din cele mai mari baze ale restabilirii 30 măreței noastre naționalități, să fie și ea un țal la care să tinză mijloacele și puterile noastre intelectuale, precum tinde inima noastră! Și dacă acele puteri nu ne vor ierta să ajungem pînă la țalul ce ne propunem, să avem cel puțin conștiința limpede că am făcut ceea ce ne-a fost în putință, lăsînd urmașilor noștri cinstea de a întemeia ceea ce noi 35 am fi încercat numai!

[Paris, 17 martie 1851.]

Cînd aruncăm ochii asupra Europei din cei zece din urmă sufletul ni se turbură la priveliștea atîtor nații tinere și-nfocate, zd în minutul renvierii lor. Puține sînt zilele ferice ce strălucesc în miacelei tragice și-nfiorătoare nopți, și chiar lumina lor e pălîită și roasă; slabele-i raze nu pot străbate vîlul de doliu ce-o-mpresoar sînt pe loc năbușite, și lumina se stinge ca acele flăcări trecătoare, ridic seara după o baltă stătută, ce se înalță puțin în atmosferă și se iarăș în întunec, lăsînd numai o repede urmă de scinteie.

Număroase lupte susținute, cu un eroism nespus, de popoarpriete, în numele națio|nalității și al religiei, siluiri turbate din tiranilor învingători, secolii plini de împilări, de amăgiri, de r crunte și fieroase, — iar pîntre dînsule cîte o zi radioasă, în care în entuziasmul lor, visează împreună la o mîntuire viitoare, — iat politică, iată esistența în care s-au muncit strămoșii noștri. Atîtea rințe, atîtea chinuri, atîția martiri ai trecutului n-au putut oare se lumei un viitor mai fericit?

Națiile, semințiile fi-vor secerate după fața pămîntului fără fi gustat alt bine decît niște vizuiri de noroc? — Șterge-se-vor lor, fără ca se fi lăsat pămîntului decît niște inscripții, singure cru timp, al căror înțeles va interesa numai pe anticarii secolilor viitor. Cum? ceea ce o fi mișcat|inima a mii de oameni, o fi înălțat și imaginația lor, ceea ce o fi făcut dintr-înșii martirii unei idei, toate nu vor fi transmise posterității decît printr-o piatră rece și nepăs — Nu vom putea noi, mai norociți decît străbunii, să lăsăm viitor viață și o societate din ce în ce mai fericită, pregătită prin sudo suferințele trecutului și ale noastre? Cu toate însă, necontenita a omenirii ne fâgăduiește-un succes mai bun; ceea ce am pr la societățile vechi, noi îl vom da ca moștenire urmașilor, dar lă făcut și-imbunătățit, și sămînța de viață depusă în sînul omenirii, tîndu-se neîncetat, va crește, va produce mugurul, frunzele, f

4r° poamele sale, care vor merge tot inoindu-se. || Căci acesta e cursul societăților omenești. Ca toată natura, ele sînt supuse la aceeași lege uriașă de prefacere și de înaintare simetrică. în veci viețuitoare și-n veci renoită, omenirea pășește mereu către progres; fieșce descoperire nouă îi dă o

5 viață ș-o putere ce-i grăbesc pasul; iar umbletul ei, șovăind și neîndrăzneț, cînd ea se află în pruncia-i, se iuțește și devine mai stabil cu cît civilizația înaintează mai mult, astfel încît marșul omenirii crește (de-mi este iertat a mă servi cu un termen matematic), ca o *progresie geometrică*, ce are drept *rație* valoarea descoperirelor nouă ale spiritului omenesc.

10 Această lege, așa de precisă, ne dă voie a înfrunta și a devăna sr° argumentele inamicilor || ideilor noi, care zic că lumea, cerînd a merge treptat și domol către îmbunătățiri, timpul n-a sosit încă de a face se predomnească într-însa ideile democratice, ce sînt astăzi frămîntate de noua generație. Ei zic : fiindcă mulți secolii au trebuit pentru ca omenirea

15 se ajungă la punctul de civilizație în care se află azi, asemenea vor trebui mulți spre a o strămuta la cel pe care îl visăm; iar noi, sprijiniți pe o teorie a progresului omenesc, mult mai bine fondată, putem a-i întreba cum de-a zăcut Europa, nemăsurate timpuri, într-o barbarie deplină, înainte ca Grecia se fi aruncat dodată asupra-i repede și strălucitoarea

20 ei civilizație? Putem să le arătăm că veacul de mijloc întreg, adică 15 secolii, au lucrat însutit mai puțin la înaintarea omenirii, decît cei 3 din

6r° urmă, începînd || de la mărețele și folositoarele descoperiri ale lui Galileu, Descartes, Newton și Leibnitz; putem zice asemenea că științele morale și sociale ale lumii viitoare, născute de ieri numai, au într-insele, cbiar

25 de acum, destulă virtute pentru a fi realizate în timp foarte scurt și cu mare înlesnire.

Dar care poate fi legea fatală ce face ca omenirea să rămîie adesea într-o lungă și apăsătoare nelucrare? — Din ce pricină, spre pildă, Europa, ce se desfătase în jocurile olimpiane, unde străluceau, în acelaș timp, arte,

30 litere, științe, în sfîrșit, toate bunurile unei societăți luminate, de ce căzu Europa în groaznică neștiință și-n superstițiile neghioabe ale veacului de mijloc? ||

7r° Cauza căderii ei e prea complicată, și locul desvoltării ei nu e aci; — ea născu totdeodată din principile greșite, hrănite în sinul societății

35 antice (sclavia și abjecția femeilor... spre pildă), și din puțina solidaritate ce aveau, în acele timpuri, popoarele europene luminate, cu cele din miazănoapte și din fundul Asiei.

Ceea ce ne atinge mai de aproape este de a ști pentru ce Europa rămase afundată atîția lungi secolii ai veacului de mijloc în acea tristă

40 stare de barbarie. — Oare nu se auzi nicăieri, în acele timpuri de durere, glasul renvierii, al mîntuirii? Fost-a o moarte așa de cumplită încît nimeni să nu mai fi avut nici glăsuire, nici auz? Dar dacă a fost astfel,

avem a ne-ntreba noi înșine : cum putem se esistăm azi? care e puterea princip de viață ce veni în urmă se-nsu||flețească acel cadaver, spre dintr-însul corpul viețuitor al Europei moderne?

Nu; moartea nu fu așa cumplită; dar suflarea ei filfia d

lumei, și cît se ivea undeva suspinul vieței zdrumicate, ea se ș

dasupră-i ș-îl năbușă. Luptă viforoasă a două principie rivale, î

oamenii dupe atunci își cătau scăparea, jertfindu-și pentru dînsel

viață și bunuri! Haos de spaimă, din care ieși triumfător spiritu

al libertății individuale și al existenței neatîrnate a națiilor! Căci

întotdeauna ca viața să domnească asupra morții, și ca ea se de

nirei căldura și lumina trebuincioase progresului! Nouă dovadă

că sufletul națiilor e ne||pieritor, că el poate a se preschimba num

că în veci tirania cea mai cruntă nu-l va putea stîrpi dupe fața

tului!

Uni-se-vor în contra-i toate puterile răului, el va persista și

statornici mai bine în existența-i; iar dacă timpul și strămutăre

vor putea să-i prefacă puțin limba, obiceiurile, religia, pe de alt

simțimîntul ființei sale proprii nu-l va stinge nici o putere firească

țele ce le va pune un popor spre a rămînea în întregimea și-n dr

sale, muncele și luptele ce le va susține, sîngele ce-l va vărsa pe

apărarea sau liberarea sa, toate acestea îi vor stabila mai tare

căci, cum a zis un poet român :

... Sîngele de martiri e plantă ce rodește,
Curînd, tîrziu, odată, dar însă nelipsit!

Se nu credem dar la pieirea unei naționalități. Deși au trecut

pră-i secolii mulți de asuprire și de nepăsare, ea va găsi moment

face vînt din nou; nu va fi poate întocmai precum a fost în ve

epoce, dar va fi liberă, neatîrnată și deosebită de oricare alta, c

străină. Se luăm, drept exemplu, pe Italia, acea matcă roditoare

popoarelor neolatine, care, || în două rînduri, la epoce prea depă

sau 15 secolii), se acoperi cu flori pline de luciul și de arome,

splendoare cu totul deosebită. Noi privim cu desfătare Italia r

lui Virgil, și cea poetică, alui Dante, și însă nu ne putem îndoi

puțin vom mai vedea, cu plăcere, unindu-se lor, măreața Italie a P

Liber și Unit!

Asemenea vedem în Europa mulțimi de nații mici, care

într-insele o suvenire dulce și glorioasă despre trecutul lor, și c

către o viață viitoare neatîrnată, dor ce crește mereu la razele

civilizației. Dar cite, însă, || de acelea sînt încă astăzi sugrumate de

mîrșavă și lacomă a cabinetelor tiranice? Cîte, iar, suspin în tăcere și nu-ndrăznese a-și rădica glasul, căci știu că vor fi părăsite de toți și lăsate la prada asupritorilor! — Azi ele n-au dreptul dă-viețui, fiindcă le lipsește puterea de a-l consfinți. Căci, vai! puterea singură, în timpul 5 nostru chiar, dispune de viața națiilor!

Dar această lege crudă și nedreaptă a găsit adversari destui; orice om ce simte-ntr-însul puterea dreptății, o combate; numărul inamicilor ei crește neconținut, și legioanele apărătorilor libertății naționale se înmulțesc pe toată ziua!||

13r^o Ideea naționalității s-a statornicit azi în lume mai bine decît oricînd și, în timpul de acum, ea a devenit așa de strîns legată cu ceea ce libertății, încît aceasta din urmă nu poate fi confirmată decît printr-însa. Dar cu toate că raportul e așa de mare între aceste două idei, trebuie însă să băgăm bine în seamă că, deși principul libertății atîrnă de al 15 naționalității, acesta din urmă ar putea avea existență chiar sub un regim mai mult sau mai puțin tiranic, și că o extindere prea exagerată *14r^o* a lui ar putea aduce atîta rău în organizarea dinlăuntru a unei țări, ||cît și în rapoartele sale cu celelalte nații. Despre aceasta ne dă o tristă dovadă vecina noastră Ungaria, care geme azi în ticăloșia în care au 20 aruncat-o nemărginitele ei pretenții naționale.

Așadar, credem că fieșce nație ar trebui se ia de mărșini ale extinderii drepturilor sale proprii hotarele celor ale popoarelor străine, astfel încît concordanța între dinsele se poată exista fără d-a fi împiedecare mutuală; se mai adăogăm că nu e destul ca fieșce nație să-și exerce 25 libertățile sale fără d-a supăra pe ale celorlalte, dar că trebuie, — pentru ca acordul se fie în veci deplin și sporitor, — trebuie, între acele nații, un *15r^o* legămînt, o alianță || de apărare comună.

Acest legămînt e una din cele mai neapărate trebuințe ale lumii moderne; el singur va putea asigura, în lume, triumful ideilor liberale; 30 căci o tristă experiență ne-a dovedit destul de lămurit că pentru a face se domnească în societate aceste idei, ce singure-s drepte azi, mișcările făcute în parte și pentru simple interese locale nu sînt destul de puternice; fiind izolate unele de altele, neavînd în lucrările lor nici un fel de unire, de înțelegere, — deși țălul le e acelaș, — ele se abat din *16r^o35* calea cea dreaptă, se speriu de greutăți, pierd energicul lor || entuziasm și, la urmă, lesne le copleșesc inamicii lor, cînd prin viclenie, cînd prin puterea brutală. Toți știm că astfel a mers cursul revoluției începute în mărșea primăvară a anului 1848 și sfîrșită cu scenele înfiorătoare din 1849.

Dar unei astfel de mișcări strîmpte și neizbutite noi cătăm a opune 40 un război de principe vast și întins, făcut într-o înțelegere comună, într-o alianță strînsă a tutulor partizanilor ideilor noi, împotriva vechiului despotism. Aplicarea acestei idei, deși se pare grea de executat (avînd fiecare

nație a-și păstra drepturile și libertățile sale), nu este numai o idee || seacă și nerealizabilă, precum vor se dovedească inamicului. Fiind minate toate de acelaș simțimînt, nevoite de acea bunițe, popoarele își dau bine mina, spre a se lupta împreună, însă nu va fi aceasta cea dîntia unire a mai multor nații pentru în aceluiăș lucru. Spre a se face o alianță așa de lată, așa de s trebuie numai o idee mare care se domnească asupra-i. — Care uriașă ivitu-s-a pe lume vreodată decît Libertatea? Ea singură insuffle omenirii gîndul unui pact așa de măreț, unei înfrățiri, individelor, precum a cerut-o Hristos, — ci (și mai mult), o în națiilor, spre || apărarea inteligenții și a neatîrnării omeniești, împotriva necoasei stabilități a absolutismului! Subt inspirația Libertății simțimînt nobil ce totdeodată înalță și nivelă pe oameni, naște b unei vaste asociații între neamuri, ce o numim solidaritate!

Daca voim însă a mai găsi și alte dovezi despre folosul solidarității între popoare, vom rememora iarăș acele mici nații necopleșite azi în Europa. Unele dintr-insele, nedestoinice de a singure jugul ce le apasă și care le-a ruginit orice mijloc de apărare, sînt adîncite acum || subt o apăsare fără de speranță am zice, fatală; acelea vor avea de auxiliare puternicele legi ale popoarelor liberate, cărora ele vor fi împrumutat ajutorul lor, folosul democrației fiind d-a avea cu cît se va putea mai mulți armia-i va căta a-și recruta soldați număroși în țările apăsate se va sili a le reintregi în libertatea lor.

Se aruncăm acum o scurtă privire asupra organizării a acestor mici staturi, cînd fiecare se va afla restabilit în drepturile naționale. Europa, cum știm toți, a schimbat, de zece secolii în multe forme || guvernamentale; sistemului feudal a urmat abso regilor, iar acestuia, regimul constituțional. Toate țările pu adăpate de principii civilizației europene au fost supuse la aceste bări simetrice 5 dar națiile subjugate de un timp mai mult puțin scurt, care nu mai aveau o existență proprie și neatîrnă simțit aceste modificări decît într-un chip foarte indirect. F oare zice acum că ele, fiind într-o zi liberate, vor relua civilizația au lăsat-o și că se vor constitui care cu un regim oligarhic, ca monarhic? || Această presupunere mi se pare cu totul greșită. — înaintează neconținut, și progresul ei se întinde totdeauna peste ce ea îmbrățișează. Celea ce le-a adus odată lumii și pe care învechit, nu mai revin. Binele crește treptat, pretutindeni, și d se revarsă mereu pe un tărîm mai întins.

Cînd naște civilizației o nouă nație, ce are a se hrăni din laptele ei, acea mamă îmbelșugată îi dă o hrană și o creștere

cu desvoitarea ei proprie din acel timp. Negreșit, acea nație de puțin
22r° născută, va urma marșul firesc al oricărei societăți, || dar fieșcare din
epocele-i va fi mai maturită, mai stabilă, mai luminată, decît cele ale
unei societăți anterioare, și, spre pildă, gradul de civilizație de care se
5 va bucura în epoca prunciei, va fi poate mai înaintat decît starea pro-
gresului epocii înfloritoare a unei societăți de mai nainte. Deci nu ne-ndoim
a zice că națiile, ce au a se mai ivi, peste puțin, în cercul popoarelor
libere, vor îmbrățișa pe loc principii democratici ai lumii actuale și că-i
vor îmbrățișa cu o înfocare atît mai mare, încît sufletul le e june și
23r° neobosit și că ele nu au a stîrpi, mai nainte, din sînu-le mul||țimi de ră-
mășițe putrede ale societăților trecute.

Negreșit, acele nații, din care cea mai mare parte sînt compuse
numai de vreo cîteva milioane de oameni, vor avea mari înlesniri pentru
a se organiza democraticeste, dar cu dinsele vor avea și greutăți. Spiritul
15 lor, nematurit încă și neexperimentat, nu se va înțelege așa de bine la
acele înnoiri, ca cel frămîntat și copt al națiilor mari și mai vechi.

Zicem aceasta pentru că credem orice nație, far' de-ai lua în seamă
mărimea, demnă și susceptibilă de-a se bucura de toate libertățile celei
2M° mai depline || democrații, căci, deși Eousseau a zis că « Democrația convine
20 numai staturilor mici și sărace »¹, noi gîndim că această formă de guvern
poate fi introdusă chiar în staturile cele mai mari și mai avute, pe care
iar Eousseau le osîndește la o vecinică monarhie, poate fi introdusă
într-insele, precît numai o centralizație prea mare a puterii nu va sugruma
trebuințele și cererile fiecărui județ sau localități ale statului.

25 Aceasta din urmă e una din chestiile cele mai însemnate. De ea
atîrnă o mare parte din fericirea și din libertatea unui popor, căci, cît se
26r° va pune în capul acestuia o putere care se poată dispune, || dupe placu-i,
de fieșice parte a țării, fără d-a cerceta, într-un chip direct, trebuințele și
dorințele locuitorilor acelei părți, libertatea nației e atînsă, și echilibrul
30 sfărîmat. Iată răul ce-l poate aduce o centralizație prea strînsă, într-un
stat mare; cît pentru un stat mic sau o politie (cum se zicea la grecii
vechi), știm cîtă înrîurire au asupra-i unii oameni ce ajung de amăgesc
poporul și-l aservesc, la urmă, la voințele lor individuale.

Despre cazul cel dintii putem lua, drept exemplu, administrația
35 energică, dar tiranică, a lui Ludovic al XIV-lea; despre al doilea, socie-
26r° tățile vechi și republicele italiene || se dau pilde destule, și am putea numi,
mai ales, pe Pisistrat în Atena, pe Cezar în Eoma, și pe Andrei Doria
în Genua.

Se zicem chiar (precum o să fie) că poporul, în societățile viitoare,
40 va fi mai luminat și că, avînd neincetat ochii deschiși asupra trebelor

publice, el nu va ierta a i se răpi așa lesne drepturile sale. Cu toa
presupuind că sub un guvern tare centralizat ar putea exista lib
partidele și facțiile se vor putea dar forma cu-nlesnire ti, deveni
ternice, ele vor întreține, necontenit, în țară, războiul civil și asprim

Totul rămîne, așadar, în orice stat, || de a combina astfel prin
centralizației cu cel al Libertății locale, încît se lipsească, tot
asuprirea unei localități asupra celorlalte, și resfirarea ce ar aduce
și neînțelegere într-un popor de acelaș sînge și de aceeași limbă.

Ideea naționalității nu răspinge deloc pe cea a libertății
cratice, ci, din contra, cum am zis mai sus, aceasta din urmă se
pe dînsa și nu poate exista fără de ea.

E trebuincios, e neapărat ca o nație să se lupte sub un
stindard, se recunoasă aceeaș constituție fundamentală și aceleași
legislație, se formeze un singur cerc literar || și artistic, se sugă
aceleași principie morale și științifici, dar este și drept ca fiecare p
țării să-și cate de foloasele și de dorințele sale proprii, în raport cu
clima, și caracterul ei, pe care ea-l cunoaște mai bine decît

Nu va fi oare prea temerar a adăoga aci că aceasta e solu
mită de cea mai înaintată democrație din ziua de azi, că, prin
aceasta e cererea lumii actuale, că, la minutul renvierii general
popor se va grăbi a o-nființa în sinul său, și că,-n sfîrșit, nația
reîntregită și liberată, o || va-mbrătoșa, cu căldură, ca pe singuru
de a-și cîștiga o libertate deplină și o desvoltare așa de mult
Putea-vor inimizii progresului a pune stavilă acestui marș triu
civilizației și a-i opri înaintarea? Nu ! Ei vor face ceea ce fac li
pășerele răpitoare ale întunericului, cînd se ivește la orizont raz
lucitoare ale soarelui, ce va vărsa, treptat, asupra pămîntului, r
și renvieră !

(va urma)

Paris, iunie 1851.

¹ Contractul social, cartea a III<-a>, cap. al VIII <-lea>.

Ca tot codrul să răsune d-ale tale dulci cîntări,
Și ca eho, plin de taină, să-ți trimită salutări!

Cînd șoptea a tufei fronză, legănată de zefiri,
A mea inimă simțit-a misterioase fericiri.

Filomelele duioase, cînd vărs gemete d-amor,
Toată firea să desmiardă, ascultînd cîntarea lor;

înălțîndu-se pe piscuri, strigă vulturul semeț,
Și ca trîmbiță d-arhanghel este strigătu-i măreț.

Orice sunet al naturei m-afăcuta resimți,
Cînd fiori, cînd mulțumire, ce nu poci a le descri.

Dar cînd glasu-ți de sirenă, înălțîndu-se treptat
Printre arborii pădurei cu putere-a răsunit,

îmi zisei că firea-i numai un susur nesimțitor,
Căci c-o notă dedeși viață unei lume de amor !

Ca tot codrul să răsune d-ale tale dulci cîntări,
Și ca eho, plin de taină, să-ți trimită salutări.

23 iulie 1851, Vxxxxxxxx.

CÎNTUL ÎNTÎI

is r

Adunarea zeilor. îndemnările Atenii către Telemah.

Spune-mi, muză, despre acel bărbat mult pribegitor, care rătăci⁵ foarte mult, dupe ce se dărâmă sînta cetate a Troiii, și văzu orașele și cunoscă cugetul multor oameni; și multe rele suferi el în inima sa pe mare, puindu-și silințele și pentru sufletul său, și pentru-ntoarcerea acasă a tovarășilor (săi); dar nici astfel nu scăpă pe tovarăși, deși (ere) doritor; căci pieriră din înseși nelegiuirile lor. Nesocotiții! ei mîncară¹⁰ lăcomește boii soarelui fiului lui Iperion; de aceea el le răpi ziua întoarcerii-acasă. Deci spune-ne și nouă acestea, de orișunde, zeiță, fiică a lui Joe.

Pe cînd dar toți ceilalți cîți scăpaseră de reaua pierzare, ereau pe la casele (lor), după ce fuseseră mîntuiți și de război și de mare, numai¹⁵ pe dînsul, care-și dorea întoarcerea acasă și femeia, îl poprea preacinstita nimfă Calipso, sîntă printre zei, în peșteri scobite, cerînd ca să-i fie soț. Dar cînd, în sfîrșit, petrecîndu-se ani, sosi vremea în care zeii-l meniseră a se-ntoarce acasă,-n Itaca, nici cbiar atunci, nici printre prietenii lui, nu fu scăpat de necazuri, și toți zeii se miluiră, afară de Poseidon; 20 căci el se mîniase nempăcat împotriva lui Odiseu, înainte d-a fi ajuns în țara sa. jj

Dar acela se dusesse la etiopii ce sînt departe, — etiopii, cei mai de îs la margine dintre oameni, care sînt împărțiți în două; cei de unde fiul lui Iperion apune, și cei de unde răsare, — bucurîndu-se de ecatomba (lor) de tauri și de gniei; acolo el se veselea, stînd la ospăț; iar ceilalți toți ereau 25 adunați în palatele lui Joe Olimpianul și tatăl oamenilor ș-al zeilor începu, zicîndu-le; căci își aducea în sufletul său aminte de nemputatul Egist

pe care tocmai îl ucisese Orest, fiul vestit în depărtare al lui Agamenon ; aducându-și, dar, aminte de dînsul, el rosti nemuritorilor (aceste) cuvinte :

— Ah, zeilor ! cît mai învinovățesc și oamenii pre zei! căci zic că de la noi vin relele ; și ei au înșiși suferințe afară de ursită, din pricina nelegiuirelor lor; astfel și acum Egist s-a-nsurat, fără de voia ursitei, cu soția măritată a lui Atrid, pe care-l și ucise cînd se-ntoarse acasă, deși cunoștea greaua osîndă; căci noi îi spuserăm de mai înainte trimițînd pre Hermes omoritorul lui Argos-ce-vede-bine, și să nu-l ucidă și să nu se-nsoare cu soția (lui); căci răzbunarea fiului lui Atrid va veni de la Orest, cînd se va face flăcău și-și va cere țara-napoi. Astfel zise Eimes; dar el nu înduplecă mințile lui Egist, povățuindu(-l lucruri) bune; și acum le izbăvește toate-mpreună.

Iar la urmă, zeița Atena-cu-ochii-azurii îi răspunse :

— O, părintele nostru, Cronide, mai mare peste-mpărați; ba-ntra-
16r° 15 devăr acela zace-ntr-o pierzare cuve|nită; așa se piară și altul care ar face astfel de lucruri; dar mie mi se sfișie inima pentru multîncercatul (și) nenorocitul Odiseu, care de mult pătîmește necazuri, departe de prietenii (săi), într-o insulă scaldată-mprejur, unde e și buricul mării; insulă păduroasă, în care locuiește palate o zeiță, fiică a cruntului Atlas, care 20 cunoaște toate adîncimile mării și ține însuși mării stîlpi ce sprijinesc pemprejur și pămîntul, ba și cerul; fiica lui poprește pe (acel) nenorocit ce se vâietă, și-n veci îl farmecă cu cuvinte dulci și amăgitoare, pentru ca se uite Itaca, dar Odiseu, doritor de a zări chiar fumul înălțîndu-se în țara sa, dorește se moară ; cu toate însă, Olimpiene, iubitoarea-ți inimă 25 nu se mișcă acum pentru (dînsul) ! Oare nu te-a mulțumit vreodată Odiseu, făcîndu-ți jertfi pe lingă corăbiile argeilor, în întinsa Troie? De ce doare, Joe, atîta l-ai urît?

Dar Joe-ce-grămădește-norii, răspunzîndu-i, spuse :

— Fiica mea, ce vorbă a scăpat din buzele tale? Cum doare acum 30 aș uita eu pe zeiescul Odiseu, care are decît (toți) muritorii mai multă 16v° minte, și încă|| decît toți a adus mai multe jertfi zeilor nemuritori ce stăpînesc latul cer ? Dar Poseidon-ce-coprînde-pămîntul e-n veci taie miniat din pricina ciclopului pe care-l orbi de ochiul (său), lui Polifem-asemănat cu-zeii, a căruia putere este mai presus de a tuturilor ciclopilor ; căci pe aces- 35 ta îl născu nimfa Toosa, fiica lui Forchis, îngrijitorului neroditoarei mării, unindu-se, în peșteri scobite, cu Poseidon; tocmai de aceea și Poseidon-ce-zguduie-pămîntul nu ucide pe Odiseu, ci-l colîndă departe de țara sa părintească. Dar aidem, noi d-aci, se ne svătuim toți asupra întoarcerii (sale) acasă, ca cum s-ar (putea) săvîrși; iar Poseidon își va stăpîni minia, căci 40 nu va putea cituși de puțin a se răscula singur împotriva voinței tuturilor zeilor nemuritori.

Iar la urmă, zeița Atena-cu-ochii-azurii îi răspunse :

— O, părintele nostru, Cronide, mai mare peste-mpărați, deci da tr-adevăr e plăcut acum zeilor fericiți, ca multîncercatul Odiseu se toarcă în casa sa, se trimitem, dar, îndată pe călăuzul Hermes, omoritor Argos, în insula Agigii, ca se || spuie cît mai curînd nimfii cu fructe plute adevărata (noastră) hotărîre asupra întoarcerii răbdătorului Odiseu pentru ca se se întoarcă acasă ; la urmă, eu mă voi duce-n Itaca, spre a și mai mult pe fiul său și a-i pune minia în minți, ca, adunînd în piața pletoșii aheieni, se gonească pre toți pețitorii care-i înjunghiu nerăgnieii-ndesați și boii-ncornorați, cu picioare-ntortochete. Și-l voi trimite în Sparta și-n nisipoasa Pilos, ca se cerceteze de va afla undeva despre întoarcerea iubitului (său) tată și pentru ca el se dobîndească un nume strălucit printre oameni.

Zicînd astfel, ea-și legă subt picioare pedilele-ifromoase, nemuritor aurite, pe care, purtîndu-le, mergea pe ud ca și pe pămîntul nemuritor împreună cu suflarea vîntului, și luă puternica sa sulîță cu ascuțit și pătrunzător, grea, mare, groaznică, cu care ar înfrîna șiruri de oștiri viteji pe care s-ar minia (fiica) atotputernicului părinte; și, pornind se coborî după culmele Olimpului și se opri la poporul Itachiii, din pridvorului lui † Odiseu, pe pragul curții; iar cu palma ținea sulîța cu semănînd cu un străin, cu Mentos, stăpînitorul tafeilor ; și-ntr-adevăr pe trufașii pețitori; atunci ei își veseleau sufletul cu arșicele, dinaintea țîților, șezînd pe pieile boilor pe care înșii îi înjunghiaseră; iar vestitul supușii lor slujbași, unii, mare, amestecau vinul cu apa în cratere, și că spălau mesele cu bureți foarte găunoși și le puneau dinaintea (său) le-mpărțeau cărnuri multe.

Dar mult mai nainte (decît toți) o văzu Telemah-asemănat cu zeu ; căci el ședea printre pețitori cu inima mîhnită, gîndindu-se-ntr-o sale la strălucitul (său) tată, cum, sosînd de vreunde, ar mai răspîndi acei pețitori și iar mai trimite pe la casele lor și totdeodată și-ar lua înapoi drepturile și ar domni peste averile (sale). Gîndindu-se la așezînd printre pețitori, el zări pe Atena. Se duse drept către pridvorul muștră în cuget fiindcă străinul sta îndelung afară la poartă, și, oprindu-se aproape (de dînsa), o || apucă de mîna dreaptă și-i luă sulîța de oțel și tînd către ea, (ii) spuse aceste cuvinte zburătoare :

— Cu noroc, oaspe; bine ai venit la noi ! după ce te vei săvîrși prințit, atunci vei spune ce-ți trebuie.

Zicînd astfel, plecă-nainte, iar Pallas Atena îl urmă, și cînd se înlăuntrul naltei case, purtîndu-i sulîța, i-o așeză lingă un mare scafa frumos lucrată, unde mai se aflau și multe alte sulîțe ale iscărilor Odiseu și ducînd-o, spuse se șează pe un jeț, întinzînd dedesubt o fromoasă, țesută cu măiestrie; iar subt picioare-i erea un scăunaș,

(dînsa își) puse un scaun deosebit, departe de ceilalți, (de) pețitori; ca nu oaspele, fiind supărat de zgomot, se nu se poată bucura de prînz, stînd la un loc cu (acei oameni) necumpătați și pentru ca să-l întrebe despre tatăl său depărtat. La urmă, o slujnică, aducînd apă de spălat, îi turnă dintr-un 5 fromos ibric de aur, pe dasupra unui lighean de argint, spre a se spăla; și-ntinse dinainte-i o masă netedă, și cuvioasa găzdoaie, aducînd pînea, le-o puse alături și așeză pe (masă) multe bucate, ca se-i mulțumească cu ceea ce 18.° avea; iar stolnicul le aduse dinainte, pe covățele ridicate-n sus, ||cărniuri de tot felul, și puse lingă dînșii potire de aur; iar vestitorul, vârsînd vin, 10 trecea iute de la unul la altul.

Și veniră acolo și trufașii pețitori și-ndată se și așezară la rînd pe scaune și pe jețuri; iar vestitorii le vârsară apă pe mini, și roabele grămădiră lingă dînșii pînea în coșuri, iar slugile împleau cu prisos craterile de băutură, și ei numai întindeau mînele către bucatele gătite, așezate (di- 15 nainte-le); la urmă, dupe ce pețitorii fură sături și de băutură și de mîncare, altele le veniră-n minți, (adecă) cîntarea și danțul, căci acestea sînt podoabele ospățului. Deci un vestitor puse o chitară cu sunet plăcut în mînele lui Femios, care cînta pețitorilor de nevoie; atunci el s-apucă a cînta fromos, insoțindu-se cu formincsul. Iar Telemah, apropiindu-se 20 mai mult cu capul, ca se nu-l auză ceilalți, spuse Atenii-cu-ochi-azurii:

— Iubite oaspe, și nu e așa că nu te vei supăra de ceea ce-ți voi spune ?
19.° Acestea sînt grijile\lor : chitara și cîntecullesne (lucru) ! căci mîncîcă nepedeșiți venitul altuia, (al unui) om ale cărui oase albe, culcate pe pămînt, se putrezesc poate la ploaie, sau se rostogolesc în valul sărat; dar dacă 25 ei l-ar vedea întorcîndu-se în Itaca, toți ar dori mai bucuros se fie mai ușori de picioare decît mai bogați la aur și la veșminte. Dar acum pe dînsul l-a prăpădit reaua-i ursită, și noi (nu vom mai avea) nici o mîngiere, chiar dacă vreunul din oamenii pămînteni ar zice că el e mîntuit; căci el a pierdut ziua întoarcerii-acasă. Dar aidi, spune-mi și-mi povestește cu adevăr ace- 30 tea : cine, de unde ești, dintre (care) oameni? Din ce oraș și al căror părinti? Și în ce corabie ai venit? Cum te-au adus vîșlașii în Itaca? Cine se lăudau ei a fi? Căci nu crez se fi venit tu aci pe jos. Ci spune-mi toate ace- tea într-adevăr, ca se știu și eu bine, dacă vii acum mai întii, sau dacă ești oaspe părintesc, căci mulți oameni străini veneau în casa noastră, fiindcă 35 el avea a face cu mulți bărbați.

La urmă, zeița Atena-cu-ochi-azurii îi spuse : H

19.° — Îți voi spune, dar, toate acestea foarte adevărat; mă laud a fi Men- tes, fiul încercatului Angialeu, și domnesc asupra tafeilor, lopătari vestiți, și acum am sosit aci cu corabia și cu tovarășii mei, plutind pe negricioasa 40 mare către oameni de altă limbă, în Temesa, după oțel, iar eu duc fier ne- gru; și corabia mea s-a poprit la țarm, departe de cetate, în portul Eetro, lingă pădurosul Neion. Ne lăudăm a fi de demult unul către altul oaspeți

părintești; se și-ntrebi, de vei voi; pe bătrînul viteaz Laert, me (la dînsul); (căci) se zice că niciodată el nu vine în oraș, dar că suferă zuri departe, la cîmp, cu o bătrînă slujnică care-i aduce de mîncare și de cînd oboseală îi pătrunde mădularele, după ce s-a tîrît pe cîmpie, în liv sădită cu viță. Acuma venii, căci îmi spusese că tatăl tău erea în țară dar ș-acum zeii îl popresc încă din cale-i; căci n-a murit deloc pre zeiescul Odiseu, ci e încă poprit viu vreunde pe marea întinsă, în insulă scăldată-mprejur; oameni răi și sălbateci îl țin || și-l opresc vreun fără de voia lui; iată ce eu îți vestesc acum, precum zeii mi-o însuflă în și cum crez că se va împlini, deși nu sîm vreun ghicitor, nici cunoștințat lumina de pasări; și el nu va rămînea departe de iubita-i țară părintească, nici chiar de va avea lanțuri de fier; va născoci în ce fel să se-ntoarcă, căci este foarte dibaci. Dar aidi, spune-mi și-mi povestește-ntr-acestea; (adecă) de tu ești tocmai atîta, fecior al lui însuși Odiseu groaznic semenii la cap și la fromoși(-ți) ochi cu dînsul; fiindcă des- așa-mpreună, unul cu altul, înainte ca el se plece la Troia, unde se în corăbii scobite și ceilalți mai viteji dintre ahei; dar de atunci nu n-am mai văzut pe Odiseu, nici el pe mine.

Iar, la urmă, înțeleptul Telemah îi răspunse :

— Oaspe, îți voi spune dar toate acestea foarte adevărat; mea,-ntr-adevăr, mi-a spus că sîm al aceluia; dar eu nu știu; căci n-a cunoscut însuși vreodată nașterea sa. Mai bine se fi fost fiul un nenorocit, pe care se-lfi năpădit || bătrînețea în bunurile sale ! în vreme acum e cel mai nefericit dintre oamenii muritori, acel din care zic că născut. Despre acestea tu m-ai întreat.

La urmă, zeița Atena-cu-ochi-azurii îi spuse :

— Dar zeii nu ți-au dat pentru viitorime un neam nerenumărat în vreme ce Penelopa te-a făcut precum ești. Dar aidi de-mi spune și-mi povestește cu adevăr aceasta : Ce oaspeți? Ce gloată este aceasta? (Că) buință (ai) de dînsa l Sărbătoare (e), sau nuntă? Căci negreșit ace- tea e prînz cu contribuire, căci (acei oameni) obraznici peste măsură, mi- că fac ziafet în casa (ta); de aceea, orice om cu minte ar veni (aci), să- pără văzînd atîtea necuvinți.

La urmă, înțeleptul Telemah îi răspunse :

— Străine, de vreme ce mă-ntrebi și cercetezi despre acestea, să-mi spui dacă ai fost odată această casă și-mbelșugată și cea mai bună, pe cînd în țara om erea în mijlocul poporului său; dar acum altfel au orînduit zeii muritori de rele, care-l făcură pe dînsul cel mai nevăzut dintre toți oameni și încă nu m-aș fi mîhnit atît (știindu-l) chiar mort, d-ar fi fost ucis de tre tovarășii săi, în țara troienilor săi, pe mînele prietenilor săi, după ce fi svîrșit războiul; || atunci negreșit panaheii i-ar fi rădicat un moie mare slavă ar fi lăsat înapoi fiului său. Dar acum furtunele (Ar-

sucesc în toate părțile, fără de nici o renumire; el pare nevăzut, neauzit, și-mi lasă mie numai jale și suspine. Și nici (fiind) jalnic, nu-l (pot) plînge singur, fiindcă acum zeii mi-au dat și alte griji rele. Căci cîți oameni de neam stăpînesc prin ostroave, în Dulihion, în Samos și-n păduroasa Za-
5 chintă, și cîți domnesc prin stîncoasa Itacă, toți pețesc pe muma mea și-mi dărăpă casa. Iar ea nici nu respinge uriciosul măritiș, nici nu poate să sîrșească într-un fel. Și ei mă sting, mîncîndu-mi averea; ba peste pu-
țin mă vor înghiți și pe mine însumi.

Iar Pallas Atena, miluindu-se cu dînsul, îi spuse :

21w*15 — Ah zeilor ! cît mai ai și tu trebuință de Odiseu, care ar pune mina pe nerușinații pețitori. Cînd ar veni acum acasă, ș-ar sta dinaintea porților, avînd coif și pavăză și două sulite, fiind astfel precum l-am cunoscut eu mai demult, bînd și veselindu-se în casa mea, întorcîndu-se din Efina, de la Ilos Mermeridul ! (căci se dusese acolo Odiseu, într-o repede corabie, spre a lua
20 otravă omorîtoare || de oameni, ca se-și ungă cu dînsa săgețile de oțel; dar acela nu îi dote, fiindcă se temea de zeii ce-n veci sînt; dar tatăl meu îi dote, căci îl iubea groaznic ;). Odiseu, fiind astfel, cum ar intra printre peți-
tori, pe toți i-ar face cu zile puține și cu nunți amare. Dar într-adevăr ace-
tea zac în poalele (sînul) zeilor, (adecă), dacă el, întorcîndu-se în lăcuințele
22 sale, își va răzbuna sau dacă nu ; iar pe tine te povățuiesc a te gîndi cum se gonești din locuințele (tale) pe pețitori; sau aidi mai bine de m-ascultă
acum și ia-n băgare de seamă cuvintele mele : Chemînd mine în piață pe vitejii ahei, rostește tutulor un cuvînt, și zeii-ți vor fi marturi. Îndeamnă
iar pe pețitori a se răspîndi pe la (casele) lor; și muma ta, dacă sufletul
25 o poștește a se mărita, se se ducă pe loc în casele multputernicului său pă-
rinte ; și ei se încheie măritișul și se pregătească o zestre foarte mare, pre-
cum aduce cu dînsa o fiică iubită.

Iar pe tine însuți te voi svătui foarte mult, de mă vei asculta, ca, adu-
nînd douăzeci de lopătari într-o corabie, care (va fi) mai bună, se mergi cer-
30 cetînd despre tatăl tău, ce lipsește de mult, dacă nu cumva vreunul dintre muritori ți-ar (putea) spune (ceva), sau (de) vei auzi zisa lui Joe care aduce
22r° mai ales famele || oamenilor. Mai întii du-te în Pilos și-ntreabă pe zeies-
cul Nestor; de acolo, în Sparta, către bălail Menelas, căci el sosi cel din urmă dintre aheii cu cămeși de oțel. De ai auzi că tatăl trăiește și se va-n-
35 toarce, atunci poți se mai rabzi un an, deși (vei fi) supărat; dar de ai auzi că a murit și că el nu mai este, întorcîndu-te atunci pe loc în iubita-ți țară
părintească, clădește o movilă, jertfește foarte multe jertfe de morți, pre-
cite se cade, și dă un bărbat mumi tale. La urmă, după ce vei fi împlinit și săvîrșit acestea, cugetă îndată, cu mințile și cu sufletul tău, cum se
40 omori, sau prin vicleșug sau pe față, în palatele tale, pe pețitori: căci nu ți se mai cuvîne se faci copilărie, fiindcă nu mai ești într-acea vîrstă. Oare n-ai auzit cîta slavă a dobîndit zeiescul Orest printre toți oamenii,

fiindcă a ucis pe omorîtorul tatălui său, pe iscusitul Egist, ce ucisese pe
titul său părinte? Și tu, prietene, fii țepăn, — căci te văz foarte from
mare, — ca și oricare din strănepoți se vorbească bine despre tine. I
mă duc acum către repede mea corabie și către prietenii mei, care s
îngrijind poate foarte mult, așteptîndu-mă. Iar tu socotește-te la aces
ia a minte cuvintele mele. j]

Iar la urmă, înțeleptul Telemah îi răspunse :

— Străine, într-adevăr, tu spui acestea voindu(-mi) binele, p
un tată fiului său, și niciodată nu le voi uita; dar acum, aidi, mai
deși ți-e grabă la drum, ca, scăldîndu-te și cu inima bucurată, se me
corabia (ta), avînd un dar de preț, foarte fromos, ce-ți va mulțumi su
și-ți va fi o scumpă aducere-aminte de la mine; astfel dăruiesc gazd
iubiții lor oaspeți.

Dar zeița Atena-cu-ochi-azurii îi răspunse, la urmă :

— Nu mă mai opri acum, fiindcă doresc mult (se-mi apuc) dru
Iar darul pe care buna-ți inimă te-mpinge a mi-l da, mi-l vei da la
întorcîndu-mă, ca să-l duc acasă; luînd (și tu) unul foarte fromos
mine), căci ți se cuvîne și ție o răsplată.

Zicînd însă astfel, Atena-cu-ochi-azurii fugi, și, ca o pasăre, z
sus; iar lui îi puse în suflet mînia și virtutea și-i aduse aminte de ta
mai mult încă decît înainte; și el, zărînd-o cu mințile sale, tremură
sufletul, căci văzu că e zsiță. Și-ndată se-ntoarse către pețitori acel o
mănat cu-n zeu.

Deci lor le cînta vestitul cîntăreț, și ei stau [l ascultînd în t
iar acela cînta trista întoarce< re > din Troia, aaheilor, după cum îi
Pallas Atena.

Zsiasca lui cîntare pătrunse în catul de sus, pînă la sufletul fi
Icar, înțeleptei Penelope; ea se scoborî pe scara-naltă a odăii sale, p
gură, ci după dînsa veneau împreună două slujnice; sîntă printre r
cînd ajunse ea pînă la pețitori, se opri la stinghia sălii lucrate cu-n
lăsînd p3 obraji strălucitu-i vâl; iar de fiecare parte sta lingă dîns
slujnică sm3rită; și, lăcrămînd, ea spuse atunci zeiescului cîntăre

— Femie, tu cunoști multe alte fapte ale oamenilor ș-ale ze
cîntătoare p3ntru muritori, p3 care le sârbez cîntăreții; șezînd print
tia, cîntă-le vreuna, iar ei în tăcere (își) vor bea vinul, și încetează cu
cîntare întristătoare, ce nencetat îmi muncește, în sîn, inima, căc
rea-mi necurmată mă pătrunde și mai mult, fiindcă doresc un cap m
țuit, aducîndu-mi în veci aminte de omul a cărui glorie s-a-nt
Elada și-n mijlocul lui Argos.

La urmă, înțeleptul Telemah spuse către dînsa :

— Mamă, de ce doure pizmuiești pe cîntărețul plăcut, dea (r
țumiprecum mintea sa îl îndeamnă f || Nu-ți sînt zeii cîntăreții pricin

tr-adevăr pricina e Joe, care dăruiește pe oamenii născocitori, pe fiecare precum el voiește; nu e dar vreun păcat ca acesta se cînte reaua soartă a danailor; căci oamenii laud mai mult acea cîntare care este mai nouă pentru ascultători; iar ție, inima și sufletul se-ți dea putere spre a auzi; căci nu numai
5 Odiseu a pierdut ziua întoarcerii acasă în Troia, ci și mulți alți oameni au murit. Dar, mergînd în odaia ta, îndeletnicește-te cu lucrările tale, cu războiul și cu furca, și dă porunci slujnicilor spre a se grăbi la lucru. Cuvîntul însă e grija tuturilor bărbaților, și mai cu seamă a mea; căci a mea e stăpînirea în casă.

¹⁰ Iar ea, mirîndu-se, se urcă iarăș în odaia sa, căci cuvîntul înțeleptului său fiu îi pătrunsese pînă la suflet, și, suindu-se în catul de sus cu femeile ce o slujeau, ea plînsese iarăș pe Odiseu, pe iubitul ei soț, pînă cînd Atenacu-ochi-azurii lăsă un dulce somn pe pleoapele sale.

Dar pețitorii făcură multă larmă prin sălile întunecoase; căci toți
15 doreau se se culce-n pat lîngă (dînsa); iar înțeleptul telemah începu (a rosti) către dînșii (acest) cuvînt:

— Pețitori ai mumii mele, avînd o trufașă nesocotire, noi acum ne veselim ospătînd; se nu fie dar zgomot; căci e bine se ascultăm pe un cîntă-
24, ° reț cum este acesta, cu || glas asemănat zeilor; iar mîne, mergînd toți, ne
20 vom așeza pe piață ca se vâ rostesc deslușit un cuvînt spre a vâ duce din casa (mea). îngrijiți-vă de alte ospete, mîncînd stările voastre, poftindu-vă pe rînd în casele voastre. Dar dacă vi se pare că este mai plăcut și mai bine de a prăpădi nepedeșiți averea unui om, tăiați-vă (nădejdea); căci voi chema-ntr-ajutor pe zeii ce-n veci sînt, ca doare va da Joe odată se se
25 facă lucruri ce vor cădea iarăș asupra voastră; și, la urmă, vâ veți întoarce pe la casele voastre nerăsplățiți.

Astfel zise, și toți ceilalți, mușcîndu-se și strîngînd din buze, se mirară de Telemah care le vorbea îndrăzneț.

La urmă, Antinou, fiul lui Epiteu, îi spuse :

30 — Telemace, nu care cumva zeii înșiși te-au învățat a vorbi așa semeț și a grăi cu îndrăzneală? Ci doare nu te va mai face și Cronion crai în Itaca scäldată-mprejur, deși acesta-ți este (dreptul) părintesc din naștere.

La urmă, înțeleptul Telemah îi zise-napoi:

— Antioe, ia se nu te superi de ceea ce-ți voi spune. Aș voi bucuros
35 a primi și aceasta, de mi-ar da-o Joe. Ori că gîndești că aceasta va fi rău pentru oameni? Dar nu e ceva rău de a stăpîni; căci curînd casa aceluia se face îmbelșugată, și el însuși mai stemat. Dar, într-adevăr, în Itaca scälda-
z*o° tă-mprejur sînt și alți mulți crai ai aheilor, tineri și bătrîni, și dintr||înșii va rămînea vreunul cu (stăpînirea), de vreme ce zeiescul Odiseu a murit; iar
40 eu voi fi stăpîn pe casa și pe slugile mele, pe care mi le-au dobîndit zeiescu Odiseu.

Dar la urmă, Eurimah, fiul lui Polibie, îi spuse-napoi:

— Telemace, cine va domni peste ahei, în Itaca scäldată-mprejur, ceasta zace în sînul zeilor; dar tu îți vei avea averile și vei stăpîni pe tale; căci nu va veni, fiind încă Itaca locuită, vreun om care se te de cu sila și fără de voia ta de averile tale. Dar voi se te-ntreb, voinice, acel străin : de unde eră acel om, și din ce țară se lăuda a fi? Unde este neamul și ogorul părintesc? Sau că-ți aducea ceva veste de la tată ce are a se întoarce? Sau că a sosit aci cerînd ceva pentru el însuși? de, plecînd așa degrabă, se duse el și n-așteaptă se-l cunoaștem! Căci nu semăna la față c-un (om) rău.

La urmă, înțeleptul Telemah îi răspunse :

— Eurimace, tatăl meu și-a pierdut într-adevăr ziua întoarcerii să; și nu mă mai încrez la nici o veste, orișideunde va veni, nici nu mă jesc de ghicitorii, deși mumă-mea, chemînd în casa ei ghicitori, îi cercetă. Acel (om) eră un oaspe părintesc al meu, din Tafos; se lăuda a fi Meneu, fiul încercatului Angileu, și că domnește peste tafeii lopătari vestiți.

Astfel zise Telemah, dar în mințile sale știa (că e) o zeiță; întorcîndu-se la danț și la plăcuta cîntare, se veseleau; și așteptau seara; și seara veni neagră pe dasupra acestora ce se veseleau; și pe fiecare se duse în odaia sa, spre a se culca. Iar Telemah, gîndînd multe în mințile sale, se urcă f <in> t pat, acolo unde îi eră zăpat talam înalt, pe t (un) f loc cu vederea-ntînsă, într-o fromoasă cu lîngă f ^d) t insul, Euricleea, fiica lui Ops Peisenoriadul, cunoscută <de> f bine, ducea făclii aprinse : — pe dînsă o cumpărare odinioară eră încă fetiță, Laert, cu averile sale, și dase pe ea prețul de douăzeci de boi; asemenea ca și pe smerita sa soție o cinstea în casa (lui), și se nu se-mpreună cudînsa-n pat, căci se temea de minia nevastii; aceeași lîngă dînsul făclii aprinse, și din toate slujnicile ea îl iubea mai mult; îl hrănise fiind mititel. El deschise dar ușa talamului bine lucrat, și pe pat și-și scoase moalea cămașă și o dete în mînele priceputei \ b) ea, strîngînd și îndreptînd cămașa, o atîrnă de un cui, lîngă patul săpat, și plecă se iasă din talam; trase dar ușa cu un belciug de lemn aprinse zovorul cu o curea. La urmă, Telemah în t (velit) f într-o piele de oaie, se gîndi toată noaptea la calea ce i-o însemnase Atena.

Paris. Mai—septembrie 1852.

<HESIOD> TEOGONIA

Se-ncepem cîntînd muzele eliconiade,
ce-și au lăcașul p3-naltul și sîntul munte al Eliconului
și, cu ușoarele lor picioare, dănțuiesc împrejurul unei fîntîni viorii
ș-a unui altar al preaputernicului Oronid,
iar, după ce și-au scăldat fragedele lor trupuri în Permes,
sau în Ipocrenă, sau în Olmul sîntit,
formez, pe cea mai înaltă culme a Eliconului, hore
plăcute, amoroase; și-mpletesc cu iuțea ale lor picioare.
De acolo pornindu-se, învăluite cu multă negură,
se cobor noaptea și, scoțînd glasuri melodioase,
cînt pe Joe-purtătorul-egidei, pe augusta Ere
argida ce poartă-ncălțăminte de aur,
pe Atena cu ochi azurii, fiica lui Joe, purtătorului-egidei,
pe strălucitorul Apolon, pe Artemis vînătorița,
și încă pe Poseidon ce-nconjoară și zguduie pămîntul,
pe respectabila Temis, pe Afrodită cu cătare vioaie,
pe Ebe cu cununa de aur, pe fromoasa Dionea,
pe Aurora, pe mărșul Soare, pe lucitoarea Lună,
pe Leto, pe Iapet și pe iscusitul Oronos,
pe Țărîna și pe marele Ocean și pe Îtoaptea-ntuneeoasă,
și pe sînta semînție a altor nemuritori ce-n veci vor fi.
Ele-nvățară un cîntec fromos lui Esiod,
ce păștea mieii la poalele sîntului Elicon;
și iată povestea ce-mi spuseră mai întii zeițele
muze olimpiade, fiicele lui Joe, purtătorului-egidei.
— «Păstori cimpenești, oameni de nimica, numai burta de voi!
noi știm să spunem multe basne ce s-asemăn cu adevărul,
știm chiar, cînd voim, să spunem ș-adevărul.»
Astfel vorbiră fiicele marelui Joe, drept-cuvîntătoare,
și-mi deteră ca sceptru o ramură de laur prea-nflorită,
tocmai bună de cules; îmi însuflară ș-un glas

domnezeiesc, ca se cînt cele viitoare și cele trecute,
și-mi porunciră a sârba prin imne semînția fericitilor ce-n veci vor fi,
iar la-nceput și la sfîrșit a le cînta în veci pe ele.
35 Dar ce stau și tot zic de pomi și despre pietre?
Aidem! se-ncepem cu muzele ce veselesc prin imne
mărșul suflet al părintelui Joe, întru Olimp,
povestind și cele ce sînt, și cele ce vor fi, și cele ce au fost,
și-amestecînd glasurile lor; neconținut le curge un viers
40 plăcut din gură, și rîd palatele părintelui
Joe zgomotosul, cînd glasul zeitelor, dulce ca crinul,
se răspîndește printre-insele; răsună și culmea Olimpului noios,
lăcașele nemuritorilor; iar ele, scoțînd glasuri ce nu se pot stinge,
sărbez prin cînturi mai întii și-ntii semînția venerabilă a zeilor
45 pe care i-au făcut Țărîna și latul Cer,
și din care s-au născut zeii, dăruitorii bunurilor;
după aceea pe Joe, tatăl zeilor ș-al oamenilor,
iar începînd și curmînd a lor cîntare, zeițele spun
cît mai presus este el de zei și cît mai mare a lui putere;
50 și-n sfîrșit, cîntînd semînția oamenilor ș-a puternicilor uriași,
veselesc mărșul suflet al lui Joe întru Olimp,
muzele olimpiade, fiicele lui Joe, purtătorului egidei,
pe care le născu, în Pieria, Mnemosyna, ce-ngrijește de vâlcelele
Eleutheriii,
împreunîndu-se cu părintele Cronid,
55 drept uitare a necazurilor și repaos după griji.
Căci nouă nopți d-a rîndul s-a-mpreunat înțeleptul Joe cu dînsa,
urcîndu-se într-un pat sînt, departe de nemuritori.
Dar după ce trecu un an la mijloc, orele zburînd
și lunele pierînd, și după ce zile multe s-au împlinit,
ea născu nouă fete de-acelaș cuget, al căror păs
este cîntul, căci în piepturile lor păstrez un suflet fără de griji.
Puțin mai la vale de cea mai înaltă culme a noiosului Olimp,
unde sînt strălucitoarele lor hore și fromoasele lor palate,
chiar lingă dînsese se află și f . . . . . f||
Scoțînd din ale lor guri glasuri plăcute, ele sārbez,
în ospețe, legile și obiceiurile respectabile ale tuturilor
nemuritorilor, și cînt scoțînd glasuri drăgălașe.
Ș-atunci plec către Olimp, veselindu-se cu dulcele lor glasuri,
cu cîntări și cu danturi neconținute, iar pămîntul negru răsună
dedăsubtul
70 (pășurilor) cîntătoarelor, ș-un zgomot plăcut li se-nalță de subt picioare,
cînd merg către al lor tată; dar acesta împărătește în cer,

fiind singur tunetul și arzătorul fulger,
 după ce a biruit prin silă pe Cronos, tatăl său. El împărți
 cu dreptate, fiecăruia din nemuritori, cinsti egale.
 Iată ce cînt muzele, care au lăcașe olimpiane, 75
 5 cele nouă fecioare născute din marele Joe,
 Clio, Euterpa, Talia, Melpomena,
 Terpsihora, Erato, Polimnia, Urania
 și Caliopa; iar aceasta este de toate mai presus,
 căci ea-nsoțește și pe respectabilii crai; 80
 io însă fiicele lui Joe cinstesc numai pe acela
 dintre crai care e născut (din zei), și-ngrijesc (numai de acela) care e crescut
 de Joe;
 însă aceluia îi vârs pe limbă o rouă dulce,
 cuvintele blînde curg din gura lui, și popoarele
 15 toate îl privesc cu mirare, cînd împarte dreptatea, 85
 prin judecăți cuviincioase; cînd vorbește în piață, fără de temere,
 pe loc și-nțelepțește curmează orice ceartă însemnată,
 ș-acei crai sînt înțelepți, fiindcă restatornicesc
 cu-nlesnire, dînd în piață povețe prin blînde cuvîntări,
 20 treburile răsturnate ale popoarelor nedreptățite. 90
 Iar cînd sosește-n vrîun oraș, toți îl privesc ca pe un zeu,
 cu un respect drăgăstos, și el se deosebește dintre toți cei adunați.
 Acesta e sîntul dar al muzelor către oameni;
 căci din muze și din săgetătorul Apolon,
 25 au născut cîntăreții și cbitariștii pre pămînt; 95
 iar craii, din Joe; fericit este acela pe care muzele
 'l iubesc; un glas dulce îi curge din gură,
 și dacă vreun om păstrează în sufletul său, de curînd mîbnit, vreun necaz,
 a lui inimă se topește suspinînd; dar cîntătorul
 30 care cultivă muzele, sârbează gloria oamenilor 100
 din tref <cutf> sau a zeit <lorf> f . . . . . f Olimpului
 2v° și pe loc își uită necazurile, și de dureri
 nu-și mai aduce aminte; căci curînd le depărtează dorurile zeitelor.
 Vă salut, fiice ale lui Joe! Dați-mi un cînt plăcut;
 35 sârbați sinta semînție a nemuritorilor ce-n veci vor fi, 105
 care din Țărîna născură și din Cerul stelat
 și din Noaptea-ntunecoasă, (și) pe care-i cresc marea sărată.
 Spuneți cum mai întii s-au făcut zeii și pămîntul,
 și riurile, și marea nemărginită, cu valul volboros,
 40 și strălucitoare, și cerul destins pe dasupra, 110
 toți acei din care au născut zeii, dăruitorii bunurilor,
 și-n ce fel își făcură parte din averi, și-n ce fel și-au împărțit cinstile,

și-n ce fel, încă, au ocupat rîposul Olimp.
 Toate acestea să mi le spuneți, muze ce aveți lăcașe-n Olimp,
 U5 la-nceput, și să-mi mai spuneți încă, care dintr-înșii s-a născut mai
 Așadar, mai întii s-a născut Haos; iar la urmă
 Țărîna cu sîmul larg, lăcaș în veci sigur al tuturilor
 nemuritorilor ce stau pe culmea Olimpului noios,
 Tartarul negru, în fundul pămîntului, cu căile largi,
 120 și Amorul, cel mai fromos dintre nemuritorii zei,
 ce-nmoaie pe toate zeitățile și pe toți oamenii
 și-nvinge-n piepturi cuvîntul și-nțeleptele botăriri.
 Din Haos s-au născut Erebul și Noaptea neagră;
 iar la urmă, din Noapte, au sporit Eterul și Ziua,
 125 pe care-i făcu înrodită fiind de Erebul, cu care se-mpreunase din dra
 Dar Țărîna născu mai întii un fiu deopotrivă cu dînsa,
 pe Cerul stelat, pentru ca el se-nvăluiească toate
 și pentru ca se fie întotdeauna un lăcaș asigurat zeilor;
 făcu și pe munții-nalți, sălașe fericite ale zeitelor
 130 Nimfe, care lăcuiesc prin munții plini de văi,
 făcu și marea neroditoare, cu valul volboros,
 și Pontul, fără (d-a simți) dulceața amorului; dar la urmă,
 culcîndu-se cu Cerul, făcu pe Oceanul cu virtejuri adinei,
 pe Coion, pe Crion, pe Iperion, pe Iapet,
 135 pe Theia, pe Eheia, pe Temis, pe Mnemosyna,
 pe Eebee cu cununa de aur, pe drăgălașa Tetys,
 și, după toți aceștia, pe iscusitul Cronos, cel mai mic
 și cel mai groaznic dintre copii; că f t11
 Născu încă și pe Ciclopul ce aveau inimă trufașă,
 140 Brontes, Steropes și Argis tare la suflet,
 care fabricară și deteră lui Joe tunetul și trăsnetul.
 Aceștia ereau în toate celelalte asemănați cu zeii,
 însă în mijlocul frunții aveau un singur oebi;
 născuți fiind din nemuritori, eifură crescuți printre muritorii ce știu
 145 Numele de Ciclopi le-a fost dat ca poreclă, fiindcă
 aveau în frunte un ochi rotund;
 ei aveau putere, rîvnă și măiestrie la muncă.
 Din Țărîna și din Cer mai născură și alți
 trei copii mari și puternici, cu nume afurisite,
 150 Cottos, Briareu și Gyges, copii măreți!
 O sută de mîni le ieșiră din umere,
 de (nu-i putea nimeni) apropia, și cincizeci de capete crescură
 fiecăruia din umeri, peste țepenele lor trupuri,

mare și nemărginită a lor virtuție, ca și mărețul lor chip.
 Iar dintre ciți au născut Țărina și Cerul, 155
 ei ereau cei mai groaznici copii, căci au urit pe tatăl lor,
 de la-nceput; de aceea, cit mai năștea vreun (copil) dintr-înșii
 5 Cerul nu-l lăsa la lumină, ci-l ascundea
 în pîntecele Țărinei și se bucura de reaua sa faptă ;
 dar uriașa Țărînă se văieta, fiind strimtorată 160
 înlăuntru : de aceea ea cugetă o meșteșugire iscusită și cruntă ;
 pe loc, dar, făcu un fel de fier lucitor,
 io fabrică o mare secură, înarma cu dînsa pe copiii săi,
 și, mbărbătîndu-i, le zise, cu inima plină de turburare :
 — «Copiii mei ș-ai unui tată nelegiuit, de voiți 165
 a mă asculta, ne vom răzbuna de reaua purtare a tatălui
 vostru; căci el mai întii a urzit fapte necuviincioase ».
 15 Astfel zise; iar frica apucă pe toți, și nici unul dintr-înșii
 nu rosti un cuvînt; dar marele Cronos iscusitul, făcîndu-și inimă,
 vorbi deodată, într-aceste cuvinte, înțeleptei sale mumi : 170
 — «Mamă, eu ți-aș făgădui se-mplesc și această
 faptă, căci nu-mi pasă de rău - renumitul nostru
 20 tată; căci el mai întii a urzit fapte necuviincioase».
 Astfel zise, și sufletul uriașei Țărini se bucură foarte,
 iar ascunzîndu-l, îl puse la t<pîndă și-i dete>t în mînăll
 s v° coasa cu dinți ascuțiți, și-i destăinui tot gîndul său. 175
 Dar marele Cer, aducînd cu sine Noaptea, veni pe lîngă Țărînă,
 25 dorînd dragoste; se opri și se întinse în
 toată lățimea sa; iar copilul din pîndă întinse mîna
 stîngă, și cu dreapta luă uriașa coasă, 180
 cea mare și cu dinți ascuțiți, și cosi cu iuțeaală mădularele bărbătești
 ale tatălui său, și le azvirli înapoi, ca să se ducă
 30 (unde or merge) din dos; dar ele nu-i scăpară în zadar din mînă,
 căci cite picături de sînge curseră dintr-însele,
 pe toate le înghiți Țărina, iar după ce trecură mai mulți ani, 185
 aceasta născu pe Eriniile puternice și pe Marii Uriași
 ce au arme strălucitoare și țin în mîni sulițe lungi,
 35 pe Nimfele, ce sînt numite, pre pămîntul nemărginit, Melie;
 iar mădularele bărbătești, retezate cu fierul, după ce
 fură aruncate de pre pămîntul țeapăn în marea turburată de valuri, 190
 și după ce fură purtate pe apă, vreme-ndelungată, o spumă
 albă se ardică din nemuritoarea piele; într-însa cresc
 40 o fecioară; ca se apropie mai întii de Citera sînțită;
 de acolo merse la urmă în Cipru, ce stă scaldat împrejur;
 acolo se ivi fromoasa și smerita zeiță; împrejur-i și subt 195

delicatele ei picioare creștea iarba; . . . . .
 Zeii și oamenii numiră Afrodita
 pe zeița născută din spumă, pe Citerea cu fromoasa cunună,
 fiindcă în spumă crescuse; Citerea, fiindcă sosise în Citera;
 200 Ciprogenea, fiindcă se născuse în Ciprul impresurat de valuri,
 și iubitoare de plăceri, fiindcă din mădulare bărbătești ieșise la
 lu
 Amorul, o-nsoți și Dorința fromoasă o urmă,
 de cum se născu și se porni către cercul zeilor,
 căci de la-nceput ea avu această cinste, și mai primi
 205 drept parte, printre oameni și printre nemuritorii zei,
 întreținerile feciorești, zîmbetele și amăgirile,
 dulcele plăceri, dragostea și moleciunea.
 Tatăl lor, marele Cer, supărat pe acei copii ce-i născuse chiar
 îi numi cu porecla de Titani,
 210 zicînd că ei au întins, din răutate, mîna spre a-mplini
 o faptă pentru care vor fi pedepsiți f<la urmă de vli>f torime. ||
 Iar Noaptea născu pe urita Mora, pe neagra Kera,
 și pe Moartea, născu Somnul și născu neamul Visurilor;
 iar ca să le nască, Noaptea-ntunecoasă nu se culcă cu nimeni.
 215 La urmă, ea dete naștere lui Momos și dureroasei întristări,
 Esperidelor ce păzesc, dincolo de strălucitul Ocean,
 niște fromoase mere aurii și arborii ce port aceste poame;
 făcu pe Moirele și pe nemiloasele Kere,
 Clotho, Lachesis și Atropos, care-mpărțesc
 220 norocul și răstriștea muritorilor, cînd se nasc,
 și care pedepsesc greșalile oamenilor ș-ale zeilor,
 fără d-a curma groaznica lor minie
 înainte de-a fi impus o pedeapsă grea celui ce a păcătuit.
 Noaptea urgisită făcu și pe Nemesis, groaza oamenilor muritori,
 225 pe urmă făcu înșelăciunea și Dragostea,
 pe Babele pieze-rele, și pe Zavistia cu fire iute.
 La urmă, acea-nfiorătoare Zavistie născu durerosul Chin
 Năpustirea și Foamea și pe Nevoiele ce fac a lăcrăma,
 Bătăiele și Uciderile, Luptele și Omorurile,
 230 Certile și Minciunile și Cuvintele cu două înțelesuri,
 Eeaua legiuire și Băzbunarea, ce se rudesc împreună,
 și Jurămîntul, care este vătămător oamenilor de pre pămînt
 mai cu seamă atunci cînd cineva face de bunăvoie un ju
 mi
 Pontul născu pe Nereu, ce nu știe a minți și vorbește tot
 adevăr

(el fuse) cel mai mare al său copil; i s-a dat numirea de Unehiaș,
fiindcă este drept și blînd, nu calcă niciodată
(legile) dreptății și are numai gîndiri drepte și bune;
la urmă, unindu-se cu Țărîna, (el făcu) pe marele Thaumās,
5 pe mîndrul Forcis, pe Ceto cu obraji fromoși,
și pe Eurybia, ce are-n piept o inimă de fier.
Din Nereu și din Doris cu pletele fromoase,
fiica Oceanului, riului ce curge-n sineși,
născură, în pontul neroditor, niște zeițe, copile mult plăcute,
10 Proto, Eucranta, Sao, Amfitrita,
Eudora, Thetis, Galene, Glanee,
Cimothoe, Speio, Thoe, drăgălașa Alie,
mlădioasa Melită, Eulimena, Agave.
t . . . • . . . . . tll
15 417 Dato, Ploto, Ferusa, Dinamene,
Niseea, Acteea, Protomedia,
plăcuta Ippothoe, Ippone cu brațe de roze,
Doris, Panope, Galatea cu față fromoasă,
Cimodoce, care alină lesne valurile în pontul întunecos,
20 și suflarea vînturilor sînțite, împreună cu Cimatholege
și cu Amfitrita cu fromoase picioare,
Cimo, Elone, Alimeda cu firomoasă cunună,
zîmbitoarea Glauconome, Pontoporeia,
Leiagora, Evagora, Laomedeia,
25 Pulinome, Autonome, Lysianassa,
Evarne cu trup plăcut și cu față nepătată,
Psamatbe, cu statură mlădioasă, divină Menipe
Neso, Eupompa, Themisto și Pronoe
cea dreaptă, care are cbiar mintea nemuritorului său tată.
30 Acestea sînt cele cincizeci de fecioare nepătate,
care s-au născut din Nereu și care cunosc numai lucruri nevinovate
Thaumās luă de soție pe fiica adîncului Ocean,
pe Electra; aceasta făcu pe repede Iris
cu părul fromos, și pe Arpiile Aelo și Ocipeta,
•35 care, cu repezile lor aripi, zbor deopotrivă cu suflarea vînturilor
și cu pasările; căci ele filfiesc pe d-asupra pămîntului.
Ceto cu fromoși obraji făcu cu Forcis pe Babele,
carele au fost numite Babe de nemuritorii zei și de oamenii ce calc pe
pămînt,
*o fiindcă din naștere ereau cărunte,
Pefrede cu fromoasa mantă și Eryo cu manta șofranie,

275 și pe Gorgonele, ce locuiesc dincolo de strălucitorul Ocean,
în fundul nopții, unde sînt Esperidele cu glas armonios,
Steino, Euryale și Meduza, ce a pățit multe nenorociri;
aceasta erea muritoare, dar celelalte două n-aveau moarte și nu
bătr
240 cu una dintr-însele se culcă zeul cu plete-albastre-nchise,
280 pe o pajiște moale și printre flori primăvăroase.
Dar cînd Perseu tăie capul Meduzei,
deodată ieșiră marele Chrysaor și calul Pegaz.
Numele acestuia însemnează că s-a născut dincolo de izvoarele O
n
iar al celuilalt, că purta în mînele sale un paloș de aur.
285 Pegaz, zburînd din țara sa mumă, unde ereau merele, o părăsi
și merse unde ereau nemuritorii; el locuiește în palatele lui Joe
t . . . . . ti|
Chrysaor, unindu-se cu Calliroe, fiica strălucitului Ocean,
născu pe Gerion, care avea trei capete.
290 Puternicul Eracles, după ce ucise pe acesta
în Erytheia scaldată-mprejur, chiar lîngă boii lui cu picioare-no
duse pe loc acești boi cu frunți largi
în sîntul Tirint, trecînd peste Ocean
și ucigînd pe Orthros și pe baciul Eurythion,
295 într-un obor întunecos, dincolo de strălucitul Ocean.
Dar aceea mai născu, într-o peștere scobită, un monstru groa
și neasemănat nici oamenilor muritori, nici nemuritorilor zei,
pe divină Echidnă cu minte puternică,
jumătate nimfă cu cătare vioaie, cu obraji fromoși,
300 și jumătate șarpe uriaș, groaznic și mare;
(ființă)-mpestrîțată, mîncînd carne vie și stînd în fundul pâr
acolo, dedăsupt, ea are o peștere scobită în piatră,
departe de zeii nemuritori și de oamenii muritori;
acolo sînt lăcașele vestite care i-au fost date de zei ca să le lo
sos Subt pămîntul arinilor stă ascunsă nenorocita Echidnă,
acea nimfă nemuritoare, ce-n veci nu se va-mbătrîni.
Se zice că acea fată cu cătare vioaie se-mpreună din drago
cu Tyfaon, cu acel vînt groaznic și turbat,
și, rămînînd grea, făcu niște copii plini de minte :
310 mai întii născu pe Orthros, cînele lui Gerion,
la urmă făcu pe acel nemăsurat și groaznic de numit
Cerber, cînele Iadului, cu glas de aramă, mîncînd carne vie,
cu cincizeci de capete și cu chip nerușinat de puternic;

a treia oară născu pe Idra din Lerna,
ce cunoaște meșteșugiri rele, și pe care o crescuseră zeii Ere cu brațe
albe,
fiind supărată peste măsură împotriva puternicului Eracles;
5 dar Eracles Amfitrionidul, fiul lui Joe,
împreună cu viteazul Iolaos, o ucise cu un oțel nemilos,
prin povețele Atenei prădătoarea;
născu și Himera, care vărsa un foc nestins,
înfiorătoare și mare, iute la fugă și puternică;
10 avea trei capete : unul de leu cu ochi scinteitori,
altul de capră, și altul de șarpe, de balaur puternic; 1|
5v° pe dinainte era leoaică, pe dindărăt balaur, și la mijloc capră;
era înfiorătoare și sufla cu minie un foc arzător.
Pegaz și voinicul Belerofont o uciseră.
15 în sfârșit, născu, supuindu-se întru unire lui Orthros,
pe afurisita Sfinx, urgia cadnelor, și pe leul din Nemeea.
Preavenerata Ere, soția lui Joe, hrănea pe acesta,
și-i dase drept locuință vâlcelele Nemeii, pentru nenorocirea lăcu-
itorilor,
20 căci, stînd acolo, el vătăma neamul omenesc,
domnind peste muntele Treton din Nemeea și-asupra Apesantului.
Dar țepănul și puternic Eracles îl birui.
Keto, împreunîndu-se, din dragoste, cu Forkis, născu,
la urmă de tot, un groaznic șarpe care păzește
25 niște mere prea aurite, în largul ocol al pîntecelor pămîntului;
aceasta este seminția (ieșită) din Keto și din Eorkis.

Tethys și cu Oceanul născură riurile involborate,
Nilul, Alfeiul și Eridanul cu virtejuri adînci,
Strimonul, Meandrul și Istrul ce curge fromos,
30 Pasul, Besul și Arheloitul cu virtejuri argintii,
Nesul, Bodiul, Aliacmonul și Eptaporul,
Granicul, Aisepul și sînțitul Simois,
Peneul, Ermul și Caicul ce curge fromos,
Marele Sangar, Ladonul și Porteneiul,
35 Evanul, Ardeiscul și Scamandrul sînțit.
Ea născu, împreună cu regele Apolon
și cu riurile, neamul sînt al fetelor
care, pe pămînt, îngrijesc de bărbați,
căci astfel de însărcinare le-a dat Joe :
40 Pentho, Admeta, Ianta, Electra,
Doris, Prymno, Urania ce s-aseamănă cu zeii,

Ippo, Climena, Bodeia, Calliroe,
Zeveso, Clytia, Eidyia, t <Pasithoe>f|||
355 Plecsaure, Galaesaure, plăcuta Dionea,
Meleboisis, Thoe, Polydora cu chip fromos,
Cerceis cu trup amoroș, Pluto cu ochi mari,
Perseis, Ianeira, Acasta, Xantha,
Petreea cea drăgălașă, Menesto, Europa,
360 Metis, Eurinoma, Telesto cu manta de șofran,
Creneis, Asia, amoroasa Calipso,
Eudora, Tyche, Amfiro, Ociroe
și Stix, care e mai însemnată decît toate.
Acestea sînt fetele care născură mai întii din Ocean
365 și din Tethys; dar mai sînt și altele,
căci se află trei mii de Oceanide cu picioare delicatese,
care, răspîndite fiind pe pămînt și prin lacuri,
se îndeletnicesc pretutindeni cu aceleași lucruri; fiice minunate ale
Aiară de dînsule mai sînt încă-atîtea riuri, ce curg cu zgomot,
370 fii ai Oceanului, pe care-i născu venerabila Tethys;
e foarte greu unui om muritor a spune toate numele lor,
și nu le cunosc decît aceia care locuiesc împrejurul lor.
Theia, împreunîndu-se, din dragoste, cu Iperion, născu
pe marele Soare, pe lucitoarea Lună
375 și pe Eos, care luminează pe toți lăcuiitorii pămîntului
și pe toți zeii nemuritori ce stau pe latul Olimp.
Eurybia, împreunîndu-se, din dragoste, cu Crio, născu
pe mare Astreu, pe Pallant, sînt printre zei,
și pe Perses, care se deosebește din toți prin cunoștințele sale.
380 Iar Eos și cu Astreu născură vînturile nedomirite,
Arghestes, Zefirul, Boreas ce îmbla iute,
și Notos; și zeia, culcîndu-se, din dragoste, cu zeul,
dupe ce (făcu) pe aceștia, mai făcu pe Lucafărul ce naște cu Zi
și pe stelele strălucitoare, care încunun Cerul.
stix, fiica Oceanului, împreunîndu-se cu Pallant, născu,
în palate, pe Zelul și Biruința cu frumoase picioare;
făcu și alți copii însemnați, Puterea și Sila;
nu este palat f . . . . . t II
unde se nu stăpînescă unul dintr-acești zei,
390 ba și lîngă Joe ce tună groaznic ei șed nencetat.
Căci aceasta fu chibzuit de Stix, nemuritoarea Oceanidă,
din ziua cînd zeul olimpian ce poartă fulgerul chemă, pe toți
zeii nemuritori, în marele Olimp,
și zise că cei dintre zei ce se vor bate cu dînsul împotriva Tit

nu va fi lipsit de daruri și va avea fiecare
cinstea ce a avut-o mai înainte printre nemuritori,
și adăogă că, acelaia ce fusese lipsit de cinste și de daruri sub

Cronos,

5 i se vor împărtași, după dreptate, cinstile și darurile.

Mai întâi veni în Olimp nepieritoarea Stix
cu copiii săi, pentru a da ajutor părintelui lor.

De aceea Joe o cinste și-i făcu daruri cu prisos,
lăsînd-o se fie, pentru zei, jurămîntul cel mare,

10 iar pe copiii ei a se strămuta (după plac) în vecie.

Și astfel se purtă el neconținut cu toți aceia
care i se supuneau; căci stăpînește și domnește cu putere.

395

400

405

CĂLĂTORIE DIN PARIS LA LONDRA

(De la 3 pînă la 11 august 1852)

PRECUVÎNTARE

Dintr-o simplă listă a deosebitelor curiozități văzute în Lon
povestirea acestei călătorii a ajuns se aibă mai multe foi lungime. Am
tit, dar, că este o datorie a povestitorului a nu intra deodată într-o ma
așa de prelungită, și că este de neapărată trebuință a mai colinda pe
voitorul cititor, ce-și dă osteneală a mă urma în trudnica mea deso
a-l colinda, zic, prin deosebite băgări de seamă generale. Știu c-o p
vîntare este un lucru foarte puțin momitor, cbiar în cărțile cele mai
resante; cu atît mai puțin într-o așa slabă-ncercare ca a mea; dar o
cuvîntare e un ce nelipsit cînd voiește cineva a vorbi mai || pe larg de ma
deosebite; sînt lucruri obștești neapărate pentru înțelegerea obiec
tractate, și care să pot spune numai într-o precuvîntare; astfel d
se fie ș-a mea, dar doresc să fie totdeodată și scurtă; căci sînt scri
care precuvîntarea înghite materia întregă; de iei cartea de la-nc
întorci, întorci la foi, schimbi la tomuri, citești, citești mereu, și de Int
cere tot nu te poți scăpa ; în sfîrșit, cînd e se dai de materia făgăduită de t
abia găsești vreo cîteva foi ce nu-ți spun nimic mai mult decît ceea
văzut expus pe larg și-ncurcat cu fel de fel de considerații în prefață.
fac unii; iar alții, după ce au tractat materia lor în vro două-trei
s-apucă la urmă dă mi-ți dă, subț nume de *ăslușiri* și de *notițe*, mu
de groase || tomuri, coprinzînd cîte-n soare și-n lună. Mă voi feri și de
sala unora și d-a celorlalți, mîrginindu-mă numai în mica precuv
făgăduită, și lăsînd notițele și deslușirile (chiar cînd vor fi trebuinci
pe seama pătrunderii sau a aducerilor-aminte a <le) cititorului. în
cuvînt, vreau să arunc aci cîteva gîndiri generale asupra tovărășie
să nu-și închipuiască cineva că am de gînd a vorbi despre tovărăș
negoț sau în oricare altă treabă în care s-amestec interese serioase

deloc; vreau numai se vorbesc de acea tovărășie plăcută, ce aduce atita mulțumire-n petreceri și care cere o deplină învoire nu numai în interesele materiale, ci și-n gusturi și-n caractere. Tot omul își are neapărat chefurile
3v° sale, ce cer || a fi-implinite, pentru ca se poată avea mulțumire. Dar omul
5 plăcut, omul ce știe a trăi cu tovarăși d-un caracter cumpătat ca și al lui, fără d-a simți, își jărtfește parte din gusturile sale, pentru mulțumirea celorlalți; aceștia fac asemeni, și, cu bunăvoință a tuturilor, se-ntreține, în tovărășie, veselia și mulțumirea obștească. Dar când vine unul și spune : « Ba eu nu voi așa ! » sau : « Faceți d-voastră, eu fac altfel ! », sau când,
10 unul din tovarăși, strângînd găitanele pungii sale, intră-n tovărășie numai unde-i place și unde se-ndură a le mai slăbi, și-ntoarce fața celorlalți când bunul lor plac este d-a mai juca calul în buiestru, cum zice vorba românească, atunci, negreșit, tovărășia se face un lucru mai mult dezgustător
4r° decît plăcut. || Delicateța este cea dintii condiție a învoielilor de felul acesta ;
15 deci, cînd ea lipsește, și-n locul ei s-așează interesul și zgîrcenie ascunsă subt vălul boalei, al grăbirei sau a oricării alte fețe cinstite, atunci vai de tovarășii ce au a face cu bolnavul și cu grăbitul ! Dumnezeu știe cum o duc ! Cine și-ar putea închipui că astfel de bolnavi (lasă că vin nu pun în gura lor), dar, șezînd la birt, nici pîine nu mîncă la masă, vreme de opt
20 zile, și că astfel de grăbiți se-implimb opt zile prin godgogeamite oraș străin, vād toate monumentele, vizitez tot, fără d-a plăti o părăluță călăuzului ce i-a mînat ? D-ar fi fost singuri, ar fi mîncat și pîine, ar fi plătit și călăuză ! Iată avantajele tovărășiei !

4v° Dăstul e atita pentru a face se simtă oricine cît de || amară poate fi
25 o astfel de tovărășie plătitorilor, și fără d-a o spune eu, fieșcine știe cît de plăcut lucru este d-a petrece cu oameni cu care te-nțelegi, care împărtășesc fără de sfială toate cheltuielile, ca și toate petrecerile, nu să căiesc de a-și fi dat paralele în cutare loc, daca tovarășilor săi le-au plăcut acolo, în sfîrșit, un om care nu te lasă-n drum, după ce a călătorit în companie
30 cu tine. Cel ce nu face astfel de lucruri este adevăratul tovarăș. Cu un astfel de om simte fiteșcine mulțumire de a fi.

Atitea vream se zic despre tovărășie. Bunii tovarăși îmi vor da dreptate. Cei răi vor tace, fiindu-le teamă de a să da de gol. Dorința mea ar fi nu numai de a scăpa de cîrtirile lor, ci și de a-i îndrepta, de s-ar putea, ||
35 sau, de nu, de ai face să nu mai împovăreze pe alți nenorociți de trudnica lor tovărășie. Acesta e un scop mare și greu de implinit. Mei gînd n-am să mă laud de a-l aduce la cale; a dori nu este a putea ; dar, cu toate însă, și a dori e lucru bun; de aceea sfîrșesc cu cuvintele Evangheliii: « Pace tuturilor ! » ||

Călătorii ereau: **domnii Ioan Odobescu, Constantin Zamfirescu, Samurcaș și Alexandru Odobescu.**

Am plecat din Paris, pe drumul-de-fier, du Nord, la 3 august la 7 ceasuri de dimineață; după ce trecurăm prin Amiens și Abbam am ajuns, la un ceas după amiază, în Boulogne, unde ni s-au cercetat porturile; la două punct ne-am pornit, cu un vapor englezesc, pe ziua erea foarte frumoasă, apa foarte liniștită, astfel încît am putut minunata priveliște a unei mări senine; după două ceasuri și jumăream eream ajunși în portul Folkestone, în Englitera; două ceasuri mai ne și aflam în Londra ; pe drum am avut o ploaie de cum nu se vād în Englitera. Acolo nu e zi de la Dumnezeu se || nu plouă; ploaia e tain domnezeiesc al Engliterii; nici nu prinzi de veste cînd te poți scaldat; cit de mult soare să fie, afară din casă nu ești niciodată în ranță. Am șezut opt zile de vară în Londra și n-a trecut una fără plouă de citeva ori pe zi. Ce o mai fi și iarna !

Plouînd ne-a primit Englitera, pe ploaie am părăsit-o.

în ploioasa Londră am călătorit vreun ceas cu birja, pînă se aj la otelul Sablonniere (Leicester Square, care se pronunță englezește Seuer), în care ne-am așezat. D<omnu>l Samurcaș a luat o odăiștreilea cat; iar ceilalți trei s-au așezat în două odăi (la catul I), ce da u tr-alta, ceea ce-i făcea se șeză seara deștepți pînă pe la două din ne tot din pricina aceasta se sculau dimineața pe la nouă, și-n || toate d<omnu>l Samurcaș, ce se scula mai din vreme, se mira cum dormi așa de tirziu.—Lă zece și mai bine, ne puneam la dejun; d<omnu>l Samurcaș și Alex(andru) Odobescu aveau de obicei a împărți un țiion de ceai, cum împarte popa grijania; iar d<omnu>l I. Odobescu Zamfirescu mîncău sănătos, cînd cîrnuri, cînd pești, și mai ales s (căci soiul de stridii englezești e de minune). Pale ale-ul (pel el) cur roaie. —După dejun se-nfățișa d<omnu>l Bonăi, adiotantul nostru, și ne șea, dînd din miini, unde și cum se cade a merge înfășcare zi. Acel d<omnu>l Bonăi, pe care în limba sa îl chema Bonney, erea un om foarte cur care-l toc mizerăm cu șase șelingi pe zi, ca să ne arate ce este mai v de văzut în Londra. De erea franțez sau || englez, nu știu. Dar știu o gros și scurt și că avea un palton care să tira după dînsul.

Dar se urmăm descrierea vieții noastre în Londra; deci, du colindam vreo cinci ceasuri cu birja, adecă de pe la 12 pînă pe la 5. torceam acasă și prînzeam; de două ori ne-am abătut la masa de (table d'hotes) a otelului; dar fiindcă nu ne-a plăcut sistemul de ce se urma acolo, ne-am hotărit se mîncăm după foaie (ă la carte). E a zice că d<omnu>l Samurcaș făcea dietă și, prin urmare, nu lua la-mbeșugata noastră masă; elul și vinul mai ales, nu le gusta

intr-adevăr, vinul la Londra e cam amar-amar ; nu pentru limbă, ci pentru pungă. De-1 iei de la otel, plătești o butelcă ca șase în Paris ; de ai nenorocirea a-1 cumpăra || în tîrg, prețul, adevărat, este pe jumătate, dar ce folos ! plătești numai pentru scoaterea dopului trei leișori și douăzeci de 5 parale bune; aceasta se cheamă *bouchon*! — Vorbim din încercare !

Ceea ce nu-mi iese mie de la stomah este că, toată vremea cit am șezut în Londra, niciodată n-am mîncat englezește. Șezînd în birt de străini, am rămas foarte străin de obiceiile englezești; cafenea, restaurant — acolo nu găsești, ca se te duci să mînci; trebuie să intri într-un otel ținut fran- 10 tuzește și să mînci franțuzește. în loc de rozbifuri roze, de biftsecuri singeroase, de zarzavaturi fierte numai în apă și piperate, de plumppuding negru și-ndesat, găsești ceea ce-ai putea găsi tot lungul bulevardelor Parisului. N-am dar nimic a spune despre bucătăria englezească; atît 8v° numai că, pe || uliți, întilnești prăvălii pline de șunci, de cîrnați, de limbi, 15 de mușchiuri, toate ca din vremea uriașilor. Noi adesea ne opream dinaintea prăvăliilor de felul acesta; din vedere numai, te aflai mai mult decît sătul; închipuiește-ți ce chin de a privi la așa bolovani de cîrnuri, cînd ești cu stomahul plin ! Și mi s-a-ntîmplat mai mult de o dată.

După prînz făceam multe lucruri; mergeam cînd la teatru, cînd la 20 panorama de tot felul, cînd pe Eegents Strit (Eegents Street), ulița favorită a d<omnu>l<ui> Samurcaș, cînd nicăieri. întorcîndu-ne acasă, la ceasuri deosebite, după zile, făceam gustare, și, prelungind-o prea mult, ajungeam, eu unul, de adormeam pe scaun, iar un prieten al meu, de a 0r° moțai și d-a căsca de i se strîmbau fălcile. în vremea || asta, d<omnul> 25 Samurcaș dormea ca un fericit. La urmă, dam năvală în pat și, după o canonadă de perne, ce făcea se bubuie pereții de mușama ai odăii, eu și d<omnul> Zamfirescu, tovaroșul meu de odaie, eram furați de cel mai blagoslovit somn. Și amin pînă a doua zi de dimineață !

Descriserăm pînă aci sistemul nostru general de viață; acum se 30 cuvine se intrăm în amărunte și se povestim pe unde am fost în Londra, ce am vizitat și ce ne-a plăcut mai cu deosebire. Deci:

în zadar vrut-am în seara dîntii a șederii noastre într-acest oraș se mergem la Opera Italiană. Fracurile nu ne ereau scoase din gemantan, și d(omnu)lui Samurcaș îi lipsea cu totul, astfel încît a fost silit, a doua 3v°35 zi, să-și dea surtucul la croitor, ca să i-1 reteze de pela coadă, și, || cu acest cusur subțire, a izbutit a înșela strașnica priveghere a censorilor de pul-pane, ce stau ca niște cerberi la ușile teatrului, cu ochii-ncrunțați asupra veșmintelor ce se streacor printre nemilostiva lor strejuire.

A doua zi am colindat foarte mult. Puindu-ne citeșipatru în birjă, 40 și d<omnul> Bonăi pe capră, am trecut mai întii prin marea uliță Piccadily, ca se ajungem la Hyde Park (Haid Park), în care se aflau rămășițele Palatului de Cleștar. Jumătate sticla era luată, toată decorația nu

mai erea-h ființă, astfel încît acel vestit Palat de Cleștar nu-nfă un întins schelet de fier, cu doi mari copaci la mijloc. Ni s-a spus toată || această clădire va fi strămutată, peste puțin, la oarecare de Londra, unde va sluji drept grădină de iarnă. Puțin, dar, lucru vedea dintr-însa, și cei zece șelîngi plătiți la intrare mi-au înimă; și sînt sigur că și d<omnul> Samurcaș, care a fost o plătirea lor, se căiește adesea de această îndemnare nesocotită.

De acolo, trecînd prin noua mahala Grosvenor, am mers St. James (Sent Gems), dinaintea palatului crăiesc.

Acea mahala are o-nfățișare foarte frumoasă; casele, d sînt cît se poate de curate; păcat că ceața înegrește cărămizile ne Ulițile sînt largi; piețele dese, și toate sădite la || mijloc cu pomi deață. Numeroasele grădinițe ce se află prin piețele Londrii s Square (Scuer).

Parcul St. James, unul din cele mai mici din Londra, e p din cele mai frumoase; un mare heleșteu, cu multe întorsături, la mijloc; într-însul se scald și bălăcesc cîrduri de giște, rațe, felurimi de pasări de apă. împrejur e ca un mic deal, acoperit c-verdeață și umbrit ici și colea, și dumbrăvioare; mieșori, îns sărmanii, — cu marca măcelarului, pasc acolo și să-ngrașă cu iarba pentru a se preface în fripturi roșcate.

Orișicum, parcul englezesc, || de nu e făcut cu marea r grădinării frantzeze, are o-nfățișare plăcută, ce te strămută în sînt și fromoasei naturi.

A vorbi despre palatul crăiesii ar fi cu prisos; înlăuntru putut vedea, și pe dinafară nu e nimic de văzut. Singurul lucru ațintit mai mult privirea a fost gvardia crăiască. Soldații engle sînt niște uriași cu spențere roșii, cu pantaloni albi, cu chivere d cînd îi vezi pe uliță, ei port o căciulită roșie la o parte, legată pe s un bastonaș în mînă și au un aer foarte dejghețat. Călăreții sî mai minunați; caii lor negri sînt tot aleși; coifuri || aurii ce soare, pieptare de oțel pe spențere roșii, botforturi negre cu pa căprioară albi, mănuși albe în mîini și port mîndru : iată un călă din gvardia crăiesii; astfel se-nfățișez ei la poarta palatului, făc Victoriii și admirația trecătorilor.

Dar să ne urmăm călătoria prin Londra.

Trecînd pe la poarta Palatului, unde am văzut acei fru am zărit locul pe care erea zidită odinioară casa White Hall dinaintea caria căzu capul nenorocitului Henric I Stuart, și, la mers la Westminster Abbey (ITestminster Abei); ar putea cinev sute de tomuri asupra acestei mănăstiri; noi ne vom mulțumi două cuvinte despre dînsa, admirînd pe dinafară arhitectura

dar de un stil mai aspru decât bisericele gotice din țări meridionale, și d-o ornamentație mai simetrică și mai regulată — dovadă d-o imaginație mai răcită și de un duh mai puțin fantastic; pe dinlăuntru, Westminster Abbey este expresia împietrită a Angliei întregi. În numeroasele sale 5 capele, se citește pe morminte toată istoria acestei țări, începând de la vechiul crai Eduard Spoveditorul, până-n zilele noastre de industrie și de diplomație. Orice om însemnat, ieșit din nația engleză, își are acolo un monument; fieșce glorie a Angliei e tipărită pe zidurile acestui minunat 12v° Panteon, care-ți dă o idee într-adevăr măreață despre puterea || morală a nației ce poartă astfel de cult marilor săi oameni. Printre capelele mănăstire! vom deosebi numai pe cea veche (pe deasupra caria s-a zidit la urmă toată biserica și în care se vede tronul de stejar al crailor englezi, bătrîn de patru sute de ani și mai bine); împrejurii stau mai multe morminte foarte vechi, roase mai toate de timp. Două alte capele cuprind mormin- 15 tele nempăcatelor vere dușmane : Măria Stuart și Elizabeta Tudor; altele sînt pline de morminte mai noi, ca al lui Lord Chatham, al actorului Kemble, al mașinistului Watt, glorie de tot felul, adunate sub acoperământul nemuririi. Capela de la mijloc, adică capela crăiască, are un tavan de piatră, săpat cu foarte multă măiestrie; într-însa se destăinuiește un alt 13r° 20 caracter || al societății engleze, caracter care însă este pretutindeni în Anglita destul de nvederat, adică stăruința obiceielor feudale pînă și-n ziua de astăzi. În capela de la Westminster, ca și în cea de la Windsor, stranele nobililor, săpate în lemn, sînt acoperite cu sumedenie de blazonuri mai mult sau mai puțin șterse; pe deasupra lor se nalță coiful sau 25 cununa familiei a caria e jețul, și-mprejur filfiesc bandierele lordului, întrînd într-astfel de locuri, te-ai crede într-un muzeu de veacul de mijloc, de n-ai vedea aci o solemnitate mai mare, care păstrează ceva viață acelor obiceiuri moarte.

13v° Să ne depărtăm însă de Westminster Abbey și, apucînd || spre Tamiză, 30 se admirăm, după podul Westminster, Palatul Parlamentului, nouă zidire, d-o arhitectură venețiană, întinsă și încă albă, care-și scaldă poalele în apele negricioase ale Tamizei și al cărui turn pătrat stă acoperit de ceață și de fum. Nu va trece mult și Palatul Parlamentului va lua fața întunecoasă a tristului Palat Somerset, ce-i stă-n față peste apă, căci aci nu e soarele 35 Italiei, ca să aurească piatra, nici sîmul Veneției, ca să răsfrîngă-n azur fața-i aurie. Fugim dar cu părere de rău d-aci, și, fiindcă ne-am adus aminte de Italia, țara artelor, ne pornim pe Trafalgar Square, trecem pe lîngă || 24° coloana învingătorului și martirului din Trafalgar și ne scoborîm pe treptele Galerii de Pictură (Picture's Gallery).

40 Galeria e mică : vro patru odăi alcătuiesc ; însă într-însa sînt multe lucruri ce ar cere un studiu îndelung; un iubitor al frumosului are acolo cu ce să se adape; iată tot ce-am putut înțelege într-o repede trecere prin

sălile acelei Galerii; nimic dintr-însa n-a rămas bine lămurit în minte; știu numai c-am admirat mai multe tablouri de Murillo, cîteva de brandt, multe de Poussin, cîteva de Eubens și deosebite altele minunate. Eubens mi-a făcut acolo o impresie mult mai plăcută decît la Louvre. Galeria numită « du Luxembourg » e, poate, frumoasa cea mai frumoasă ca colorit; dar ea e, negreșit, || fără de interes; dimpotrivă, în Luvru am văzut tablouri mai mici de Eubens, dar care vădesc grația și marea abilitate al unui zugrav plin de geniu. Îmi pare încă rău că-n repede ocolind am fost nevoit a da acestei galerii, vederea nu mi s-a oprit asupra nici un tablou din școala engleză, cel puțin d-ale humoristului Hogar și d-ale c-alăturate fiind cu tablouri din școlile italiene și olandeze, care nu se pierd lesne ; sînt însă în Anglita multe de galerii particulare, unele zînd, unele, numai tablouri din școala națională, altele cuprind curiozități de tot felul; din nenorocire n-am avut vreme a vizita nici una. Bine încă c-am putu da cu ochii de cele mai însemnate muzeu.

Ne-nvîrtirăm, ca la o jumătate || de ceas, printre atîtea muzeu, și am acolo apucarăm calea către Muzeul Britanic, la care eu de mult am vrut să beam se ajung. Muzeul Britanic și Teatrul Englezesc, în care am vrut să se văd jucînd bucăți d-ale lui Shakespeare, ereau, pentru mine, două puternice momeli ale Londrii; pe cea dintîi am îndestulat-o puțin și iertat scurta noastră ședere într-acei oraș; cit despre a doua, am deloc noroc, fiindcă am mers acolo într-o epocă cînd acel teatru (Druri Lane — Druri Len) era închis. Primăvara e epoca în care se îmbracă cu tot costumul său de sărbătoare; atunci crăiasa vine și atunci și nobleț; atunci sînt petreceri, teatre, concerturi, ba și sfîrșitul || lui aprilie, lumea bogată se trage la țară, și nu rămîne decît d-alde cei ce muncesc ca se mînințe, și alții, străini, ce vor să se de rămășițele sărbătorii; noi eream din sosul acesta, și chiar și n-au dat se apuce mai multe fărămituri.

Putem zice astfel despre teatre și alte petreceri; iar cît de mult de care începui a vorbi, n-a fost deloc așa, căci eu unul m-am amuzat mult de dînsul; mai ales că englezii, oameni cu minte, lasă puțin timp între într-însul de trei ori pe săptămînă, de la 10 pînă pe la 5 o oră de amiază; ești dar volnic a-l vizita foarte des, fără d-a avea trecut prin Paris, să te-ncurci || cu pasporturi. La Luvru trebuie sau se alege să nu fi franțez, sau să te-mbulzești duminica, cu toate catanele și cu țeze. La British Museum ești mai în largul tău, și poți se fii d-ale

îmi bătea inima de bucurie cînd am intrat într-însul; cît de mult cu desfătare cît mai curînd să văz rămășițele Partenonului, cît de mult nesc în mijlocul unui muzeu nemărginit, de istorie naturală și de Dumnezeu ! frumos era, dar nu răspundea deloc grăbitei noastre. Trecurăm destul de iute, și, n sfîrșit, ajunserăm la antichități.

16v° etrusce și grecești, dinaintea cărora eu nu mai știam încotro || să mă-ntorc, în vreme ce tovarășii mei tractau, atâtea prețioase rămășițe, de hîrburi și de cioburi.

Nu voi îndrăzni nici chiar a-ncerca cea mai mică descriere. Surpă-
5 turile Partenonului, zdrobiturile de statui ale lui Fidias cer o pană mai tare decît a mea, pentru a spune ce adîncă mărime e ascunsă sub cel mai mic creț al marmorii roase de vreme. Cîtă grăbire și cît nesațiu aveam atunci ca să le văz, atîta slăbiciune simț acum pentru a spune cît sînt încă de sublime. Părăsesc dar Muzeul Britanic și, cu o grăbire de altă natură,
10 ne-ntoarcem acasă, ca să ne punem la masă.

nr Iată o dimineață petrecută mai mult | în vizite artistice, repede cli-
pire asupra unor lucruri ce ți-ar cere zile întregi; din toate m-am mulțumit numai cu atîta, afară numai de Muzeul Anticelor, în care am petrecut încă două plăcute dimineți (la 6 și la 9 ale lunii). Ce mi s-a părut, însă, curios,
15 e adunarea unor lucruri așa de deosebite în Muzeul Britanic : cabinet de istorie naturală, muzeu de antichități și bibliotecă, pe care, din nenorocire, n-am văzut-o, deși am auzit că este foarte frumoasă. Se zice că englezii au idei originale; negreșit această idee este de astfel de natură.

Cabinetul de istorie naturală am spus că este întins și bogat; cel de
20 sculpturi are o-nfățișare cu totul deosebită de cabinete de felul acesta
17v° într-alte capitale; | J în Londra nu se prea vād, ca aiurea, statui vechi, întregi sau drese, și d-o mărime cumpătată ; acolo sălile sînt pline de mari monumente întregi și păstrate fără de reparație, în starea în care s-au găsit; dar acele spărturi sînt de un preț nestimat, căci port un mare interes
25 istoric. Grecia are mai mult a se plînge de jafurile Engliterii decît de ale oricărui alte țări; englezii i-au răpit din sîn monumente pe care erea scrisă nemurirea ei.

Dar să mărginim aci considerațiile noastre mult prea îndelungate asupra artelor. Acum să ne-nchipuim că ne sculăm de la masă și că ne
30 pornim către un alt așezămînt, în care (plătind vro 5 șelîngi de persoană),
i8r petreci o seară foarte || plăcută, adecă către Coloseum. Aci ar trebui o lungă descriere a feluritelor minuni ce vezi într-acest palat încîntat; dar a spune toate cu de-amăruntul, ar fi cu neputință; să ne mulțumim, dar, făcînd numai o enumerație a deosebitelor petreceri ce poți afla în Colo-
35 seum. Mai întîi întri într-o sală întunecoasă în fundul caria se află o scenă pe care ți să-nfățișează, pe rînd, mai multe tablouri de mărime naturală»
Noi, cînd am fost, am văzut șase galerii deosebite ale fostului Palat de Cleștar. Un englez cu un bețișor în mină stă și deslușește cele înfățișate. Dar, ca să spui adevărat, într-această ocazie (ca și-n multe altele) ochii
40 m-au slujit mai bine decît urechile. Dintr-această sală cosmoramică treci prin multe gālării, frumos decorate cu statui și cu tablouri și-n care auzi un concert care n-ar fi stricat se fi fost mai bun ; dar nu face nimic (căci |)

indeobște cînd mergi în Englitera trebuie să-ți jertfești cu totul. Nici limba națîii nu e armonioasă, nici auzul englezilor delicat (incît nu pot deosebi ceea ce sună bine de ceea ce sună rău). D
la o parte muzica, se mai colindăm și prin deosebite alte săli, lumină și de grațioase decorații, se ne desfătăm în mijlocul un
de stil mauresc, plină de flori exotice, de papagali pestriți, de iestrețe, de arabescuri cu vii colori; se mergem mai încolo ca s
un peizaj elvețian, și noi, din niște odăițe mobilate cu simplitat
nă, se privim un pîriu repezindu-se din virful unui pisc, cu o a
mură, și se simțim pe fața noastră stropiturile de apă; în sfîrșit,
altă direcție, se intrăm într-o odăiță, care, printr-o mișcare me
va înălța într-un chioșchi din care vom avea împrejurul nostru
Parisului luminat de lună. Aci iluzia erea mai deplină : puteai
cu ochii linia bulevardelor, puteai să însemnezi ulița și chiar ca
locuiai; astfel am petrecut vro trei ceasuri, admirînd cu înc
de-amăruntul ceea ce le-nsemnez repede aci, și trecînd dintr
într-alta. Cei ce au văzut, să-și aducă aminte ; iar cei ce n-au fos
să-și inchipuiască, de pot; sau, și mai bine, să se ducă se v
ce vedea. Noi, foarte mulțumiți și conversînd despre deosebite
minunate ce impresionaseră pe fiecare, ne-am întors acasă și,
somm conștiincios, ne-am pregătit la alergările de a doua zi.

Pre cît ziua aceasta a fost consfințită artelor, atît a fost
consfințită industriei și negoțului. Nu doare ca noi se fi luat un
în mișcarea comerțială a Londrii, ci numai fiindcă am avut
ziua priveliștea industriei engleze. Am mers mai întîi d-am v
tul Tunel, despre care s-a vorbit atîta în lume. Adevărată minun
omenești, Tunelul mi s-a părut un lucru căruia-i lipseau condi
ca lucrurile se fie bune, adecă folosul și frumusețea. Negreșit
făcut omenește, peste Tamiză, ar fi fost mai folositor decît
subt apă, prin care nu pot trece decît pedestri, și încă cu gre
semnătoare de a urca și de a scobori o scară ca de la un al ș
Pe un pod | făcut peste apă ar fi putut trece trăsurile, și comun
fost mai înlesnită într-o parte a orașului unde podurile lipses
și unde transportul de la un mal pînă la altul nu se poate fa
vase și în vaporuri-omnibus; de altă parte, un astfel de pod
o mai mică cheltuială, și-n loc d-a plăti cite 2 penii de perso
treci prin Tunel, ar fi putut stăpînirea se dea treacul gratis b
gători, care nu totdauna umblă după plimbări. Cît despre
că-mi spuie oricine ce poate fi frumos într-o lungă gālărie
sopleșită, luminată cu boturi vîpiinde de gaz ? Ce poate înfă
un astfel de loc ? Să-mi vorbească cineva de podul pe Dunăre
ș-atunci voi mărturisi și eu că e un lucru frumos; dar Tune

20v° n-are alt preț decât al unei originalități cu totu' extravagantă, și cu toate
însă, compania care a plătit uriașele cheltuieli ale acestei originalități,
ce a-nghițit mai mulți bieți lucrători, a câștigat sume nenumărate. Astfel,
adesea, lucrurile cele mai lipsite de gust și de folos, și neavând alt avantaj
5 decât numai curiozitatea lor, fac pe oameni să-alerge orbi către dînsule. De
felul acesta este Tunelul Londrii; mulți străini și pămînteni îl vor vizita
încă cu mirare, pînă-ntr-o dimineață să-o cufunda și pereții lui, roși nencetate
de apele Tamizei, ce-i înconjoară. Îl las, dar, în pacea Domnului, și nu departe
de dînsul găsesc un lucru cu totul deosebit; lucru cu totul opus Tunelului,
10 căci, pre cît este el nefolositor, atît e de folositor celălalt, adică Docurile,
(cărora tovarășul nostru Zamfirescu le zicea **A6** *Lea noixți*). Docurile
sînt o mulțime de-nținse canale sau basenuri în care se pun corăbiile
la adăpost, și-narc sau descarc mărfurile. Acolo se văd cineva mișcare !
20 *2ir*° O pădure de catarturi, munți de saci și de coleturi, roaie de oameni strigînd
în tot chipul, iată ce-nfățișează Docurile; priveliște într-adevăr minunată
a comerțului. Te miri cum într-atîta încurcătură se pot tracta treburi
serioase de negoț, cum într-atîta turburare nu să rătăcesc miile de galbeni,
cum într-atîta fierbere poate domni recele interes. Dar, orișicum, acolo
capeți o idee mare despre comerț și despre groaznică consumație a socie-
20 tații.

Ca trecători, se fugim și de aci și se ne-ndreptăm păsurile către vechea
cetățuie a Londrii, apărarea cetății și rezidență a vechilor crai, plină de
antice suvenire; în Turnul Londrii poate vedea cineva armurile de fier
ale vechilor viteji, rămășiță bogată a veacurilor trecute și păstrată cu
25 religiozitate de nepoții vechilor ostași ce purtară acele veșminte înfierate;
acolo zărește cineva ferestrele chiliilor în care a fost închisă nenorocita
30 *v*° Alina Boleyn și în care au fost uciși, de către un unchi dușman și ambițios,
copiii crăiești ai lui Edward al IV<-lea>. Încă pînă astăzi cetățuia păstrează
o-nfățișare războinică, țepene ziduri de piatră, poduri cu lanțuri, ostași
30 sub arme; slujitorii ce te mîn prin săli port încă vechiul costum al slu-
jitorilor curții engleze, și tot acest aparat slujește a păstra rămășițele
strămoșești și cununa cu embleme crăiești. Într-un cabinet, pe o masă de
piatră acoperită cu sticlă, se află aceste din urmă respectate comori,

însă repede noastră călătorie ne răpește aiurea. Ici întîlnim fro-
35 moașa sală de Bursă a negustorilor de cărbuni de pămînt, colo vizităm
nalta și vechea sală a sfatului orașenesc, cu două antice figuri pestrițe și
groteșce, în două colțuri. Dincolo, -n sfîrșit, intrăm în Biserica S<fin>tului
Pavel. Această biserică, de un stil modern ce aduce cu S<fin>tul Petru
40 *r*° din Boma|și cu Panteonul din Paris, are, negreșit, o măreață-nfățișare;
dar goliciunea unui templu protestant nu se cam potrivește cu acei pereți
întinși, cu acele nalte coloane, care ar cere o bogăție mai mare în decorații:
iacă impresia ce mi-a făcut interiorul bisericii; acum se-ncepem a urca

scările turnului, și după ce am lăsat pe d<om>nii I. Odobescu și I.
caș pe la jumătatea drumului, noi, adică d<om>nul Zamfirescu și
se mergem pînă sus, în ceea ce se cheamă Felinarul (La Lantern
am săpat, pentru nemurire, numele nostru în piatră. (Poftim !
treabă ce-i dăm nemuririi! de a ne păstra numele.) Dar las numel
pietrei și veciei, și mă silesc aci a aduna vreunele din acele imp
cătoare ce mi-a-nsuflat priveliștea Londrii dintr-un punct așa d
IsTu știu care economist a spus că Londra nu mai este un oraș, ci
plin de locuințe. Acela a zis bine ce a zis, căci, || într-adevăr,
vîrful clopolniții Sfîntului Pavel arunci ochii printre norii de ce
fum ce te-nconjoară, nu zărești decât o mare cu talazuri roșca
o-ntindere acoperită cu învelise de țigle, printre care șerpuiește lata
și adăpostite, de o parte, de acea pădure de catarturi ce se vede în
încotro vei căta, tot asta vezi, și ochii-ți nu pot ajunge mai dep
unde merg și casele. Totul e locuit, și orizontul se taie peste

Dar aidi să ne dăm jos de acolo, căci de atîtea colindări ne-ar
și, luînd drumul casei, se rezumăm impresiile acestei zile așa de
buiătate. Ieri văzusem mai mult obiecte de arte, lucruri care nu
loc însemnate cu pecetia englezească. Afară numai || de biserica Wes
toate celelalte nu puteau să-ți dea o idee despre nația engleză.
văzurăm astăzi sînt d-o natură cu totul alta. Astăzi am văzut pe
industrios, pe englezul negustor, plin de speculații și de calcule
cu sînge rece într-un vîrtej de interese. Astăzi, iar, am văzut în
Londrii, precum și ieri văzusem în Westminster Abbey, pe eng
trător al vechilor tradiții, plin de mîndrie de trecutul său, plin d
tate în prezent. Dintr-o parte — noua Englitera, dedată cu totul
material și la cele mai îndrăznețe speculații; de cealaltă — ve
glitera, plină de mîndrie și de venerație pentru trecut, poporul s
sau, ca să-i arătăm prin cei mai învederați ai săi reprezentanți,
Comunelor și Camera Lorzilor. Iar pe deasupra acestora stă, pe
tron de stejar, cu întreita cunună britanică | în cap, o muiere cu por
cu trăsuri nobile și frumoase, cu ochiul viu și pătrunzător, cu
prețuitoare. Iată Victoria, emblemă vie a țării engleze.

Seara acestei zile am petrecut-o la Teatru<l> Italian, unde
Profetul, cîntat de Grizi și de Mărio. Acești cîntăreți așa de vest
făcut o slabă impresie. Grizi să vede că a fost odată ceva; dar a
s-a trezit:

Fost-ai, lele, cînd ai fost.

Cît despre Mărio, nu se poate se fie om mai rece și actor
haz; un glas prăpădit, mutră de nătărău. Poftim, mă rog, de a
Mărio ! E-ntr-adevăr, pe de altă parte, că noi erăm cît se poa

ur* așezați pentru a admira. Aci mă văz iar silit a face o aspră critică a englezilor; orișicum, nimeni nu-mi va putea imputa că||sînt dispus împotriva acestei nații; sînt foarte nepărtinaș; cînd e ceva de lăudat, laud; iar cînd aflu cîte o vină, atunci n-o trec cu vederea; și cum, te rog, aș putea
5 să trec cu vederea acele groaznice ceasuri ce le-am petrecut în picere, în parterul Teatrului Italian, după ce am plătit opt șelingi? Atita scumpete pentru teatre, e un lucru nespus; ce petrecere poate fi aceea pe care o plătești cu pielea după tine?! Cinstiți oameni ereau vechii greci, care nu plăteau ei la teatru, ci le plătea lor stăpînirea spre a asista la reprezentații!
10 Dar au trecut acele vremi frumoase! Acum ar trebui cel puțin să cătăm a ne apropia cît mai mult de dînsule, reducînd prețul teatrelor. în Engli-
24v° tera, barbaria cea mai deplină există sub raportul[acesta; am plătit opt șelingi de persoană ca să ședem în picioare, la parter, și fiindcă cei doi mai bătrîni din tovarășii mei nu puteau suferi această groaznică poziție, au
15 fost siliți a mai adăoga șapte șelingi, pentru a se țoțona într-o a treia lojă.

Să lăsăm însă aceste supărătoare aduceri-aminte și, trecînd peste o noapte, voi lăsa, a doua zi de dimineață, pe tovarășii mei, odihnindu-se acasă d-atîtea alergături, și eu mă voi duce se petrec vro cinci plăcute
20 ceasuri în British Museum; iar seara, împreună, ne ducem se vizităm o curioasă colecție în care se văd mai multe sute de personaje vestite, oameni politici, crai, autori, artiști, actori, uriași, și toți aceștia făcuți de ceară, cu cea mai mare măiestrie, și îmbrăcați cu costumele lor respective. Nu voi înșira pe cîți am văzut și nici chiar parte dintr-înșii, căci ce folo-
25 sește se spui numele, dacă nu poți se vezi lucru||<1>? Las dar pe cititor să-și inchipuiască ce poate fi, și adaog numai că pe lingă figurile de ceară am mai văzut și alte curiozități, precum reprezentația unei guilotine din timpul revoluției franceze, precum cămașa ce purta Enric al patrulea, craiul Franței, în minutul cînd a fost înjunghiat; calesca lui Napoleon,
30 pe care a<u> prins-o englezii la Waterloo, cizmele ce purta el în Eusia, patul pe care a murit la Longwood, în insula Sfintei Elene — triste rămășițe ale unei mărimi așa de strălucite. E lucru mîhnitor a vedea pe ce ticălos pătuleț de fier a murit acel ce mîna toată Europa după placul său. Ce mare e numele, și ce mic e omul!||

25v° 35 Mai zburdalnice ființe decît noi nici că sînt pe lume. De la una trecem la alta, și fără de nici un fel de legătură; apoi ar fi și fost foarte greu d-a așeza o legătură oarecare într-atîtea lucruri cu totul deosebite. Mai adineauri vorbirăm de patul de moarte al lui Napoleon, iată că acum ne vom strămuta în Grădina Zoologică (Zoological Garden), în care am
40 petrecut dimineața de la 7 august.

Despre această grădină, în care se află o bogată colecție de dobitoace vii, nu avem alt lucru a zice decît că este și mai mare decît Grădina Plan-

telor din Paris și (lucru de mirare) că este ținută de o companie lară, de aceea plătești întrînd, și înlăuntru mai plătești încă de vro ori; ast metod este cam obștesc|| în Englitera; de vr&ne ce m lucrurile sînt făcute de companii particulare, mai toate se văd Cît despre mine, nu găsesc acest metod bun cu totul; căci, d-toate acele întreprinderi au mai puțină siguranță decît cî ale statului, și, pã de altã parte, fiindcă trebuie se fii bogat ca s bucura de unele lucruri pe care orice stat are datorie a le da gr blicului. Răul este și mai mare cînd acest metod se întinde la lucr buincioase, și nu la petreceri, cum, spre pildă, la poduri. Ce este suferit decît se nu te poți strămuta, într-un oraș, după un mal p dacă n-ai parale, sau dacă ți-ai uitat punga acasă? Atunci trebuie un ocol groaznic, ca se găsești un pod gratis sau, de n-ai vreme ziat, se dai înot; și încă d-ar fi Tamiza mai strîmtă, dar este d-o însemnată și plină || de vase. De două ori pe zi luntrile și gratiile du rămîn pe uscat, fiindcă tragerea și-nălțarea mării se simte foarte pină-n Londra.

Iată însă că din parcul cu dobitoace ne pomenim la Tamiza știu de ce așa iute, căci a trecut o seară pierdută, o noapte cîst somnul), pînă cînd să trecem această apă ca să luăm drumul de ne-a dus, în vro două ceasuri, pînă la castelul crăiesc numit Hampton Court (Hampton Curt). Acest castel, zidit de vestitul crai Enric al care a omorît șapte neveste ș-a Introdus legea protestantă în Eng e făcut de cărămidă, dar cu mult gust; docamdată interiorul de o mare și prețioasă colecție de tablouri, printre care abia|| a deosebi cîteva capete de operă, așa de iute ne-am strecurat p Grădina demprejur e mică, dar parcul ce o-mpresoară e-ntins ș cerbi, pe care-i vinează prințul Albert. Un havuz e dinaintea p de o lătare se află un labirint, o cale rătăcită, cu care se veselesc vizitatori ai acestui palat, și de cealaltă e o biată oranjerie alc vreo doisprezece portocali schilodiți și rîpcigoși; tot acolo se și via crăiesii, care este compusă de o singură viță, adevărat mor se-ntinde cu mii de ramuri într-o odăiță lunguiață, și dă, se zic șase mii de ciorchine de struguri pe an. Nu știu, zău, dacă pentru oameni neobicinuiți cu strugurii, boabele nu sînt ciorchine! această || preumblare ne-am întors seara acasă; pe loc am mînc crez se fi întîrziat mult pînă ne-am culcat, căci țiu minte că ere osteniți.

Uitai însă a spune că această vestită zi erea o duminecă, și nu e mai ciudat decît o duminecă în Londra. Tot orașul pare a fi De ai nenorocirea a ieși pe uliță, nu găsești alt tovarăș de plimb cîte un cățel rătăcit, și negreșit că nimeni nu dorește astfel de c

Spre a fugi de singurătate trebuie se mergi la țară; acolo găsești lumea veselă și dispusă la petreceri liniștite; căci e păcat d-a face mult zgomot ziua aceea; d-aia sînt și teatrurile închise. ||

28r° În ziua de 9 august, bunul nostru tovarăș, d<omnul> Samurcaș, 5 nemaîndurîndu-se a mai rămînea două zile, a plecat în Paris; eu am fost la Muzeu, și ceilalți doi s-au plimbat prin ulițele Londrii; seara am fost la teatrul crăiesii, unde se joacă tot operă italiană; acolo am văzut pe *Don Oiovani* al lui Mozart, și, după aceea, am mai văzut și un balet, și, după aceea, alte cîntece, din deosebite opere, și erea se mai vie și altele, 10 daca nu să-ntîmpla, pentru norocul nostru, să se-mbolnăvească nu știu ce actor. Astfel am fost iertați de o parte dintr-acea reprezentație fără de sfîrșit, ce ne-a ținut pînă după unu din noapte. Din norocire ne aflam așezați pe jețuri și, de aceea, nu ne păsă; dar la-ntoarcere erea s-o cam 28v° pățim, căci || ne cam pierduserăm drumul; am ieșit însă lesne din nevoie, 15 întrebînd pe trecători.

A doua zi, pentru a doua oară, am ieșit din Londra; dacă stam mai multă vreme, am fi mers se vedem încă și alte sate interesante de prim-prejuml Londrii, precum Grinuici (Greenwicb), unde este observatoriul de astronomie, Eișmond (Richemond), unde este un frumos palat, dar noi 20 am fost siliți a ne mulțumi cu Hampton Curt și cu Vindsor (Windsor). Ca se ajungem la acesta din urmă, am călătorit mai bine de un ceas cu drumul de fier și am străbătut tot cîmpii verzi și stufoase, dar triste din pricina norilor și a ploii, care ascunde soarele și opresc verdeața d-a zîmbi. ||

29r° Vindsor e palatul în care crăiasa petrece o mare parte din an; zidirea 25 e veche dar prenoită; ea se-nalță pe un deal de unde se zărește foarte departe, și care e-nconjorat de grădini. Apartamentele crăiești sînt (cum își poate închipui fieșcine) mobilate cu mult lux. Capela e minunată, saloanele de primire și de bal sînt strălucitoare, sălile de arme — pline de unelte prețioase și fromos așezate, galeriile de tablouri — bogate (și pline, 30 mai ales, de tablouri de Van Dyck), odaia de mîncare e de o lungime nespūsă.

După ce am văzut toate acestea, ne-am apucat calea-napoi și, prin odihnă, ne-am pregătit la groaznica încercare ce aveam a suferi a doua zi. Hotărisem acea zi pentru plecare și, deși nu erea vremea frumoasă, vream, 29v° de || sigur, să ne-mplînim hotărîrea, ca se fim de 15 august în Paris, unde 35 doream se vedem marea revistă ce s-a făcut atunci.

Deci am plecat, și> după ceva ambarasuri ce am avut la biuroul drumului-de-fier, fiindcă n-aveam decît monedă franțuzească, am ajuns, cu vînt și cu ploaie, la Folkestone. Dar aci erea să să-nceapă chinul nostru, intrînd în vapor, pe cînd acesta erea încă-n port, ne-am așezat pe băncile 40 podului. Marea erea groaznică, vîntul sufla rece, și eu, biet, n-aveam pe mine decît un tartan subțire, pe care-l aduceam comision, purtîndu-l pe mine, de frică ca să nu-l oprească la vamă. Văzînd eu astfel de-mprejurări,

m-am înfășurat cu dînsul pe cap și m-am apucat cu mina || de u
Cît am intrat pe mare, a-nceput o mișcare strașnică și-n lungul și-n corăbii, un zgomot de valuri zdrobite ce-ți sfișia pîntecele, o stro
de valuri reci și sărute ce te-ngheța și-ți da greață. Ah ! vai ! ce nes
poziție să te simți astfel zguduit, avînd abia un petic de laviță ca să
abia o bucățică de fier ca să te reazămi, fiind cu picioarele în apă
apa acoperea podul) și suferind, Dumnezeu știe cum ! Astfel am pe
vro două ceasuri. Ceilalți nu ereau mult mai fericiți, doare că d<om
I. Odobescu a fost singurul din pasajeri care să nu fi suferit de
mării; dar altfel a pățimit destul și d<umnea>lui, fiindcă de două o
cările vaporului l-a aruncat jos, și, la urmă, un marinari-a luat m
din spinare || ca s-o dea unei dame bolnave. D(omnul) Zamfirescu
curagios decît mine, s-a dus jos, în cabină, și crez că acolo trebu
<fost> ceva mai bine, căci încailea te-ntinzi pe jos și nu ești str
de apă și-nghețat de vînt. Așa petrecusem, zic, vro două ceasuri ș
bine, și furtuna mergea tot crescînd; valurile, ca munți și ca pr
ne cufundau și ne-nălțau, sau se zdrobeau cu zgomot de vaporul m
cînd, deodată, s-aude o strașnică scîrșnitură, și catartul cel mar
în apă. Atunci am deschis și eu ochii; suferința mă făcuse se nu a
de primejdie, și primejdia îmi tăiase suferința. Cînd deschisei ochii
ieșind din ușa cabinei pe d<omnul> Zamfirescu cu o manta largă || pe
fără de pălărie, dar cu părul vilvoi în cap. Pînă atunci credeam
numai o vorbă d-a zice că, de groază, părul se ridică în cap; atunc
încredîntat că este-ntr-adevăr așa. Dar erea și pricină de îngroz
trozii, puindu-și toate silințele, scoaseră din apă catartul și pînza, ș
greutate ne putea răsturna. Atunci mișcarea vaporului se mai c
dar primejdia crescuse, fiindcă vasul nu mai înfățișa nici o-mprotiv
vîntului și valurilor. Pe loc, căpitanul dete poruncă d-a prip
spre a grăbi umbletul, și, cu primejdie d-a ne arde sau d-a ne în
dreptul, am ajuns la 8¹/₂, după trei ceasuri și jumătate de luptă, în
Bulonii. Doamne ! || ce norocit am fost cînd m-am văzut pe
țeașpân, cînd m-am simțit pe continent. Englitera mi se părea c
de vreme ce nu poți se ajungi într-însa fără d-a suferi. Pe fran
chiar pe vameșii franțezi, îi priveam cu drag, ca pe frații mei, ș
franțeză pare că mă mîngîia de strigățile englezești ce le auzisem în c

Cînd sosirăm în Bulonia, drumul-de-fier plecase de 1¹/₂; ș
dar, pentru pasajerii sosiți în vapor, un tren extraordinar, ce n
uzi și inghețați, pînă în Paris. Pe la trei de dimineață, străbăteam
bulevardelor și sunam la poarta noastră, în Bue de la Paix, no.
aci altă nevoie, căci nimeni nu vrea || se ne dășchiză în casa
Mamii se vede că i se părea că sintem niscaiva hoți, și-n zadar îi
de afară că sintem noi, că venim din Englitera, jumătate îneca

<MU LTE FEMEI -

vrea deloc se dășchiză, pînă,-n sfîrșit, deșteptîndu-se bine, și înțelegînd glasurile noastre miloase, ne-a deschis ușa și ne-am învrednicit atunci se revedem liniștitul nostru lăcaș, ce ni se părea încă că să leagănă pe valuri întunecoase. Această groaznică închipuire m-a prigonit încă vro cîteva zile; de mă puneam în pat, mi se părea că mă-nalț și mă cufund; de umblam, mi să părea că șovăiesc. Dar astă impresie neplăcută s-a șters cu vremea, lăsînd numai o neplăcută aducere-aminte de călătoria noastră din Folkestone în Boulogne.

^{32v'} Cît despre Englitera, n-o mai || privesc acum cu acea vrăjmășie
10 a unui bolnav de mare. Impresia ce mi-a lăsat acea nație e măreață. Deși nu simpatizez mult cu dînsa (tocmai fiindcă ea are calități ce-nsuflă admirația, dar nu simpatia), dar însă nu mă poci opri d-a vedea într-însa o mare putere morală; pe de altă parte, vede cineva într-însa un caracter prea mult datat la interes, un individualism ce respinge ideea de frăție, o mindrie
15 rece nu numai către cei din afară, dar și chiar în sînul său. într-un cuvînt, nația engleză mi s-a părut plină de nobleță și de mărime, dar lipsită de orice sentiment ce aduce unire, de orice lipici, cum zice românul.

Am ajuns la sfîrșitul întreprinderii mele; dar, din nenorocire, n-am ajuns cum aș fi dorit. Această povestire repede a călătoriei noastre în
20 Londra e făcută cu atîta iuțelă, încît stilul e plin de greșeli. De m-aș apuca să-l îndreptez, ar trebui să-ncep o altă povestire, făcută cu mai multă băgare de seamă, și adecă ar trebui să fac, de la-nceput, ceea ce n-am avut vreme să fac acum. Nădăjduiesc însă că, dacă vreun rar cititor va avea răbdarea a-ș<i> arunca ochii asupra acestei scîrțituri, va
25 binevoi a-m<i> ierta greșelile, luînd în băgare de seamă scuzele ce-i fac într-acest epilog.

Multe femei iubit-am în lume,
Multe femei m-au încîntat;
Dar decît tine mai dulce nume
Nici una-n minte-mi nu a lăsat.

Tu m-adăpași la riul dulceții,
Căci tu fuseși întiiu-mi amor;
Tu-mi arătași amarul vieții :
Trădat de tine, am plîns cu dor.

Ca năluciri s-au stins acum toate;
Amor, suferințe, toate-au pierit.
însă vederea-ți ș-acum încă poate
în mine s-aprinză un dor nesfîrșit.
Căci cel dîntii gemet ce omul revarsă,
în sufletu-i lasă un eho iubit.

Paris, 20 iulie 1853.

HORATIU

LIB. III CARMEN IX

H O R A Ţ I E

Pe cînd ți-eram eu drag,
Și cînd nici un alt june nu-nconjora cu brațu-i
Grumazul tău cel alb,
Trăit-am mai ferice decît tiranul pers.

LYDIA

Pe cînd tu după alta
N"-ardeai, și cînd Lydia nu-și dase locul Chloii,
Lydia trăia mîndră
Mai mult decît Ilia, slăvită de romani.

H O R A Ţ I E

Stăpîna-mi e-acum Chloe
Ce știe cu vers dulce se mîngîie citbara
Și pentru ea n-am teamă
Se mor, dac-ar vrea soarta se cruțe viața sa.

LYDIA

în mine arde flăcări
De Calais aprinse, de dînsul împărțite,
Și mii de morți răbda-voi
De-ar vrea soarta se cruțe pe mîndrul meu flăcău.

H O R A Ţ I E

Ce zicii! de s-ar întoarce
Amorul din nainte, legînd iar lanțuri rupte,
D-ar fi respinsă Chloe cu pletele bălaie
Și s-ar deschide poarta Lydiei izgonite?

LYDIA

Deși el e mai mîndru
Decît o stea, tu, însă, mai ușurel ca pluta,
Mai arțăgos, mai iute decît turbata mare,
Cu tine-i viața-mi dulce, cu tine-aș vrea se mor.

Paris, 1853

<BERANGER>
(NEBUNII)

LIB. III., CARM. XIII

Ah.! fîntîn<ă>-a Bandusiei, decît sticla mai lucie !
Vinuri dulci, împodobite cu cununi de flori plăpînde,
Ți se cade ca odor !

Mîne-un ied voi a-ți aduce, ce pe fruntea sa îmflată
Abia simte coarne nouă, pregătite pentru luptă,
Pentru luptă și amor.

în zadar ! căci fiul turmei, ce la dragoste s-așteaptă,
Mîne sîngele său roșu o să-l verse drept jertfire
P-al tău mal răcoritor.

Ab, pe tine nu te-atinge ceasul greu al Caniculei.
Tu umbrești pribeagă turmă și pe taurul ce-alene
Trage plug obositor.

Prin fîntîni (vei fi) slăvită cît va spune-a mea cîntare
Despre peșterea-ți pietroasă, de stejari acoperită,
D-unde gilgîie-un izvor.

Paris, 1854

Vecbi ostași făr' de simțire,
Stăm la șir toți rînduiți,
Iar de vrunii să dau-n laturi,
Noi strigăm : « Jos cei smintiți!

Noi pe dînșii îi închidem,
Și chiar des îi omorîm,
Iar la urmă vremea face
Că pe dînșii îi slăvim.

Ca fecioara ce-n pustie
își adastă al ei soț,
Astfel des cîte-o idee
Stă în noi, făr' de folos. ||
Unii chiar n-o bag' în seamă
Alții zic « Se așteptăm ! »
Dar dodată să-ntîlnește
C-un nebun ce crede-n mîne;
El o rumegă,-o lucrează
Și dintr-însa izvorește
Fericire pre pămînt.

Toți acei ce astfel crede
Sînt pierduți, veți zice oare?
Dar cînd toat-a noastră sferă
Cată drumul fericirei,
Care cinste e prea mare
Pentru cel ce-ncîntă lumea
Și-i dă vise de noroc? ||

Cine găsi lumea cea nouă?
 Un biet nebun batjocorit.
 Asudînd crucea cu al său singe,
 Muri nebunul de noi slăvit;
 Iar dacă mine, lumina zilei,
 Uitînd d-a naște, ne-ar părăsi,
 Un nebun poate-ar găsi făclia
 Ce-ntunecimea ar risipi!

Paris, 1850, 23 dechemvrie.

BAZELE UNEI LITERATURII NAȚIONALE

Am încercat a dovedi, în articolul trecut, cît de folositoare este o nație averea unei literaturi originale; cum aceasta, cînd e bizuită mente bune, înalță și lărgește ideile unui popor, curățește moravurile societății, și cbiar întărește puterea politică a unui stat; am arătat că de a vedea născînd o astfel de literatură în țara noastră, și ne-a cbiar a însemna cele mai de căpetenie puncturi la care trebuie să se părărea noastră, se țintească cei ce cat a înființa o dorință așa de de obștească. — Nu e totul de a compune mult și în feluri deosebite, trebuie ca compunerile se fie bune, ca se aducă vreun folos; altfel, e mai folositoare, fiindcă cel puțin nu strică nici gustul, nici inima publicului.

Două lucruri pot da unui scriitor ceea ce trebuie pentru ca scrierile se fie plăcute și folositoare; de o parte, talentul firesc, care de sineși, dar care însă se risipește în zadar cînd se agață de idei și care, prin urmare, trebuie să se rezeme pe idei nobile și cinstite învățături tari și sănătoase; de altă parte, sînt cbiar aceste învățături ce pun talentul pe calea cea bună.

Puterea imaginației, focul expresiei, bogăția închipuirilor și simțurile ruri ale firei; bunul gust, mulțimea și lămurirea ideilor, curățenia și sînt calități ce le dau numai studiul. Oare însă este acest studiu? Căci materiile de care se alcătuiește învățătura unui adevărat literat? Căci o întrebare prea firească, la care ne vom sili a răspunde. Nu ne-nșăm a face aci o prenumărare a deosebitelor părți ce trebuiesc studiate pentru se face cineva poet dramatic, sau epic, sau orator, sau istoric. Vom studia toate acelea în vreo cîteva idei generale, dupe care socotim că trebuie să-și cîrmuiască învățăturile. Cunoștința limbei în care se face studiul frumosoaselor modeluri || ale trecutului, iată ceea ce * (am) *• ce trebuie să se studieze oricare om ce ar dori se lase patriei sale un monument literar de însemnare.

Pentru țara noastră cunoștința limbei e un lucru destul de puțin studiat. Germanii, italienii, franțezii și alte nații n-au decît se studieze pe

lor, și într-inșii vor găsi toate expresiile cele mai potrivite, toate formele cele mai corecte și mai elegante; dar noi, care n-avem autori clasici, ne lăsăm se ne ducă vîntul încotro suflă; azi scrim după sintaxul franțez, jumătate cu vorbe românești, jumătate cu niște cuvinte cărora nu știu ce nume să le dau, fiindcă nu sînt nici latinești, nici italienești, nici franțezești, și mai puțin decît toate acestea românești; altă dată supunem și sintaxul și cuvintele la niște întortocheri și la niște complecții bizare, bune pentru dubul concret și serios al poporului roman, dar ciudate cu totul într-o epocă cînd toată lumea cată ca stilul se fie limpede și armonios; într-altă zi ne vine ideea se scrim ca după Scriptură și se-ntrebuițăm cu grămada cite ziceri ruginite și cite forme, adeseaori puțin logice, se află strămutate din limba slavonă în limba noastră bisericească; nu știu cbiar de n-o veni o vreme cînd o se scoatem iarăș la modă elegantele Fanarului, cu care se împăna, sînt vro 30 de ani, biată limba română. în toate astea vedem puțină tendință de a seri curat românește, și cu toate însă ni se pare că această dorință e în sufletul oricăruia.

Cititorul așteaptă poate ca după atîta critică, noi se dăm regulele adevăratei limbi. Departe de noi astfel de pretenție; limba noastră va încă să se formeze și se va forma cu încetul; unii din scriitorii noștrii ne-au arătat în mici lucruri cit de frumoasa e a noastră limbă, cînd e scrisă curat; n-avem decît a urma începuturilor lor. Se căutăm dar limba în popor, căci acolo s-a păstrat mai limpede decît în clasele de sus; se nu lăsăm să ne scape nici una din expresiile, nici una din formele sintactice întrebuițate de norod; se citim încă și pe vechii hronicari, care, deși, || într-adevăr, nu prea scriau cu ușurință, dar cel puțin scriau *pe românie*. Poporul și hronicarii sînt două izvoare naționale; dar atîta nu e destul. Va încă se studiem și limbele străine, ca se vedem dacă-ntr-insele nu găsim elemente ce ar putea se îmbogățescă pe a noastră. «imi iau averea oriunde o găsec». zicea Moliere. Și noi putem se-mprumutăm de la alții expresii prin care se traducem ideile care s-au mai adăogot pe lîngă cercul restrîns de idei al norodului și al hronicarilor noștrii; spre pildă, științele și filosofia cer o limbă ce trebuiește încă formată. Se-mprumutăm atunci de la străini ceea ce n-avem la noi; se-mprumutăm mai ales de la strămoșii limbei noastre, de la latini; dar se căutăm cel puțină da o fizionomie românească acelor împrumutări; se nu scornim terminații și cazuri și moduri nouă, ci se ne mulțumim, cînd luăm o rădăcină ce nu se află într-a noastră limbă, a o supune la regulele gramaticale întemeiate de obicei. Se-mbogățim dicționarul, iar nu să născocim o gramatică după placul fiecărui autor. Pe de altă parte, îmbogățind dicționarul, credem că e absurd de a-l sărăci totdeodată, lepădînd dintr-însul toate cuvintele ce nu sînt de origină latină. Oricare din limbele născute din cea latină are azi într-însa elemente de origină străină; în cea franțezească se găsec rădăcini celtice și germane;

în cea spaniolă — iberice sau basce, chiar și cea italiană coprind curciturii. Mmeni nu s-a gîndit a respinge aceste elemente eterog ce atunci numai noi se avem pretenția a limpezi limba de tot ce nu într-însa? Soarta a vrut ca, latini de viță, se fim ocoliți de popoavone; adesea ele au influențat asupra noastră; uneori le-am ținut în **ÎQ** Mul nostru; din toate aceste daraveri s-au strecurat în graiul cîteva sute de ziceri slavone, pe care azi le-ntrebuițescă toți în minut. Obiceiul le-a naturalizat; ele sînt acum ale limbei, și dac gonim dintr-însa, o sărăcim și pierdem totdeodată o parte din ortateea sa. ||

într-un cuvînt, ideea noastră e că trebuiește se respectăm care e în gura poporului nostru, s-o păstrăm în întregimea sa, și cî adaosele cerute de deosebitele trebuinți, se le facem prin împrumu limba latină sau chiar și din limbele moderne, cînd cuvintele treb se însemneză lucruri locale și moderne; dar chiar într-aceste vorb se păstrăm formele grămăticii noastre și se ne ferim mai mult decît de neologismele gramaticale, căci printr-insele se strică cu totul fiz unei limbi.

Ceea ce am spus despre lexicologie, se poate zice și despre felurimi de întorsături de fraze pline de originalitate și de putere în gura țaranului și se găsec în vechele hrsoave, care sînt azi de sau abia cunoscute de cei ce scriu. Asta e un mare rău, și am întotdeauna pe scriitorul român se nu piarză din vedere nici una dîscușințe ce fac adevăratul caracter al limbei; dar, pe lîngă dîns provăuți încă se caute și prin autorii clasici ai limbelor străine forme fiind lesne de înțeles cînd sînt întocmite cu ziceri românești, ar limba și i-ar da o mai mare varietate.

Atîta vom zice despre cunoștința limbei române; ni se pare un om, înzestrat de fire cu o imaginație norocită și cu înlesnire ar studia-o în chipul mai sus însemnat și, cîimait de duhul său fire al său talent, ar întreprinde o scriere, acea lucrare s-ar putea numi clasică a limbei române.

Am vorbit pînă aci de partea *gramaticală*; să ne întoarcem la al doilea sujet de studiu al literaturii, adecă la cunoștința fro modeluri literare ce ne înfățișescă celelalte nații, sau, spre a zice scurt, la partea *estetică* a literilor.

Toate noroadele care au ajuns pînă la un grad oreșicare o zație și, ca se zicem mai bine, toate națiile ce au ieșit din fesele || să au avut o literatură mai mult sau mai puțin întinsă, mai mult prefectă. Care popor nu-și are cel puțin cînturile sale, în care sentimentele ce-i însuflă natura sau faptele minunate ale er Scandinavii, în cețurile lor, aveau pe scalzii lor, ce le cîntau lupt

ș-ale uriașilor; letonii din fundul Eusiei au și ei poemul lor, numit *Kalevala*; tătarii și mongolii au avut și ei scriitorii lor; indienii, perșii, chinezii au avut și au încă literaturi mari, pline de fromuseți, dar atât de străine ideilor noastre, încît ele pot numai se ne aște mirarea, și foarte puțin se
5 ne dea modeluri vrednice de imitat; cu toate acestea, să nu cirtim prea mult. S-au descoperit în India poeme și drame, scrise în vechea limbă sanscrită, care sînt gustate azi de toți literații; marele Goethe a zis despre o dramă indiană, scrisă de Kalidassa, în veacul dîntii al lui Hristos : «De
vrei se-nțelegi floarea primăverii și poamele toamnei, de vrei se-nțelegi
10 ceea ce atinge și încîntă, ceea ce satură și hrănește, de vrei se-nțelegi într-un singur nume Cerul și Pămîntul, îți voi numi pe *Sacuntala*, și tot va fi spus ».

Nu e de prisos a cunoaște cineva cum o nație așa veche, așa depărtată, așa deosebită de cele europene, prin ideile și apucăturile sale, a exprimat
15 deosebitele simțiminte ale inimei omenești, și care forme a luat la dînsa desvoltarea literară a acestor simțiminte. Dar adevăratul izvor al fromosului nu este acolo. Pentru Asia poate se fi dat vechea civilizație sanscrită modelul perfecții; pentru Europa, Grecia a deschis într-adevăr era sublimelor creații.

O cumpătare minunată în toate faptele și-n toate lucrările, un simțimînt delicat și desăvîrșit al formelor, un adevărat cult al binelui și al frumosului, întindere și adîncime multă în gîndiri, mărinimie și nobleță în simțiri, sprintenie și vioiciune de duh, o armonie încîntătoare în limbă, o-mbelșugare și o grație nespūsă în creațiile imaginației, un mlădios pro-
20 fum de poezie răspîndit preste toate, || iată calitățile, adunate la un loc, care deosebesc poporul elen de toate celelalte nații; se-nțelege că astfel de calități trebuiau să se vădească mai ales în creațiile duhului: în litere și-n arte. Așa a și fost. Elenii au lăsat cele mai fromoase modeluri, atât pentru artiști cît și pentru literați. La izvorul lor s-adapă de mult cei ce vor a
30 cunoaște desăvîrșitul fromos în istoria veche vedem pe romani lepădînd duhul lor calculator și grosolan, ca să se prefacă și ei după tiparul grecesc ; Horație ne spune că Grecia robită robi pe sălbatecu-i învingător și duse artele în grosolanul Latium :

Graecia capta ferum victorem cepit, et artes
Intulit agresti Latio

(*Epistol*, lib. II, 1, vers 156).

Dar aci un duh mai serios și mai pozitiv, o viață mai casnică și mai mult ocupată cu interese materiale, o ambiție mai întinsă și mai stăruitoare, o veselie mai puțin zgomotoasă, un caracter mai puțin Vioi și o ma-
40 re aple * (care) * de a censura toate defectele, o limbă mai aspră, dar plină

de o nobilă sonoritate, deteră literaturii forme poate mai puțin s și mai puțin încîntătoare, dar pline însă de mărețe și solide

Literaturile acestor două nații, grecii și latinii, sînt pline de d-operă *(care>* trebuiesc studiate cu luare-aminte; într-însele, nu întregul scrierii înfățișează o măreață privesc, dar încă și am sînt vrednice de a fi cercetate cu curiozitate ; — astfel trebuie se fie punere literară sau artistică ca se fie desăvîrșită : măreață în întreg și plină de grații cînd o privește cineva de aproape; — astfel sînt de căpetenie ale literaturilor grecești și romane.

Oricine vrea se fie literat trebuie dar se cunoască adînc aceste comori; trebuie se le studieze mai mult decît oricare alte părți. Ele singure pot forma* (cu desăvîrșire) * bunul gust, și fiindcă ele deodată și temeiul multor literaturi moderne. într-adevăr, literaturile care s-au născut în Europa din veacul de mijloc încoace, se pot împărți în trei categorii: unele născute d-a dreptul din geniul popoarelor sau sub influența acestui geniu ; altele create prin imitația antichității sfîrșit, a treia categorie, care comprinde mai toate *(scrierile)* conștiente, se alcătuieste prin || amestecul acestor două feluri. Cînd combinațiunile melor antice cu inspirațiile și cu *(cuvintele)*lumei moderne sînt în proporții potrivite, atunci putem zice că o lucrare e nimerită și e un cap d-operă. Asta trebuie se fie ținta scriitorilor în zilele noastre.

Dar ne întoarcem mai sus.

Literaturile gotice (fie-ne iertat a ne sluji cu acest termen spre a însemna îndeobște toate acele literaturi ce au ieșit sau d-a dreptul din geniul popoarelor germanice ce au străbătut Europa prin veacurile V(-lea) și al VI(-lea) dupe Hristos, și care numai ele ar trebui numite *gotice*, — sau din geniul coloniilor latine răspîndite prin Europa asupra cărora năvălirile barbare avusese o mare înrîurire și o influență puternică) sînt roduri ale unei imaginații exaltate și întunecate, pline de idei bizare și de fapte îngrozitoare și de fire ; dar adesea se găsesc într-însele o energie așa mare, o fantasmagorică, o viclenie așa comică, și uneori gîndiri așa adînci, sentimente nobile și naive, creații așa grațioase și așa suave, încît uneori cititorul se cîntă și răpește cu totul, deși forma n-are nimic atrăgător. Dar tîmpele ne ferim, căci e primejdios a aluneca pe acel mal; entuziasmul și unele fromuseți nu trebuie se ne ducă a admira pînă și defectele, căci cădem în prada unei orbiri care nu ne mai iartă a lua-n seamă imperfecția formelor, nici armonia limbei, nici corecția stilului. Față de acestea pentru aceste literaturi a fost pricina exagerațiilor în care a căzut în vreo cîțiva ani, școala romantică din Franța, exagerație care s-a răspîndit și în Spania, în Italia și a pătruns pînă-n mica noastră republică. Pentru exageratorii acestei școli, totul se reducea la acest axioma

știe se înșire o urmare de cuvinte, ce sună ciudat la ureche, astfel încît se-nfățișeze minței niște tablouri pline de contrasturi și cît se poate mai improvitabile firei, acela e poet. Sufletul-i trebuie în veci se pătimească, tot ce e cu neputință se-l dorească, și se zică pe toate tonurile că nimic nu e bine pe pămînt, nici || în ceruri, nici în iad, și că, prin urmare, moartea e singura scăpare a neamului omenesc!» Astfel trebuie se fie poetul romantic. Ce batjocură ! Adevărații părinți ai literaturii romantice, Shakespeare, Calderon, Schiller, Lord Byron și chiar Victor Hugo sînt rușinoși și de a se vedea Invocați de astfel de pitici!

Printre literaturile *gotice* și *romantice* putem pune de o parte vechele poeme scandinave, numite sagas; literatura germană, pînă la veacul al XVI(-lea), adecă poemul *Nibelungen* și cînturile Minnesengerilor și-al Maistersengerilor; de alta, cîntările trubadurilor din Provența (sudul Franței), ce cîntau în limba *d?oc*, al truverilor din nordul Franței, care cîntau în limba *d?oil*, pe Boland și pe Artur din Galia; literatura spaniolă cu poemul său eroic, *Bomangerul lui Ciă Campeador*, și cu teatrul său, în care domnesc Calderon și Lope de Vega; literatura engleză, care numără trei mari geniuri: Shakespeare — poetul dramatic, Milton — poetul epic al *Baiului pierdut*, și Lord Byron — poetul liric; în sfîrșit, cea mai mare parte din literatura germană modernă, și școala romantică născută în Franța, de vro 30 de ani, și imitată printr-alte țări.

A doua categorie de literaturi ale lumii moderne se alcătuieste de literaturi făcute după imitația celor antice ; nu trebuiește însă se credem că ele n-au nici o originalitate; mai adesea imitația stă numai în formă și în unele mici amărute, care sînt de prisos, astfel precum *uniunea de loc și de vreme* în bucățele de teatru; împărțirea regulată și simetrică a cuvintelor oratorilor; alegerea sujetelor în antichitate mai bucuros decît în istoria modernă, numele proprii vechi date la personaje nouă. Cu toate acestea, punctul de vedere modern și haina antică ascunde mai adesea un trup june și viețuitor. Dar lăsînd la o parte acest disparat, vom găsi într-insele mari fromuseți, mult gust în amărute, multă delicateță în tractarea sujetelor și o cumpătare înțeleaptă || în toate, calități ce sînt luate de la vechi. Această categorie cuprinde literatura franceză ce se numește clasică, care s-a dezvoltat între al XVI(-lea) și al XIX(-lea) veac și a avut drept patroni pe Corneille, pe Racine, pe Moliere la teatru; pe Bossuet și pe Fenelon în Biserică; pe Descartes, pe Pascal, pe Montesquieu, pe Voltaire, pe Bousseau în filosofie; pe Boileau, pe J.B. Bousseau, pe Lafontaine în poezia lirică și didactică. Literatura italiană și mare parte din cea spaniolă se pot încă prenumăra printre cele ce s-au făcut dupe imitația vechilor; au avut și englezii și germanii literați ce au îmbrățișat metoda clasicilor francezi, dar ei sînt în minoritate.

îndemnînd pe orice om vrea se cunoască literile a studia pe acei autori, nu l-am povățui însă a-i imita prea mult; căci mai bine ar s-ar duce chiar la izvor și ar studia compunerile ce le-au slujit drept modeluri. Și aceasta o zicem mai ales pentru poeții care nencetat au împușcat, și versuri și idei, de la greci și de la latini.

Venim dar iar acolo de unde am plecat.

Antichitatea e studiul cel mai folositor pentru un literat; voim însă se spunem printr-asta că trebuie s-o imiteze în toate. Multe idei s-au schimbat, unele s-au dezvoltat, altele au pierit cu totul de pe cînd scriau grecii și romanii. Belgia pe care ei se biziiau s-a doborînd ființat cu totul pentru noi; obiceiurile noastre sînt altfel; istoria lor, deși este cunoscută, dar ne atinge mai puțin decît a noastră sau a popoarelor contemporane cu noi. Toate acestea fac ca duhul literaturii se nu mai același, și, prin urmare, de ar vrea cineva a-i imita în toate, acela ar fi cu totul greșit; dovadă la aceasta e că literatura clasică franceză, ce a lăsat din antichitate numai *unele* din formele sale exterioare, n-a putut să fie mai mult decît o modă, și azi, lucru curios, vedem în Franța o literatură moartă în mijlocul unei nații vii, ce vorbește tot aceeași limbă. || Așadar ceea ce trebuie luat de la vechi e numai acel simțimint de perfecție al forat în concepția și-n orînduirea sujetului, cît și-n amărutele compunerii acea simplitate care întreține liniștea în minte și noblețea în inimă, a cumpătare care învață pe om a se purta totdeauna după cuviință, a mlădioasă armonie a limbei, acea varietate plăcută în idei și-n expresii. Ca s-ajungă cineva la acest scop, trebuie se studieze scrierile vechilor cu multă băgare de seamă ; să le citească adesea, se se silească a pătrunde în lesul oricărui cuvînt, și, prin analiză și comparație, se-și formeze o idee deplină despre valoarea lor ; astfel își va forma totdeodată și gustul și va învăța a se feri de orice defect vătămător unei compuneri ce pretinde a fi cu totul și cu, viitor.

Spre a deștepta gustul acestor, studii clasice, ne vom sili a înfățișa cînd în cînd, în foile următoare, cite un tablou prescurtat al deosebitelor epoci în care s-au dezvoltat literaturile elinești și romane.

Paris, 5 martie 1855

NOTE

LUATE ÎN GALERIA DE PICTURĂ DIN DRESDA

687, Tiziano : *Vinerea dormind* pe un așternut alb pe verdeață. Peisaj cu două planuri: 1°, în dreapta, o cetățuie; 2°, în stînga, munți albaștri. O mîină a zeiții e ridicat<ă> sub cap, cealaltă e între picioare, de ascunde părțile ei favorite; păru-i e castaniu și undos. Dar cine poate descri frumusețea trăsurilor ei, grațiile trupului ei! Gura-i mică e plină de delicateță, sprîncenele subțiri și bine arcuite. — Caut cu cine s-o asemăn, și nu poci găsi nici o frumusețe cunoscută de mine, care să-mi fi dat o idee despre astfel de perfecție, de dulceață, de delicioasă voluptate. — O las fiindcă mai am multe de văzut, dar de trei ori m-am oprit dinaintea ei, și mult aș mai șede. Ea-mi arată desmierdări cerești.

1080. Correggio: *Sînta Noapte*. Țsta e acel vestit tablou; e într-adevăr măreț și frumos, și aduce, **cu** mai multă perfecție, aminte *Adorația magilor* de Eibera, de la Luvru. — Dar nu văz într-însul acele expresii minunate ale măritișului S<fin>tei Caterine; numai **un** înger din cei ce filfiie pe cer îmi aduce aminte ocbii scinteitori și gura mișcătoare a îngerului cu trestia, din acel tablou. Copilul, culcat pe paie, între brațele maicii sale, răspîndește o lumină pe care persoanele din stînga lui nu o pot susține; tot acea lumină luminează și fața blîndă și dulce a S<fin>tei Maici, ce se uită cu desfătare la pruncul său; peisajul e întunecos; îngerii din cer, culcați pe nori, primesc lumina lor de sus, astfel încît tabloul înfățișează o combinare destul de ciudată de lumină, printre care deosebesc mai ales grupul luminos al copilului și al maicii.

1084. De pe **Correggiul:** *Amorul făcîndu-și arcul* e plin de grații; grupul din fund, compus de un îngerăș isteț, ce strînge în brațe o fetiță

plîngîndă, e foarte picant. Numai Correggiul ştie să facă figuri de copii
aşa vii şi expresive.

1054. De pe Michel Angelo Buonarroti. Desnoyers, ministrul lui
Ludovic al XIII<-le> a a ars originalul *Ledăi* lui M<icliel> An<gelo> -,
„5 însă s-a păstrat această || copie ca se arate concepţia voluptoasă a marelui
maestru. Comparînd aceasta *Ledă* cu a lui Gallienard, găsesc în cea din
urmă mai multă dulceaţă, mai multă pudoare (daca poate ii pudoare
într-astfel de sujet). M<ichel> Ang<elo> a înfăţişat cu un penel virtos
toată beţia plăcerilor amorului. Muşchii vîrtoşi ai Ledei sînt zgîrciţi de vo-
10 luptate; lungele ei picioare se încovoie ca sestrîngă lebăda ce-şi întoarce
coada subt dosul ei; gîtul pasării e lipit pe pieptul femeii, şi buzele
lor sînt lipite; ochii fetii sînt plecaţi în jos, dar mai mult cu plăcere decît
cu ruşine; părul ei, jumătate filfiie despletit, jumătate e adus, ca o coadă,
pe frunte; cărnurile sînt cam roşcate, mai ales în jos; draperia pe care e
15 culcată e roşie; fundul tabloului e o verdeaţă întunecoasă; lebăda are o
aripă în sus, iar cu cealaltă ridică pulpa Ledii. — Nu se poate vedea mai vie
înfăţişare a voluptăţii. Un penel tare ca al lui M<ichel> Ang<elo>
zugrăvind o simţire aşa tare! — Trăsurile feţii sînt prea regulate; nasul
drept e în linie cu fruntea; trupul ei e mare, şi muşchii e<i> vîrtoşi.

20 1020. Rafael. Iată capul d-operă al Galeriei din Dresda. O alătur
din aducere aminte cu cea din Bouen, şi, zău, nu ştiu pe care se aleg ca
pe cel adevărat. Aci însă figura copilului ceresc mi se pare mai inspi-
rată; ochii săi negri şi vii, blondul său păr cam zbîrlit, mîna sa rezimată
pe pulpa ce e adusă în sus de braţul mumii, dau un aer profetic acelu
25 prunc. Muma are pe faţă-i o mîndrie care pare sublimă pe acel obraz
nevinovat al fecioarei; veşmintele-i o drapează bine; rochia roşie şi lungă,
cu cusături de aur la braţe; un văl albastru în jorul trupului, şi o năframă
albă filfiie de pe cap, rătu<n>jindu-se sub braţul ce ţine copilul; picioarele
ei goale, rezimate pe un pisc de munte înorat. La stînga e bătrînul papa
30 Sixtu<s> al V-lea, extasiat, la dreapta S<fin>ta Varvara, exprimînd o
dulce şi smerită mulţumire. Îngeraşii, rezimaţi cu nepăsare pe tabla de jos
a tabloului, se uită cu o mirare copilărească către s<fin>tul prunc. Bag
de seamă că ochii acestor patru din urmă figuri sînt toţi îndreptaţi
către zemiştele fiinţi, care au ochii pierduţi, ceea ce le dă o expresie mai
40 dumnezeiască. || Fundul albastru lasă de se zăresc figuri noroase de în-
geraşi; dar ele n-au desăvîrşirea îngeraşilor din marele tablou al lui Murillo.
Ceva mai mistic e în acel cap d-operă; dar aci, ce nevinovăţie în Madonă,
şi, îndeobşte, ce nevinovăţii în Madonele lui Bafael! ce frumuseţe senină t
Expresiile vii negreşit lipsesc dintr-însele; nu e nici acel extas al fecioarelor
40 lui Murillo, nici acel amor exclusiv de mumă, dintr-ale lui Correggio, daT

prefecția, la Bafael, e în acea liniștită simplitate. Ea ne dă o idee sublimată despre ceruri și despre artă. Cu cât mai mult mă uit la Madona, cu atât mai mult mă simț atras către dînsa, cu atât mai mult sufletul pare a se liniști. Ce contrast cu spiritul se fizionomii ale lui Correggio, cu acea *Tinere* a lui Tiziano, ce o adoram mai adineauri, care tulbura simțurile prin frumuseța ei.

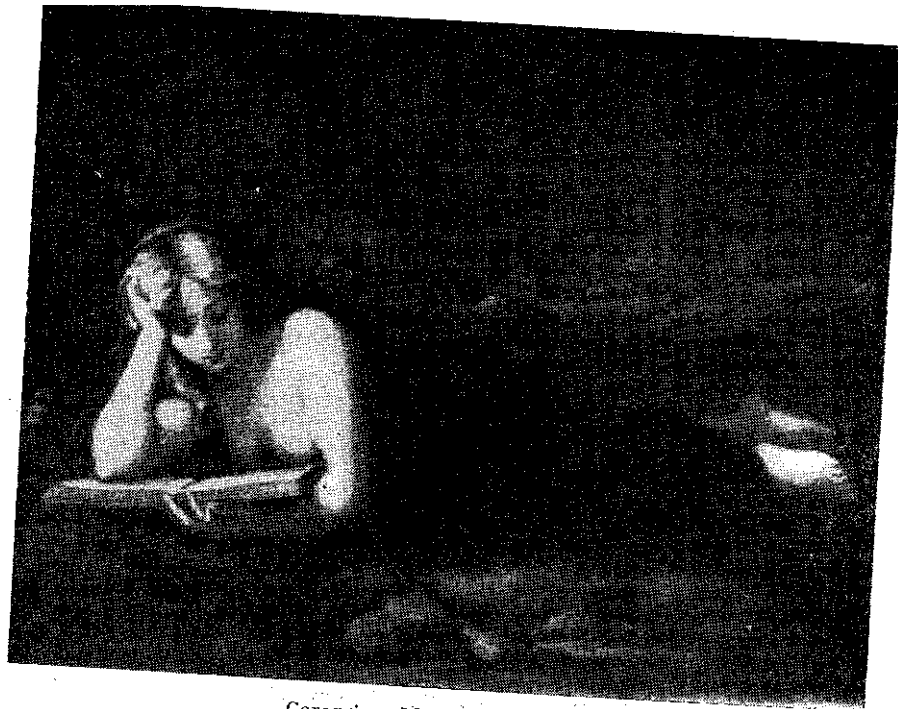
1079. Iar Correggio! Mă opresc cu o admirație nespūsă dinaintea acestui mic tablou. Ce armonie încîntătoare în fețele sale ! Ce efect admirabil de lumină pe fața Magdalenii! Ce expresie lină într-acelel obraz cugetător și preocupat de o sîntă citire ! Cît de bine se armonizează poza sîntei, și tot ce o-mpresoară, cu acest sentiment! Toate perfecțiile sînt aci: colori, lumină, forme și expresie. Acesta este unul din acele mici capete d-operă care rămîn ca modeluri vecinice în imaginația celor ce admiră artele. Pentru mine, de azi înainte, îl pun alături cu *Arcadia* lui Poussin. Se-nchipuim o vale păduroasă și umbrită, iar într-aceea o femeie lungită pe brînci, cu capul și pieptul ridicat, și cu o mînă capul, și cu cealaltă rezemînd o carte pe care ea citește; veșmîntul ce ascunde josul trupului e un vâl albastru-încbis, din care ies două mici picioare ce se pierd în umbra pomilor ; lingă femeie e un mic vas cu unt sîntit. Aci blonda femeie, așa fromoasa, așa gînditoare, cu părul despletit, cu mintea depărtată de zădărniciile lumii și pornită toată pe serioase cugetări, e zburdalnica Magdalina, care, printr-un sînt amor, s-a curățat de prihănilor lumii și s-a limpezit în apele cîinții. Correggio ne face a simți această schimbare, arătîndu-ne o femeie așa fromoasa într-o îndeletnicire așa străină sexului și vîrstei sale. — Nu poci descri ce efect face raza de lumină ce cade pe acel obraz bălai, pe acel sîn, pe acel umăr așa alb ; nu poci iar spune cum de frumos armonizează acea lumină cu întunerecul fundului, și cum albastru-încbis al vâlului iese pe fundul negru-verde al pădurii!

874—878. Guido Reni. Aci iar găsesc acele capete ale Mîntuitorului acoperite cu spini, care au rămas ca tipul acestor sînt și dureros simbol; fața pălită, ochii sîngerăți, părul castaniu și undos, încurcat într-o cunună de spini privirea către cer, buzele murmurînd o rugă : iată chipul de aci, ca la Luvru, mi-a atras admirația. Ce sîntă expresie, ce durere adîncă într-aceea față ! Ce resignație ! Hristos e zugrăvit aci astfel precum va rămînea în veci în închipuirea credincioșilor. Tiziano, cînd a zugrăvit minunata sa chinuire a Mîntuitorului, a împrumutat acel chip. Ce laudă mai mare pentru vechiul măiestru !

57—58. Watteau. Sar dintr-un sujet într-altul; lingă frumos, lingă sublim găsesc grația și mă opresc dinainte-i. Watteau are o grație care,

deși e oareșcit *manierată*, dar însă are mult plăcut, așa zice chiar duios. Într-adevăr, în acele mari parcuri crăiești, singurătatea lor și tăcerea acelei naturi aliniate și măiestrite de om îți însuflă un melancolie; du-te azi singur în parcul Versalii, colîndă grădina nonultii, întră mai ales în *Tapetul regelui*, și vei simți ceva intris așa e și felul de pictură a lui Watteau. Personajele lui, îmbrăcate în col felurite și cu fețe îpestrițate, cu poze adeseaori sucite, culcate pe sau jucînd, sau plimbîndu-se la braț, au ceva misterios; vorba lor șoptă ; danțul lor e lin și cadențat ca menuetul; cîntecele lor sînt rîio tone și simple ca muzica lui Lulli. Verdeța pomilor așa u transparenta dumbrăvilor, fac se iasă cu multă grație acele grupe n toare, ce par a se amuza petrecînd. Aci vezi, pe o parte, un grup c — care la ghtară, care din gură, — pe o lepedă, pe piatră, lingă o s de naiadă culcată; de cealaltă parte vezi mai multe grupe am 15 stringîndu-se de talie sau dîndu-și brațul, în dulce convorbiri; e o statuie a Vinerii luînd armele lui Cupidon, ce aleargă după e varietate mare în poze! și daca unele personaje sînt sucite, cît de sînt culcate celelalte ! Peisajele sînt minunate de transparentă; nui — un sătuleț și munți la orizon; în celălalt — o girliță umb 20 pomi. Ce odihnă în natură, potrivită cu trîndăvia persoanelor dint. Orice vor zice, Watteau îmi place, și nu știu bine de ce ! E grație un penel ușure și răspîndește în lucrările sale o simțire misterioas te face a-l prețui mai mult decît pe ceilalți pictori pastorali ai L Lancret și Boucher sînt grațioși, au multă armonie în colorile lor, dar 25 mai mult; le lipsește tocmai acea tainică calitate morală a lui W.

193. Ruijsdael. Un zugrav favorit! Dar cum se nu placă a teligintă fizionomie ce știe acest pictor a da naturei moarte? ! Ve sagiul acesta : pe un munte, în stînga, stă un castel, în vale sînt p înfund, doi oameni ce abia se vād arăt cu mîna perspectiva al 30 munților. Pămîntul și pomii au o față dupe care îndată se cunoaște lui Euijsdael; un vînt pare că suflă printre verdeță; frunza transparentă pxre că e mișcată de o suflare. E greu a spune pe un pictor te atrage prin înfățișarea unui simplu peisagiu, care pr nu arată nimic atrăgător ; dar așa e efectul ce face Euijsdael. Vezi 37 (198) o cascadă cu un chalet și cu]brazi în fund ; vezi multe alte ale lui Euijsdael, tot într-această galerie; toate-mi plac tot î chip; însă nu-mi e cu puțință a spune care sînt calitățile ce-mi dau simț/re. Bag mal ales de seamă *înmormântarea evreilor* (189), cu fr le sale lespezi de marmoră, cu ruinele unui castel în fund. E d- 40 minunat; ceva misterios și întristător ; aci vorbesc piatra și dăr preenm în *Toamna* de la Luvru vorbesc . crivățul printre pom

Coreggio, *Maria Magdalena*
(Dresden, Gemäldegalerie)

Watteau, *Petrecere la cimp*
(Dresden, Gemäldegalerie)

biet om urcînd eu anevoie dealul, însoțit de copiii săi. La no 186 ve
o verde cîmpie, în fundul caria se zărește o biserică și un cătun răschi
printre pomii unei dumbrăvi. Cerul e larg și norii ușori. Deseori se v
peisaje ca acestea, dar natura n-ar fi în stare se spuie sufletului ceea
spune Euijsdael prin înfățișarea ei. Ah ! cît ar fi de dorit un astfel d
pictor, ca se dea un glas cîmpiilor noastre românești și valurilor acele

Watteau, *Sărbătoarea dragostei*
(Dresden, Gemäldegalerie).

mărețe Dunăre, și piscurilor acelor trufași Carpați! Peisagiul mi se pa
mai greu decît capetele : într-aceste trebuie mult studiu al efectului m
terial al simțimintelor și mult gust în combinarea formelor ; dar în peisag
trebuie un simț neesplicat, ce te-nvață a idealiza și a face să vorbeas
ceea ce prin sine e mut și adeseaori prea prozaic.

208. Paul Potter. Pe o cîmpie verde stă, la stînga, sub un po
o vacă culcată; la mijloc, o altă vacă, bălțată, se freacă de un par; i
bou albeț s-a culcat și, cu coarnele în sus, stă lingă dînsa ; alături, un miel
întoarce spatele; în dreapta e un cal murg și slab; iar mai în față pa
o oaie, și doi miei stau culcați; în fund, la stînga, se zărește o dumbrăvioa
Ce minunate giuvaeruri sînt acele dobitoace ale lui Potter, răspindite
niște păștiumi de o verdeață așa fragedă ! îmi plac formele lor mici
fețele lor felurite; îmi plac firescul pozelor lor și expresiile bine imita

ce sînt în acele capete de dobitoace. Ce bine armonizează cu verdeața vie a cîmpului, cu albastrul senin al cerului, fețele murgi, albe sau roșcate ale dobitoacelor ! — No 209 înfățișează o mică turmă de șase boi || urcînd un delișor, mînată de un văcar ; în stînga e o căscioară. La orizontul ocupat de un sat foarte depărtat, se vede, pe deal, o căruță încărcată cu oameni. Capul turmei e un taur negru; ceilalți boi sînt albi, murgi sau pestriți; dar fiecare în parte e un ce desăvirșit, și toți împreună se combină minunat. — P. Potter iubește și te face a iubi natura în sineși și pentru frumusețea ei Euijsdaelie aruncă pe gînduri triste, printr-un freamăt al vîntului, printr-un nor ce zburdă, printr-o piatră ce zace la pămînt.

Adrian van der Werff. O zice cine ce va vrea, îmi place acest pictor cu toată **maniera** sa; aci sînt multe tablouri de dînsul, toate linse și prelinse, toate cu de-amăruntul lucrute și poleite ea sticla. No 229 arată o Magdalina citind o carte într-o pădure în fundul caria se vede un pisc de munte; femeia sade pe o piatră, un vâl albastru îi ascunde o parte a pîntecelor, picerele mai sus de genunchi; pe jos e un cap de mort. Ideea și chiar felul sînt ale lui Correggio ; elementele materiale sînt aceleași într-amîndouă tablourile; în Van der Werff lucrul e desăvîrșit; n-ai nici o observație a face corecției trăsurilor; părul blond filiiie cu grație ; minile și trupul sînt perfecte, dar poza e manierată, și Magdalina citește pare c-ar vrea se fie văzută; n-are acel **abandon**, acea liniște sufletească care se vedea într-a lui Correggio ; aceasta e un lucru frumos ; cealaltă e un cap d-operă. Ou toate astea, Van der Werff e un pictor plăcut.

înainte d-a ieși din școala olandeză, voi se spun o vorbă și despre frumoasele tablouri ale lui Wouwermann, mai ales despre caii săi. Sînt mulți aci, și bag de seamă că mai în toate se află o mîrtoagă albă ce se (desemnă) * foarte frumos pe fundul mai totdauna negricios al tablourilor acestui pictor.

Mulți alți zugravi au tablouri frumoase aci; dar n-am vreme a mă opri dinaintea tuturilor; mai întii asta nici nu-mi place; îmi aleg un mic număr, și cu ele mă desfățez. Trebuie încă se spun că în acest muzeu an avut buna idee d-a aduna pe lingă fiecare mare pictor, pe toți cei mai mici care au lucrat în chipul lui; astfel sînt adunați mulți alții pe lingă Van der Werff, pe lingă Eembrandt, pe lingă Eibera etc.

530. Holbein. N-aș fi crezut niciodată pe Holbein în stare de a face un cap d-operă cu atîtea frumuseți ideale ! Iată ce e d-a cunoaște cu nedesăvirșire pe un mare artist; astfel, înainte d-a fi văzut tablourile lui Eubens de la Londra, îl socoteam, dupe ceea ce e de dînsul la Paris, un mare spoitor de pînză. Aci văz, pe un fund ce înfățișează o firidă cu susul în formă de scoică și cu parchetul învelit cu un covor în felul celor turcești,

o Madonă în picioare, îmbrăcată cu o roche lungă, verde-închis, cu brîul roșu și atîrnînd; în brațele ei ține copilul sînt, și mînele sînt în lung, una peste alta; părul ei, blond, e desfăcut și filiiie pe o neagră, ce ea poartă la spate. Figura cam roșioară, buzele ei ca au o expresie de bunătate ce însuflă totdeauna respectul. Ce gît mî și mai ales ce încîntător lucru de-a vedea acea îndoită bărbie sînt, asemeni, perfecte ; ciupagul rochii se sîrșește pătrat la piept cu un șnur roșu. Copilul e gol și se reazămă cu o mîină și cu capul în mîini; cealaltă mîină e întinsă ca cînd ar binecuvînta; dar po e plină de o grație copilărească și minunată. Ce obrăjel încîntător trup fraged ! Toate sînt lucrute cu o desăvirșire rară. — De partea a Madonii stau trei femei (muma și două fete) ingenunchiate; cele trei lor sînt interesante prin vechimea lor ; pare că vin din mahalaua a că. Obrazele lor, bine lucrute, exprimă o smerenie religioasă, dar ziată, ca personajele lui Murillo. De cealaltă parte e un bărbat și un tînăr, ingenunchiați; acesta ține cu mînele un alt băiețel, gîndit în picioare și zîmbește cu o expresie prea grațioasă. Ce gingași și părul lor blond și creț, cu ochii lor negri și vii, cu cărnurile albe și Ce frumos lucrat e acest tablou îndeosebi ! Ce maiestate în portul ce suavitare în privirea și în buzele ei ! Ce grație și ce frăgezime prunc ! Holbein e un mare pictor ! || Negreșit, aci e mai mult ma decît în Madonele lui Eafael, și mai mult decît într-a lui Murillo netăgăduit că simțimintele ce domnesc într-acest tablou sînt sînt mai mult decît omenești. Murillo face pe Madona extasiată de cerului, Eafael o arată ca un vecinie model în care se unesc n feciorească cu iubirea de mămă; o desparte de pămînt și face un ideal. Holbein ne arată pe Madona domnind cu blîndețe și ocrotind cu o binevoitoare maiestate pe cei ce-și pun credința

405. Van Dyck. Frumos e acest portret ! Un bărbat încă un chip foarte expresiv, îmbrăcat în blănuri, sade pe un jeț de le ce unele portrete sînt mai frumoase decît altele? Iată o chestie deslegare va explica totdeauna și superioritatea ca pictor a lui V

317. Rubens. Tot printr-aceia deslegare vom ști de ce un cu atît talent trăsurile fiilor săi, de ce doi copii în veșminte c al XVI-lea, unul stînd rezemat de o coloană, iar celalalt cu o păsărică, avînd amîndoi figuri grase, roșii și foarte puțin face a le privi cu admirație, în vreme ce trecem cu vederea tablouri de mari pictori, cu sujete mai vrednice de interes. Ca lucruri ale artei, talentul de a face bine un portret e încă pentru mine.

1329. Rembrandt. Cine vrea se știe ce e lumina în pictură se se uite la tablourile lui Eembrandt. Zugravul acesta n-are fețe; pentru dînsul spectrul solar nu e descompus; el nu cunoaște decît două lucruri: umbra și lumina. Vezi aci, la o masă, o mulțime de oameni cufundați în umbră, și, privește colo, la mijloc, chipul Esterii, ciudat împomponată și cu alb imbrăcată, luminat de o rază fierbinte. Formele obiectelor te resping; conturul lipsește, lucrul e nedesăvîrșit; dar contrastul acela al luminelor îți ia ochii, și te uiți cu plăcere la acea gradație a umbrelor ce scad treptat cu cît te apropii mai mult de punctul luminos. Acelaș efect îl simți și-n 10 îngroparea lui Hristos (1569).||

sv° Portretele făcute de Eubens, și mai ales no. 1549, au acelaș merit. La no 1570 văz pe Eubens peisagist și recunosc într-insul multă asemuire cu Euijsdael, ceea ce, negreșit, mă aduce a încheia că ceva din meritul ce te atrage către peisajele acestui pictor e măiestreața combinare a 15 luminelor ce se răsfrîng pe natura moartă. Văz aci un riu curgînd între vilcele, la poalele unui munte verde ce stă în stînga ; fundul e cam cenușiu, iar pe cer norii se întunecă ; ici-colo cite o căsuță ; și peste toate astea, norii cerului las umbre și lumini care, prin varietatea lor, îți mulțumesc privirea.

110. Murillo. Acest pictor a făcut două feluri de Madone. La Paris 20 se găsesc amîndouă felurile; aci găsesc numai una dintr-acelea pe care le-aș numi *Madonele pămîntești*. O figură de tinăra fată, mai mult simplă decît nevinovată, dar exprimînd simplitatea cu acea grație nespūsă ce știa a-i da Murillo (dovadă : tînărul cerșetor de la Paris); în brațele ei e un prunc ce caută cu mînele sinul mummii. în general, puțin efect moral, 25 dar o plăcută lumină, colori bine combinate și, o zic încă o dată, aerul acela de naivitate, care greu se găsesc aiurea.

4 oct< ombrie > 1855

VARIANTE, M

MUNCITORUL ROMÂN

Ediția I apare în revista revoluționarilor emigrați la Paris, *Junimea română*, nr. 1, mai 1851, p. 6, nesemnată. Foaia, «tipărită pe hîrtie subțire și ușoară, pentru ca să se poată strecura clandestin în țară la noi, pe sub vămile și carantinele rusești», — citește: țariste, contrarevoluționare, — era imprimată cu caractere latine, dar cu multe greșeli de tipar și cu multe grafii tradiționale și etimologice, lipsite de valoare fonetică. Cităm aci câteva greșeli de tipar întilnite în textul lui Odobescu: «roman», în loc de «român»; «rămân», în loc de «rămîn»; «viță», în loc de «viță»; «ochi», în loc de «ochii» (sau «ochii»); «venimoasă» în loc de «veninoasă»; *iata», în loc de «iată»; «a nație», în loc de «o nație». Grafii: *ă* este redat prin *d* (*desfășurlnd*), prin *o* (*cotre*) și *e* (*seu*); în locul diftongului *ie*, la început de silabă sau precedat de o consoană labială, se întilnește numai *e* (*erbiu*, *nicăieri*, *șueră*, *perd*); *j* în loc de *z* (*face*).

Ediția a II-a apare în *Scrieri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, volumul I, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887, în secțiunea / — *Primele încercări tipărite, 1851 — 1855*, p. 23—26, fără greșelile de tipar din prima ediție și cu ameliorări în ce privește grafia (*e* la început de silabă apare notat *ie*: *ierbiu*, *nicăieri*, *șuieră*), dar, precedat de consoană labială, rămîne notat *e* (*perde*); *ă* este redat priri *â* (*desfășurlnd*), dar și prin *e* (*semănat*); *i* prin *d* și *i* (*România*, *riuri*), dar și prin *â* (*amândouă*, *pământul*, *stâlpul*); «inovații» grafice: semnul *e* notează pe *a* (*abie*, *deca*, *seu*, *țera*), dar și diftongul *ea* (***Nigră***); *o* notează diftongul *oa* (*pole*, *sore*, *tote*), semnul *g* notează pe / (*faga*), semnul *dl* pe *z* (*frundele*, *dîua*), iar grupul de litere *sc* grupul *șt* (*conștiința*, *nascere*); sub influența etimologismului, apare și scrierea prefixelor *răs-* și *râ-* ca *res-* și *re-* (*respîndit*, *remîn*).

SIGLE

- A — ediția I — publicată în *Junimea română*, Paris, nr. 1, mai 1851, p. 6.
B — ediția a II-a — publicată în *Scrieri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, volumul I, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887, în secțiunea / — *Primele încercări tipărite, 1851 — 1855*, p. 23-26.
P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

V A R I A N T E

31

2 se-ntinde B; se întinde A || 4 răpezi B; repezi A || 6 sub B; la A 119 vâlcea 5; vilcea A || 10 pustiul P; scris: pustiul BA | semne B; semnele A | j 13 printre pinte A || 16-17 ofilire (abatere) și osteneală B; abatere și osteneală A || 17 sub B; subA | scinteiază B; scinteie A | cari B; care A || 18—19 așa de bine lămurite B; așa de lămurite A || 19-20 au a purta B; au a duce A || 20 au adăogit B; au adăogat A || 21 simțiminte P; scris: simțimente B; simțiminturi A | expresie B; espresie A || 26 moliciune B; moleciune A | dezbinarea B; dezghinarea A 1 inimele B; inimile A || 28 să B; se A ||

32

*6 acestea 5; astea A | j 7 care i-1 dă și i-1 ia B; care i il dă și i il ia A | după B; dupe A | voință-i B; voința-i A || 11 să țină B; să ție A | sint PA; scHs: sunt .£ || 12—13 onorează B; onoară A || 14 străinilor B; streinilor A || 15 îngrijirile B; îngrijirele A \ pustiele PA; scris: pustiile B || 16 nalte B; inalte A | pășuni B; pasiuni A || 17 frumoasele B; fromoasele A || 18 îmbelșugate, B; imbelșugate A || 21 cari B; care A | străine B; streine A || 22 asupra adevăratului român B; asupra muncitorului, asupra adevăratului român: A | a-i inapoia B; a-i inapoi A || 23 ce el ne dă B; ce ne dă A | J 24—25 adincă ofilire (abatere) în care pare B; adincă abatere în care se pare A | j 25 lui B; sale A | J 26 Paris, 1851 B; omite în A. ||

N O T E

Din grupul de tineri revoluționari, colaboratori ai revistei *Junimea română* pe care Odobescu îl va evoca mai târziu în *Junimea română din Paris pe la 1852*, făceau parte, afară de Odobescu, P. Iatropol, Dimitrie Florescu, D. Berendei, G. Cretzianu, Al. Sihleanu. Întregul grup stătea sub influența lui Bălcescu, care publică aici, tot fără semnătură, articolele: *Trecutul și prezentul și Revoluțiile romane (Discursul cetățeanului Bălcescu*, cunoscut sub titlul *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, titlu dat de Odobescu cu ocazia retipăririi acestui articol în *Revista română*, 2 (1862). - Asupra atribuirii acestor articole, vd. G. Zăne, în K Bălcescu, *Opere*, l.1, partea 11-a, ediție critică adnotată, cu o introducere de B. U. C., 1940, p. 263 urm. și 265 urm.). iQdobeșcu a transmis informația că din *Junimea română* au apărut trei numere, tipărite „pe hirtie subțire și ușoară, pentru ca să se poată strecura clandestin în țară la noi”, o informație trecută apoi în lucrările lui Di Iarcu, *Bibliografia chrcnologică română*, ed. 2-a, Buc, 1873, p. 61, Dan Simonescu, *Din istoria presei românești. Republica română, Paris, 1851, Bruxelles, 1853*, Buc, 1931, p. 8*urm. și p. 36 urm., Al. Cretzianu, *Din arhiva lui Dumitru Brătianu*, voi. I, Buc, 1933, p. 299, nota 2). G. Zăne (*op. cit.*, p. 263) este de părere că informația aceasta se datorește unei erori a lui Odobescu și că, de fapt, din *Junimea română* n-au apărut decât două numere, singurele de altfel pe care le păstrează Biblio-

† *Sintagma adevăratului român este culeasă cu caractere cursive, atît în textul de bază (B), cît și în ediția anterioară (A).*

teca Academiei Bepublicii Socialiste Eomânia* sub cota P II 2180. Din aceste două numere, numai cel de-al doilea este tipărit pe hirtie subțire cum își amintește Odobescu. Mei unul din articolele celor două numere (îngrijite de Dimitrie Florescu, cum ne anunță ultima lor filă) nu e semnat, dar pretutindenii se simte duhul lui Bălcescu. Articolul din fruntea primului număr, *Scopul nostru*, este caracteristic pentru starea de spirit a revoluționarilor exilați și a studențimii care îi înconjurau.

Acest articol-program este scris, dacă nu de Bălcescu, în tot caz sub influența lui. Interesantă este, în această privință, comparația articolului-program din fruntea *Junimei române* cu articolul lui N. Bălcescu *Mersul revoluției în istoria românilor*, apărut cu un an mai înainte în *România viitoare*, Paris, 1 (1850), p. 7—16. Această comparație stabilește identitatea ideilor propagate de cele două texte (unitate, libertate, democrație), în forme foarte apropiate de exprimare, cum o dovedește această alăturare :

N. Bălcescu : *Mersul Revoluției*

Scopul nostru, în *Junimea română*

... în zadar veți ingenunchia și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a o lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pămîntului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele.

... Să ne convingem de acest adevăr: fericirea noastră nu va veni nici o dată o capitele coronate, ajutorul nostru nu va veni nici o dată de la streini. în noi este puterea, și noi înșine nu vom fi tari pînă vom fi o dată uniți.

Nu încapă îndoială că autorul articolului *Scopul nostru* cunoștea de aproape scrierile lui Bălcescu, dacă acesta nu va fi fost el însuși autorul rămas anonim. Influența lui Bălcescu este prezentă și în *Muncitorul român* al lui Odobescu. Mai întii faptul că Odobescu folosește cuvîntul *muncitorul* pentru a desemna pe țăran provine poate din aceea că în textul autor traduce pe fr. *travailleur*, întrebuițat de Bălcescu în *Question économique des principautes danubiennes*, Paris, 1850 (textul inspiratorului miciei scrieri a lui Odobescu). Cp. în acest sens la Bălcescu (*op. cit.*, cap. I) *L'exploitation par la corvee <.. > crea une position aHnferiorite au travailleur*, sau *Les travailleurs, presses par la faim, forces de tont accablées finirent bientôt par perdre jusqu'à leur liberté individuelle et devenir de la glebe*. Apropierile ce se pot face între *Muncitorul român* al lui Odobescu și *Question économique* al lui Bălcescu sînt însă mai numeroase. Amintim scrieri încep cu o evocare a frumosului peisaj al țării:

Bălcescu

Odobescu

Artiste, erudit, poete ou homine d'affaires parcourant le Bas-Danube, quel voyageur ne s'est pas senti dans les Principautes roumaines émerveille a l'aspect de leur riche nature: rivieres abondantes, sol fecond, montagnes grandioses cachant des tresors, climat temperé, ciel bleu et limpide l

Lată e cîmpia ce se-ntinde la poalele munților Carpați; fața ei netedă și desigur se pierde în depărtare pe malul marelui Dunări; citeva riuri spumegoase și râuri altele line și largi, scoborîndu-se din munți în piscuri de către miază-noapte, șerpuesc pe tr-insa, desfășurînd undele lor azurii pe razele călduroase ale soarelui.

în continuare notăm Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România — B

După această evocare de natură, cu note comune, ambele texte trec la portretul omului care locuiește ținutul zugrăvit mai înainte. Și aici note comune :

Bălcescu

t. Un fantome hâve, fievreux, debile, à peine couvert de haillons, surgit de dessous terre; l'étranger, saisi d'une impression pénible, se demande si c'est une figure humaine ou quelque être inconnu à la science qu'il a devant les yeux... le sourire amer qui effleure cette physionomie, le regard douloureux mais encore fier qui s'élève vers le ciel par intervalle, accuse une souffrance injuste entre laquelle ce regard et ce sourire semblent protester.

Odobescu cere apoi unirea românilor și Împroprietărirea țăranilor adică cele două ținte ale acțiunii politice a lui Bălcescu. Împroprietărirea țăranilor este nu numai dreaptă, dar și nobilă. Prin înapoierea pământului în stăpînirea țăranilor se va face un act de justiție, dar și unul folositor prin proprietatea asigurată de noii stăpînitori ai pământului. Eegăsim aici mersul raționamentului din *Question économique* unde capitolele XXII și XXIII își propun a dovedi că *Llappropriation des paysans est juste și l'Sappropriation des paysans est utile.*

I *Muncitorul român* este prima pagină de proză publicată de Odobescu, dare conține elemente de stil și artă literară pe care scriitorul matur de mai târziu le va relua și dezvolta : construcții periodologice, descriționism. La 17 ani, Odobescu se găsește în stăpînirea unora din mijloacele lui caracteristice, însemnată este însă mai cu seamă fixarea unei poziții ideologice, care va determina pînă târziu atitudinea scriitorului.

Odobescu

...Abia dacă, seara, cînd insectele șuieră printre frunzele ierbii, se ivește pe cîmpia întinsă cîte un foc depărtat și, împrejurii, chipurile obosite a vro cîtorva plugari, ce-și pregătesc cîna, prin care vor sfîrși trudnica' lor zi de muncă.

Dar în acele chipuri se vede ceva mai mult decît ofilire (abatere) și osteneală; sub fruntea lor zbircită, scînteiază încă niște ochi cari cată a vedea un viitor mai fericit-acele trăsuri așa de regulate, așa de bine lămurite, conțin într-însele o putere, o energie, o stăruință, care, negreșit, au a purta mari și minunate rîduri.

IOANA D'ARC, FECIOARA DIN ORLEANS

Această adaptare a fost publicată prima oară, neșemnată și nedatată, — ca și *Muncitorul român*, — cu titlul *Fecioara din Orleans*, în *Calendar popular pentru anul 1852, care este bisect și de 366 zile*, anul XIII, București, în tipografia G. A. Rosetti și Vinterhalder (Winterhalder), p. 15—28. « Ilustrat cu gravure », — numai două, executate în litografia lui G. Venrich (Wenrich), «supt Mihai-vodă, nr. 844 », din care, prima, cu legenda *Ioana d'Arc*, iar a doua, *Libraru chinez*, — *Calendarul popular pentru anul 1852, care este bisect și de 366 zile* « copfindes » «zilele, duminecele, sărbătorile și săptămînile calendarului vechi și nou, părțile și timpurile anului, schimbarea lunelor, răsăritul și apusul soarelui, pascalia, cronologia, eclipsele și însemnări astronomice, bilciurile și tirgurile țării ș.c.l. » urmate de un almanah științifico-literar compus din articolele : *Sistema planetelor*, — *Despre aeroliți (pietre meteorice)*, — *Fecioara Orleans, Ioana d'Arc*, — *Franklin*, — *Epocele celor mai însemnate descoperiri geografice*, — *Librăria la China*, — *Căldura animală și Populația pământului*. Simpla înșiruire a titlurilor este elocventă pentru rostul povestirii lui Alexandru Odobescu în cuprins : acoperirea temei istorice a calendarului popular.

Tipărit cu caracterele scrierii de tranziție, textul adaptării conține numeroase greșeli din care unele destul de grave, dacă nu uităm scopul instructiv pe care îl avea calendarul «în veacul al șaptesprezecelea» în loc de «în veacul al patrusprezecelea»; «O as de nepăsare <... > e grea e înțeles» în loc de «O astfel de nepăsare <... > e grea de înțeles»); «dinadinsul» în loc de «dinadinsul», «la poalele munților Voegi» în loc de «la poalele munților Vosgi»; «se zicea cu Ursitele» în loc de «se zicea că Ursitele»; «se sfătui că preotul» în loc de «se sfătui cu preotul», «ajunsese» în loc de «ajunse *»; «făcuse atîtea zgomot» în loc de «făcuse atîta zgomot»; «înconjură» în loc de «înconjurau»; «aceasta» în loc de «acestea»; «lăcrăma» în loc de «lăcrăma»; «a unei inimă» în loc de «a unei inimă»; «ea nu știa» în loc de «ea nu știu» sau poate «ea nu știa»; «făcătoare de fermece» în loc de «făcătoare de farmece». După cum se constată, câteva din aceste erori ale tiparului provin din lecțiuni ipotetice de care, lipsind manuscrisul, nu am putut să nu ținem seama în *Varianta*.

Ediția a doua și totodată ultima originală apare în culegerea *Scrieri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, volumul I, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887, p. 3—4, intitulată *Ioana d'Arc, Fecioara din Orleans*, localizată și datată «Paris, 1851», în frunza

¹ Pe coperta interioară a *Calendarului...*, povestirea lui Odobescu este intitulată *Fecioara din Orleans, Ioana d'Arc*.

secțiunii I — *Primele încercări tipărite, 1851—1855*. Cum datările retrospective ale lui Odobescu sînt, îndeosebi pentru această perioadă, 1848—1860, destul de aproximative¹, și cum nu putem considera paginația din *SLI (1887)* ca indicație cronologică, am dat întietate în ediția noastră articolului *Muncitorul român*, datat de asemenea 1851, dar inserat în paginile următoare (23—26).

Ultima ediție, tipărită cu caractere latine, îndreaptă greșelile de tipar din prima ediție, nu însă fără a face loc altora, — e adevărat, mai puțin grave : «*Orleans*» în loc de «*Orleans*»; «*părea*» în loc de «*părea*»; «*Badricourt*» în loc de «*Baudricourt*»; «*cuprinsa*» în loc de «*cuprinsă*»; «*Franciei*» în loc de «*Franciei*»; «*cetățuie*» în loc de «*cetățuie*»; «*ținînd în mînă o mică secure, și în cealaltă un paloș*» în loc de «*ținînd într-o mînă o mică secure, și în cealaltă un paloș*»; «*respunse*» în loc de «*răspunse*»; «*Compiegne*» în loc de «*Compiegne*»; «*tovarășii*» în loc de «*tovarășii*» etc.

Deși oscilațiile grafice, fonetice și morfologice sînt mai frecvente decît în ediția anterioară, și deși influența etimologismului este evidentă, ținînd seama de numeroasele modificări stilistice operate, — probabil de Odobescu, — am considerat textul acestei ediții ca text de bază.

S I G L E

A — ediția I — tipărită în *Calendar popular pentru anul 1852, care este bisect și de 366 zile anul XIII*, București, C. A. Rosetti și Vinterhalder, p. 15-28.

B — ediția a II-a — tipărită în *Scieri literare și istorice ale lui A. I. Odobescu, Volumul I*, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887, în secțiunea I — *Primele încercări tipărite, 1851—1855*, p. 3—21.

P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

V A R I A N T E

34

¹ Ioana d'Arc, Fecioara din Orleans B; Fecioara din Orleans A jj 2 patrusprezecelea B; *corupt*: șaptesprezecelea A j dupe B; după A | Francia B; Franța A jj 4 Franciei B; Franței A jj 6 străinului B; streinului A | amenința B, amerința A || 7 regatul B; rigatul A | provincii B; provincii Al primeau B; *scris*: priimeau A || 7—8 condițiuni B; condiții A || 8 armata B; armia A i Franciei B; Frânții A | după B; dupe A || 9 francez B; franțez A j Carol al VI-lea B; Carol VI A | j 13 Winchester B; Vincester A (| 13—14 Franciei B; Frânții A | J14 a se trimite împotriva B; a se trimite împotriva A J armate B; armii A | j 14—15 comandate B; comănduite A || 15 Bedford B; Bedford A I Suffolk B; Sufolc A || 16 Franciei B; Frânții A | de a B; d-a A || 18 cari B; carii A | nemaigăsind B; *corupt*: nemaigăsind A | împotrivire B; împotrivire A J | 19 orice B; orce A jj 21 Carol al VII-lea B; Carol VII A Jj 22 Chillion B;

¹ Vezi, în volumul de față, p. 225 și 229.

² «*bisericii*» și «*bisericeb*», «*că*» și «*că*», «*desfrînată*» și «*desfrînată*», «*iarăși*» și «*iarăș*», «*i orice*» și «*orce*», «*primim*» și «*priimim*», «*sint*» apare scris «*sunt*», «*spăimînta*» și «*spăimînta*», «*trămite*» și «*trămite*», «*viața*» și «*vieța*» etc.

Șilion A | j 23 curteni B; curtezani A jj 25 Agnes B; Aniesa A jj 27 partea ei B; pa A | cari B; care A || 28 carele B; care A j | 30 Dunois B; Diunua A (Xaintraillie Csentralie A | trimite B; trimite A | j

35

1 de pe B; dupe Aj Franciei B; Frânții Aj seînteie B; schinteie A || 3 amenința amerințau Ajj 4 Franciei B; Frânții A jj 5 Henric al IMea B; Enric II Aj c B; care A || 6 Francia B; Franța A | provincie engleză B; provinție engleză A jj 7 să rămînă B; să rămîie A | j 7—8 părea a fi nepăsător B; părea în nepăsător B; care A | j 9 Franciei B; Frânții A || 10 Chillion B; Șilion A jj 11 pînă a-și uita chiar B; pîn-a B; și chiar A | greu B, grea A jj 12 pe atunci B; p-atunci A | poporul vedea B; po; Frânții vedea A jj 14 dinadinsul B; *corupt*: dinadinsul A jj 15 și îndată B; și-ndată A | j 16 Franța B; Frânții Ajj 16—17 provincia Lorenei B; provinția Lorenei A | j 17 rariștele B; răriștele A | i 18 sint PA; *scris*: sunt B \ pășuni B; păștiuni <*corupt*: pășciuni>. A jj 19 munții B; munții A | j 20 sint PA; *scris*: sunt B j aceste B; acele A || 22 mănăstirei B; mănăstirii Ajj 23—24 unui PA; a unui B \ 24 Iacob B; Iacov Ajj 26 tatăl PA; tatăl J3jj27muma ei B; muma A | j 28 să scrie B; a scrie Aj să citească B; a ceti Aj o învăța B; o-nvăța Ajj 29 să scrie B; ea Ajj 30 sorbi B; soarbse A | mumei B; mumii Ajj 31 primim P; *scris*: priimim BA | j 32 sintj PA; *scris*: sunt B \ sint^ PA; *scris*: sunt B \ j 33 ani B; luni A || 34 Din fire B; De car A | j 38 avea B; avu A || 40 stejarii B; stejari A jj41 subt PA; sub JB | j

37

1 basme B; basne A || 4 pe B; pre Ajj 5 dupe B; după Ajj 7 războiul B; război Ajj 9 a pur a da A || 10 trămite B; trimite A | trămise B; trimise A | j 11 Israel B; Israil A || 12 poporul A | j 13 ei B; *omite în* A jj 13-14 sînta Mărgărita B; sînta Mărgărita A || 14 sînta sfîntul A | sub B; în A | j 19 Ioano £; Ioana Ajj 20 Franciei B; Frânții A | j 21 sintj *scris*: sunt JB || 21-22 să min B; să mii A || 22 îi răspunse B; îi înapoi Ajj 23 Vaucouleurs B; Voculer A | 1 trămite B; trimite A | j 24 Sînta Ecaterina și sînta Mărgărita B; Sînta Ecaterina și sînta Mărgărita Ajj 25 care îi B; care-i A jj 26 Acel B; Acest A | chiar sînta însuși sfîntul Ajj 26—27 judicăților B; judecăților Ajj 28 cuprinsă B; plină A | Franciei B; Frânții A || 29 sintelor B; sfintelor A || 30 dînsa B; ea A | sîntele B; sfintele A | j 31 atunci B; acum A | j 34—35 de unde păsările veneau să mănince din mina ei B; de unde a clopotul, și unde păsărică cea mică venea să mănince din mină-i Ajj 36 sîntele B; sfintele A | j 37 fete B; *omite în* Ajj păsările B; păsările Aj și... B; și A || 39 îi B; *omite în* A | j 40 ia și Aj să pună B; să puie A || 41 Tatăl PA; Tatăl B jj dacă B; dacă A | j

38

1 minele B; miinele A | ea B; *omite în* A \ \ 4 împotrivindu-se B; împotrivindu-se A | voi vrură A | j 5 acelaș B; acel A || 8 primi P; *scris*: priimi BA j să vorbească B; a A || 9 cu căpitanul B; căpitanului A j Vaucouleurs B; Voculer Ajj 10 tatăl ei B; tatăl să de a-și B; d-a-și Aj voi B; vru Ajj 11 Baudricourt B; Bodricurt A | sosi B; veni Ajj 12 tinele B; prietenele Aj sub B; subt Aj | 13 prietină B; prietenă Aj tovarășă B; tovarășii

voi *B*; vru Ajj 15 Vaucouleurs *B*; Voculer AJj 16 primi *P*; *scris*: priimi *AB* || 16-17 prietinie prietenie *A* || 17 Baudricourt *B*; Bodricurt *A* |cu ton *B*; cu un ton *A* |j 17—18 trâmite *B*; trimite *A* |j 19 pină în *B*; pină-n *A* || 20 Franciei *B*; Frânții *A* | este *B*; e *A* | numai *B*; *omite în A* || 21 ci e chiar a lui Dumnezeu 5; ci a lui Dumnezeu chiar *A* |j 23 să se întoarcă *B*; să se-ntoarcă *A* || 24 poporul *B*; popoul *A* |1 sințenia *B*; sfînțenia *A* |J| 25 ca s-o vază *B*; spre a o vedea *A* | Un cavaler întrebă *B*; Un cavaler o întrebă *A* || 28 orășanii *B*; orășenii *A* |j Vaucouleurs *B*; Voculer *A* |J 29 Chillion *B*; Șilion *A* |j 32 prea era *B*; era prea *A* || 33 ca să se teamă *B*; spre a se teme *A* || 34 se revărsa *B*; se răspindea *A* |j respect *B*; respectul *A* |j|35 dar *B*; *omite în A* || 36 hoții hoți *A* | voiau *£*; vreau *A* || 39 Chillion *£*; Șilion *A* |, împotriva *£*; împotriva *A* |JJ 40 să se adune *B*; să s-adune *A* | se cuvine *B*; trebuia *A* |JJ 40—41 să vadă *B*; să vază *A* |J 41 primi *P*; *scris*: priimi *BA*\\

40

1 stau îmboldiți *B*; erau îmbulziți *A* \\ 2 să vadă *B*; de a vedea *A* |j 4 să vadă *B*; să vază *A* |JJ 5 sint *PA*; *scris*; sunt *£*|| 6 ca să scap *B*; spre a scăpa *A* || 7 Francia 5; Franța *A* | totul *B*, tot *A* |J și *B*; *omite în A* \\ 8 într-una și aceeași *B*; într-una singură *A* |*A* duce *B*; *A* face *A* | împotriva *B*; împotriva *A* || 9 sintei *B*; sfintei *A* | Franciei *B*; Franței *A* | împotriva *B*; împotriva *A*,|J| 10 este *B*; e *A* || 11 ca să o cerceteze *B*; spre a o cerceta *A* |J| 11—12 la întrebările *B*; întrebărilor *A* |JJ 12 simplitatea *B*; simplitatea *A* |J văzîndu-o *B*; văzînd-o *A* || 13 de *B*; *omite în A* \ trâmîsă *B*; trimisă *A* |J| 14 stătu *B*; fu *A* |JJ 16 ținînd *B*; țiînd *A* |într-o mină *PA*; *corupt*: în mină *B* |j o mică secure *B*; o bardă mică *A* | cealaltă *B*; cealaltă *A* |JJ 18 sintele *B*; sfintele *A* || 20 să înainteze *B*; să mai înainteze *A* | voiau *B*; vreau *A* |J 22 Ioana, vorbind mereu poporului cu o mare blindețe, ajunse *B*; Ioana ajunse, "vorbind mereu poporului cu o mare blindețe *A* |J 23 cetății *B*, orașului *A* |JJ 24 pe *B*; peste *A* \ le *B*; *omite în A* |JJ 25—26 și înainta *B*; și se înainta *A* |J|26 poporul *B*; popoul *A* |JJ 27 îmbătați *B*; beat *A* | religione *B*; religie *A* |JJ 28 deniei; denii *A* | Sintei *B*; Sfintei *A* || 29 lăcrima *B*; lăcrăma < *corupt*: lacrămă> *A* || 30 bătălie *B*; bătaie *A* || 33 cari-i *B*; care-i *A* |J aduceau *B*; aducea *A* |J ea *B*; *omite în A* | curgînd *B*; *omite în A* |J 34 francez *B*; franțez *A* |j 35 francezii *B*; franțezii *A* | atacase *B*; atacaseră *A* | să dea *B*; a da *A* |JJ 39 sub *B*; subt *A* |j 41 cu toate acestea *B*; cu toate acestea însă *A* |{ atîți, *B*; atîția *A* |J atîți^ *B*, atîția *A* |j 42 luptă *B*; bătaie *A* |j

41

1 se porni *B*; porni *A* |j 2 strejile *B*; paznicii *A* | voiră *B*; vrură *A* || 3 poporul *B*; popoul *A* |j 4 celalalt *B*; celălalt *A* || 7a se sui *B*; a se urca *A* |JJ 8 pe *B*; de *A* |J se sculă *B*; se scoală *A* || 9 iarăș *B*; iarăși *A* | zări *B*; vedea *A* |j 10 cari *B*; care *A* |J priveau *PA*; *scris*: priiveau *B* \ de pe *B*; după *A* || 11 crîncenă *B*; groaznică *A* | deteră năvală *B*; năvăliră *A* |JJ 12 Gloata Multimea *A* |j împotriva *B*; împotriva *A* | englezilor; *B*; englezilor, *A* | aceștia *B*; care *A* || 13 părăsînd *B*; lăsînd *A* | în mîna *B*; *omite în A* |j 15 Bogency *B*; Bogensi *A* |J la Carol al VII-lea- *B*; către Carol VII *A* || 16 încoronat *B*; întronat *A* \ de vreme ce *B*; fiindcă *A* |J 17 încă stăpînite *B*; stăpînite încă

A | vrăjmaș *£*; vrăjmași *A* || 18 dușmană *B*; vrăjmașă *A* || 19 Francezii *B*; Fraiițezii stau *£*; erau *A* ||20 trebuie trebuia *A* |JJ 22 dojenea *B*; *omite în A* || 25 tărîmurile tărîmuri *A* | să vină *B*; să..meargă *A* \\ 26 curtezani *JB*; curtizani *A* | se împotriveau *£*; se-impotrivi *A* || 28 poporului popoulului *A* || 29 împotrivire <*B*; împotrivire *A* | Troyes Troa *A* | voia *B*; vrea *A* \\ 31 Chillion *B*; Șilion *A* | să-și urzească *JB*; să-șifacă *A* | sub *A* |J 32 puse *B*; nune *A* |, începu *B*, începe *A* | supuse *B*; supune *A* | deschis deschide *A* ||33 piedicile *B*; picioarele *A* | duse *B*; duce *A* | Carol al VII-lea *£*; Carol VI 35 .. făcu *B*; se face *A* | Francia *B*; Franța *A* || 36-37 de a-și susține neatîrnarea *B*; de susține neatîrnată *A* || 38 umplea *B*; umplu *A* | acu *B*; *omite în A* \ misiunea *B*; misia *A* | ingenunchie *B*, ingenunchie *A* | zise *B*; zice *A* || 39-40 eu am avut datorie să scap *B*; eu am de datorie a scăpa *A* ||40 să te ungi rege *B*; a te unge rege *A* |' să-ți pun pe cap coroana Franciei *B*; a-ți pune în cap coroana Frânții *A* || 41 că m-a ajutat întru toate *B*; care m-a ajutat în toate *A* |j 42 să mă întorc în sat la mine *B*; a mă întoarce în satul meu

42

1 voi *B*; vru *A* | dînsa .*B*; ea *A* |J supunîndu-se *B*; supunîndu-se *A* || 1—2 rugămintel rugăciunilor *A* |j 2 și poporului *B*; și ale popoulului *A* || 3 Francia *B*; Franța *A* | își *£*; om *A* | adevăratu-i rege *B*; adevăratul ei rege *A* |j 4 timp omrte *în A* || 5 armele franceze *B*; armile franceze *A* | se porniră porniră *A* |j înspre *B*; către *A* |j 5—6 pentru *B*; spre dupe *B*; după *A* |j 7 rău *B*; greu *A* | să scadă *B*; a scădea *A* || 8 adeseori *B*; adesea *A* | întrebuintați-mă *B*; întrebuintați-mă curînd *A* |j 12 sintă *B*; sfînta *A* | dimpotrivă *B*; dimpotrivă *A* |U 13 rugîndu-o *B*; rugînd-o *A* | să pună *B*; să puie *A* |j 14 a le simți *B*; a le sfînti *A* |j ii *B*; *omite în A* || 16 - Compiagne 5; Compieni *A* || 17 avea *B*; trebuia *A* | 19 cari se retrăsese *B*; care se retrăseseră *A* |j 20 Apucă și dînsa înapoi *B*; Se trase înapoi *A* | minile *B*; miinele *A* |j 21 Ligny *B*; *Linii *A* || 24 Compiagne *B*; Compienii *A* ||26 Francia Frânții *A* | desnădejduire *B*? desnădejduire *A* | genuchi *B*; genuche *A* || 27 să o -*B*; să o franceză *B*; franțeză *A* |j 28 bîgînd-de seamă *B*; văzînd *A* | dupe *B*; după *A* ||29 să fugă să scape *A* |j unde *B*; în care *A* |Rauen *B*; Ruan *A* |j 29-30 ca să i se facă acolo și judeea unde trebuia să i se facă judecata *A* || 31 Omul mîsărcinat cu acest proces *B*; Omul mîsărcinat cu-acest proces *A* |J Cauchon *B*; Caușon *A* |j 32 englezilor *B*; Engliterii *A* | dînsa *B*; vrăjmaș *A* || 32--33 încercă *B*, încercară *A* || 33 este *B*; e *A* |j 34 simplitate *B*; simplitate *A* ||35 adese *B*; adesea *A* |j orice *B*; oricare *A* |j i se făceau *B*; cei se făceau *A* | bisericeii *B*; bisericii *A* |j 38 Aduceți-vă *B*; Aduceți-vă-ți *A* |j 39 și. *B*, *omite în A* \ turbați *B*; tulburați *A* |j se răsipeau *B*; se răspîndeau *A* |j

43

1 ,cum *B*; *omite în A* \\ 2 trebuie *B*; trebuia *A* |J 4 Cauchon *B*; Caușon *A* | să grăbească *B*; grăbească *A* |J 5 amenințîndu-1 *B*; amenințîndu-1 *A* |J că-1 vor spînzura *B*; de a-1 spînzura *A* \ dacă *B*; dacă *A* |J 7 temnița *B*; Închisoarea *A* |J expusă *B*; espusă *A* || 8 cari *B*; care *A* || 9 pe un mînure p-o mină *A* |J 9-10 nu avea altă apărare decît hainele ei *B*; nu era apărată decît de haine

A 1111 deșteaptă **B**; **omite în A** j impunind **B**; impuind A | mai mult **B**; **omite în A** \ 12 pozițiune **B**; poziție A || 12_13 ea, sârmana **B**; **omite în A** jj 13 Ge **B**; Care A || 14 care **B**? ce **A** | mîngîieri **B**; mîngăieri A | mumei **B**; mumii **A** \ aceea **B**; **omite în A** jj 15 suferă 2?/ sufer A j | 16 așa **B**; destul A || 17 încît nici voie nu-i deteră **B**; spre a nu-i da voie A || 13 învierii **B**; învierii A || 10 Dupe **B**; După A 1 sărbători 2?; aceste sărbători A | slăbiciunea **B**; abaterea A JJ20 rosti **B**; pronunță A | tărie **B**; energie A || 20—21 bine am făcut **B**; am făcut bine A || 21 dupe **B**; după A || 22 Franciei **B**; Franței A | dinșii **B**; ei A || 23 de cum **B**; de cît A 1 sînt **P**; **scris**: sunt **B**; **omite în A** jj 24 împotriva ei i?; împotriva-i A J prin aceste &; printr-aceste A j | 25 amenințările J5; amerințarea **A** | desnădăjduiți **B**; desnădăjduiți A jj 26 vreun **B**; vrun A jj 27 vină **B**; vina A | îmbrăcăminte **B**; îmbrăcăminte Ajj 28 De oră ce **B**; De vreme ce A Jj 30 că a purtat **B**; c-a purtat A jj 31 știu **B**; **corupt**: știa **lecțiuni ipotetice**: știe și știa A || 31—32 să spună **B**; a spune A || 32 fusese **B**; era A J | 33 le **B**; oraite f/i A J numindu-o i?; numind-o A | 34 farmece i?; **corupt**: fermece A J să o arză **B**; s-o arză A Jj 35 Carol al VII-lea **B**; Carol VII A jj 36 așeza **B**; pune A jj 37 națiuni nații A | care numai prin puterea ei devenise biruitoare **B**; ce devenise, prin puterea ei, biruitoare A | j 37—38 aceea simplă și eroică fată de la cîmp **B**; **omite în A** jj 38 era cu totul uitată **B**; era uitată cu totul A J | 39 să o răpească **B**; s-o hrăpească A J minele-**B**; miinele A jj 40 împotriva **B**; împotriva A || 41 mai mult **B**; **omite în A** | să o ștergă **B**; a o șterge A | de deplin **B**; cu totul A | j

45

1 ea J3; **omite în A** J ar fi avut **B**; avea A 1 însă **B**; **omite în A** Jj 1—2 nu rosti un cuvînt **B**? nu zise nici un cuvînt A (| 2 împotriva **B**; împotriva A jj 3 ar fi crezut **B**; și ar fi crezut A j face **B**; e A | mare, **B**; **omite în A** Jj 3—4 dacă ar fi învinovătit **B**; d-a învinovăți A jj 4 decel mai cuvios respect **B**; de atît respect A jj 5 sosi **B**; ajunse A | pe o căruță **B**; într-o căruță A | desvelită **B**; desvălită A Jj 6 poporului **B**; poporului A j pe piața mare **B**; pină la piața mare **A** | Rouen **B**; Ruan A | 7 declamă **B**; făcură A JJ 8 vestindu-i **B**; prevestindu-i A | poporului **B**; popolului A j ea **B**; **omite în A** || 11 biată **B**; biată A J voind **B**; vrind A | să-i prelungească **B**; a-i prelungi A jj 12—13 despre legea și faptele sale **B**; asupra legii și faptelor sale A || 13 ostașii **B**; soldații A jj 13—14 pe rugul unde **B**; pe rugul (jertfelnic) unde A Jj 16 cuvios **B**; cu respect A | j 17 de la rug **B**; rugului A || 21 îndată **B**; la urmă A jj 22 de **B**; pe A jj 23 **rînd de puncte în B**; **omite în A** || 25 dupe **B**; după A jj 26 în scrum și cenușă **B**; în cenușă **A** Jj 28 sintă **B**; sfînta A || 30 sintă **B**; sfînta A j a fost **B**; fu A jj 30—31 Ioana d'Arc, Fecioara din Orleans **B**; Ioana A || 31 către **B**; pentru A jj 32: Paris, 1851 **B**; **omite în A** JJ

NOTE

Faptul că C. A. Eosetti și E. Winterhalder cer tinăruului Odobescu pe atunci la Paris un articol despre Ioana d'Arc pentru a-l publica în al *L'Annuaire de la France*, V^o 1852 stă în legătură cu interesul epocii pentru figura eroinei. În anii imediat anteriori publicației lui Odobescu

apăruseră lucrările lui J. Quicherat, *Proces de condamnation et rehabilitation de Jeanne d'Arc etc*, 5 voi., Paris, 1841—1849, *Aperçus nouveaux sur l'histoire de Jeanne d'Arc*, Paris, 1850, apoi Barthélemy de Bauregard, *Histoire de Jeanne d'Arc*, 2 voi., Paris, 1847, o serie care continuă în 1 și mai tirziu prin lucrările lui J.-J. Poichat, Abel Desjardins, A. Lafontaine, A. Benzi, Barante, H. Wallon etc, adică contribuția erudiției ieșite din romantism în legătură cu marile figuri ale trecutului național.

Odobescu nu se conduce în narațiunea sa după marile lucrări erudiției contemporane, ei, după cum am crezut că pot afirma în introducerea la A. Odobescu, *Opere*, voi. I, Buc., E.S.P.L.A., 1955, p. 18 expunerea lui J. Michelet, în *Histoire de France*, voi. V, consacrat în parte evenimentelor în legătură cu Ioana d'Arc Odobescu a citit cu siguranță *Istoria Franței* a lui Michelet; ediția acestei opere din 1852, pur și simplu stampila cu numele lui Odobescu, se găsește astăzi în posesia Bibliotecii Academiei, sub cota II 36319. Ceea ce mă întărește în convingerea că povestirea lui Odobescu a fost călăuzită de aceea a lui Michelet este faptul unor coincidențe de termeni, de caracterizări, de fraze întregi, dar în ochi cercetătorului. Așez cîteva din textele paralele pe două coloane pentru a înlesni comparația :

Michelet

Tandis que les autres enfants allaient avec le pere travailler aux champs ou garder les betes, la mere tint Jeanne pres d'elle, l'occupant à coudre ou à filer. Elle n'apprit ni à lire, ni à ecrire; mais elle sut tout ce que savait sa mere des choses saintes. Elle reŕu sa religion, non comme une leçon, une ceremonie, mais dans la forme populaire et naive d'une belle histoire de veillee, comme la foi simple d'une priere... Ce que nous recevons ainsi avec le sang et le lait, c'est chose vivante, et la vie meme (*op. cit.*, p. 51-52).

De la porte de la maison de son pere, elle voyait les vieux bois *des chenes*. Les fees hantaient ce bois; elles aimaient surtout une certaine fontaine pres d'un grand hetre qu'on nommait l'arbre des fees, des *dames*. Les petits enfants y suspendaient des courronnes, y chantaient... Jeanne naquit parmi ces legendes, dans ces rSveries populaires. Mais le pays offrait à cote une toute autre poesie, celle-ci, sauvage, atroce, trop reelle helas! la poesie de la guerre... (*op. cit.*, p. 52-53).

Un jour d'ete, jour de jeune, à midi, Jeanne etait au jardin de son pere, tout pres de Teglise, elle vit de ce cote une eblouis-

Odobescu

Pe cînd frații ei mergeau cu tatăl la muncă, ea rămînea acasă, lingă muma ei, care o purta în coasă sau să toarcă. Nu știa nici să scrie, dar să citească; dar maică-sa o învăța tot ce știa dînsa despre cele sfinte, și astfel suferințele Ioanei se umplu de un simțimînt religios simplu și adînc; sorbi credința deodată din laptele mumei sale, și totdeauna lucrurile care le primim în noi astfel, prin singe și lapte, sînt pline de viață, sînt viața c...

Aproape de casa ei cea părintească afla un codru mare ce se numea *Dumbrava cu stejari*; se zicea că Ursitele aveau obștea a colinda printr-aceia pădure și că se opreau mai ales sub un carpin vechi, lingă o fintină, unde veneau să cînte și cei mici și atirnau cununi de crăcile lui. Ioana auzi toate aceste basme pline de poezie și țara ei era plină de o altfel de poezie sălbatică, mai crudă, mai viforoasă și mai adevărată, adică războiul.

O zi de vară, zi de post, pe la amiază Ioana, fiind în grădina tatălui său, a văzut de biserică, văzu o lumină mare și au...

sanşe lumiere,> et elle entendit une voix : „Jeanne, sois bonne et suge ehfant: va souyenta l'eglise" La pauvre fille eut grand-peur, •, •"

Une autre fois, elle entendit encore la voix, et la clarte, mais dans cette clarte de nobles figures dont Tune avait des ailes et seniblait un sage prud'homme* Il lui dit: „Jeanne, va au secours du roi de France, et-tu lui rendras le royaume". Elle repondit, toute tremblante : „Messire, je ne suis qu'une pauvre fille; je ne seuras ehevaucher, ni conduire les hommes d'armes". La voix repliqua : „Tu iras trouver M. de Baudricourt, capiaine de Vaucouleurs, et il te fera mener au roi; Sainte Catherine et sainte Marguerite viendront t'assister". Elle resta stupefaite et en larmes, comme si elle eut deja vu sa destinee tout entiere.

Le prud'homme n'etait pas moins que saint Michel, le severe archange des jugements et des batailles. Il revint encore, lui rendit courage, „et lui raconta la pitie, qui estoit au royaume de France". Puis vinrent les blariches figures de saintes, parmi d'innombrables lumieres, la tete paree des riches couronnes, la voix douce et attendisante, a en pleurer. Mais Jeanne pleurait surtout quand les saintes et les anges la quittaient. „J'aurais bien voulu, dit-elle, que les anges m'eissent emportee..(op. cit., p. 56 — 57).

Elle arriva donc dans cette viile de Vau* couleurs, avec ses gros habits rouges de paysanne, et alia loger avec son oncle chez la femme d'un charron, que la prit en amitie. Elle se fit mener chez Baudricourt et lui dit avec fermete : „Qu'elle venait vers lui de la part de son seigneur, pour qu'il mandat au dauphin de se bien maintenir, et qu'il n'assignat point de bataille a ses ennemis; parceque son seigneur lui donnerait secours dans ia micareme... Le royaume n'appartenait pas au dauphin, mais a şqn seigneur; toutefois son seigneur voulait que le dauphin devint roi; et qu'il eut ce royaume en depot".

Le capiaine fut bien etonne; il soupconna qu'il y avait la quelque diablerie. Il consulta ie cure qui apparemment eut IQS memes doutes. Elle n'avait parle de ses visions a aueun homme d'eglise. Le cure vint donc avec le

glas "zicindu-i": „Ioano, să fiii bună și cu mifite, și să mergi des labiserică!". — Sărtmana copilă fu foarte spăimintată. *Altă dată auzi iarăș un glas și văzu o luniină în-care b se arătă un bătrîn înțelept și miidru, cu arir>i în supate, zicindu-i: „Ioano, mergi de", scapă pe regele Franciei 'și-i/xlă țara înapoi!'. Ea răspunse Iremurînd : „Doamne, eu sînt b biată fată, și nu-voi*ști'nici să mă lupt, nici să min oastea la război I". Glasul îi răspunse : „Te • vei duce către domnul Baudricourt, căpitanul din Vaucouleurs, care te va trămite către rege*. Sînta Ecaterina și sînta Mărgărita îți vor dă ajutor I". — Ioană rămase plină de mirare și începu a plinge, neștimd eare îi va fi soarta în viitor. *

Acel înțelept fusese chiar sîntul Mihail, groaznicul arhanghel al judicărilor și al bătăliilor. El mai veni, și, spre a-i da inimă, îi povesti jalea cea mare de care era cuprinsă țara Franciei. în urma lui veniră umbrele albe ale sîntelor, înconjurate cu făclii, împodobite cu cununi, plîngînd cu un glas dulce și pătrunzător. Ioană plîngea și dînsa, iar cînd sîntele și ingerii o părăseau,* ea zicea suspînînd : „Cum aş fi vrut să mă fi luat ingerii cu dînșii I"

Ajunse în oraşul Vaucouleurs, îmbrăcată cu haine de țărăncă, roşii și groase, și trasej cu unchiul ei, la nevasta unui fierar care o primi cu prietinie; se duse la Baudricourt și-i zise, cu ton hotărit, că Dumnezeu o trămite către rege, spre a-i spune să nu se lupte pină-i va veni ajutor din partea lui; să aștepte pină în postul cel mare, și atunci Dumnezeu seva^ milostivi cu țara Franciei și o va ajuta, căci această țară nu este numai a regelui, ci e chiar a lui Dumnezeu.

Căpitanul se miră mult și, temîndu-se să nu fie vreo ispită a diavolului, se sfătui cu preotul, carele poyățui pe Ioana să se întoarcă la părănții ei. Dar poporul nu se mai îndoia despre sînțenia fecioarei; el alerga din

capiaine dans la maison du charron ; il deploya son etole et adjura Jeanne de s'eloigner, si elle etait envoyee du mauvais esprit.

Mais le peuple ne doutait point; il etait dans l'admiration. De toutes parts on venait la voir : „Eh bien ! ma mie, il faut donc que le roi soit chasse et que nous devenions anglais". Elle se plaignit a lui du refus de Baudricourt. „Et cependant, dit-elle, avânt qu'il soit la micarame, il faut que je sois devers le roi, dusse-je, pour m'y rendre, user mes jambes jusqu'aux genoux" (op. cit., p. 59-60).

înterup compararea textelor aici; ea s-ar putea continua. *Ioana d'Arc* a lui Odobescu este, în mod incontestabil, o prelucrare și unele traducere după Michelet, remarcabilă însă pentru un autor atît de timpuriu prin proprietatea și puritatea limbii sale.

toate părțile ca s-o vază. Un cavaler într-o țară, dacă englezii vor fi goniți din țară; ea nu se pune că „trebuie să meargă către rege" înainte Paștilor, chiar de i s-ar toci pe din picioarele pină la genunchi, și că nimeni din lume nu va putea să cotopească țara.

O DĂ ROMÂNIE

Se cunosc cinci versiuni ale acestei ode: trei în manuscris, și două tipărite.

O versiune, scrisă cu caractere latine, incompletă, neintitulată și nedată, dar, pare-se cea dintâi în timp, din cele cinci menționate, se află în manuscrisul B. A. R., cota 4.935, f. 24 r°. Este un bruion autograf al primelor trei strofe, numerotate cu cifre arabe, și al primelor patru picioare din versul întâi al strofei a patra, de asemenea numerotată, probabil începutul unei copii după o cionă anterioară dispărută. Cîteva cuvinte subliniate (în versul al doilea din strofa a doua : «*ce sînul tău produce*»; în versul întâi din strofa a treia : «*Nu / ...*»; în versul al patrulea din aceeași strofă : «*Nu / ...*»; în versul al șaselea al aceleiași strofe : «*țara-i*») indică, presupunem forme asupra cărora scriitorul și-a propus, să revină.

A doua versiune autografă, scrisă cu caractere latine, dar datată și localizată : «*Noaptea* IC-17 septembrie 1852¹, Paris, Rue de la Paix, 11 », se citește în același manuscris al B. A. R., cota 4.935, f. 25 r°-25 v°-26 r°-27 v°. Este, probabil, tot o copie a unei versiuni anterioare, de asemenea dispărută, pe care, însă, Odobescu a lucrat mai mult. Argumente : numeroasele modificări de versuri, numerotarea și renumerotarea strofelor, dispoziția strofelor pe filele manuscrisului.

Numerotarea și renumerotarea strofelor și succesiunea lor pe filele manuscrisului lasă loc la două ipoteze asupra modului în care a fost redactată versiunea de care ne ocupăm. Prima ipoteză : o primă formă a poeziei de pe f. 25 r°, 25 v°, 26 r°, 26 v° ale manuscrisului 4.935 era alcătuită numai din strofele 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9 și 10 ale versiunii definitive² numerotate 1, 2, 3 (f. 25 r°), 4, 5, 6 (f. 25 v°), 7 și 8 (f. 26 r°). Reluînd această primă formă, Odobescu a adăugat, pe f. 26 v°, în locul strofelor 7 și 8 din versiunea definitivă, două strofe într-o redactare cu totul diferită³, după care a renumerotat strofele primei forme, strofa 7 primind numărul 9, iar strofa 8 primind numărul 10. Concomitent, sau poate ulterior, a adăugat poeziei și ultimele două strofe, numerotate direct cu cifrele 11 și 12. Această ipoteză, prea complicată, este puțin plauzibilă, chiar dacă ar fi susținută și cu observația, întemeiată, că Odobescu avea gestația foarte dificilă.

¹ Vezi, mai jos, variantele.

² Scris mai întâi «*1849* », apoi, deasupra, corectat «*1852* ».

³ Se exclud, bineînțeles, din această discuție, variantele stilistice și lingvistice.

⁴ Vezi, mai jos, variantele.

llfl

IIIBUI^H^H

Ph^Lr

*****

Eu/A^A4i, ^^^^ ' ^ _

^^^^^^^^^^^^^^^^

^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^

llllllllH

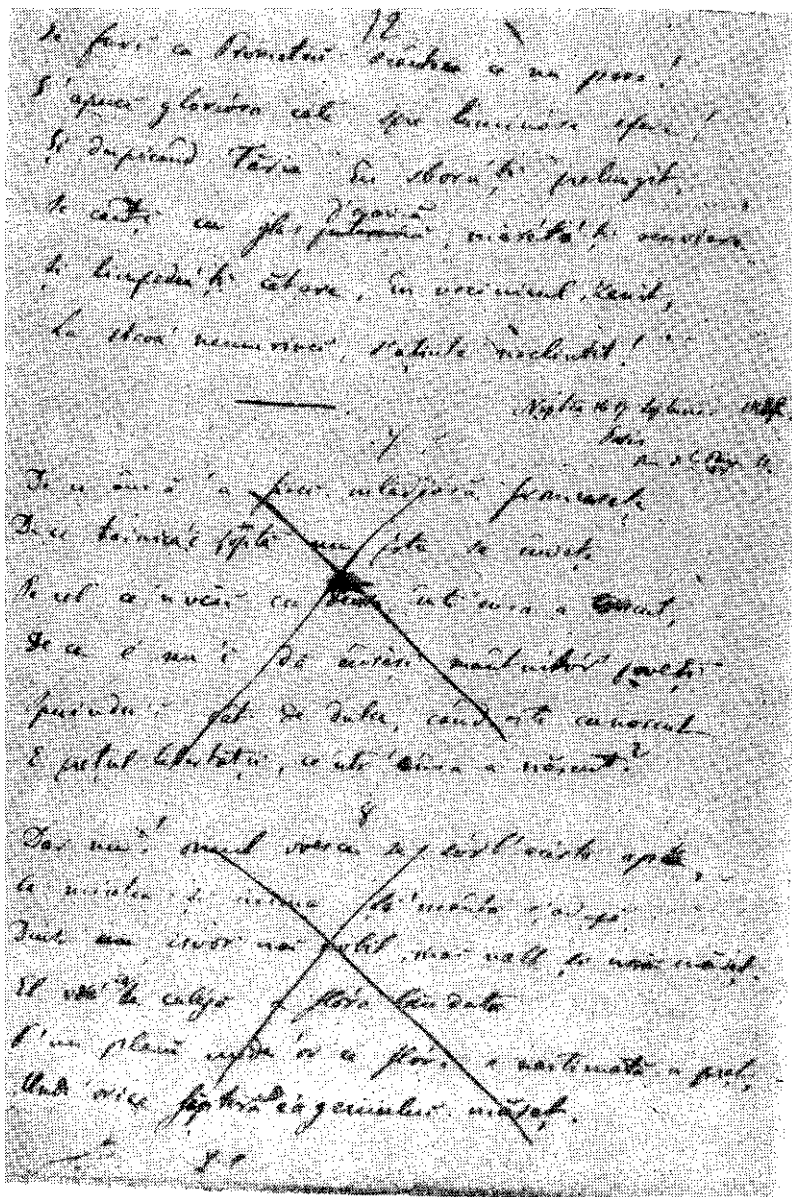
^ ' ' « • • • † - ^ ' r r . . . . . :-(/Wsc:

Trf 9 k#l*y * * % f 7

71|77|^ ^

iiim

Odă României (facsimil după ms. 4 936, f. 26 v°)

Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

A doua ipoteză : după redactarea unei prime forme, alcătuită din strofele 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11 și 12 ale versiunii definitive, strofe pe care nu le-a numerotat, dar pe care le-a datat (f.26 v°), Odobescu a redactat și strofele 7 și 8, pe care mai târziu le-a anulat, barindu-le cu cite două diagonale. Pentru a le indica locul în poezie, a numerotat toate strofele, de la început, 1, 2, 3, 4, 5, 6, – dar, în graba condeiului, pierzind din vedere strofele 7 și 8, scrise pe f. 26 v°, a dat numărul 7 strofei a IX-a, și numărul 8 strofei a X-a. Sesizând imediat greșeala, a revenit, corectînd cifra 7 în 9, și cifra 8 în 10, după care a continuat, fără să mai greșească, scrierea cifrelor 11 și 12.

Ga și în prima versiune, și în această a doua versiune mai multe cuvinte și sintagme sînt subliniate, probabil în vederea unor noi corectări (strofa 2, versul 1 : « ce laptele-ți »; strofa 2, versul 2 : « sinul tău produce » corectat în « sinul tău aduce »; strofa 3, versul 1 : « Nul... »; strofa 3, versul 4 : « Nu I... »; strofa 4, versul 2 : « cînd unгурul și turcub » corectat în « îi negurau ogorub »; strofa 5, versul 1 : « cu umilîntă »; strofa 9, versul 2 : « plăcute »; strofa 9, versul 3 : « Crîngurile cu florib »; în strofa 11, versurile 3, 4, 5, 6 sînt însemnate, în marginea din stînga filei, cu o linie verticală.

A treia versiune, alografă, intitulată *Odă României*, localizată și datată, ca și versiunea a doua, « Paris, Noaptea 16—17 sept<embrie> 1852 », figurează în același manuscris al B.A.R., cota 4.935, f. 126 r°—126 v°—127 r°. Scrisoarea este aceeași din manuscrisul alograf *întoarcerea în țară, pe Dunăre*, datat autograf «septembre 1855».

Datarea identică a versiunii a doua și a treia propune identitatea celor două versiuni. Dar, după cum reiese din compararea variantelor, versiunea alografă este foarte asemănătoare cu prima versiune tipărită, însă foarte deosebită de versiunea a doua manuscrisă, mai cu seamă în strofele a VH-a și a VUI-a. Mai ales această deosebire ne determină să presupunem că anul 1852, înscris la sfîrșitul versiunii a doua, este o dată stabilită din memorie, tot atît de incertă, la urma urmei, ca și anul 1849, pe care îl corectează. O altă indicație relativă la timpul în care a fost concepută și elaborată *Odă României* ne este oferită de corecturile subliniare din manuscrisul versiunii a treia, care, prin asteriscuri în text, propun noi lecțiuni pentru versul 4 din strofa a VH-a («în loc de : „Ah! vai de acea țară...” corectat : „Nenorocită țară și în loc de „frumoasă fie” corectat : „bogată fie” ») și pentru versul 3 din strofa a IX-a (« în loc de : „cînd vitejia ...”, corectat : „și veștezi lauri” », și «în loc de : „cînd...”, corectat : „și” »). Prima formă a versurilor menționate a fost corectată, se specifică într-o însemnare înscrisă sub localizarea și datarea «Paris. Noaptea 16—17 sept<embrie> 1852 », în noaptea de 14 spre 15 ianuarie 1853 («corectat. Noaptea 14—15 ianuar 1853 »). Eliminînd din discuție prima datare : «Noaptea 16—17 sept<embrie> 1849 », ca eronată, de vreme ce, în 1849, Odobescu nu era la Paris, și țînînd seama că trei din corecturile menționate figurează în prima versiune tipărită, rămîne să considerăm ca timp probabil de elaborare, propus chiar de autor, intervalul dintre 16—17 septembrie 1852 și 14—15 ianuarie 1853.

Prima ediție apare în *România literară*, Iași, an. I, nr. 20, 28 mai 1855, p. 247—248, nedată, semnată «A. Odobescu ». Este reproducerea, cu neînsemnate deosebiri, a versiunii a treia, din manuscrisul alograf prezentat mai sus. Tipărită cu caracterele scrierii de tranziție, prima ediție poartă amprenta grafică și lingvistică a tuturor tipăriturilor ieșene din acei ani : *riuri* în loc de *riuri*, *serbători* în loc de *sărbători*, *atuncea* în loc de *atuncea*, *pas* în loc de *păs*, *sinul* în loc de *sînul*, *adese* în loc de *adesea*, *cerul* în loc de *cerul*, *zimbitoare* în loc de *zimbitoare*, *țerei* în loc de *țării* sau *țarei*, *videa* în loc de *vedea*, *nalțînd* în loc de *nalțînd* sau *nalțînd*, *veștezi* în loc de *veșteji*, *căta* în loc de *cătau*, *resune* în loc de *răsune*.

Versiunea a cincea și ultima ediție originală apare în culegerea *Scrieri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, volumul I, București, Editura librăriei Sococ & Comp., 1887, p. 27—30,

Vezi, în volumul de față, p. 256 și 257.

in secțiunea I - *Primele încercări tipărite, 1851-1855*, localizată și datată «Paris, 1852», deși poezia a fost, probabil, concepută și redactată, într-o primă formă, în 1852, dar elaborată, după cum am menționat, până către mijlocul lunii ianuarie 1853. într-o scurtă notiță bibliografică, vecină localizării și datării, se spune că textul este reprodus «Din *România literară*, foaie periodică sub direcția d-lui V. Alecsandri, Iași, 1855». Nu e vorba, bineînțeles, de o reproducere mecanică. Noua ediție, — revăzută de autor, de vreme ce conține noi variante, — corectează grafiile și formele lingvistice moldovenești din ediția anterioară, nu însă fără a face loc greșelilor de tipar (*sînt* apare scris *sunt* în loc de *stint*, *veștezi* apare scris *vesteai* în loc de *veștedi*). Am considerat, totuși, această ultimă versiune de autor, ca text de bază al ediției pe față.

S I G L E

- A — manuscris autograf, în fondul B.A.R., cota 4.935, f. 24 r°.
 Aj — variante genetice în textul A.
 B - manuscris autograf, în fondul B.A.R., cota 4.935, f. 25 r°-25 v°—26 r°-26 v°.
 B₁ — variante genetice în textul B.
 C — manuscris alograf, în fondul B.A.R., cota 4.935, f. 126 r°—126 v°—127 r°.
 Cj_f — variante genetice în textul C.
 D — ediția I, publicată în *România literară*, Iași, an I, nr. 20, 28 mai 1855, p. 247—248.
 E - ediția a II-a, publicată în *Scrieri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, volumul I, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887, în secțiunea I - *Primele încercări tipărite, 1851-1855*, p. 27-30.

V A R I A N T E

1 Odă României *EDC*; *omite în BA* || 2 O l_j *ED*; Tu *CBA* | o \ *EDC*; tu, *BA* || 3 sub *ED*; subt *CBA* || 5 să *ED*; se *CBA* || 7 crivăț *EDB*; *scris*: criveț *CA* || 9 aduce *EDC*; *redacțiune anulată*: produce *B*; A\W sintul *ECBA*; sfântul £>||12 Să *E*; Se *DCBA* || 13 Pină *ECBA*; *scris*: P\Lnă *D* || 15 fâgăduințele; fâgăduieli *B*; *redacțiune paralelă*: <fâgădu> ințe *B*; fâgăduințe *A*; *redacțiune paralelă*: <fâgădu>uieli *A*. | nu va nimeni să știe *E*; nu va nime să știe *Z*);nu va nimeni se știe *CBA*; nimeni nu vase știe *A. B.* || 16 Dac-a jurat *EDCBA*; *redacțiune anulată*: Dacă a jurat *B.* || 19 cînd *EDA*; căci *CB*; *redacțiune anulată*: cînd *B.* || 20 Era *ED*; Erea *CBA* | p-atuncea *ECBA*; *corupt*: p-atuncea *D* | de n-avea păs *EC*; de n-avea <*corupt*> pas *D*; de nu se temea *B*; *omite în A.* | săteanul *EDC*; omul *B*; *redacțiune paralelă*: țără-nul *B.* i | 21 cînd unгурul ș-osmanul *EC*; cînd unгурul și osmanul *D*; ii negurau ogorul *B*; *redacțiune anulată*: cînd unгурul și turcul *B.* || 22 Zdrobeau *ECB*; Zdrobea *D*; *redacțiune anulată*: călcău *Bj* | a' lui altare *ED*; ar lui altare *CB*; *redacțiune anulată*: a' noastre-altare *B.* | pustiau *ECB*; *scris*: pustiiia *D*; *scris*: pustiiu *B* || 23 se sculau *ECB*; se scula *D* | pierea *EDCB*; *redacțiune anulată*: fugea *B.* || 25 adesea *ECB*; *corupt*: adese *D* || 26 d-acum *EDC*; acum *B* | j

1 în *A*, continuarea poeziei, pînă la sfrșit, lipsește.

1 Gol6 *PDCB*; Colo *E* || 2 revarsă *ED*; varsă *CB* || 3 ca *EDB*; *omite în C* || 4 Luptindu-se în viscol cu crivețe de plai *EDC*; Ge-un vintuleț ar frînge^ suflînd ușor din plai *B*; *redacțiune anulată*: Ce-un vînt ușor ar frînge, un vintuleț de plai *B.* J | 5 frumoasă *EDC*; frumoasa *B* || 6 e *ECB*; *omis din eroare în D* | cerul *ECB*; *corupt*: ceriul *D* || 7 Și *EDC*; Iar *BN* piăiie~~ECB~~; *scris*: p-Lraie *D* || 8 vară *EDC*; *corupt*: vara *B* [sint *PDCB*; *scris*: sunt *E* \ \ 9 Cu fața-ți argintie, tu, lună I seînteiezi *E*; Cînd luna-i argintie, stelute seînteie DCB || 10 Și prin desîș, în crînguri, ca flăcări văpăiezi *E*; Susure-s peste crînguri, și focuri văpăiez *DCB*; *redacțiune paralelă*: Susure-s peste lese, și focuri văpăiez *B.* || 11 *E* mută, însă, firea, cînd omul n-o învie *E*; Dar însă firea-i mută, cînd omul n-o învie *DC*; *redacțiune anulată*: De ce însă a firei mlădioasă fromusețe *B* || 12 Cînd el nu varsă-ntr-însa suflarea lui cea vie *EDC*; *redacțiune anulată*: De ce tainica-i șoaptă nu poate se învețe *B* || 13 Cînd duhul libertății e stîns și nimicit *EDC*; *redacțiune anulată*: Pe cel ce-n veci cu dînsa, într-însa a crescut *B*; *redacțiune anulată*: Pe cel ce-n veci cu dînsa, într-însa a născut *B.* || 14 Ah! vai de cea țară, — cit de bogată fie, — *ED*; Nenorocită țară, cit de frumoasă fie *C*; *redacțiune anulată*: Ah! vai de cea țară, cit de frumoasă fie *C*; *redacțiune anulată*: De ce ea nu-i dă însăși mintuitoar' poveți *B* || 15 Ai carii fii duc jugul cu cuget umilit *E*; Ai carii fii port jugul cu cuget umilit *DC*; *redacțiune anulată*: Spuindu-i cit de dulce, cînd este cunoscut *B* || 16 D-asupra ei rușinea-ntinde-un vâl cumplit *ED*; D-asupra ei rușinea destinde-un vâl cumplit *C*; *redacțiune anulată*: E prețul libertății ce-ntr-însa a născut? *B* | j 17 S-a stîns, la noi, s-a stîns virtutea strămoșească *EDC*; *redacțiune anulată*: Dar nu! omul voiește se soarb-această apă *B* || 18 Trecut-au vremi de trudă, de luptă vitejească *EDC*; *redacțiune anulată*: Ce mîntea și inima și-neîntă ș-adapă *B* \ \ 19 De aspră voinicie pe cîmpuri de omor *EDC*; *redacțiune anulată*: Dintr-un izvor mai nobil, mai nalt și mai măreț *B* || 20 în sinul României acum va să-nflorească *EC*; în sinul României acum va se-nflorească *D*; *redacțiune anulată*: El vrea ca se culegă o floare lăudată *B* || 21 O floare care varsă miros încîntător *EDC*; *redacțiune anulată*: P-un plai unde-orce floare e nestimată-n preț *B* || 22 A păcii dulce floare, al artelor izvor *EDC*; *redacțiune anulată*: Unde-orice făptură e-a geniului măreț *B* || 23 Să vină *E*; Să vie *D*; Se vie *CB* || 24 Să verse focul vieții *E*; Se verse focul vieții *DCB* || 25 Sărbînd și veștezi lauri, și dafini viitori *E*; Serbînd și veștezi <*scris*: veștezi > lauri și dafini viitori *D*; Serbînd și veștezi ramuri, și dafini viitori *C*; *redacțiune anulată*: Serbînd cînd vitejia, cînd dafini viitori *C.*; Serbînd cînd vitejia, cînd crîngurile? cu flori *B* || 26 Ș-atunci *EDCB*; *redacțiune anulată*: Și-atunci *B.* | iarăș *EB*; iarăși *DC* | J 28 orizontul *ED*, orizontul *BC* J nu va mai fi cu nori *EDCB*; *redacțiune anulată*: nu va mai avea nori *B.* || 29 Sosi-vei, timp ferice *EDB*; Sosi-va-un timp ferice *C* || 30 Ștergînd *EDC*; *corupt*: Ștergînd *B* \ \ 31 va vedea *ECB*; *corupt*: va videa *D* || 32 semeți *EDB*; semeț *C* || 33 cătau *ECB*; căta *D* | să *ED*; se *CB* || 34 care-o vor încinge *EDCB*; *redacțiune anulată*: care-o va încinge *B.* j cununi *EDCB*; *redacțiune anulată*: cununa *B.* | j

2 vorba-i *EDCB*; *redacțiune anulată*: glasu-i *B.* | o să răsune *EDC*; va răsuna *C*; o se răsune *B* || 3 țălul *ECB*; țelul *D* || 4 O l_j *EDC*; Tu; *B* || 5 Să *ECB*; Se *D* || 8 d-aramă *EDC*; puternic *B* \ renviere *EDB*; reinviere *C* \ \ 10 nemuririi *EC*; nemurirei *DB* | j 11 Paris, 1852 *E*; *omite în D*; Paris. Noaptea 16-17 sept. 1852 *C*; Paris. Noaptea 14-15 ian. 1853 *C.*; Noaptea 16—17 septembrie 1849. Paris. Rue de la Paix 11 *B*; Noaptea 16—17 septembrie 1852. Paris. Rue de la Paix 11 *B.* | j

1 Citește în trei silabe: crîn-guii-le.

NOTE

Poezia, scrisă la Paris, în 1852—1853, cum o datează Odobescu mai târziu, este trimisă în țară și circulă în manuscris, înainte ca Alecsandri s-o publice în revista lui *Eomânia literară*, Iași, 1 (1855), p. 247—248. Tânărul poet dezvoltă un motiv al timpului punând în contrast vitejia străbună cu umilința prezentului lipsit de libertăți (*De vechi făgăduințe nu va nimeni să știe*), într-un cadru natural rămas neschimbat (*Dar țara-i tot aceea, frumoasă, roditoare*). Speranța reînvierii țării apare pentru poet din invocarea și prevestirea viitorilor artiști și cîntăreți care vor ști să facă a renaște virtuțile străbune. Noul cîntăreț al gloriei trecute vărsînd focul vieții va fi ca un *Prometeu*. Originalitatea acestei compuneri de tinerete provine din tema renașterii naționale prin arte.

Asupra ecoului acestei prime poezii a lui Odobescu și a prețuirii acordată ei de V. Alecsandri, vd. în raportul academic al lui V. A. Urechîă, *A. I. Odobescu. Portret literar*, publicat în *Familia*, 25 (1889), nr. 38, următoarele aprecieri și amintiri „Direcțiunea dată de «Eomânia literară» a născut oarecari scrieri literare manifestate prin «Șezătorile la țară» ale lui Alex. Eusso, prin «Șetrarul Gugulescovici» ce eu însumi publicam în «Calendarul Buciumului român», prin «Autodafe al lui 8 cirilic» întocmit de reposatul tipograf Berman etc.

„Dl. Alex. Odobescu, deși nu reintrase în țară, dela Paris, la momentul aparițiunei «Eomâniei literare», colaborează la ea chiar fiind în Franția.

„Dela primul articol al dlui Odobescu, din «Junimea română», dela 1851, se putea vedea că junele scriitor a intrat în mișcarea literară dela Iași, cit privește amorul limbei poporului român și ura neîmpăcată a alterării ei prin indigeste introduceri în ea de netreblici termeni și forme latine, prin pretext de a i se da o fizionomie necontestat romană.

„în o dimineață de luna mai anul 1853, intram sfios și admirator în biouroul lui Alecsandri, din casele care mai apoi aparținură drului Eusso lîngă Stul Mculai cel sărac.

„— Evrica, îmi zice poetul, ținînd în mină un manuscript... Iată scriitorul care va duce la biruință steagul subt care te-ai înrolat și dta, dle Urechîă...

„Poetul ținea în mină niște versuri semnate de Alex. Odobescu.

„Minunată limbă ! adase Alecsandri. Și întorcîndu-se spre Alecs. Eusso : „Ai pățit-o, verișcane; în «Șezătorile» tale se simte că alergi cu limba scoasă după cuvinte vechi și cînd le pui la rînd, miroasă cît colo a mucigaiu... Lui Odobescu îi vin cuvintele poporale subt condeiu fără să le caute și ian vezi ce *înșiră-te mîrgărite* este limba românească sub condeiu lui tînăr ! Vorbele cele mai vechi își pierd nu numai patina, mucigaiul, ci și strălucesc la ochii cititorului, prevezi ca gîndul limpede, ca pîriul în fundul căruia poți număra nu numai pietrele colorate, ci și boabele de nisip”.

Compusă din 12 strofe de cîte 6 versuri de 14 și 13 silabe, în care primul vers rimează cu al doilea și al patrulea, iar al treilea cu al cincilea și al șaselea (a a b a b b), oda lui Odobescu utilizează o schemă prozodică iară. Poezia are o dezvoltare logică și clară, dar și unele forme de limbă învechite sau puțin utilizate, ca de pildă : *măcelărit* (—*măcelărire*), *văpăiezi* (intransitiv), *cîmpuri de onor*, sau varianta fonetică regională : *talul*.

SATIRA LATINĂ

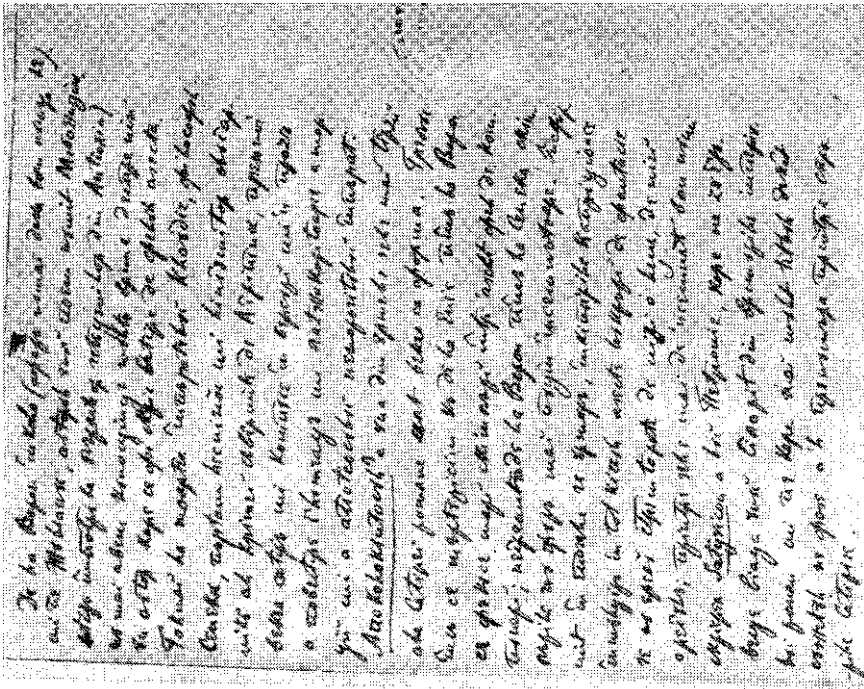
Se cunosc patru versiuni antume ale acestei disertații.

Prima versiune,—un manuscript autograf, de 12 pagini, scris cu caracterele grafiei de tranziție, pe hîrtie azurie sidefată, cu monograma A.O. în blind, pe filele 1 r°, 3 r°, 5 r°, 7 r°, 9 r° și 12 r°, intitulat *Despre satira latină*, localizat și datat «Paris, 10 aprilie 1855», — figurează în fondul B.A.R. Arhiva Odobescu, I, ms. 1. Valoarea acestui autograf, achiziționat de-abia în 1962, este deosebită, în primul rînd pentru că înfirmă data «clasică» a elaborării, — 1853, — pe care, probabil, tot Odobescu o înscrisese, din memorie¹, în ediția «definitivă» *SLI* (1881); în al doilea rînd, pentru că permite critica textului din prima ediție, text a cărui autenticitate a fost contestată de autor; și, în fine, pentru că, datorită scrierii cu caracterele de tranziție, oferă posibilitatea, mai mult decît alte texte din aceeași perioadă (1848—1860), scrise cu caractere latine, de a discerne grafiile fără valoare fonetică de grafiile cu valoare fonetică din edițiile antume, deși grafia manuscrisului este, la rîndul ei influențată de incertitudinile și deprinderile ortografice ale vremii. Menționăm citeva: notarea lui *i* (și a lui *ā*) cu semnul *i*: *c-bmpiei*, *dtrtma*, *desfrānatā*; probabil sub influența grafiei latinizante *țermuri* (și *țermuri*, cînd unicul semn diacritic era *A*), f notează pe *ā*, în grafia *țîrmurile*; precedat de labială, *e* apare nediftongat: *ferea*, *înfərbîntați*, *pept*, *peri*; grupul de litere *ea*, după consoane palatale (nu *ia* sau *iea*, ca în unele texte ulterioare): *cheamā*, *vechea*; după consoană continuă, *i* este notat cu *i*: *izvorirea*, *înrîurirea*; hiatul *a* apare în grafiile tradiționale: *prîmi* și *prîivi*: diftongul *uā* apare notat *o*: *doo*; chiar în cuvinte «străine și ne vulgarizate încă», *h* apare notat fonetic cu *b* *chea* *xisxime*, *sxoliastului*; înaintea oclusivelor *h*, *g*, *m*, și *v*, apare cînd s cînd z: *desbăteam*, *sgîrcenia*, dar și *izbesc*, *izvorirea*, *zglobii*, *zgomotos*, *zmerită*; z final este notat cel puțin odată s; *rāgas* în loc de *rāgaz*; x este notat peste tot cu grupul de semne chirilice **KC**: *encactā*, *encametre*, *encpresii*, *mancime*; prefixul *rās-* apare scris *res-*: *rescumpere*; în derivatele de la cuvinte care încep cu *b* și *p*, *în* apare notat cînd *im* (*împrotiva*), cînd *în*: *înpodobit*, *înprejurul*.

Ga în mai toate scrierile din această perioadă (1848—1860), apar nu puține fonetisme și forme de limbă populară, muntească, și, probabil, sub influența cărților vechi, forme de limbă veche: *adecā*, *cat* (pentru *caut*), *ce* (pentru *care*), *cealaltā*, *celălalt*: *daca*, *dinții*, *erea*,

¹ Dacă nu avem de-a face, în ediția *SLI*(1887), cu o greșeală de tipar, această nepotrivire de date adaugă încă un argument în favoarea ipotezei pe care o formulăm și în alte note (vezi, în voi. de față, p. 225, 353), despre datările ulterioare și incerte ale lui Odobescu.

² Forma «literară» a vremii e *cellalt*.

0
3
Q
S
K
I
I

vream, frumoase, împotriva, tntii, jârtfi, se joc (pentru se joacă), lăpădă (pentru lepădă), nea cetat, nimica, oareșcare, orce, o fi fost (pentru va fi fost), să rlză (pentru să rîdă), strimtorat se^(pentru să), ușure, vro etc.

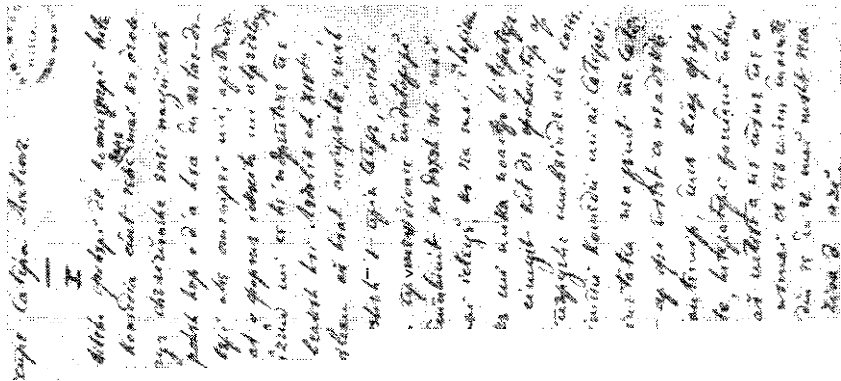
Genitiv-dativul substantivelor și adjectivelor feminine, la singular, nu se supun unei reguli morfologice, ci numai deprinderilor penitei, ca în toate textele odobesciene, alături de formele « corecte », figurind formele « necorecte »: **amărăciunei, comediii, Romii, satirii, vechii**. Pluralele substantivelor și adjectivelor feminine urmează același regim al deprinderilor: **adincele, cartele, frumusețele, puntele, părțile, personagele, vechele** și **reguli, școli** etc.

În sfârșit, semnalăm câteva coruptele, care justifică observația făcută în **Nota asupra ediției**, relativ la grafia puțin supravegheată a manuscriselor lui Odobescu: «**cuvincioase**» în loc de «**cuvincioase**», «**fără de a fi atins vreodată de tava sințită a Ceresei**» în loc de «**fără a ne fi atins vreodată de tava sințită a Ceresei**», «**Munera vesta cano**» în loc de «**Munera vestra cano**», «**atîta rele porniri**» în loc de «**atîtea rele porniri**», «**Putem dar încheie**» în loc de «**Putem dar încheia**», «**<ostașii> nu-i cruța <izbînditorului> nici cea mai mică vină**» în loc de «**<ostașii> nu-i cruțau <izbînditorului> nici cea mai mică vină**», «**al al scrielor**» în loc de «**al scrierilor**» sau «**al scriselor**», «**Novana**», în loc de «**Navona**», «**foarmă**», în loc de «**formă**», «**sub vechea ei jorma**» în loc de «**sub vechea ei formă**». Adăugăm că pentru titlurile originale ale dramelor satirice elene și pentru mai multe indicații bibliografice (trimiteri la pagină), Odobescu a lăsat în manuscris locuri albe, cu intenția evidentă de a le completa după redactare.

Prima ediție originală apare, ca și poeziile **Oaia României** și **Întoarcerea în țară, pe Dunăre**, în revista ieșeană condusă de Vasile Alecsandri, **România literară**, în trei numere consecutive: nr. 35, din 10 septembrie 1855, p. 405-407; nr. 36, din 17 septembrie 1855, p. 421-423; nr. 37, din 24 septembrie 1855, p. 429-432.

La baza acestei publicații a stat, — după cum reiese din analiza comparativă a celor patru versiuni antume, — manuscriptul descris mai sus. Titlul este același, deosebirile stilistice sînt insignifiante. Totuși, nota subliniară cu care Odobescu justifică, în 1861, a doua publicație este întemeiată. Într-adevăr, în **România literară**, «opusculul» apare fără nici o notă bibliografică, dar cu multe greșeli de tipar, în rîndul cărora autorul disertației va fi numărat, presupunem, din condescendență pentru redactorul foii literare ieșene, nu numai erorile materiale, propriu-zise greșeli de tipar (nu cu mult mai numeroase și nici mai grave decît în alte publicații ale timpului), ci și numeroasele «moldovenizări» fonetice, morfologice și lexicale, precum și «stilizările».

o
n
O

^ ^ > ^

^ ^ ^

Forma «literară» a v/emii e scoale.
Vezi volumul de față, p. 235 și p. 238.
«**satura**» în loc de «**satira**», «**croclupot**» în loc de «**адкрупот**», «**sărbătorile zeiței cerești**» în loc de «**sărbătorile zeiței Ceres**», «**Aceea ce chema la dînșii**» în loc de «**Aceea se chema la dînșii**», «**satira**» în loc de «**satura**», «**aaupoa**» în loc de «**адкрупот**», «**Grahiniule**» în loc de «**Trahiniule**», «**rpa^iviat**» în loc de «**Тра^viat**», «**Baxac**» în loc de «**Baxx^**», «**arco aa6y|t**», în loc de «**arco ТИЖ; тф6у|<**», «**se apucară ale imita**» în loc de «**se apucară a le imita**», «**gustul**» în loc de «**gust**», «**păzițivă**» în loc de «**păziti-vă**», «**comedia deVarte**» în loc de «**comedia delVarte**», «și acest fel a pierit cei doi scriitori» în loc de «și acest fel a pierit cu cei doi scriitori», «**ce**» în loc de «**el**», «**silit**» în loc de «**silite**», «**valuptas**» în loc de «**voluptas**», «**ajunsesă**» în loc de «**ajunsese**», «**ab**» în loc de «**a-l**», «**alui**» în loc de «**al lui**», «**ale**» în loc de «**a le**», «**alui**» în loc de «**a lui**», «**s-au**» în loc de «**sau**» etc.

mkm. LITRARA.

U^np^t* Snūpm d*^ftt*

hmmh% nu* nā & tU>»%M%[^]m du: & m v v
, mhst *H> șs.wkMi wMi%*m tu** M» ar

Mi M8fc|++i ft|jy1^itd 8* <|% 'd< *=
Hrim^nw wpr asin* n^im
MŞJ İJ ?UM. <n>MKf M jh> mmumiem

«* ii*|^rt» am _ «

Vi amuŷii &:iū* a* <h» t:fi* ^ . .

M İİİİ,İİ İİ*İİ c^>U< fc^J,^ <bj*

u i » ?^Klrme m mu m termīn* nun . . *

* *Ş İkr* Ş imuudj MMMHv sli>HŞ< a

^j'U^a|^ a s^sitim^i J8iiti^A Sšhm km mm

^ 4r d2<\ nu de rh^l ta, «itift ne ti^f*,
« &c>»** y<f%, &&MU m toaim >% imtm *

Despre satira latină (facsimil după *România literară*, Iași, nr. 35, din 10 septembrie 1855)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

Dintre « adaptările » fonetice la graiul moldovenesc menționăm, în ordinea frecvenței *t* inmuierii consoanelor *Z*, *r* și *t* {*altariului* în loc de *altarului*, *ajutori* în loc de *ajutor*, *apărătorul* în loc de *apărătorul*, *ceriului* în loc de *cerului*, *costiumul* în loc de *costumul*, *feliul* **İL** în loc de *felul*, *feliurită* în loc de *felurită*, *tipariul* în loc de *tiparul*, *viitoriul* în loc de *viitorul*); trecerea lui *e* neaccentuat la *z* (*căpitenie* în loc de *căpetenie*, *prietin* în loc de *prieten*, *termīn* în loc de *termen*, *videa* în loc de *i?eada*, *yčfezn* în loc de *vedem*, *vinea* în loc de *veneai*); reducerea diftongului *ea* în poziție finală la *e* deschis (*aceste* în loc de *acestea*, *adese* în loc de *adesea*, *asemine* în loc de *asemenea*, *ave* în loc de *apea*, **a** *priveghie* în loc de **a** *priveghea*, *pute* în loc de *putea*); închiderea vocalei *e* precedată de consoana / (*înțâles* în loc de *înțeles*); trecerea lui *i* neaccentuat la *e* (*berbantul* în loc de *birbantul*, *ceteau* în loc de *citeau*) *t*-*aluij* la *gi* (*agiutor* în loc de *ajutor*; *giumătate* în loc de *jumătate*, *impregiurul* în loc de *impregiurul*) și altele, din care reținem grafia cu posibilă valoare fonetică moldovenească *dintbi* (*dintâi*) și *intbi* (*intâi*) în loc de *rftatfz* și *intii*, cum se citește în manuscris, și formele regionale, — populare și « culte » — *batjocorâ* (în loc de *batjocură*), *ceilaltâ* (în loc de *cealaltâ* sau *cealaltă*), *celalalt* (în loc de *celălalt* sau *cellalt*), *criciumâ* (în loc de *circiumă*), *epohâ* (în loc de *epoca*), *întirziete* (în loc de *întirziate*), *mâșci* (în loc de *mășți*), *pintre* (în loc de *printre*) *slăbăciunile* (în loc de *s/d-biciunile*), *strîmtorite* (în loc de *strimtorate*), *șese* (sau, poate, *șasd*, în loc de *șase*), *șepfe* (sau *poate*), *șapte*, în loc de *șapte*) etc.

Moldovenizarea textului este evidentă și în domeniul morfologiei, mai cu seamă în folosirea articolului posesiv *a* invariabil (*tovarâși a lui Odiseu* » în loc de «*tovarâși ai lui Odiseu* », «*amic a lui Cicerone* » în loc de «*amic al lui Cicerone* », «*ucenic a lui Diogen* » în loc de «*ucenic al lui Diogen* ») și în formarea perfectului compus (pers. 3 sg.) cu forma veche a auxiliarului *au* în loc de *a* («*ea au trecut*» în loc de «*ea a trecut*»; «*satira au fost luată de la greci* » în loc de «*satira a fost luată de la greci*», «*Odiseu l-au îmbătat*» în loc de «*Odiseu l-a îmbătat*», «*gustul ce-au avut întotdeauna poporul roman*» în loc de «*gustul ce a avut întotdeauna poporul roman* », «*el au trăib*» în loc de «*el a trăit*»).

Din celelalte modificări, sintactice, lexicale și stilistice, menționăm aici doar câteva, caracteristice pentru «stilul» intervențiilor operate de redactorul revistei ieșene; «*moravuri*» în loc de «*năravuri*», «*oameni de duh și de gust*» în loc de «*plini de duh și de gust*», «*cei dintâi ai săi născocitori*» în loc de «*adevărații ei născocitori*», «*stil ușurel*» în loc de «*stil ușure* », «*pe fermecătoarea Circea* » în loc de «*pe Circea* », «*singurul ochi al uriașului*» în loc de «*ochiul uriașului Siciliei*», «*Pintre criticii noi*» în loc de «*Printre cei noi* », «*Trăiau în veacul al IV-leasau al V-lea* » în loc de «*trăiau prin veacul al IV-lea sau al V-lea* », «*vorbind despre satira latină* » în loc de «*vorbind despre satiră* », «*Ver sacrum adecă Primăvara sfînțită* » în loc de «*Ver sacrum adecă primăvara sfînta* », «*se mulțameau numai cu* » în loc de «*se mulțumeau cu* », «*im fel de poezii* » în loc de «*un fel de poezie* », «*așa* » în loc de «*așadar* », «*mlădițe* » în loc de «*grație* », «*care mai răscumpăr* » în loc de «*care să răscumpere* », «*ăi vom putea privi* » în loc de «*i-am putea privi*», «*artele și literile elinilor i-au învălit cu oareșcare poezie* » în loc de «*artele și literile elinilor i-au învălit în oareșcare poezie* », «*săltind* » în loc de «*jucînd* », «*maz multe scene* » în loc de «*multe scene* », «*duhul de critică al plebei împotriva mai marilor săi* » în loc de «*duhul de critică al plebeilor împotriva mai marilor lor* » > «*răspunseră cu vorba și cu fapta* » în loc de «*răspunseră cu fapta și cu vorba* », «*norocul* » în loc de «*întimplarea* », «*<comediile lui Plaut> croite după tipariul grecesc* » în loc de «*<comediile lui Plaut > luate după tiparul grecesc*», «*amestecul de scrieri deosebite* » în loc de «*amestecătura de scrieri deosebite* », «*<dorința> de a cîștiga* » în loc de «*<dorința> de a dobîndi*», «*cămătamnicilor* » în loc de «*zgîrciților* », «*poet*» în loc de «*autor* » (referire la Persius), «*lucruri* » în loc de

¹ Formularea din manuscris evită repetarea cuvîntului *critici*, existent în fraza anterioară.
² în manuscris, adjectivul *latină* este evitat, probabil pentru că figurează și în fraza următoare.
³ Cu sensul original, de *grație*.

*de «lucrări», «dobândise» în loc de «cîştigase», «se putea încredința» în loc de «pu/ea să se-ncredințeze», «Nepoții învață lesne meseria străbunilor, și poate că, cu vremea, vom ști să ajungem pe ai noștri!» în loc de «Nepoții învață lesne meseria străbunilor și, cu vremea, vom ști poate a-i ajunge!».

Pentru a avea o imagine cât mai exactă asupra intervențiilor redactorului *României literare* în textul original, se cuvine să menționăm aici și numeroasele omisiuni de cuvinte, sintagme, propoziții și fraze¹, precum și intercalarea unui motto, desprins dintr-o notă subliniară eliminată, între titlu și textul studiului².

Față cu această situație, care justifică retipărirea din 1861, și față cu observația lui Odobescu din nota relativă la ediția din *România literară*, — «acea tipărire ce nu s-a făcut sub ochii mei», — se pune întrebarea dacă textul din revista ieșeană poate fi considerat versiune originală a studiului și, deci, dacă se cuvine a-l recenza în aparatul critic. Răspunsul de principiu este negativ. Dar, ca și în alte cazuri, ne-am bizuit mai puțin pe principii și mai mult pe analiza comparativă a textelor. Or, din compararea celor patru versiuni reiese că deși anegat autenticitatea versiunii din *România literară*, plină de «interpoalații» și omisiuni, Odobescu și-a însușit multe din modificările redactorului ieșean, eliminând cu consecvență numai «adaptările» fonetice și morfologice moldovenești. Astfel, alături de modificări morfologice de tipul *comediei* în loc de *comedii*, *satirei* în loc de *satirii*, *cărțile* în loc de *cartele*, *frunțile* în loc de *frunțele*, *groaznicile* în loc de *groaznicele*, *frumusețile* în loc de *frumusețele*, *Ceresei* în loc de *Ceresii*, *fulgerile* în loc de *fulgerele*, *ulițile* în loc de *ulițele* etc, adică treceri ale substantivelor feminine în genitiv-dativ singular și a substantivelor feminine și neutre în nominativ-acuzativ plural, articulate cu articol hotărît, de la forma «corectă» la forma «necorectă» și de la forma «necorectă» la forma «corectă», modificări ce nu l-au preocupat niciodată pe Odobescu³, au pătruns în edițiile originale următoare (1861 și 1887), tipărite «subt ochii» autorului, mai multe modificări morfologice, sintactice, lexicale și stilistice «ieșene», din care menționăm aici câteva mai semnificative: «*de la-ncepubin* în loc de «*de la început*»; «*ce se pune pe altar*» în loc de «*ce o pune pe altar*»; «*sînt sătul*» și «*am săturat*» în loc de «*sînt sătul*» sau «*m-am săturat*»; «*zicerea*» în loc de «*vorba*»; «*originalitatea satirei latine*» în loc de «*originalitatea satirei romane*»; «*al plebeilor împotriva celor mai mari lor*» în loc de «*al plebeilor împotriva mai marilor lor*»; «*nu rămînea de inventat decît numai intriga*» în loc de «*nu rămînea de născocit altceva decît numai intriga*»; «*o cocoasă în spate și alta în piept*» în loc de «*o cocoasă în spate și una în piept*»; «*legătură din naștere*» în loc de «*legăminte din naștere*»; «*dezbateau*» despre morală», în loc de «*dezbateau* despre morală»; «*însă satira nu se cufundă, cu Persiu, în întuneric*» în loc de «*însă satira nu se cufundă în întunec, cu Persie*»; «*au nimerit la urmă*» în loc de «*au nimerit mai la urmă*» etc.

În consecință, am înregistrat în aparatul critic, fără nici o specificație suplimentară siglei, variantele din *România literară*, precedînd numai «adaptările» fonetice și morfologice moldovenești, neîntîlnite în textele originale odobesciene, de mențiunea *corupt*.

¹ Vezi mai departe, la *Variante* sub p. 51, r. 29; sub p. 52, r. 22; sub p. 53, r. 4; sub p. 54, r. 13 și r. 35; sub p. 56, r. 17; sub p. 58, r. 6-7 și r. 20; sub p. 59, r. 37-38; sub p. 60, r. 22-23 și sub p. 61, r. 3-5.

² Vezi, mai departe, la *Variante*, p. 238.

³ Vezi, în volumul de față, notele descriptive ale tuturor textelor.

⁴ Modificare oportună, în *România literară*, deoarece în aceeași frază se repetă rădăcina adjectivului «romane» în sintagma «istoria literară a Romei».

⁵ Această sintagmă nu figurează ca atare în *România literară*, ci în ediția din 1887, dar, fără îndoială, i-a fost sugerată lui Odobescu de modificarea efectuată de redactorul revistei ieșene, care, ca să evite cacofonia «lor—lor» (*marilor lor*), a scris «*al plebei împotriva mai marilor săi*».

⁶ Ca și în cazul precedent, sintagma citată nu figurează în *România literară*, ci în ediția din 1887; în *România literară*, propozițiunea se citește «*nu rămînea de născocit decît numai intriga*»: după cum se vede, Odobescu a acceptat concentrarea propusă de redactorul *României literare*.

A doua ediție originală, cu titlul *Satira latină* și subtitlul *Disertație istorică, critică și rară*, apare în *Revista română pentru științe, litere și arte*, volumul I, iunie 1861, p. 259—260, însoțită de următoarea notă subliniară justificativă: «Acest opuscul a fost mai întîi tipărit în Iași, în *România literară*, anul 1855, n-ele 35, 36, 37; dar multele greșeli de tipar și lipsa totuși de note într-această tipărire, ce nu s-a făcut sub ochii mei, mă îndeamnă a-l tipări acum îndreptat și adaos cu toate izvoarele din care am cules notițele». După cum am arătat mai sus și dintr-o notă din ediția din 1887, cum vom demonstra în continuarea acestei note, cu exemple noi, nu numai «multele greșeli de tipar» și lipsa totală de note⁷, în ediția din *România literară*, l-a determinat pe Odobescu să revizuiască studiul în *Revista română*, ci, probabil în aceeași măsură, și exigențele lui stilistice și științifice, altele în 1861 decît în 1855.

Spre deosebire de grafia manuscrisului și primei publicații, mai mult sau mai puțin fonetică, tiparul cu caractere latine din *Revista română* reflectă pregnant influența etimologismului latin, a e notat uneori cu e (*dojena*) și d cu e (*dupe*, *prenumerare*, *rămînea*), dar și cu e (*țărmar*), încep să apară alterările latiniste ale prefixelor *ră-* și *răs-*, scrise *re-* (*resune*) și *res-* (*resfrîn*); i e notat cu semnele *t* (*desfrenarea*) și *u* (*sunt*); i, în numele proprii și în cuvintele comune simțite ca neologisme, apare notat cu semnul *y* (*Dyonisiu*, *dyonisiace*, *satyri*); diftongul *ie*, precedat de consoană labială, apare notat, fără nici o excepție, e (*înferbîntat*, *peire*, *ph* este notat, atît în numele proprii cît și în numele comune, cu grupul de litere *ph* (*character*, *chor*, *echo*, *scholiast*, *Antioch*, *Antiochia*); grupul de litere *ph*, notează pe *f* (*Sophocle*), iar grupul de litere *th*, notează pe *t* (*apoteosă*) în numele proprii și în substantivele comune savante; unele cuvinte, nume comune dar și nume proprii, sînt scrise cu *h* pseudoaspăzică (*helenească*, *herou*, *honest*, lecțiunea lor corectă, în textul lui Odobescu, fiind: *elenească*, *erou*, *onest*); semnul *z* înaintea ocluserelor *b*, *g*, *m* și *v*, întîlnit în manuscris și în ediția anterioară, este înlocuit peste tot cu *s*: *desbateri*, *desgust*, *desvoltat*, *isbesc*, *isvor*, *sbora*, *sburi*, *sgomotos*; grupul de litere *sc* apare notat *sc*: *fiesce* (dar, din greșeală, și *fieșce*), *sc* în fine, apare reduplicarea consoanelor: *atellane*, *hellenești*, *Agrippina*, *Menippu*.

Din analiza comparativă a edițiilor 1861 și 1855 cu manuscrisul, reiese că, din punct de vedere fonetic, textul din *Revista română* înseamnă revenirea la manuscris, deci, implicit, la ediția din 1855, cum am mai remarcat, negarea fonetismelor din *România literară*. Dăm câteva exemple: «*s aceeaș*» în loc de «*aceeași*», «*adesea*» în loc de «*adese*», «*costumul*» în loc de «*costium*».

⁷ «Multele greșeli de tipar» din *România literară* sînt, într-adevăr, corectate, cu o excepție, dar altele, tot atît de multe, apar în *Revista română*, deși de astă dată tipărirea se face «subt ochii» autorului: «*adTLpa*» (greșeală reeditată); «*nume*» în loc de «*nume*» sau «*anume*»; «*constituit*» în loc de «*constituiau*»; «*aceste*» în loc de «*acestea*»; în loc de «*că*»; «*ce ce*» în loc de «*se se*»; «*sărbătorilei*» în loc de «*sărbătorile*»; «*sa*» în loc de «*satura*»; «*întfirșit*» în loc de «*în sfirșit*»; «*drama*» în loc de «*dramă*»; «*trn*» în loc de «*conditum*»; «*mltis*» în loc de «*multis*»; «*Virgile*» în loc de «*Virgiliu*»; «*fugeutium*» în loc de «*fugentium*»; «*Sarupot*» în loc de «*2aTu?o<*»; «*fol*» în loc de «*Literații*» în loc de «*Literatur*»; «*se leapădă*» în loc de «*se lepădă*»; «*comedia dell'arte*» în loc de «*Commedia dell'arte*»; «*Bacco*» în loc de «*Bucco*»; «*Clussman*» în loc de «*Klussmann*»; «*si*» în loc de «*și*»; «*întimplăteare*» (scris «*întimplătere*») în loc de «*întimplătoare*»; «*întimplăiore*»; «*nriurirea*» (scris, ca în *România literară*, «*nriurirea*») în loc de «*înriurirea*»; «*vă*» în loc de «*ne*»; «*dovîndi*» (scris «*dovândi*») în loc de «*dobîndi*» (scris «*dobendi*»); «*in*» în loc de «*res*»; «*in*» în loc de «*din*»; «*vilei*» în loc de «*vile*»; «*ei*» în loc de «*el*»; «*titui*» în loc de «*prostitul*»; «*ș-a*» în loc de «*s-a*»; «*676*» în loc de «*679*»; «*nenorocit*» în loc de «*nenorocitului*»; «*seu*» ori «*sau*» (scris «*seu*») în loc de «*său*» (scris «*seu*»); «*ronien*» în loc de «*Varronis*»; «*habitte*» în loc de «*Labille*»; «*griechischen*» în loc de «*chischen*»; «*școlilor*» în loc de «*școlilor*» etc.

⁸ Neîmprinderea semnelor diacritice pe *e* și *u* accident tehnic frecvent în textele literare la mijlocul secolului al XIX-lea, creează grafii fără valoare fonetică (*numer*, *sunt*), în cazul lui *dupe*, o variantă fonetică pe care nu o putem atribui numai scriitorului, ci și întîlnește și în manuscrisul lui.

⁹ Lecțiuni indicate de manuscris și de ediția a III-a. din 1887.

* *dintii* în loc de *dintți*; « *epoca* » în loc de « *epoha* », « *felul* » în loc de « *feliul* », « *fnfor-dauna* » în loc de « *întotdeauna* », « *împrejururi* » în loc de « *împregiuru-i* », « *oareșcare* » în loc de « *oareșicare* », « *orce* » în loc de « *orzce* », « *printre* » în loc de « *pintre* », « *reda* » în loc de « *videa* ». Alături de aceste deosebiri fonetice între ediția din 1861 și manuscris, pe de o parte, și versiunea din 1855 pe de altă parte, apar și câteva deosebiri fonetice între ediția din 1861 și manuscris, datorite, unele, în mod cert, tendinței scriitorului de a literariza textul (« *dintții* » în loc de « *dintți* », « *era* » în loc de « *erea* », « *să* » în loc de « *se* », « *subt* » în loc de « *sub* », « *fiece* » în loc de « *fieșce* »), altele, influenței etimologice (« *francez* » în loc de « *franțez* »), iar altele, probabil, accidentelor tehnice (« *daca* » în loc de « *dacă* », « *dupe* » în loc de « *dupe* »).

Analiza morfologică a ediției din 1861 confirmă observațiile generale, pe care le-am mai făcut în note, relativ la formele de genitiv-dativ singular articulate în *ei*, la formele de nominativ-acuzativ plural al substantivelor feminine în *e* și la oscilația în notarea pronumelui relativ *care*. Adăugăm ca fenomene mai mult sau mai puțin proprii ediției din *Revista română*, revenirea la formele variabile ale articolului posesiv *a*, de care ediția din *România literară* și chiar manuscrisul nu țineau seamă (« *az lui* » în loc de « *a lui* »), renunțarea la sufixul *-esc* în formarea unor adjective noi (« *latin* » în loc de « *latinesc* », « *greacă* » în loc de « *grecească* »), și revenirea la forma veche de imperfect *dau*, în loc de *dădeau* din *România literară*.

Mult mai interesante sînt însă adăugirile, modificările de sintagme și indeosebiri înlocuirile lexicale, care concretizează punctul de vedere odobescian în chestiunea mult dezbătută în epocă a îmbogățirii și nuanțării vocabularului românesc prin introducerea de cuvinte de origină latină sau neolatină. Desprindem din *Variante*, citeva exemple: « *în ris* » (1861), în loc de « *în bătaie de joc* » (1855 și ms.); « *secolul* » (1861), în loc de « *veacul* » (1855 și ms.); « *spiritul* » (1861) în loc de « *duhul* » (1855 și ms.); « *fin* » (1861), în loc de « *isteț* » (1855 și ms.); « *perfectie* » (1861), în loc de « *desăvîrșire* » (1855 și ms.); « *literatori români, oameni de spirit și de gust, au făcut încercări spre a ne pune pe o cale bună* » (1861), în loc de « *literatori români, oameni de duh și de gust, au știut să ne puie pe cale bună* » (1855 și ms.); « *pe cei demni de ris și de reprobație* » (1861), în loc de « *pe cei de ris și pe cei mîrșavi* » (1855 și ms.); « *adevărații ei inventori* » (1861), în loc de « *adevărații ei născocitori* » (1855 și ms.); « *ca și-n timpii moderni* » (1861), în loc de « *ca și în vremile moderne* » (1855 și ms.); « *compus* » (1861), în loc de « *alcătuit* » (1855 și ms.); « *înfiorătoare întimplări* » (1861), în loc de « *îngrozitoare întimplări* » (1855); « *Aceste patru bucăți teatrale, jucate în aceeași zi, constituiau tetralogia consacrată a sărbătorilor dionisiace* » (1861), frază inexistentă în ediția din 1855 și în manuscris; « *provenința* » (1861), în loc de « *izvorirea* » (1855 și ms.); « *a explica* » (1861), în loc de « *a desluși* » (1855 și ms.); « *general* » (1861), în loc de « *obștesc* » (1855 și ms.); « *denumite* » (1861), în loc de « *poreclite* » (1855 și ms.); « *spre exemplu* » (1861), în loc de « *spre pildă* » (1855 și ms.); « *ziceri* » (1861), în loc de « *vorbe* » (1855 și ms.); « *încă necultivat* » (1861), în loc de « *încă foarte necioplit* » (1855 și ms.); « *la adresul* » (1861), în loc de « *în pofida* » (1855 și ms.); « *ca gentiliilor și cavalerii din timpul Renașterii* » (1861), în loc de « *ca cavalerii din veacul de mijloc* » (1855 și ms.); « *ridicole* » (1861), în loc de « *vrednice de ris* » (1855 și ms.); « *înainte de a expune* » (1861), în loc de « *înainte d-a povesti* » (1855 și ms.); « *de a transcri* » (1861), în loc de « *prescriind* » (1855 și ms.); « *determinată* » (1861), în loc de « *hotărîită* » (1855 și ms.); « *invenție* » (1861), în loc de « *scornire* » (1855 și ms.); « *onest* » (1861), în loc de « *cinstit* » (1855 și ms.); « *ilustrul Horație* » (1861), în loc de « *vestitul Orație* » (1855 și ms.); « *în contra* » (1861), în loc de « *împrotiva* » (1855) și « *împotriva* » (ms.); « *amicii lor* » (1861), în loc de « *prietenii lor* » (1855 și ms.); « *defectele comune* » (1861), în loc de « *greșeli obștești* » (1855 și ms.); « *se servi* » (1861), în loc de « *se slugea* » (1855) și « *se slujit* » (ms.); « *discipol* » (1861), în loc de « *ucenic* » (1855 și ms.); « *descrie* » (1861), în loc de « *zugrăvește* » (1855 și ms.); « *inaugurată* » (1861), în loc de « *născocită* » (1855 și ms.) etc.

Concluzia pe care o sugerează variantele este că ediția din *Revista română* reprezintă o formă nouă atît față de ediția din *România literară* cit și față de manuscris.

A patra versiune a eselui apare sub titlul *Satira latină — Studiu istoric, critic și literar* în ediția definitivă *Scrieri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, volumul I, București, Editura librăriei Sococ & Comp., 1887, secțiunea I — *Primele încercări tipărite, 1851—1861*, p. 31—54, localizată, ca și manuscrisul, «Paris», dar datată greșit: «1853».

Noua ediție corectează greșelile de tipar din ediția anterioară, dar face loc altora, ca sint proprii: « *Moliere* » în loc de *Moliere*; « *Bartelemy* » în loc de « *Barthelemy* »; « *rîmator* » în loc de « *rîmatori* »; « *satira* » în loc de « *satiră* »; « *bil* » în loc de « *lib* »; « *drama* » în loc de « *dramă* »; « *cornița* » în loc de « *cornițe* »; « *16* » în loc de « *10* »; « *scoliaștului* » în loc de « *liastului* » (scris « *scholiaștului* »); « *lepedă* » în loc de « *lepădă* »; « *elinești* » în loc de « *elenești* »; « *eco* » în loc de « *eho* » (scris « *echo* »); « *Saturorum* » în loc de « *Saturarum* »; « *de* » în loc de « *pe* » ș.a.

Grafiile sînt, în genere, aceleași din ediția 1861, dar aspectul fonetic, gramatical și stilistic al versiunii din 1887 este diferit de cel al ediției anterioare, mărturisind intervenția lui A. I. Odobescu la republicare — în «manuscris» sau în corecturi. Din numeroasele deosebiri menționate în *Variante*, extragem cîteva caracterizante pentru ediția 1887: « *Studiu istoric, critic și literar* », în loc de « *Disertație critică și literară* » (1861); « *rolul lor este d-a lua în vedere relele năravuri* » (1887), în loc de « *rolul lor e d-a lua în ris relele moravuri* » (1861); « *o formă atrăgătoare și iscusită* » (1887), în loc de « *o formă atrăgătoare dar iscusită* » (1861); « *să le îndrepteze* » (1887), în loc de « *să le ndrepteze* » (1861); « *aceste <... > îndatoriri <... > le-au îndeplinit* » (1887), în loc de « *aceste <... > îndatoriri <... > le-au împlinit* » (1861); « *adică* » (1887), în loc de « *adecă* » (1861); « *perfectiune* » (1887), în loc de « *perfectie* » (1861); « *reprobațiune* » (1887), în loc de « *reprobație* » (1861); « *în acest* » (1887), în loc de « *într-acest* » (1861); « *reprezentare* » (1887), în loc de « *reprezentăție* » (1861); « *tendența* » (1887), în loc de « *tendința* » (1861); « *laltă* » (1887) în loc de « *ceelaltă* » (1861); « *din asemuirea numirilor* » (1887), în loc de « *din asemuirea numirei lor* » (1861); « *expresiunile* » (1887), în loc de « *expresiile* » (1861); « *vom scrie* » (1887), în loc de « *vom transcri* » (1861); « *în sărbătorile zeiței Ceres* » (1887), în loc de « *în sărbătorile Ceresei* » (1861); « *spre a explica chiar rădăcina cuvîntului* » (1887), în loc de « *spre a explica chiar rădăcina* » (1861); « *zeii se mulțumeau cu o saturalanx, adică cu o tavă încărcată de toate* » (1887), în loc de « *zeii se saturau cu o saturalanx* » (1861); « *un fel de bucate găsite deosebite merinde* » (1887), în loc de « *un fel de bucate făcut cu deosebite lucruri* » (1861); « *întrebuința <... > în graiul preoților* » (1887), în loc de « *se întrebuința <... > în limba preoților* » (1861); « *oarecare* » (1887), în loc de « *oareșcare* » (1861); « *Multe scene <... > ne îndeamnă* » (1887), în loc de « *Multe scene <... > ne îndemn* » (1861); « *originalitatea satirei latine* » (1887), în loc de « *originalitatea satirei romane* » (1861); « *acțiune* » (1887), în loc de « *acție* » (1861); « *să ridă* » (1887), în loc de « *să rîză* » (1861); « *la adresa* » (1887), în loc de « *la adresul* » (1861); « *Rău va păți poetul Nevii de la Meteli* » (1887), în loc de « *Metelii vor da nevoi poetului* » (1861); « *comediile populare ce se joacă <... > în Italia* » (1887), în loc de « *comediile populare ce se joacă <... > în Italia* » (1861); « *felurite poezii* » (1887), în loc de « *deosebite poezii* » (1861); « *ter* » (1887), în loc de « *haracter* » (1861); « *invențiune* » (1887), în loc de « *invenție* » (1861); « *pozițiune* » (1887), în loc de « *poziție* » (1861); « *să pună* » (1887), în loc de « *să puie* » (1861); « *sațiune* » (1887), în loc de « *conversație* » (1861); « *imitațiune* » (1887), în loc de « *imitație* » (1861) etc.

Din exemplele date reiese tendința lui Odobescu de a renunța în 'ioua ediție, la o serie de fonetisme și forme vechi sau vorbite, populare, ale limbii utilizate în ediția 1861, de a înlocui cuvintele uzate, sau cu mai multe sensuri, cu termeni proprii, care să precizeze ideile și frazelor nuanța savantă corespunzătoare exegezei științifice, fără a le lipsi însă de cîteva trăsături și eleganță. În această ultimă tendință se poate înscrie, credem, și concentrarea în ediția 1887 a sublineare, mult mai ample în ediția din 1861.

Pentru aceste calități, am ales ca text de bază al ediției noastre ultima versiune a studiului despre satira latină.

S I G L E

- A - manuscris autograf în fondul B.A.R., Arhiva Odobescu, I, ms. 1.
— variante genetice în textul A.
- B - ediția I, publicată în *România literară*, Iași, an I, nr. 35, 10 septembrie 1855, p. 405—407; an I, nr. 36, 17 septembrie 1855, p. 421—423; an I, nr. 37, 24 septembrie 1855, p. 429-432.
- C - ediția a II-a, publicată în *Revista română pentru științe, litere și arte*, <iunie> 1861, volumul I, p. 259—272.
- D - ediția a III-a, publicată în *Scriseri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, volumul I, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887, în secțiunea I — *Primele încercări tipărite, 1851—1855*, p. 31—54.
- P - lecțiuni stabilite prin conjectură.

V A R I A N T E

51

Satira latină **DC**; Despre satira latină **BA** \2 Studiu istoric, critic și literar **D**; Disertație storică, critică și literară **adaugă exponent și, sublinear, nota**: Acest opuscul a fost mai întâi tipărit la Iași, în «România literară», anul 1855 n<umer>ele 35, 36, 37; dar multele greșeli de tipar și lipsa totală de note într-acea tipărire, ce nu s-a făcut subț ochii mei, mă îndeamnă a-1 tipări acum îndreptat și adaos cu toate izvoarele din care am cules notițele **C**; **omite, dar adaugă motto-ul**: Satira tota nostra est, Quint. — Inst. orat. **în B**; **omite în A** || 4 Printre **DCA**; **corrupt**: Pintre **B** j feluri **DCA**; **corrupt**: feliuri **B** Jj 5 sint **PBA**; **scris**: sunt **DC** I slăbiciunile **D**; slăbiciunile **CA**; **corrupt**: slăbăciunile **B** j unei națiuni **D**; unei nații **CBA** || 6 unei epoce **DCA**; unei epoche **B** j este **D**; e **CBA** j în ris **DC**; în bătaie de joc **BA** | năravuri **DA**; moravuri **BC** jj 7 subt **PCA**; sub **DE** \ atrăgătoare și iscusită **D**; atrăgătoare dar iscusită **C**; iscusită și atrăgătoare **BA** jj 8 astfel **DC**; **omite în BA** \ să le îndrepteze **D**; să le-ndrepteze **CBA** | în Franția **D**; în Franța **C**; **omite în BA** | secolul **DC**; veacul **BA** jj 9 al XIV-lea **DCA**; al XIV **B** \10 cellalt **DC**; **corrupt**: celalalt **B**; celălalt **A** || 11 le-au îndepliniți; le-au împlinit **CBA** \ spiritul **DC**; duhul **BA** | fin **DC**; isteț **BA** || 12 perfecțiune **D**; perfecție **C**; desăvârșire **BA** ||12—13 de la început **DCB**; de la-nceput **A** ||13 este **DC**; ar fi **BA** j părțile **DCB**: părțile **A** j | 14 societății **DBA**; societății **C** | comediei **DCB**; comedii **A** | satirei **DCB**; satirii **A** j | 17 oameni de spirit și de gust **DC**; oameni de duh și de gust **B**; plini de duh și de gust **A** | au făcut încercări spre a ne pune pe o cale bună **DC**; au știut să ne puie pe o cale bună, **B**; au știut a ne pune pe o cale bună **A** || 18 a perfecționa **DC**; adesăvârși **BA** jj 19 pină **DCA**; **scris**: ptnă **B** jj 20 astfel **DCA**; **corrupt**: astfeli **B** j cum **DC**; precum **BA** jj 21 —22 despre care avem acum și în limba românească citeva probe destul de recomandabile **DC**; de care d<omnul> Gr. Alexandrescu ne-au dat, în românește, așa de frumoase probe **B**; despre care d<omnul> G. Alexandrescu ne-a dat, în românește, așa de frumoase probe **A**; **redacțiune marginală, ulterioară redacțiunilor AB**; **probabil baza redacțiunii C**: despre care avem, și în limba românească, citeva probe destul de remarcabile **A** || 22 adică **D**; adecă **CBA** \ năravurilor **DA**;

¹ **redacțiune anulată**: frumoase **Aj**.

omite în C; moravurilor **B** \23 ușor **DC**; ușurel **B**; ușure **Aj** adesea familiar **DC**; **omite în B** **23—24** pe cei demni de ris și de reprobățiune **D**; pe cei demni de ris și de reprobăție **C** pe cei de ris și pe cei mirșavi **BA** || 24 parte **D**; partea **CBA** j virtuții **DBA**; virtuței **C** bunului gust **D**; și a bunului gust **CB**; ș-a bunului gust **A** | felul **DCA**; **corrupt**: feliul **B** j compuneri **D**; compuneri **CJ3A** j | 25 dorim a o cerceta în acest articol **D**; dorim a o cerceta într-articol **C**; dorim a o cerceta aici **B**; dorim a o cerceta aci **A**; **redacțiune anterioară ipoteză** dorim aci a o cerceta **A** || 26 a trecut **DCA**; au trecut **B** j cari **D**; care **CBA** (126—27) vărații ei inventori **DC**; cei dintii <scris: dint'bi> ai săi născocitori **B**; adevărații ei născocitori **A** || 27 Quintilian **adaugă exponent și nota sublineară în DC**; Gvintilian **omite exponent și nota sublineară în B**; Cuintilian **adaugă exponent și nota sublineară în A** || 28 feluri **DC**; **corrupt**: feliuri **B** \ din **DB**; de **CA** | dupe **DC**; după **BA** j 129 elenă **D**; eienească **C**; elinească **BA** | ne **DCA**; **omite în B** j este **D**; e **CBA** || 30 Institutio oratoria **D**; Quintiliani Institutio oratoria **CA** \

52

l ca și în timpii moderni **D**; ca și-n timpii moderni **C**; ca și în vremile moderne **B**; ca și în vremurile moderne **A** jj 2 a fost **DCA**; au fost **B** | j2—3 O astfel de amăgire provine din O astfel de înșelăciune vine **BA** jj4 latin **DC**: latinesc **BA** | fel **DCA**; **corrupt**: feliul greacă **DC**; grecească **BA** j se chema **DBA**; **corrupt**: se cheamă **C** || 7 era **DCB**; era dramă **adaugă exponent și nota sublineară în DCA**; dramă **omite exponent și nota sublineară în B** j dupe **D**; după **CBA** | cărțile **DCB**; cartele **A** || 8 Arta **DCA**; Artea **B** j Orașiu **adaugă exponent și nota sublineară în D**; Horație **adaugă exponent și nota sublineară în C**; Orație **omite exponent și nota sublineară în B**; Orație **adaugă exponent și nota sublineară în A** || 9 reprezentațiuni **D**; reprezentații **CBA** j | 9 se dau **DCA**; se dădeau **B** \ de două ori **DCBA**; **redacțiune anulată**: o dată **A**, [J10 fieșce **DCA**; fieșce **JB** ||11 erau **DCB**; erau **A** | printre^ **DCA**; corupt: pintre **B** \ printre^ **DCA**; **corrupt**: pintre **B** jj 12 era **DCB**; era **Aj** totdauna **D**; intotdauna **C** compus **DC**; alcătuit **BA** | ai lui **DCA**; a lui **B** Jj 13 care erau **DB**; ce erau **C**; ce erau întotdauna **DCA**; întotdeauna **B** jj 14 reprezentațiunii **D**; reprezentației **CBA** | frunțile frunțele **Aj** înorate **DBA**; **scris**: înorate **C** | groaznicele **DCA**; groaznicile **B** ||15 se petrecu se petrecuseră **CBA** j nainte **DCA**; înainte **B** \ tot **DC**; **omite în BA** \ aceeași **DB**; aceeași Acesta **D**; **redacțiune anulată A**; **Ăsta** <corrupt: Asta> **CBA** [era **DCB**; era **A** jj 17 v **DCA**; **corrupt**: videă **B** \ ca în **DCB**; ca-n **Aj** împrejurul **DCA**; **corrupt**: împregiuru altarului **DCA**; **corrupt**: altariului **B** jj 18 viță **DCA**; vițe **A** | Silen **DCBA**; **redacțiune anterioară ipotetică**: Silene **Aj** || 19 vedea **DCA**; **corrupt**: videă **B** jj 19—20 și înfiorătoare **DC** îngrozitoare **B**; și-ngrozitoare **A** Jj 20 s-apucă **DC**; **corrupt**: se apuca **B**; se apucă **A** **DCB**; se **Aj** aci **DCA**; aici **B** \ nimic **DC**; nimica **BA** Jj 22 pe la vreo 500 înainte de Hristos **DC**; **omite în B**; pe la vro 500 înainte de Hristos **A** j închipui **D**; imagină **C**; scornii 24 cari **D**; ce **CBA** jj 25 desfrînatul lor joc **DCBA**; **redacțiune anulată**: desfrînatul lor s-A, j Choerilos **DC**; Herilus **BA** jj 26 Frynicos **DC**; Frinicus **BA** j Eschil **DC**; Eschil cerului **DCA**; **corrupt**: ceriului **B** j care își **DB**; care-și **CA** j degetele **DBA**; degetile **C** || 28 pe Circea **DCA**; pe fermecătoarea Circea **B** jj 29 nenorocții **DBA**; nefericții **C** | ai lui **corrupt**: alui **Bj** Odiseu **DC**; Uliș **BA** jj 30 subiecte **DC**; sujete **BA** | felul **DCA**; **corrupt**: felul Sofoclu **DBA**; Sofocle **C** jj31 d-a se reprezenta **D**; a se reprezenta **C**; a înfățișat || j 32—33 Aceste patru bucăți teatrale, jucate în aceeași zi, constituiau tetralogia sacrată a sărbătorilor dionisiace **DC**; **omite în BA** jj 34 ne-au rămas **D**; ne rămîne **C**

¹ **corrupt**: astfeli **B**.

² aceeaș **C**.

<rămîn A | fragmente **DCA**; fragmenturi **B** j 34—35 neînsemnătoare **adaugă exponent și nota sublineară în DCA**; neînsemnătoare **omite exponent și nota sublineară în B** || 35 adică **DCB**; adică A | Ciclopul **DBA**; Ciclopele **C** J Euripid **DBA**; Euripide **C** | vedea **DCA**; **corupt**: videa **B** jj 36 Odiseu **DC**; Ulis **BA** | ochiul uriașului Siciliei **DCA**; singurul ochi al uriașului **B** | dupe **D**; după **CBA** || 36—37 mai întii **DC**; **omite în BA** || 37 1-a îmbătat **DCA**; 1-au îmbătat A || 40 I, p. 44 etc. **D**; T. 1., p. 44 și altele **CA** || 41 Vers 220 și următoarele **J**); Horatii Ars poetica, vers 220 **C**; Ars poetica, vers : — **numărul versului nu e scris în A** \

53

1 de ce era **DB**; de ceea ce era **C**; de ceea ce era A || 2 eleni **DC**; elini **BA** J la o parte **DCB**; de o parte A j frumusețile **DB**; frumusețele **CA** i expresiunile **D**; expresiile **CBA** j(3—4 satirele lui Orațiu și lui Juvenal **D**; satirele latine ale lui Horație și Juvenal **C**; satirele latine ale lui Orație și Juvenal **BA** jj 4 cu ele **DCA**; **omite în B** j tendență **D**; tendință **CBA** jj 5 dintr-o parte ca și din cealaltă **D**; dintr-o parte ca și din cealaltă **CA**; de amîdouă părțile **B** j acestea **DBA**; **corupt**: aceste **C** jj 6 asemuirea **DC**; asemănarea **BA** | numirilor **DBA**; numirei lor **C**; **redacțiune anulată**: de numiri A, jj 7 ieșeau **D**; ies **CBA** j dintr-aceiaș **DCA**; dintr-aceiași **B** J Printre cei noi **DCA**; Pintre¹ criticii noi **B** jj 8 francez **DC**; franțez **BA** | Casaubon **omite exponent și nota sublineară în D**; Casaubon **adaugă**: carele, în secol al XVI-lea, a scris o carte însemnată asupra acestui subiect **adaugă exponent și prima indicație Mbibliografică din nota sublineară 1, într-o redacțiune diferită față de textul de bază, în C**; Casaubon **adaugă**: care, în veacul al XVI-lea, au scris o carte însemnată asupra acestui subiect **dar omite exponentul și nota sublineară, în B**; Casaubon **adaugă**: care, în veacul al XVI-lea a scris o carte însemnată asupra acestui subiect **și adaugă exponent și prima indicație bibliografică din nota sublineară 1, într-o redacțiune diferită față de textul de bază, în A** J dintre **DC**, iar **<corupt>**: pintre **B**; iar printre A || 8—9 vom transcrie **D**; vom transcri **C**; vom prescrie **B**; vom prescri A (j 9 aici **D**; aci **CBA** j ceva A' **omite în CBA** j Diomede **DC**; Diomed **BA** j carele **DC**; care **DA** j prin **DCA**; în **B** | secolul **DC**; veacul **BA** jj 9-10 al IV-lea sau al V-lea **DC**; al IV-lea sau al V-lea **BA** || 10 dupe **DC**; după **BA** | satiră **DCA**, satira latină **B** j așa **omite exponent și nota sublineară în DB**; așa **adaugă exponent și a doua indicație bibliografică din nota sublineară 1, într-o redacțiune diferită față de textul de bază, în CA** j este **D**; e **CBA** J jll dupe **DC**; după **BA**; **redacțiune anulată**: dupe **A**, j fel **DCA**; **corupt**: feli **B** jj 13 el îndată ajunge la provenința cea mai de crezut **DC**; îndată el ajunge la izvorirea cea mai de crezut **BA** || 14 purtînd felurită² pîrgă **DCBA**; **redacțiune anulată**: plină cu multe și deosebite pîrg<i>³ **A**, \ ce se pune **DCB**; ce opune A jj 15 zeiței Ceres **D**; Ceresei **CA**; **corupt**: cerești **B** | ajutor **DCA**; **corupt**: ajutori **B** jj 16 a explica **DC**; a desluși **BA** | cuvîntului **D**; **omite în CBA** ((16—17 de la grămada și (ca să zicem și noi ca latinul), de la saturarea lucrurilor ce se află întrinsa **adaugă exponent și nota sublineară în D**; de la grămada și (ca să zicem ca latinul), de la saturarea lucrurilor ce se află într-însa **omite exponent; pentru nota sublineară, vezi supra, rîndurile 7 și 10, în C**; de la grămada și mulțimea (latinul zice saturitas) lucrurilor ce se află într-însa **omite exponent și**

nota sublineară în B; de la grămada și (ca se zicem ca latinul) de la saturarea lucrurilor ce se află într-însa **omite exponent; pentru nota sublineară, vezi supra, rîndurile 7 și 10, în A** jj 18 vedem **DCA**; **corupt**: videm **B** jj 19 orice fel¹ **DBA**; orce fel **C** jj 20 se puneau **DCA**; se puneau **B** j dintii **DC**; dintii **<scris: dint>** **B**; dintii A jj 21 vedem **DCA**; **corupt**: videm **B** \ 22 era **DCB**; erea A | și în **DCB**; și-n A || 23 întii **D**; dintii **C**; dintii **<seris: dintai>** **B**; dintii A j 23-24 și au fost chiar timpuri **D**; și au fost chiar timpi **C**; și au fost chiar o vreme **B**; și a fost chiar o vreme Ajj 24 au sacrificat **DC**; au jertfit **B**; au jărtfit **A**; **redacțiune anulată**: s-au jărtfit **A**, (j 25 se chema **D**; se numea **CB**; să numea A || 26 adică **D**; adică **CBA** J Primăvara sintă **adaugă exponent și nota sublineară 2, în D**; Primăvară sintă **adaugă exponent și nota sublineară 2; în C**; primăvară sfînțită **omite exponentul și nota sublineară 2, în B**; Primăvară sfînta **adaugă exponent și nota sublineară 2, în A** jj 26-27 se mulțumeau cu **DCA**; se mulțămeau numai cu **B** jj 27 adică cu o tavă încărcată cu de toate **D**; **omite în CBA** || 28 se înțelege **DC**; se **<corupt>** înțelege **B**; se-nțelege A J aci **DCA**; aici **B** || 29 sint **PBA**; **scris**: sunt **DC** j și **DB**; sau **CA** j ne **D**; **omite în CBA** jj 30 sințită **D**; sfînțită **C**; sfînta **BA** | Ceresei **DCB**; Ceresii A | a avea **DCA**; **corupt**: a ave **B** jj 30—31 a deosebitelor înțelesuri ale vorbei satura **DCA**; a deosebitelor **<corupt>** înțelesuri ale vorbei satura **B**; **redacțiune anulată, anterioară redacțiunii A**: a vorbeisatura **A**; **redacțiune anulată, anterioară redacțiunii A**: a cuvîntului satura **A**, || 32 Festu **omite exponent și nota sublineară, în DBA**; Festu **adaugă exponent și nota sublineară 3, în C** j și un **îel** **DCB**; ș-un fel A jj 33 gătit **DCA** făcut **CBA** | merinde **D**; lucruri **CBA** | fel **DCA**; **corupt**: feli **B** || 34 poezie **DCA** poezii **B** \ **dz** **DC**; despre **BA** | lucruri **adaugă exponent și nota sublineară 3, în D**; lucruri **omite exponent și nota sublineară 3 vezi supra, rîndul 32), în CBA** j Așadar **DCA**; Așa **B** era **DCB**; erea A || 35 termen **DCA**; **<corupt>** termin **B** (general **DC**; obștesc **BA** (car însemna **D**; care se da la **CBA** | felul **DCA**; **corupt**: feliul **B** jj 36 graiul **D**; limba **CBA** j și ai **D** și a **C**; ș-a **BA** | într-al **D**; într-a **CBA** \ 37 și al **D**; și a **C**; ș-a **BA** \ 38-39 și Halle, 1774 **D** a doua ediție, de Iac. Rambach, Halae, 1774 **CA** jj 39 Diomedis lib. III, p. 483, edit. Gramaticorum latin., edit. Putsch **D**; Diomedes lib. III, p. 483, din ediția Gramaticorum latini, de Putsch « Satira dicta sive a Satyris, quod similiter in hoc carmine ridiculae res pudendaeque dicuntur quae velut a Satyris proferuntur et fiunt, sive a Saturata lance quae referta variis multisque primitiis sacris Cereris inferebatur, vel a copia et saturitate rei, Saturata vocatur » **CA** j 42 Festus, citat în gramaticul Paul Diaconul **D**; Festus, citînd pe gramaticul Paulus « Saturata et cibi genus dicitur ex variis rebus conditum, et lex multis aliis conferta legibus et genus carminis, ubi de multis rebus disputatur » **CA** jj

54

1 înțeles **DCA**; **<corupt>** înțales **B** \ zicerea **DCB**; vorba A jj 2 dramă satirică **PBA**; **corupt**: drama satirică **DC** j venea **DCA**; **corupt**: vinea **B** jj 3 în acele **D**; într-acele **CBA** j era **DCB**; erea A | compus **DC**; alcătuit **BA** jj 3—4 de zeitățile sălbatice și zglobii **DC**; de acele zeități sălbatice și zglobii **B**; de zeitățile sălbatice și zglobii **A**; **redacțiune anulată**: de zeitățile sălbatice **A**. | J 4 personificînd **D**; ce personificau **CBA** jj 6 fel **DCA**; **corupt**: feli **B** \ comedie

¹ **corupt**.

² **corupt**: feliurită **B**.

³ **text cvasiindescifrabil; lecțiune ipotetică și pîrg<e>**.

¹ **corupt**: feli **B**.

² **Omiterea exponentului și notei sublimare 2, în A, se datorește, probabil, unei scăpări a textului. Vezi și nota de prezentare la acest studiu, p. 231.**

³ **corupt**: feli **B**.

⁴ Grămăticilor **A**.

comedii CBA | lui D; sa CBA | era DCB; erea A || 7 erau DCB; ureau A | denumite DC; -poreclite BA | dupe DC; după BA | natura DC; numele DA || 8 lua parte într-insele DCB; lua parte-ntrînsele A | spre exemplu DC; spre pildă BA || 9 **Tpax&v**taî DC; corap[^]; **Tpaxtviac** B; omzte, Zoc a/o, în A | Sofoclu DBA; Sofocle C | **Baxxai** DC; *corupt*: **Baxx<*&** B; om/fe, Zoc alb, în A; Euripid DBA; Euripide C || 11 cornițe PCBA; *corupt*: cornița DI dintii DC; dintii <scris: dintăi> B; dintii A||12 latine *adaugă exponent și nota sublineară 1, în DCA*; latine *omite exponent și nota sublineară 1, în B \ cimpene DC*; cimpenești BA || 13 care-ocroteau, în Italia, lucrările cimpului DC; *omite în B*; care ocroteau, în Italia, lucrările cimpiei A| Virgil DBA; *corupt*: Virgile în loc de, probabil, Virgilie în C\ 14 ajutor DCA; *corupt*: ajutor B ||17 cano *adaugă exponent și nota sublineară 2, în DCA*; cano *omite exponent și nota sublineară 2, în B\ 18 Orațiu D*; Horație C; Orație DA | se D; om<e în CBA | a le jertfi DC; d-a le jertfi B; d-a le jertfi A | daca DCA; dacă B\ 18—19 a priveghea DCA; corupi: a priveghe D | 19* sale *adaugă exponent și nota sublineară 3, în DCA*; sale *omite exponent și nota sublineară 3, în B || 20 atribuțiuni D*; atribuții C; însușiri BA || 21 ei caută DC; ei cat BA | neincetat DCB; nencetat A j a-și mulțumi DCA; a-și mulțami DI uricioasele D; uricioasele CBA || 22 sint PBA; scris: sunt DC || 23 fricoși la primejdie DC; fricoși în primejdie BA \ sint PBA; scris: sunt DC || 24 răsipiți D; risipiți CBA | ni-i D; ne-i CDA | daca DCA; dacă B || 25 spiritului DC; duhului DA | oarecare D; oareșcare C; oareșicare DA | grație DCA; mlădițe B jj 26 să răscumpere DCA; mai răscumpăr B | porniri D; aplecări CDA j i-am putea privi: PDCA; îi vom putea privi D j) 27 Cu toate acestea DC; Cu toate însă BA || 28' elenilor DC; elinilor BA | învăluit DCA; învălit B\ în oarecare DC; cu oareșicare B; în oareșcare A || 30 crotalele *adaugă exponent și nota sublineară 4, în DCA*; crotalele *omite exponent și nota sublineară 4, în B | jucind DCA*; săltind B || 32 ca s-apuce DCBA; *redacțiune anterioară anulată*: spr<e a apuca> A. || 33 Multe scene DCA: Mai multe scene D| pină DCA; scm; pxnă D| păreții DCB; pereții A||34 Pompeii DBA; Pompeiei C| ne îndeamnă D; ne indemn CB; ne-ndemn A | crezămint DC; credință DA | sholiastului PCBA; scris: scoliastului f/z Zoc de: scholiastului D |j 35 la idila sa a IV<-a> D; (idila IV-lea, vers 62) C; omzVe fn D; (idila a IV-a, vers 62) A | voiește să derive D; vrea să deriveze CA; vrea se-derivezeA] saGyjs *adaugă exponent și nota sublineară 5, în DCB*; aa07)£ *omite exponent și nota sublineară 5, în B j| 36 într-un D*; *omite în CA | aVI<I>-a P*; *corupt*: a V1-a D; *corupt*: a VI C; a VII-a A [Analelor D; Analelor *adaugă versurile*: scripsere alii rem / Versibu',. quos olim Fauni Vatesque canebant în CA || 37 Lib. I, v. 10 D; Virgilii Georgica, libr. I, v. 10 CA || 38 Ode, lib. III, 18 D; Horații Carmina, lib. III, carmen XVIII *adaugă versul*: Faune, Nymfarum fugientum amator..., în CA || 39 în palme D; în palme jucind CA || 40' grija D; *omite în CA \ însemnarea cuvintului DC*; ce vrea să-n-semneze A || 40-42 de a constata, în picturile lubrice ale muzeului secret din Neapole, dacă derivațiunea ce o dăm aci nu se infățișează ca cea mai probabilă D; de a constata, în picturele muzeului secret din Neapoli, dacă derivația ce o dăm aci nu este cea mai probabilă C; de a vedea, când se vor duce la: Neapoli, în muzeul tainic, dacă avem drept în ceea ce zicem aci A||

55

1 încheia DCB; *corupt*: încheia *lecțiune ipotetică*: încheie A | nainte DCA; înainte B || 2 două DCB; *omite în A | ziceri DC*; vorbe BA \ 3 nu derivă DC; nu ies BA | aceeaș DA; aceeași CB | și DBA; *omite în C | de DC*; despre BA jj 4 latine DB; romane CA | ei D;

scris: priivi DA.
redacțiune anterioară: în Ai.

sale CBA | Romei DC; Romii B; Romii *adaugă exponent și nota sublineară* *redactare diferită de aceea din textul de bază, în A || 5 II DBA*; II *nent și nota sublineară 3, dar într-o redactare diferită de aceea din textul de* Titu Liviu *adaugă exponent și nota sublineară 1, în D*; Titu Livie *adaugă nota sublineară 1, în CA*; Titu Livie *omite exponent și nota sublineară 1, în B | la anu* CBA | Romei DC; Romii BA || 7 C. Sulpiciu Peticu și C. Luciniu Stolo D; C. ticus și C. Lucinius Stolo C; C. Sulpiciu Peticus și C. Lucinie Stolon DA || 8 ca- trebuiau DC; trebuia BA \ să imblinzească DCB; se-mblinzească A || 9 să DC; s- tate DCBA; *redacțiune anulată*: cetatea A. j Aceasta D; Asta CBA | era DC. veneau DCA; *corupt*: vineau B | 11 cari D; care CBA | citeau viitorul DCA; *corupt*: B | fulgerile DCB; fulgerele A j cerului DCA; *corupt*: cerului B | și în DCB; DCBA; *redacțiune anulată*: zborurile A. \ 13 shime PBA; scris: schime DCj v- scrzs: vedească A j vreunui fapt D; vreunei fapte CBA || 14 era DCB; adăogiră D; adăogară CBA | danț DCBA; *rdzacțiune ipotetică anulată*: acțiune D; acție CBA | 17 fel DCA; corzpzZ: feli B | fescenine adazzod *expon* *lineară 2, în DCA*; *omite exponent și nota subliniară 2, în B \ adică D*; adecă ceau să ridă D; făceau să riză CB; făcea să riză Ajj 19 încă necultivat DC; încă 1 BA || 20 astfel DCA; *corupt*: astfeli B || 20-21 nemăiestrite DCB; nemăe un soi D; un fel CA; *corupt*: un feli B jj 22 dupe D; după CBA j însemnă semna CBA j) 23 satira DCBA; *redacțiune anulată*: satiră A, j fiindcă fiindcă-ntr-insa A jera DCB; erea A j felul DCA; corzpzZ: feliul B || 24 omzZe în BA j la adresa D; la adresul C; in pofida BA jj 25 vreme *adaugă sublineară 3, în DC*; vreme *omite exponent și nota sublineară 3, în BA* | j) 26 a z- avut B j) 26—27 întotdeauna DCA; întotdeauna B || 28 vâdește DCB; scrzs: v- pe ostași DC; ierta ca ostașii BA j să DCB; se A || 29 nu-i cruțau PC; *coru* DA; nu îi cruțau B jj 30 Astfel DCA; *corupt*: Astfeli B j intrind DC; intri DA; ulițile CB jj 31 Romei DCB; Romii A | general D; șef CBA || 32 adduc: *ponent și nota sublineară, în DB*; adducimus I *adaugă exponent și nota subline* 33 adică D; *omite în CBA | birbantul DCA*; berbantul B | pleșuv *adaugă e* *sublineară 4, în D*; pleșuv *omite exponent și nota sublineară 4, în CBA || 34* despre spiritul C; despre duhul BA j plebeilor DCA; plebei B; *redacțiune anu* A, | împotriva DB; împotriva CA jj 34 — 35 celor mai mari lor D; mai ma mai marilor săi B || 35 este D; e CBA | Neviu D; Nevie CBA || 37 Lib. Istoria romanilor, cartea VII, cap. 2 CA j) 38 în D; *omite în CA\ 38-39 în* *redacțiune anulată*: în ținutul Etruria A, || 39 inventat DC; scornit A || 40 A ||41 în ediț. lui Juvenal, din 1801; etc, etc. D; învoi. I al scrierilor Lipsiae, 1801, și altele C; în voi. I al scrierilor^ lui Juvenal, Lipsea, 1801

56

1 adică D; adecă CBA | întâmplarea DCA; norocul A | și DCA; ci B | să DC suli DBA; *corupt*: consoli C j) 2 cu fapta și cu vorba DCA; cu vorba 3 poetae omzZe *exponent și nota sublineară, în DB*; poetae *adaugă exponent și* 1, în CA || 4 sau DBA; *omite în C | Rău va păți poetul Neviu de la Meteli D* nevoi poetului Nevie CBA | Și-ntr-adevăr D; într-adevăr CBA |j 5 plebeu DC 6 pribegiei *adaugă exponent și nota sublineară 1, în D*; pribegiei *omite expone* *neară 1, în CBA j) 7 triumfătorilor DCBA; redacțiune anulată*: lui Cesar A, ||

¹ cf. supra r. 4, șz intra r. 40 și 41.

² *corupt*: scrielor; *lecțiuni*: ipotetice: scrie<ri>lor și scri<s>elor.

D; Nevie poetul CBA j asemenea **DCA**; **corrupt**: asemine **B**\ 9 Acele **DB**; Aceste **CA**\ 10 Romei **DC**; Romii **BA**\ 11 sub **PCA**; sub **DB**\ elenești **PC**; elinești **DBA**\ 12 Terențiu**D**; Terenție **CBA** \ Ceciliu**D**; Cecilie **CBA** \ lucrate după tiparul grecesc **DCA**; croite după <**corrupt**> tipariul grecesc **B** | j 13 sub **DB**; sub **CA** | | 14 adică Comedii de circiumă **D**; adecă Comedii de circiumă **CA**; adecă comedii de <**corrupt**> criciumă B | | 15 se lepadă **PBA**; **corrupt**: se lepedă **D**; **corrupt**: se lepadă CJ poporane **DCA**; poporale **B**\ 15—16 ea împrumută **DCB**; ea-mpromută **A**| j 16 națiunea **D**; nația **CBA** j Atellana **D**; Atelană **CBA**\ 16—17 personajele **D**; personajele C; persoanele **BA**; **redacțiune anulată**: personajele **A**, \ 17 ba și chiar **D**; și **CBA** \ costumul **DCA**; **corrupt**: costumul -Bl lor **DCA**; **omite în** B|j18mai nainte **DCA**; mai înainte **B** \ și în **DCB**; și-n AJ așadar **A*** prin urmare **CBA** \ de inventat decit numai intriga **DC**; de născocit decit numai intriga **B**; de născocit altceva decit numai intriga A | | 19 Astfel **D**; Acest fel: **CBA** |J20 la **DC**; în BA | pe **DA**; la **CB** J latină **adaugă exponent și nota sublineară 2**, în **DCA**; latină **omite exponent și nota sublineară 2**, în BJJ21 privity **DCB**; **scris**: priivite A I poporane **DCA**; poporale **B** JJ 21 - 22 se joacă **D**; se joc **CBA** | | 22 sub **DB**; sub **CA** (nume **DCA**; numele **B** \ 23 ale căror **DCA**; ale căror **B** j sint **PBA**; **scris**: sunt **DC** | | 24 sint **PBA**; **scris**: sunt **DC** J adevărații **DCA**; adevărații **D** | | 25 latine **adaugă exponent și nota sublineară 3**, în **DCA**; latine **omite exponent și nota sublineară 3**, în **B** | j 26 asemeni **D**; asemenea **CBA** j poartă **DCA**; purta **B** | alta **DCB**; una A JJ 27 era îmbrăcat **DCB**; era îmbrăcat **A**; **redacțiune anulată**: e îmbrăcat **A**, JJ27—28 iar cellalt **DC**; iar <**corrupt**> celalalt **B**; și celălalt **A** | 28—29 ca gentilomii și cavalerii din timpul Renașterii **D**; ca gentilomii și cavalerii din timpul Renașterii **C**; ca cavalerii din veacul de mijloc **BA** JJ 30 măștii **DCA**; măști **B** | personajie **D**; personage **CBA** | ridicule **D**; ridicole **C**; vrednice de ris **BA** | | 31 elenești **PC**; elinești **DBA** JJ 32 erau **DCB**; ereau **A** j sub **PCA**; sub **DB** | | 33 astfel **DCA**; corupf: astfel **B** | să **DCB**; se **A** J Ercul **DB**; Hercul **CA** | | 34 Odisu **DC**; Ulis **BA** JJ 35 căscată **D**; crestată **CBA** | pină **DCA**; scris: ptnă **B** J nătărău **DCBA**; **redacțiune anulată**: caraghios **A**, Jj 36 orășelul **DC**; orașul **BA** | căpetenie **DCA**; căpetenie **B** j 37 adică **D**; adecă **CBA** j atelane **D**; atelană **CBA** { daca **DA**; dacă **CB** Jj 38 p. **DC**; fața **A** j | 40 L. Pomponis **DC**; L. Pomponie **A** j Novius **DC**; Novie**A** | | 41 Geschichte der dramatischen Literatur **DC**; Istoria literaturii dramatice **A** j

57

1 pină **DCA**; scrzs: pi>nă **BJ** origină **DC**; origini **BA** (| 2 a junilor patriei și a oamenilor fără treabă **DC**; a tinerilor patriei și-a oamenilor fără de treabă **BA** j să **DCB**; se **A** j 3 legătură **DCB**; legăminte **A** j din **DBA**; de **C** I solemn **D**; cu solemnitate **CBA** Jj 4 care **D**; ce **CBA** j 6 Izbutirăm pină aci, cred **D**; Izbutirăm, crez, pină aci **CA**; Izbutirăm, cred, pină <**scris**: pi>nă> aici **B** JJ 8 dupe **D**; după **CBA** | punct **DBA**; punt **C** J capital **DC**; însemnat **BA** j este **D**; e **CBA** Jj 9 întemeiat **DCA**; **corrupt**: întemeiet **B** j pină **DCA**; scrzs: pi>nă **B** | | 10 elenilor **DC**; elinilor **BA** | Lațiu **D**; Lațium **CBA** | era **DCB**; era **AJ** 11 geniul **DC**; duhul **BA** 1 n-avea alți ctitori **D**; n-avea alți titori **CBA**; **redacțiune anulată**: nu simțea altă înrîurire **A**, | națiunile **D**; națiile **CB**; pe națiile **A**; **redacțiune anulată**: a națiilor **A**, | j 11—12 o împrejmuiau **DCB**, o-mprejmuiau **A**; **redacțiune anulată**: o ocol<eau>**A**; **redacțiune anulată**: o-mpresurau **A**, j 12 pe^ **DCB**; în **A** j adică **D**; adecă **CBA** | pe etrusci și pe osci **DCBA**; **redacțiune anulată**: a etruscilor și a oscilor **A**, | | 14 aceste **D**; acestea **CBA** JJ 14-15 și în **DB** și-n **CA** | | 15 literare **DBA**; literarii **C** | | 15—16 poema epică, tragedia, comedia, poezia lirică **D**; poemă epică, tragedie, comedie, poezie lirică **C**; poem epic, tragedie, comedie, poezie lirică **BA** j 16 erau **DCB**; ereau **A** j

1 **corrupt**: feli **B**.

2 **scris**: măști **DC**.

sub **CA**; sub **DB** | elenești **PC**; elinești **DBA** j 18 nainte de a expune **DC**; înainte d-a povesti **BC** j 19 să **DCB**; se **A** j ne **DC**; omztfn**BA** j satira **DC**; satura **BA** J este **D**; e **CBA** J | 1 20 feluri **DCA**; **corrupt**: feliuri **B** j fiecare **D**; fiecă **C**; fieșice **B**; fieșice **A** j 21 într-astfel **DCA**; **corrupt**: într-astfel **BI** amestecătura **DCA**; amestecul **B** j scrieri felurite ce el compusese **DC**; scrieri deosebite pe care le-a compus **BA** | | 22 Enniu **D**; Ennie **CBA** | dupe **D**; după **CBA** j Pacuviu **D**; Pacuvie **CBA** j | 23 deosebite **DCB**; deosebitele **A** j 24 morală **DCB**; moral **A** j 25 să **DCB**; se **A** j loviri cu ascuțis **D**; loviri ascuțite **CBA** j 26 împotriva^ **D**; împotriva **CBA** (năravuri **DA**; moravuri **CB** j societății **DBA**; societăței **C** j împotriva^ **D**; împotriva **CBA** j | 27 însă nimic nu se poate hotări **D**; însă nu se poate hotări nimic **CBA** j acestea **D**; aceasta **CBA** j 27—28 mulțumi **DCA**; mulțâmi **B** | | 28 transriind **D**; de a transcri **C**; prescriind **BA** | Diomede **DC**; Diomede **BA** | este **D**; e **CBA** j 29 o poemă defăimătoare **DC**; un poem defăimător **BA** | lucrată **DC**; lucrât **BA** j vechi **DCB**; vechii **A** | | 30 astfel **DCA**; **corrupt**: astfel **B** j au **DCB**; a **A** | Luciliu, Orațiu și Persiu **D**; Lucilie, Horație și Persie **C**; Lucilie, Orație și Persie **BA** | Dar **DC**; Iar **BA** J | 30—31 odinioară, o poemă compusă de felurite poezii se numea satira **D**; odinioară, o poemă compusă de deosebite poezii se numea satiră **C**; odinioară, un poem alcătuit de deosebite poezii se numea satiră **BA**; **redacțiune ipotetică anulată**: odinioară <satira> era un poem alcătuit de deosebite poezii **A**, j 31 Pacuviu **D**; Pacuvie **CBA** | | 32 Enniu **D**; Ennie **CB**; Ennie **adaugă exponent și notă sublineară, inexistentă în DCB**; Diomedes, lib. III p. 482, ed. Putsch : « Satira est carmen apud Romanos nune quidem maledicum ed ad carpenda hominum vitia archaeae comoediae caractere compositum; quale scripserunt Lucilius et Horatius et Persius. Sed oim carmen, quod ex variis poematibus constabat, satira dicebatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius.» **A** j 33 feluri **DCA**; **corrupt**: feliuri **B** j satiră **DCA**; satire **BJ** 34 de scrieri felurite, în versuri **DC**; de mai multe scrieri **B**; de deosebite scrieri **A** | și **D**; **omite în CBA** \ fel **DCA**; **corrupt**: feli **BJ** a pierit **D**; pieri **C**; nu pieri **BA** | J 35 însemnați de Diomede **DC**; mai sus însemnați **BA** | cealaltă **DC**; **corrupt**: ceilaltă **B**; cealaltă **A** | o poemă **DC**; un poem **BA** JJ 35—36 determinată **DC**; hotărâtă **BA** { J 36 caracter **DBA** | **scris**: character **C** J s-o **DC**; să-1 **BA** Jj 36—37 totdeauna **DCA**; totdeauna **BJ** 37 strălucită **DC**; strălucit **BA** | J sintem **PBA**; **scris**: suntem **DC** | invențiune **D**; invenție **C**; scornire **BA** j 37—38 Să întrebăm **DB**; Se-ntrebăm **CA** | | 38 Quintilian **DC**; Cvintilian **B**; Cuintilian **A** | carele **D**; car **CBA** j astfel **D**; într-astfel **C**; **omite în BA** j 39 Luciliu **D**; Lucilie **CBA** j întii **DC**; **scris**: întii **B**; întii **A** j a dobîndit **DCA**; au dobîndit **B** j însemnate **DB**; însemnate **adaugă exponent și notă sublineară, inexistentă în DB**: Quintiliani Inst. orat., X, 1 : « Satira tota nostra est in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius » în **CA** j Pliniu **D**; Plinie **CBA** | j

58

1 se întinde **DCB**; se-ntinde **A** j a fost aflată **DC**; au fost scornită **B**; a fost scornită **A** j întii **DC**; **scris**: în**Bi** **B**; întii **A** | Luciliu **adaugă exponent și nota sublineară 1**, în **D**; Lucilie **adaugă exponent și nota sublineară 1**, într-o redactare deosebită față de textul de bază, în **CA**; Lucilie **omite exponent și nota sublineară 1**, în **B** j 3 Luciliu **D**; Lucilie **CBA** (felul curat literar **DC** adevăratul fel¹ literar **BA** JJ 4 cei **DC**; **omite în BA** J minele **DCA**; minile **B**; **redacțiune ipotetică anulată**: minele **A**, j 6 Luciliu **D**; Lucilie **adaugă exponent și nota sublineară 2**, într-o redactare diferită față de textul de bază, în **CA**; Lucilie **omite exponent și nota sublineară 2**, în **B** j din **D**; în **CBA** j cu **D**; **omite în CBA** j 6—7 148 de ani înainte de Hristos, la Sussa, în țara aruncilor, și mo

1 **corrupt**: feli **B**.

la Neapoli, în 103 **D**; 148 ani în<ainte> de Hr<istos>, ia Sussa, în țara aruncilor, mort la Neapole, la 103 **între paranteze în C**; **omite în B**; 148 ani în<ainte> de Hr<istos>, la Sussa, în țara aruncilor, mort la Neapoli, la 103 **între paranteze în A** \7 liber fiind **D**; și liber CBA || 7—8 înalta sa pozițiune **D**; nalta sa poziție C; înaltul său post **B**; naltul său post A || 8 șig **D**; **omite în CBA** | mîrșevia **DC**; mîrșăvia semeață **BA** || 9 cucernicie **DC**; cucerie **BA** | vechile **DCB**; vechele A | Romei **DCB**; Romii A | vîrsă **D**; el vîrsă **CBA** || 10 bucăți exametre **D**; bucăți hexametre **C**; bucăți în versuri exametre **BA** || 11 dărîma **D**; dărîma **CBA** | și de dojana **DBC**; **omite în A** || 12 instituțiunile **D**; instituțiile **CBA** | și în **DCB**; și-n A | năravurile **DA**; moravurile **CB** | țarei **DCB**; țării A || 13 censură **DCA**; cenzură **B** | da **DC**; dete **BA**; **redacțiune ipotetică, anulată**: da **A**. | mărețe **DCB**; măreți A | Dacia **DA**; Dacă **BC** || 15 cealaltă **DC**; **corupt**: ceialaltă **B**; cealaltă A | neasemuită **D**; minunată CBA | virtuței **DCA**; virtuții **B** || 16 să prețuim **DCB**; se prețuim A; **redacțiune anulată**: se prețuim **A**. | dupe **DC**; după BA || 17 și în **DB**; și-n CA | virtutea e, pentru om, de a cunoaște **D**; virtutea e, pentru om, d-a cunoaște CA; virtutea, pentru om, e d-a cunoaște B || 18 fieșce **DC**; orice BA | de a deosebi ce e drept **D**; d-a deosebi ce e drept **C**; de a deosebi ceea ce este drept **B**; d-a deosebi ceea ce e drept A || 19 e^A **DCA**; este B | onest **DC**; cinstit BA | sint^A **PBA**; **scris**: sunt **DC** | sint^A **PBA**; **scris**: sunt **DC** || 20 rușinos **DCA**; **omite în B** | necinstit **DBA**; neonest C | de a pune **D**; d-a pune CBA | și un **DB**; ș-un CA | dorinței **DC**; la dorința BA || 20—21 de a dobîndi **DCA**; de a ciștiga B || 21 d-a cîntări **DC**; d-a măsura BA | cu balanță dreaptă **D**; c-un cîntar drept CA; cu un cîntar drept B || 22 de a face onoarea cuvenită **D**; d-a face onoarea cuvenită C; d-a face cinstea cuvenită BA | este onest **DC**; e cinstit BA || 23 năravuri **DA**; moravuri **CB** | din contra **DC**; dimpotrivă BA; **redacțiune anulată**: dimpotrivă **A**. | apărătorul **DCA**; **corupt**: apărătorul **B** | năravuri **DA**; moravuri **CB** || 24 și al oamenilor buni **D**; ș-al bunilor oameni CBA | aceștia **DCA**; aceștia **B** | prieten **DB**; prieten CA || 25 se **DC**; **omite în BA** | întii **DC**; **scris**: întLiB; întii A | patriei **DCB**; patriii A || 26 la sfîrșit **DCA**; în sfîrșit B | nostru **adaugă exponent și nota sublineară**², în **D**; nostru **adaugă exponent și următoarea notă sublineară**: Gerlach, Lucilii fragmenta p¹. 79: Virtus, Albine, est pretium persolvere³ verum, / Queis in versarum, queis vivium rebus, potesse: / Virtus est hominis, scire id, quod quaeque habeat res. / Virtus, scire homini rectum, utile, quid sit honestum; / Quae bona, quae mala item, quid inutile, turpe, inhonestum: / Virtus, quaerendae rei finem scire modumque. / Virtus, divitiis pretium persolvere posse: / Virtus, id dare, quod re ipsa debetur honori; / Hostem esse atque inimicum hominum morumque malorum, / Contra defensorem hominum morumque bonorum, / Hos magnifacere, his bene velle, his vivere amicis: / Commoda praeterea patriae sibi prima putare, / Deinde parentum, tertia jam postremaque nostra » CA || 27 Luciliu **D**; Lucilie CBA | Atace **DC**; Atacs BA | 1 28 Quintilian **DC**; Cvintilian B; Cuintilian A | că el n-a avut **DC**; că nu prea avea **BA** || 29 dupe-D; după CBA | ilustrul Orațiu **D**; ilustrul Horație C; vestitul Orație BA | spirit **DC**; duh BA | grație **DC**; mlădiță BA || 29—30 el apucă în mîna sa măiastră armele **D**; el apucă în mîna sa măiestrează armele C; el luă în mînă armele BA || 30 Luciliu **D**; Lucilie CBA || 31 era **DCB**; erea A | exametrul **DBA**; hexametrul C || 32 luîndu-și **DC**; luînd BA | asupra **D**; asupra C; asupră-și BA | relele generale ale societății **DC**; obșteștile rele ale societății BA | știu să pună **D**; el știu să puie CB; el știu se puie A || 33 amăriciunei **DC**; **scris**: amărbciunei BA | Luciliu **D**; Lucilie **CBA** \ o ironie glumeață **DC**;

¹ **Paranteza**: 148 ani în<(ante> de Hr<(istos>, la Sussa, în țara aruncilor, mort la Neapoli, la 103, **este adnotată marginal, în A, probabil în vederea retipăririi în Revista română**: la notă.

² **scris**: di>n>ma BA.
³ fața A.
⁴ solvere A.

«o batjocoră iscusită **B**; o batjocură iscusită **A** || 34 formă **DCB**; **corupt**: foarmă A | modestă **DCBA** **redacțiune anulată**: zmerită **A**. | isteată **D**; vicleană **CBA** || 34—35 cu o limbă mlădioasă și dulce **DC**; **omite în BA** || 35—36 asupra paraziților nesăturați **DC**; asupra nesăturaților paraziți B A; || 36 răsipitorilor **D**; risipitorilor CBA | zgîrciților **DCA**; cămătarnicilor B || 37 pină **DCA**; **scris**: pină B; în contra **DC**; improtiva B; impotriva A || 38 și a desfrînării **DC** ș-a desfrînării BA | adevărat **DC**; adevăr BA | cînd **DCBA**; **redacțiune anulată**: unde **A**. || 39 prea **DCB**; **omite în A** | era om **DC**; era un om B; era un om A | să **DCB**; se A | jertfi **DC** jărtfi BA || 40 orice **DB**; orce CA || 41 în prefața Istoriei naturale **D**; Plinii Historia naturalis. Praefatio: « Satira carmen a primo omnium auctore Lucilio repertum est » CA || 42 ed. **D**; edidit **CA**; \ Fragm., p. 79 **D**; fragmenta, p. 79 C; fragmenta, iața 79 A | Ch. Labitte **D**; Charles Labitt A || 43 Lucile **D**; Lucile **adaugă**: voi. I din scrierile sale în **C**; Lucile **adaugă**: voi. I al scrierilor sale în **A** ||

1 satirele **DA**; satirile **CB** | j 1—2 o conversațiune plină de grații și de spirit **D**; o conversațiune plină de grații și de spirit C; conversația cea mai grațioasă și cea mai plină de duh B | conversația cea mai grațioasă, cea mai plină de duh A || 2 eho **PCBA**; **corupt**: eco **D** | din acele **D**; dintr-acele CBA | Mecena **D**; Mecenas BA; **corupt**: Mecenas C || 3 în tricliniile **D**; tricliniile C; pe paturi BA | bogatei vile de pe Escuilin **adaugă exponent și nota sublineară în D**; bogatei vile de pe Escuilin **adaugă exponent și o notă sublineară, inexistentă în textul original** ¹ **bază**: Pe muntele Escuilin, în Roma, era clădit minunatul palat al lui Mecena (Horație, Satir. I, 8). — Triclinium se chemă, la Roma, odaia de mîncare unde oaspeții erau culcați pe trei paturi verticale împrejurul mesei C; **omite și textul și exponentul și nota sublineară, în D**; **omite și textul și exponentul și nota sublineară, care, însă, e anexată rîndului 24 în A** \ Orațiu Horație C; Orație BA || 4 Varru și amicii lor **D**; Varie și amicii lor C; Varie și prietenii lor BA || 5 sint **PCBA**; **scris**: sunt **D** | șase **DCA**; **scris**: șese B || 6 Persiu **D**; Persiu CBA | autor **DCA**; poet B | a intra **DCA**; a intră B || 7 să **DCB**; se A || 8 spre **DC**; **omite în BA** | descurca **DC**; deslega **BA** || 9 însă satira nu se cufundă, cu Persiu, în întuneric însă satira nu se cufundă, cu Persie, în întunec C; însă satira nu se cufundă, cu Persie, în întuneric B; însă satira nu se cufundă, în întunec, cu Persie A; **lecțiune paralelă, indicată de exponentii 1, 2, 3, adăugați la cuvintele** cufundă, întunec și Persie, **din textul A**: în întunec în satira nu se cufundă cu Persie **A**. || 10 sub **DB**; subt CA | ar fi fost **DCBA**; **redacțiune anulată**: ar fi A¹ || 11 de n-ar fi uneori pătată **D**; de n-ar fi fost uneori pătată C; de n-ar fi pătată BA | J 11—12 bogăție în imaginațiune **D**; bogăție în imaginație C; bogăție de inchipuiri BA || 13 expresiuni D; expresii CBA | epoca **DCA**; epoha B | de degradare **DC**; **omite în BA** \ et trăit **DC**; au trăit B; a trăit A 11 13 s-a răsfrint **DC**; s-au prăvălit B; s-a prăvălit A | c **DBA**; **omite în C** || 14 vedea **DCA**; **corupt**: vide a B | împrejurul **DCA**; **corupt**: împrejurul B | cu un cinism învierșunat **DC**; **omite în BA** || 14—15 descrie **D**; descrie C; povestii j || 15 blestemîndu-le **DCBA**; **redacțiune anulată**: afurisindu-le **A**. | orice **DB**; orce **CA** || 16 aceea **DB**; intr-acea CA || 17 ea se prostituie în tabelurile cele mai respingătoare **D**; se prostituie în tablourile cele mai respingătoare C; ea fu în veci întăritată² **BA** | Astfel **DCA**; **corupt**: astfel B | sint **PBA**; **scris**: sunt **DC** \ 18 satirele **DCA**; satirile B | descrieri **DC**; fațete BA || 19 inspirațiuni **D**; inspirații CBA || 20 Așa, purtată din mîni în mîni **DC**; Purtată așa, din mînă în mînă B; Purtată așa, din mîni în mîni A | Luciliu **D**; Lucilie CBA | Orațiu **D**; Horație C; Orație BA || 21 să **DCB**; se A | și a îndatoririlor **DC**; și a datoriiilor B; ș-a datoriiilor

¹ **corupt**: vilei C.
² **corupt**: ei C.
³ **scris**: intentată B.

A | i 24 libelli **omite exponent și nota sublineară, în DB**; libelli **adaugă exponent și nota sublineară, într-o redactare diferită de aceea din textul de bază (vezi supra, r. 3), în CA** | J 25 dorințe **D**; dorință **CBA** | bucurii **D**; bucurie **CBA** | strădări **DC**; năzuiri **BA**; **redacțiune anulată**: năsliri **A**, \ 26 materii **D**; materialuri **CBA** | a explica **DC**; a desluși **BA** | pre larg **DB**; pe larg **CA** || 27 definițiune **D**; definiție **CBA** \ fel **DCA**; **corupt**: feli **B** || 28 era **DCB**; erea **A** | sub censură **D**; la censură **CA**; la cenzură **B** | defectele comune **DC**; greșelile obștești **BA**; **redacțiune anulată**: greșelele obștești **A**, j societății **DBA**; societăței **C** || 29 exemple **DC**; pilde **BA** | de a prezenta **D**; de a prezintă **C**; de a înfățișa **B**; d-a înfățișa **A** || 30 fel de poezie: **DCA**; feli: de poezie **B** j s-a născut **DCA**; s-au născut **B** j | 31 imitațiune **D**; imitație **CBA** i | 32 dacă **DCA**; dacă **B** | ar voi **DB**; ar vrea **CA** | negreșit **DC**; neapărat **BA** || 33 elenă **DC**; elinească **BA** J dupe **D**; de pe **CB**; după **A** | silii **DCBA**; **redacțiune anulată**: silele **Ai** || 34 oarecare analogie **DC**; oareșcare asemănare **BA** | și **DC**; dar **B** || 35 cari **D**; care **CBA** | amindouă intrunite, compun genul satiric latin **D**; amindouă intrunite, compun felul satiric latin **C**; împreunate cu critica, alcătuiesc felul satiric **BA**; **redacțiune ipotetică, anulată**: împreunate, alcătuiesc satira <latină> **A**. || 36 sylii **adaugă exponent și nota sublineară 2, în D**; sylii **omite exponent și nota sublineară 2, în CBA** | Fliunta **omite exponent și nota sublineară, în DB**; Fliunta **adaugă exponent și nota sublineară 2, în CA** || 36—37 filosof sceptic carele trăia pe la 279 înainte de Hristos **D**; filosof sceptic carele trăia pe la 279 în<aainte> de Hr<istos> **CA**; **omite în B** || 37 Archiloh **adaugă exponent și nota sublineară 3, în DC**; Archiloh **omite exponent și nota sublineară 3, în B**; Archiloh **adaugă exponent și nota sublineară 3, în A** | i 37—38 poet liric, din Păros, între 714 și 679 **D**; poet liric, din Păros, între 714 — 679: **CA**; **omite în B** || 38 nu aveau **DC**; n-aveau **BA** | caracter **DBA**; **scris**: caracter **C** || (40 Satir., I, 8 **D**; Juvenal, Satira I, v. S: **CA** || 42 I **D**; voi. I **CA** ||

60

1 înveninată **DCB**; -nveninată **A** | vârsă **DCB**; vârsa **A** [veninul **DC**; fierea **BA** JJ 2 care nu voia să-l ia de ginere **D**; care nu voia a-l lua drept ginere **C**; ce nu voia a-l lua de ginere **B**; ce nu voise a-l lua drept ginere **A** | Cellalt **DC**; **corupt**: Celalalt **B**; Celălalt **A** | se servi **DC**; se slujea **B**; se sluji **A**; **redacțiune anulată**: se slujea **A**, | examtru **DBA**; hexamtru **C** || 3 în două-trei cărți **DC**; în două din trei cărți **BA** || 4 citeodată **DCA**; uneori **B** } și în **DB**; și-n **CA** j satira latinilor **DC**; satira romană **BA**; **redacțiune anulată**: satira latină **A**, | criticile **DCBA**; **redacțiune anulată**: criticile **A**, | se atingeau **DCBA**; **redacțiune anulată**: se ating **A**, || 5 filosofi **DA**; filosofii **CB** || 6 ris **DB**; ris **adaugă exponent și nota sublineară**: Ca dinsul făcuse mai nainte filosoful Xenofone din Colofon **C**; ris **omite exponent și nota sublineară**: Ca dinsul făcuse mai nainte filosoful Xenofone din Colofon **D**; ris **adaugă, într-o paranteză, în text**: ca dinsul făcuse mainainte filosoful Xenofon din Colofon **A** || 7 Luciliu **D**; Lucilie **CBA** | Orațiu **D**; Orație **C**; Orație **BA** || 8 Archiloh **DC**; Archiloh **BA** || 9 sub **DB**; subt **CA** || 10 șapte **DCA**; șapte **B**; [Greciei **adaugă exponent și nota sublineară 1, în DCA**; Greciei **omite exponent și nota sublineară 1, în B** \ subt **PCA**; sub **DB** j al lui **DCA**; alui **A** || 11 sint **PBA**; **scris**: sunt **DC** || 12 pe ici pe colea **D**; pe ici și pe colea **CBA**;

* **sintagma**: fel de poezie **este tipărită cu caracter* cursive în C, și subliniată în A.**

* **corupt**.

* **corupt**: feliul **B**.

* //? **A**, **propozițiunea** filosof sceptic carele trăia pe la 279 în<aainte> de Hr<istos> **poartă**[^] **marginal, indicația**: La notă.

* **corupt**: 676 **C**.

* **în A**, **marginal, mențiune pentru toată sintagma biografică, probabil cu prilejul editării versiunii C**: La notă.

* **corupt**: 86 **C**.

* **vezi supra, sub r. 3.**

* **lecțiune ipotetică**: șapte **A**.

redacțiune anulată: ici și pe colea **A**, j satirele **DA**; satirile **CB** | adesea **DCA**; **corupt**: ade sint **PBA**; scris; sunt **DC** || 13 scrise într-unu sau două versuri **DC**; scrise într-unu sau două-trei versuri **B**; scrise numai într-unu sau două-trei versuri **A** || 14 caracterul **scris**: caracterul **C** || 15 să nu mai căutăm în zadar imitațiune **D**; să nu mai căutăm în zadar imitație **C**; să nu mai căutăm imitație **B**; se nu mai căutăm imitația **A** || 16 priimim **P**; **scris**: priimim **DCBA** || 17 expresiuni glumețe și iscusite **D**; expresii glumețe și iscusite **C**; spuse iscusite **BA** || 18 culesese **D**; culeseseră **CBA** | eleni **DC**; elini **BA** | au nimerit **D**; au nimerit, mai la urmă **A** || 21 cătarea **DC**[^]; cătarea **B** || 22 cătarea **D**; a lui **BA** | Terențiu Varro **adaugă exponent și nota sublineară 2, în D**; Terenție Varon **adaugă exponent și nota sublineară 2, în CA**; Terenție Varon **omite exponent și nota sublineară 2, în B** | născut **D**; **omite în CBA** || 22—23 la anul 216 înainte de Hristos **D**; (216 în<aainte> de Hr<istos>) **CA**; **omite în B** || 23 care **D**; ce **CBA** || 24 filosofului Menip **DC**; filosoful grec Menip **BA** | învățatul amic al lui Cicerone **D**; Acel învățat amic al lui Cicerone **BA**; Acel învățat prieten a lui Ciceron **B**; Acel învățat prieten al lui Ciceron **A** || 24—25 adesea **DCB**; adinele **A** | studii **D**; studii **CBA** || 26 despărțite **DCA**; **omite în B** || 27 felurite **D**; felurite **B** | școalelor **DB**; școlilor **CA** || 28 («iubitor de ris») **D**; om/te **în CBA**; Menip **DB**; Menip **adaugă exponent și o notă sublineară, inexistentă în DB**: Iubitor de ris; numește Diogene Laertie în Viețile filosofilor **CA** | discipol al lui Diogen **D**; discipol al lui Diogen **C**; ucenic al lui Diogen **A** | Varro **D**; Varron **CBA** || 30 era **DCB**; era subiect **DC**; subiect **BA** | Satirele menipee **DA**; Satirile menipee **C**; Satirile menipee **A** | Varron **B** || 31 pe **PCBA**; **corupt**: de **D** | jumătate **DCA**; **corupt**: giunărate **B** | erau **D**; erau **A** || 31-32 elenești **PC**; elinești **DBA** || 32 de, **D**; omite **în CBA** || 33 acestea **DCB**; acestea **A** | erau **DCB**; erau **A**; **redacțiune anulată**: nu erau **A**, | felurite **DCA**; **corupt**: felurite **B** | lucrări **DCB**; lucruri **A** || 34 satirele **DA**; satirile **BC** | Enniu **D**; Ennie **CBA** | Pacuvius **P**; Pacuvie **CBA** | va fi fost **DC**; o fi fost **BA** || 35 satirele **DBA**; satirile **C** j acestea **DCA**; acestea **B** | La Satyre Menipee **DC**; Satira menipee **BA** || 36 moralia **D**; moralia **adaugă exponent și nota sublineară 1, în DCA**; moralistes grecs, traduits en franeais. fdition Charpentier **CA** || 38 Menippees **D**; Menippees **B**; **adaugă**: voi. I al scrierilor sale **CA** ||

61

1 francezilor **DCB**; franțezilor **A** | timpul **DC**; vremea **BA** || 1—2 religione **D**; religie **CB**; secolul **DC**; veacul **BA** | al XVI-lea **DCA**; al XVI<-lea> **B** | împotriva **D**; împotriva **CBA** | lice **DB**; catolice **adaugă exponent și o notă sublineară, inexistentă în textul de bază**: La Menippee (Catholicon d'ispagne). fudit. de Ch. Labitte **CA** || 3 incoace **D**; incolo **CBA** \ afară numai dacă vom număra și pe împăratul Iulian, autorul unei poeme grecești : MwjOTTOYckv, satiră în contra bărbii cetățenilor din Antiohia **D**; afară numai dacă vom număra și pe Julianus, autorul unei poeme, numită ΜΙCΤΟΤΤΟYCOV, satiră în contra bărbilor cetățenilor din Antiohia **C**; **omite în B**; afară numai dacă vom număra și pe Julianus, autorul unui poem, numit ΜtT07roYcov, satiră împotriva bărbilor cetățenilor din Antiohia **A** || 6 să **DCB**; felul **DCA**; **corupt**: feliul **B** | însă **D**; Tocmai **CBA** || 7 Ciaudiu **D**; Claudie **CBA** || 8 pe **DCB**; **scris**: prenoi **A** || 9 și în **DCB**; și-n **A** [morții **DBA**; morței **C** | apoteosului **CBA** || 10 Apokolokyntosea **D**; Apokolokintosul **adaugă exponent și o notă sublineară, inexistentă în textul de bază**: J. J. Rousseau 1-a tradus franțozește : L'Apokolokin

* **în A**, **marginal, mențiune pentru toată paranteza**: La notă.

* **redacțiune anulată**; Viața **Ai** .

* **abreviat**: trad. **A**.

* **abreviat**: fudit. **C**.

* fdition **A**.

C; Apokolokintosul D; Apokolokintosul **adaugă exponent și o notă sublineară, inexistentă, în 4extul de bază**: J. J. Rousseau 1-a tradus franțuzește — L/Apoeolokinthose A | pare a fi D; **e CBA** || 11 tîrzi **DCA**; întirziate **B** | sub **DB**; subt **CA** | ei **D**; sa **CBA** | să **DCB**; se **A** || 12 Enniu **D**; Ennie **CBA** | pînă **DCA**; **scris**: | p[^]nă DI într-acel DC; într-acest DA; **re-dacțiune anulată**: într-acel A. | fel **DCA**; **corupt**: feli D || 13 pînă **DCA**; «crfe; ptnă B\\ 14 însemnate DC; însemnătoare CDA || 15 epocel **DCA**; epohel **B** j inchipuiril DDA inchipuire C | capricioase DC; caprițioase **BA** || 16 lucrări **DCA**; lucruri D J erau **DCB**, ereau Aj strimtorate DC; strimtorite D; strimtorate A || 17 printre **DCA**; **corupt**: pintre **B** | de însemnat **DB**; de-nsemnat CA || 18 Petroniu D; Petronie CDA j descrie DC; zugrăvește DA | vremil **DCB**; vremuril A || 19 imperiului **DB**; imperiului roman CA j titlul **DCA**; **corupt**: titlu D | cuprinderea D; coprinderea C; subiectul **BA** || 19—20 a o prenumăra D; **corupt**: a-1 prenumăra CDA || 20 printre **DCA**; **corupt**; pintre D || 21 Așadar DC; Deci DA | exametre **DBA**; hexametre C | inaugurată **DC**; născocită **BA** | Luciliu D; lucilil CDA || 22 Jtotdauna **DCA**; totdeauna D | regule D; reguli CDA | cealaltă DC; **corupt**; ceilaltă D; cealaltă A u 23 cuvîntul DC; vorba DA || 24 a-1 zice D; a o zice¹ **CBA** | il -rostește D; o rostește² **CBA**. | j 25[^] ciștigase **DCA**; dobîndisă BJ în **DCA**; din B || 25-26 putea să se încredințeze D; putea să se-ncredințeze CA; se putea încredința D || 26 s-a născut **DCA**; s-au născut B | s-a desvoltat **DCA**; s-au desvoltat B || 27 întii DC; scris; Intii B; întii A || 28 felul **DCA**; corup^{*}: feliul D || 29 jegule DC; reguli DA || 31 Subt **PCA**; Sub **DB** | a trecut ea în literaturile moderne D; a trecut ea în literaturil moderne CA; ea trecu în literaturil moderne B j 32—35 mai toate națiunil³ civilizate ale Europei ^iu cultivat, cu mai mult sau mai puțin succes, această ramură a poeziei. La noi, românii, avem bune începuturi și speranțe d-a merge mai departe. Nepoții învață lesne meseria stiăbunilor 1 DC; pintrt³ care am fi fericiți de-a număra mari satirici români. — S-avem bună credință 1 Nepoții învață lesne meseria străbunilor, și poate că, cu vremea, vom ști să ajungem pe ai noștrii B; printre care am fi fericiți de a vedea figuiind mari satirici români. S-avem bună credință 1 Nepoții învață lesne meseria străbunilor și, cu vremea, vom ști pcate a-i ajunge! A j 36 Paris, 1855 P: **eroare**: Paris, 1853 D; **omite în CB**; Paris, 10 aprilie 1855 A ||

NOTE

Articolul este prima contribuție erudită a lui Odobescu; ea pune în lumină întinderea și temeinicia informației tînarului autor. Aceste însușiri rezultă cu claritate pentru cine urmărește trimiterile lui Odobescu și ajunge să se convingă de contactul direct al acestuia cu vechile izvoare și cu cele mai bune cercetări critice ale științei mai vechi și mai noi. La data la care compunea studiul *Satira latină*, Odobescu dispunea de altfel de o bogată bibliotecă personală, compusă din ediții critice ale autorilor antici, apoi «din lucrări de istorie, istoria artei, arheologie, ca și din opere literare străine și române. Cîțiva ani mai tîrziu, în 1858, Odobescu întocmește cu mină

¹ în C, evidentă eroare, produsă prin înlocuirea vocabulei vorba din BA, la retipărire, cu cuvîntul.

² națiile C.

³ corupt.

proprie catalogul alfabetic al cărților sale, catalog conservat în lecția de mss a B.A.E. sub cota: ms. rom. nr. 4360. Este caiet în-4°, de 86 foi, legat în piele și purtînd pe cotor inscripții litere aurite: *Gatalogue de livres* A. O. Pe pagina 86 Odobescu a n „1548 (?) volumes en Mars 1858”. Mai tîrziu, în 1866, într-un alt reg de format mai mare, înregistrat la B.A.E. sub cota: ms. rom. nr. 5687, care conține și un inventar al bunurilor lui Odobescu <ja și diferite însemnări relative la gospodăria sa, Odobescu a dat un catalog al cărților sale (*Gatalogue de livres*), nu în ordine alfabetică, ci completează pe cel precedent, dar e mai puțin sistematic decît acesta deoarece nu cuprinde indicația locului și data cărților catalogate.

Publicăm, în *Anexe*, ambele aceste documente, de mare însemnătate pentru studiul izvoarelor și culturii lui A1. Odobescu. Din parcursul acestor două cataloage se poate vedea cum Odobescu lucrea pe cărțile sale personale, o împrejurare pe care o va confirma mai tîrziu fostul său coleg la legația română din Paris, George Bengescu, în ale sale *suvenire ale carierii mele*, Bruxelles, 1899.

Controlăm, în cele ce urmează, întregul material de referințe folosit de Odobescu în *Satira latină*, arătînd în legătură cu fiecare din trimiterile sale, dacă lucrările respective se găsesc în cataloagele bibliotecii personale a lui Odobescu, dînd întregul context citat, atunci cînd este cazul, adăugînd alte indicații utile cu privire la aceste izvoare.

51., Quintilian, *Institutio oratoria*, lib. X, cap. 1. Iată citatul din Quintilian la care se referă Odobescu: „Satira quidem tota nostra est in qua primus insignem laudem adeptus Lucilius quosdam ita dicit de sibi adhuc habet amatores, ut eum non eiusdem modo operis auctorem *mā* omnibus poetis praeferre non dubitent”.

52., [Jean Jacques] Bartmlemy, *Voyage [dujeune]Anacharsis en Grece, vers le milieu du quatrieme siecle avânt Vere vulgaire*, 1788], c1. Betipărită adesea, Odobescu poseda în biblioteca sa ediția din Paris (1788) TII (*avec un Atlas in-folio*). Capitolul 69 din celebra scriere, o simoniacă cunoștințelor de arheologie și filologie clasică ale secolului al XVIII-lea, cuprinde „Istoria teatrului grec”, cu multe referințe la izvoarele antice.

52., [Friedrich-Gottlieb] Welcker, *Nachtrag zu der Schrift u Aeschylische Trilogie [nebst einer Abhandlung Uber das Satyrspiel*, Frankfurt am Main, 1826]. Este vorba de volumul care completează studiul lui Welcker, *Die Aeschylische Trilogie Prometheus und die Kabiren von Lemnos nebst Winken uber die Trilogie des Aeschylus uberhaupt*, Frankfurt am Main, 1824. Ambele scrieri au aparținut bibliotecii lui Odobescu și sunt legate împreună, la B.A.B., sub cota II 349363. Trimiterea lui Odobescu se referă la capitolul *TJeber das Satyrspiel*, în *Nachtrag*, p. 183—340, fără a pune însă la contribuție întregul bogat material folosit de Welcker. Expunerea lui Odobescu pare orientată mai degrabă de scrierea următoare:

52., [Henri Joseph Guillaume] Patin, *Etudes sur les tragiques grecs*, voi. I—III, Paris, 1843, operă care a aparținut bibliotecii lui Odobescu și este înregistrată acum la B.A.B. sub cota II 35250. Trimiterea lui Odobescu se referă la voi. III, p. 442 urm.: *Appendice sur le drame satyrique des Grecs et sur le Cyclope d'Euripide*. Aici se indică partea cea mai întinsă a bibliografiei lui Odobescu, care

mulțumit însă s-o utilizeze ea pe un izvor de a doua mină, ei a consultat-o direct și a extras din ea toate informațiile necesare, într-o expunere originală.

52.⁴⁰ [Johann Gottfried Jakob (nu Got)] Hermann, *De āramate comico-satyrico*, în *Opuscula*, t. I, Lipsiae, 1827, citată și de Patin, p. 443 (în note), dar văzută de Odobescu, care dă pagina (44 etc). Scrierea nu se găsea în biblioteca lui Odobescu.

52.⁴¹ Horatius (*scris* : Orațiu), *De arte poetica*, v. 220 urm. :

„Carmine qui tragico vitem cerpavit ob bircum,
Mox etiam agrestis satyros nudavit et asper
Incolumi gravitate iocum temptavit eo quod
Inlecebris creat et grata novitate morandus
Spectator functusque sacris et potus et elexa" etc. etc.

52.⁴² *Fragmenta graecorum satyrogaphorum*, edid. Friebel et Larsow, Berlin, 1837. Opera nu se găsea în biblioteca lui Odobescu.

53.³⁸ Casaubon, *De satyrica graecorum poesi et romanorum satyra?* Paris, 1605. Scriere clasică a vechei erudiții în problema literaturii satirice grecești și latine. Citată totdeauna și, prin urmare, atât de Welcker cât și de Patin, care folosește vechea ediție de la 1605; Odobescu cunoaște și ediția mai nouă de la Halle, 1774, care nu se găsea însă în biblioteca sa.

53.³⁹ Diomedis, *Orammatica latina*, ed. Putsch, lib. III, p. 483 (cartea nu se afla în biblioteca lui Odobescu). Este vorba de pasajul ades citat: „Satira autem dicta sive a Satyris, quod similiter in hoc carmine ridiculae res pudendaeque dicuntur, duae velut a Satyris proferuntur et fiunt; sive satura a lance, quae referta variis multisque primitiis in sacro apud priscos dis inferebatur et a copia ac saturitate rei satura vocabatur". Cp. și Patin, *op. cit.*, p. 443.

53.⁴⁰ [B.G.] Mebuhr, *Romische Geschichte*, Berlin, 1828. Scrierea se găsea în biblioteca lui Odobescu. Informația despre *ver sacrum*, fără trimitere exactă la Odobescu, se găsește în Mebuhr, *op. cit.*, I. Bd., p. 102 : „Es war ein italischer gottesdienstlicher Brauch im schweren Kriegsläuf-ter oder Sterbezeiten einen heiligen Lenz (*ver sacrum*) zu geloben : alle Geburten des Fruhlings nach zwanzig verflossenen Jahren ward das Wieh geopfert oder gelosst, die Jugend ausgesandt".

53.⁴¹ [Jules] Michelet, *Histoire Romaine* [t. I, Paris, 1843], lucrarea este citată, de asemenea, de Odobescu, care o avea în biblioteca lui, se referă la Niebuhr în problema lui *ver sacrum* (*op. cit.*, p. 58) : „Dans les mauvaises annees, les Sabelliens vouaient à Mamers [Marte, w.w.], au dieu de la vie et de la mort, le dixieme de tout ce qui naitrait dans un printemps; c'est ce qu'on appelait *ver sacrum*. Il est probable que, dans l'origine, on n'adou- cissait pas meme en faveur des enfants l'accomplissement de ce voeu cruel". Michelet merge pe urmele izvoarelor antice ale lui Mebuhr (Dionysius, Strabo, Livius, Festus), din care Odobescu nu amintește decât pe Festus, citat de Paul Diaconul, dar fără altă precizare. Dintre istoricii moderni este amintit și Giuseppe Micali, *Storia degli antichi popoli italiani*, voi. I, 3, Firenze, 1832, fără trimitere exacte (voi. I, p. 23, 219, 275), dar cartea se găsea în biblioteca lui Odobescu și a fost desigur consultată de acesta.

54.³⁶ Ennius, *Annales*, 1, VI. Este vorba de versurile 1—5 din liber VII (nu VI) : „... scripsere alii rem versibu, quos olim Fauni Vatesque

canebant, Quum neque Musarum scopulos quisque superarat, Sec studiosus erat <. .> ante hunc".

54.³⁷ Horatius, *Ode*, III, 18 :

„Faune, isTympharum fugientum amator,
per meos finis et aprica rura
lenis incedas abeasque parvis
aliquis alumnis,

si tener pleno cādit haedus anno
larga nec desunt Veneris sodali
viHI creterrae, vetus ara multo
fumat odore

ludit herboso pacus omne campo
cum tibi nanae redeunt Decembres,
festus in pratis vacat etioso
cum bove pagus;

inter audacis lupus errat egnos
spargit agrestis tibi silva frondes,
gaudet invisam pepulisse fossor
ter pede terram.

54.⁴⁰ Scoliastul lui Teocrit, despre care vorbește Odobescu, referindu-se la idila IV, v. 62—63, cuvîntul: aaTuptxot = (tineri) : „Satirii sunt veniți astfel de la cuvîntul aaGv] (sathe) care inseră părțile genitale ale bărbatului" și mai departe : „de la cuvîntul cocc derivat numele satirului; dar ca07) desemnează înflăcărarea dori (cf. *Scholīa ad Theocritum*, ed. Carolus Wendel, Leipzig, Teubner). De latină *satura* din gr. ca-uopōt nu este însă confirmată de cercetarea mea și îndoielele lui Odobescu par justificate (vd. *Mymologicum n* 709, 6; Emile Boisacq, *Dictionnaire etymologique de la langue* 2-e ed., Heidelberg, 1923, s.v.; Ernout-Meillet, *Dictionnaire etym de la langue latine*, Paris, 1932, s.v. ; F. Muller, *Zur Geschichte der ro Satyre*, în *Philologus*, 78 (1923), p. 230 urm.; Hammarstrom, în 15 (1927), p. 37 urm.).

55.³⁷ Titus Livius, lib. VII, cap. 2 : „Et hoc et in senquenti ar Sulpicio Petico, C. Licinio Stolone consulibus, pestilentia fuit. Eo dignum memoria actum, nisi quod pacis deum exposcendae causa turn post conditam urbem lectisternium fuit. Et cum vis morbi nec hu consiliis nec ope divina levaretur, victis superstitione animis, ludi seaenici, nova res bellicoso populo (nam circi modo spectaculum inter allia coelestis irae placamina instituti dicuntur. Ceterum quoque, ut ferme principia omnia, et ea ipsa peregrina res fuit. Si mina ullo, sine imitandorum carminum actu ludiones ex Etruria ad tibicinis modos saltantes haud indecoros motus more Tusco daba

55.³⁸ [B.G.] Niebuhr, *Istoria Romanā [Romische Geschichte*, I. Berlin, 1828, p. 152]: „Die Stadt, wovon der fesceninische Wechsel benannt ward, war eine faliskische, keine tuskische". Fescennium fost deci o cetate faliscă, adică sud-etruscă.

55.⁴⁰ [Johann Christian Felix] Baehr, *Geschichte der lat Literatur* [Carlsruhe, 1844]. Se găsea în biblioteca lui Odobescu.

55.¹ Buperti, *De satyra romanorum*, în edit[ia] lui Juvenal din 1801 etc. etc. Este vorba de cartea : *D. Junius Juvenal Satirae XVI* ad opt. exempl. fidem recensitae varietate lectionum perpetuoque commentario illustrata et indice uberrimo instructa a Alex. Buperti, voi. I-II, Lipsiae, 1801, care se găsea în biblioteca lui Odobescu.

55.² [G.M.] Bernstein, *Versus ludicri in Romanorum Gaesares priores [olim compositi, Halis Saxonum, 1810]*, p. 10, unde se găsește amintirea cîntecului de rîs cu care ostașii romani urmau carul de triumf al lui Oaesar : „Urbani, servate uxores, moechum calvum adducimus”. Scrierea lui Bernstein se găsea în biblioteca lui Odobescu, legată împreună cu : M. Fleckeisen, *Gatoniana poesis reliquae*, Lipsiae, 1871; Car. Putschius, *Valerii Catonis poemata*, lenae, 1828; I. H.F. Meineke, *Drei dem G. Rado Albino-vanus zugesehriebene Elegien*, Quedlinburg, 1819; J. Aem. Werniek, *Priapeia sive diversorum poetarum veterum in Priapum lusus*, Thoruni, 1853 ; L. Mercklin, *De Gorneliae P. F. Gracchorum Matris Vita Moribus et Epistolis Gomentatio*. Dorpati, 1844, în volumul miscelaneu cu titlul *Litteraria latina*, astăzi în B.A.E. la cota II 32077—32082.

56.³ [E]. Clusmann, *Gn. Naevii vita et carminum reliquiae*, [1843], p. 10, pe care n-o găsim în biblioteca lui Odobescu.

56.³ [Ed.] Munck, *De fabulis Atelanicis [scripsit fragmentaque atellanarum paetarum adiecit...]*. Se găsea în biblioteca lui Odobescu, legată împreună cu : Fr. Osann, *Analeeta critica poesis Romanorum scenicae reliquias illustrantia*, Berolini, 1816 ; I. H. Eeukirch, *De fabula togata romanorum*, Lipsiae, 1853; C. E. Schober, *TJeber die atellanischen Schauspiele der Romer*, Leipzig, 1825; C. G. Grysar, *Der roemische Mimus*, Wien, 1854.

56.³ [Cari Ernst] Schober, *TJeber die atellanischen Schauspiele der Romer*. [Ein Versueh vom...] se găsea în biblioteca lui Odobescu (vd. nota precedentă).

56.¹ [W.A.] Sehlegel, *Geschichte der dramatischen Literatur*. Titlul exact este : *Vorlesungen uber dramatische Kunst und Litteratur*, 3 Bde. Heidelberg, 1809—1817. Odobescu a utilizat traducerea franceză *Gours de litterature dramatique*, voi. I—III, Paris et Geneve, 1814, unde descendența personajelor *comediei delVarte* din personajele atellanelor latine este stabilită în voi. II, p. 8 : „Ce qui nous importe le plus ici, c'est l'id^e qu'on peut retrouver dans les pantomimes et les fables atellanes le premier germe de la commedia dell'arte... Arlequin et Polichinelle seraient sans doute bien etonnes d'apprendre qu'ils descendent en droite ligne des anciens Eomains ou meme des Osques... etc”.

57[^] Mărturia lui Diomede : „Satira este acum la romani o poemă defăimătoare...” sună în latinește, cum a fost adeseori citată : „Satyra est carmen apud Eomanos nune quidem maledicum et ad carpenda hominum vitia archaeae comediae caractere compositum, quales scripserunt Lucilius et Horatius et Persus”.

58.¹ Citatul din Pliniu, în *Hist. nat.* [Praefatio] :... „Lucilius qui primum condidit styli nasum”.

58.² Citatul din Luciliu traduce treisprezece versuri din *G. L. Reliquiae ex libris incertis*, 1, reproduse și în *Revista română*, 1 (18 p. 268, cu ocazia celei de-a doua publicări a studiului: (vd. C. Lucilii *turarum reliquiae*, edidit, auxit, emmendavit Tr. Dor. Gerlach, Tu. 1846, p. 79, ediție în biblioteca lui Odobescu, acum la B.A.E., co 36380).

58.² Oh. Labitte, *Les Satires de Lucile*, [în *Etudes litteraires*, t Paris, (f.a.), p. 39 urm.]. Cartea exista în biblioteca lui Odobescu, dar și în catalogul cărților lui (a fost achiziționată probabil mai tîrziu).

59.¹ Wolke, *De Graecorum Syllis*, fără loc și dată, nu se găsea în biblioteca lui Odobescu. Trimiterea pare a proveni dintr-un alt izvor.

59.¹ Paul, *Disputatio de Syllis*, fără loc și dată, nu se găsea în biblioteca lui Odobescu. Trimiterea pare a proveni dintr-un alt izvor.

f59.² Liebel, *Archilochi reliquiae*, [1818], fără indicarea locului și d nu se găsea în biblioteca lui Odobescu. Trimiterea pare a proveni dintr alt izvor.

59.² K[arl] Ot[fried] Muller, *Geschichte der griechischer Litteratur [bis auf das Zeitalter Alexanders, nach der Handschrift des Verfassers]*, hrsg. von Dr. Eduard Muller, I—II Bd., Breslau, 1841], în biblioteca lui Odobescu.

60.³ [Io. Conradus] Orelli[us], *Opuscula graecorum [veterum] sententiosa et moralia*, graece et latine. Collegit, disposuit, emendavit et illustravit... Voi. I—II, Lipsiae, 1819. Gnomele celor șapte înțelepți ai Greciei în voi. I, p. 138 urm. (*Septem Sapientum sententiae et apophthegmata*) în biblioteca lui Odobescu.

60.³ Ohler, *Terentii Varronis saturarum Menippearum reliquiae*, fără indicarea locului și datei; nu se găsea în biblioteca lui Odobescu. Trimiterea poate să provină dintr-un alt izvor.

60.³ Ch. Labitte, *Varron et ses Menippees*, în *op. cit.*, vol/I, p. 80

Urmărirea tuturor trimiterilor lui Odobescu ni-l arată pe titlul autor lucrînd după texte și cu cunoașterea întinsă a literaturii critice. Numărul trimiterilor neprecizate și la ediții care nu se găseau în biblioteca cercetătorului, este mic. La 21 de ani, Odobescu este un cercetător matur; deși lucrarea sa are un caracter de popularizare, cunoștințele sale sînt întinse și metodele cercetării critice îi sînt familiare.

ÎNTOARCEREA ÎN ȚARĂ
PE DUNĂRE

Septembre 1855

Publicată prima oară în *România literară*, Iași, an. I, nr. 45, 19 noiembrie 1855, p. 523—524; semnată «Odobescu». Tipărit cu caracterele scrierii de tranziție, textul poeziei prezintă, alături de grafii proprii modului de scriere moldovenesc (*mulțemire* în loc de *mulțemire*, *zimbire* în loc de *zimbire*) și de fonetisme moldovenești, introduse, probabil, de tipograf (<î>*nvăli* în loc de <i>*nveli*, *mulțămire* în loc de *mulțumire*, *sftnt* în loc de *sînt*) și câteva fonetisme muntenești, frecvente în manuscrisele din tinerețe ale lui Odobescu (*daca* în loc de *dacă*, *fromoase* în loc de *frumoase*, *spui* în loc de *spun*). Amestecul moldo-valah de grafii și forme lingvistice ne face să presupunem că Alecsandri primise din partea lui Odobescu un manuscris autograf care, din păcate, nu ni s-a păstrat.

Singurul manuscris cunoscut al acestei poezii, un alograf intitulat *întoarcerea în țară*, cu strofele numerotate de la 1 la 25 și înșirate pe două coloane, se găsește azi în fondul B.A.R., sub cota 4.935, f. 124 r° - 124 v°, datat de mina lui Odobescu, pe t 24 r°, în dreapta titlului: «Septembre 1855». Din compararea acestui manuscris cu prima ediție, nu se poate deduce că alograful ar fi o copie a textului trimis lui Alecsandri, ci mai curînd că e copia unei forme intermediare, între primele bruioane și versiunea publicată în *România literară*.

A doua ediție și totodată ultima originală apare în *Scrieri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, volumul I, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887, secțiunea I—*Primele încercări tipărite, 1851—1855*, p. 55—60, localizată și datată nu numai în titlu și subtitlu, ci și la sfîrșitul poeziei: «Pe Dunăre, 1855» și cu mențiunea bibliografică: «Din *România literară*, foaie periodică sub direcția d-lui V. Alecsandri, Iași, 1855». Deosebirile, minime între această ediție și ediția anterioară, ne îngăduie să presupunem că Odobescu a utilizat ca text de bază pentru ediția «definitivă» din 1887 varianta din *România literară*, «orectînd-o din punct de vedere ortografic și eliminînd intervențiile «literarizante» ale tipografului, corectorului sau redactorului moldovean.

întoarcerea în țară (facsimil după ms. 4 935, f. 124 r°)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

iar din 1834 pînă la Galați. Odobescu folosește în poezia *întoarcerea în țară* ritmul trohaic, în versuri de 8 și 7 silabe,' al lui Alecsandri, de pildă în poezia *Adio Moldovei*, 1849 :

„Scumpă țară și frumoasă,
O, Moldovă, țeara mea !
Cine pleacă și te lasă
E pătruns de jale grea”.

Un singur an, după Alecsandri, la Sihlea în 1854, tema „întoarcerii în țară” este reluată de Al. Sihleanu în poezia *Revederea*, republicată de poet în *Armonii intime*, 1857, puțin timp după înapoierea sa de la Paris, unde petrecuse anii 1852—1854 și citeva luni numai înainte de moartea sa prematură. *Revederea* lui Sihleanu este o idilă; poetul se bucură de regăsirea sa în mediul copilăriei, pentru că află aici din nou liniștea, viața apropiată de natură, puritatea moravurilor :

„O, ce fericite e omul care,
Fugind de-al lumii sgomot, dureri,
Vine de cată a sa scăpare
într-a naturei simple plăceri!
Acolo viața pacinică, lină
Curge ca unda de la isvor,
Ziua e dulce, noaptea senină,
Omul e vesel și zimbitor.
Iubirea este făr-de mindriă,
Așa de simplă ca cei ce-o simt;
Amanții nu au nici fățăriă,
Mei știu să calce un jurămînt”.

Dezvoltarea temei „întoarcerii în țară” ia la Odobescu forme originale față de prototipul fixat de Alecsandri și Sihleanu. Căci dacă aceștia trăiesc bucuria regăsirii unei iubiri sau a păcii și nevinovăției, Odobescu încearcă aceeași bucurie prin regăsirea patriei, ca mediu al acțiunii și al creației. Este interesantă studierea dezvoltării aceluiași motiv la poeții ulteriori. G. Cretzianu în *întoarcerea (Melodii intime)*, 1855) salută ivirea pămîntului natal, călătorind pe vaporul „Herminia”, în apropiere de Turnu-Severin. Poetul exultă în așteptarea revederii „ființelor iubite” :

„Un imn, o a mea liră ! Căci însfirșit mă iată
La țărmlu către care sbura inima mea;
Căci însfirșit răsufli ăst aer ce îmbată,
Și scumpele ființe curînd voi revedea”.

După cîțiva ani de zile, revenit la Pitești în 1860, I. C. Fundescu cîntă și el o *Revedere* (în volumul *Flori de cîmp*, 1864). Bucuria reafllării peisajului idilic al copilăriei, a cărei expresie devenise oarecum obligatorie după ce poeții anteriori fixaseră modelele, se împerechiază la Fundescu cu mărturisirea unei teribile decepții, explicabilă prin căderea entuziasmului patriotic al vechilor pașoptiști. Tatăl său îl învățase pe poet :

„Să nu lași să te-amăgească
Al tiranului favor;
Și-n veci scopu-ți să țintească
L-ajutorul tuturor”.

între timp însă „*înrîstarea a venit*” și poetul își dorește moartea :

„Astăzi însă, în durere
Cu-ndoiala mă frămînt,
Și n-am altă mîngiere
De cît numai un mormînt”.

Sentimente asemănătoare, dar cu o motivație mai intim-personală, exprimă, la revederea locurilor sale din Bucovina, D. Petrino, în *întoarcerea în țară (Lumine și umbre)*, 1870). Poetul își amintește fericirea din trecut, cînd sentimente generoase puteau înflori în inima sa :

„Și la lanțul înfrățirei
Ca inel folositor
Pentru soarta omenirei
N-am simțit și eu amor?
Cînd cu drept a putut bate
Și-a mea inimă de foc,
Pentru-a țării libertate
Pentru-al fraților noroc”.

Poetul a trăit însă cruda durere a morții soției și copilului său, și *întoarcerea în țară* se însoțește pentru el cu simțirea pustietății din jur în așteptarea morții:

„Căci durerea cînd e mare
în hotar nemărginit,
Patrie atunci nu are
Precum nu are sfirșit.
Veselia-nsuflețește
Cer, natură și pămînt,
Iar pe cel ce pătimește
îl condamnă la mormînt”.

în 1872 se întoarce în țară, tot pe Dunăre, ca ceilalți poeți munteni Al. Macedonski, care fixează momentul în *Reîntoarcerea (Poesii)*, 1882 în cadrul temei generale sînt grupate aci toate temele secundare, așa cum le stabilise creația anterioară. Poetul își regăsește cu bucurie țara, peisajul familiar, casa copilăriei; iar prezentimentul încercărilor viitoare și chiar al morții este acceptat de acel care avea să trăiască și să moară în țara sa. Poezia pare inspirată de un sentiment sincer și are o mișcare care se comu- nică ; este una din cele mai bune ale ciclului întreg :

„Soarta care mă gonește
Crucea poate c-o să-mi dea,
însă dea-mi-o cît de iute...
Voi purta-o'n țara mea !
Salutare cer albastru,
Văi și dealuri, aer viu...
Salutare Eomânie...
Mină, mină, surugiul !

Pribegind în țări străine
Ani întregi am suspinat,
Și din trista-mi depărtare

Sufletu-mi intraripat
Către Dunărea cea lată
Mă făcea ca să reviu...
Dunărea mă readuse...
Mină, mină, surugiu!

Recunosc orice potecă,
Orice ramuri, orice flori., ,
Patria-mi își desfășoară
Cîmpii vecinie roditori!
Iată punțile de birne...
Motive, izvorul viu...
Iată crucile vopsite...
Mină, mină, surugiu!

Colo-n zare se ivește
O clopotniță lucind
Și pe culmea depărtată
Vezi o casă înălbind...
Acea culme înverzită
O revăd precum o știu...
Mi-a văzut copilăria...
Mină, mină, surugiu!

Dacă însă moartea crudă
Ca să-mi iasă-n drum ar vrea,
Facă-și pofta cât îi place...
Voi muri în țara mea!
Iar pe culmea înverzită
Mă vor duce, mort sau viu...
Salutare locuri sfinte...
Mină, mină, surugiu!"

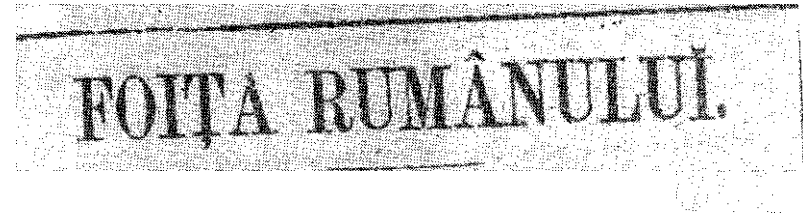
Ciclul pașoptist al „întoarcerii în țară” se încheie în 1886, când Alecsandri reia vechea temă publicind în *Convorbiri literare* poezia *Țeara*. Poetul se găsea în una din revenirile sale de la Paris, unde trăia ca ministru plenipotențiar, din 1884. Izbua lui poezie este un imn de iubire adresat țării, cum nu i se întâmplase de mult să scrie :

„Din umbra deas-a norului
întins pe teri străine,
Cu aripile dorului
Voios revin la tine.
O ! cuib al fericirilor !
O ! țeară luminoasă !
Comoar-a nălucirilor,
Grădina mea frumoasă !

Ș'avîntul tinereților
Ce-n sînu-mi se trezește,
Prin lumile poezilor
Sburînd mă rătăcește.

Și-n farmecul avîntului
Tot ce sub ochi răsare
în poalele pămîntului
Mai drăgălaș îmi pare.
întinderea cîmpiilor
în zări mai lin se pierde,
Mai dulce-i rodul viilor,
Verdeața e mai verde,

Mai nalte sunt nălțimile,
Mai cald e mîndrul soare,
Mai limpezi limpezimile
De riuri și isvoare.

mm ISTORICE

mOMCEm JMJÎ ROMANEȘTI

tsi-itt}.''

l» l* m mm kala *» jot de ltoeniU k*pw> t » ;

mmm m «tafoue. Îl* o ksbaft «HM*»»-

îl dia mnmllă fia *i < M + * ... (((((m ^

(facsimil după *Românul*, anul I, nr. 16, marți
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

SCENE ISTORICE DIN CRONICELE ROMÂNEȘTI

SC1K1 ISTORICE

din

« 1

MIHNEA-VODĂ CEL RĂU * DOAMNA CHIAJNA

Cele două «scene istorice din cronicile românești», *Mihnea-vodă cel Rău* și *Doamna Chiajna*, au fost publicate, prima — în șase ediții (1857—ziar, 1857 — broșură, 1860, 1886, 1887 și 1894) a doua — în cinci ediții (1860 — revistă, 1860, 1886, 1887 și 1894) antume. Edițiile din anii 1860 și 1886 au fost precedate de următoarele prefete ale scriitorului%

<PREFAȚA EDIȚIEI DIN 1860>

După titlul și după coprinderea acestui mic volum, fieșcine va vedea c-am avut drept model frumoasa nuvelă istorică a domnului C. Îtegruzzi asupra lui Alexandru Lăpușneanu. Ca orice imitație, încercările mele sint, negreșit, cu mult mai prejos de acel mic cap d-operă ; în lipsa talentului, m-am silit cel puțin să păstrez, pre cit s-a putut, formele și limba *Lcto-pisîțelor* naționale, cu care, în dreptate, se poate lăuda mai virtos Țara Moldovei; să adun datine, numiri și cuvinte bătrînești, spre a colora aceste două episo-uri culese din cronicile vechi¹.

Faptele istorice ale unei țări sau ale unei epoce au totdeauna un interes mai viu cînd traiul și ideile, obiceiul și graiul de acolo sau de atunci ne sint cunoscute. Scopul romanțelor istorice este, în parte, d-a ni le arăta; ăsta este și folosul lor instructiv.

Cei ce pot mult, izbutesc a caracteriza, într-ase-menea scrieri ușoare, o epocă sau o nație; cei cu bunăvoință, dar cu mai slabe mijloace, fac, ca mine, încercări!

(PREFAȚA EDIȚIEI DIN 1886)

Curînd se vor împlini treizeci de ani de cînd am dat mai întii în tipar aceste două mici încercări de restituire a vechilor datine strămoșești, scrise într-o limbă care era încă întrebuințată și prețuită pe vremea copilăriei mele.

Abia m-aș fi gîndit să le dezgrop, azi, eu însumi, din uitare, după așa lung răstimp, dacă nu m-ar fi îndemnat cu tot dinadinsul la această

¹ Vezi, în volumul de față, p. 267-275 și p. 305-311.

² Tipărită cu caracterele scrierii de tranziție.

³ *Mihnea-vodă* a fost publicat în foiața ziarului *Românul* din 1857; *Doamna Chiajna* s-a tipărit în *Revista Carpaților* din 1860.

Am însemnat, pretutindeni, cu numele autorilor, în note, faptele adunate în istorie (nota lui A. I. Odobescu).

⁴ Tipărită cu caractere latine.

MIHNEA-VODĂ

M A K A

^ **(ACADEMIEI***

4. I. ODOB*8CU

^ ^ ^ ^ ^

Mb*ffie*

1 SiMK

.. A. I. Odobesc ^ ..

Biblioteca Academiei RepubUcii Socialiste JComama

faptă cițiva tineri din Craiova, iubitori de literatură română, printre cari, în primul rând, domnii *N. P. Romanescu, M. Săulescu* și *N. P. Quran*, precum și meritosul editor craiovean al « Bibliotecii literare ».

Domnia-lor, — și nu eu, — au judecat aceste prime ale mele scrieri demne de a figura în acea culgere națională.

Totuși, dacă generațiunea cititorilor de astăzi ar găsi cumva că d<omnia>lor nu s-au înșelat pe deplin, atunci poate că mi-aș lua și eu seama și, la vârsta înaintată la care am ajuns, m-aș cerca, chiar de acum înainte, să dau ființă la mai multe alte studii și plâsmuiri de aceeaș natură, pe care nepăsarea puțin îmbietoare a publicului nostru m-a făcut să le las, de mari de ani, în stare de schițe, de note, de proiecte, de visări.

La 1860 însă, atunci cînd încă credeam, — ierte-mi-se o zicătoare poporană, — că tot ce poate zbura se și poate mînca, iată cu ce precu-vîntare am dat zbor în lume modestelor mele încercări tinerești :

« După titlul și după coprirea acestui mic volum, fieșcine¹ va vedea c-am avut drept model frumoasa nuvelă istorică a d<omnu>lui Constantin Hegruzzi, asupra lui Alexandru Lăpușeanu. Ca orice imitațiune, încercările mele sînt² cu mult mai prejos de acel mic cap d-operă³; în lipsa talentului, m-am silit cel puțin să-i păstrez, pre cît s-a putut, formele și limba *Letopisișelor* naționale, cu care, în dreptate, se poate lăuda mai virtuos Țara Moldovii; să adun datine, numiri și cuvinte bătrînești, spre a colora aceste două episoade culese din cronicile vechi.

Faptele istorice ale unei țări sau ale unei epoci au totdeauna un interes mai viu, cînd traiul și ideile, obiceiurile și graiul de acolo sau de atunci ne sînt⁴ cunoscute. Scopul romanelor istorice este, în parte, d-a ni le arăta ; acesta este și folosul lor instructiv.

Cei ce pot mult, izbutesc a caracteriza într-aseamena scrieri ușoare, o epocă sau o națiune ; cei cu bunăvoință⁵, dar cu mai slabe mijloace, fac, ca mine, încercări!

Mihnea-vodă cel Rău a fost publicat mai întii în foia ziarului *Românul* din 1857 și tras atunci în broșură osebită ; *Doamna Chiajna* s-a tipărit pentru prima oară în *Revista Carpaților* din 1860 ; în acest din urmă an, am format din imbe un mic volum tipărit cu litere chirilice, sub titlul general: *Scene istorice din cronicile românești*. Bune sau rele, « Biblioteca literară » mi le retipărește acum tot cum au fost de la început. Abia se vor ivi vreo trei-patru neînsemnate îndreptări de fapte.

Paris, 1886.

¹ *scris*: fieșcine.

² *scris*: sunt.

³ *corupt*: d-opera.

⁴ *scris*: sunt.

⁵ *corupt*: bunăvoință.

« Episodul istoric » *Mihnea-vodă cel Rău* a fost publicat în șase ediții originale.

Ediția I s-a tipărit, sub titlul generic *Scene istorice din cronicile Țării Româneș* « foia » gazetei bucureștene a lui G. A. Rosetti, *Românul* (anul I, nr. 16, marți 1/13 octombrie 1857, p. 1—3; nr. 17, sîmbătă 5/17 octombrie 1857, p. 1—3; nr. 18, marți 8/20 octombrie 1857, p. 1—3; nr. 21, sîmbătă 19/30 octombrie 1857, p. 1—3; nr. 22, marți 22 octombrie /3 noiembrie 1857, p. 1—3), cu caracterele scrierii de tranziție și impestrițată de greseli tipografice, ceea ce ne face să presupunem că Odobescu nu a corectat textul după culeș. Astfel, în *Românul*, citim : « *om matur și virtuos* » în loc de « *om matur și vrttos* »; « *junghier* » în loc de « *junghier* »; « *aflatu-vei* »* în loc de « *aflatu-fi-vei* »; « *lucrase că mare meșteșug* » în loc de « *lucrase cu mare meșteșug* »; « *Mircea* » în loc de « *Mihnea* »; « *apucaseră să ie tn gură* » în loc de « *apucaseră să ia* » <sau *să ieie*> *tn gură**; « *strîmbîndu-se ca de dor de masele* » în loc de « *strîmbîndu-se ca de dor de masele* »; « *porunci pivnicerilor să iesă* » în loc de « *porunci pivnicerilor să iasă* » <sau *să iese*>; « *bine faci â te ferești* »* în loc de « *bine faci să te ferești* »; « *pe boieri îi onora* » în loc de « *pe boieri îi omora* »; « *tînde lungi și arcuste* » în loc de « *tînde lungi și arcuite* »; « *călugării* » <... > *deschiră porțile* » în loc de « *călugării deschiră porțile* »; « *vecinicul obicei de popa* » în loc de « *vecinicul obicei de popas* »; « *mleștină* » în loc de « *mleștină* »; « *să se pitaască* » în loc de « *să se pitească* »; « *nici o ființă nu se aprindea la focul ce ardea într-însul* » în loc de « *nici o ființă nu se aprindea la focul ce ardea într-însul* »; « *oastoa* » în loc de « *oastea* »* ; « *boramgtc* » în loc de « *borangic* »; « *Mircea-voievod* » în loc de « *Mihnea-voievod* »; « *luară de seamă* » în loc de « *luare de seamă* »; « *Engl* »* în loc de « *Engl* »; « *Mihanea* » în loc de « *Mihnea* »; « *Mănăști* » în loc de « *Mănești* » ș.a., din care menționez omiterea numelui de autor la finele primului foileton.

Ediția a II-a apare sub același titlu generic, *Scene istorice din cronicile Țării Româneș*, într-o broșură de 36 pagini, în tipografia lui Ferdinand Om (unde se trăgea și *Românul* din București, în același an 1857, imprimată tot cu caracterele scrierii de tranziție, dar a fi o reproducere mecanică stricto sensu a primei ediții. Intervenția scriitorului la redactare este evidentă : capitolele primesc, fiecare, cite un titlu (*Mănești, Curtea de Argeș, Cotmanștii Bii*), iar citeva sintagme sînt redactate altfel decît în *Românul* (« *băiatul, abia ieșit din copilărie* » față de « *băiatul, ieșit din copilărie* »; « *drept semn de jale* » față de « *ca semn de jale* »; « *și că hărniciei dreseră pe la toți prin pahare* » față de « *și păhărniciei dreseră pe la toți tn pahare* »; « *scutur ca frunzele toate bunurile* » față de « *se scutur ca frunzele bunurile* »; « *de curînd în țară* » față de « *de curînd era* »; « *cu femeile* » față de « *cu femeii* »; « *magistrul orașului* » față de « *tratul orașului* »); în fine, iată citeva deosebiri lingvistice: *sălbatic* în loc de *sălbatec*, în loc de *pustele, Moldaviei* în loc de *Moldovei, fiecărui* în loc de *fiecărui, erau* în loc de *erau, doară* în loc de *doare, cinzacă* în loc de *cinzeacă, ușa* în loc de *ușea, acuma* în loc de *acuma, să turbură* în loc de *se turbură* etc.

Multe erori de tipar flagrante din ediția întii au fost corectate, dar, alături de corecturi, neîndreptate (cifra de capitol sub titlul capitolului, « *aflatu-vei* »* în loc de « *aflatu-vei* »; « *4 onora* » în loc de « *omora* », « *deschiră* »* în loc de « *deschiseră* », « *oastoa* » în loc de « *oastea* »; « *Mircea-voievod* » în loc de « *Mihnea-voievod* », « *luară* »* în loc de « *luare* » etc.) apar altfel (« *Constampin* » în loc de « *Constantin* », « *vînătări* » în loc de « *vînători* », « *ieroglificele* » în loc de « *ieroglificele* », « *aprozii* »* în loc de « *aprozii* », « *ma* » în loc de « *mai* » etc.). Se poate presupune deci, că nici corecturile acestei ediții nu au fost văzute de Odobescu.

* Eroare perpetuă.

Ediția a III-a, publicată în primul an după Unirea Principatelor Române, 1860, de « Libreria A. Daniilopulo » din București, apare, alături de a doua ediție a narațiunii *Doamna Chiajna*, cu titlul generic adaptat împrejurării politice de actualitate, *Scene istorice din hronicele românești*, titlu ce va fi menținut pe frontispiciul tuturor retipăririlor ulterioare, și precedată de o prefață a scriitorului*.

Tipărită tot cu caracterele scrierii de tranziție, noua ediție se deosebește însă mult de cele două ediții anterioare, atât prin numărul mult mai mic de greșeli ale tiparului¹, cât și, mai cu seamă, prin modificările lingvistice și stilistice și prin adăugirile de note subliniare. Menționăm, în continuare, câteva deosebiri între primele două ediții, notate (1857), și ediția a treia, notată (1860): « *pe la leatul 1508* » (1860), față de « *pe la anul 1508* » (1857); « *în Valea Comanacului* » (1860), față de « *în Valea Ursoaii* » (1857); « *fiarele sălbatice* » (1860), față de « *fiarele sălbatece* » (1857); « *se-ntoarseră* » (1860), față de « *să-ntoarseră* » (1857); « *etnii* » (1860), față de « *clinii* » (1857); « *cu glasul năbușit de lacrimi* » (1860), față de « *cu glas năbușit de lacrimi* » (1857); « *bogonisea pe slovenește* » (1860), față de « *bogonisea pe slavonește* » (1857); « *o ghioagă de fier țin-tuită, mare și grea, buzduganul însușit slujbei de armaș-mare, sta așezată pe velința flocoasă* » (1860), față de « *o ghioagă de fier țin-tuită, mare și grea, buzduganul însușit slujbei de armaș-mare, sta așezat pe velința flocoasă* » (1857); « *intră* » (1860), față de « *întră* » (1857); « *iși scuturau dureroasele lor lanțuri* » (1860), față de « *îșz scuturau dureroasele lanțuri* » (1857); « *pohtesc* » (1860), față de « *poftesc* » (1857); « *buna jupăniță Zmaranda* » (1860), față de « *buna jupăneasă Zmaranda* » (1857); « *Nu-i așa c-avuțiile-s amăgitoarei* » (1860), față de « *Nu e așa c-avuțiile-s amăgitoarei* » (1857); « *neîncetat* » (1860), față de « *nencetat* » (1857); « *s-aleagă* » (1860), față de « *să aleagă* » (1857); « *cîteva zile după moartea tatălui său* » (1860), față de « *a doua zi după moartea tatălui său* » (1857); « *ii citi cu glas măreș* » (1860), față de « *ii ceti cu glas măreș* » (1857); « *se înălța la dreapta în biserică* » (1860), față de « *să înălța d-a dreapta în biserică* » (1857); « *apoi caii domnești* » (1860), față de « *apoi comisii cu caii domnești* » (1857); « *Spune-mi, jupan Pîrvule* » (1860), față de « *Ia spune-mi, jupan Pîrvule* » (1857); « *trei tineri <...> cu mîndre și drăgălașe chipuri* » (1860), față de « *trei tineri <...> cu mîndre și galeșe chipuri* » (1857); « *toți trei feciorii* » (1860), față de « *tustrei feciorii* » (1857); « *curtea domnească se-mpodobi* » (1860), față de « *curtea domnească să-mpodobi* » (1857); « *păreau meniți pentru o desăvîrșită norocire* » (1860), față de « *păreau meniți pentru o nesfîrșită norocire* » (1857); « *Poftiți, luați, boiari l — le zise domnul* » (1860), față de « *Poftiți, luați, boieri l — le zise domnul* » (1857); « *strîmbîndu-se ca de durere de măsele* » (1860), față de « *strîmbîndu-se ca de dor de măsele* » (1857); « *să pohtiți* » (1860), față de « *să poftiți* » (1857); « *că am pohtit eu la dobînzi* » (1860), față de « *că am pohtit eu la dobînzi și la bogăji* » (1857); « *din fundul butii* » (1860), față de « *din fundul butii sale* » (1857); « *era clădită chiar de banul Barbu Basarab* » (1860), față de « *era clădită de Basarabi* » (1857); « *lupul cu puii săi pustiază codrii* » (1860), față de « *leul cu puii săi pustiază codrii* » (1857); « *Mircea, temîndu-se a trece prin Rîmnicul Vilcei și nevoind a trage nici chiar tîptil la gazdă în oraș, se îndreptă către mica mănăstire din Cotmeana, pușin mai JGS de frumosa Vale a Luminilor, pe Topolog* » (1860), față de « *Mircea trecu tîptil prin Rîmnicul Vilcei, și, nevoind a trage la gazdă în oraș, să-ndreptă către mica mănăstire din Cotmana, pușin mai în vale decît Cozia* » (1857); « *numai în cămașă* » (1860), față de « *numai cu cămașa pe dînsul* » (1857); « *mergeau <...> către Olt* » (1860), față de « *mergeau <...> în către Olt* » (1857); « *împiedicîndu-se și mai rău* » (1860), față de « *împiedicîndu-se unii pe alții, amețindu-se și mai rău* » (1857); « *trîmbele de borangic* » (1860), față de « *cumașurile de borangic* » (1857); « *un chervan <...> plin pînă în coviltir de sipeturi* » (1860), față de « *un chervan <...> plin pînă în coviltir de lăzi și sipeturi* »

* Gf. în acest volum p. 306.

¹ Gf. supra, p. 264.

(1857); « *nimeni nu putea fi mai milostiv decît domnul român* » (1860), față de « *nimeni nu p fi mai darnic și mai milostiv* » (1857); « *zeaua de sîrmă* » (1860), față de « *zalea de sîrmă* » (1857) etc. Comparativ cu cele două ediții apărute în 1857, ediția din 1860 adaugă n subliniare de la p. 72/r. 42, p. 75/r. 41-42 și 43, p. 77/r. 39 și 40, p. 78/r. 40 și 41, p. 22/r. 41¹. Aceste deosebiri și altele, menționate la *Variante*, în care este evidentă diința de a epura textul de termenii pleonastici și de cîteva regionalisme, de a concorda expresia și de a o nuanța, prin înlocuirea formelor « literare » cu arhaisme, pentru a obține « loarea locală », ca și adăugirile de referințe bibliografice, ne îndeamnă să presupunem că Alexandru Odobescu, în momentul respectiv, — moment în care se orienta spre aite pări², — a considerat această ediție, a treia, ca « definitivă ».

Ediția a IV-a apare tîrziu, abia după 26 de ani, în 1886, la editura librăriei S. Sarbu din Craiova, într-o carte foarte elegant tipărită, împreună cu ediția a III-a a « scenei istorice *Doamna Chiajna* », și precedată, ca și ediția anterioară, de un cuvînt al autorului³.

Paginația celor două povestiri (de la p. 1 la p. 58 : coperta interioară, p. 1 la p. 58 : foaia de titlu și paginile de text ale narațiunii *Mihnea-vodă cel Râu*, și iar, de la p. 1 la p. 58 : foaia de titlu și paginile de text ale narațiunii *Doamna Chiajna*) dă o notă caracteristică din 1886. Să fie oare această paginație neobișnuită numai o simplă bizarkerie tipografică ne găsim în fața intenției editoriale de a publica, în broșuri separate, cele două « episoade » de intenție nerealizată din cauza prefeței unice, trimisă, de la Paris, de autor? Răspunsul la această întrebare depinde de o indicație expresă, azi necunoscută, a editorilor sau al lui Alexandru Odobescu însuși.

Compararea acestei ediții, tipărită numai cu caractere latine, cu edițiile anterioare oferă cercetătorului, pe lingă prilejului de a constata noi greșeli de tipar alături de cele mai vechi, multe și interesante exemple de fluctuații grafice, fonetice și morfologice care se datoresc, după cum am menționat în *Nota asupra ediției* de față⁴, nu intenției de a corectă cum se spune, « voinței scriitorului », ci *incertitudinilor* și chiar *indiferenței* lui față de « noțiunile fonetice, ortografice și morfologice la modă între anii 1848 și 1895. Iată numai cîteva din exemple care ar putea fi date : *afara* în loc de *afară*, *cotre* în loc de *către*, *chiâmăre* în loc de *chemare*, *in* în loc de *daca*, *primăvara* în loc de *primăvara*, *sunt* și *sunt* față de *sînt*, *iera* față de *ieră* sub influența acelorași « norme », grafiile fonetice *azvîrlind*, *groaznice*, *iznoavă*, *izvoară*, *multă*, *zdrobesc*, *zgarde*, *zgomotoasă* etc., devin : *asvîrlind*, *groasnice*, *isnoavă*, *isvor*, *plă*, *sdrobesc*, *sgarde*, *sgomotoasă* etc.; devine frecventă notarea prefixelor *ră-* și *ras-* cu *re-* în loc de *ră-* și *ras-* față de *răsfîrat*, *raspuneră* față de *răspunseră*, *respîndise* față de *răspîndise*, *re-* în loc de *ră-* și *ras-* față de *răsunet* etc.; apar grafiile etimologice *fiuul*, *mile* (numeral), față de grafiile *fiul*, *oțereau*, *țarină*, față de *oțăreau*, *țărînă* din primele ediții; alături de grafia tradițională *pr* apare și grafia fonetică *prmea*. Din domeniul morfologiei remarcăm, îndeosebi

¹ Trimiterile au în vedere paginile și rindurile textului reprodus în volumul de față.

² Gf. în volumul de față, *Introducere*, p. 9.

³ Ipoteză sugerată și de scrisorile lui Odobescu din prefața ediției următoare, 1886, în care se vede că nu trebuie să fie interpretate, credem, numai ca o simplă formulă de politețe : « Abia gînditsăle dezgrop, azi, eu insumi, din uitare, după așa lung răstimp, dacă nu m-ar fi înlocuit de altcineva, aș fi scris și eu această povestire, ca să vă dau și vouă, tinerii din Craiova, iubitori de literatură românească, o nouă ediție ». Cf. supra, p. 264.

⁴ Vezi în volumul de față, p. 307.

⁵ Vezi în volumul de față, p. 264 și 266.

⁶ « *Vedea* de acum o fire » în loc de « *vădea* de acum o fire », « *aflatu-vei* » în loc de « *afli-vei* », « *Țepeș-vodă* » în loc de « *Țepeluș-vodă* », « *neapărat* » în loc de « *neapărat* », « *moștenirea* » în loc de « *mănăstire* », « *derîmat* » în loc de « *dărîmat* », « *gată* », în loc de « *gata* », « *învățătură* » în loc de « *învierșunați* », « *întălnire* », în loc de « *întîlnire* », « *Șerbanesti* » în loc de « *Șerbanesti* », « *rîvna* » în loc de « *rîvnă* », « *Iacsag* » în loc de « *Iacsăg* », « *banului și vătăfului Neagu* » în loc de « *banului și vătăfului Neagu* ».

⁷ Cf. supra, p. 14—15.

frecvența lor, oscilațiile în notarea genitiv-dativului singular și a nominativ-acuzativului plural al substantivelor feminine : *bisericeii* (1886) față de *bisericii* (1857, 1860), alături de *bisericii* (1886) față de *bisericeii* (1857, 1860); *Bîrsei* (1886) față de *Bîrsii* (1857, 1860) ; *casii* (1886) față de *casei* (1857,1860); *credințele* (1886) față de *credinții* (1857, 1860); *familiei* (1886) față de *familiei* (1857, 1860); *inimei* (1886) față de *inimii* (1857, 1860); *inimile* (1886) față de *inimile* (1857,1860); *Maicei* (1886) față de *Maicii* (1857, 1860); *mănăstirii* (1886) față de *mănăstirei* (1857, 1860); *pădurez* (1886) față de *pădurii* (1857, 1860); *pieței* (1886) față de *pze/z7* (1857, 1860); *scărei* (1886) față de *scării* (1857, 1860); *scu/e/e* (1886) față de *sculile* (1857, 1860); *țarinele* (1886) față de *țarinile* (1857, 1860) etc.

în prefața noii reeditări, referindu-se la modificările pe care le făcuse în cele două « scene istorice », Odobescu scria : «„Biblioteca literară” mile retipărește acum tot cum au fost la început. Abia se vor ivi vreo trei-patru neînsemnate îndreptări de fapte. » Bineînțeles că aceste indicații nu trebuie să fie luate ad litteram, «la început» însemnând, probabil, anul 1860, cînd narațiunile apăruseră prima oară în același volum, iar cele «trei-patru neînsemnate îndreptări de fapte » în ediția din 1886 față de ediția anterioară (1860) fiind mai numeroase. Dintre ultimele, menționăm mai jos «îndreptările» cu caracter informativ istoric, pe care presupunem că Odobescu le avea în primul rînd în vedere :

«Mircea <...> luă de soție pe fata lui Rareș-vodă de la Moldova, anume domnița Chiajna* (1886), față de : «Mircea < ... > luă o bogată fată de boiar, anume Chiajna » (1860).

«... mai mulți domni din neamul Dracii armașului din Mănești au stat, la deosebite vremuri, pe tronul țărilor noastre »(1886), față de : «... și șase alți domni din neamul Dracii armașul din Mănești au stat, la deosebite vremuri, pe tronul țărilor noastre »(1860).

în ediția din 1860, ca și în edițiile anterioare, din 1857, narațiunea *Mihnea-vodă cel Râu* se încheie cu o notă subliniară, cuprinzînd pe cei « șase alți domni din neamul Dracii armașul din Mănești», notă eliminată la republicarea din 1886.

Odată cu «îndreptările » citate, într-un anume fel mărturisite în prefața noii ediții, Odobescu a făcut și alte, nu puține, «îndreptări» lingvistice și stilistice, — este adevărat, nemărturisite, — dar care nu pot fi atribuite altcuiva. Menționăm, în continuare, cîteva din modificările pe care le atribuim scriitorului și pe care le considerăm a fi mai semnificative : «*mii de pîrite* » (1886), în loc de «*mii de pîraie* » (1857, 1860); «*ripos și acoperit* » (1886), în loc de «*ripos ș-acoperit* » (1857, 1860); «*plaiurile aburoase ale Cîmpinei și ale Breazei* » (1886), în loc de «*plaiurile aburoase ale Cîmpinei și Breazii* » (1857, 1860); «*la gît aveau grumăjer rotund* » (1886), în loc de «*la gît aveau un grumăjer rotund* » (1857, 1860); «*să-și deie sufletul* » (1886), în loc de «*să-și dea sufletul* » (1857, 1860); «*printr-o mișcare spasmodică a nervelor* » (1886), în loc de «*printr-o mișcare spazmodică a nervilor* » (1857, 1860); «*ochii <... > clipiră ca o candelă ce moare* » (1886), în loc de «*ochii clipiră ca candelă ce moare* » (1857,1860); «*de la moși-strămoși* » (1886), în loc de «*de la moși-strămoșii noștri* » (1857, 1860); «*cînd te vor vedea înfrînt* » (1886), în loc de «*cînd te va vedea înfrînt* » (1857, 1860); «*radica* » (1886), în loc de «*ridica* » (1857,1860) ; «*Erau* » (1886), în loc de «*Ereau* » (1857,1860) ; «*suspînuri* » (1886), în loc de «*suspine* » (1857, 1860) ; «*totul intră în tăcere* » (1886), în loc de «*totul intră iarăși în tăcere* » (1857,1860); «*întunericul* » (1886), în loc de «*întunerecul* » (1857, 1860); «*trămisi* » (1886), în loc de «*trimis* » (1857,1860); «*coroana voivozilor* » (1886), în loc de «*gugiumanul voivozilor* »(1857,1860) ; «*oastea < ... > slobozi puștile și sânețele* » (1886), în loc de «*oastea <... > slobozi tunurile și sânețele* » (1857, 1860); «*ii dete obișnuita binecuvîntare* »(1886), în loc de «*ii dete obișnuita blagoslovenie* » (1857,1860); «*Ceremonia* »(1886),

¹ Cf. mai jos, p. 284.

² Modificare consecință unei note subliniare la cuvîntul *sâneată*, de pe o pagină anterioară : « Puștile vechi, căci *puște* se chemau mai înainte tunurile », notă existentă, cu variante fonetice, și în edițiile din 1857 și 1860.

în loc de «*Teremonia* »(1857,1860); «*Nu trecu mult timp* »(1886), în loc de «*Nu trecu mult* »(1860); «*răsipite* »(1886), în loc de «*risipite* »(1857,1860); «*se scutură* »(1886), în loc de «*se scu* »(1857, 1860); «*la ochii Pîrvuleștilor* »(1886), în loc de «*în ochii Pîrvuleștilor* »(1857,1860); «*G* cu mîrgăritarii în pilafe o tradițiune, păstrată prin grai, despre un boier lacom la avuții » (1886), în loc de «*Gluma cu mîrgăritarii în pilafe o tradiție păstrată prin grai* » (1857, 1860); «*să în* » (1886), în loc de «*să întinză* » (1857, 1860); «*să o deschidă* »(1886), în loc de «*și să o fie desch* » (1857, 1860); «*păreții* »(1886), în loc de «*peretii* » (1857, 1860); «*blăstem* »(1886), în loc de «*blăstem* » (1857,1860); «*adulmecă* » (1886) în loc de «*adurmecă* » (1857, 1860) ; «*sate strivesc* » (1886) în loc de «*să te zdrobesc* »(1857, 1860); «*pelinurile <... > profire* » (1886), în loc de «*pelin* » (1886) <... > *rumene* »(1857,1860); «*să-i deschidă* »(1886), în loc de «*să-i deschiză* »(1857, 1860); «*puș* căldarea de fiertură »(1886), în loc de «*puseră căldarea de mămăligă* » (1857, 1860) \ «*basne* » (1886), în loc de «*basne* » (1857, 1860); «*ei fugeau înainte sperîndu-se <... > de frunzele ce* » (1886), în loc de «*ei fugeau înainte sperîndu-se <... > de frunzele ce tremurau pe cr* » (1857, 1860); «*un nor de turci înainta cu mers grabnic* » (1886), în loc de «*un nor de turci în* » (1857, 1860); «*să le încarce* »(1886) în loc de «*să le-ncarce* »(1857, 1860); «*să-i țină* »(1886), în loc de «*să-i ție* » (1857, 1860); «*praznic mare al sîntului papă Grigorie* » (1886), în loc de «*praznic mare al sîntului papă Grigorie* » (1857, 1860); «*un tușiș de îndesați* » (1886), în loc de «*o leasă de pomi îndesați* » (1857, 1860); «*il pironi cu fierul drept* » (1886), în loc de «*il pironi cu fierul drept în peretele boltit* » (1857, 1860); «*cu o împuscătură il lovi drept în cap* » (1886), în loc de «*cu o pușcă* » (1857, 1860) etc. O concluzie se impune de la sine: în ciuda narațiunii din prefață (afirmație care privește și narațiunea *Doamna Chiajna*), Odobescu a revenit atent uneori pînă și la nuanța fonetică, textul «scenei» *Mihnea-vodă cel Râu*. Rămîne să se afle, cînd se vor ivi toate datele necesare unei asemenea cercetări de minuție, dacă și în narațiunea *Mihnea-vodă cel Râu* nuanța fonetică a fost determinată numai de retipărirea din 1886, și nu cumva și de unele modificări din ediția anterioară, anterior, de pildă, traducerea în limba germană, la care face aluzie într-o epistolă din 16/28 decembrie 1881, adresată lui I. A. Cantacuzino : « Pour ce qui est de mes nouvelles historiques, moi, j'eserais certainement tres flatte et tres heureux si vous me faisiez l'honneur d'en traduire une, la *Doamna Chiajna*, par exemple, puisque *Mihnea-vodă* est deja connu en France ».

La numai un an după apariția ediției craiovene a «scenelor istorice», în 1887, Odobescu începe să-și publice, în editura bucureșteană Socec, seria antologică de «scrieri literare și istorice» *Mihnea-vodă cel Râu* iese, cu acest prilej, a cincea oară la lumină, în primul volum (p. 63-64) al «ediției definitive», în secțiunea a II-a, care menține, pe coperta falsă, titlul consacrat ediției apărută în 1860 : *Scene istorice din cronicile Românești*, înscrind și datele primelor ediții din 1857 pentru *Mihnea-vodă cel Râu*, și 1860 pentru *Doamna Chiajna*, aflată acum la a patra ediție.

Ediția a V-a a primului «episod istoric» nu se deosebește decît foarte puțin și numai în unele aspecte de ediția a IV-a. Greșelile de tipar, cu excepția unora care apar corectate prin semne diacritice¹, sînt aceleași. Alături de cele « clasice » (cifra de capitol sub titlul c

¹ Probabil că și aci avem de a face cu una din cele «trei-patru îndreptări de fapte» care se referă Odobescu în prefață.

a Gf. în volumul de față, p. 266.

² Apud : A. I. Odobescu, *Opere literare*. Ediție critică cu introducere, note și variante, editat de Scarlat Struțeanu, cu șapte planșe afară din text. București, Fundația pentru literatură, arlă, 1938, p. 355. Vezi și în volumul de față, p. 285.

* *vedea* (din ediția 1886) redevine *vedea* adică, *vădea*; *neapărat* (din ediția 1886), care putea fi o formă moldovenească, redevine *neapărat*; *mănăstirea* (din ediția 1886), fonetism care în secolul al XIX-lea, dar rar în textele lui Odobescu, redevine *mănăstirea*, adică *mănăstirea*; *derimat* (din ediția 1886) redevine *derimat*, adică *dărîmat*; *gata* (din ediția 1886) redevine *gata*; *înversunați* (din ediția 1886) redevine *înviersunați*; *întelniră* (din ediția 1886) redevine *întelniră*, adică *întilniră*; *Șerbanești* (din ediția 1886) redevine *Șerbănești*.

ului, « *aflatu-vei* » în loc de « *aflatu-fi-vei* » și « *Țepeș-vodă* » în loc de « *Țepeluș-vodă* », a căror perpetuare ne îndeamnă să nu le considerăm a fi simple greșeli de tipar, au fost menționate și câteva erori proprii ediției din 1886 : « *rivna* » în loc de « *rivnă* », « *Așa ei, negreșit* » în loc de « *Așa e* » <sau : « *Așa-i* » < *negreșit* », « *bolți* » în loc de « *bolții* » sau « *boitei* » și « *Iacsăg* » în loc de « *Iacsăg* »; o nouă greșeală de tipar : « *singele ce aprinse în eb* » în loc de « *singele se aprinse în eb* ». Grafiile, de asemenea, sînt aceleași din ediția 1886. De reținut sînt doar citeva fonetisme, forme și sintagme deosebite de cele din ediția 1886, unele datorîndu-se, presupunem, scriitorului, altele, bănuim, tipografului. În această ordine de probabilități cităm câteva exemple : 1. « *vădea o fire și mai sălbatică* » (1887), în loc de « *vădea de acum o fire și mai sălbatică* » (1886); « *pajerea țării* » (1887), în loc de « *marca țării* » (1886); « *n-or să fie zadarnice <... > averile* » (1887), în loc de « *n-a să fie zadarnice <... > averile* » (1886); « *Să ceară doamnei cheile de la pivniță <... > și să-mi deschidă* » (1887), în loc de fraza echivocă : « *Să ceară doamnei cheile de la pivniță <... > și să o deschidă* » (1886); « *sînt sătul de atîta fățarie* » (1887), în loc de « *sînt sătul cu atîta fățarie* » (1886); « *avea să fie eroina de la Șerbănești* » (1887), în locul expresiei echivoce : « *era să fie eroina de la Șerbănești* » (1886); 2. « *dupe* », care apare frecvent în ediția din 1887, față de *după* din ediția 1886, poate să se datoreze lui Odobescu, de vreme ce se întilnește și în manuscrisele autografe cu caractere de tranziție, dar poate fi tot atît de bine și rezultatul generării la tipar a semnului diacritic, *dupe* din ediția 1886 devenind astfel « *varianta dupe* » genitiv-dativele în *-ei* în loc de *-II* ale substantivelor feminine, mai frecvente în ediția 1887 decît în ediția 1886, pot, de asemenea, să se datoreze lui Odobescu, după cum pot fi atribuite și tipografului lecțiunile *bisericeii* (din ediția 1887), în locul lecțiunilor *bisericii* (din ediția 1886), ca de altfel și lecțiunea *puterii* (în ediția 1887) în loc de lecțiunea *puterii* (în ediția 1886); alături de acestea, menționăm fonetismele și formele : *galbin* (1887) față de *galben* (1886), *prietin* (1887) față de *prieten* (1886), *jupan* (1887) față de *jupîn* (1886), *orice* (1887) față de *orce* (1886), *fugind* (1887) față de *fugînd* (1886), *băjeneriei* (1887) față de *băjenăriei* (1886), *cari* (1887) față de *care* (1886), *despreț* (1887) față de *dispreț* (1886) și, în fine, forma verbală veche de imperfect indicativ persoana a III-a plural : « *<ei> sta* » (1887) în loc de « *<ei> stau* », care poate fi, cum a și fost, atribuită intenției lui Odobescu de a arhaiza, în « *ediția definitivă* », textul « *scenei* », după cum poate fi atribuită și tipografului, care, citind în ediția din 1886 « *stau* », a considerat, ici și colo, că semnul diacritic pe *u* indică o literă compromisă, și nu un sunet.

Adăogăm că, spre deosebire de toate edițiile anterioare, ediția a V-a a « *scenei istorice* » *Mihnea-vodă cel Rău* este localizată și datată « *București, 1857* »; alături de dată figurează o notiță bibliografică : « *Tipărit în foiața ziarului Românul din 1857, apoi în volum, la 1860, în București, și la 1886, în Craiova* ». Deci, nota bibliografică nu înregistrează ediția a doua, în broșură, din 1857, care, după cum am demonstrat, nu este o copie mecanică a ediției din *Românul*.

Ediția a VI-a apare în anul 1894, împreună cu ediția a Y-a a « *episodului istoric* » *Doamna Chiajna*¹, tot în editura Socec & Comp., în colecția « *Autorii români vechi și contimporani* »; este ceea ce se numește o ediție cu profil nou, și chiar mai mult decît atît, o ediție nouă. Surprinde mai întîi eliminarea notelor bibliografice și înlocuirea lor cu glose lexicale. Se poate presupune, — după cum s-a și presupus, — că această înlocuire a fost determinată de caracterul didactic al ediției. Într-adevăr, volumul poartă, atît pe coperta exterioară cît și pe coperta interioară, mențiunea expresă : « *Edițiune școlară, aprobată de Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor* ». Dar nu ni se pare inacceptabilă și o altă ipoteză : Se prea poate ca în 1894, Odobescu, observînd că, datorită ultimelor cercetări ale istoricilor, subiectele și per-

¹ în textul original, corupt: *vedea*.

² S-ar putea ca această formă populară de viitor să nu fie, în ediția 1866, decît o simplă greșeală de tipar. în edițiile din 1857 și 1860 se citește: « *n-o să fie* ».

³ în textul original, corupt: *Șerbănești*.

⁴ *Vezi*, în volumul de față, p. 309.

sonajeie « *scenelor* » se apropie din ce în ce mai mult de zona legendei, a ficțiunii, să se folosit de prilejul ivit și să le fi eliberat, de bună voie, de balastul documentar, ab initio insuficient, și, în 1894, mai mult sau mai puțin perimat. Oricare din aceste două ipoteze ar fi adevărată, cert este că Odobescu a redactat cel puțin o parte din glosele lexicale cu mai mult de un an înainte de publicarea ediției a VI-a. Deducem acest lucru dintr-o epistolă datată 16/25 decembrie și adresată lui I. A. Cantacuzino, în care, referindu-se la dificultățile de traducere întimpinate de corespondent, îi scria : « *Puisqu'il y a des mots anciens que vous ne comprendrez pas et dont vous ne pourrez pas trouver l'explication dans le precieux lexique de Cihac (le deux volumes), que vous possédez sans doute, eh bien i cela me donnera la plaisir de recevoir plus souvent de vous des lettres pour me demander ce que signifie mon charabia archaïque* ».

Surprinzătoare și, în raport cu a doua ipoteză formulată mai sus, interesantă, înlocuirea notelor bibliografice cu glose lexicale nu poate fi totuși determinată în aprecierea ediției. Hotărîtoare rămîne analiza critică a textului « *scenei* », cu scopul de a afla dacă și în ce măsură a fost modificat față de textul din ediția anterioară.

Dacă ediția din 1887 ar fi fost considerată și de Odobescu, cum a fost considerată de editorii lui postumi, ca « *ediție definitivă* », atunci ediția a VI-a ar fi trebuit să fie o reproducere mecanică sau cvasimecanică a « *ediției definitive* », scriitorul (eventual corectorii) preocupîndu-se cel mult de eliminarea greșelilor de tipar strecurate în ediția din 1887 și de evitarea unor noi greșeli. Punînd pe două coloane greșelile din ediția a V-a cu greșelile din ediția a VI-a, constatăm că majoritatea au rămas necorectate. Astfel: se repetă erorile « *clasice* » (cifra de capitole apare sub titlul capitolului, în loc de a fi imprimată deasupra; persistă forma « *aflatu-vei* » în loc de « *aflatu-fi-vei* », iar « *Țepeș-vodă* » apare, și de astă dată, în locul lui « *Țepeluș-vodă* » au fost menținute și două din celelalte greșeli întilnite în ediția a V-a : « *rivna* » în loc de « *rivnă* » și « *Așa ei, negreșit* » în loc de « *Așa e* » <sau *Așa-i* sau *Așa îi* » < *negreșit* ». Mai mult, ediția a VI-a adaugă câteva greșeli noi : « *dupe obiceiul boieresc de pe atunci, cînd stăpînul <... > ridică de pe sate pe toți vecinii* », în loc de « *dupe obiceiul boieresc de pe atunci, cînd stăpînul <... > ridică de pe sate toți vecinii* », « *sănețe* » în loc de « *sănețe* », « *mării-tale* » în loc de « *mării-tale* » (de mai multe ori), « *drept semn de jale pentru tătine-său ca murise* » în loc de « *drept semn de jale pentru tătine-său ce murise* », « *blagoslovenie cerceasă* » în loc de « *blagoslovenie cerească* », « *aproapie* » în loc de « *apropie* », « *un slujitoi* » în loc de « *un slujitor* », « *învățătură* » în loc de « *învățătura* », « *avuțiile sînt amăgitoare* » în loc de « *avuțiile-s amăgitoare* » (cum stă scris în motto-ul capitolului al II-lea « *Curtea de Argeș* »), « *S-a găsim* » în loc de « *Să găsim* », « *se opri la mănăstire Cotmeana* » în loc de « *se opri la mica mănăstire Cotmeana* », sau « *se opri la mănăstirea Cotmeana* », sau « *se opri la mănăstire în Cotmeana* », « *să-i deschidă* » în loc de « *să-i deschidă* », « *tîrînd* » în loc de « *tîrînd* », « *ghervau* » în loc de « *chervan* », « *în legea catolică* » în loc de « *în legea catolică* » ș.a.

Dar aceste greșeli nu sînt singurele deosebiri. Din confruntarea celor două texte reiese că Odobescu a intervenit nu o dată, modificînd aspectul grafic și aspectul fonetic al mai multor cuvinte, schimbînd citeva forme gramaticale, eliminînd sintagme pleonastice și substituînd mulți termeni, fie din necesități stilistice, fie pentru a răspunde unor exigențe pedagogice.

Astfel, paralel cu grafii de tipul *chiăile*, *chiămare*, *călugăr*, *logofăt*, *părosă*, *rămîneau*, *fîș*, *amândoi*, *atârname*, *brău*, *căpătăiul*, *curând*, *ducând*, *frăul*, *rond*, *sunt și sunt*, *catife*, *ceta*, *chepene*, *Del*, *ferete*, *negră*, *glota*, *grosă*, *anco*, *ogorele*, *proșcă*, *fer*, *pete*, *pept*, *prîimi*, *însoțit*, *dice*, *sgar*, *svon*, *sdrobesc*, *isbi*, *țera*, *seu* etc, care vădesc, ca și în ediția din 1887, influența etimologismului lui, apar numeroase grafii fonetice : *bătrîn* (1894) în loc de *bătrân* (1887), dar alături de *bătrîn* (1894); *călugăr* (1894), în loc de *călugăr* (1887); *încă* (1894) în loc de *anco* (1887); *însă* (1894) în loc de *ansă* (1887); *mănăstirea* (1894), în loc de *mănăstirea* (1887); *mărunt* (1894), în loc de

¹ Apud A.I. Odobescu, *Opere literare*, ed. cit., p. 356.

merunt (1887); *btrfitor* (1894), în loc de *bârfitor* (1887); *cirma* (1894), în loc de *cârma* (1887); *cîțiva* (1894), în loc de *cățiva* (1887); *desfrinare* (1894), în loc de *desfrenare* (1887); *gîndari* (1894) în loc de *gânduri* (1887); *gît* (1894), în loc de (1887); *sîntem* (1894), în loc de *suntem* (1887); Dracea (1894), în loc de *Drace* (1887); *fața* (1894), în loc de *faga* (1887); *neguțatori* (1894), în loc de *negugători* (1887); *o/ze* (1894), în loc de *ogele* (1887); *puțin* (1894), în loc de *pugin* (1887); *piefra* (1894), în loc de *petra* (1887); *primi* (1894), în loc de *priimi* (1887); *abia* (1894), în loc de *abie* (1887); *w/a* (1894), în loc de *vieța* (1887); *dacă* (1894), în loc de *decă* (1887); *plăzmită* (1894), în loc de *plăsmuită* (1887) etc, interesante nu numai pentru că reflectă oscilațiile ortografice ale vremii și ale lui Odobescu, ci și pentru că oferă uneori posibilitatea de a identifica grafiile lipsite de valoare fonetică din edițiile anterioare (1887 și 1886).

Alte modificări: «*ridica*» (1894), în loc de «*rădica*» (1887); «*avînd mari podoabe și fofoaze la cai*» (1894), în loc de «*avînd mari podoabe și fotaze la cai*» (1887), modificare cerută de eliminarea trimiterii bibliografice la *Letopiseșul* lui Miron Costin, care figura în subsolul ediției din 1887 și, probabil, de lipsa unei glose precise; «*sevaiu*» (1894), în loc de «*suvaiu*» (1887); «*icoana cea mai smerită*» (1894), în loc de «*icoana cea mai blinda și mai smerită*» (1887), în care sensurile adjectivelor *blinda* și *smerită* se suprapun; «*bani cu mărcile banului Barbu Basarab și Mihnei-voievodul*» (1894), construcție mai corectă și mai armonioasă decât «*bani cu mărcile banului Barbu Basarab și lui Mihnea-voievod*» (1887); «*spaima și jalea erau scrise pe toate fețele*» (1894), propozițiune corectă gramatical, dar nu și sugestivă cit «*spaima și jalea era scrisă pe toate fețele*» (1887); «*odaia lui vodă*» (1894), în loc de «*odaia de culcare a lui vodă*» (1887), modificare impusă, probabil, de exigențe pedagogice; «*un om tiptil scosese, cînd se crăpa de ziuă, un trup învelit într-o rasă*» (1894), în loc de «*un om tiptil scosese, cînd se crăpa de ziuă, un trup de femeie învelit într-o rasă*» (1887), în care precizarea «*trup de femeie*» e nepotrivită, pentru că în lumina difuză a zorilor și «*învelit într-o rasă*», un trup de femeie ucisă e foarte greu, dacă nu imposibil, de deosebit de un trup de bărbat ucis; «*Dragomir se ascunse <...> în fundul unei buți goale, și de acolo, tremurînd de groază, el putu să auză următoarea vorbire*» (1894), în loc de «*Dragomir se ascunse <...> în fundul unei buți goale, și de acolo, tremurînd de groază, el putu deosebi următoarea vorbire*» (1887), în care verbul *a deosebi* este mai potrivit cu împrejurarea de taină din beciul domnesc, decât verbul *a auzi*; «*mă mir cine a putut bănuî adevărul <...> despre cele ce s-au petrecut cu mireasa lui <Ilie>*» (1894), în loc de «*mă mir cine a putut bănuî adevărul <...> despre cele ce s-au petrecut aici cu mireasa, lui <Ilie>*» (1887), frază în care precizarea *aici* nu avea sens, de vreme ce cuvintele sînt rostite, de Stoica, în «*beciurile boltite ale palatului domnesc*», iar «*cele ce s-au petrecut cu mireasa lui Ilie*», s-au întimplat în «*odaia <de culcare a> lui vodă*»; «*de aceea*» (1894), în loc de «*d-aceea*» (1887); «*porunci să se sfărîme pînă la pămînt toate casele și toate bisericile*» (1894), în loc de «*porunci să se prade, să se arză și să se sfărîme pînă la pămînt toate casele și toate bisericile*» (1887); «*el <Mihnea> batjocori pe o nepoată a lui <Maxim mitropolituh>*» (1894), în loc de «*el <Mihnea> silui pe o nepoată a lui <Maxim mitropolituh>*» (1887); «*Dîn-zi-de-dîmineață*» (1894), în loc de «*Din-zi-de-dîmineață*» (1887); «*șoptă*» (1894), în loc de «*șoptă*» (1887); «*oboseala*» (1894), în loc de «*obosirea*» (1887); «*cercînd singură să-i îmbărbăteze*» (1894), în loc de «*cercînd să-i îmbărbăteze*» (1887); «*casa ei, așa de frumos directată*» (1894), în loc de «*casa ei așa frumos directată*» (1887); «*să fie datori <...> a le lua parte*» (1894), în loc de «*să fie datori <...> a le prinde parte*» (1887); «*plini de jalnică aduceri-aminte ale trecutului*» (1894), în loc de «*plini de jalnică aducere-aminte a trecutului*» (1887); «*îmbrăcăminte ungurescă*» (1894), în loc de «*îmbrăcăminte ungurești*» (1887); «*rîvnire la măriri*» (1894), în loc de «*rîvnire la mărimi*» (1887); «*gata să spele în singele tiranului necinstea unei surori jertfită de dînsul*» (1894), în loc de «*gata să spele în singele tiranului necinstea unei surori siluită de dînsul*» (1877), suplinire neinspirată,

¹ în acest caz nu este exclus să avem de-a face cu o simplă eroare tipografică: «*șoptă* în Joc de *șoptă*».

deoarece cuvîntul «*jertfită*», apare și cu cîteva rînduri mai sus, în sintagma «*fusese jertfită cu nîta cruzime*»; «*îl pironi cu fierul drept în peretele boltit de pe piață*» (1894), în loc de «*îl pironi cu fierul drept tn pietrele bolții de pe piață*» (1887); «*Hangerul, izbindu-l de lespezi, îi pătrunsesse coastele și îi ieșise, sîngerat, prin spate*» (1894), în loc de «*Hangerul, izbindu-se de lespezi, îi pătrunse coastele și ieși sîngerat prin spate*» (1887), modificare de asemenea neinspirată, de vreme ce nu hangerul l-a izbit pe Mihnea de lespezi, ci Mihnea, căzînd «*mort pe brînci*» a făcu ca hangerul să se izbească de lespezi și să-i iasă, sîngerat, prin spate; «*clopotnița*» (1894), în loc de «*clopotnița*» (1887); «*biserica Sîntei Cruci din mănăstirea dominicanilor*» (1894), în loc de «*biserica Sîntei Cruci de la domnecani*» (1887) etc

Deși exemplele de mai sus, ilustrînd (cu cîteva excepții) superioritatea ediției din 1894 față de ediția din 1887, sînt tot atîtea argumente în favoarea considerării ultimului text revizuit de autor (1894) ca text de bază al edițiilor postume, am opinat, ca și editorii dinaintea noastră, că profilul ediției din 1894, prin excelență didactic, nu se potrivește cu exigențele unei ediții critice, și că deci textul de bază rămîne a fi acela din «*ediția definitivă*» (1887). A treia soluție, introducerea modificărilor din textul ediției 1894 în textul ediției 1887, este respinsă în principiu de canoanele filologiei și, în cazul de față, imposibil de realizat, deoarece, prin modificare, textul din 1894 a pierdut punctele de contact cu notele bibliografice din subsolul ediției 1887.

S I G L E

- A** — ediția I, tipărită sub titlul *Scene istorice din cronicile Țării Românești — Mihnea-vodă cel Râu*—1508-1510, în *Românul*, anul I, nr. 16,17,18,21,22, octombrie-noiembrie 1857.
- B** — ediția a II-a, tipărită în broșura *Scene istorice din cronicile Țării Românești, Mihnea-vodă cel Râu* (1508—1510), de A. Odobescu. București, Tipografia lui Ferdinand Om, 1857.
- C** — ediția a III-a, tipărită în volumul *Scene istorice din hronicele românești. — Mihnea-vodă (cel Râu). — Doamna Chiajna*, de A. I. Odobescu. București, Libreria A. Daniilopolu, 1860, p. 3-43.
- D** — ediția a IV-a, tipărită în volumul *Scene istorice din cronicile românești — Mihnea-vodă cel Râu — Doamna Chiajna*, de A. I. Odobescu. Edițiunea 3-a. Craiova, Editura librăriei S. Samitca, <colecția> «*Biblioteca literară*», 1886, p. 9—10 și 13—58.
- E** — ediția a V-a, tipărită în «*ediția definitivă*» *Scrieri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, volumul I, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887, în secțiunea *II—Scene istorice din cronicile românești, 1857—1860, Mihnea-vodă cel Râu—Doamna Chiajna*, ^, 63—104.
- F** — ediția a VI-a, tipărită în volumul A. I. Odobescu, *Mihnea-vodă cel Râu și Doamna Chiajna. Scene istorice din cronicile românești*. Edițiunea a V-a. <Colecția> «*Autorii români, vechi și contemporani*». Edițiune școlară, aprobată de Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor. București, Editura librăriei Socec & Comp., 1894, p. 5—46.
- P** — lecțiuni stabilite prin conjectură.

¹ Pentru indicații bibliografice suplimentare, vezi, în volumul de față, p. 267.

² Din cauza paginatăii greșite, sau poate ca urmare a intenției de a edita cele două «*scene istorice*» în două broșuri separate (vezi mai sus, în nota descriptivă, p. 269), prefața lui Odobescu este tipărită pe paginile 11 și 12, după foaia de titlu fals (p. 9-10).

V A R I A N T E

67

1 cronicile *EFDA*; hronicele *C*; cronicile *B II 4 I PA*; eroare: Mănești *EFDCB\5 Mănești P*; eroare: I *EFDCB*; omite în *A* ||7 două ceasuri *EFDC*; un ceas *BA* (j 8 pirie *EFDC*; piraie *CBA* || 8—9 răzlătată *PCBA*; scris: răslătată *EFDC*; 1)9 năsiposă *EFDC*; nisipoasă *CBA* | șeață *EFDC*; șeasă *BA* || în poalele *EFDC*; la poalele *CFA* || 10 și acoperit *FFX*); ș-acoperit *CFA* | j 11 leatul *EFDC*; anul *BA* || 14 bisericeii *FFD*; bisericii *CFA* | j 15 Vladislav-vodă *EFDBA*; corupt: Vlădislav-vodă *C\ 17* și ale Breazei *EFDC*; și Breazii *CBA \ 22* Valea Comanacului *EFDC*; Valea Ursoaiei *FA* | fiul *PCBA*; scris: fiul *FFF>* | se *EFDC*; să *BA* || 22-23 sălbatică *EFDCB*; sălbatece *A* || 23 dupe *EF*; după *DCBA* i boieresc *EFDBA*; boiaresc *C* || 24 rădica *EDCBA*; ridica < corupt: ridică > *FI* țarinile *EFD*; țarinile *CBA* || 26 Constandin Căpitanul *EDBA*; Costandin Căpitanul *C*; omite în *F\ 27* Așa se chemau sătenii robi, pe vechime *EDCBA*; Vecinii = țaranii robi *F* | j 28 Vezi în Descrierea Moldovei de Dimitrie Cantemir *E*; omite în *F*; Vezi în Dimitrie Cantemir, Descrierea Moldovei *DC*; Vezi pe Dimitrie Cantemir, Descrierea Moldovei *B*; Vezi D. Cantimir, Descrierea Moldovii *A* ||

68

2 sălbatica *EFDC*; sălbatea *AB* | 3 se întoarseră *EFDC*; se-ntoarseră *C*; să-ntoarseră *BA\ 4* cini *EFDC*; cîini *CBA* || 8 abia *EFDCB*; omite în *A* | vădea o fire *EF*; vădea de acum o fire *CBA* || 10 genunchi *EFDBA*; genuchi *C* || 12 aveau grumăjer *EFDC*; aveau un grumăjer *CBA* | 17 scării *EFDC*; scării *CBA* glasul *EFDC*; glas *BA* | lacrimi *EDB*; scris: lacrimi *CA*; lacrimi *F* | j 18 boierul *EFDBA*; boiarul *C* | j 19 dea *EFCBA*; corupt: dee, lecțiuni ipotetice: dea șz deie *D* || 23 galbin *FFFA*; galben *DC* || 26 slovenește *EFDC*; slavonește *BA* părete *EFDC*; perete *CBA* || 29 trunchiete *EFDC*; trunchete *CBA* | și dispuieri *EFDC*; și alte dispuieri *BA\ 31* așezată *EFDC*; așezat *BA* | 32 spasmodică *EFDC*; spazmodică *CBA* nervilor *EFCBA*; nervelor *D* | j 33 rădica *ED*; ridica *FCFA* | j 34 intră *EFDC*; intră *BA* | sub *EFDC*; subt *CFA* || 35 ca o candelă *EFDC*; ca candela *CBA* || 38 să *EFDC*; se *FA* | j moșie *EFDC*; moșia *FA* | j 39 Puștile vechi; căci puste se chemau mai nainte tunurile *ED*; Săneață == pușcă. în vechime pușcă se chema tunul *F*; Puștile vechi, căci pușcă se chemau mai nainte tunurile *C*; Pușcele vechi; franțozește arquebuse *BA* | j 40 Măciucă de fier cu ținte; franț., massue *FF*); Ghioagă = măciucă de fier cu ținte *F*; măciucă de fier cu ținte; massue *CBA* || 41 Țara, patria *EDCBA*; Moșia = țara, patria *FA* | j * *Note lexicale în F*: — Direapta = dreapta. — Troiță = iconă cu două obloane lăturașe, și acelea zugrăvite cu sfinți. — Tuiuri = steaguri formate dintr-o coadă de cal. — Armaș = căpetenia poliției și a închisorilor. ||

69

2 biăstem *EF*; blestem *DCBA* strămoși *EFDC*; strămoșii noștri *CBA* || 5 vor vedea *EFDC*; va vedea *BA* || 6 rădica *ED*; ridica *FCBA* prietin *EFBA*; prieten *DC\ 7* minele *EFDC*; miinile *C*; miinele *BA* | să *EFDC*; se *BA\ 11-12* zângăietură *EDCBA*; zingănitură *F* || 12 Erau *EFDC*; Ereau *CBA* || 13 cari *ED*, care *FCBA* | cetățuiei *EFDC*; cetățuiei *CBA* || 14 lor *EFDC*; omite în *CBA* | 15 intră în tăcere *EFDC*; intră iarăș în tăcere *C*; intră iarăș în tăcere *BA* | J suspinuri *EFDC*; suspine *CBA* || 16 intunericul *EFDC*; întunerecul *CBA* || 18 însă *EFDC*; omite în *CBA* | dupe *EF*; după *DCBA* || 20 casii *EFDC*; casei *CBA* | ferestruie *EFDC*; fereastră *CBA* || 24 boieri *EFDBA*; boiari *C* | țării *EFDC*; scris: terii *BA* | ne închinăm *EFDC*; ne-nchinăm *BA* | j

¹ corupt: vedea *C*

² scris: puscile *ED*.

³ scris: pusce *E*.

⁴ scris: z'ngtietură *BA*.

26 boierii *EFDBA*; boiarii *C* || 29 Aflatu-fi-vei *P*; eroare: Aflatu-vei *EFDCBA* | 30 s-au *EDCBA** s-a *F* || 32 boierii *EFDBA*; boiarii *C* || 33 trâmăis *EFDC*; trimis *CBA* || 34 primești *P*; scris- priimești *FFFCFA* || 35 cari *FD*; care *FG5A* || 36 pohtesc *EFDC*; poftesc *BA* \ jăfuiască *EFDBA*; jefuiască *G* || 39 boierilor *EFDBA*; boiariilor *C* || * *Note lexicale în F*: - Ticăit == nenorocit, slab, neputincios. - Proașcă = gaură, spărtură, bortă. - S-a pntavii = a murit, a răposat. - Pohtesc = poftesc, privesc cu lăcomie. ||

70

1 revărsatul *EFDC*; răvărsatul *CBA * fiul *PFCA*; scris: fiul *EDB* | boierii *EFDBA*; boiarii *C* | trâmăiși *EFDC*; trimiși *CBA* || 3 jupaniță *EFDC*; jupăneasă *BA* | Smaranda *FF&*; Zmaranda *CBA* || 4 și femeile *EFB*; și cu femeile *CBA* | să-ngroape *EFDC*; se-ngroape *FA* || 6 *PA*; eroare: Curtea de Argeș *EFDBC \ 7* Curtea de Argeș *P*; eroare: II *EFDCB*; omite în *A* || 8 Nu-i așa *EFDC*; Nu e așa *BA* | j 9 Să *EFDC*; Se *BA* sub *EFDC*; scris: supt *C* | subt *FA* || 13 Vlăduță *EFDC*; Vlăduț *BA* || 14 boierii *EFDBA*; boiarii *C* || 15 cari *ED*; cari *F*; carii *CFA* || 15-16 Craiovii *EFDC*; Graiovei *CBA* || 16 să *EFDC*; se -*BA* || 17 boierilor *EFDBA*; boiariilor *CBA* || 20 neîncetat *EFDC*; nencetat *BA* | boierilor *EFDBA*; boiariilor *C* | trâmăiși *EFDC*; trimite *CBA* | fiul *PFCA*; scris: fiul *FD* || 21 Țepeluș-vodă *PCBA*; corupt: Țepeluș-vodă *FFDC* | carele *EFDC*; ce *CBA* || 23 preste *EFDC*; peste *CBA* boieri *EFDBA*; boiari *C* | să-leagă *EFDC*; să aleagă -*BA* || 25 boierul *EFDBA*; boiarul *C* | J fiul *PFCA*; scris: fiul *FD* || 27 câteva zile *EFDC*; a doua zi *BA* | dupe *FIF*; după *DCBA* || 30 găitane *FFD*; găietari *C*; găitan *FA* || 31 cizme *PCBA*; scris: cizme *FFD* || 35 Constantin Căpitanul, Fotino, Șincăi *EFDC*; Engel *F*; Constandin Căpitanul, Fotino, Șincăi, Engel *DC*; Constandin Căpitanul, Fotino, Șincăi *FA*; omite în *F* | j * *Note lexicale în F*: — Jupân și jupaniță erau titlurile ce se dădeau boierilor și soțiilor lor. — Se răpusese = murise. — Ghepeneag = haină de gală, strînsă și lungă. — Gugiuman = căciulă înaltă, purtată numai de domnitor și de boierii cei mari. — Aiataș = escortă pompoasă. ||

71

1 bisericeii *F*, bisericii *FDCBA* || 2 evanghelia *PFCA*; scris: evanghelia *ED* | j 3 de-ngenuc *EFDC*; de-ngenunche *CBA* | altarului *EFDC*; oltarului *BA* | li 4 sintul *EFDC*; sfîntul *CBA* | citi *EFDC*; ceti *BA* | rugăciunile *EFDC*; rugăciunile *BA* || 6 sintul *EFDC*; sfîntul *CBA* | 7 preastolul *EFDBA*; prestolul *G* | j Maicei *EFDC*; Maicii *CBA* | JJ 8 mănăstirii *EFDC*; mănăstirei *CBA* | j 9 bisericii *EFDC*; bisericii *CBA * coroana *EFDC*; gugiumanul *CBA \ 11* preasfînt *EFDC*; preasfîntul *CBA* || 12 se-nălța *EFDC*; să-nălța *BA* | la dreapta, în biserică *EFDC*; d-a dreapta bisericeii *BA* | j pajerea *FF*; marca *DCBA* | țarei *EFDC*; țării *CFA* || 15 pușcă *EFDC*; tunurile *CBA* | j 16 și începură *EFDC*; și-ncepură *CBA* | j 17 boierii *EFDBA*; boiarii *C* | j stau *PDCBA*; sta *FF* | j liturghia *PCBA*; scris: liturgia *EFDC* | 20-21 curțile domnești *EFDC*; curtea domnească *DCBA* || 22 să deschidă *EFDC*; să deșchiză *C*; se deschiză *FA* | j 24 verziș *EFDC*; verzișii *BA* || 25 apoi caii domnești *EFDC*; apoi comisii cu caii domnești *BA* || dupe *EF*; după *DCBA* || Mihnea *EFDCB*; corupt: Mircea *A* | j 27 boierii *EFDBA*; boiarii *G* | copiiii din casă *EDC*; copiiii de casă *FFFA* || 29 boieri *EFDBA*; boiari *C* | cabanițe *EFDC*; rupt: chibinițe *FAJ* | 30 fotaze *EDCBA*; fofeaze *F* || 31 Dupe *EFCBA*; După *D* | j 32 lefegii *EFDC*; corupt: lefegii *C*; simenii *BA * galbene *EFDC*; galbine *BA* | simenii *EFDC*; corupt: lefegii *FA* || 33 boierilor *EFDBA*; boiariilor *C* boiernașilor *EFDC*; boiernașilor *C*; b

rinașilor BA || 34 boierești **EFDBA**; boierești C || 35 descălică **efd**; descăleca **CBA** || 36 boierii **EFDBA**; boiarii C | intră **efd**; intră CBA || 37 coroana **efd**; gugiومانul **CBA** \ drept **efdcB**; ca A | J 38 tătina-său **EFDBA**; tătine-său **C** \\ 40 Te Deum laudamus I **EDCBA**; Tede Boga hvalim I = pe tine te laudăm, Doamne I (pe slavonește) **F** || 41 Miron Costin **EDCBA**; **omite** în **F** fj * A/ofe **lexicale** în **F**: — Omofor = patrahirul arhiepiscopal. — Spătar = căpetenia oștilor. — Postelnic = boierul însărcinat cu introducerea și prezentările în ceremoniile curții domnești. — Pauce = țimbale. — Surle = fluiere cu sunet ascuțit (fifre, pe franțuzește). — Caftan = haină, sau mai bine, manta largă, de gală. — Harșa = invelitoarea șelei. — Savanele = un fel de căciule de postav. — Cabanițe = haine mai largi, imblănite. — Fofeaze = funde, pompoane. — Singeacul = steagul principal al domniei. — Mazili = boierii care nu erau în serviciul activ. — Sala spătăriei = sala tronului. ||

72

1 întii **efdc**; întii **BA** | j 2 trâmisi **efd**; trimisi **CBA** || 4 Moldovii **efd**; Moldovei **C**; Moldaviei **B**; Moldoviei **A** | j 6 obicinuita **efcBA**; obișnuita **D** || 7 binecuvintare **efd**; blagoslovenie **CBA** \ j 8 Dtape **ef**; După **DCBA** | boier **efDBA**; boiar C || 11 jupan **efcBA**; jupin **D** || 12 prefăcut **efcBA**; prefăcută **D** || 13 Slavă **efDCA**; Slava **B** || 14 văd **efd**; văz **CBA** || 16 boieri **efDBA**; boiari C | j el **efdc**; **omite** în **BA** || 17 să fie în **efd**; să fie-n **CBA** || 18 sint **PCBA**; **scris**: sunt **efd** | să însemneze **efd**; se-nsemneze **CBA** j Basarăbești **ef**; Băsarăbești **D**; Basarăbești **CBA** || 19 Spune-mi **efdc**; Ia spune-mi **BA** || 20 jupan **efcBA**; jupin **D** || 24 mării-tale **efDBA**; mării-tale **C** || 25 casei FF>; casii **fcBA** || 26 boieri **efDBA**; boiari C | jupan **efcBA**; jupin **D** || 27 drăgălașe **efdc**; galeșe **BA** || 29 fiul **PCBA**; **scris**: fiul **ED** || 30 boier **efDBA**; boiar **C** || 31 să-i fiu nun **efd**; să-i fiu eu nun **CBA** || 32 adaose **efd**; adaogă: **CBA** | fiul **PCBA**; **scris**: fiul **ED** || 41 din casă **EDC**; de casă **FBA** || 42 Șincai, Engel. Acest mitropolit era din neamul Brancovici **EDC**; **omite** în **FBA** | j* **Note lexicale** în **F**: — Vornic = boierul însărcinat cu administrațiunea supremă a țării. — Comis = boier însărcinat cu îngrijirea grajdurilor domnești. — Logofăt = secretar. — Har = favoare. — Vătășia de vînători = dregătorie ostășească, căpetenie peste ostile de plăieși. i |

73

1 toți trei **efdc**; tustrei **BA** | se-nchinară **efd**; se închinară **C**; să-nchinară **BA** || 2 boieri **efDBA**; boiari C || 3 Ceremonia **efd**; Țeremonia **CBA** | boierimea **efDBA**; boiarimea **C** || 4 fiecărui **efdcB**; fiecărui **A** || 8 timp **efd**; **omite** în **CBA** || 10 se-mpodobi **efdc**; să-mpodobi **BA** j sărbătoare **PFc**; **scris**: serbătoare **EDBA** || 11 erau **efd**; erau **CBA** || 12 desăvârșită **efdc**; nesfârșită **BA** || 14 răsfiat **efcBA**; resfiat **D** || 15 suvaiu **EDCBA**; sevaiu **F** j mărăgărire **efd**; mărăgăritar **CBA** || 16 oricine **efd**; orișicine **CBA** || 16—17 icoana cea mai blindă și cea mai smerită **EDCBA**; icoana cea mai smerită **F** || 17 a Pururei Fecioare **efdc**; a Pururei Fecioarei **BA** | J 21 semănat **efd**; sământat **CBA** | galbini **ef**; galbeni **DCBA** || 22 boieri **efDBA**; boiari **C** || 23 și lui Mihnea-voievod **EDCBA**; și Mihnei-voievodul **F** || 24 purtă în cap **efdc**; purtă-n cap **BA** | dupe **ef**; după **DCBA** || 25 boieri **efDBA**; boierii **D**; boiari C | jupanițe **ef**; jupanițele **D**; jupănițe **C**; jupinese

• **corupt**: adeogă A.

BA || 26 cheful **efcBA**, **scris**: chieful **D** | sub **efd**, subt **CBA** || 28 se-ntoarseră **efd**, intoarseră **CBA** || 34 cu sine **efd**; cu dinșii **CBA** \ mireasa **efDBA**; mireasă **C** || 35 scule **efd**; scurile **CBA** | răsipite **efd**; risipite **CBA** || 36 era scrisă **EDCBA**; erau scrise **F** | feț **efd**; obrazele **CBA** || 39 patima uricioasă **efd**; o patimă uricioasă **CBA** \\ 40 boieri **efDBA**; boiari C | și **efDBA**; **corupt**: și C | j* **Note lexicale** în **F**: — Conciu = un fel de cunună purtată pe creștetul capului. — Filaliu = stofă străvezie. — Biniș = rochie lungă, cam strînsă la corp. — Sevaiu = stofă grea de mătăsă. — Galbeni venetici = monedă de aur din Veneția. — Banul = guvernatorul suprem al Olteniei. ||

74

2 sub **efd**; subt **CBA** | nu **efd**; **omite** în **CBA** || 3 în sfârșit **efdc**; și, în sfârșit **BA** || 4 răsip **efd**; risipite **CBA** || 4—5 odaia de culcare alui vodă **EDCBA**; odaia lui vodă **F** \\ 5—6 de fem **EDCBA**; **omite** în **F** || 6 învelit **efd**; învălit **CBA** || 7 dupe **ef**; după **DCBA** || 10 cuparuri **efcBA**; **corupt**: cuparuri **D** | de aur **efdc**; din aur **BA** || 11 bea **efcBA**; beau **D** | de aur **efdcB**; **omite** în **A** \ prin **efdcB**; în **A** || 13 arătă **efd**; arăta **CBA** || 14 sint **EDCBA**; **scris**: sunt **F** | pe **ef**; pre **DCBA** || 15 toate **efdcB**; **omite** în **A** | se scutură **efd**; se scu **CBA** U 17 n-or **ef**; **corupt**: n-a **D**; n-o **CBA** || 20 boieri **efDBA**; boiari C | stau **efdcB**; stau **BA** || 24 Poftiți **efDBA**; Pohtiți **C** | boieri **efDBA**; boiari C || 25 să ia **efdcB**; **corupt**: să ia **CBA** || 26 durere **efdc**; dor **BA** | și-și **efd**; **corupt**: și-și **CBA** || 29 boieri **efDBA**; boiari C || 31 adineaori **FFD**; adineaori **CBA** \\ 31—32 învăț **efdc**; învăț **FA** || 32 doare **EDCBA**; doară **F** | pohtiți **efdc**; pohtiți **BA** | bogății **efdc**; bog **BA** || 33 sint. **PCBA**; **scris**: sunt **EB** | sintg **PCBA**; **scris**: sunt **FB** || 36 boierii **efDBA**; boiarii C || 37 plăsmuită **ED**; plăzmută **FCBA** \ doare **EDCBA**; doară **F** | să spună **efd**; spuie **CBA** || 38 pohtit **efdc**; poftit **BA** | la dobinzi **efdc**; la dobinzi și la bogății **BA** | boieri **efDBA**; boiari <**corupt**: boiarii > C | nu-i **efdc**; nu e **BA** | avuțiile-s **EDCBA**; avu **BA** | sint **F** | j* iVote **lexicale** în **F**: — Pe sub cumpăt = pe ascuns, pe furiș. — Gămărășii = servitorii camerei domnești. — Cuparul = servitorul care turna de băut numai domnitorului. — Păhărniceii = servitorii care turnau de băut oaspeților domniei. — Dreseră prin pahare = umplură paharele cu vin. — Pronia = provedința. — Medelnicerii = servitorii care aduceau bucatele pe masa domnească. — Nu vă zăticniți = nu vă oprțiți. ||

75

4 inimele **efd**; inimile **CBA** | boierilor **efDBA**; boiarilor **C** | la ochii **efd**; în **CBA** \\ 7 și-n **efDBA**; și în **C** || 8 său **efd**; lui **CBA** || 10 să întindă **efd**; să întinză **C** || 11 să pună **efd**; să puie **CBA** || 15 doamnei **efdc**; doamnii **BA** \ să-mi deschidă **ef**; deschidă **D**; să o ție deschisă **C**; se o ție deschisă **BA** | j 16—17 se coborîră **ED**; coborîră **CBA** || 18 Dupe **FF**; După **DCBA** | să iasă **efdc**; **corupt**: să iesă **BA** || 19 **PCBA**; **scris**: fiul **ED** || 20 intrase **efdcB**; era **A** | din casă **EDC**; de casă **FBA** | dojana **ef**; dojeana **DCBA** || 23 deosebi **EDCBA**; să auză **F** || 26 cevași **efdc**; cevași **BA** || 27 păreții **efd**; pereții **CBA** || 29 aici **ED**; **omite** în **F**; aicea **CBA** || 30

EFDC; mîinile C; mîinele BA || 34 d-aceea *EDCBA*; de aceea F\ să *EFDCB*; *corupt*: ā *lecțiuni ipotetice* : să și că A || 35 doară FFD; dor CBA | blăstem *EFDC*; blestem CBA | d-aceia *EFDC*; d-aiice CBA | sub *EFDC*; subt CBA |j 37 adulecā *EFDC*; adurmecā CBA || 39 de *EF*; cu *DC3A*\ rădic FD; ridic *FCBA* | dupe FF; după D; de pe CBA ||41 —42 Gluma cu mîrgăritarii în pilaf e o tradițiune, păstrată prin grai, despre un boier lacom la avuții *ED*; Gluma mîrgăritarilor în pilaf e o tradiție păstrată prin grai C; *omite tn FBA* || 43 Cronicarul anonim în Magazinul istoric pentru Dacia, tom IV *ED*; Cronicarul anonim, Mag. ist. pentru Dacia, IV C; *omite în FBA** *Note lexicale în F*: — Banoveți — familia banului Craiovei, adecă Basarabii. — Fustaș = ostașul care păzea cu fusta sau sulița la intrarea camerei domnești!!

76

3 să nu scape *EFDC*; să nu ne scape CBA j blăstemat *ED*; blestemat *FCBA* || 4 sub *EFDC*; subt CBA | strivesc *EFDC*; zdrobesc CBA || 5 lui *EFDC*; sa CBA || 6 păiajen *EFDC*; păiajin CBA || 7 n-a mai venit FF; n-a venit *DCBA* | adaose *EFDC*; adăogi CBA || 9 Știi ce?... *PCBA*; Ști cel... *EFDC* |J 10 pohtindu-i *EFDC*; pohtindu-i BA | să le dăm *EFDC*; să le dai CBA | mîini *EFDC*; mîini CBA || 11 cari *ED*; care *FCBA* || 12 dacā *EFDC*; daca CBA || 13 mesiiții mării-tale ii vor aduce ferecați FF; mesiiții mării-tale vor pune mina pe ei și-i vor aduce ferecați *DCBA* ||15 mine *EFDC*; mîine CBA || 16 să rînduiești FF; să pui *DCBA* || 17 mine *EFDC*; mîine CBA || 18 blăstemați *EFDC*; blestemați CBA || 22 sub *EFDC*; subt CBA || 24 aicea *EFDC*; aice BA J păreții *EFDC*; peretii CFA || 25 năsip *EFDC*; nisip CBA | bine înțepenite *EFDC*; bine-nțepenite CBA || 27 cinzeacă *EFDC*; cinzacă B || 30 profire *EFDC*; rume-ne CBA || 33 Ia! *EFDC*; *omite în BA I* iaca *EFDC*; iacā CBA | încoace FF; încoa F CBA (f 38 cînele *EFDC*; cînele CBA ||) * *Vofe lexicale în F*: — Nemet = neam, familie (expresiune desprețuitoare), — Să pribegescă = să fugă în altă țară, să se expatrieze. — învirtejire == =întoarcere. — Chezași = birnelepe care se așează buțile în pivniță. — feroglificele = complicate, grele de descifrat. — Pisanii = scrieri, scrisori. ||

77

1 butii *EFDC*; butii sale BA | tătine-său *EFDC*; tătina-său BA || 2 rădicase *EFDC*; ridicase CBA | se trâmiseră *EFDC*; să trimiseră CBA || 3 banului Barbu și vătafului Neagu *PBA*; *corupt*: banului și vătafului Neagu *EFDC* || 6 boieri *EFDBA*; boiari C || 7 — 8 porunci să se prade, să se arză și să se sfărîme *EDCBA*; porunci să se sfărîme F || 8 bisericile *EFDC*; bisericile CBA | pre *EDCBA*; pe F || 10—11 mănăstirea *EFDC*; mănăstirea D || 11 clădită chiar de banul Barbu Basarab *EFDC*; clădită de Basarabi FA || 13 lepădînd *EFDC*; lepădā BA | orce *EDCBA*; orice F || 14 boieri *EFDBA*; boiari C | soțiile *EFDC*; soțiile BA || 16 nelegiuirile *EFDC*; nelegiuirile B || 17 Vladislav *EFDC*; *corupt*: Vladislav BA || 18 el silui o nepoată *EDCBA*; el batjocori pe o nepoată F || 19 aceștia *EDCBA*; acesteia F | fugind FF; fugind *DCBA* || 21 jupanițele *EFDC*; jupănesile BA ||22 boierilor *EFDBA*; boiarilor C] femeile *EFDC*; femei A] dupe *EFDC*; de CBA] aceste *EFDC*; acestea CBA || 23 subt *PFDC*; sub *ED*\ Smarande *EFDC*; Zmarandei CBA || 24 spovedindu-se *EFDC*; spoveduindu-se CBA \\ 25 mătânii *ED*; mătânii *FCBA* || 27 fiul *PFDC*; *scris*: fiiul *ED* || 27-28 luă de soție pe fata lui Rareș-vodă de la Moldova, anume domnița Chiajna *EFDC*; luă o bogată fată de boier, anume Chiajna C; luă o bogată fată de boier, anume Chiajna BA || 29 măriiții FF; măriiții *DC*; măriiții BA || 30

lupul *EFDC*; leul BA || 31 d-a *EFDC*; de a CBA\\ 33 III PA; eroare: Cotmeana *EFDC*; eroare: Cotmana B|| 34 Cotmeana P; eroare: III *EFDC*; *omite în A* || 36 boierii *EFDBA*; boierii O|| 37 mîinile *EFDC*; mîinile C; mîinele BA\\ 38 dupe FF; după *DCBA* | dobîndise FF; dobîndiser *DCBA* || 39 Constantin Căpitanul, Hronicarul anonim *ED*; Constantin Căpitanul. Cronicarul anonim C; *omite în FBA* ||40 Engel *EDC*; *omite în FBA* || * *Note lexicale în F*: - Lipca de olac = curier de poștie — Jicnîtă = grînar. ||

78

1 Baiazit *EFDC*; Baizit F; *corupt*: Baițit A || 4 sta FF; stau *DCBA* || 5 să treacă *EFDC*; a trece CFA | sub *EFDC*; subt CFA || 6 se adaose *EFDC*; se adăugi C; se adăogi BA || 7 să se închine *EFDC*; să se-nchine CBA || 8 se *EFDBA*; să C || 9 trâmite *EFDC*; trimite CBA (preste FF; peste *DCBA* | fiul *PFDC*; *scris*: fiiul *ED* || 12-15 Mircea temindu-se a merge d-a dreptul în Rimnicul Vilcei și nevoind a trage nici chiar tiptil la gazdă în oraș, mai înainte de a fi aflat ce se petrece pe acolo, se opri la mica mănăstire Cotmeana; puțin mai în jos de frumoasa Vale a Luminilor, pe Topolog *EF*; Mircea, temindu-se a merge d-a dreptul în Rimnicul Vilcei și nevoind a trage nici chiar tiptil la gazdă în oraș, mai înainte de a fi aflat ce se petrece pe acolo, se opri la mica mănăstire din Cotmeana, puțin mai în jos de frumoasa Vale a Luminilor, pe Topolog D; Mircea, temindu-se a trece prin Rimnicul Vilcei nevoind a trage nici chiar tiptil la gazdă în oraș, se îndreaptă către mica mănăstire din Cotmeana puțin mai în jos de frumoasa Vale a Luminilor, pe Topolog C; Mircea trecu tiptil prin Rimnicul Vilcei și, nevoind a trage la gazdă în oraș, să-ndreaptă către mica mănăstire din Cotmena, puțin mai în vale decît Cozia BA || 15 Sfințise *EFDC*; Sfințise CBA { Gozii *EFDC*; Bistriții BA || 16 vâlcea *EFDC*; *scris*: vâlcea. CBA || 17 acum *EFDC*; acuma BA j dărimat FF; *corupt*: derimat BA || 18 *corupt*: derămat <*scris*: derLmat> C; dărmămat <*scris*: dT>n>mat> FA || 18 dinîntru *ED*; dinlăuntru *FBA* || 19 o bisericuță *EFDC*; o sărăcă bisericuță CBA || 20 iar *EFDC*; *corupt*: dar BA || 21 dupe FF; după *DCBA* || 23 ușa *EFDC*; ușa A || 26 se gătea *EFDB*; să gătea CA ||29 o închise *EFDC*; o-nchise CBA || 34 mie *PCBA*; scris: mie *EFDC* || 37 biată *EFDC*; biata BA || 39 și somnorosii *EFDC*; și pe somnorosii BA ||40—41 Această mănăstire, ține de Cozia, a fost zidită de Mircea el Bătrîn și dreasă de Alexandru Ipsilant *ED*; *omite în FBA* || j * *Note lexicale în F*: — Tiptil = pe ascuns, deghizat. — Ogradă = curtea. — Sehastru = pustnic. — Arhontărie = camera de primire pentru oaspeți în mănăstiri. — Trăpezărie = camera de mîncare în mănăstiri. — Haramini levinți = blestămați, tilhari, ostaci nedisciplinați. ||

79

2 fiul *PFDC*; *scris*: fiiul *ED* || 3 Cotmeana *EFDC*; Cotmana FA || 4 se răpezise *EFDC*; se repezise CBA || 4-5 să-i deschidă *EFDC*; să-i deschiză CBA || 11 pădurei *EFDC*; pădurii *FCBA* || 14 adaose *EFDC*; adăogi CBA || 16 să-și piardă *EF*; să-și piardă *DCBA* || 17 - 18 numai în cămașă *EFDC*; numai cu cămașa pe dînsul BA || 19 dupe *EF*; după *DCBA* | dînsul *EFDC*; în CBA, fraza continuă, fără semn de punctuație,

i *corupt*: se opri la mănăstire Cotmeana F; *lecțiuni ipotetice*: se opri la mica mănăstire Cotmeana sau se opri la mănăstirea Cotmeana.

ș-amîndoi, în întunericul nopții etc. || 20 întunerecul *efd*; întunericul *cba* || 22 învierșunați *ef*; *corupt*: invârșunați *d*; inverșunați *cba* \ apucase *efd*; apucaseră *cba* || 23 se răpezi *efd*; se rezezi *cba* || 24 la *efd*; pe *cba* || 27 alții căzură *edcba*; alții, cercînd să stea împotriva, căzură *f* j sub *efd*; subt *cba* || 30 dupe *ef*; după *dcba* || 31 fiertură *efd*; mămăligă *cba* (basme *efd*; basne *cba* | J 38 Din-zi-de-dimineață *edcba*; Din-zi-de-dimineață *f* | rădică *efd*; ridică *cba* || 38—39 se întoarse în Rîmnic *efd*; se întoarse-n Rîmnic *cba* || |40 Cronică anonimă în *Magaz<inul> istor<ic>* pentru Dacia, tom. IV *ed*; *omite în* *f*; Cronică anonimă, în tomul IV din Magazinul istoric pentru Dacia *cba* || * *Note lexicale în f*: — Lotrii = hoții, tilharii. — Otirnie sau mai bine utrenie = rugăciunea dimineții. ||

80

1 Cotmeana *efd*; Cotmana *ba* || 3 fugeau înainte *efd*; fugeau mereu înainte *ba* | | șoaptă *ed*; șoptă *ecba* || 4 fișiau *efd*; tremurau *cba* || 5 mlaștină *efd*; mlaștină *c*; mlaștină *ba* | fieșce *efd*; fieșce *cba* || 6-7 îi făcea *efd*; îi făceau *cba* | J 7 despuiăți *efd*; despuiăți *cba* || 10 către Olt *efd*; în către Olt *ba* || 12 îi puse *efd*; îi pusese *cba* | j 13 se revărsa de zori *efd*; se revărsară zorile *cba* || 15 Se răsipise *efd*; Se risipise *cba* | se înălțase *efd*; se-nălțase *cba* | j 16 ajunseră în cetate *efd*; ajunseră-n cetate *cba* || 17 feluritele încercări *efd*; feluritele-ncercări *ba* | acestei *efd*; aceștii *cba* || 19 De cu noapte începuse *efd*; De cu noaptea începuseră *cba* | să vină *efd*; să vie *cba* | j 20 la Giurgiu *efd*; la Giurgiu și la Brăila *ba* | și, la urmă *efd*; mai la urmă *ba* || 22 mers *efd*; marș *cba* || 23 trâmise *efd*; trimise *cba* | boierii *efdba*; boiarii *c* || 24 svat *efd*; sfat *cba* | j să-i cheme *efd*; ca să-i cheme *cba* || 26 Trâmise *efd*; Trimise *cba* | să strîngă *efd*; se strîngă *ba* | puțină *ed*; puțină *fcba* || 27 se răsipise *efd*; se risipise *cba* || 29 din casă *edc*; de casă *fba* (se răsîndise *efd*; se răsîndiseră *cba* || 33 oricare *efcba*; orcare *d* | desnădăjduit *efdca*; desnădejduit *b* | se oțerea *efd*; se oțărea *cba* || 34 răstriștii *ef*; răstriștei *dcba* || 36 se aprindea *efdcb*; *corupt*: se aprinde *a* || 37 răpede *efd*; repede *cba* | de pe *efd*; dupe *cba* | j 38 păreți *efd*; pereți *cba* || 39 și numai bolțile *ef*; și bolțile numai *dcba* || 41 ieșise *efd*; ieșiseră *cba* | oboșirea *edcba*; oboșea *f* || * *Notă lexicală în f*: — Vătui = pui de iepure. ||

81

3 avea să fie *ff*; era să fie *dcba* || 4 Șerbănești *efcba*; *corupt*: Șerbănești *d* | cercînd a-i îmbărbăta *edcba*; cercînd singură să-i îmbărbăteze *f* || 8 boierimea *efdba*; boiarimea *c* | J 14 -împotriva *efdba*; împotriva *c* \ să se gătească *edcba*; să i se gătească *f* || 16 rădicînd *ed*; ridicînd *fcba* || 17 să le încarce *efd*; să le-ncarce *cfa* | împiedecîndu-se și mai rău *efd*; împiedecîndu-se și mai rău *c*; împiedecîndu-se unii pe alții, amețîndu-se și mai rău *ba* || || 18 desnădăjduită *efdba*; deznădăjduită *c* || 19 Smaranda *efd*; Zmaranda *cba* || 21 dupe *ef*; după *dcba* \ 22 așa frumos *edcba*; așa de frumos *f* | direticată *efcba*; dereticată *x* | dupe *ff*; după *dcba* | cămara-i plină *edcba*; cămara-i așa plină *f* | dupe^ *ef*; •după *dcba* | trimbele *efd*; cumașurile *ba* || 23 dupe *ff*; după *dcfa* || 25 de laturile *efd*; de lăturile *c*; dă lăturile *ba* | ofiliți *efd*; ofeliți *ba* || 26 pină în *efd*; pină-n *cba* | | 27 de

sipeturi *ec*; cu sipeturi *f*; de sepeturi *d*; de lăzi și de sipeturi *ba* | băjeneriei *ef*; băjeneriei *dcba* | H 30 IV *fa*; eroare: Sibii *efdcf* || 31 Sibii *p*; eroar*: IV *efdc*; *omite în a* || 34 și în *efd*; și-n *ba* \ 35 dintii *efd*; dintii *ba* | să strîngă *efd*; se strîngă *ba* || 36 să meargă *efd*; se meargă *ba* || * *Note lexicale în f*: - Rădvan = trăsură acoperită. - Chervan - car mare și încăpător. - Sipeturi: = lăzi cu acoperiș boltit. ||

82

1 răsipiră *efd*; risipiră *cba* || 2 să se așeze *efd*; să s-așeze *ba* || 4 trâmise *efd*; trimise *cba* | Vișegrad *edcba*; Vișegrad *f* || 5 împotriva *efd*; împotriva *cba* | boierilor *efd*; boiarilor *cba* || 10 îndatorindu-1 *ef*; îndatorindu-1 *dcba* | j primească *pd*; scris: priimească *efc* \ 11 unind-o *efd*; unindu-o *cba* || 12 puterii *ef*; puterei *dcba* | primească *p*; scris: priimească *efdc* \ 13 avuție *efd*; avuții *cba* | jertfit *efd*; jărtfit *cba* || 16 țepe *efd*; țepi *cba* || 18 cerea ca s-ascundă *efd*; cerea ca s-ascunză *c*; cerea s-ascunză *ba* | inimei *efd*, inimii *cfa* || 19 să stea *efd*; se stea *ba* | mulțumirii *ef*; mulțumirei *dcba* | orice *efdba*; orce *c* || 20 orice *efdba*; orce *c* || 22 Mihnea-voievod *edcba*; Mihnea-voievodul *f* || 23 să-i țină *efd*; să-i ție *cba* || 25 a le prinde parte *edcba*; a le lua parte *f* | altmîntrelea *ef*; almintrelea *dcba* || 26 pieței *efd*; pietii *cba* || 27 magistrul *edcb*; magistratul *fa* || 28 se făgăduise *ef*; să făgăduise *d*; se făgăduiseră *cba* | să împlinească *efd*; să-mplinească *ba* || 30 înainte *efd*; nainte *ba* | sub *efd*; subt *cba* || 32—33 se închina *efd*; se-nchina *ba* || 33 nu putea fi mai milostiv *efd*; nu putea fi mai darnic și mai milostiv *ba* || 34 magistrul *edcba*; magistratul *f* || 36 trâmîs *efd*; trimis *cba* | Birsei *efd*; Birsii *cba* || 38 bilșugul *efd*; belșugul *ba* || 40 boierilor *efdba*; boiarilor *c* | se mirau *efd*; să mirau *ba* | j 41 Șincai *edc*; *omite în fba* || * *Note lexicale în f*: — Județii și jurații = membri judecătorilor și ai municipalității. — Grofii și nemeșii = comiții și nobilii unguri. ||

83

4 de a fi *ef*; d-a fi *dcba* (| 7 împotriva *efd*; împotriva *ba* || 8 creștinătatea *efd*; creștinimea *ba* | păgini *efd*; cotropitori *ba* || 9 uricioasă *efd*; uricioasă *ba* || 10 atunci *ef*; tocmai *dcba* | j 12 inspiratelor *efdcb*; inspiratelor *a* || 16 cari *e*; care *fdcba* || 16-17 jalnica aducere aminte a trecutului *edcba*; jalnice aduceri aminte ale trecutului *f* || 19 să se mîlnească *efd*; să se-nțiinească || 23 ungurești *edc*; ungurească *f* || 24 măriri *edc*; mării *f* | casei *efd*; casii *cba* | j 25 carele *efd*; ce *cba* | se suise *efd*; să suise *ba* | 27 boier *efdba*; boiar *c* || 28 de o *efd*; d-o *cba* || 30 cununie *edc*; cununie cu Ilie *basarab* *f* || 33 siluită *edc*; jertfită *f* || 35 dupe *e*; după *fdcba* | boier *efdba*; boiar *c* || 41 Vezi Epitaful latin al lui Mihnea, în Engel *edc*; *omite în f* ||

84

1 răspunseră *efdcb*; îi răspunseră *a* | i 6 zi *efdcb*; *corupt*: zi *a* | sintului *efd*; sfintul *cba* | H 6-7 Grigore *efd*; Grigorie *cba* || 7 asculta cîntările *efd*; ascultă cîntările *cb* | asculta ingenunchiată cîntările *a* \ latinești *edc*; letinești *f* || 9 bisericei *e*; biseric

corupt: Sipeturi *f*.

FDCBA I cealaltă **EFDC**; cealaltă **BA** || 10 un tufiș **EFD**; o leasă **CBA** || 11 Acuma **EFDCB**; Acum A J sârbătoare **PCBA**; **scris**: serbătoare **EFD** || 12 aiasmă **EFDC**; aiazmă **BA** || 14—15 nedeslipitul **EFDC**; nedislipitul **BA** || 15 contoșul **EFDC**; contoșul **BA** || 21 credințe **EFD**; credinți **CBA** || 22 oareșicare **EFD**; oareșcare **CBA** || 23 zise el **EFDC**; adaogă el **BA** || 24 boierii **EFDBA**; boiarii **C** || 24-25 blăstemații **EF**; blestemații **DCBA** || 25 Basarăbești **FF**; Basarabi **DCBA** || 26 tufiș **EFD**; leasă **CFA** | se răpezi **EFD**; se rezezi **CBA** || 26-27 cu hangerul în mină **EFDC**; cu hangerul gol în mină **BAJJ** 27 și, în **EFDC**; și,-n **BA** || 27-28 în pietrele bolții **ED**; în peretele boltit **FCFA** || 28 cu o mirare **EFCBA**; cu mirare **D** \\ 28-29 dispreț **FF**; despreț **DCBA** || 30 izbindu-se **EDCBA**; izbindu-1 **F** | pătrunse **EDCBA**; pătrunsesse **F** j și ieși **EDCBA**; și îi ieșise **F** || 32 Tovarășii **EFCBA**; **corupt**: Tovarășii **D** || 34 clopolnița **EDCBA**; clopotnița **F** | bisericeii **F**; bisericii **FDCBA** || 36 acea **EFDA**; această **CB** | se răspindise **EFDC**; să răspindise **BA** || 37 se turbură **EFDC**; să turbură **BA** | clopotile **EDCBA**; clopotile **F** || 38 zeaua **EFDC**; zalea **BA** || 39 Nicolae Olahul **EDCBA**; **omite în F** | j 40 Constantin Căpitanul **EDC**; Constandin Căpitanul **BA**; **omite în F** || • **Note lexicale în F**: — Letinești = latinești, catolice. — Baratului = preotului catolic. — Contoșul = haină ungureasă, cam lipită de trup. ||

85

3 familiei **EFD**; familiii **CBA** || 5 impușcătura **EFD**; pușcă ghintuită **CBA** || 8 zbierau din toate părțile **EFD**; zbierau toți din toate părțile **CBA** || 10 după **EFD**; dupe **CBA** j bisericeii **F**; bisericii **FDCBA** || 12 tatăl **EFDBA**; tatăl **C** || 14 repetite **FF**; repetate **DCBA** | j 15 dupe **FF**; după **DCBA** | se răpeziră **EFD**; se repeziră **CFA** | lăcașele **EDCBA**; locașele **F** | j 17 înverșunat **EFCBA**; înverșunat **D** | trunchiate **EFD**; trunchete **CBA** || 22 Sinteii **EFD**; Sfintei **CBA** | de la dominecani **ED**; din mănăstirea dominicanilor **F**; de la dominicani **CBA** | i 23 căruia **EFDC**; ce **BA** || 24 îi zicea **EDCBA**; îi ziceau **F** | Judicătorii **E**; Judecătorii **FDCBA** | i 24—25 cercetare **EDCBA**; cercetări **F** | j 26 Sibii **EFD**; **corupt**: Sibiu **CBA** | j 28 dupe **E**; după **FDCBA** | acestea **EFDBA**; aceasta **C** || 28—29 și mai mulți domni **EFD**; și șase alți domni **CBA** || 29 armașului **EFD**; armașul **CBA** || 30 noastre **EFD**; noastre **adaogă exponent și următoarea notă subliniară, inexistentă în EFD**: Domnii din neamul acesta sînt următorii: 1. Mihnea cel Rău (1508-1510). - 2. Mircea III, Ciobanul, fiul¹ lui (1545-54, 1558-59). — 3. Petre II, Șchiopul, fiul* lui Mircea III (1560-1567 în Țara Românească, 1586—91 la Moldova). - 4. Alexandru II, fratele lui Petre II (1568—77). — 5. Mihnea II, Turcitul, fiul¹ lui Alexandru II (1577-83, 1585-91). - 6. Radul X, cel Mare, fiul¹ lui Mihnea II (1611-16, 1617-1623) în Țara Românească, (1611-16^s, 1623^s — 26) la Moldova. — 7. Alexandru V, Coconul, fiul lui Radu X (1623-1628). - 8. Mihnea III, Grecu, ce se zicea fiul¹ lui Radu X (1658-59) **CBA** || 31 București, 1857 **EF**; **omite în DCBA** || 32 Constantin Căpitanul **EDC**; Constandin Căpitanul **BA**; **omite în F** \\ 33 Șincai **EDCBA**; **omite în F** || 34 Sigier **EDCBA**; **omite în F**.

¹ **scris**: fiul **C**.
² **scris**: fiul **C**.
³ **scris**: fiul **CBA**.
⁴ **scris**: fiul **C**.
⁵ **corupt**: 61 **C**.
⁶ **corupt**: 1523 **BA**.
⁷ **scris**: fiul **C**.

Scenele istorice reprezintă scrierile Ini Odobescu cele mai mult și mai des tipărite și care au stabilit partea cea mai întinsă a reputației literare a autorului lor. Aceasta explică, de altfel, și oportunitatea unor traduceri în limbi străine încercate de contemporani ai lui Odobescu. Într-o scrisoare către I. A. Cantacuzino, din Paris, 16/28 decembrie 1881, autorul *Șchițelor istorice* arată : „Pour ce qui est de mes Œuvres historiques à moi, je serais certainement tres flatté et tres heureux si vous me faisiez l'honneur d'en traduire une, la Doamna Kiajna, par exemple, puisque Mihnea-voda est déjà connu en allemand. Mais la langue à part, pensez vous qu'elles aient assez d'interet litteraire ou dramatique pour paraître en public autrement habilement qu'à la valaque? Si oui, j'aplanirai toutes les difficultés que vous exprimez dans votre lettre, c'est-à-dire la rareté du livre imprimé, en vous envoyant successivement les quatre parties de ma nouvelle transcrites en lettres latines, en vue d'une seconde édition. Puis il y a des mots anciens que vous ne comprendrez pas et dont vous ne pourrez pas trouver l'explication dans le précieux lexique de Ciha (les deux volumes) que vous possédez sans doute. Eh bien ! cela me donnera le plaisir de recevoir plus souvent de vous des lettres pour me demander ce que signifie mon charabia archaïque. Enfin, une fois la traduction faite si vous le voulez bien, j'en contrôlerai l'exactitude, tout en respectant ce qui est à vous et ce que — malgre tout le désir que j'en ai depuis bien longtemps, je ne pourrai jamais faire moi-meme, c'est-à-dire de traduire ce que j'ai pense moi-meme en roumain. Cette lettre sera suivie de celle de la I-ere partie dont M-me Odobescu a déjà termine la copie" (*Convorbiri literare*, 67 (1934), p. 726—727). Traducerea germană la care se referă Odobescu este aceea pe care o publicase Mite Kremnitz cu patru ani înainte în volumul *Eumänische SMzzen*. Eingeleitet und iibersetzt von Mite Kremnitz. Bukarest, Veri. von Gotschek et Comp., 1877. La p. 131—177. *JPirst Micimea der Bose. 1508 — 1510. Ein Zeitbild von Alexander Odobescu.*

Mihnea-vodă a mai apărut în limba germană în 1889, dar *La Princesse Cheajna* abia după moartea lui Odobescu, în 1908 (cf. Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, Buc, 1945, p. 161).

În privința influențelor suferite de autor în alcătuirea navelor sale, istoria noastră literară a împins foarte departe cercetările, căutând pasaje paralele în nuvela istorică a romantismului apusean, de la Scott la Hugo, de la Merimee la Delavigne. În afara împrumutării (prin l'egruzzi) a titlului însuși de *Scene istorice* (cp. Louis Vitet, *Les Barricades Scènes historiques*, Paris, 1826), nu se poate, desigur, vorbi, decît de influență de atmosferă, exercitată asupra autorului de bogatele sale lecturi din literatura universală, care nu este însă determinantă pentru realizarea scrierilor de față.

După cum mărturisește el însuși în prefața la ediția a II-a (1860) Odobescu a pus la contribuție în această nuvelă istorică (și în *Doamna Chiajna*) formele și limba *Letopisițelor* naționale cu care, în dreptate, poate lăuda mai ales Țara Moldovei", apoi „datine, numiri și cuvinte bătrânești, spre a colora aceste două episoade culese din cronicile vechi" „faptele adunate din istorie", din diferiți autori pe care i-a indicat în nota

SCENE ISTORICE

« - ^ I C E L E

m i î - ? O D A

C E L R £ O .

DOM NA CHIAJNA

A: I „ O D O B K S C U

C l i A j O ¥ A

-4'

" X ^ ^

cel T ^ T

Ca model, lui Odobescu i-a servit „frumoasa nuvelă istorică a Domnului C. isTegruzzi asupra lui Alexandru Lăpuşneanu". Modelul a fost în bună măsură respectat: împărţirea nuvelei în patru episoade, înzestrarea fiecăruia cu câte un *motto*, idee reprezentativă extrasă din text sau din izvoarele istorice ale nuvelei, încadrarea faptelor autentice cu amănunte privind „traiful şi ideile, obiceiurile şi graiul" epocii şi ţării, toate indică influenţa puternică a scriitorului moldovean, creatorul nuvelei istorice în literatura noastră.

Necesitatea de a utiliza — Ungă sursele istorice — datele privind traiful, ideile, obiceiurile şi limba pentru a contribui la înţelegerea unor fapte sau a unei epoci este caracteristică începuturilor istoriografiei române moderne. Ea fusese clar exprimată de Kogălniceanu, apoi de Bălcescu în *Cuvînt preliminar privind izvoarele istoriei românilor* : „Dar ca o istorie sa poată aduce aceste foloase, nu trebuie să fie numai ca un şir oarecare de întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o culoare, fără nici un adevăr local; nu trebuie să se ocupe numai de oarecare persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu instituţiile, ideile, simţimentele şi obiceiurile lui în deosebite veacuri" (*Magazin istoric*, 1 (1845), p. 2).

Interesantă în alăturarea acestor două texte este revenirea aceluiaşi idei în legătură cu obiectul studiilor istorice, o revenire care face plauzibilă influenţa lui Bălcescu asupra lui Odobescu.

Izvoarele istorice ale lui Odobescu au fost cronicile publicate de Bălcescu în *Magazinul istoric* (*Constantin Căpitanul* şi *Istoria anonimă a Ţării Româneşti*), letopiseţele publicate de Kogălniceanu (Miron Costin), scrierile lui Dimitrie Cantemir (*Descrierea Moldovei*) şi 6b. Şincai (*Hronica românilor si a mai multor neamuri*). Eferinţele la J. Chr. v. Engel, Mcolae Olahul/ Michael Sigler etc. sînt date după Şincai, ale cărui surse Odobescu le notează în forma şi cu pasajele citate de acesta, adoptînd relatările lui Şincai, fără preocuparea de a stabili alte versiuni ale faptelor prin confruntarea unor izvoare pe care, fără îndoială, nu le-a avut sub ochi.

Alte informaţii, despre organizarea militară a Ţărilor Eomâneşti, costumele de epocă etc. au putut fi luate din studiile lui Bălcescu publicate în *Propăşirea sau Magazinul istoric* (*Puterea armată şi arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum* şi *Buletin despre portretele principilor Ţării Româneşti şi ai Molăaviei ce se află în Cabinetul de stampe de la Biblioteca regală din Paris*).

Toate aceste informaţii Odobescu le utilizează pentru o relaţiune cuprinzînd şi fapte imaginare (nunta lui Ilie, feciorul vornicului Pirvu Basarab), care însă au numai scopul de a contribui, aşa cum intenţionează autorul, „a caracteriza o epocă sau o naţie".

Folosînd limba arhaică a „*Letopisişelor* naţionale", Odobescu nu uită să amintească în prefaţa la ediţia a III-a (1886) că ea „era încă întrebuiată în timpul copilăriei mele", subliniînd astfel unitatea şi permanenţa în decurs de cîteva veacuri a limbii româneşti. Arhaismele din scenele istorice (pe care le va explica singur în ediţia din 1894) sînt luate din cronici, direct sau prin scrieri contemporane. La INegruzzi întilnim numeroase cuvinte folosite de Odobescu, ca : *suvaia* (*Zoe*, în *Păcatele tinereţilor*, Iaşi, 1857, p. 16), *sumeţia*, *surguciu*, *zobon*, *flilăiu* (*Alexandru Lăpuşneanu? ibid.*, p. 114, 117, 112), *a se sumeţi* (*Scrisoarea X-a*, *ibid.*, p. 290, *a XIX-a*, *ibid.*, p. 316), *fieros* (*Gîntec vechiu*, *ibid.*, p. 153). Prezenţa acestor cuvinte

în scrieri cu subiect contemporan ale lui Negruzzi (*Zoe, Scrisorile, Cîntec vechiu*), confirmă indicația lui Odobescu că ele erau folosite încă pe vremea copilăriei sale. Aceeași constatare o îngăduie cuvintele luate din poeziile populare culese, în aceeași epocă, de Vasile Alecsandri, la a cărui colecție (*Poezii populare. Ballade (cîntice bătrînești)*) adunate și îndreptate de V. Alecsandri. Partea I—II, Iași, Tip. Buciumului roman, 1852-1853), Odobescu face mai multe trimiteri.

Trebuie observat, însă, că, dacă Odobescu a înțeles să urmeze în alcătuirea nuvelor sale izvoarele istorice ca să reinvie, pentru contemporanii săi, crîmpele dramatice din trecutul poporului nostru, atenția lui s-a îndreptat mai mult asupra reconstituirii culorii locale și atmosferei epocii decît asupra criticii faptelor relatate de documente. Iși numai adăugarea unor episoade neatestate de izvoare, dar chiar alegerea versiunii convenabile firului povestirii în dauna celei adevărate (ex. fuga cu Eadu a domniței Anca, moartea sa ca pustnică, inventarea spătarului Eadu din Albești conjurat contra lui Mihnea, de fapt un Albu vistierul etc.) confirmă predominarea atitudinii de scriitor, față de aceea de istoric, la autorul care va dovedi calități remarcabile de cercetător critic în studiile istorice de mai târziu. Erorile semnlate de cercetările mai noi în ce privește genealogiile domnilor menționați în nuvele, deosebiriile dintre Petru cel Tânăr și Petru Șchiopul, dintre Mircea, fiul lui Mihnea și Mircea Ciobanul, descendența lui Mihnea din Vlad Țepeș nu din Dracea Armașul, a lui Neagoe Basarab din Basarab cel Tânăr (Țepeluș) iar nu din Pîrvu Craiovescu, adevărata vîrstă a Chiajnei, născută la vreo cincisprezece ani după alungarea lui Mihnea, căruia nu-i putea fi, deci, noră, ca și alte confuzii, nu-i pot fi, desigur, imputate lui Odobescu, în măsura în care a respectat izvoarele de care dispunea. El însuși indică, de altfel, unele limite în utilizarea izvoarelor, arătînd, într-o notă la *Doamna Chiajna*: „Pînă la această fugă (a soției lui Andronic, *n.n.*) am urmat, mai mult sau mai puțin, întîmplările istorice”. Mai semnificativă însă este lipsa de preocupare a lui Odobescu pentru explicarea personajelor sale centrale. Crudul Mihnea și aspra Chiajna sînt înfățișați în lumina întunecată a cronicilor boierești contemporane, care reprezentau punctul de vedere al aristocrației feudale în necontenită luptă cu tendința de centralizare a puterii de stat și de slăbire a boierilor, tendința comună tuturor domnilor români ai vremii, Vlad Țepeș ca și Mihnea, Ștefan cel Mare ca și Alexandru Lăpușeanu. Dar dacă în descrierea acțiunilor voevodului moldovean, Xegruzzi a știut să sublinieze atașarea lui de popor împotriva boierimii, ca o motivație mai înaltă a unei cruzimi neobișnuite, la Odobescu această motivare lipsește: împinși de setea de putere, de cruzime, de temperamente „fieroașe”, Mihnea și Chiajna apar în culorile sumbre ale cronicilor boierești, amplificate de talentul povestitorului, ca doi tirani prin a căror ucidere boierii săvîrșesc acte de înaltă dreptate. În lumina cercetărilor științei noastre istorice actuale, această redare unilaterală a faptelor celor două figuri din trecutul Munteniei reprezintă, mai mult decît confuziile de amănunt, principala abatere a nuvelor lui Odobescu de la adevărul istoric.

Vom prezenta în note izvoarele lui Odobescu reproducînd fragmentele textelor din care și-a extras informațiile sau întregind notele sale sumare, pentru a permite înțelegerea modului în care povestitorul a tratat literar datele istorice, fie și eronate, de care dispunea. Corectarea unor

erori în lumina unor documente descoperite ulterior sau amplificarea informațiilor după alte surse necunoscute lui Odobescu nu ni s-au părut potrivite în comentariul unei opere literare (procedeu adoptat de Searlat Struțeanu în ediția sa A. Odobescu, *Opere literare*, București, 1938, note la *Mihnea vodă cel rău* și la *Doamna Chiajna*, p. 535—588).

MIHNEA VODĂ CEL RĂU

67.1 Constantin Căpitanul, *Istoriile Domnilor Țării Românești* în *Magazin istoric pentru Dacia*, București, 1 (1845), p. 99: „După ce a domnit Eadu vodă ani 15 au luat Domnia Vladislav vodă, de care nu e o istorie nu se află scrisă de cinevași, fără cît zice că au perit de sabie în Tîrșor <... > Zice aceasta că au făcut biserica de Tîrșor, care se și vede pentru unitatea referințelor, păstrăm numele autorului căruia i se atribuie, buia, la data cînd scria Odobescu, acest izvor istoric considerat astăzi (nu de toți cercetătorii), drept opera lui Eadu Popescu. A se vedea ultima ediție din *Istoriile domnilor Țării Românești* de Eadu Popescu vornic introd. și ed. critică întocmite de Const. Gregescu, Buc., 1963, CX.338 p. și discuția din studiu introductiv al lui Eugen Stănescu, în sp. p. X—XI. Scopul nostru fiind compararea textului lui Odobescu cu acela al izvoarelor folosite de el, vom da în continuare extrase din ed. Bălcescu. La Biblioteca Academiei se păstrează (Secția cartea rară) primele două volume din *Magazin istoric*, provenind din biblioteca lui Odobescu și purtînd ștampila aplicată pe cărțile personale. Volumele au creionări marginale la toate pasajele din cronica lui „Constantin Căpitanul” cea „anonimă” utilizate în cele două nuvele istorice. De mîna lui Odobescu mai sînt (în cerneală) convertirea anilor „de la facerea lumii” în anii er noastre și, la p. 152, o schiță genealogică a lui „Xeagoe Vv. Basarab prezentat (conform indicațiilor din text) ca fiu al lui Pîrvu Vornicul nepot al Banului Barbu Craiovescu, al lui Danciu Comisul și al lui Eadu

67.2 Odobescu acceptă, ca aproape toți istoricii anteriori, filiația lui Mihnea (în realitate fiul lui Vlad Țepeș) din Dracea Armașul după informația lui Constantin Căpitanul (*op. cit.*, p. 111—112: „După moartea Eadului vodă era price între boieri pentru domnu, pre cine a pune, însă în cea depre urmă au ridicat cu voea tuturor pre Mihnea, feciorul Dracii Armașul den Mănești”), confirmată de Gh. Șincai, *Hronica românilor*, t. II, Iași, 1853, p. 115—116: „Despre sămînța lui Mihnea vodă, carele au dormit după Eadul V, întreită cuvîntare este. Xicolă Olahul zice că au fost din sămînța Dăneștilor și drept aceea rudenie o neamul său. *Annali Valahiei* zic că au fost feciorul armașului Dracea din Monești. Mai pre urmă Sigler zice despre dînsul: „Mihnea fiul lui Dracula. Acești trei autori s-ar putea întocmi laolaltă, de nu deplin, încai cît eît așa, că Mihnea au fost feciorul boierului Dracea, carele au fost rudeni cu Olahul, și Sigler din cuvîntul Dracea au făcut cuvîntul Dracula”. Acest pasaj este reprodus de Șincai din J. Chr. v. Engel, *Geschichte der Moldavien und Walachey*, I. Theil, Halle, 1804, p. 191. Odobescu avea *Hronica Șincai* în biblioteca sa, consemnată în *Catalog?* litera S, nr. 70.

67.3 Vd. în *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir, trad. rom. de Vasile Virnav, ed. 2-a, Iași, 1851, partea 2-a, cap. IX, *Despre vînat*

domnilor, p. 194—195 : „Iară fiindcă domnii mai în urmă au pășit pesto măsură și întru acest lucru, și bieților țărani carii locuea în cîmpii și în pădurile acele care era cu îndeminare pentru vinat de abea le lăsa numai atîta vreme cîtă le era de trebuință pentru agonisirea hrăniilor lor, și pentru acea de multe ori s-au stîrnit răscoale.

68. Mircea, fiul lui Mihnea este confundat de Odobescu cu Mircea Ciobanul după o indicație greșită din Gh. Șincai, *Hronica românilor*, t. II, Iași, 1853, p. 186 (care reproduce la rîndul său informațiile lui J. Chr. v. Engel, *op. cit.*, p. 216, luate din *Cronica* lui Filistich) : „Mircea vodă cu a doua domnie sau Mircea vodă III, pentru că au stătut trei Mirci vodă, unul Mircea cel Bătrîn, altul Mircea vodă Ciobanul și altul Mircea vodă cel tînăr, și la *Leatopisețu* se numește acest Mircea vodă, carele au scos pre Eadul vodă, cel tînăr, sau Ciobanul, cu a doua domnie au domnit an 1”.

„Apoi prea vestitul Engel: „Mircea au domnit de la anul 1546 pînă la anul 1554. *Hronica* lui Filistih apriat zice că el s-au pus de împăratul turcesc și că au domnit ani 8, luni 6 ; după *Breviarul hronologhicesc* au fost feciorul lui Mihnea (sau Mihail III) Vodă. Timon îl numește și Alexandru,, schimbîndu-i numele. Eadul IX n-au murit, ci s-au mazălit prin turci și au fugit în Ardeal”.

„Mai încălucit lucru mi se vede a fi — continuă Șincai — a gîci al cui fecior este Mircea vodă acesta, carele au scos din domnie pre Eadul IX <... > Eu zic cu *Breviarul hronologhicesc* că el este Mircea III Ciobanul, feciorul Mihnei”. De fapt Mircea Ciobanul a fost fiul lui Eadu cel Mare, deci nepot de văr lui Mihnea, iar Mircea, fiul lui Mihnea, a fost asociat la domnia tatălui său, între 1508—1510 (vd. șied. Struțeanu, *Note*, p. 537).

Porecla de *Ciobanul* este astfel explicată de Dionisie Fotino, în a sa 'IdTopia ТУЖС TuaXai **AăxCaț**, Ta **vuv** **ТравариX(Зав&as, BXaxiac**; xal **MoASoouia**^ Viena, 1818 [cf. *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Terei Munteneste și a Moldovei*, trad. de G. Sion, t. II, Buc, 1859, p. 41]: „Un fiu al lui Mihnea vodă numit Mircea, carele umblase mai mult timp fugar în munții Transilvaniei, trăind necunoscut între păstori (după care se numi și Ciobanul)...”. Odobescu nu explică ci confirmă porecla lui Mihnea prin temperamentul sălbatic al acestuia. Lucrarea lui Engel se găsea în biblioteca lui Odobescu (vd. *Catalogul*, litera E, nr. 30). Citatele din acest istoric par să provină însă din Șincai.

69. „Stoica, om vechiu al casei” reapare mai departe ca mare logofăt al lui Mihnea. Vd. nota 75.11.

69. Asupra împrejurărilor în care Mihnea-vodă urmează la tron lui Eadu-vodă, izvoarele lui Odobescu sînt: a. Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 110 : „Ci dar scandalindu-se [Xifon Patriarhul] cu Eadul vodă, pentru un lucru fără de lege ce au făcut Eadul vodă, de au făcut pre un boiar anume Bogdan (pre carele îl iubiea), de ș-au lăsat muieria și i-au dat domnul pre o sor<ă> a lui. De care neîngăduindu Xifon Patriarhul, fu gonit den țară. El încă eșînd den Tîrgoviște, și-au scuturat papucii de prah și l-au afurisit pre domnu (cum s-au și afiat după moarte), carele căzîndu în boală groaznică au murit și l-au îngropat la mănăstirea lui den Deal” ; p. 111-112, *loc. cit. supra* : „După moartea Eadului vodă, era price între boiari pentru domnu, pre cine ar pune, însă în cea depro urmă au ridicat cu voea tuturor pre Mihnea, feciorul Dracii Armașul din

Mănești”; b. [Dionisiu] Fotino, p. 74—75, [în t. II, *op. cit.*, trad. rom. p. 40—41]: „Mihnea vodă I cel Bău. Aceasta era fiul lui Drazi Armașul de la Mănești din județul Săcuenii. După moartea lui Badu vodă, el pus mîna pe tron fără alegere din partea țerei, ci prin puterea oștirea care o trăsese în favoarea sa” ; c. [Gh.] Șincai, [*Hronica românilor*, t. II, Iași, 1853, p. 115] reproduce (după Katona, ad. ann. 1508, p. 504) un document din 1508 al lui Vladislav al II-lea Jagello, regele Ungariei (1490—1518) din care reiese că, după moartea lui Eadu „boierii și toată Țeara Muntenească precum spun, sînt în mare nădejde și incredințare și în statornică credințioșre spre noi și spre sfînta corona noastră, carii poftesc pre un fecior al lui Țăpălușu vodă să le fie vovod”. Șincai aduce încă o sursă, după Eder, conținînd aceleași informații: „Precum arată hrisovul craiului Vladislav I cel din Buda în 12 martie din anul 1508 dat, carele se află la Eder [în notă Eder în sua *Collectione dipl.*], pre Ioșa de Șom, Comitul Timișoarei și general rariu căpitanul părților Ungariei celor de gios, l-au fost trimis Craiul în Țeara Bîrsei, după ce au înțeles că s-au bolnăvit Eadul V, ca să nu îngădue turcilor să pună ei vodă în Valahia de cumva ar muri Eadul, și de acolo au înștiințat pre Craiul despre moartea Eadului. Iară Emeric Jobor se vede a fost sol la Eadul V în Valahia, almintrelea cum i-ar fi scris Craiul să îndene pre munteni să rămînă credincioși ?” Astfel, continuă Șincai: „poft craiului Vladislav II de a pune el domnu și oblăduitoriu în Valahia r s-au plinit, pentru că turcii au năvălit nu numai în Valahia, ci precu scrie Miles [în notă : p. 6] și în Țeara Bîrsei, de unde s-au bătut îndără prin Ioșa de Șom, dară în Valahia au așezat domnu pre Mihnea sau Miha III vodă, despre carele așa scrie prea vestitul Engel: Mihnea sau Miha (II) au domnit prea aspru în Valahia de la anul 1508 și în anul 1510 s-a fugărit din domnie”; d. [J. Chr. v.] Engel, [*Geschichte der Moldau und Walachey*, I. Theil, Halle, 1804, p. 191 și urm., *apud* Șincai, *loc. cit.*]

70. Descrierea costumului lui Mihnea folosește elemente din articolul lui N. Bălcescu, *Buletin despre portretele principilor Țării Românești și ai Moldaviei ce se află în Cabinetul de stampe de la Biblioteca Regală din Paris*, publicat în *Magazin istoric*, 4 (1847), p. 212—220. Aici se vorbește despre „gugiومانa <... > de blană, lăsată la o parte pe stînga în forma căciulei țurcănești, numai ceva mai ovală și împodobită în parte dreaptă cu un frumos *surguciu* cu pietre scumpe” (*op. cit.*, p. 214) și despre „manta albă cu gulerul de blană” (p. 216) purtate de Mihai Viteazul. Xedispuînd de o descriere de epocă a costumului domnesc, Odobescu trebuie să combine informații provenind din secolul al XV-lea sau sfîrșitul secolului următor. Trebuie remarcată reușita eforturilor de reconstruire ale lui Odobescu. Costumul lui Mihnea este identic, ca piese vestimentare și culori, cu acela al lui Vlad Țepeș dintr-un portret în ulei pictat la Castelul Ambras de lângă Innsbruck (cf. Isf. Iorga, *Portretele domnilor români*, Sibiu, 1930, pl. 25). Alexandru Lăpușneanu în nuvela lui Negruzzi este îmbrăcat la solemnități într-un costum asemănător : „peșdulama poloneză de *catifea roșie* avea cabanița de jder (C. Eegruzzi, *Alexandru Lăpușneanu*, în *Păcatele tinereților*, Iași, 1856, p. 120).

71. Ceremonia încoronării este descrisă după D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, trad. rom. cit., partea 2-a, cap. III, *Despre obiceiurile cele vechi și cele nouă la punirea domnilor*, p. 101—102 : „După acea îndată se scula toată adunarea, dimpreună cu Mitropolitul și cu part

bisericească, și îl petrecea cu mare alai pînă la biserica cea mare și la ușa bisericii îi eșia într-o împănare Mitropolitul, purtindu-i înainte două făclii și îl cădia și îi tindea sfînta cruce și Evanghelia de o săruta și își arăta evlaviea sa. După aceea intra în Biserică și îngenunchea la altarul drept ușa cea împărătească și își răsăma capul de sfîntul pristol, iară Mitropolitul îi punea omoforul pe cap și îi cetea cu glas rugăciunea care obiceiuește să se cetească la încoronarea împăraților provoslavnici și apoi îl ungea pe frunte cu sfîntul mir. După săvîrșirea acestor obiceiuri, se scula Domnul în picioare și săruta atît sfîntul pristol cît și sfintele icoane cu evlavie și, eșind de acolo în mijlocul bisericii, îi pune Mitropolitul pe cap o coroană de aur împodobită cu multe petre scumpe și cîntînd cîntăreții: „Cade-să să te fericim...”, îl lua Mitropolitul de susțioara dreaptă și Postelnicul cel mare de susțioara stînga și îl rîdica într-un scaun cu trei trepte ce iaste de-a dreapta în biserică. Și la aceea vreme să slobozea toate tunurile cîte era și musica începea a cînta.

„După săvîrșirea Liturghiei, îl îmbrăca în pridvorul bisericii cu caftan domnesc și îndată toți boierii, după lepădarea straelor jalnice ce le avea pînă atuncea, îmbrăca alte strae vesele și strălucitoare. Și după aceste încăleca Domnul iarăși pe armăsar și se întorcea la curte supt petrecerea atît a Mitropolitului, cît și a tot sfatul”.

71.º. Înfățișarea alaiului domnesc este o adaptare după D. Cantemir, *Descrierea Moldaviei*, trad. rom. cit., partea a2-a, cap. VIII, *Despre obiceiurile și ceremoniile curții domnești*, p. 182—184, în care s-au înlocuit numele funcționarilor ostășești cu cele corespunzătoare din Muntenia sec. al XVI-lea (desigur după Î.S. Bălcescu, *Puterea armată și arta militară dela întemeierea Principatului ValaHei pînă acum*, Iași, 1844) și s-au eliminat elementele turcești de ceremonial, prezente în cortegiile domnilor investiți de Poarta Otomană, nepotrivite însă pentru descrierea încoronării lui Mihnea care fusese uns domn în țară. Iată textul lui Cantemir: „Ori și cînd esă domnul afară din oraș ca să meargă la vre o biserică sau monăstire, sau și la războiu, atuncea nu se întimplă mergerea lui într-o altă chip, decît numai cu cea mai mare pompă supt petrecerea a mulțime de ostași, înainte merg vre o cițiva povățuitori și îndreptători de drum, carii sînt buni pentru această treabă, dintre ostași și dintre alergători. După acestea urmează călărimea, înaintea căreia merge steagul și căpitanii cetelor, așa încît între fiecare ceată să lasă loc deșert, ca să se poată deosebi una de alta; și de amîndouă părțile steagului merg căpitanii cetelor, și iau aminte pentru ostași ca să meargă toți cu rîndueală și în dreaptă linie.

„După acestiea urmează călărășii și umblătorii cu vatajii lor, și după dînșii caii domnești, mergîndu-le înainte două tuiuri care se dau domnului de la Poarta Otomană. După acestiea vin fiii domnului, și ceva mai depărțitor de dînșii urmează tatăl lor, drept în mijlocul liniei, încungiurat de paici pe de amîndouă părțile; pentru a căroră îmbrăcăminte și slujbă, am arătat mai sus. Mai depărțitor de-a dreapta urmează comisiu și vatajii slugilor de curte, iar de-a stînga postelnicul mare cu ceilalți postelnici.

„În linia de a treia după domn, merg bulugbașii, patru pe de amîndouă părțile, și adecă cei mai vechi mai aproape de domn, și mai pe urma cetei acestii dintii sînt sigmenii sau ostașii cii cu leafă pe de amîndouă părțile. Pentru carii iau aminte căușeii ce se înțeleg căprari după obiceiul Europei, ca să meargă în dreaptă linie și cu pas potrivit. Iară mai aproape

în urma domnului este locul spătarului, care duce armele domnești. După acești urmează boierii cii dinlăuntru după cum se numesc, adecă: vistiernicii, paharnicii, ciohodarul, medelnicerii; după acestiea vătavul cu copiii cu slugile, al doilea paharniceii și al triele stolniceii.

„După acestiea urmează singeacul cel mare, adecă steagul cel mare care are în vîrf luna giumătate împreună cu alte două steaguri, ce se dau domnului cînd intră în stăpînire de la Curtea împărătească. După steagurile merge tubulhanasa sau muzica enicerilor, după care merg armașii pe de amîndouă părțile; după aceste, în linia dintiiu, sînt boierii cei mari; întru a doua cei de starea II <a>, și întru a triea cei de starea III <a>, iară cei fără de slujbe merg flecarele după starea și boieria sa unul după altul.

„Sfârșitul tuturor cetelor este o grămădire amestecată de slugi boieriești, de orășeni și de neguțitori”.

71.º. Miron Costin, *Letopisițul Țării Moldovii de la Aaron vodă de unde este părăsit de Urechii Vornicul de Țeara de jos*, cap. X, *A doua Domnie a Eadului vodă cel mare*, în *Letopisițile Țării Moldovii*, ed. I. Kogălniceanu, t. I, Iași, 1852, p. 257-258: „...Aprozii de divan, cîți mai de cinste nice la o domnie n-au fost. Cu urșinice mulți, și cu cabani cu jder, și cu hulpi îmbrăcați <...> Xime din boieri pînă în cei al treia haine cevaș proaste să nu hie, că era de scîrbă. Postelniceii, copiii de case cu mare podoabe și cu fotaze la cai”.

71.º. Apud D. Cantemir, *op. cit.*, trad. rom., partea a 2-a, cap. II, *Despre obiceiurile cele vechi și cele nouă la punirea domnilor*, p. 102—103: „... Și la intrarea în sala cea mare se suea pe scaunul domnesc. La această terimonie obiceiuea hatmanul de-a dreapta și postelnicul cel mare de stînga de-i ducea poalele caftanului. După dînsul urma Mitropolitul tot sfatul și fiește carele după rînduiala sa, să așeza pe la scaunele lor. Și apoi mergea întii Mitropolitul la Domnul acel șezătoriu pre scaun și îi săruta mîna, și în scurtă vorbă îl heretisea pofțindu-i noroc la stăpînire și îl încredința că va fi rugătoriu cătră Dumnezeu pentru dînsul și să rugă iui ca să fie el apărăt împreună cu tot clirosul bisericesc. Apoi se întorcea cătră tot norodul, îl blagoslovea și-l sfătua ca se fie cu credință supt Domnul lor.

„După Mitropolitul urma arhieriei și celalaltă parte bisericească a Moldovei, arătîndu-și și aceștia cinstea lor cătră Domnul cel nou. Apoi mergea și logofătul cel mare cu celalalți boieri și îi săruta mîna.

„După săvîrșirea acestor țeremonii, se scula Domnul din scaunul său și cu capul gol muțămăea la toți pentru cugetările cele bune ce arăta că dînsul și făgăduia patriei milă, dreptate și apărare. Și după aceste cuvînturi îi lua spătariul cel mare coroana de pe cap și el, după ce se ducea toți boierii, intră în cabinetul său cel din lăuntru”.

72^ Informațiile [despre Mitropolitul, Maxim provin din [G. Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 114]: „De e adevărat că Alecsandru Craiul Poștelnicului în anul 1506 au murit, cum s-au arătat la anul acela, războiul în Bogdan III și Radul V încă în anul 1506 s-au întimplat, căci Miron pune îndată după moartea craiului Alecsandru și așa greșește prea vestitul Engel [în notă: *Antiq. hist. Vdlach.*, part. I, p. 190], punîndu-l la ar. 1507; poate fi că Mitropolitul Valahiei au murit în anul 1507, și în ar.

acela an pns Radul V în locul lui pre călugărul Macsim, pre carele il trimisese sol la Bogdan III Domnul Moldovei, cum s-au zis la anul 1506". Alte date asupra lui Maxim, luase Șincai din Miron Logofătul [citat: *Ms Chronico Valachico*, cap. 35] după care reproduce următorul pasaj (*op. cit.*, p. 109) : „Văzînd Bogdan vodă paguba țerei sale, cea de Radul vodă făcută, nu putu suferi atîta răsîpă; socotînd și numele tătine-său a lui Ștefan V, se părea că el, ispitit fiind în cîteva rînduri cu lucrurile răsboaielor, spre care mai mult își vedea firea plecată, voind să urmeze tătine-său despre partea vitejiei, sculatu-s-au cu toată puterea armelor sale trăgînd ajutoriu pre săcui, și au purces spre Țeara Muntenească, și au intrat la locul ce se chiamă Rătezații, la movila Caiatei peste Râmnic, octombrie 28, unde au șezut zece zile prădînd și arzînd, de la Milcov pînă la Rîmnic și în gios pe de imbe părțile pînă la Șiret. Și acolo l-au întîmpinat solii de la Radul vodă, un călugăr anume Macsim de neamul Despoților sirbești (nu grecești) cu poftă la Bogdan vodă trimis pentru pace, și aducînd aminte lui Bogdan vodă datoria creștinească, la care sint datori domnii creștinești, să caute pururea; și așa aceea solie a Radului vodă, prin acel călugăr au încbiat pace între Bogdan și între Radul, trimițînd și Bogdan solii săi la Radul pentru mai mare încredințare și întemeiere între domnii". Odobescu mai face o referință greșită, la [J. Chr. v.] Engel, *op. cit.*, t. I, p. 192, după Șincai, *op. cit.*, p. 114. Locul exact este p. 190 : „Soviel melden die Ungrischen Nachrichten vom damaligen Zustande der Walachey. Serwische Nachrichten setzen hinzu : dass, als der Erzbischof der Walachey gestarben Radul den Maxim, der in die Walachey genomenn, zu dieser wuerde erhoben; dass Radul mit sich nach Ofen diesen Erzbischof der Walachey Maxim, einen gebahrnen Serwier, mitgebracht, und zu den verhandlungen mit dem TTngrischen Reischsrath gebraucht habe. Eben dieser Maxim habe dem Radul wichtige Dienste erwiesen, indem er 1507 einen Streit desselben mit dem Bogdan, Woiwoden der Moldau, ausgeglichen habe".

72₁₀. Boierii care se închină lui Mihnea după încoronare sînt cunoscuți de Odobescu dintr-un hrisov tradus de Șincai, *Hronica românilor*, t. II, p. 113, după J. Chr. v. Engel, *Qeschichte der Moldau und Walachay*, I. Theil, Halle, 1804, p. 189, în care sînt numiți: „Barbul banul cu frații săi, Pirvul vornicul și Danciul vornicul, Stroia provisorul curții, Colța vornicul, Badea vornicul, Badea castellanul, Bogdan logofătul și secretariul, Pirvul magistrul agazonilor, Calota tesarariul, Ivan Calinațchi, Danciul spătariul, Badea culciariul, Albu tesarariul, Drăghici Cristian și Ștefan pitariul, boierii mai sus-numitei țerei Muntenești ș.c. pre lingă același Radu vodă cel milostiv făgăduim..." Odobescu putea presupune că acești boieri ai lui Radu din 1507 fuseseră de față și la înscăunarea urmașului său.

72₂₀. Informațiile lui Odobescu despre Pirvu vornicul Basarab, fratele său Barbu, marele ban al Craiovei și fiii lui nu au fost exacte și complete (cf. și Struțeanu, *ed. cit.*, p. 540—543). El știa din Constantin Căpitanul, *Istoriile domnilor Țării Românești*, în *Magazin istoric*, 1 (1845), p. 152—153 că „acest Neagoe' vodă au fost fecior Pirvului vornicul, nepot de frate banului Barbul Craiovescul" și că „fiind la domnia Radului vodă vîtaf de vinători, foarte căuta, miluia, grija pre Mfon Patriarhul, de la care mare blagoslovenie au luat".

Ceialți doi fii ai lui Pirvu, anume Ilie și Dragomir nu sînt atestați de documente.

73₁. Radu Spătarul din Albești pare să fie Albu vistierul, amintit între boierii lui Radu cel mare de Gh. Șincai, *op. cit.*, p. 113 („Albu tesarariul"), apoi, sub numele de „Albescul boierul muntenesc", cunoscut ca tovarăș al lui Iacșici și Danciul la omorirea lui Mihnea la Sibiu (*ibid.*, p. 121 și 126). Odobescu a schimbat numele de familie Albescu într-o indicație toponimică și a inventat numele de Radu. Episodul batjocorii și uciderii fiicei lui de către Mihnea, nemotivat istoricește, va explica participarea răzbuunătoare a lui Radu spătarul alături de Iacșici, la uciderea domnitorului.

73₂. În descrierea costumului tinerei mirese este vizibilă influența lui C. Negruzzi. Iată cum era îmbrăcată doamna Ruxanda, în navela acestuia *Alexandru Lăpușneanu* : „Peste zobonul de stofă aurită purta un benîșel de felendreș albastru blănit cu samur, a căruia miniee atirna dinapoi; era încinsă cu un colan de aur, ce se închiea cu mari paftașe de matostat, împregiurate cu petre scumpe; iar de grumazii ei atirna o salbă de multe șiruri de mărăgăritar" (C. Negruzzi, *op. cit.*, în *Păcatele tinerețelor*, Iași, 1857, p. 117). Am subliniat elementele vestimentare sau de podoabă comune celor două descrieri.

73₃. „Galbini venetici" este o expresie întilnită în balada *Românul din 4}rue Grozovanul* („Ori eu il-oiu cumpăra [se. calul, n.n.] /De trei ori de galbini venetici/Venetici de cite cincii"). Vezi V. Alecsandri, *Poezii populare*, ed. cit., partea I, p. 29.

73₄. Amănunt luat din D. Cantemir, *Descrierea Moldaviei*, tradus în rom. cit., p. 275 : „Cînd cunună Domniea, atuncea se pune masa în curtea domnească, și mirelui se dă asemenea gugiuman ca și cel domnesc, împreună și un cal, și la masă șade de a dreapta Domnului cu gugiumanul pe cap".

73₅. Vezi *ibid.*, p. 272 : „Și după al nouălea ceas să aduce pe masă un cucoș fript cu pene cu tot iară unul dintre oaspeți intră sub masă și cîntînd ca cucoșul, vestește rāvărsarea zilei".

73₆. *Ibid.*, p. 273 : „Și cînd voesc să iasă pe ușa casii, atunci se stau înainte la ușa cu sabia scoasă frații miresii sau dacă nu au sărbători irați apoi frații părinților ei, și îi popresc stînd în ușa cu sabia curmă în ziși; iară mirele se răscumpără pre sine de la dînșii cu un cal bun sau alt dar ce are la îndemină".

74₁. „Stoica, credinciosul lui vodă" amintit și în cap. I, 84 și este prezentat de Cronicarul anonim (*loc. cit.*, p. 244) drept „svetnicul cel mai mare" al lui Mihnea, de unde titlul de „mare logofăt" pe care îl dă Odobescu.

74₂. „Pe sub cumpăt" (= pe furiș) este o expresie întrebuintă în *Istoria Țării Românești de cînd au descălicat românii*, în *Magazin istoric*, 4 (1847), p. 246. Vezi pasajul reprodus la nota 78₁₀. Expresia intrase însă în limba curent folosită de Odobescu. În *Cuvințare asupra modului cum domnul Dimitrie Sturdza își îndeplinește sarcina de secretar general al Academiei Române*, la 1888, Odobescu afirma : „Primesc cu bucurie și fără de umbra vreunei sfieli, orce luptă din cele la care mă tot împing pe sub cumpăt [subl. ns.], de cîntva timp încoace, neacademicul d-l D. Sturdza (vezi *Convorbiri literare*, 67 (1934), p. 713).

75. Pîrvulești, Basarabi, Banoveți, Craiovești, sînt diferite nume date aceleiași mari familii boierești din Muntenia, care a jucat un important rol politic sub Badu cel mare și domnii următori. Numele familiei derivă din acela al vornicului Pîrvu (Pîrvulești) din înrudirea atestată de cronicari cu Basarabii (v. Neagoie *Basarab*), din titlul de mare ban (Banoveți) și reședința Craiova (Craiovești) deținute de unii membri ai familiei, toate găsite de Odobescu în cele două cronici, a lui Constantin Căpitanul sau cea anonimă, pe care le-a folosit. Aceleași surse prezintă și dușmănia lui Mihnea împotriva familiei Pîrvuleștilor, pe care Odobescu o explică prin uciderea lui Ilie, fiul vornicului Pîrvu : „Ear pre un neam care era mai ales și mai temătoriu de Dumnezeu, căruia îi era numele de moșie Banoveți (adecă Basarăbești) el cu multe amăgeale și știuteale și cu greale jurămînturi se lega cu boiarii cari era de acel neam, că nu-i va omori nici le va face nici o nevoie, și făcu cărți de jurămînt și de afurisenie. Ear el în toate zilele săpa groapă și cugeta cum va face să piarză și neamulu lor, ca să nu se mai pomenească în țeara Panoniei /sc. Daciei, n.n.]” (Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 243—244).

75. Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 244—245, relatează astfel scena sfatului dintre Mihnea și Stoica : „Ear el, fiind îndemnat tot de reutatea minții sale, cheamă pre Stoica, svetnicul său cel mai mare, și intră numai cu dînsul în pimnița domnească, și scoase pre pimniceri afară. Ear cu voia lui Dumnezeu remase un copil care era și el de acel neam ce făcea svat să-l piarză, și dacă văzu pre nedreptul domn că intră în pimniță, el se umplu de frică și de groază, și neavînd unde fugi, intră într-o bute seacă, de se ascunse, că asia tocmi Dumnezeu. Și cum intră în pimniță, Domnulu cu Stoica, începură a se svătui cum și în ce chip vor face să piarză pre acel neam, cugetînd că nu easte nimeni în pimniță să-i auză. Deacii, deacă săvîrși svatul, chemă pimnicarii și le zise să le dea vin de unde va fi mai bun; și deaca beură, eși Domnulu și Stoica, den pimniță veaseli, gîndind că n-au auzit nimeni svatul lor cel hiclean. Deacii după dînșii eși și copilul furișu și nu spuse nimeni nimic, ci-și căută treaba și slușba, pînă află vreame și prilej de spuse părinților și neamului seu celui mai mare, toate lucrurile și hicleșugurile călcătoriuului de jurămînt domn. Deacii ei, deacă auziră asia și cunoscură că sînt adevărate cuvintele lui, ei se adunară de se svătuiră și luară avuție și oameni cît putură, și trecură Dunărea de cea parte și scăpară toți de cursa Michnii vodă călcătorului de jurămînt”. Euga familiei Pîrvuleștilor peste hotare este relatată și de Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 112 : „Cit neputînd suferi s-au ridicat o seamă din boieri, cu banul Barbul Craiovescul și cu frații lui și cu alt neam al lui și au pribegit în Țara Turcească < . . . >, făcînd jalbă la împăratul de răutățile ce le făcea Mihnea vodă”.

76. Dușmănia lui Mihnea împotriva lui Laiotă Basarab (1474—1476 și 1476—1477) ar putea fi explicată prin faptul că acesta îi ucisese tatăl (Vlad Țepeș), dacă Odobescu nu l-ar fi prezentat drept fiul lui Dracea Armașul. În context accentele lui sînt astfel justificate numai de dușmănia împotriva boierilor basarăbești, pe care tocmai hotărîse să-i piardă.

77. Informațiile privind represiunile lri Mihnea sînt luate din Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 112: „Iar Mihnea vodă, pînă a se mazili, dacă pribegiră boiarii, au trimis de le-au prădat casele și le-au

sfărîmat pînă în pămînt, și nu numai casele, ci și bisericile, și minăstirilor, și slugile, și egumenii erau sluțiți de dînsul și căzniți”. Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 245 relatează astfel răzbunarea lui Mihnea : „Era svat păiatul domn, deaca auzi de pribegirea lor, de păreare rea i se schimbă firea și bucuria i se întoarse în tristăciune și-și arată urgia și minia ce avu spre dînșii și alt nimic nu putu să le strice, ci în pismă le-au ars curțile, casele le-au risipit, ear cîți au aflat de acel neam remași, pre toți i-au muncit, cu multe feliuri de munci, pre unii i-au și omorit, și monastirilor care o făcuse ei pre riulu Bistriții din temelie o au risipit, și bisericile svinților Apostoli care o zidise Neagoie socotitoriuului lui svintu Nifon fie de îngroparea morților ear o au sfărîmat, încă și pomii i-au tăiat și i-au desrădecinat, și redică mare goană asupra celui neam blagoslovit. Ear preoților de prin satele lor tuturor le-au tăiat nasurile spre batjocul Bisearicii i se ispitia și se svătua să arză pre toți egumenii de pre la toate monastirile și alte reutați multe vrea să facă”.

77. Odobescu urmează aproape cuvînt cu cuvînt istorisirii lui Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 112, care arată cum Mihnea „lucru puterea la mină, multe răutăți au făcut, boiarii îi omora, îi muncea, avuțiile le lua, cu jupîneasele, cu featele lor se culca, dădii multe punea asupra țării”. La fel Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 243 : „Și cum apucă domn, îndată se desbracă lupul de piele de oae, și-și astupă urechile ca aspi și ca vasiliscul, ear arcul și-l încorda și găti săgeți de a săgeta și sabia și fulgera și mina și-o întărea spre rane. Și prinse pre toți boierii cei mari și aleși și-i muncia cu munci cumplite și le luă toate avuția și se culca toate jupîneasele și featele lor înaintea ochilor lor. Deacii unora le-au tăiat nasurile și buzele, pre alții i-au înecat și pre alții i-au spînzurat ear el în imbogăția și creștea ca chedrule pînă la ceriu, și-și umplea toată viața sa”. Trimiterea la aceste izvoare este așezată greșit de Odobescu, ca referința următoare. Amîndouă au fost deplasate la frazele imediat următoare.

Locul citat din J. Chr. v. Engel, *op. cit.*, I. Theil, p. 192, în legătură cu îndepărtarea Mitropolitului Maxim, este următorul: „Der Serwische Geschichtschreiber Brankowitsch meldet dass der boese Mychne auch den Erzbischof Maxim nicht habe leiden koennen, und dass er zu seiner Entfernung den Vorwand genommen habe, dass den Tuerken, da er ein Zweig des Serwischen Despoten — Stamms waere, sein Aufenthalt in der Walachey entweichen, als er auf eine anstaendigere Art Abschied zu nehmen, die Gelegenheit erhielt. Nemlich Mychne beschloss mit seinen Boerren, gleich seinem Vorfahren Radul, sich mit Ungern in naehere Verbindung zu setzen, und schichte zu dem Ende den Maxim mit Depeschen aus seiner Residenz — Stadt Ardschisch nach Ungern. Maxim uebernahm die Gesandtschaft, richtete den Auftrag aus, erhielt eineschriftliche wuehfaehrige Antwort, trug aber diese nicht selbst nach der Walachen, sondern uebersandte sie durch einen Courier und blieb in Syrmien zurueck”.

Fără îndoială că Odobescu a folosit această sursă prin Șincai, *cit.*, p. 11 : „Istoricul sîrbesc Brancovici pomenește că Mihnea cel curăuș plit pre Mitropolitul Măcsim încă nu l-au putut suferi și numai ca să-l poată depărta de la sine l-au aruncat, ca fiind el din neamul despotului sîrbesc, doară turcii n-ar lua în nume bun rămasul lui în Valahia. Vrînd așa dară Măcsim să se depărteze, i s-au dat privilegiu la aceasta; Mihnea

-s-au sfătuit cu boerii săi să facă strînsă legătură cu ungurii, și pentru scopul acesta, din Argeș, scaunul său, au trimis pe Maccsim cu cărți la unguri. Maccsim au primit solia, au plinit ce i s-au fost incredințat și au dobîndit răspuns în scris de la unguri, care răspuns l-au trimis pe poștă în Valahia, iară el au rămas în Sirmiu".

77.¹⁸ Trimiterea la cele două cronici românești, fiind, cum am arătat mai sus, așezată greșit, informația despre siluirea nepoatei Mitropolitului Maxim provine din Șincai, *op. cit.*, p. 126 și izvorul său Schesaeus, *Euinae Pannonicae, Witenbergae*, 1571, lib. I, vers 364, care arată : „Cum Iaxith Mihnam crudeli peremit, ob decus eraptum sororis germanae illustra pudoris". Iacșici fiind rudă cu familia Brancovici, sora lui este prezentată de Odobescu drept nepoata Mitropolitului Maxim, pentru a se justifica astfel îndepărtarea și fuga acestuia și răzbunarea ulterioară a fratelui victimei. Odobescu se îndepărtează de explicația diferită dată de Șincai uciderii lui Mihnea : „Așa dară nu pentru aceea l-au omorit laksit, pentru că au rușinat pre soru-sa cum scrie Șeseu, ci pentru aceea că vrea să fie domnu Valahiei Danciul, feciorul lui Vladislav V sau Țăpălușu" (*op. cit.*, p. 126) și o urmează pe aceea a lui Schesaeus. Izvorul acestui pasaj din *Mihnea vodă cel rău* a fost stabilit de Struțeanu, *ed. cit.*, p. 547.

77.²⁸ Mircea Ciobanul, confundat de Odobescu cu Mircea, fiul lui Mihnea (cf. nota 68.), s-a căsătorit într-adevăr cu Doamna Chiajna, fiica lui Petru Eareș. Această confuzie între cei doi Mircea, frecventă și în *Doamna Chiajna*, provine din Gh. Șincai, *op. cit.*, p. 186, care, confruntînd o serie de izvoare contradictorii, stabilește identitatea ce i se părea mai probabilă a lui „Mircea III Ciobanul [drept] feciorul Mihnei". De aci decurge și confuzia între Petru cel Tinăr, fiul lui Mircea Ciobanul și Petru Schiopul, fiul lui Mircea, deci nepotul lui Mihnea cel Bău (cf. *infra*, nota 88.¹¹ la *Doamna Chiajna*).

77.³⁸ Cronicarul anonim relatează astfel înlocuirea lui Mihnea (*op. cit.*, p. 245—246) : „Deacii acei boiari drepti pre cari-i ferise Dumnezeu din miinile muncitoriului, de carii se zise mai sus, mearseră la imperăție și spuseră înaintea imperatului toate răutățile Michnii vodă. Ear împăratul, deaca auzi așa și înțelease că sint cuvintele lor adevărate, făci svat dimpreună cu dinșii, socotind în ce chip va putea goni pre Michnea vodă din scaunul Țerei Panoniei [sc. Daciei, *n.n.*] și le puse domn pre Vladul, frațele Eadului vodă, care fusese domn înaintea Michnii vodă, de care s-au spus mai sus, că ei îl cerșură pre acela de la imperatul <... > și le deade imperatul oaste mare și purceaseră <... > Și așa trecură Dunărea cu toată oastea și deacă trecură făcură oastea în 3 pilcuri, și un pilc luă Neagoe, nădesduindu-se spre ruga svintului Țifon, părintelui seu".

78.⁴ Odobescu descrie așezarea mănăstirii Cotmeana după *însemnările* sale din 1860, publicate postum în *Convorbiri literare*, 67 (1934) unde folosește aceleași cuvinte pentru „frumoasa vale a Luminilor, șerpuită de Topolog" (vezi p. 639). Din aceleași informații obținute prin cercetări personale este extrasă nota privind ctitorul (Mircea cel Bătrîn) și restauratorul (Alexandru Ipsilanti). în aceleași *însemnări* el amintește de „temeliile cele clădite de Mircea cel Bătrîn" și de „două pisanii ce sint Ja biserică, amîndouă de la prefacere, pe la 1777" (*loc. cit.*, p. 640).

78.³⁰ *Cronica anonimă*, în *Magazinul istoric pentru Dacia*, t. I, p. 246—247, la care trimite Odobescu, conține izvorul acestui episod povestirii : „Ear Mircea, feciorul Michnii vodă, deacă înțelease așa mearse pre supt cumpăt la monăstirea Cotmeanei, care se chiamă ospțul cel de sară (adecă metochul Coziei), și de năprasnă se făcu gilceamare de oastea lui Neagoe, și auzind acestea feciorul Michnii vodă, dăgrabă numai ce au scăpat cu un fecior al lui Stoica, de care s-au zis mai sus pre o fereastră, noaptea, desculți și descinși și fără ișlice. Ear Neagoe tăia oastea, ear pre cîți nu tăia, pre toți îi prinse vii, numai îi scăpă fecior muncitoriului și al lui Stoica, cum s-au zisu mai sus, desculți și descinși ear armele le-au luat și împacă monăstirea și călugării de frica ce ave Ear feciorul Michnii vodă au mers la tata-seu și i-au spus toate cu mufrică, ear el deacă auzi așa se sperie și zise cătră ei : „Cine au făcut voi aceasta?" Ei ziseră : „Neagoe, vătăful de venători". Aceasta auzi Michnea vodă se umplu de frică și zise : „De vream ce făcu puiul leul așa, dar cînd va veni leul cel mare ce va face?" Și așa se sculă din scaun și fugi în Țeara Ungurească și acolo se deșteptă dintr-acea frică, ear a se respiră prin toată Țeara Muntenească, și nu era nimeni să le ajute".

Este ciudat că Odobescu îl trece drept tovarăș al lui Mircea pe Stoica în timp ce Cronicarul anonim, ca și Constantin Căpitanul (*op. cit.*, p. 1) vorbesc de un „fecior al lui Stoica" sau „o slugă a lui Stoica". Odobescu poate să fi citit acest ultim izvor, modificînd punctuația : „au scăpat numai el [sc. : Mixcea, *n.n.*] cu o slugă a lui, Stoica".

81. Doamna Chiajna apare în acest episod al povestirii datorită confuziei amintite dintre Mircea Ciobanul și Mircea, fiul lui Mihnea. În perioada următoare morții soțului ei, pe cînd se lupta pentru tronul lui Petru cel Tinăr, Doamna Chiajna bate oastea boierilor protivnici la Șerbănești (Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 274). Forma toponimică Șerbănești (în Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 206 și 207 : *Șerpânești* sau *Sărpânești*) este menționată de Constantin Căpitanul (*Șerbănești, op. cit.*, p. 182). „Ero de la Șerbănești" își justifică numele prin folosirea acestui din urmă izvor.

81.³⁵ încercarea lui] Mihnea de a-și relua domnia este relatată de Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 114 : „Ci nu multa vreme au trecut și au venit Mihnea vodă cu oaste de la unguri și s-au bătut cu Vlad vodă și s-au întors rușinat la Sibiiu" și de Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 242—248, care arată că Mihnea „s-au împrietenit cu ungurii și au împletit mîncă hiclene asupra tinerului Vladului vodă și veniră asupra-i; și deacă loviră ostile, ear Danciul marele vornic ajută Vladului vodă (că era el de un neam ear bun și drept) și biruiră pre oastea călcătorului și huncari toriului Michnii vodă și fugiră toți rușinați în Țeara Ungurească".

82. Intervențiile lui Mihnea, prin Stoica, pe lîngă Vladislav al II-lea Vișegrad, ca să obțină sprijin pentru recăpătarea domniei și făgădușele regelui Ungariei sint descrise de Odobescu după o poruncă reșădită către magistrații Sibiului, dată în Vișegrad la 25 mai 1510, reproducută în Șincai (*op. cit.*, p. 126—127) după J. Chr. v. Engel (*op. cit.*, p. 194) urînd Scrisoarea lui Vladislav către sibieni nu ordonă însă protejarea lui Mihnea așa cum o reproduce, rezumînd-o, Odobescu, ci a doamnei, văduva lui Mihnea și a fiului lor Mircea, fiind dată cu peste două luni după uciderea aceluia întîmplata la 12 martie 1510. Iată textul : „Vladislav din r

lui Dumnezeu Craiul Ungariei, Bohemiei, ș.c. înțelepților și luătorilor de samă, credincioșilor nouă iubiți! Vrem să știți că pre mărita doamna văduva voevodului Mibnea, și pre fiul lui, voevodul Mircea, și pre nobilul Stoica prietenul nostru, și pe soțul său și toată familia mai sus numiților i-am primit în crăieasca noastră apărare și osebita clientelă, și poftim și vrem cu deadinsul ca în domniile, ținuturile și țările noastre, fără de primedie, securi și în bună liniște să poată rămânea, ce și celorlalți supuși le-am poruncit prin alte cărți ale noastre. Drept aceea credinșoarei voastre tare vă poruncim ca pre numiții Doamna văduva, și voevodul Mircea, pre ceilalți numiți, și toată casa și familia lor, neatinși, securi și fără de împedecare să-i țineți acolo, în mijlocul vostru, și în cinste să-i aveți, preste acestea de toți să-i apărați și sprijiniți, și să fiți datori în tot timpul a le prinde parte, nici să cutezați altmintrelea a lucra. Din curtea noastră cea din Vișegrad. gioi înainte Rusaliilor (adecă în 25 mai) din anul Domnului 1510".

82. Trecerea lui Mibnea la catolicism este astfel relatată de Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 247 : „Ear Michnea vodă au căzut în eresul hulei Duchului Svînt, că eată cum este tot ținutul Apusului de putrezește cu marele Rîm în ereasele sale, și cum au perit al doilea Julianu călcătoriu pentru închinarea idoliloru, așa și acesta pentru luptarea Duchului Svînt" (aluzie la dogma catolică a purcederii Sfîntului Duh și de la Fiul — „Filio-que"). Textul din *Magazin istoric*, 4 (1847) al Croniceii anonime precizează într-o notă : „Se făcu Michnea vodă papistașiu. Atunce ținea ungunii și sașii legea papistășească".

82. [Gh.]Sincai, [*op. cit.*, voi. II, p. 126—127]. Vezi textul la nota 82.

82. Numele magistraților sibieni și ale celorlalți nobili care frecventau curtea din exil a lui Mihnea sînt luate de Odobescu din Șincai, *op. cit.*, p. 124 („Ioann Horvat din Vingart", *apud* Xiculaus Olahus, in *Hung.*, p. 24), p. 125 („Ioann Agota de Sibiu <... > magistrul cetățenilor, giudecătorii și giurații, cetățenii și consulii", *apud* J. C. Eder, in *Collectione diplomatica*), p. 115 („Ioșa de Som Comitul Timișoarei", *apud* Eder, *ibid.*) etc.

83. Vezi *Epitaful latin* al lui Mihnea, compus de Ioan Salius, reprodus numai cu primele lui două versuri de Șincai, *op. cit.*, voi. II, p. 193 și mai pe larg de Engel, *op. cit.*, I. Theil, p. 193 :

„Regnabam nuper multo cumulatus honore,
Sede parentali splendida sceptru gerens
Ante meam faciem provincia nostra tremebat
Me quoque finitimae pertimere plagae
Predonum fucram domitor, furumque flagellum
Justitiam rigida fortiter ense colens.
Cristigenis volui sociata jungere signa
Inque Byzantinos arma movere lares.
Iam mihi non vires, auri nedue copia fulvi
Defuit, aut quidquid principis aula tenet.
Dum mea gens patrio populit me perfida regno
Turcarum immensa concomitata manu
Cibinium fugi".

O traducere incompleta a epitafului a dat A. D. Xeiopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, ed. a 3-a, voi. IV, Buc, f.a., p. 172 :

„Acoperit domneam eu de cinste și multă și mare
în al părintelui scaun cu strașnicul sceptru în mînă
Toată-a mea țară, de mine, în tremur îmi sta la picioare
Și se temeau de-al meu nume pîn-și vecinele țări.
Hoților moarte fusesem, tilharii simțise-al meu biciu,
Țineam puternic în mînă a cumpenei drepte greu paloș
Cînd mă aruncă din scaun cea gîntă mult înșelătoare
Care pe turci sprijinită mă-ndepărtă la Sibiu".

După cum remarcă Sc. Struțeanu, *ed. cit.*, p. 552, versul: „Inq Byzantinos, arma movere lares", tradus liber de Odobescu prin „dorința d-a scăpa Bizanțul de păgîni" are mai de grabă sensul: „Am voit să pot armele împotriva zeilor protectori bizantini", aluzie la trecerea la catolicism a lui Mihnea și a luptei antiortodoxe în care se angaja un neofit

în călătoria sa la Sibiu din 1860, Odobescu a căutat fără reușă piatra tombală a lui Mihnea, preocupat încă să controleze informațiile date în nuvela sa (v. *însemnări despre monumentele istorice din județele Argeș și Vilcea — călătorie făcută în 1860 din însărcinarea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice*, în *Convorbiri literare*, 67 (1934), p. 6

84. Nicolae Olahul, [*Hungaria, sive de Originibus gentis, regionibus, situ, divisione, habitu atque opportunitatibus, liber singularis*, cap. X, IV, în Mathias Bel, *Adparatus ad historiam Hungariae sive Collegium miscella proumentarum ineditorum partim, partim editorum, sed fugiuntium*, I, Posonii, 1753, p. 24]. Scena uciderii lui Mihnea la care a asistat tatăl scriitorului, este astfel povestită în acest izvor: „In qua multo post tempore, dum quodam die extemplo, a Patre meo, Joanne Horvath a Vingaris, honoris causa ad hospitium deduceretur, quidam *Demetrius Jaxith*, natione Rascianus, ex insidiis subito erupens, eum ineantem, nihilque mali, sub fide publica, metuentem, tribus aut quatuor vulneribus, inter fere manus seducentium, et magnum numerum iussu eius dem, *MyJine*, ne videretur publicae fidei diffidere, incriminans aulicorum, confodit. Hic quoque perpetrato facinare, ad hospitium perpinquum, magno tumultu, et plebe, propter regiam et publicam fidem violatam, in furorem concitata, a quodam, e plebea multitudine, aedes oppugnebat, bombardam petitus, miserabiliter periit". Odobescu a cunoscut desigur textul în traducerea lui Șincai, vd. nota următoare.

84. Relațiunea cea mai completă a uciderii lui Mihnea, pe baza multor izvoare, a găsit-o Odobescu în Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 124—125. „Despre moartea lui Mihnea sau Mihail III Domnul Valahiei așa scrie Anualii bisericeii din Brașov [în notă : *Annales templi Coronensis ad hunc usque annum* ... «în anul 1510, Mihnea voevodul muntenesc se omoară de lăcsitul Sibii». Mai pe larg scrie Nicolae Olahul [în notă : în *Hung.*, p. 24] despre Mihnea, zicînd : «în Sibii nu după multă vreme, cînd din biserica catolică se începea să se înalțească pentru cinstea lui se petrecea de tatăl meu (Ștefan) și de Ioan Horvat din Vingart cătră sălaş, oarecare Dimitrie lăcsit de neamul românesc, sărînd din leaș, cînd nici gîndea, nici se temea ca unul carele era sîcruș credința de obște, pe trei sau patru locuri l-au rănit mai în brațele celor care-l petrecea, și ale curtenilor celor mulți, carii din porunca lui, ca să

se vadă a se îndoi cu gândul despre credința cea de obște, toți era desarmați, și s-au istovit. Iacșit însă după ce au pătrat nelegiuirea, s-au fugărit la sălașul din vecini, și de unul din norodul cel ațîțat, pentru vătămarea securității crăești, și acei de obște, impușcându-se au perit ca un blăstemat». Sigler [în notă : f. 64] încă scrie : «Mibnea feciorul lui Dracula pentru cumplirea și tirania sa cea prea mare fugărind <> se din domnia muntenească, au fugit în Sibii, unde supt treptele de supt arcul de lingă piață fără de veste se omoară din leaș prin Dimitrie Iacșit în 12 martie, zioa S. Grigorie Papei din anul 1510. Iacșit cu soții lui se taie de sibiani, care se răscolise pentru aceea. Mibnea cu cinste se îngroapă în biserica Sinteii Cruci de la Dominicani». Iară Eilstich [în notă : în *Annalibus*, p. 11] zice : «— XIII. Vlăduțu vodă s-au făcut domnu în locul lui prin Pîrvulești, iară Mibnea vodă au fugit la Ardeal în Sibii; pre vremea aceea au venit Dumitru Iacșit și Danciu, feciorul lui Țăpălușu vodă cu cărți de la Craiul și s-au întimpinat cu Mibnea vodă, cînd mergea acesta pe trepte în biserica catolicească, căci se lăsase de legea grecească și se făcuse de legea latinească, unde cei mai sus numiți boieri pre Mibnea acesta l-au izbit de părete. Deci s-au adunat cetățenii din Sibii și amînduror ucigătorilor acestora le-au dat plata sa, stîngîndu-le vieața».

Date mai sumare asupra scenei omorului cuprinde și Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 114 („... la Sibii. Acolo întîmplîndu-se un viteaz, om de ai Vladului vodă, anume Dumitru Iacșaci, întîlnindu-se cu Mihnea vodă într-o ulcioară strîmtă și întunecată, carea ese despre biserica cea mare săsească, au scos șpaga și l-au junghiat”) și Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 248.

84₃. Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 114 : „Deci Iacșag s-a suit în turnul cel înalt și pre fereastră striga : să știe tot omul că au omorît pre Mihnea vodă”. Odobescu transformă deci vorbirea indirectă a izvorului în vorbire directă.

85₅. Constantin Căpitanul, *ibid.* : „Iar un slujitoriu de ai Mihniî vodă, cu o pușcă ghintuită, l-au dibuit și l-au lovit în cap, și așa s-au sfîrșit și Dumitru Iacșag”.

85₆. Participarea lui Danciu și Albescu la omorîrea lui Mihnea este cunoscută de Odobescu din raportul comitelui Petru de Bozin (vezi *infra*, nota 85₂₄), reprodus de Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 125—126.

85₃ [Gh.] Șincai, [*op. cit.*, t. II, p. 124—126]. Toate izvoarele citate de Șincai relatează reacțiunea sibiienilor careucid, într-un act spontan de răzbunare, pe asasinii lui Mihnea (vezi *supra*, nota 84₂₆ și *infra* nota 85₂₄).

85₂₂ [Michael] Sigler, [*Chronologiae rerum hungaricarum, transilvanicarum et vicinarum regionum*, lib. I, cap. V, în Mathias Bel, *op. cit.* t. II, p. 64, *apud* Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 125] : „Mihnea cu cinste se îngroapă în biserica Sinteii Cruci de la Dominicani”.

85₂₄. Ancheta întreprinsă de „judecătorii curții crăiești” (cornițele Petru de Bozin) a fost consemnată în documentul reprodus de Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 125—126 după J. C. Eder (în notă : în *Collectione diplomatica*) : „Noi Comitul Petru, Comitul de Sintul Gheorghie și Bozin, giudecătoriu Curței prea inserinatului Domnului Prințului Vladislav.,

‘ AUTORII ROMÂNII, ’
VECHI ȘI EOMTÎMPORANI

ș hi minim*

A. 1, uli u B F. S c r

MIHNEA-VODĂ CEL R&O

DOAMNA CHIAJNA

Mihnea-vodă cel Râu și Doamna Chiajna - Scene istorice din cronică românești. Edițiunea a V-a, București. Editura librăriei Sococ & Comp.

1894 (facsimil după coperta^interioara)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste, Eomânia

din mila Ini Dumnezeu Craiului Ungariei, Bohemiei ș. c, voevodul Ardealului și Comitul Secuilor ș. c, facem înștiințare că fiind cu unii nobili din Ardeal, vineri după zioa Sintului Papei Grigorie în Sibiu, au venit înaintea noastră Ioann Agota de Sibiu pentru înțelepții și lăutorii de samă magistrul cetățenilor, giudecătorii și giurații, cetățenii și consului și toată comunitatea Sibiului cu cărți de procătorie, și în tipu de tudumană ne-au cuvintat așa : «Că măcar că răposatul măritul Mibnea voevodul muntenesc, după ce au fugit în Ardeal și s-au așezat în Sibiu după legăturile și încredințarea Domnului Craiului nostru și încredințarea și împrumutata făgăduință a domnilor prelaților și baronilor, ar fi trebuit să se țină în pace și de alții încă să se apere, totuși răposatul sdravănu Dumitru lacsit, din sfatul și înțelegerea cu răpoșaii sdraveni Danciul, fiiul repositului Țăpălușu, și cu Albescul, boieriul muntenesc, nebăgînd în samă încredințarea și împrumutata făgăduință a Maiestatei Crăiești și al celorlalți prelați și baroni și a noastră, ba și a sa, care ni-o făcuse nouă despre aceea, împotriva slobozeniei și a împrumutatei făgăduințe a cetății Sibiului, cînd se înturna numitul Mibnea vodă în zioa fericitului Papa Grigorie din parohia cetății cătră sălașul său, atuncea numitul Dimitrie lacsit, luînd cu sine pre unii prieteni și ostași ai săi, înarmați și cu puterea năvălînd asupra lui Mibnea vodă, pre acesta cu vicleșugu, cu înșelăciune și cu cugetată răutate, pre vro cîteva locuri rănindu-l cu moarte amară i-au stins vieața, tocma cu puterea. Ci înțelegînd după aceea cetățenii că nelegiuire ca aceea s-au pătrat în mijlocul lor, și aprinzîndu-se de minie, și deodată făcîndu-li-se milă de Mibnea vodă, după obiceiul lor, fără de vreun rînd, năvălînd pre lăcașurile numiților Dimitrie lacsit și Danciul Țăpălușu, pre ei dimpreună cu vro cițiva prieteni ai lor așîșderea cu amară moarte i-au omorît». Drept aceea numitul Ioann Agota, după ce au tudumănit în persoana sa și în persoanele numiților magistrului cetățenilor, ale giudecătorilor și giuraților și ale toate cetății Sibiului, au poftit ca noi, după cursul legilor, să cercăm oare pe lege s-au făcut aceea de sibiani au nu ? Iară pentru că s-au aflat din experiențe și din mărturisirea care cu giurămînt o au întărit 21 de cetățeni înaintea noastră că numitul Mihnea vodă din cugetată răutate s-au omorît prin numitul Dimitrie lacsit, din sfatul numiților Danciului Țăpălușu și al Albescului împotriva încredințării Domnului Craiului nostru și a celorlalți prelați și baroni ai Crăimei Ungurești și împotriva făgăduinței noastre, ba și împotriva făgăduinței lui Dimitrie lacsit, carea o au fost făcut nouă, și împotriva cădîinților și slobozeniilor și încredințării cetății Sibiului ș.c. .. Din sfatul cel răscopt al nobililor carii au fost cu noi, am giudecat că Dimitrie lacsit, Danciul Țăpălușu, Albescul și ceilalți soți ai lor... pre lege și cu cale s-au omorît. Dat în locul și terminul mai sus însemnat, în anul Domnului 1510 (L.S.). Cetită și îndreptată".

85.²⁵ Vezi porunca lui Vladislav al II-lea către sibieni din 25 mai 1510 privitoare la protecția familiei lui Mihnea, reproducă *supra*, nota 82., după Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 126—127, de unde o cunoștea și Odobescu. Șincai introduce astfel documentul: „După moartea lui Mihnea vodă, Vladislav II, Craiul Ungariei, pre văduva și feciorul lui i-au primit supt apărarea sa, precum arată hrisovul cel cătră sibiani trimis, carele se aduce de prea vestitul Engel [în notă : în *Antiq. Sist. ValacMae*, part. 1, p. 194 seq.]".

85.²⁶ Despre plecarea din Sibiu la Constantinopol a familiei lui Mihnea determinată de „soarta armelor, iarăși protivnică”, Odobescu a luat informații din Gh. Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 127 : „Anul 1511. Dnpă ce au domnit Vlăduț sau Vladislav III Domnul Valahiei, carele urmase lui Mihnea sau Mihail III, un an, scrie Eilștih [în notă : Filstich, în *Annalibus*, p. 12]: „Au venit Mircea (III) Vodă feciorul lui Mihnea vodă din Ardeal, cu mare mulțime de unguri, între carii și între Vlăduț vodă mare războiu s-au făcut în zioa tîrgului din Gherghiță, ci Pîrvuleștii au arătat în bătaia aceea atîta inimă, ciț s-au biruit Mareea Vodă și mulți unguri au picat de sabie, iar Mircea vodă au scăpat peste Dunăre și s-au dus în Țarigrad".

85.²⁹ Odobescu amintește de Mircea Ciobanul ca de un descendent și urmaș al lui Mihnea (cf. *supra*, nota 77.²⁸). Seria domnilor drăculești a figurat într-o notă anexată de Odobescu în primele ediții ale nuvelei sale (vezi *Variantele* în ediția de față). Ea cuprinde cîteva inexactități provenite din cronicile utilizate de Odobescu.

Datele lui Odobescu trebuie corectate după cum urmează : Mihnea cel Bău, 1508 aprilie—1509 octombrie (12martie 1510 este data morții); Mircea Ciobanul, 1545 martie 17—1552 noiembrie; 1553 mai (înainte de 11)—1554 februarie 28; 1558 ianuarie — 1559 septembrie 21; Petru Șchiopul trebuie disociat de Petru cel Tânăr, care domnise între 1551 septembrie 21—1568 iunie (după 8); cel dintii domnește în Moldova între 1574 iunie 14 și 1577 noiembrie 23, apoi între 1578 ianuarie și 1579 noiembrie 21; Alexandru al II-lea Mircea, 1568 iunie 14—1574 aprilie 30, apoi 1574 mai — 1577 septembrie; Badu Mihnea, 1611 martie-mai, apoi 1611 septembrie 12—1616 august și 1620 august —1623 august (după 14); Alexandru Coconul 1623 august (după 14) —1627 noiembrie (după 3). Of. *Domnii din Moldova și Țara Românească pînă la 1859*, în *Documente privind istoria României, Introducere*, voi. I, Buc., 1956, p. 487—491. Indicația privind o domnie a lui Badu Mihnea în Moldova între 1611—1616 concomitentă cu cea din Țara Românească, fusese corectată chiar de Odobescu.

D O A M N A C H I A J N A

« Scena istorică » *Doamna Chiajna* a fost publicată în cinci ediții originale.

Ediția I apare, cu subtitlul « episod istoric », în *Revista Carpaților SL* lui G. Sion (Bucureștii anul I, februarie și martie 1860, tomul I, p. 9—19, 265—281, și mai 1860, tomul I, p. 97—129), tipărită, ca și *Mihnea-vodă cel Râu*, în alfabetul mixt, cu multe grafii false de valoare fonetică (*abiea, asvirli, earba, easă, eată, ernii, isbutiră, isbucnirile, isbinzei, îndăjji, peatra, pept, perdeaoa, primire, pustiu, răsboiului, respunde, românilor, seu, suvea, <se> sgîrci, feară, țirm, vieață*, ș.a.), și cu numeroase greșeli de tipar: « *Anonim* » în loc de « *Anonim* »; « *să-i surute mina* » în loc de « *să-i sărute mina* »; « *Gired* » în loc de « *Ghicea* »; « *obială* » în loc de « *oghial* » sau « *oghială* »; « *beteria* » în loc de « *betegia* »; « *revarsă* » în loc de « *revârșă* »; « *1856* » în loc de « *1556* »; « *Kendis* » în loc de « *Kendi* »; « *înviați* » în loc de « *îmbiați* »; « *boierească* » în loc de « *boierească* »; « *înaintat* » în loc de « *înaintau* »; « *dar* » în loc de « *iar* »; « *apropiat de Dunăre si lipsit de primejdioșii-i mărginași și de orce apărare firească* ».

» Greșeală perpetua, iscată din confuzia pe care o face Odobescu, pînă la ultima ediție (1894), între *obială* și *oghial* sau *oghială*.

în loc de « *apropiat de Dunăre și de primejdioșii-i mărginași și lipsit de orice apărare firească* »; « *perisici* » în loc de « *piersici* »; « *a căru* » în loc de « *a cărei* »; « *armăsăruș* » în loc de « *armăsăruș* »; « *fnamte* » în loc de « *înainta* »; « *agabaniu* » în loc de « *agabaniu* »; « *burdaruri* » în loc de « *fcu/mr-doruri* »; « *#<#as* » în loc de « *Hegias* »; « *rfozedza* » în loc de « *dovedea* »; « *Sân-Georg* » în loc de « *Sân-Georgi* »; « *oricus Christianus* » în loc de « *Oriens Christianus* »; « *vătași* » în loc de « *vătași* »; « *ovestise* » în loc de « *povestirei* »; « *zz părea* » în loc de « *fi pierea* »; « *nepregetată* » în loc de « *nepregetata* »; « *încordâtări* » în loc de « *încordături* ». Se poate presupune că Odobescu nu și-a revizuit textul după culegere.

Merită să fie reținute două amănunte: povestirea are, încă de la început, tot aparatul de note; numerele capitolelor, preced, numai în această primă ediție, titlurile. Deci nu *Mormîntul* - I, *Nunta* - II etc, ci I - *Mormîntul*, II - *Nunta* etc, - cu o excepție ce va deveni regulă: ultimul capitol, în care numărul, — IV, — succede titlului.

Ediția a II-a apare în același an 1860, și în același volum cu a treia ediție a « scenei istorice » *Mihnea-vodă cel Râu*, p. 45—115.

Grafiile, cu neînsemnate excepții, sînt aceleași din ediția întâia. Vechile greșeli de tipar au fost corectate, dar alături de citeva care vor figura pînă la ultima ediție (1894), apar altele, noi: « *sunt* » în loc de « *subt* »; « *tainică* » în loc de « *tainică* »; « *vistierea* » în loc de « *vistieria* »; « *rămăsese* » în loc de « *rămăsese* »; « *Socol* » în loc de « *Socol* »; « *cardac* » în loc de « *ceardac* »; « *rotung* » în loc de « *rotund* »; « *Ancunței* » în loc de « *Ancuței* »; « *mirare* » în loc de « *mirarea* », « *dn* » în loc de « *din* », « *de* » sau « *în* »; « *fereastră* » în loc de « *fereastră* », « *trășurile* » în loc de « *trășurile* », « *Constantin* » în loc de « *Constantin* »; « *riurețului* » în loc de « *riurețului* »; « *pretutinden* » în loc de « *pretutinden* » sau « *pretutindene* » etc.

Deosebirile, deși numeroase față de ediția întâia, nu sînt atît de importante ca deosebirile dintre edițiile a doua și a treia ale « scenei istorice » *Mihnea-vodă cel Râu*: subtitlul « *Episod istoric* » este înlocuit cu anii între care se petrece acțiunea, « *1560—1568* »; sintagma « *cu glas treptat și jalnic* » devine « *cu glas jalnic și treptat* »; « *colnicea malului* » devine, probabil pentru a se evita localizarea greșită a bisericiței lui Bucur, « *colnicea dealului* »; « *roata schimbătoare a soartei omenești* » devine (în primul an după Unire și în prima publicare sub titlul generic *Scene istorice din hronicele românești*) « *roata schimbătoare a soartei românești* »; « *steagurile* » (oastei pedestre) devin, în intenția de-a accentua « culoarea locală », « *prapurele* »; sintagma « *amestecînd cu sunetul jalnic și slăbănogit al tobelor și văietările lor* » scapă de balastul unei conjuncții: « *amestecînd cu sunetul jalnic și slăbănogit al tobelor văietările lor* »; Mănăstirea Radu-vodă nu mai e situată « *afară mult din oraș* », ci se indică doar că era « *afară din oraș* »; Badea Cluciarul, în apostrofa lui din biserica domnească, vorbește mai puțin academic în ediția a II-a, decât în ediția I, spunînd « *Fie-vă rușine, măi fraților să vă spurcați buzele* » în loc de « *Fie-vă rușine, măi fraților, a vă spurca buzele* »; « *l-ați hălăduit* », cu aspect tranzitiv, neobișnuit, devine intranzitiv « *el a hălăduit* »; fraza « *și v-ați colăcit <...> la poalele lui și i-ați lins laba cea mohorîtă* », devine mai puternică prin înlocuirea primului « *și* » cu « *ba* » încă « *ba încă v-ați colăcit <...> la poalele lui și i-ați lins laba cea mohorîtă* »; « *ochii s-au stins* » devine « *ochii-i s-au stins* », indicînd moartea lui Mircea Ciobanul; « *ca mine, ca Badea cluciarul* » devine « *ca mine, Badea cluciarul* », indemnul pierzînd nuanța de sfătoșenie și ciștigînd astfel asprimea potrivită împrejurării; « *se grăbise <...> a călca hotarul țării* » devine « *se grăbise <...> să calce hotarul țării* »; « *obicinuia a călări* » devine, eliminînd hiatul, « *obicinuia să călărească* »; « *prilejul d-a întîlni pe tînăra domniță* » devine « *prilejul d-a întîlni pe domniță* »; sintagma cu înțeles echivoc « *cu pârul în inele* » devine « *cu pârul încrețit* »; omoforul « *semănat cu matostaturi* », care încinge

¹ Vezi, în volumul de față, p. 322.

² Vezi, în volumul de față, p. 268—269.

³ Numărul capitolului ca subtitlu, « *obială* » în loc de « *oghial* » sau « *oghială* »; « *al căru* » în loc de « *al cărei* ».

pieptul lui Andronic Cantacuzenul în ediția întâia, capătă, în ediția a doua, și calitatea obiect de artă: « *semănat cu matostaturi în șatrang* »; garda celor doi « *coconi țarigrader crește*, pentru fastul împrejurării, de la « *patruzeci* » de călăreți turci, în ediția întâia, la « *optzeci* », ediția a doua; « *bogatele daruri de nuntă* » devin « *bogatele odoare sau daruri de nuntă* »; « *bum* » devine « *sponciuri* »; « *cu surguei și cu pințe de birliant* » devine « *cu surgueiuri de birliant* »; « *cu feregele și cu binșur* » devine « *cu feregele și binșur* »; « *nu-și venise bine în simțiri* » devine « *nu-și venise în simțiri* »; « *el trecu Dunărea, la Rușciuc* » devine « *el trecu la Rușciuc* »; no « *Epistolă trimisă de către Crusius, care coprinde povestirea lui Henric Ilarie* » se amplifică: « *Epistolă trimisă de către Crusius, care coprinde povestirea lui Henric Ilarie. Chariere, Negotiations de France dans le Levant, III, p. 741 sq.* »; « *cercase din vreme porțile* » devine « *cercase mai o vreme porțile* »; « *or c-ai mintea ca de prunc* » devine « *or pe semne c-ai mintea ca de prunc* » etc. Alături de aceste modificări de sintagme, figurează numeroase modificări fonetice și morfologice față de ediția întâia, care confirmă ipoteza că Odobescu s-a străduit să dea ediției din 1860 aspectul unei ediții definitive.

Ediția a III-a (1886), care apare concomitent cu a IV-a ediție a scenei istorice *Mihnea-vodă cel Râu*, în același volum, p. 1—79, îndreaptă majoritatea greșelilor de tipar din ediția anterioară, cu excepția celor semnalate mai sus, ca erori perpetue și a citorva greșeli preluate (« *cul* » în loc de « *Socol* »; « *Sân-Georg* » în loc de « *Sân-Georgi* »), dar, din cauza trecerii de la tipar cu alfabet mixt la tiparul cu litere latine și a neatentei corectorilor, face loc altor greșeli: două note bibliografice sînt puse una în locul alteia: « *Sigler, Forgaci* » și « *Engel, Anașcăușilor; Forgaci, Verantie, Șincai* » (p. 91); « *tritoarele* » în loc de « *tritoarele* »; « *și ațilins laba cea mohorîtă* », în loc de « *și i-ați lins laba cea mohorîtă* »; « *jositoare* » în loc de « *jositoare* »; « *țărîna* », în loc de « *țărîna* »; « *albaștri* » în loc de « *albaștri* »; « *căzuse* » în loc de « *căzuse* »; « *zășie* » în loc de « *zăcășie* »; « *luptă* » în loc de « *lupta* »; « *în* » în loc de « *în* »; « *Gracia* » în loc de « *Graecia* »; « *pătrat* » în loc de « *pătrat* »; « *strejar* » în loc de « *stejar* »; « *înine* » în loc de « *mă* »; « *smalț P* », în loc de « *smalț* »; « *ebrei* » în loc de « *evrei* » — prin citirea greșită a semnului **B**; « *domniță* » în loc de « *domnița* »; « *din* » în loc de « *de* »; « *învilită* » în loc de « *învălită* »; « *mila j* » în loc de « *milă* »; « *bolbură* » în loc de « *volbură* » — prin citirea greșită a semnului **b**; « *desiș* » în loc de « *desiș* »; « *mormăi* », în loc de « *mormăind* »; « *icoana* » în loc de « *icoană* »; « *trășură-i* » în loc de « *trășura-i* »; « *evangelistul* » în loc de « *evangelistul* » — prin citirea greșită a semnului *r* (+e+0 ca *ge, gi*, în loc de *ghe, ghi*; « *moldoveanul t* » în loc de « *moldoveanul* »; « *filos* » în loc de « *fălos* » etc.

Tiparul cu « litere strămoșești » (cum numește G. Sion scrierea cu caractere latine) a rează nu o dată grafiile fonetice din primele două ediții. La exemplele date în nota descriptivă anterioară, care se potrivesc și aici, adăugăm citeva exemple extrase din a treia ediție a povestirii *Doamna Chiajna*: « *albaștri* » în loc de « *albaștri* », « *amîndui* » în loc de « *amîndoi* », « *basci* » în loc de « *băscii* », « *busdugan* » în loc de « *buzdugan* », « *fiesce* » în loc de « *fiesce* », « *frățînă* » în loc de « *frățînă* », « *mescioară* » în loc de « *meșcioară* », « *muscele* » în loc de « *muscele* », « *paseri* » în loc de « *pasări* », « *pismasă* » în loc de « *pizmasă* », « *rondurele* » în loc de « *rîndunele* », « *resăritură* » în loc de « *răsăritură* », « *resfrînge* » în loc de « *răsfrînge* », « *restrîște* » în loc de « *răstrîște* », « *Șchiopul* », în loc de « *Șchiopul* », « *țovoarăși* » în loc de « *țovoarăși* », « *se vedea* » în loc de « *se vede* ».

În ceea ce privește morfologia, frecvența oscilațiilor în notarea genitiv-dativului singular și a nominativ-acuzativului plural al substantivelor feminine este identică, și exemplele date în nota amintită sînt valabile și pentru a treia ediție a povestirii *Doamna Chiajna*.

¹ Vezi, în volumul de față, p. 269 și 312-329.

² Vezi, în volumul de față, p. 269 - 271.

³ Vezi supra, p. 306.

⁴ Vezi, în volumul de față, p. 269.

⁵ Cîteva din aceste grafii impunîndu-se în limba literară, au fost admise atît în textul principal cît și în variante.

⁶ Vezi, în volumul de față, p. 269-270.

Afirmațiile din nota despre ediția din 1886 a «scenei istorice» *Mihnea-vodă cel Râu*, relativ la modificările din ediția 1886 față de ediția 1860, se potrivesc, mutatis mutandis, și ediției din 1886 a «episodului» *Doamna Chiajna*. Facem însă două observații: 1. cele «trei-patru îndreptări de fapte» istorice la care face aluzie Odobescu în prefața ediției din 1886, au în vedere îndeosebi textul «scenei» *Mihnea-vodă cel Râu*; 2. «îndreptările» lingvistice și îndeosebi cele stilistice din *Doamna Chiajna* sînt de minimă importanță și mai puțin numeroase decît cele din *Mihnea-vodă cel Râu*. Aceste două observații argumentează ipoteza formulată mai sus despre intenția lui Odobescu de a da aspect «definitiv» ediției din 1860. Desprindem din variante cîteva exemple de modificări stilistice și lingvistice mai semnificative, care deosebesc ediția din 1886 de edițiile din 1860 : «*boierii*»(1886), în loc de «*boiarii*» (1860); «*fusese așezat domn cu sila în iară*» (1886), în loc de «*fusese așezat domn cu sila aici în (ară)*»(1860) ;«*așteptau să le vină*»(1886), în loc de «*așteptau să le vie*» (1860); «*obișnuitul vîers alene* » (1886), în loc de «*obicinuitul vîers alene*» (1860); «*nu vorbi de pomană* » (1886), în loc de «*nu bîrî de pomană* »(1860); «*iată paloșul ce-l va înălța cu capul mai presus de toate capetele voastre* » (1886), în loc de «*iată paloșul ce-l va înălța mai presus de voi toți*»(1860); «*așa îl chema pe tînăr* »(1886), în loc de «*așa îl chema pe tînărul*»(1860); «*cu cîțiva pribegi*» (1886), în loc de «*cu cîțiva din pribegi*»(1860); «*cu disprețul izbîndei pe buze* » (1886) în loc de «*cu disprețul izbînzei pe buză* » (1860); «*se dase <... > pradă* »(1886), în loc de «*se daseră <...> pradă*» (1860); «*în care-și pusesse mari nădejdi*» (1886), în loc de «*în care își puseseră mare nădejde* » (1860) ; «*melancolie* » (1886), în loc de «*melanholie* » (1860); «*favora* » (1886), în loc de «*favorul*» (1860); «*june plăcut, mîndru și bine învățat*» (1886), în loc de «*june plăcut, tînăr și bine învățat*» (1860); «*în laturile caselor*» (1886), în loc de «*în lăturile caselor* » (1860); «*păreți*» (1886), în loc de «*pereți*» (1860); «*drăgălașii ei ochi <...>, muiați într-o rouă de lacrimi*» (1886), în loc de «*drăgălașii ei ochi <...>, muiați într-o rouă de lacrimioare* » (1860); «*atît de scumpă*» (1886), în loc de «*atîta de scumpă* » (1860); «*pînă ce vei simți că ți-a pierit în inimă orce schintei de nădejde* » (1886), în loc de «*pînă cînd vei simți că-ți va pieri în inimă orce schintei de nădejde* »(1860);«*membrană* » (1886), în loc de «*memvrană* » (1860); «*veșmintele sale îl arătau*» (1886), în loc de «*veșmintele sale-l arăta*» (1860); «*scumpe miresme* » (1886), în loc de «*scumpe miroșuri* » (1860); «*eu nu mai am pe nimeni*» (1886), în loc de «*eu nu am pe nimeni* » (1860); «*brațe vînoase* »(1886), în loc de «*brațe vînoase* »(1860); «*înguste brazde de fasole, de praz și de legumă* »(1886), în loc de «*înguste brazde de fasole, de porumb și de legumă* »(1860);«*într-una din mănăstirile Muntelui Atos* »(1886), în loc de «*în mănăstirea Muntelui Atos* » (1860); «*trupul sfîșiat al iubitului ei* » (1886), în loc de «*trupul sfîșiat al iubitului său*» (1860); «*picioarele*» (1886), «*picerile* » (1860); «*o misa pripășită pi la munteni*» (1886), în loc de «*o mișa de la munteni*» (1860) etc.

Ediția a IV-a apare în cadrul seriei «definitive » *Scrieri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, în volumul I, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887, secțiunea II - *Scene istorice din cronicile românești, 1857—1860*, concomitent cu ediția a V-a a povestirii *Mihnea-vodă cel Râu*.

Etimologismul și deprinderile grafice alterează și în această ediție grafiile fonetice din edițiile tipărite în 1860 cu alfabetul mixt: *apasă* în loc de *apasă*; *asvîrlită* în loc de *azvîrlită*; *covîrșește* în loc de *covîrșaste*; *deca* și *deca* în loc de *daca* și *hasnaua* în loc de *haznaua*; *isbîndă* în loc de *izbîndă* ; *isbutiră* în loc de *izbutiră* ; *isnoavă* în loc de *iznoavă* ; *pena* în loc de *pana* ; *paseri* în loc de *pasări*; *pisă* în loc de *pasă* ; *reversă* în loc de *revarsă* ; *sbierînd* în loc de *zbierînd*; *semă* în loc de *seamă* ; *șapte* în loc de *șapte* ; *Smîrdei* în loc de *Zmîrdei*; *snopi* în loc de *deznopi*; *verînloc de vară*; *versînlocăe varsă* etc. Cîteva greșeli de tipar din ediția 1886 rămîn, alături de greșelile «clasice», neîndreptate: notele bibliografice «*Sigler, Forgaci*»

¹ Probabil că aici avem de a face cu o «îndreptare de fapt istoric»; vezi, în volumul de față, p. 271, nota 1.

și «*Engel, Analele săcuilor, Forgaci, Verantie, Șincaib*»(p. 91) se citesc și în ediția 1887 una în locul celeilalte;«*zăcășie* »în loc de «*zăcășie* » ; «*smalțîn* loc de «*smalț*»; «*ebrei*» în loc de «*evrei*» ; «*bolbură* »în loc de «*volbură* » ; «*mormăîn* loc de «*mormăînd* » ; «*moldoveanul*» în loc de «*moldoveanu*»; alte greșeli de tipar, proprii ediției 1887, li se adaugă : «*mînăstirilor*»în loc de «*mînăstirilor* » ; «*bărbat*» în loc de «*bărbat*»; «*în* » în loc de «*în* » ; «*ca* » în loc de «*că*»; «*se*» în loc de «*să*»; «*dimineața* » în loc de «*dimineața* » ; «*sînteau* » în loc de «*scînteau* » ; «*smălțuite* » în loc de «*smălțuite* » ; «*sfărâme* » în loc de «*sfărâme* » ; «*vîrtoasă*» în loc de «*vîrtoasă*» ; «*reînviat*» în loc de «*reînviat*»; «*seamănu* » în loc de «*semănu* » sau «*sămănu* » ; «*țipănu*» în loc de «*țipînd* »; «*fălos* »în loc de «*fălos* »;«*colea* » în loc de «*cole* » ș.a. Dacă deosebirile fonetice și morfologice față de ediția din 1886 sînt numeroase, în esență identice cu cele din povestirea *Mihnea-vodă cel Râu*, în schimb modificările de topică și stilistice sînt minime. Le menționăm pe cele mai semnificative: «*trebuiau acum să le renască nădejdlle și să se asmuț* » în loc de «*trebuiau acum să le renască nădejdlle și să se asmuț* » în loc de «*trebuiau acum să le renască nădejdlle și ale lor înalte rînurî*»(1887), în loc de «*trebuiau acum să le renască nădejdlle și ale lor înalte rînurî*» (1886); «*p-ai lor umeri*» (1887), în loc de «*p-ale lor umeri*» (1886); «*țînd* » (1887), în loc de «*țînd* » (1886); «*plînsion* » (1887), în loc de «*plînsuri*» (1886); «*se auzise* » (1887), în loc de «*se auziseră* » (1886); «*boierii*» (1887), în loc de «*boiarii* » (1886); «*să împartă* » (1887), în loc de «*să împartă* »(1886); «*zărînd* »(1887), în loc de «*văzînd* »(1886); «*mari nădejdi*» (1887) în loc de «*mare nădejde* »(1886); «*s-arătase privirei lui*»(1887), în loc de «*s-arătase privirei sale*» (1886); «*țările Apusului*» (1887), în loc de «*țările Răsăritului*» (1886) ; «*el o iubea cu dragoste tăinuîtă*» (1887), în loc de «*el o iubea cu o dragoste tăinuîtă*» (1886); «*cătau a fi prevăzute*» (1887), în loc de «*trebuiau a fi prevăzute* » (1886); «*cu glasul înecat de lacrimi*» (1887), în loc de «*cu glasul înecat în lacrimi*» (1886); «*porumbei*» (1887), în loc de «*porumbi*» (1886); «*Henricus Hilaris* » (1887), în loc de «*Henric Ilarie* » (1886); «*dedese* » (1887), în loc de «*dase* »(1886); «*frățînă-său*»(1887), în loc de «*frățînăului său* » (1886); «*colcotea* »(1887), în loc de «*clocotea*» (1886); «*printre desișul mărunt*» (1887), în loc de «*dintre desișul mărunt* » (1886); «*apele sale limpezii se joacă* » (1887), în loc de «*apele sale limpezii se joc* » (1886); «*abia-l învelea niște țoale* » (1887), în loc de «*abia-l învelea niște țoale* » (1886); «*Schitul Surpatele*» (1887) în loc de «*Mănăstirea Surpatele*» (1886); «*nervilor*» (1887), în loc de «*nervelor*» (1886); «*zărea în depărtare oștiri numeroase care, dupe caii lor mărunței și părăși*» (1887), în loc de «*zăreau în depărtare oștiri numeroase care, după bărbile zbîrlite ale oștenilor^ după caii lor mărunți și părăși*» (1886). Alte deosebiri între textul din 1887 și textul din 1886 (dupe în loc de *după* etc.) sînt: «*țării*» în loc de «*țarei*», *sub* în loc de *subt*, *carî* în loc de *care*, *galbini* în loc de *galbeni* dar și *galbeni* în loc de *galbini*, *jupan* în loc de *jupîn*, *logodnei* în loc de *logodnii*, *Dunării* în loc de *Dunării* etc), nu pot fi puse toate pe seama «voinei» scriitorului, «colaborarea» tipografului, a corectorului sau a unui eventual copist al manuscrisului fiind, ca în mai toate cărțile lui Odobescu, ipoteză de admis, atîta timp cît lipsește autograful.

Observațiile generale despre a VI-a ediție a «scenei istorice» *Mihnea-vodă cel Râu* se potrivesc și celei de a V-a ediții originale a «episodului» *Doamna Chiajna*, dar, bineînțeles, și exemplele și concluziile pe care le sugerează sînt altele,

Trei greșeli de tipar («*smalțîn* loc de «*smalț*», «*smălțuite* »în loc de «*smălțuite* » și «*măi*» în loc de «*mormăînd*») din ediția 1887 apar și în ediția 1894, care adaugă la greșelile «clasice» propriile ei greșeli: «*sănețe* » în loc de «*sănețe* », «*zomînd* » în loc de «*zornănd* » ; «*tîrtoarele* » în loc de «*tîrtoarele* », «*s-arătase privirea lui*» în loc de «*s-arătase în privirea lui* » sau «*s-arătase privirii lui*», «*se sprijinea cîte două șiruri de stîlpi*» în loc de «*se sprijinea cîte două șiruri de stîlpi*», «*suta*» în loc de «*sută*», «*1564* », în loc de «*1574* », «*a se amestecă* » în loc de «*a se amestecare* ».

Grafiile și oscilațiile fonetice și morfologice fiind în esență identice cu cele din ediția 1894 a «scenei istorice» *Mihnea-vodă cel Râu*, nu adăugăm la exemplele date² altele, dar ci

² Vezi, în volumul de față, p. 272.

³ Vezi, în volumul de față, p. 273-275.

cîteva deosebiri stilistice față de ediția anterioară a povestirii *Doamna Chiajna*, care susțin observația făcută mai sus¹, că textele din 1894 sînt o *ediție nouă* și nu un *nou tiraj* al textelor publicate în 1887 : « *Sus, în casele domnești, <...> stau adunate <...> toate căpeteniile țării* » (1894), în loc de « *Sus, în casele domnești, <...> stau adunați <...> toate căpeteniile țării* » (1887); « *doi coconii tineri <...> cu haine negre și cu fețele obidite* » (1894), în loc de « *doi coconii tineri <...> cu haine negre și cu fețe obidite* » (1887); « *cel mai mare din ei* » (1894), în loc de « *cel mai mare de ani* » (1887), schimbare care înlocuiește nuanța documentară cu o nuanță literară, ce completează aspectul coconului Patru, « *beteag și măruntel la boi* »; « *două copile <...> îmbrodite în maramă negre, ce le ascundeau cu totul obraji* » (1894), în loc de « *două copile <...> îmbrodite în maramă negre, ce le ascundeau cu totul obrazele* » (1887), modificare determinată probabil de precizarea înțelesului vechi al cuvîntului *obraz*, glosat într-o notă din subsolul aceleiași ediții: « *obraze* = figurile unei icoane sau unor persoane de frunte, iar *obraji* înseamnă orice fețe omenești »; « *Dimitrie Cantemir spune, în Descrierea Moldovei, că la înmormîntările domnești călărașii frecau ochii cailor cu praf de pușcă, ca să-i facă a lăcrima* » (1894), în loc de « *Cantemir, Descrierea Moldovii* » (1887); « *clopotile bisericii Ghicedului* » (1894), în loc de « *răsunau clopotile bisericei* » (1887); « *Ghiced, ceea ce pe turcește înseamnă streajă, sentinelă : să numi prima biserică din București, adică actuala biserică Curtea Veche* » (1894), în loc de « *Engel numește această biserică Ghiced, ceea ce înseamnă, mi se pare, pe turcește, sentinelă* » (1887); « *penteu înțiaș dată* » (1894) în loc de « *pentru înția oară* » (1887) elimină hiatul *ia oa* și posibilitatea confundării s.f. *oară* cu forma veche a s.f. *oră*; « *aflînd moartea lui Mircea* » (1894), în loc de « *auzînd moartea lui Mircea* » (1887); « *uneori ochii lor se-ntîlneau, iar dînsa închina atunci capul, ș-un nor de roșată i se lasa pe obraji* » (1894), în loc de « *uneori ochii lor se-ntîlneau, iar ea închina atunci capul, ș-un nor de roșală i se lăsa pe față* » (1887), frază în care înlocuirea pronumelui *ea* cu pronumele *dînsa* pare a fi fost sugerată de repetarea aceluiași pronume, în același alineat, de trei ori; substituirea *roșatăj roșală*, de sensurile deosebite ale celor două cuvinte, primul — îmbujorare, impurpurare, culoare roșie, al doilea — « substantiv odorantă roșie, cerneală roșie »; iar înlocuirea *obraji/față*, fie de sensul vechi al celui de al doilea cuvînt: « persoană (simandicoasă), personaj », fie de sensul popular: « culoare »; « *nimeni era mai temut* » (1894), în loc de « *nimeni nu era mai temut* » (1887); « *șoprurile* » (1894), în loc de « *șoaprele* » (1887); « *șes* » (1894), în loc de « *șep* » (1887); « *dînlauntru* » (1894), în loc de « *dînîntru* » (1887); « *putea cineva să întîlnească* » (1894), în loc de « *putea cineva tottîlni* » (1887); « *și cu vorbe ce-i tremurau pe buze, îi zise* » (1894) în loc de « *și, cu buzele tremurînde, îi zise* » (1887); « *se încercă ca să-și urmeze zilnicile-i lucrări* » (1894), în loc de « *se încercă a-și urma zilnicile-i lucrări* » (1887); « *minile-i recite tremurau de pare că pierduse îndemînatica lor agerime* » (1894), în loc de « *minile-i reci și tremurînde pare că pierduse îndemînatica lor agerime* » (1887); « *o femeie a doamnei Chiajna* » (1894), în loc de « *o femeie a doamnei Chiajne* » (1887); « *să scrie* » (1894) în loc de « *a scrie* » (1887); « *putînd fustanelă filfăitâ și strînsă pe solduri* » (1894), în loc de « *putînd fustanelă filfăitâ și strînsă la mijloc* » (1887); « *tuzluci* » (1894), în loc de « *colciaci* » (1887); « *unul din dregătorii cei mari* » (1894), în loc de « *unul din nalții dregători* » (1887); « *sînta masă* » (1894), în loc de « *sînțita masă* » (1887); « *izbind pe protivnic cu umerii de pămînt, îl culca pe spate dinainte-i* » (1894), în loc de « *izbind pe protivnic la pămînt, îl punea în genuunchi dinainte-i* » (1887); modificare propusă, probabil, de pedagogie : « *într-o dulce și nevinovată sărutare* » (1894) în loc de « *într-un dulce sărutat* » (1887); « *vasul începu să șovăiască* » (1894), în loc de « *vasul începu a șovăi* » (1887); « *înălță ochii la cer* » (1894), în loc de « *înălță ochii către cer* » (1887); altă modificare propusă de pedagogie : « *cîte neprețuite, încîntătoare și nevinovate desmierdări* » (1894), în loc de « *cîte neprețuite și încîntătoare desmierdări* » (1887); « *Riul, cu apele sale galbu* » (1894), în loc de « *Riul, cu apele sale galbine* » (1887); « *Cea dintîi grijă a Radului și a domniții, cît se văzură sosiți în umilitul și singurul lor adăpost, a fost, dar, de a cere binecuvîntările legii noastre creștinești și de a încheia pe dată, -n biserică, a lor de veci unire. Un preot unchiaș dintr-un biet cătun învecinat îi cunună în taină, fără ca de alt-* »

¹ Vezi, în volumul de față, p. 272.

minteri dînsul să cerceteze cumva cine ei sînt; destul îi fusese cuviosului pustnic să vadă că, într-o toată, și flăcăul și fecioara erau așa bine potrivii încît de la Dumnezeu li se cădea să fie, pe această lume, ca și-n vecie, uniți și fericiți » (1894), amplă paranteză, îmbicsită de morală pedagogică inexistentă în ediția din 1887 și în edițiile anterioare (1860 și 1886), inutilă din punct de vedere estetic, ca și toate celelalte intervenții moralizante, al căror caracter postîș și trădat de însăși textul ediției din 1894 : în capitolul *IV — Pustnica*, Ancuța, prăvălită, cu fruntea în țărîm dinaintea Chiajnei, clamează : « iartă-mă, maică, <...> iartă-mă, căci cu amarnice dureri am ispășit, vai ! și eu, *vinovata-mi* îndrăzneală, *păcătoasa-mi* rătăcire!... »; « *Ancuța se aruncă peste trupul sfișiat al soțului ei* » (1894), în loc de « *Ancuța se aruncă preste trupul sfișiat al tubitului ei* » (1887); « *căii săreau în două picioare, nechezînd speriați, cu urechea ciulită* » (1894), în loc de « *căii săreau în două picioare, nechezînd speriați, cu urechea dreaptă* » (1887); « *calul de Misir* » (1894), în loc de « *calul de la Misir* » (1887); « *lipcanul gonaci* » (1894), în loc de « *aprodul gonaci* » (1887); « *un viers <...> mai dulce sunător decît glasurile omeneshi* » (1894), în loc de « *un viers <...> ce suna mai dulce decît glasurile omeneshi* » (1887); « *cugetele lor biruite de asprimea nemblînzitilor lor stăpîne* » (1894), în loc de « *cugetele lor biruite de nemblînzita lor stăpînă* » (1887); « *se zărea în depărtare ostași numeroși* » (1894), în loc de « *se zărea în depărtare oștiri numeroase* » (1887); « *un falnic cort rotat, de covor alb, cusut peste tot cu fir, legat jurîmprejur de martaci poleiți și-nponat cu un mățug de aur* » (1894), în loc de « *un falnic cort rotat, de covor alb, cusut cu fir și legat jurîmprejur cu țărushi poleiți* » (1887); « *Dumbravă <...>, desprinzînd ghioaga de la briu, o-nvîrt de cîteva ori cu brațu-i vînjos* » (1894), în loc de « *Dumbravă, <...>, desprinzînd ghioaga de la briu o-nvîrt de cîteva ori cu brațu-i vîrtos* » (1887); « *Chiajna căzu răsturnată pe spate, ș-atunci îndată <...> încercă să se ridice în coate* » (1894), în loc de « *Chiajna căzu răsturnată pe spate, ș-atunci îndată <...> încercă să se ridice în genuunchi* » (1887); « *fugeau muntenii care încotro putea* » (1894) în loc de « *și fugeau muntenii care unde putea* » (1887).

Exemplele date demonstrează că modificările din ultima ediție a « episodului » *Doamna Chiajna* sînt, cu cîteva excepții, mai puțin bine inspirate decît modificările din a VI-a ediție a « scenei istorice » *Mihnea-vodă cel Rău*, și constituie, de bună seamă, un nou argument, alături de cele expuse în paginile notei anterioare \ în favoarea alegerii textului din ediția 1887 ca text de bază al ediției de față.

SIGLE

- A** — ediția I, publicată sub titlul *Doamna Chiajna — Episod istoric*, în *Revista Carpații* București, anul I, tomul I, februarie-martie; tomul II, mai, 1860¹.
- B** — ediția a II-a, publicată în volumul *Scene istorice din hronicele românești. — Mihnea-vodă cel Rău. — Doamna Chiajna*, de A. I. Odobescu. București, Libreria A. Daniilopolu, 1860, p. 45-115.
- >C** — ediția a III-a, publicată în volumul *Scene istorice din cronicile românești. — Mihnea-vodă cel Rău. — Doamna Chiajna*, de A. I. Odobescu. Edițiunea 3-a. Craiova, Editura librăriei S. Samitca, <colecția> «Biblioteca literară», 1886, p. <I—II> + 1—79².
- D** — ediția a IV-a, publicată în «ediția definitivă» *Scrieri literare și istorice* ale lui A. I. Odobescu, volumul I, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887, în secțiunea «*Scene istorice din cronicile românești, 1857—1860, Mihnea-vodă cel Rău—Doamna Chiajna*, p. 105-175.

¹ Vezi, volumul de față, p. 275.

² Pentru indicații bibliografice suplimentare, vezi, în volumul de față, p. 60b.

³ Relativ la această paginație, vezi supra, p. 269.

P - lecțiuni stabilite prin conjectură.

V A R I A N T E

87

2 1560-1568 **DECB**; Episod istoric A || 3 I PA; eroare; Mormintul **DECB** || 4 Mormintul PA; **eroare**: I **DECB** \ 5 bisericeii DC; bisericii 2 și 3A || 6 jalnic și treptat **DECB**; treptat și jalnic A i dealului **DECB**; malului A || 7 rătănită **DCBA**; rotunjită £ || 7—8 bisericiuței **DCBA**; bisericuța **E** || 9 februarie **DEBA**; februarie **C** || 10 luni **DCBA**; lunii **E** || 11 boierii **DEC**; boierii **BA** || 12 cari **DA**; care **E**; carii **CB** || 13 în țară, -i urziseră **DC**; în țară, îi urziseră **EBA** \ l j 16 cu sila în țară **DEC**; cu sila aici în țară **BA** || 18 pe boieri -i bintuia **DC**; pe boieri îi bintuia **E**; pe boieri îi bintuia **BA** || 19 tătine-său **DECB**; tătina-său A || 20 nemblinzită D; neimblinzită **ECBA** || 21 sub **DEC**; **scris**: supt £; subt A || 22 să le vină **DEC**; să le vie **BA** || 23 românești **DECB**; omenești A || 24 le **DEC**; **omite în BA** JJ 25 nădejdiile JD£; nădejdiile C B A | | și să se asmuță ale lor nalterivniri **DE**; și ale lor înalte rivniri **C**; ș-ale lor înalte rivniri **BA** jj JJ 27 tăriei **DCBA**; tării JJ 29 Constantin Căpitanul, Cronicarul anonim și Engel **DCB**; Constandin Căpitanul, Cronicarul anonim și Engel A; **omite în E** || 30 Engel **DCBA**; **omite tne** \ * **Note lexicale în E**: — Pribegiți = expatriați. — Beșlii = ostași călări, de neam tătăresc, în slujba turcilor. — Pristăvire == răposare. ||

88

6 streșine **DEC**; streșini **BA** j adunați **DCBA**; adunate **E** || 8 întii **DECB**; întii A j și începură **DECB**; și-ncepură A | obicinuitul **DEBA**; obișnuitul C j viers **DECB**; **scris**: vers A | j 9 cîntecele **DEC**; cîntecile **BA** | de îngropăciune **DECB**; de-ngropăciune A | lătura **DC**; laturii **EBA** | se întindea **DEC**; se-ntindea **BA** || 10 prapurele **DECB**; steagurile A | sănețele în jos **DC**; sănețele în jos **EB**; sănețele-n jos A jj 11 boierii **DEC**; boierii **BA** | p-ai **DE**; p-ale **CBA** | J 12 ținind **DE**; țiind **CBA** \ mini **DEC**; miini **BA** | sta **DEC**; stau **BA** || 14 căreia **PA**; **corupt**: cărui **DECB** | j 15 inimei **DCBA**; inimii £ || 16 strașnică **DECB**; **scris**: strajnică A jj JJ 17 mindru în sus **DECB**; mindru-n sus A (j 18 ale **DEC**; al **BA** | j 19 dupe **DEC**; după **BA** || 20 vechimei **DCBA**; vechimii **E** || 22 fețe **DCBA**; fețele £ || 23 de ani **DCBA**; din ei **E** | j 27 ascundea **JDC**; ascundeau **EBA** || 27—28 obrazele **DEBA**; obrații £ || 28 plinsori **DE**; plinsuri **CBA** || 30 Dupe D; După **ECBA** || 31 amestecînd, cu sunetul jalnic și slăbănogit al tobelor, văietările lor **DECB**; amestecînd, cu sunetul jalnic și slăbănogit al tobelor, și văietările lor A || 32 se îngrijiseră **DECB**; se-ngrijiseră A || 34 jălire **DECB**; jelire A | J 36 a se împlini

* **corupt**: ștreșine **D**.

DECB; **SL** se-implini A || 38 boier **DEC**; boiar **BA** | boiernaș **DEC**; boiernaș **BA** || 39 Cantemir Descrierea Moldovii **DCBA**; Dimitrie Cantemir spune, în Descrierea Moldovei, că, la înmîntările domnești, călărașii frecau ochii cailor cu praf de pușcă, ca să-i facă a lăcrima **E** || Constantin **DECB**; Constandin A | Mănăstirii **DE**; Mănăstirei **CB**; Monastirei A | 41 f **PEA**; **scris**: fiul **DCB** \ afară din oraș **DECB**; afară mult din oraș A || * **Note lexicale în** — Meterez = întărire, fortificație. — Aprozi = servitorii dregătorilor judecătorești Prapure = steagurile diferitelor cete de ostași. — Sănețe¹ puști. — Boierii de taină boierii cei mai de frunte, consilierii domniei. — Plioapă = capacul sicriului. — Buzduganul = sceptrul domnesc. — Coconi = fii de domni și de boieri. — Boi = trup, statură. — Alaiul = cortegiul. — Vecin = țăran plugar. — Brăslaș = meseriaș, făciad parte dintr-o braslă sau ciorăniș. — Scutelnic = contribuabil scutit de birul către stat, cu condițiune să-1 plătească în muncă la vreun boier. ||

89

3 iarăși **DECA**; iarăș **B** | bisericeii **DC**; bisericii **BA**; bisericii Ghicedului **E** || 4 și în **DEC** și-n A | dintre **DEBA**; dintre **C** \ 6 sintul **DE**; sfîntul **CBA** || 7 dupe **D**; după **ECBA** | j boieri **DEC**; boieri J5A || 11 se auzise **DE**; se auziseră **CBA** \ zornăind **DCBA**; **corupt**: zornăind **E** | slujbei **DCBA**; slujbii **E** || 14 să vă spurcați **DECB**; avă spurca A | mini **DEC**; mini **BA** jj 17 el a hălăduit **DECB**; l-ați hălăduit A | ba încă **DECB**; și A || 18 tîrtoarele **DCBA**; **corupt**: tîrtoarele **E**, **corupt**: tîrtoarele **B** | și i-ați **DEBA**; **corupt**: și ați **C** | j 20 josiitoarea **DECB**; **corupt**: josiitoarea **C** | ochii i s-au stins **DEC**; ochii-i s-au stins **B**; ochii s-au stins A | putea **DEC**; puterii 2?A || 21—22 ca mine, Bădea cluciarul **DECB**; ca mine, ca Bădea cluciarul A | j boieri **DEC**; boieri **BA** | țării **DEBA**; țării **C** j carii **DECB**; cari A | năprasnica **DCB**; praznica **EA** || 24 minile **DEC**; miinile **BA** || 27 se răpezi **DE**; se repezi **CBA** || 31 dezbină **DEC**; dăzbinări **BA** j 32 ogheal **P**; **eroare**: obială **DECB** jj 33 să rămînă **DE**; să rămînă **CBA** | j 34 ghearele **DECB**; ghearele A | să o jăfuiți **DEC**; s-o jăfuiți **BA** | dupe D; după **ECBA** | j 35 fiul **EBA**; **scris**: fiiul **DC** || 37 arăta **DECB**; arăta A jj 39 Neguțătorii străini **DCBA**; Gelepi=neguțătorii străini **E** \ 40—41 Engel numește această biserică Ghiced, ceea ce însemnează, mi se pare, pe turcește, Sentinelă **D**; Ghiced, ceea ce pe turcește însemnează Streșine Sentinelă, să numi prima biserică din București, adică actuala biserică Curtea Veche **E**; Engel numește această biserică Ghiced², ceea ce însemnează, mi se pare, turcește, Sentinelă Sentinelă Engel numește această biserică Ghiced³, ceea ce însemnează, mi se pare, turcește, Santin **BA** jj * **Note lexicale în E**: — Năsălia = targa pe care se așează sicriul, cosciugul. — Prohod = rugăciunea morților. — Poposit = abia sosit. — Hălăduire = răbdare, menținere. — Mohor = roșită, pătată cu sînge. — Cluciar = boierie veche; cluciarul comanda ostași călări, ciorăniș. — Numirea de cluciar însemnează, slavonește, chelar. — Năprasnic = groaznic, plin de ură. — Ogheal⁴ = plapumă. ||

90

1 dispreț **DEC**; dispreț **BA** | adăogi **DEC**; adaogă **BA** || 3 Aolău **DC**; Aoleu **E**; Haolău **B** | j soldîș **DECB**; soldîș A || 4 vorbi **DEC**; birfi **BA** || 5 lumei **DCBA**; lumii **E** || 7 boierii **D** | j boierii **BA** | j 9 minile **DEC**; miinele **BA** | fiu-său **PEBA**, **scris**: fiu-său **DC** | j 11—12 ce-l

¹ **corupt**: Sănețe **E**.

² **scris** d'între în **D**. *Cum grafia obișnuită, pentru această formă, este, în ediția **D**, dintre și în **D**, pentru dintre este d'între, presupunem că, în **D**, dintre este o formă coruptă: avînd sub o formă coruptă, în loc de d'între, a cules, probabil, d'între.*

³ **corupt**: Giced **C**.

⁴ **corupt**: Gired **A**.

⁵ **eroare**: Obială **E**.

Înălța cu capul mai presus de toate capetele voastre *DE*; ce-l va înălța ca capul mai presus de toate capetele voastre *G*; ce-l va înălța mai presus de voi toți *BA* || 12 pierd *DE*; pierz *CBA* || 13—14 Sfințiile-voastre *DEC*; Sfinția-voastră *BA* || 15 zângănitura *DE*; zângăitura *CB*; zângăietura *A* (turbate *DE*; turburate *CBA* || 19 deșeartă *DEC*; deșartă *BA* || 21 ne-obicinuit *DEBA*; neobișnuit *C* \ 23 găitane *DEC*; găietane *BA* || 24 genunchi *DEC*; genuchi *BA* | 30 pentru întâia *DC*; pentru întâiaș *E*; pentru-ntia *BA* || 34 ingenuchiat *DBA*; ingenunchiat *EC* \ coprins *DCBA*; cuprins *E* || 36 să împartă *DE*; să împartă *CBA* [ce în pieptu-i se indoise *DEC*; ce se-ndoise în pieptul lui *BA* || 37 își veni-n simțiri *DEC*; își veni în simțiri *BA*] albaștri *DEBA*; *scris*: albaștri <corupt: albstri> *C* || 38 sub *DEC*; subț: *BA* || 39 iubirei *DCBA*; iubirii *E* || 40 zărind *DE*; văzind *CBA* | dinainte-i *DEC*; dinainte-i *BA* || 40—41 ce invederat *DCE*; ce-nvederat *BA* || * *Note lexicale în E*: — Moșie = patria, țara se numea așa în vechime. — Jupan și jupanită erau titluri ce se dau vorbind cu persoanele hoieresti. — Lefegii = soldații tocmiți cu simbrie. — Gioarici=pantaloni strimți. — Samur=o blană scumpă. — Surguci = copcă și peniță formată de pietre scumpe, care se punea la căciulile boieresti. — Zăbranic <corupt: zăbrarnio = stofă de lână foarte subțire și străvezie. J

91

8 tinăr *DEC*; tinărul *BA* || 10 rămăsese *DEC*; rămase *BA* j mîni *DEC*: mîini *BA* || 12 auzind *DCBA*; aflind *E* | J 13 cițiva pribegi *DEC*; cițiva din pribegi *BA* | să calce *DECB*; a călca *A* || 14 disprețul *DEC*; desprețul *BA* | izbindei *DEC*; izbînzei *BA* | buze *DEC*; buză *BA* \ hotăririle *DEC*; hotăririle *BA* || 15 răsipindu-se *DEC*; risipindu-se *BA* || 17 fiul *PEBA*; *scris*: fiul *DC* | boier *DEC*; boiar *BA* || 18 trămîsese *DEC*; trimîsese *BA* | J 18-19 Izabela *PBA*; *scris*: Isabela *DEC* || 19 Cluj *PE*; *scris*: Cluș *DCBA* | octomvrie *DEBA*; octombrie *C* || 20 cu înalte *DEC*; cu nalte *BA* || 24 Francisc Kendi *DEC*; Franțisc Kendi *B*; Franțisc Kendis *A* \ 28 boierului *DEC*; boiarului *BA* || 29 fiul *PEBA*; *scris*: fiiul *DC* || 29—30 părintești *DEC*; pamîntești *BA* || 30 boierii *DEC*; boiarii *BA* | cari *DCA*; care *E*, carii *B* || 31 sosise *DECB*; sosiseră *A* || 32 minile *DEC*; miinile *BA* || 33 împotriva *D E C*; improtiva *BA* || 36 boierilor *DEC*; boiarilor *BA* || 37 care *DEC*; ce *BA* | fiul *PEBA*; *scris*: fiiul *BC* | ei *DEC*; său *BA* | Patru *PECBA*; *corupt*: Petru *D* || 38 boieri *DEC*; boiari *BA* || 39 lesne-1 va răsipi oștirea ei *DEC*; lesne il va risipi oștirea sa *BA* | trâmise *B B C*; trimise *BA* j | 40 împotriva-le *DEC*; improtiva-le *BA* || 41 Sigler, Forgaci *PBA*; *eroare*: Engel, Analele săcuilor, Forgaci, Verantie, Șincai *DC*; *omite în E* || 42 Engel, Analele Săcuilor, Forgaci, Verantie, Șincai *PBA*; *eroare*: Sigler, Forgaci *DC*; *omite în E* || * *Note lexicale în E*: — Vornic==primul-ministru al vechilor domni din Țara Românească. — Sol = ambasador. — Năzuire și năslire = dorință, aspirațiune, gînduri mari.— Graf = comite, titlu de nobleță din țările apusene. — Țarigrad = Constantinopol. — Vistieria = averile, bogățiile unei țări, dar și ale unui particular foarte avut. — Pogribanie = inmormintare. — Oblicind = auzind, aflind. — Marele sârdar o căpetenie de oști românești, în vechime. ||

trofului, de aceea presupunem că lecțiunea corectă este își veni în simțiri, ca în *A*, și nu își veni-n simțiri, ca în *DEC*. Mai mult, s-ar putea ca în *DEC* varianta își veni-n simțiri, mai puțin eufonică și echivoca *L* rostire, să provină din această greșală de tipar.

¹ *corupt*: sunt *B*.
² *scris*: Vorgaci *A*.

1 Romaneștii *DEC*; Romanești *BA* | Dimbovița *DCBA*; Dimbovița *E* \ 4 boieri *DEC*; boiari *BA* | 6 Rușciuc *DEC*; Rușciuc *BA* | 7 pre *DC*; pe *EBA* \ i 10 Boierii *DEC*; Boiarii *BA* | despre *DEC*; *omite în BA* \ acestea *DEC*; aceasta *BA* || 12 Șerbăneștii *DEC*; Șerbănești *BA* | 13 subț *PEBA*; sub *DC* || 15 încălecată *DEC*; încălicată *BA* | 16 pe *DEBA*; de *C* || 18 îmbiaș *DEC*; inviași *A* | invierșunata *DEC*; inverșunata *BA* || 19 pre *DCBA*; pe *A* || 19—20 vrăjmași *DE*; vrăjmaș *B*; *scris*: vrășmași *A* || 20 pîriu *DECB*; *scris*: pîn>u *A* || 21 boierească *DECA*; boiarească *B* | pieriră *DECB*; pieiră *A* || 23 boierii își *DE*; boierii-și *C*; boiarii își *BA* | 24 se daseră *DEC*; se daseră *BA* | fuseseră *DEC*; fuseseră *BA* || 26 care-și *DEC*; care își *BA* | puseseră *DEC*; puseseră *BA* | mari nădejdi *DE*; mare nădejde *CBAJ* care *DEC*; carele *BA* || 30 *II PA*; *eroare*: Nunta *BBCB* || 31 Nunta *PA*; *eroare*: *II DECB* \ 32 carii *DCBA*; care *E* \ 33 sint *PEBA*; *scris*: sunt *BC* | cari *D*; care *E*; carii *CBA* || 34 cu o *DEC*; c-o *BA* | 35 zăcășie *PEBA*; *corupt*: zăcași *DC* | care în *DECB*; care-n *A* || 36 Constantin Căpitanul, Cronicarul anonim *DCB*; Costandin Căpitanul, Cronicarul anonim *A*; *omite în E* \ 37 Idem *PA*; Constantin Căpitanul, Cronicarul anonim *DCB*; *omite în E* \ 38 Idem *D*; Constantin Căpitanul, Cronicarul anonim *CB*; Costandin Căpitanul, Cronicarul anonim *A*; *omite în E* \ * *Note lexicale în E*: — Roșiorii, ferentarii și lefegii erau diferite corpuri de oaste românească. — Crucile de pedestrași=erau împărțirile pedestrelor trimei, cum sint <*scris*: sunt> azi companiile de infanterie. — Spahii = oaste călărească. — Zale = impletitură de verigute de fier, spre a servi trupului ca apărare.—Hange = sabie scurtă și incovoiată. — îmbiași = însuflețiți, animați, încurajați. — Zăcășie = invierșunare, răutate îndărătnică. ||

93

2 sint *PEBA*; *scris*: sunt *DCI* cuprinși *DEC*; coprinși *BA* | melancolie *DEC*; melanholie *BA* | 5 acesta *DECB*; acestora *A* || 8 împotrivirea *DEC*; improtivirea *BA* | să *DECB*; se *A* || 9 bunăvoința *DEC*; binevoința *BA* | trâmîterea *DEC*; trimîterea *BA* || 11 galbini *DE*; galberii *BA* | la început *DECB*; la-nceput *A* | subț *DCBA*; sub *E* \ 12 sub *DE*; subț *CBA* \ 13 Ștefan *P*; *scris*: Ștefan *DECB* *A* | fiul *PEBA*; *scris*: fiiul *DC* || 15 izbutise *DEC*; izbutiseră *B* | j 16 cercară *DEC*; încercară *BA* | boierii *DEC*; boiarii *BA* || 17 dirapene *DEC*; scriștrăpene *BA* | 18 răsipiți *DEC*; risipiți *BA* j rămăsese *DECA*; *corupt*: rămăsese *B* || 19 boieri *DEC*; boiari *BA* || 20 să se închine *DECB*; să se-nchine *A* || 21 Socol *DECA*; corupșocul *B* || 22 ademenise *DECB*; adimenise *A* || 27 sfărîmau *DECB*; *scris*: sfbrbmau *BA* || 30 răsăritură *PE*; *scris*: resăritură *DCB*; tresăritură *A* | inimei *DCBA*; inimii *E* | puteau *DEBA*; putea *BA* || 32 dulce-ncintare *DE*; dulce-ncintare *CBA* | la *DEC*; pe *BA* || 33 pășea *DEBA*; pășea-n *C* || 34 pentru întâia *DC*; pentru întâiaș *E*; pentru-ntia *B*; pentru-ntia *A* oară *DCBA*; dată *E* \ s-arătase privirei lui *D*; *corupt*: s-arătase privirea lui *E*; s-arătase privirea sale *CBA* || 35 ea *DCBA*; dinsa *E* || 36 roșală *DCBA*; roșată *E* | față *DCBA*; obraji *E* || 37 fericirei *DCBA*; fericirii *E* || 38 genunchii *DEC*; genuchii *BA* || 39-40 Raportul ambasadorului Wysz, de la mai 1568, citat de Hamer în Istoria împărăției Otomane *DCBA*; *omite în E* \ 41 Istoria Țării Românești, tipărită grecește de frații Tunuzli *DCBA*; *omite în E* \ Cronicarul anonim, în Magazinul pentru Dacia, IV *DC*; Cronicarul anonim, în Magazin pentru Dacia IV *B*; Cronicarul anonim, Magazin pentru Dacia, IV, *A*; *omite în B* || 43 Constantin Căpitanul și Cronicarul anonim *DCBA*; *omite în E* \ * *Note lexicale în E*: —Zăbavnic=întirziat. —Miere capeșă și dăunoasă = femeie cu mintea deschisă și stăruitoare precum și cu voința neînclătinată. Haraciul = birul ce-l plăteau țările supuse turcilor. — Asprii = bani mărunți

¹ lecțiuni ipotetice: s-arătase privirei lui sau s-arătase-n privirea lui sau s-arătase în privirea lui.

argint, astfel numiți dintr-o vorbă grecească, care înseamnă albi.—Vel portarul împărăției = marele îngrijitor al Porții, adică al palatului guvernamental din Constantinopol. — Hatîșerîful = ordin al sultanului turcesc. — Se învirtețiră — se întoarseră. ||

94

1 și, îngrozit *DEC*; și,-ngrozit *BA* || 2 ispitei *DCBA*; ispitii *E* || 3 mie *PBA*; *scris*: miie *DEC* | 5 epocă *DEC*; epohă *BA* || 6 coprinse *DCBA*; cuprinse *E* || 7 prietinie *DECA*; prietenie *B* | apusane *DCBA*; apusene *E* | simțise *DEC*; simțiseră *BA* || 8 a se sluji *DECB*; a se sluji *A J* cari *D*; care *ECBA* | să *DEC*; se *BA J* europene *DEC*; evropene *BA* || 9 osmanliii *DCBA*; osmanliii *E* || 10 primire *P*; *scris*: priimire *DECBA* || 11 Mohamet *DEB*; Mahomet *CA* | Suleiman *DECB*; Soleiman *A* | 12 cari-și *DC*; care-și *E*; carii-și *BA* | lepădase *DEC*; lepădaseră *BA* | ajunsese *DEC*; ajunseseră *BA* || 13—14 Mahomet-Socoli *DEC*; Mahomet-Socoli *BA* || 17 Geafar-pașa *DEC*; Geafer-pașa *BA* || 20 Se înțelege *DEC*; Se-nțelege *BA* | 21 cari *DC*; care *E*; carii *BA* | dupe *DEC*; după *BA* || 22 se dase *DEC*; se daseră *BA* | cari[^] *D*; care *ECBA* | Apusului *DE*; Răsăritului *CBA* \ cari,, *D*; care *ECBA* || 23 împărății *DB*; împărăției *CBA* || 26 dase *DEC*; daseră *BA* | mahalalele *DECB*; mahalalile *A* (| 27 îndemânatica *DECA*; îndemânatica *B* || 30 mănăstirilor *DECB*; monăstirilor *A* || 31 Pină într-atit *DEC*; Pină-ntr-atit *BA* || 32 încredere *DEC*; încredințare *BA* || 33 bisericii *DCBA*; bisericii *E* \ 34 ținuturi *DECB*; ținuturi *A* || 40 Hammer, Cantu *DCBA*; *omite în E* || 41 Scherer, Istoria negoțului *DCBA*; *omite în E* \ * *Note lexicale în E*: — Oblăduirea = cirmuirea, administrarea. — Padișahul = sultanul turcesc. — Ghiauri = paginii; astfel numesc turcii pe creștini. — Ordie = oștirea turcească. — Gapudan-pașa = marele amiral sau căpetenia flotei turcești. — Eunuh = castrat; eunuhii erau robi care serveau în haremurile sau apartamentele femeiești, în casele turcilor.—Seraschier = căpetenie de oști turcești, însărcinat cu conducerea unei campanii.— Corsar = haiduc de mare, corăbier tîlhar. — Stambulul, nume turcesc al porțiunii din orașul Constantinopol, locuită de turci. — Hazna = tezaurul, comoara, depozitul de avuții. — Mansupuri == privilegii, foloase bănești trase din veniturile statului. — Dragomani = tâlmaci sau interpreți diplomatici. ||

95

2 Rali *DEC*; Ralii *BA* | carii *DCBA*; care *E* | se răsipise *DEC*; se risipiseră *BA* | 3 ori *DEC*; or *BA* || 4 lăstari *PCBA*; *corrupt*: lăstari *D*; lăstare *E J* care *DEC*; carii *BA* || 7 cari *D*; care *ECBA* || 8 se amestecase *DEC*; se amestecaseră *BA* | favoarea *DEC*; favorul *BA* | cumpănită *DEC*; cumpănit *BA* | a *DEC*; al *BA* || 9 jeluirile *DEC*; jăluirile *BA* || 9—10 cu osmanliii, își luau *DEBA*; cu osmanliii,-și luau *C* || 10 răpede *DEC*; repede *BA* || 12 a-și căpăta *DCBA*; să-și capete *E* || 13 reazimul *DEC*; reazemul *BA* \ 15 cari *DC*; care *E*; carii *BA* | 16 mîndru *DEC*; tinăr *BA* || 22 sărei *DC*; sării *EBA* || 23 mii galbini *DE*; mii galbeni *C*; mii de galbeni *BA* | 24 nimeni nu era mai temut *DCBA*; nimeni era mai temut *E* || 26 iar *DEC*; dar *BA* || 27 poreclise *DEC*; porecliseră *BA* | Fiul *PEBA*; *scris*: Fiul

¹ *scris*: îndemânatica *A*.

DC | obicinuia *DEBA*; obișnuia *C* || 27—28 să călărească *DECB*; a călări *A* || 28 *DECB*; pre *A* || 29 ianiceri *DECB*; ianiceari *A* || 32 să plece *DECB*; se plece *A J* lui *M* *DCBA*; Mierceaiei *E* || 33 sosirii *DE*; sosirei *CBA* \ 34 cu dragoste *DE*; cu o dragoste *C*; c-o dragoste *BA* || 35 inchipuirii *DB*; inchipuirei *CBA* | singuratică *DEC*; singuratecă *E* | neintinatul *DEC*; nentinatul *BA* || 39 fără de *DECB*; fără de *A* || 41 Henricus Hilarius și *C* | sius, Turco-Graecia², citați de Șincai *DCAB*; *omite în E* || 42 Șincai; Hammer; N. Bălcescu³; Postelnicu⁴ *C*. Catacuzino *DCBA*; *omite în E* \ * *Note lexicale în E*: — Raia, raia = țara supușii turcilor, care nu sint de religie mahometană. — Tupilați = pitulați. — Fanar = hala din orașul Constantinopol, locuită de greci. — Arhonta = domnitor pe grecește. — Hodari = servitori care însoțesc pretutindeni pe înalții dregători turci. — Ianiceri = o armată puternică, pe care sultanii au desfîntat-o pe la începutul secolului nostru.

96

1 la îndoială *DECB*; la-ndoială *A J* căută îndată *DECB*; căută-ndată *A* || 2 pe domnia *DECB*; pe tinăra domniță *A* | primi *P*; *scris* priimi *DECBA* || 4—5 se nimerească *D*; se nimerească *ECBA* || 10 netencuită *DEC*; netincuită *BA* | 11—12 păretelui *DE*; pereții *CBA* | 12 se înălța *DEC*; se-nălța *BA* | 13 pătrat *DEBA*; *corrupt*: pătrat *C* | ferestruii *D*; ferestruie *A* || 15 foșoare *DEC*; fuișoare *AB* || 16 dinlăuntru *DEC*; dinlăuntru *E*; dinlăuntru *BA* | 17 înalți pereți *DEC*; nalți pereți *BA* | slujau *DE*; slujeau *CB*; slugeau *A* | 18 înțe *DEC*; locuință *BA* || 18 copiilor din casă *DCBA*; copiilor de casă *E* | slujitorilor *D*; slugitorilor *A* || 19 șoaprele *DCBA*; șoprurile *E* || 20 laturile *DEC*; lăturile *BA* | 21—22 niile *DEC*; cuinele *BA* || 22 bisericii *DCBA*; bisericii *E* \ 23 zahareaua *D*; zahareana *BA* | 1125 vieței *DC*; vieții *EBA* | cătau a fi prevăzute *DE*; trebuiau prevăzute *CBA* || 26 *DC*; șes *E*; șăț *BA* || 27 orice *DE*; orce *BA* || 28 bisericii *DCBA*; bisericii *E* || 29 la poale *DECB*; late-n poale *A* || 30 tencuială *DEC*; tincuială *BA* | ceardac *DCBA*; cerdac *E* || 31-32 pe ici pe colea *DECB*; pe ici și pe colea *A* || 32 să între *DEC*; se între *BA* | pivniței *DCB*; pivniții *E* | acesteia *DEC*; astea *BA* || 35 și întărite *DEC*; și-ntărite *E* | 1137 păretele *DEC*; peretele *BA* | sub *DEC*; subt *BA* | strașină *DC*; streășină *ECA*; tinichele *DEC*; tenechele *BA* || 40 pereți *DEC*; pereți *BA* || 42 se întindea *DEC*; se-ntindea *BA* | * *Note lexicale în E*: — Meterez = întăritură, fortăreață. — Copii de casă = landrii și tinerii din familiile boierești, care serveau pe vechii domni ai țării, în casă. — Misii = boierii ce îngrijeau de caii domnești. — Șătrarii = boierii ce îngrijeau de corăbii și de locuințele domnului. — Pităria = brutăria. — Jicnitele = grînarele. — Zaherea = apăsătorie, mizeria, înțepătura, înțepătura pentru hrana palatului și a oștirii. — Saiele = adăposturi pentru vite. — Zalhar = măcelărie. — Ogradă = curte. — Cerdac = pavilion, observator înălțat pe deasupra învelit cu țesături. — Chepeng = oblon ce se mișcă ca într-un toc — Tinichele — un fel de scîncuri subțiri

¹ *corrupt* în *DC*.

² *corupt* Graecia *C*; *scris*: Grecia *A*.

³ *corupt*: Postelnicul *DC*.

⁴ *corupt*: Șetrarii *E*.

4 sălile DEC; săli BA || 6 al căreia P; *corupt*: al cărui DECBA || 6—7 se sprijinea pe două șiruri de stilpi DCBA; *corupt*: se sprijinea cite două șiruri de stilpi¹ E \\ 7 ș-al căreia P; *corupt*: ș-al cărui DECBA || 8 păretele DEC; peretele BA | rătund D; rotund ECBA || 10 slujea DECB; sluge² A || 13 obicinuita DEBA; obișnuita C || 14 băști PBA; *corupt*: basci DEC || 15 rotunjită DEC; rătunjită BA || 18 țarei* DC; țării EBA. || 19 dinintru DCBA; dinlăuntru E | intilni DCBA; să întiinească E || 20 oricare DEC; orcure BA || 21 fieșce PCBA; corupf: fieșce DE || 24 Ancuței DCBA; Ancuții E || 27 ținind DEC; ținind BA || 27-28 cu infocare DE; cu-nfocare CBA || 28 martur DE; martor CBA || 29 domniței DCBA; domniții E | și, cu buzele tremurinde, îi zise DCBA; și, cu vorbe ce-i tremurau pe buze, îi zise E || 34 iarăși CED; iarăș BA | Primește DCBA; *scris*: Priimește E || 35 amăgirii DCBA; amăgirii E | și al DEC; ș-al BA | deșartelor DCBA; deșartelor E || 37 al cărei P; *corupt*: al cărui DECBA || 38 albaștri PBA; *scris*: albaștri DEC | lacrimi DE; lacrimi C; lăcrămioare BA || 40 Jupân DEBA; Jupîn C | dacă BEC; daca BA | atit DEC; atita BA || 42 răstriști DEBA; *scris*: restriști C || * *iVo/e lexicale în E*: — Cămăraș = slujitor al camerelor. — Glafuri = scobituri lunguete d-a lungul stilpilor. — Parmaclic — balustradă³ — Spătărie = locul unde se țineau autoritățile militare superioare. — Sacnasiu = balcon închis de toate părțile, înaintind afară din păretele casei. — Cula = cupolă, boltă circulară. — Perghel = linie încovoiată. — Firidă = scobitură lăsată în păretele — Zalog = amanet, gagiu. j.

1—2 pină ce vei simți că ți-a pierit în inimă orice scînteie de nădejde DE; pină ce vei simți că ți-a pierit în inimă < *corupt*: inima > orce schintei de nădejde C; pină cînd vei simți că-ți va pieri în inimă orce schintei de nădejde BA || 7 se încercă a-și urma zilnicile-i lucrări DCB; se încercă ca să-și urmeze zilnicile-i lucrări E; se-ncercă a-și urma zilnicile-i lucrări A || 8 minile-i, reci și tremurinde, pare că pierduse îndeminatica lor agerime DC; minile-i, recite, tremurau de pare că pierduse îndeminatica lor agerime E; miinele-i, reci și tremurinde, pare că pierduseră îndeminatica lor agerime BA || 11 ochii ei DEC; ochii săi BA || 12 Dimboviței DEC; Dimboviții BA || 12—13 să încrează DECB; să-ncrează A || 13 mîngîioși DCBA; mîngăioși E [prietini DE; prieteni CBA || 15 neobicinuită DEBA; neobișnuită C { Ancuței DCBA; Ancuții E || 16 și începură DEC; și-ncepură BA} || 18 Chiajne DCBA; Chiajna E || 19 să poftească DECB; se poftească A | domnițele DEC; domnițile BA (mumei DCBA; mumii E || 22 rătundă D; rotundă ECBA || 23 păreții și pardoseala de piatră DEC; pereți și pardoseala de piatră BA || 24 subt DEC; *scris*: supt BA || 24—25 a cărei D; a carii ECBA; *corupt*: a cărui A || 25 hramă DEC; hram BA | membrană DEC; memvrană BA || 27 a scrie DEBA; să scrie E || 29 părete DEC; perete BA | sintelor DE; sfintelor CBA || 31 în fața DȘC; dinaintea BA | mumei DCBA; mumii E || 32 dupe DE; după CBA \\ 34 ca întotdeauna DEC; ca-ntotdeauna BA || 38 să sosească DECB; se sosească A || 37 ca în DEC; ca-n BA | mă indoiesc DEC; mă-ndoiesc BA || 40—41 se găti DECB; să găti A || * *Note lexicale în E*: — Hramă — stofă flocoasă de lînă. — Membrană = pergament, piele pregătită pentru scris. — Pitace = scrisori, ordonante.JJ

¹ *lecțiune ipotetică*: se sprijinea pe cite două șiruri de stilpi.

² *corupt*: țerei C.

³ *scris*: balustrată E.

2 d-a se supune în tăcere DEC; d-a se supune-n tăcere BA | cuprinse DEC; coprinse BA | 3 ca-ntr-o fulgerare DECB; ca-ntr-un fulger A || 5 să o dea DECB; se o dea A | mîinele BA || 7 lacrimi DEC; lacrămi BA; JJ 10 încrețit DECB; în inele A || 11 făindă DC; *scris*: filf-^îndă BA; *corupt*: falfăită E; \ la mijloc DEBA; pe șolduri E || 12mîinele DEC; minici BA J colciaci DCBA; tuzluci E || 14 lucrate în Veneția DEC; lucrate-n Veneția BA || 17 și în dezghinurile DEC; și-n dezghinurile BA J arăbesc DE; arăpesc CBA || 22 încrețite DEC; și-ncrețite BA || 24 sint PEBA; *scris*: sunt DE || 25 Veșmintele sale-1 arăbesc DEC; Veșmintele sale il arăta BA | J 26 din nalții dregători DECB; din dregătorii cei din țară E \\ 27 bisericei DCBA; bisericii E || 28 și încinsă DEC; și-ncinsă BA || 28—29 sub sulă E \\ 30 < *scris*: suptiori > DEC; subt subțiori BA || 29 în șatrangă DECB; omite în A || 30 și imblănită DEC; și-mblănită BA || 31 începuse DEC; începuseră BA | să aducă DEC; s-aducă B; a aduce A J || 33 optzeci DECB; patruzeci A || 33—34 ianiceri DEC; ianiceri BA || 35 și împodobiți DEC; și-mpodobit BA || 36 aripe DEC; aripi BC || 38 sulite DE; suliti CBA || 39 Ducele DCBA; omite în E || 40 Hammer, Istoria împărăției Otomane DCBA; omite în E || 41 Crucea în Șincai DCBA; omite în E || * *Note lexicale în E*: — Palicari = flăcăi voinici, pe care se țineau cește. — Fustanelă = fustă de pînă creată și scurtă, pe care o poartă arnăuții. — Filali = pînă din cea mai subțire și străvezie. — Bibiluri = flori formate din împletituri de fir de mătase. — Tuzluci — poturi, învelitori strimte puse pe pulpe. — Cepchen = vestă scurtă și minici despicate și atirnite de umeri. — Filendreș = catifea orientală. — Pală de Taban = șapă persană. — Calpac = căciulă înaltă și dreaptă, purtată de înalții dignitari ai Porții. — Hăman = mane. — Hirșie = blană de miel nefătat. — Serasir = stofă de beteală țesută. — Hlami = haină de paradă lungă și largă. — Sevaiu = stofă scumpă de mătase. — Matostat = piatră preț, verde-închis cu vine roșii, numită și iaspis. — Șatrangă = dispozițiune romboidală în losange. — Buhur = stofă de lînă subțire și moale. — Cazaclii = erau neguțătorii români care aduceau din Rusia în țară și în Turcia blănuri prețioase. — Cucă = căciulă înaltă și dreaptă a ianicerilor, cu care sultanii dăruiau și pe voievozii români. — Capoate = haină largă. — Filendreș și ghermesut = stoffe scumpe, în felul catifelei. — Hind = Indi

3 falnicile DECB; falnicele A | curții DE; curței CBA-|| 4 și ale ordiei DEC; și ale ordiei și ale ordiilor A | Suleiman DECB; Soleiman A || 5—6 bogatele odoare sau daruri de aur DECB; bogatele daruri de nuntă A || 7 smaragduri DEC; zmaragduri BA || 8 rubini DE; rubini CBA || 9 sponciuri DECB; bumbi A | cu surguciuri de briliant DE; cu surguciuri de birliant CB; cu surguciuri și cu pințe de briliant A || 10 primenele DEC; primeneli BA || 12 și șuri DECB; și cu binșurii A || 12—13 de jder, de ris și de samur DECB; de ris, de jder samur A || 14 buhurdaruri DE; burdaruri CBA || 15 miresme DEC; mirosuri BA | smalt *corupt*: smalt DEC || 18 armenii DECB; omite în A J evreii PEBA; *corupt*: ebreii DC domniței DCBA; domniții E || 22 logodnei D; logodnii ECBA || 24 sărbarea DEC; serbarea BA \ sințita D; sinta E; sfințita CBA || 25 păreche DEC; pereche BA || 26 cealaltă ceealaltă BA | sămănau DEC; semănau BA || 26-27 junghietor DEC; junghetor BA

¹ *scris*: șder D.

² *corupt*: seamănau D.

galbină *DEBA*; galbenă Cj 29 desnădăjduirii *DEC*; desnădăjduirei *BA* se răpezi *DEC*; se rezezi *BA* \ 30 unei *DCBA*; unii *E* || 32 bisericii *DCBA*; bisericii *E* \ cenușă *DEBA*; cenușe C || 33 scoțind *DECB*; *scris*; scoțind A || 34 sfărîmat *DEC*; *scris*; sfărîmat BA || 38 — 39 Turcii își arătau măiestria *DEBA*; Turcii-și arătau măiestria C || 40 românii își încercau *DECA*; românii-și încercau Cj || 41 Scherer, Istoria negoțului *DCBA*; *omite în E* \ \ **Note lexicale în E*; — Horasan = provincie din Persia. — Frânțești == din țările Apusului. — Sipeț = ladă. — Ghiordane = brățări, colete și salbe de metale prețioase și de pietre scumpe. — Lefturi = medali-oane și bănuți de salbe. — Balaș = o piatră scumpă, de culoare roșie bătîndin vinăt. — Sponciuri = chiotori, copci, agrafe. — Boccialicuri = invelitori. — Agabanu = pinza de bumbac cea mai subțire. — Gevea = batistă cusută cu mătăsuri și fireturi. — Feregea = haină lungă și largă, purtată de femei în Orient. — Biniș = alt soi de mantale lungi, obicinuite în țările răsăritene. — Gănavăț = stofă grea și luxoasă. — Giar = boccea de stofă lucrată cu lînuri culorate, în felul șalurilor, dar de formă pătrată. — Taclit = stofă de lînă servind ca invelitoare. — Buhurdar = vas și căție pentru tămîie și parfumuri. — Hegias = provincie din Arabia. — Felegean = ceașcă fără miner. — Zarf = păhăruș în gura căruia se așează felegeanul. — Sirmă = lucrare cu firicele rigide de metal, numită și filigran. — Gohale = cupe emisferice, fără picior, din care se bea. — Gerid = dardă fără ascuțiș, care se azvîrlea la țâl <*scris*; țel> din călărite.

101

1 smîncindu-se *DECB*; zmîncindu-se A || 2 pînă ce *DEC*; pîn'ce BA || 3 izbînd pe protivnic la pămînt, îl punea în genuchi dinainte-i *DCBA*; izbînd pe protivnic cu umerii de pămînt, îl culca pe spate dinainte-i *E* \ 4 adusesse *DEC*; aduseseră BA || 4—5 nezdrăvănii *DCBA*; năzdrăvănii *E* \ 14 gloatei *DCBA*; gloatii *E* || în păcură, aprinsă *DEC*; în păcură și aprinsă BA || 15 lumea *DEC*; vulpea BA || se îmbrînceau *DEC*; se-mbrînceau BA || 17 cobuzelor *DECB*; cobzelor A || 19 doamnei *DCBA*; doamnei *E* || 22 III *PA*; *eroare*; Fuga *DEC* B || 23 Fuga *PA*; *eroare*: III *DECB* || 24 dupe *DE*; după *CBA* || 25 purcese în grab' *DEC*; purcese-n grab' BA || 27 nu-și venise în simțiri *DECB*; nu-și venise bine în simțiri A || presupunînd *DE*; presupuînd *CBA* || 29 și întăritat *DEC*; și-ntăritat BA \ biata *DECB*; biată A || zadarnicile *DEC*; zadarnicile BA || 31 el trecu la Rușciuc *DEC*; el trecu la Rușciuc B; el trecu Dunărea, la Rușciuc A || 33 chioșc *DEC*; chioșchiu BA || 34 conăcise *DEC*; conăciseră BA \ chioșc *DEC*; chioșchiu BA || și în *DEC*; și-n BA \ 35-36 și împodobit *DE*; și-mpodobit CBA || 36 smălțuite *PBA*; *corupt*; smălțuite *DEC* \ 37 Dunării *DEC*; Dunărei BA || 38 Balada lui Mihai Copilu *DCBA*; *omite în E* || 39 Constantin Căpitanul, povestind nunta fiului lui Radu-vodă cu domnița lui Duca-vodă D; Constantin Căpitanu, povestind nunta fiului lui Radu-vodă cu domnița lui Duca-vodă *CBA*; *omite în E* || 40 Tradițiuni de la o nuntă sub Constantin-vodă Ipsilant D; Tradiții de la o nuntă sub Constantin-vodă Ipsilant B; Tradiții de la o nuntă sub Costandin-vodă Ipsilant A; *omite în E* \ 41 Henricus Hilarius, citat în Crusius, Turco-Graecia D; Henricus Hilarius, citat de Crusius (Turco-Graecia) *CBA*; *omite în E* \ \ **Note lexicale în E*;

¹ S-ar putea ca lecțiunea din *DEC* să fie o coruptelă.

² *corupt*: din în C, provenînd din greșeala de tipar dn din B, în loc de de, cum se citește în A.

— Dovedea = biruia, învingea. — Pehlivanii = prestidigitatorii și bufonii jocurilor publice la turci. — Zicea = cinta. — Tubalhanaua = muzica militară turcească. — Vraci? = medicii. — Cafasuri = zăbrele, grilajuri. ||

102

1 se-ntindea *DEBA*; se întindea C || 2 coprînsă *DCBA*; cuprînsă *E* \ 3 soartei *DCBA*; soartea *E* || 4 făr'de încetare *DEC*; făr'de-ncetare BA || 7 coprînde *DECB*; cuprînde A || ca într-un vis *DE*; ca-ntr-un vis *CBA* || 8 viers *DECB*; *scris*: vers A || 13 înorat *PBA*; *scris*; înorat *DEC* || 14 orice *DEC*; orce BA || 16 au fost *DECB*; a fost A \ deșearte *DEC*, deșarte BA \ 1 răpede *DEC*; repede BA || 20 scinteiau¹ *DEBA*; schinteiau C || 22 chioșcului *DEC*; chioșchiului *BA* || codobaturile *DE*; codobaturele *E*; codobarițele BA \ rîndurile *DCBA*; rîndurile *E* || 25 răpaosul *DEBA*; repaosul C || 27 Ancuței *DCBA*; Ancuții *E* || 28 veșmintele *DEBA*; veșmintele C || * *Note lexicale în E*: — Talazuri == valurile apii. — Trăgea la edec=trăgea cu funia de pe mal. ||

103

2 mîni *DEC*; mîini BA \ să sfărîme *PCB*; *corupt*: să sfărîme D; să sfărîme *E*; să sfărîme A || 3 chioșcului *DEC*; chioșchiului BA || 4 erau *DEC*; era BA || 5 răsîrate *DEB*; răsîrate C || 6 năsipul *DEC*; nisipul BA || 12 luntrii *DEC*; luntrei BA || 14 sub *PBA*; sub *DEC* || 16 inimei *DCBA*; inimii *E* || 17 inundați *DCB*; inundați *EA* || 18 Dunării *DEC*; Dunărei BA || 19 răpezi *DEC*; repezi BA \ se îmboleau *DEC*; se-mboldeau BA || 20 înaltele *DECB*; naltele A || 23 pe cer *DE*; pre cer *CBA* || se îngîna *DEC*; se-ngîna BA || 25-26 trunchiate *DEC*; trunchete BA || 27 dempotrivă *DEC*; dempotrivă BA || 27—28 se ascundeau *DEC*; se ascundea *BC* || 28 și în *DEC*; și-n BA \ 2d șoptă *DCBA*; șoptă *E* || 30 firei *DCBA*; firii *E* || rădică *DE*; ridică *CBA* || 32 cu încintare *DEC*; cu-ncintare BA || 33 întîia oară *DCBA*; întîiaș dată *E* || într-un dulce sărutat *DCBA*; într-o dulce nevinovată sărutare *E* || 36 să cînte *DECB*; se cînte A || cîntic *DE*; cîntec BA || să spună D; să spuie *CB*; se spuie A || 37 covîrșeaște *DC*; covîrșeaște *E*; covîrșeaște BA || 38 mamei *E*; mamei *CBA* || 40 biruinței *DCBA*; biruinții *E* || coprînde *DCBA*; cuprînde *E* || * *Note lexicale în E*: — Plăvițe = blonde, bălaie. — Șăci = mici vase turcești ce plutesc pe Dunăre. — Babițe = pasări <*scris*: paseri *probabil corupielă*> acuatice culungi pliscuri gușate; se zăușă și pelicani — Leșițe = pasări de apă, negre, de felul rațelor. ||

104

2 sint *PEBA*; *scris*: sunt *DC* || 4 a visat *DEC*; au visat BA || 5 deunăzi *DE*; dăunăzi *CBA* || ca într-un *CDE*; ca-ntr-un BA || 6 dupe *DEC*; după BA || 8 cari D; care *ECBA* \ e D este *CBA* \ 9 eu nu am pe nimeni *DE*; eu nu am pe nimini C; eu nu mai am pe nimeni BA || 10 deșearte *DEC*; deșarte BA || a altuia *DECB*; altuia A || 11 să se înalțe *DEC*; să se-nalțe C || 13 reînviat² *DEC*; reînviat BA || 14 mîntuirii *DE*; mîntuirii BA ||

corupt: sînteiau D.
corupt: reînviat C.

inecat <scris: innecat> de lacrimi D; inecat¹ în lacrimi ECBA jj 10 eu, DE; omite tn CBA j spun DE; spui CBA || 18 aş DECB; aşi A || 20 inimei DC; inimii EBA \\
21 o împinsese DEC; o-mpinsese BA j răpeziune DEC; rezeziune BA | acelei DCBA;
acelii E J strimtori DECB; strimtori A || 22 albiei D E C; âlbii BA j volbură PEBA; corupt:
bolbură DC\ 24 a şovăi DCBA; să şovăiască E| clătinat DEC; cletinat BA\ 26 luntrii DEC;
luntrei BA || 27 dodată DEC; deodată BA | 28 dupe DEC; după BA jj 29 către DCBA; la B || 30
cu îndurare DE; cu-ndurare CBA jj 31 vieţii DC; vieţii EBA || 32 puse în grab' DEC; puse-n
grab' BA || 35 strimtoare D: strimtoare ECBA j| 36 Dunării DEBA; Dunărei C| apei DC;
apii B B A || 37 cetăţii DC; cetăţii E; cetăţuii BA j Săn-Giorgiu D B; Săn-Georgi² CBA \\
38 şaş DCBA; şaş B j Smirdei DB; Zmirdei CBA \ licura DCBA; licurea B jj
40 vinjoase B B C; vinoase BA || 41 ce în B B C; ce-n BA || * iVotă lexicală în E: — Fericea
= fericirea. ||

105

1 toată întinsă DEC; toată-ntinsă BA j| 2 dimineţii DC; dimineţii B B A || 6 minile DEC;
miinile BA || 7 crucei D; crucii ECBA || 8 mulţumească B B C; mulţamească BA jj 9-10
domniţei Ancuţei DCBA; domniţii Ancuţii B j| 10 de aci DE; d-aci CBA jj 12 minile DEC;
miinile BA j Ancuţei DCBA; Ancuţii B || 13 să întrebe DEC; să-ntrebe BA jj 14 s-a intim-
plat DEC; s-a-ntimplat BA || 24 adăogi DEC; adaogă BA j 25 dupe D B; după CBA || 26
falei DCBA; falii B j| 30 şi încălecind DEC; şi-ncălecind BA || 32 rezimind-o DEC; reze-
mind-o BA jj 34 mormăind PBA; corupt: mormăi DEC || 35 dupe D B; după CBA || 36 se
depărtase DEC; se depărtaseră BA j 41 sub B B C; subt BA || 42 cite nepreţuite şi încintă-
toare desmierdări DC; cite nepreţuite, încintătoare şi nevinovate desmierdări B; cite nepreţuite
şi-ncintătoare desmierdări BA ||* Note [lexicale în E: — Decindea = de cealaltă parte a
rîului. — Bundă = manta mare, de aba groasă. Jj

103

1 dupe DE; după CBA\ 2 galbine D; galbene CBA; gălbui B||7 arbori DEC; arburiBA||9
porumbi D; porumbiei E; porumbi CBA|| 13 imbilşugată DEC; imbelşugată BA\ 14 de-mpre-
muire B B C; împremuirei BA|| 15 ramure DEBA; ramuri CJ învilită DEC; învelită BA || 18
întru DCBA; înlăuntru B|| 19 falnicele DEBA; falnicile C|| 20 laturi DEC; lături BA || 21
rumâni DECB; români A jj 22 boierească DEC; boiarească BA | sub DEC; subt BA jj 25 pinea

¹ scris: innecat EC.

² în A, scris Georg, probabil o coruptelă datorită folosirii semnului g în loc de rj (ţeopa în loc de ţteopij, ca în B); eroarea a fost repetată în C, fie prin copierea coruptelei din A, fie prin greşita citire a grafiei din B.

³ în E s-a încercat o corectare a greşelii de tipar din DC, prin întreruperea frazei (aşa cum se citeşte în BA), după propoziţia exclamativă: Vezi, Doamne, ce-s tinereţile la om! şi prin introducerea unei majuscule: încalecă şi dînsul etc. Cum, în BA, fraza pare a fi mai bine articulată, în spiritul sintaxei odobesciene, presupunem că introducerea majusculei, în E, este soluţia de moment a unui corector (sau poate chiar a lui Odobescu?), care a sesizat greşeala, dar, neavînd ia îndemină ediţiile BA, nu a ştiut cum să restabilească textul.

DEC; pîinea BA jj 26 de praz DEC; de porumb BA || 29 strimţă DE; strimţă C B A jj 3
locuinţei DCBA; locuinţii B j|32-33 caria îi slujea DEC; căria-i slujea BA || 33 dintrun DCBA
dinlăuntru B || 36 cealaltă DECB; cealaltă A j| 37 porţii DEC; porţii BA ||38 odinioare DEC
odinioară BA | se înălţau DEC; se-nălţau BA jj 30 şi în DEC; şi-n BA jj 40 chindii
DEC; chindii BA ||41 casei D C; casii B B A ||* Note [lexicale în E: — Hăţiş = îndesătură
de copaci. — Bozii = buriană cu foaia lată, care face un fel de floricele albe, ce se prefac în
bobite negre. — Şovar — un fel de trestie subţire, cu care se fac învăşuri de case de ţară
— Rumâni = ţărani clăcaşi şi robiţi. — Joagăr = ferestrău mişcat de apa nurilor, unde
se taie scîndurile, blănille, şindrile şi altele. ||

107

1 sălbatică DEC; săibatece BA j cituşi DECB; cituş A || 4 şi îndată-şi DEC; şi-ndată
BA || 4—6 norocire. Deci viaţa ei, ca şi a Radului, se strecură de atunci ca într-un şir de
dulci şi neturburate plăceri DC; noroc. Cea dintîi grijă a Radului şi a domniţii, cit se văzură
sosiţi în umilitul şi sigurul lor adăpost, a fost, dar, de a cere binecuvîntările legii noastre cre-
tineşti şi de a încheia pe dată,-n biserică, a lor de veci unire. Un preot unchiaş dintr-un bi-
cătun invecinat îi cunună în taină, fără ca de altminteri dînsul să cerceteze cumva cine
sint; destul îi fusese curiosului pustnic să vadă că, întru toate, şi flăcăul şi fecioara erau a
bine potriviţi, încît de la Dumnezeu li se cădea să fie, pe această lume, ca şi-n vecie, uni
şi fericiţi. Deci viaţa Ancuţii, ca şi a Radului, se strecură de atunci ca într-un şir de dul-
ci şi neturburate plăceri B; norocire. Deci viaţa ei, ca şi a lui Radu, se strecură de atunci ca-ntr-un
şir de dulci şi neturburate plăceri BA || 9 ne întorcem DEC; ne-ntorcem BA | iarăşi DE
iarăş BA j ş-al DCBA; şi al B || 9-10 intrigelor DC; intrigilor CBA jj 13 se făcuse DEC
să făcuse Aj pîmaşa DCBA; pîmaşa E || 18 se răpezi DEC; se repezi BA | în DE
la BA || 19 genunchi DEC; genuchi BA jj 23—24 într-una din mănăstirile Muntelui Atos D
într-una din mănăstirile Sintului Munte al Atonului E; în mănăstirea Muntelui Atos BA || 2
împotrivire DEC; improtivire BA j 28 înalţii DEC; nalţii BA jj 29 Mahomet DEC; Moham
BA ||31 Mirceoaii DE; Mirceoaii CBA || 32 Chiajnei DCBA; Chiajnii B || 34-35 boieril
DEC; boiarilor BA|| 36—38 Pină la această fugă am urmat, mai mult sau mai puţin, întîi
plărilor istorice. Dar despre fuga soţiei lu: Andronic, Henricus Hilarius¹ ne spune că chiar doam
Chiajna a trimis să o ia înapoi de la bărbatul său, încă de pe drum DC; omite în E; Pină la aceas
fugă am urmat, mai mult sau puţin, întîmplările istorice. Dar despre fuga soţiei lui Androni
Henricus Hilarius ne spune că chiar doamna Chiajna a trimis să o ia înapoi de la bărbat
său, încă de pe drum BA || 39 Henricus Hilarius, în Crusius, Turco-Graecia² DCBA; omite
Bj|40 Henricus Hilarius; Lequien, Oriens Christianus; Hammer; Meletie, Istoria bisericeas
DCBA; omite în B||41—42 Epistolă trimisă de către Crusius, care coprinde povestirea lui He
ricus Hilarius³; Charriere, Negociations dela France dans le Levant, III, p. 741 et sq., nota

¹ corupt, omite: Hilarius în C.

² corupi: Grecia A.

³ corupt: ilarius D.

D; omite în E; Epistolă trimisă de către Crusius, care coprinde povestirea lui Henric Ilarie; Charriere, Negociations de la France dans le Levant, III, p. 741 sq., nota 1 C; Epistola trimisă de către Crusius, care coprinde povestirea lui Henric Ilarie; Charriere, Negociations de la France dans le Levant, III, p. 741 sq. nota 1 B; Epistola trimisă de către Crusius, care coprinde povestirea lui Henric Ilarie A || * Note lexicale în E: Mazilire = gonirea din scaunul domnesc. — Sobor = conciliul, sfatul bisericesc. — Seraiul împărătesc — palatul sultanului, — Cercase Porțile = ciștișgase pe puternicii de la Poarta otomană. — Hărăzi — dăru. ||

108

2 Udriște *DEC*; Udriștea *BA* | Toader *DEC*; Toadăr *BA* jj 4 stolnicul *DEC*; stolnicu *BA* j capetele *DC*; capetele *EBA* JJ 5 trimiseră *DEC*; trimiseră *BA* jj 6 orij *DEC*; or *BA* \ *ovi*, *DEC*; or *BA* j | 7 cari *DC*; care *EBA* ||| Speste *DEBA*; preste *C* || 10 fugise *DEC*; fugiseră *BA* || 13 rodirei *DCBA*; rodirii *E* || 14 fieșce *PBA*; scris: fiesce *DEC* | naturei *DCBA*; naturii *E* \ 15 fieșce *PBA*; *corrupt*: fiesce *DEC* || 17 ei *DEC*; sale *BA* j | 23 ce întunecime *DEC*; ce-ntunecime *BA* || 25 o întăritată *DEC*; o-ntăritată ' *BA* | păreții *DEC*; pereții *BA* | și în *DEC*; și-n *BA* || 26 scirție *DEC*; scirțiile *BA* || 27 ei *DEC*; său *BA* jj 29 firei *DCBA*; firii & | j 30 închipuirea-și plâsmuiește *DEC*; închipuirea își plâsmuiește *BA* j mai *DECB*; *omite în A* || 35 roșatică *DEC*; roșatecă *BA* \ \ 36 mescioară *DEC*; meșcioară *BA* | rătundă *DE*; rotundă *CBA* || 37 părete *DEC*; perete *BA* || 38 era înfățișat *DEC*; era-nfățișat *BA* || 39 ținind *DE*; țiind *CBA* | sfântul *DCBA*; sintul *E* || 40 boierilor *DEC*; boiarilor *BA* | domnul *DCAB*; *omite în E* \ \ 41 s-a petrecut *BBC*; s-au petrecut *BA* [1567 *PE*; *eroare*: 1568 *DCBA* || 42 Constantin Căpitanul, Cronicarul anonim *DCBA*; *omite în E* \ \ * *Note lexicale în E*: — Ispravnici = administratorii județelor. - Vătași de plaiuri = administratori i ținuturilor muntoase. — Boiarini de price = boieri cu idei răzvrătitoare. ||

109

2 îngălbinite *D*; îngălbenite *ECBA* \ și întunecați *DEC*; și-ntunecați *BA* || 3 le impresura *DEC*; le-mpresura *BA* | ia un ceas așa înoptat *DECB*; la ceas înoptat *A* || 5 Ancuței *DCBA*; Ancuții *E*) d-asupra *DEC*; asupra *BA* | icoanei *DCBA*; icoanii *E* || 6 dupe *DE*; după *CBA* || 7 vieței *B*; vieții *ECBA* | j 9 sfînta *DCBA*; sintă *B* || 10 casei *DCBA*; casii *B* || 12 Vilcei *DC*; Vilcii *BBA* || 13 primi *P*; scris: priimi *DECBA* fj 18 sint *PEBA*; scria: sunt *DC* | ce veni *DE*; ce ie veni *CBA* || 20 despuieți *DECA*; despuiați *B* || 21 ce, în *DEC*; ce-n *BA* || 22 de parte de țara, de rudele ei *DCBA*; departe de țara și de rudele ei *B* || 24 biată mama *DEC*; biată mamă *BA* || 27 genunchi *DEC*; genuchi *BA* J și în *DEC*; și-n *BA* || 30 ușile *DEC*; ușele *BA* || 31 crucei *DC*; crucii *EBA* | Radu *BBC*; Radul *BA* || 32 tineretei *DC*; tineretii *BBA* || 35 să ne încercăm *DEC*; să ne-ncercăm *BA* || 36] tovarășii *DEBA*; tovaroșii' *C* | chemase *DEC*; chemaseră *BA* | j 37 ureau *DC*; erau *BBA* j cei mai mulți *BBC*; mai mult *BA* || 38 de *DEC*; *omite în BA* Jj 41 și în *DEC*; și-n *BA* jj * iVote *Zex/ca/e* ?? *E*: - Obraze - figurile unei icoane sau unor persoane de frunte, iar obrajii însemnează orice fețe omenești. — Nemeși = nobili unguri. | j

¹ Aici, probabil, formă coruptă prin omiterea semnului diacritic din grafia tovaroșii, frecventa în C.

1 chiliei *DEC*; chiliii *BA* | intră răpede *DEC*; intră repede *BA* jj 2 ne-a înconjurat *DEC*; ne-a-nconjurat *BA* jj 3 dupe *DEC*; după *BA* || 5 d-afară *BBC*; de afară *BA* jj 6 Deschi deți *DCBA*; probabil *corrupt*: Deschideți *B* | domniei *DEC*; domnii *BA* jj 8 Păsați-vă în cale *DEC*; Păsați-vă-n cale *BA* || 13 păretele *DEC*; peretele *BA* || 19 dedese *DE*; dase *C*; daseră *BA* || 21 chindiei *DEC*; chindiii *BA* | dupe *DEC*; după *BA* || 23 se răpeziră *DEC*; se-repeziră *BA* || 24 ușei *DCBA*; ușii *B* || 25 icoanei *BBC*; icoanii *BA* || 30 Ancuței *DCBA*; Ancuții *Bjj* 31 preste *DC*; peste *BBA* | iubitului ei *BC*; soțului ei *E*; iubitului său *BA* || 32 ieșeau *DEC*; ieșau *BA* | j 34 părete *DEC*; perete *BA* || 35 pe. învelitoare *DEC*; pe-nvelitoare *BA* jj 36 se imbrinceau *DEC*; se-mbrinceau *BA* | se rostogoleau pe scară *DCBA*; se rostogoleau acum pe scară *B* jj 40 incununa *DEC*; incununau *BA* | dupe *D*; după *ECBA* j **Notă lexicală în E*: — Panduri bănești = ostași ai banului Craiovei. — Pojarul = focul incendiului, jj

111

1 IV *P*; *eroare*: Pustnica *DECBA* || 2 Pustnica *P*; *eroare*: IV *DECBA* || 3 Dupe *BC*; După *BBA* jj Țării *DEBA*; Țărei *C* \ \ 4 fuse *DCBA*; fu *BA* \ \ 1 fiul *PECBA*; scris: fiiul *D* | adusesă *DECB*; aduse *A* || 8 țării *DEBA*; țărei *C* jj 10 unei *DCBA*; unii *Bj* | 11 se dovedise *DEC*; se dovediseră *BA* jj 12 Țării *DCBA*; Țărei *A* || 14 preste *DEC*; peste *BA* | adăogi *D*; adaos *B*; adaogă *CBA* || 18 Ioan-vodă *DEC*; Ion-vodă *BA* | j 19 lucra *DEBA*; lucră *E* || Ioan-vodă *DEC*; Ion-vodă *BA* || 20 - 21 mazilie *DECB*; mazilie *A* jj 23 Ioan-vodă *DEC*; Ion-vodă *BA* | primi *P*; scris: priimi *DECBA* jj 24 boierii *BBC*; boiarii *BA* jj 25 trimise *BBC*; trimise *BA* | j 26 să-i vină *DEC*; să-i vie *BA* || 27 a se amestecare *DCBA*; *corrupt*: a se amestec *E* || 28 mie *PCBA*; scris: miie *DB* || 29 primire *P*; scris: priimire *DECBA* jj 29-30 au să facă moldovenii *DEC*; au moldovenii să facă *BA* | j 39 frățină-său *DE*; frăținăului său *C*; frăținăului său *BA* (| 33 unde în veci *DEC*; unde-n veci *BA* j colcotea *DE*; clocotea *CBA* jj 34 să îngrozească *DEC*; să-ngrozească *BA* || 37 Din raportul solului nemțesc *Wysz*, de la ma 1568; Hammer *DCBA*; *omite în E* || 38 Din raportul bailului venețian Barbaro, de la 8 iunie 1569; Hammer *DCBA*; *omite în E* | j 39 Vornicul Ureche *DCBA*; *omite în E* || 40 Cronicile românești; Hammer *DCBA*; *omite în E* \ \ 41 Vornicul Ureche *DCBA*, *omite în E* jj 4 Constantin Căpitanul, Dacia, I, IV *DC*; *omite în E*; Constantin Căpitan, Dacia, I, IV, *BA*, **Note lexicale în E*: — Surghiun = exil. — Voia vegheată = binevointă. — Tain = sub sidiu pentru hrană. — Sirgui = se sili. — Amestecare = formă veche, în loc de : amesteca,

112

1 răpede *DEC*; repede *BA* | Caracal *DEBA*; Caracal *C* || 2 pretutindenii *DECB*; pretutindin<e> *C* j boierești *DEC*; boiarești *BA* | cari *DC*; care *B*; carii *BA* \ \ 3 fugii *DEC*; fugiseră *BA* || 4 jeluiri *DEC*; jăuiri *BA* j doamnei *DCBA*; doamnii *E* \ \ 5 jeluiri *DEC*; jăluirea *BA* || 6 prinde într-o zi *DEC*; prinde-ntr-o zi *BA* | ori *DEC*; or *BA*

¹ Citește în trei silabe: bai-lu-lui.

² *corrupt*: Constantip *B*.

pină ce *DEC*; pin'ee *BA* || 8 Chiajna-și urmă *DEC*; Chiajna își urmă *BA* j ticnă *DE*; tihnă *CBA* H11–12 și întinse *DEC*; și-ntinse *BA* || 13 negri *P*; *scris*: negrii *DECBA* || 16 numai *DEC*; numa-n *BA* || 18-19 se împleteceau *DEC*; se-mpleteceau *BA* || 29 zbură în cale *DEC*; zbură-n cale *BA* || 21 și începuse a înopăta *DEC*; și-ncepuse a-noapăta *BA* || 22 printre *DCBA*; prin *E* \ gălbinatece *D*; gălbinatece *E*; gălbenatece *CBA* |j23 trecuse *DEC*; trecuseră *BA* \ 24 și, într-un minut *DEC*; și-ntr-un minut *BA* j hamurile *DEC*; hamutele *BA* || 26 urechea dreaptă *DCBA*; urechea ciulită *E* | 31 de Ja Misir *DCBA*; de Misir *E* || 34 printre *DE*; dintre *CBA* || 35 părete *DEC*; perete *BA* | 37 conștiinței *DCBA*; conștiinții *E* || 38 bufnițele *DEBA*; bufnițele *Cj* cari *B*; care *ECBA* | vechei *DCBA*; vechii *E* || 38-39 filfăind *DEC*; filfăind *BA* || 40 Pe atunci se afla fugit tocmai în Spania un Nicoiaie Basarab, cum se vede în: Mag. Ung. *DEBA*; *omite în E* || 41 Caii de Bugeac se numesc astfel în balade *DCBA*; *omite în E* || 29—30 Cuvinte întrebuințate în baladele populare publicate de d. V. Alecsandri *DCBA*; Pătrăreii și cincărei se zice de caii de patru și cinci ani *E* || * *Note lexicale în E*: —Rădvan = trăsură invălită, carită. - Bahmeți = cai de Bugeac, în Basarabia. - Lipcan = curier. — Misir = Egipt, unde sint cai arăbești, *jj*

113

I Cruce ajută *DEC*; Cruce-ajută *BA* j șoptiră *DEC*; urmară *BA* | să *DEC*; se *A* || 2 dărimături *DEC*; *scris*: dărimături *BA* || 3 focul *DEC*; focu *A* || 5 Așa-i *DEC*; Așa e *BA* || 6 tocmai *DEC*; tocma *BA* | dupe *DEC*; după *BA* | 7 a dat *DEC*; au dat *BA* | pimniți *DEC*; pivniți *BA* \ 8 săpată în *DEC*; săpată-n *BA* || 10 nopței *DC*; nopții *EBA* j s-a dus, *DEC*; s-au dus *BA* j s-a dus > *DEC*; s-au dus *BA* || 13 acestea *DEC*; astea *A* j rumâni *DEC* | români *A* || 14 adăogiră *DE*; adăogară *CBA* | j 14-15 fiindcă în *DEC*; fiindcă-n *BA* \ 15 povestirii *DE*; povestirei *CBA* | se așezase *DEC*; să așezaseră *B*; să așezară *A* | orînduală *DCBA*; rînduală *E* || 16 dărimăturilor *DEC*; *scris*: dărimăturilor *BA* | 21 înclējați *DEC*; înclējați! *BA* \ 23 același *DC*; acelaș *EBA* || 24 jăratec *DEC*; jăratice *BA* j Se îndreptă *DEC*; Se-ndreptă *BA* || 25 sub *DEC*; sub *BA* | muscele *DEC*; muscele *BA* | j 25-26 se adunase *DEC*; se adunaseră *BA* || 26 la tabără *DEC*; *omite în BA* || 27 spre *DE*; la *CBA* | Rimnicul Vilcei *DC*; Rimnicul Vilcii *BBA* | 28 două ceasuri *DCBA*; două-trei ceasuri *B* || 29 o îngustă *DEC*; o-ngustă *BA* j 30 se joacă *DE*; se joc *CBA* || 32 luncei *DCBA*; luncii *B* | 33 sint *PEBA*; *scris*: sunt *DC* || 34 cealaltă *DEC*; cealaltă *A* || 35 înalte *DE*; nalte *CBA* || 36 părete *DEC*; perete *BA* || 39 sfărimate *DEC*; *scris*: sftrBmate *BA*. | 40-41 Acolo s-a zidit, mai pe urmă, în vale, Mănăstirea Dintr-un Lemn, și sus pe munte, Schitul Surpatele *D*; Acolo s-a zidit, mai pe urmă, în vale, Mănăstirea Dintr-un Lemn, și sus pe munte, Mănăstirea Surpatele *C*; Acolo s-au zidit, mai pe urmă, în vale, Mănăstirea Dintr-un Lemn, și sus pe munte, Mănăstirea Surpatele *BA*; *omite în E* || * *Notă lexicală în E*: - Muscele = dealurile de la poalele munților, *jj*

114

2 colcotoase *DE*; colcotoase *CBA* || 4 și însoțeau *DEC*; și-nsoțeau *BA* | doamnei *DCBA*; doamni *B* | 6 ce în *DEC*; ce-n *BA* || 10 sub *PBA*; sub *DEC* j luni *DCBA*; lunii *A* || 12

¹ *corrupt*: *omite în tn A*.

² *corrupt*: povestisei *A*.

riurețuui *DECA*; *corrupt*: riurețului *B* | ce abia-1 *DEC*; ce-abia-1 *A* | înveleau *DE*; învel *CBA* | j 13 minile *DEC*; mîinile *BA* | lincede *DC*; lingede *EBA* || 14 frunze-ngălbînite *D*; frunze-ngălbînite *CBA* || 17 Aprodul *DCBA*; Lipcanul *B* j acelei *DEC*; acelii *BA* || 18 îndată *DEC*; și-ndată *BA* || 21 sfărîmat *DEC*; *scris*: sfărîmat *BA* || 22 vipăiere *BEC*; vipăie *BA* j candelii *DCBA*; candelii *E* || 2) plioapele *DEC*; pleoapele *BA* || 24 ei *DEC*; săi *E* || 25 vâlcele: *BBA*; vâlcelii *E*; vilcele *C* | nervilor *DE*; nervelor *CB*; nevrelor || 27-28 crescuse *DEC*; crescuseră *A* || 28 sub *PBA*; sub *BBC* || 29 de *DECA*; *corrupt*: *B* || 30-31 crescuse *DEC*; crescuseră *BA* || 31-32 luptase-mpreună *DEC*; luptaseră-mpreună *BA* || 32—33 scuturase-mpreună *DEC*; scuturaseră-mpreună *BA* || 34 pustiu *DEC*; pus *A* | lăcaș *DEC*; locaș *E* | paserilor *DEC*; pasărilor *BA* || 36 se îndrepta *BEC*; se-ndrepta *BA* || 40 neobicinuită *DEBA*; neobișnuită *C* | sub *DEC*; sub *BA* | luni *DCBA*; lunii || 41 bătrinei *DCBA*; bătrînii *E* || 42 coprinse *DCBA*; cuprinse *E* ||

115

ifimpotrivă *DEC*; împotrivă *A* || 2 măgurei *DCBA*; măgurii *A* || 4 ca într-o *DEC*; ca-ntre *BA* | copaciului *DB*; pomului *CBA* || 6 înegrit *DEC*; *scris*: înnegrit *A* j ținînd *DE*; ținînd *CBA* j în *DCBA*; pe *B* || 8 icoanei *DCBA*; icoanii *B* || 9-10 un viers ce suna mai tare, mai dulce decît glasurile omenești *DCBA*; un viers mai tare, mai dulce sunător decît glasurile omenești *E* || 11 și *DCBA*; *omite în E* || 12 răsipite *DEC*; risipite *BA* | desmierdările *DEC*; dezmiardările *BA* || 14 sub *DEC*; sub *BA* || 15 sfînta-ți *DCBA*; sînta-ți *E* || 16 aiurii *DCBA*; aiurind *E* | sub *PBA*; sub *BEC* || 19 ca o milostenie *DEC*; ca o pomană, ca o milostenie *BA* | j 19-20 și de am păcătuit și de am fost culpeșă *DE*; și d-am păcătuit și de am fost culpeșă *C*; și d-am păcătuit și d-am fost culpeșă *BA* || 20 dupe *D*; după *ECBA* || 23 jeluiri *DE*; iăiuiri *CBA* j lăcrimări *BEC*; lăcrămări *BA* j doară *DEC*; doare *BA* | vro *DCBA*; vro *B* || 25 primi *P*; *scris*: priimi *DECBA* || 26 fiului *PE*; sem: fiului *DCBA* || 27 orice *BEC*; orce *BA* (mumei *DCBA*; mumii *E* || 28 picioarele *DEC*; picerile *BA* || 29 fiice *DEC*; fiici *BA* || 32 am ispășit, vai! și eu, păcătoasa-mi rătăcire *DCBA*; am ispășit, vai! și eu, vinovata-mi îndrăzneală, păcătoasa-mi rătăcire *B* || 34 doamnei *DCBA*; doamnei *B* || 36 sfinte *DCBA*; sînte *E* || 39 sub *DE*; sub *CBA* j Chiajnei *DCBA*; Chiajnii *E* || 40 mamei *DCBA*; miii *B* | pină în *DEC*; pină-n *BA* || 41 răpede *DEC*; repede *BA* | preste *DCBA* peste *BA* | luni *DCBA*; lunii *E* | dodată *DCBA*; îndată *E* || 42 și întunericul *D*; și-ntunericul *BA* || * *Ao/e lexicale în E*: Viers = glas. — Ticăit = nenorocit, chinuit. Zburdă = nestatornică, *jj*

116

2 vâlcea' *DCBA*; vale *E* || 5 ei *DC*; săi *EBA* \ oțelit *DEC*; oțărit *BA* || 6 ajunsese *D*; ajunseseră *BA* || 7 să simtă *DCBA*; să simtă *E* | biruite de nemblînza lor stăpînă *DC*

¹ *scrzs*: vtlcelei *BA*.

² *scris*; vâlcea *BA*.

biruite de asprimea nemblinzitei lor stăpine E || 10 se legăneau DECB; să legăneau BA jj 11 domniței DCBA; domniții E jj 12 sfinte DCBA; sintei E jj 13 scorburea DEC; scobitura BA j spulberă DE; spulbera CBA jj 17 Evanghelistul DEBA; scris: Evangelistu! C jj 18 copaci DEC; pom BA j mănăstirii DE; mănăstirei CBA jj 19 zisă DEC; omile în BA\ 22 Chiajna își urma DEBA; Chiajna-si urma C | preste DEC; peste BA || 25 se întimpinase DEC; se întimpina-seră BA jj26 se lăsase DEC; se lăsaseră BAI la DCBA; în E || 27 ajunse DECB; ajunsese A || 28 smăcinat DEC; zmăcinat BA j o îngrijată DEC; o-ngrijată BA\ subt PCBA; sub DE | se vădea DEBA; corupt: se vedea C || 30 oștirile DCBA; dar ostile & | i se păreau DECB; îi păreau A || 31 molatice DEC; molatece BA j neîncetat DEC; nencetat BA jj 33 repaos DEC; răpaos BA || 37 coprinsă DCBA; cuprinsă & || 40 Tradițiunea DEC; Tradiția BA j a fost DEC; au fost BA jj 41 unde era clădită mănăstirea DE; unde e acum mănăstirea CBA l j 42 Constantin Căpitanu' DCBA; omile în E jj

1 Dimpotrivă DEC; Dimprotivă BA I reazimui DEC; reazămul BA jj 2 soartei DCBA, soartii E || 2—3 juneței DCBA; juneții E jj 4 Ioan-vodă DEC; lon-vodă BA | dacă BEC; daca BA || 5 doamnei DCBA; doamnii E | mumei Jor DC; mamiilor E; omite în BA jj 7 boierii DE; boiarilor CBA jj 8 viitor DEC; viitorime BA j Înstrăinați DEC; străinați BA j relei DEBA; lelii E jj 9 să vină DE; să vie CBA jj 10 ca DECB; omile în A j să se închine DEC; să se-nchine BA jj 11 rădicară DE; rdicară CBA || 12 se slobozără DECB; să slobozără A \ snopi DEC; znopi BA jj li suflet DE; sufletul CBA j răsipire DEC; risipire BA || 16 să se ține DEC; să se ție BA j laturii DEC; lături BA j cu DCBA; sub B jj 17 nepregetata rugăciune a DECB; nepregetată rugăciunea A | munii DCBA; mumii Ejj 18 aceștia DEC; scris: aceștia BA jj 2i boieri DE; boiari CBA || 21 oștiri numeroase DCBA; ostași numeroși B l j 24—25 care, dupe caii lor mărunței și păroși Do-care, după caii lor mărunței și păroși B; care, după bărbile zbiriite ale oștenilor, după caii lor mărunței și păroși CBA jj 25 dupe. D; după ECBA \ dupe* D; după ECBA 28 jj dupe, D; după ECBA | dupe* D; după ECBA || 27 sint DEBA; scris: sunt C||j28 sub BBC; subt BA | Ioan-vodă PE; lon-vodă DCBA l j 29 a întipări DEC: a-ntipări BA || 30 boierii DEC; boiarilor BA jj 31—32 cusut cu fir și legat jurimprejor cu țărushi poleiți DCBA; cusut peste tot cu fir, legat jurimprejor de martaci poleiți și-nțoponat cu un măiug de aur B j | 33 un voinic DCBA; un matur voinic B jj 38 cu un DEC: c-un BA ||37 năstrujită DBB; nestrujită CA \ baltag DEC; baltac BA || 40 cu mina în șold BBC; cu mina-n șold BA | Li-a DECB; Le-a A | pieirei DCBA; pieirii Ejj di ei DECB; de ei A l^firtați DCBA; fărtați E || 41 Cronicele românești DCBA; omite în E jj 42 Vornicul Ureche DCBA; omite în E\ * Note lexicale în E : — Șalvari = nădragi largi. — Martaci = țărushi i de care se leagă frînghiile cortului. — înțoponat cu un măiug = încoronat cu o sferă. — Aninată = atirnată. — Ghioagă năstrujită = armă compusă dintr-o ghiulea cu ținte mari, pusă în vârful unei măciuci. — Halal di ei ! = vai de ei 1

corupt : lon-vodă D.

5 socoti D; socotit ECBA j mișa DECB; mișea A jj 8 pripășită DEC ; omite în BA , DEC : de la BA j ficiori PBA ; corupt: feciori BEC jj 8 moldovanul PEBA; corupt: moldovanul BC || 9 fălos PEBA; corupt: fălos B; corupi filozof C jj 10 cole PECBA; corupt: poclon DEC; plocon BA jj 12 Cini DEC; Ciini BA | liftă DC ; liftă EBA || 14 de* omite în BA jj 15 virtos DCBA; vinjos E j blăstem DE; blestem CBA || 17 ș-atunc ș-apoi CBA || 18 încercă DECB; cătă A | în genuchi BBA ; în genunchi C; în coate B scrișniri DEC; scirșniri BA jj 28 unde DCBA; încotro E | să scape DCE; se scape BA Ioan-vodă PE; lon-vodă DCBA jj 29 Ioan-vodă PE; lon-vodă BCBA j iarăși DEC; BA l j 31 București 1860 DE; omite în CBA\ 32 Din balada Gruie Grozăveanu DCBA; în E jj 33 Sărbătoarea dela 1 mai DCBA; Armindean = sărbătoarea de la 1 mai E Constantin Căpitanul, Șincai, Engel și alții DCBA; omite în E jj * Note lexicale în E : - jaf. — Ortoman = vrednic, viteaz. — Poclon = plocon. — Liftă = soi nemernic de oameni Sudalmă = ceartă, ocărire. ||

NOTE

87. Biserica domnească din București este așa-numita biserică Curții vechi, situată pe actuala stradă 30 Decembrie, lângă Piața Unctitorie a lui Mircea Ciobanul, zidită în prima lui domnie (1545—1559). Biserica atribuită lui Bucur după o tradiție urmată de Odobescu nu este decât paraclisul (bolnița) din cimitirul mănăstirii Eadului vodă, zidită pe la mijlocul secolului al XVIII-lea pe o mușcă îngustă de pământ între malul drept al Dimboviței și colina Eadului vodă, azi pe Eadu vodă.

87. Constantin Căpitanul, *Istoriile domnilor Țării Românești, Magazin istoric pentru Dacia*, 1 (1845), p. 181—182 : „Mircea vodă, cunoscând întru-acest rînd 2 ani, au murit și-au îngropat în Biserica domnească în București"; Cronicarul anonim, *Istoria Țării Românești de cînd a descălîcat românii, ibid.*, p. 273—274 : „Și au domnit Mircea vodă 5 ani și 8 luni, murind în scaun; îngropatu-s-au în Biserica domnească în București septemvrie 21 anul 7068" [= 1559]. Deși indică adevărat două izvoare cronicărești, Odobescu a folosit pentru pasajul respectiv din povestirea sa mai ales datele din [J. Chr. v.] Engel, [*Geschichte von Moldau und Wallachey*, I. Theil, Halle, 1804, p. 222 urm.], intermediul lui Gh. Șincai, *Hronica românilor*, t. II, Iași, 1853, p. 207 : „Prea vestitul' Engel [notă: Engel, în *Hist. Valach.*, par. p. 222 seq.] încă scrie : „Nu mult s-au folosit Mircea vodă cu călugărul său, pentru-că și el au murit în 25 septembrie din anul 1559, și cum zice *Hronica* lui Eilștîh, tocma călătorind în Ardeal, cînd vrea să ceară pre pribegi Trupul lui s-au dus în Valahia și s-au îngropat în biserică în care au obicinuit a se îngropa domniile". Acest izvor este teoză atît călătoria în Ardeal, cît și scopul ei : întoarcerea boierilor pribegii. După Engel e luată și data morții lui Mihnea (25 septembrie), luna însă copiată sau imprimată greșit în revistă (februarie). Trimiterea pe

corupt: lon-vodă D.

data morții la Constantin Căpitanul și Cronicarul anonim nu corespunde : primul nu indică această dată, iar al doilea însemnează : 21 septembrie. 87₁₆. [J. Chr. v.] Engel, [op. cit., p. 221] a fost folosit iarăși prin intermediul lui Șincai, op. cit., p. 204 : „Mircea III, care era ca un mazilit în Țarigrad, oblicind de moartea lui Petru II, precum arată prea vestitul Engel [în notă : Engel, în *Eist. Valach.*, part. I, p. 221 seq.], la atita au adus pre Eustan Veziriul cel mare, de iarăși el s-au făcut domn, nu a treia ci a patra oară de-i vom socoti și domnia cea din anul 1511”.

87₁₈. Prigoana lui Mircea împotriva boierilor este astfel relatată de Constantin Căpitanul, op. cit., p. 181—182, de unde (fără să menționeze sursa) și-a luat informațiile Odobescu : „Iar au venit Mircea vodă domn de la Poarta Turcească, pentru a căruia venire auzind boierii, cei mai mulți au fugit în Țara Ungurească, anume cel mai mare Stănilă Vornic cu alți boieri și cu toată curtea. Deci văzind Mircea vodă că au fugit atitea boieri, au trimis de i-au chemat cu jurământ că nu le va face nimic rău. Ei, încredințându-se în cuvântul lui, au venit cu toții de i s-au închinat. Iar când au fost la martie 3, au chemat boierii, vlădicii, episcopii, egumenii, cu cuvânt ca acela că are să se sfătuiască de niște trebi de ale țării și ale domniei. Mircea vodă învățase beșlii și turcii carii avea cu dînsul să fie gata și în ce ceas le va porunci, să fie gata a face năvală, să taie pre boieri și pre călugări ; și așa au făcut. În vreme ce au văzut că s-au strîns cei chiești, au dat poruncă și au intrat cu săbiile întrînșii, ca niște lupi în niște oi, de i-au omorît pre toți cîți s-au întimplat acii. Ceilalți boieri carii n-au fost acii și au auzit de peirea a celorlalți, cu toții au fugit iar în Țara Ungurească”. Mai sumar, aceste împrejurări sînt relatate și de Cronicarul anonim, op. cit., p. 272—273 și de Șincai, op. cit., t. II, p. 205 [după Engel, op. cit., I. Theil, p. 221 și urm.]. Cele mai complete informații, utilizate de Odobescu, le dă însă Constantin Căpitanul.

87₁₉. Motivul dușmăniei lui Mircea împotriva boierilor (răzbuirea omorîrii tatălui său) este dedus de Odobescu din filiația inexactă a acestuia din Mihnea cel Eău, pe care i-o indicase Șincai („Mircea III Ciobanul, feciorul Mihnei”), op. cit., t. II, p. 186 și celelalte surse cronicărești, cf. și notele 67₂₂ și 68₆ la *Mihnea vodă cel Eău*.

88. Descrierea curții domnești este reluată mai amplu în partea a II-a a nulei. Pentru izvoarele acestei descrieri a se vedea nota 95₂₀.

88. Pentru alaiul înmormintării lui Mihnea, Odobescu ia elemente din D. Cantemir, *Descrierea Moldaviei*, Partea a 2-a, *Politică*, cap. X, *Despre îngroparea Domnilor cînd mor în scaun*, trad. rom., ed. a 2-a, Iași, 1851, p. 199 : „Partea bisericească merge înainte și cîntă cîntările îngropării după obiceiul Bisericii Eăsăritului; și pe amîndouă părțile merg ostașii cu puștile și cu steagurile întoarse, arătînd cu toți jelire în fețele și întru îmbrăcămînta lor”.

88₂₁. Odobescu trece drept fii ai lui Mircea Ciobanul pe Petru Șchiopul (care a domnit în Moldova între anii 1574—1577, 1578—1579 și 1582—1591) și pe Alexandru (care a domnit în Țara Bomânească între 1568—1577)/Eroarea lui Odobescu provine tot din Șincai care notează (după Engel, op. cit., p. 222) în *Hronica românilor*, t. II, Iași, 1853, p. 207 : „Petru (III) feciorul Mircei (III), cu porecla Șchiopul, au domnit de la anul 1560

pină la anul 1567”, apoi, la p. 222 (tot după Engel, op. cit., p. 223 : „Alexandru (II), fratele lui Petru (III), feciorul lui Mircea III de la anul 1568—1577”. În realitate Petru care a domnit îndată după Mircea Ciobanul a fost fiul acestuia, Petru cel Tânăr, urmat la tron nu de fratele, ci de vărul său de gradul al III-lea Alexandru (1568—1577). Petru Șchiopul care a domnit în 1574 este fiul lui Mircea, la rîndul său fiul și asociatul la domnie al lui Mihnea cel rău. Aceași confuzie o permiteau și alte izvoare ale secolului XVIII, anume Constantin Căpitanul, op. cit., p. 183 cînd spune despre Petru cel Tânăr „au domnit ani 8 și l-au mazilit turcii și s-au dus la Țarigrad și în locul său au pus pe frate-său (subl. ns.) Alicesandru vodă”. Cronicarul anonim, op. cit., p. 274 (aceiași text). Identitatea celor doi Petru este confirmată apoi de *Cronica anonimă* prin cuvintele : „Eară au fost al patrulea an din domnia lui [sc. Alexandru, n.n.], luînd fratele Petru domnia la Moldova...” Aci este vorba într-adevăr despre fratele său Petru Șchiopul, care domnește pentru prima oară. Dar și Constantin Căpitanul îi consideră același Petru (cel Tânăr) care domnise în Țara Bomânească după Mircea Ciobanul, scriînd : „împăratul și curtea împăratească au dat Domnie lui Patru vodă, fecior Mircei vodă, care au fost și în Țara Bomânească domn mai înainte” (op. cit., p. 213). Confuzia între cei doi Petru, ca și între părinții lor, a stăruit în istoriografia românească pînă în 1915, cînd St. Mcolaescu, publicînd studiul său *Petru vodă cel Tânăr și Petru vodă Șchiopul. O chestiune controversată din istoria românilor* (E. 1915, 32 p.), a stabilit adevărul istoric, corectînd astfel o eroare pe care de altfel o semnalase și X. Iorga cu trei ani mai înainte (*Neamul românesc literar*, 1912, sept. 30). Odobescu însuși va exprima ulterior nedreptățirea de a nu întîlni în tabloul ctitorilor din biserica mănăstirii Snagov pe Alexandru, pe care îl știa fratele lui Petru Șchiopul, alături de părintele Mircea Ciobanul. Descriînd tabloul amintit el arată că „Acest Mircea nu este cel Bătrîn, ci poate Mircea Ciobanul, fiul Mihnei, cum pare a o dovedi portretele ce urmează. De partea stîngă a ușii stă Io Petru Voievod, tînd într-o mîină o basma roșie cu bordura de fir, și-n cealaltă, o cruce cu trei răscruți (una mai mare, la mijloc și alte două mai mici, sus și jos). Lîngă dînsul stă un tînăr, Io Eadu Voievod și apoi altul și mai mic de el, Io Mircea Voievod. În sfîrșit, la margine, tăiat în mare parte de ușă, se vede o rălă care dă trecere din advon la choră, este chipul Doamnei Chiești, purtînd ca toate celelalte portrete, o coroană naltă de aur pe cap <sic>. Negreșit că din aceste deosebite personaje e lesne a recunoaște pe Mihnea cel Tânăr și pe fiul lui Petru Voievod Șchiopul <sic>. Dar unde sînt tinerii Eadu și Mircea Voievodii?... Știm că Petru Voievod Șchiopul a avut de frate pe Alexandru Voievod. Avut-a el oare și alți doi, anume Șchiopul [eroare pentru Eadu, n.n.] și Mircea care au murit tineri? Se poate să fi avut, de ce lipsește portretul lui Alexandru Vodă care, el era fratele cel mare?” (*Cîteva ore la Snagov*, în *Revista română*, 2 (1862), p. 30). În tabloul figurau de fapt Petru cel Tânăr, Mircea și Eadu, cei trei fii ai lui Mircea Ciobanul.

88₂₂. Pentru cele două fiice ale lui Mircea, vezi *infra*, nota 95₁₉.

88₂₃. Dimitrie Cantemir, op. cit., partea a 2-a *Politică*, cap. XIX, *obiceiurile îngropării în Moldova*, p. 278 : „Și în ochii cailor pun mușterea ceapă sau praf de pușcă ca să se arate ca cînd ar plînge și caii așezîndu-se ca oamenii pentru moartea stăpînului lor”. Alte elemente de descriere

luate din aceeași sursă, Cap. X, *cu. supra*, p. 199 : „Mai în urma alaiului este muzica ostășească amestecată cu dobe, care dau un sunet jalnic, fiind slăbănogite”.!

89. Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 211 — 212 : „Și au făcut Aliesandru^ vodă den jos de București o mănăstire, hramul Sfinta Troiță, care nepotă-său Eadul vodă, mai în urmă, o au stricat- den temelie și o au^ făcut mănăstire mare precum să vede⁵⁵. Indicația asupra „micului orașel ce abia atunci începuse, numai pe malul stîng al girlei, a se împlini⁵⁵, corespunde faptului că Bucureștiul devenise capitala Țării Eomânești abia sub Mircea Ciobanul, care strămută aci reședința domnească, de la Tirgoviște.

89. [J. Chr. v.] Engel, [*op. cit.*, I. Theil, p. 217, *apud* Gh. Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 187]: „Au făcut o biserică în București, ce se cheamă Ghiced”. în ediția a 4-a a *Scenelor istorice*, voi. I, București, 1887, Odobescu completează nota cu cuvintele : „să numi prima biserică din București, adică actuala biserică Curtea Veche⁵⁵. Ghiced (în turcește, corect: *ghecet*) înseamnă de fapt „trecere⁵⁵, iar numele bisericii s-ar explica prin așezarea ei la unul din punctele de trecere peste Dimbovița. De aci, poate, sensul metaforic de *sentinelă*, strajă, dat de Odobescu (Cf. Struteanu, *ed. cit.*, p. 561).

89. Cf. D. Cantemir, *op. cit.*, trad. rom., partea a 2-a, Iași, 1851, p. 199 — 200 : „Și cu această rîndueală îl duc pe dînsul la biserica cea mare, și pînă cînd se cîntă prohodul, îl pun gios lîngă strana aceea întru care au șezut el în vieață <...>. După săvîrșirea cuvîntului se apropie de năsălie toți arhieriei, egumenii, boierii cei mari și cei mai mici și toți aceia carii au fost în slujbile lui, si îi sărută mîna dreaptă și crucea care este în mîna aceea⁵⁵.

89. Badea Clucerul făcea parte dintre pribegii scăpați în Ardeal, după ultima tentativă, de la 3 martie 1558, a lui Mircea, de a ucide pe boierii adversari. întors în țară în primele zile după moartea acestuia, cade la Șerpătești în lupta cu boierii credincioși lui Petru cel Tânăr și Doamnei Chiajna (cf. Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 181—182 și 'Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 273—274).

90. Epitetul dat de Badea Clucerul lui Petru Șchiopul amintește de basmul *Făt-frumos cel ghebos*, cules și publicat de Petre Ispirescu, a cărui activitate Odobescu o va urmări și sprijini mai tîrziu (vezi *Prefața* scrisă pentru *Poveștile unchiașului sfătos*). Utilizarea acestui element folcloric într-o perioadă cînd basmul nu fusese încă publicat indică un mijloc direct de informare a lui Odobescu asupra basmelor românești.

90. Descrierea încheierii înmormîntării utilizează iar informații din Cantemir, *op. cit.*, p. 200 : „Și isprăvindu-se aceasta se slobod tunurile și se bat mehterhanelele, cu care este amestecat vuetul clopotelor și așa se face un vuet încurcat, care nu se sfârșește pînă cînd este mormîntul acoperit deplin⁵⁵.

90. „Cucernica jale⁵⁵ a lui Eadu Socol nu se explică față de sentimentele cu care intrase în țară „cu ura în inimă, cu disprețul isbîndei pe buze, cu hotărîrile cele mai singeroase⁵⁵. Astfel de inadvertențe justifică ipoteza unei versiuni anterioare care nu ni s-a păstrat.

90. „Turca de samur cu surguciu” purtată de Eadu Socol amin de gugiimana „de blană, lăsată la o parte pe stînga, în forma căo țurcănești, numai ceva mai ovală și împodobită în partea dreaptă cu frumos surguciu cu pietre scumpe”, descriere cunoscută de Odobescu ÎL Bălcescu, *Buletin despre portretele principilor Țării Românești Moldaviei ce se află în Cabinetul de Stampe de la Biblioteca Regală din* în *Magazin istoric*, 4 (1847), p. 214.

91. Mulțumirea adresată de Anca lui Eadu Socol nu are obiectiv nu corespunde vreunui gest al acestuia în favoarea ei în cursul incidentului provocat de boierii pribegi în biserică.

91. Odobescu citează ca izvoare ale informațiilor sale despre Șincai pe Engel, *Analele Secuilor*, Fr. Forgaci, Verantie și Șincai. Primele surse sînt toate copiate și reprezintă referințele 1—4 ale textului p. 204—205 din Șincai, pe care îl reproducem în nota următoare. Aceste izvoare sînt însă greșit plasate de Odobescu pentru informația referitoare la solia lui Socol pe lîngă Isabela. Sursa lui Odobescu a fost în caz de față numai Gh. Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 203, care consemnează referința Socol: „Trimis-au fost și Petru II Domnul muntenesc pre vornicul Socol, precum scrie Filștih [în notă : Filștih *apud* Engel, *l.c.* < = Valach., part. I, p. 220>], înaintea Crăiesei pînă la Leopoiu, cu care au venit cu cei mai nainte ziși au venit Crăieasa dimpreună cu fiiul său și au intrat în Cluju în 22 octombrie din anul 1556”.

91. Și aceste izvoare (Sigler și Fr. Forgaci) provin tot din Șincai, *op. cit.*, p. 204. Ooroborînd sursele indicate în nota precedentă cu cea de față, informațiile de care s-a folosit Odobescu, prin Șincai, *op. cit.*, p. 204—205, sînt următoarele : „Despre Petrașcu sau Petru II Domnul muntenesc scrie Sigler [în notă : Sigler, *apud* Stephanum Katona, p. 103] că au murit în 24 dechemvrie din anul 1557, în București, nu fără de pricină că au fost otrăvit, și zisa lui o întărește nu numai Franțisc Forgaci în notă : Franc. Forgacs *apud eundem* Katona, Tom. IV sive potius X p. 66], ci și fapta vornicului Socol, carele îndată au vrut să fie domn în locul lui, cum se va arăta la anul viitor”. Apoi, continuă Șincai: „După ce au otrăvit Socol vornicul pre Petru II, cum s-au zis la vremea trecut, vrea însuși să fie Domn Valahiei, ci Mircea III, carele era cînd mazilit în Țarigrad, oblicind de moartea lui Petru II, precum arată în vestitul Engel [în notă: Engel, în *HistWalach.*, part. I, p. 221 seq.], la vremea aceea au adus pre Eustan veziriul cel mare, de iarăși el s-au făcut domn în locul treia, ci a patra oară, de-i vom socoti și domnia cea din anul 1511, și în vremea aceea au căpătat ostași turcești, carii să-l ducă în scaunul Valahiei. înțel Socol vornicul cu boierii cei ce ținea cu dînsul de a patra domnie a Mircea III au fugit în Ardeal, căci zic *AnnalU secuenești* [în notă : Mss. A. S. *Siculici*, ad. h.a.] : „în anul acesta 1558 au eșit în Ardeal Voevodul muntenesc cu bogăția lui cea mare și cu muierea sa, pre care l-au trimis în Poartă cu toate bunurile lui⁵⁵. Dară mai chiar și mai bine scrie Franțisc Forgaci, la Katona [în notă : Franciscus Forgacs *apud* Katona, Tom. IV p. 66], că boierul Socol, după ce au otrăvit pre Petrașcu, s-au răsturnat domn în locul lui, ci Soliman l-au alungat din Valahia; iară Socol, fiind încredințat toată avuția lui Franțisc Kendi, și după aceea au mers la Cluju în grad, unde au și perit și Franțisc Kendi după aceea n-au vrut să intră în țară”.

averile acelea muerei și pruncilor lui Socol". Pentru că și Verantie [în notă : Verantiis, *apud* Katona, p. 294] așa scrie : „După ce s-au tăiat Franțisc și Antonie Kendi, cum se va arăta acuși". Istvanfi [în notă : Istvanfi, lib. 20, p. 388] încă așa scrie despre dînșii: „Bunurile lor care era prea mari s-au luat pre sama fiscului. Se zice că nenumărat aur și argint s-au aflat la Franțisc Kendi, și că vistieria lui Socol prințului Valahiei, carele fugise la el de frica lui Soliman, încă la el s-au inecat după moartea lui Socol. Aflatu-s-au la Franțisc Kendi nenumărate dobitoace și o mie și mai multe stoguri de bucate, care plătea sute de galbeni și mai multe altele".

92. în următoarele trei note Odobescu repetă referințele la Constantin Căpitanul și Cronicarul anonim, izvoarele sale asupra încercărilor boierilor pribegi de a înlătura pe noul domn Petru și asupra bătăliilor date în acest scop la Eomânești și Șerpătești. Textele sint următoarele : „Iar boierii pribegi, auzind că au murit Mircea vodă, au strins cităva oaste și au venit peste munte. Boierii Mircii vodă încă ș-au strins ostile și le-au eșit înainte la sat la Eomânești; acolo avind răsboiu au biruit pribegii și au fugit boiarii Mircii vodă cu Doamna Mircioae și cu fii-său Patru vodă peste Dunăre. Și iar s-au întors boierii Mircioaii cu oști îndărăt și s-au întimpinat cu pribegii la Șărbănești și bătindu-se au biruit pre pribegi. Acolo au perit Badea Cluceriul și alți boieri de ai pribegilor. Și au venit Doamna Chiajna cu fii-său Patru vodă în scaun în București" (Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 182). Cronicarul anonim relatează faptele cu aproape aceleași cuvinte : „Deacii cînd fu a doua săptămînă puținei boiari, ce au fost scăpat preste munte, ei au venit cu puțină oaste, de au făcut răsboiu cu boiarii Mircii vodă, la satul Eomânești, și fu izbînda pribegilor. Ear Doamna Chiajna a Mircii vodă și cu fii-său Petru vodă, au fugit preste Dunăre. Ear boiarii ei au rămas la Giurgiu și ear au venit al doilea rînd de au făcut răsboiu cu pribegii la sat la Șerpătești, și fu izbînda a boiarilor Mircii. Atuncea au pierit Badea Cluciarul și alți oameni de ai pribegilor, și au venit Doamna Chiajna cu fii-său, Petru vodă, în București" (*op. cit.*, p. 274). Despre ajutorul așteptat de pribegi de peste Olt, Odobescu știa din informațiile date de aceleași două izvoare (*loc. cit.*) cu privire la pregătirile făcute acolo de către „alți boiari pribegi pe apa Oltului", cu care Petru se va lupta la Boiani.

93. Eaportul ambasadorului Austriei, Albert de Wyss, citat de J. von Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, 2. verbess. Aufl., II. Bd., Pesth, 1834, p. 373. Hammer nu dă textul raportului ci numai extrage informațiile: „...der wallachisehe <Woiwoda> Peter Myrtsche, erst drei und zwanzig Jahre alt, wurde wegen der Beschwerden des Landes gefesselt nach Constantinopol gebracht. Er brachte vier Millionen Aspern, d.i. achtzigtausend Ducaten, wovon die Hälfte der gewöhnliche Tribut, die andere ausserordentliches Geschenk war, womit er, oder vielmehr seine Mutter, ein eben so ausgelassenes als rankevolles Weib, die Gnade der Pforte zur erkaufen hoffte". Pasajul citat se referă de fapt la evenimente ulterioare venirii la tron a lui Petru, fiul Chiajnei și anume la încercarea de reluare a domniei după mazilirea lui (1568). în *Catalogul bibliotecii lui Alex. I. Odobescu*, scris de mîna lui, figurează, la litera H nr. 2 ediția germană a cărții lui Joseph von Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Zweite, verbesserte Aufl., Pesth, 1834—1836, 4 voi., iar la

nr. 56, ed. a 2-a a traducerii franceze a lui Dochez, (Paris, 1844) care Odobescu poseda trei volume. Citatele corespund ediției a 2-a mane care dă referințe mai complete decît traducerea franceză. Fi neîndoioasă utilizarea 'originalului german de către Odobescu, complete referințele după această ediție.

93.¹² *Istoria fraților Tunusli* nu putea fi consultată la data alcătuirii nuvelei decît după originalul grecesc flo-Topia τ % TUOAITIXTJ yecoYpacptXY), sxSoGsiiaa TOOV TL·LLCOTOCOTCOV xal cptXoyscov auraSsXcpwv TGUVOUO Viena, 1806), care nu este însă corectată în *Catalogul bibliotecii* Odobescu. Iată textul după *Istoria Țerei Românești de la cea mai v a sa întemeiere pînă la 1774*, trad. rom. de Gh. Sion, București, 1911, p. 70, care cuprinde următoarele date asupra tributului Țării Eomânești: „Anul 1383—3000 bani roșii de Mircea vodă la început. 1460—1000 bani, la a doa închinare a țerei sub Laiotă vodă". Data greșită (1460) a domniei lui Mircea cel Bătrîn este consemnată la fel și în *Cronica* anonim, *op. cit.*, p. 233 („Mircea vodă Bătrînul <...> făcut-au și o monăstire din Cozia, și s-ta monăstire Cotmeana, cînd era anul (1383)") și în Constantin Căpitanii, *op. cit.*, p. 95 („Domnia Mircei vodă l<eat> 7891 [= 2383, eroare provenită din transcrierea cifrei chiri 9 prin 7, frecventă la Bălcescu, editorul croniceii, corectată de altfel în errata voi. I din *Magazin istoric*]).

93.¹⁴ Textul Cronicarului anonim *op. cit.*, p. 274 este acesta: „Atuncea au venit Ștefan vel Portariu de la Poartă, de au adus steag lui Petru vodă de domnie nouă, să fie în locul tășine-său, Mircii vodă". Aceeași informație în Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 182.

93.¹⁸ Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 182 relatează astfel lupta la Boiani: „Deci n-au trecut vreme multă, ci au venit alți pribegi preste Oltului, anume Stanciul Bengăi, Matei al Margăi, Eadul logofătul, Vilsan și alții cu ei, căroră le-au și eșit Patru vodă la Boiani, și avind Patru vodă mulți turci cu el, bătindu-se ostile, au biruit pre pribegi și s-au întors Dunăre. Ear Patru vodă a scaun". Cronicarul anonim, [*op. cit.*, p. 274] : „Și trecind o săptămînă ear au venit alți boiari pribegi pre apa Oltului, anume Stanciul Bengăi și Matei al Margăi și Eadul și Vilsan și alții, făcînd răsboiu cu Petru vodă la sat la Boiani, avind lîngă dînsul mulțime de turci și izbînda lui Petru vodă, murind mulți oameni".

94. Odobescu a folosit pentru acest pasaj din povestirea lui Petru multe texte din [J. von] Hammer, [*op. cit.*], privind origina strămoșilor demnitarilor turci. Textele sint următoarele : „Fast zu gleicher zeit brach Mustapha Sokolovich, der Neffe des Grosswisirs Mohammed Statthalter von Bosnien, in Kroatien ein, um von dieser Seite dem Statthalter von Bosnien Luft zu machen. Mustafa war, wie sein Onkel Mohammed, zu Sokol, d.i. dem Falkennest, geboren" (Hammer, *op. cit.*, II. Bd., p. 309); „Die Nachfolger des Armeniers Chalil war der Boiarchos Chosrew, ehemahls Silihdar. . ." (*ibid.*, III. Bd., p. 64); „Zu Statthalter von Ägypten [wurde, *n.n.*] Sinanpascha ernannt, ein unwise halsstarrer, egoistischer Albanesen" (*ibid.*, II. Bd., p. 391); „Die Pascha, ein geborner Albanesen" (*ibid.*, I. Bd., p. 538); „Eustem's Nachfolger als Grosswessir war an Gefälligkeit, Leutseligkeit, Frohsinn und Uneigennützigkeit ganz das Gegentheil seines Vorfahrs, des finstern

geizigen Kroaten, Aii, der bisherige zweyte Wesir <... > Seiner Wohlbeleibtheit willen insgemein der Fette oder der Dicke genannt..." (*ibid.*, II. Bd., p. 278); „Nach dem Tode des Kapudanpascba Sinan, des Bruders Bustern's, welcher Bald nacli der Absetzung seines Brnders von der Grosswesirs, wuorde gestorben, war der Oberbefehl osmanischer Flotten dem Piale, einem gebornen Kroaten, iibertragen worden" (*ibid.*, II. Bd., p.291); „zwey ungarische Knaben, Brdder, Sclaven, unter Selim erst zu Moslimen beschnitten, und dann, weil der Sultan mit ibrem Dienste als Pagen so ausserordentlich zufrieden, fur den des Haremes verschnitten, hiessen der jiingere Dschafer und der altere Ghasnefer" (*ibid.*, II. Bd., p. 442); „Wabrend derselben kreutzte Piale mit der Flotte gegen Bhodos und vom Beglerbege Algiers, dem calabrischen Eenegaten Ochiali <... > lief die Siegesbotseliaft ein..." (*ibid.*, II. Bd., p. 411); „... seine Stelle, zugleich mit der Beglerbegschaft von Eumili, dem Vorsteher der kaiserlichen Pagenkammer und Oberst-Falkonier Ibrabimpascba... verlieben warden. Sohn eines griechischen Schiffers von Parga..." (*ibid.*, II. Bd., p. 34); „Als Mohammed II. Mitylene eroberte, siedelte sich der rumilische Sipahi lakub von lenidschewardar, auf der Insei an. Von seinen vier Sohnen, Ishak, Urudsch, Ohifr (nachmals Chaireddin Barbarossa, Elias..." (*ibid.*, II. Bd., p. 125). Pentru culegerea tuturor acestor informații Odobescu a trebuit să parcurgă cu atenție câteva volume din lucrarea lui Hammer și în special t. II în care se expune domnia lui Suleiman al II-lea Magnificul (1520—1566). Indicațiile uneori neconcordante (ex. : Piale era croat, nu ungar, Djafer ungar, nu rus, sub Selim al II-lea, iar nu sub Soliman etc.) îngăduie însă și supoziția unei alte surse care concentrase, poate tot după Hammer și Oantu, citați de Odobescu, informațiile asupra demnitarilor otomani de origine creștină. Prin C&sar Cantu, *Histoire universelle*, trad. par Eugene Arnoux et Piersilvestro L^opardi, t. XIV, Paris, 1847 (descrisă de Odobescu în *Catalogul bibliotecii* sale la litera O nr. 6), sînt confirmate informațiile despre Ibrahim și Khaireddin : „Un Grec enleve ă Parga, sa Patrie, par des corsaires, et vendu ă une veuve des environs de Magn^sie, avait 4t& leve par elle dans l'islamisme sous le nom d'Ibrahim. Appel& au service de Soliman <... > il se concilia tellement ses bonnes grâces, que Soliman le nomma Grand vizir, et beylerbey de Eomeiie; le sultan er&a meme pour lui la nouvelle dignit& de seraskier ou gôn&raissime" (*op. cit.*, t. XIV, p. 225); „Les deux freres Ourandj et Khaireddin Barberousse, redoutables pirates de Lesbos..." (*ibid.*, p. 229).

94., [H.] Scherer, *Istoria negoțului*, lucrare indicată sumar, cu titlul tradus, de Odobescu, se găsește în *Catalogul bibliotecii* lui (litera S, nr. 81). Descrierea cărții este : *Histoire du commerce de toutes les nations, depuis les temps anciens jusqu'à nos jours*. Traduit de l'allemand par H. Bichelot et Ch. Vogel, T. I—II Paris, 1857.

95. Una din sursele lui Odobescu privind familiile grecești influente pe lângă Poartă poate fi acest pasaj din Gh. Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 229 : „Tot întru acest an [sc. 1575] scrie Gherlachie către Crusie [în notă : *Epistola Gerlachii ad Crusium Constantinopoli missa an. 1575, Tubinga*] așa: «Mai sînt încă puține familii dintre nobilii grecești, doi frați

Paleologi, dintre carii unul pentru gonirea și pisma lui Mihail Cantacuzenul, vameșului celui mai mare, s-au dus la Hanul tătărăsc, doară curatul său, celalalt cu feciorii săi locuște în Pera preste mare. A Cantacuzinilor sînt două case : una în Pera, alta în cetatea Anhialu, lângă Marea Neagră. Am aflat în anul dintiui un bătrîn în Patriarhat, carele știea italienește și grecește și nu de mult s-au făcut călugăr în Muntele cel Sfînt. A de Baliilor sînt două case, și din neamul lui Asan numai muierisînt. Vezi — comentează Șincai — cum s-au stîns neamurile cele vestite".

95., Cele două fiice ale Chiajnei sînt Anca și Marina (nenumită de Odobescu), care urmau să se căsătorească, prima cu Andronic Cantacuzino, a doua cu Stamate, nepotul Patriarhului loasaf. Mircea Ciobanu are avut cinci fete (Alexandra, Anca, Marina, Stana și Dobra). Odobescu amintește numai două, deoarece despre căsătoria acestora culege informații din Șincai (*op. cit.*, t. II, p. 218—219). În realitate Anca a fost căsătorită cu Eadu Socol cîțiva ani, apoi cu Banul Neagoe, iar Marina a însoțit Mihail Cantacuzino, nu cu fiul (în nuvelă fratele) acestuia. În a doua sa căsătorie (după despărțirea de Șeitanoglu descrisă în nuvelă) ea devine soția unei rude a patriarhului loasaf, anume Stamate Paleologul, ceea ce a atras mazălirea lui Petru, exilarea Doamnei Chiajna și depunerea Patriarhului.

95., în prima ediție a *Doamnei Chiajna* din *Revista Carpaților*, (1860), t. I—II, această notă apare cu indicația exactă : „Henricus Hilarius și Crusius, *Turco-Graecia*, citați de Șincai". Schimbarea lui și cu în edițiile ulterioare este evident o eroare, deoarece nu Hilarius este citat de Crusius, ci invers și amîndoi de Șincai. Textul lui Gh. Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 218—219 este următorul : „Tot întru acest an s-au mazălît loasaf II, Patriarhul Țarigradului, de Soborul Bisericii Băsăritului cunoscut scrie Crusie [în notă : Martinus Crusius în *Turco-Graecia*, p. 274], în cîmpul sobor au fost de față și s-au iscălit, precum arată Lecvien [în notă : Lecvien, în *Oriente Christiano*] : Anania Episcopul Strumiții, Partenie Mitropolitul Drăstiorului, Arsenie Mitropolitul Tirnovului și Paisie Arhiepiscopul copul Ahridei. Dară pricina mazălîrei lui n-au fost care o dă Soborul, ci au fost aceasta carea o spune Henric Ilarie [în notă : Henricus Hilarius Bector Scholae Cellerfeldensis în *Excerptis e Chronico Cyprii*, p. 410 scrie zicînd : „Pricinile mazălîrei Patriarhului loasaf II nu sînt care le aduce Soborul, ci acelea sînt numai minciuni, iscodite de Mihail Cantacuzeanul, grecul cel puternic, pre carele îl numia Arhonta. Iară pricina mazălîrei Tui cea adevărată este aceasta : Era o Doamnă văduvă în Valahia, al cărei bărbat, Domnul țării (adecă Mircea III cum scrie grecul la Crusie [în notă : Crusius, Z.c] din carele sînt aceste) murise mai nainte. Aceea avea două cucoane foarte frumoase și vrea să le mărite în Țarigrad. Drept aceea s-au sese în taină către Patriarhul loasaf ca să-i capete doitineri, după care să-și poată mărita cucoanele. Au și aflat Patriarhul pre doi tineri, a căror pre Stamatie nepotul său din frate, tînăr frumos și pricopsit și bogat și pre Andronic, fratele lui Mihail Cantacuzenul. Aceștia amîndoi au murit în Valahia cu cîte 40 de călăreți. Stamatie fiind iubit, lesne s-au și căsătorit. Cu Andronic mai mult s-șu lucrat, pentru că nu plăcea cucoanele dintru început, și pentru bătrînețele, și pentru făptura lui; totuși au făcut căsătoria între ei. Pre cale au început a-și muștra muieria Andronicului, pentrucă nu s-au arătat cu mai mare dragoste dintru început. Drept a

dînsa de pre cale au și scris mîne-sa să trimită să o iea îndărăpt, că almintrelea se va omori însa; drept aceea au și trimis mumă-sa și o au luat de la Cantacuzenul cu toată blaga, care o ducea cu zece cară. Deci Cantacuzenul cu rușine s-au întors la Țarigrad. Văzînd Mihail Cantacuzenul nefericirea frate-său Andronic și fericirea lui Stamatie, n-au încetat a ațîța pre arhieriei asupra Patriarhului loasaf, pînă cînd l-au pus gios. Așa scrie despre treaba aceasta oarecare grec talienește în scrisoarea carea o au dăruit Gerlahie lui Crusie". Informația că Patriarhul loasaf era din familia Paleologilor provine tot din Șincai (*apud* Crusius), *op. cit.*, t. II, p. 222 (vezi *infra*, nota 107.). Odobescu folosește corect izvoarele. Cercetări ulterioare au dovedit însă că o fiică a Chiajnei, anume Marina, s-a căsătorit chiar cu Mihail Cantacuzino, pe care l-a părăsit în împrejurările amintite, pentru a-l lua apoi pe Stamate, nepotul Patriarhului loasaf, ceea ce explică și mai bine adversitatea lui Cantacuzino față de Patriarh (cf. Struțeanu, *ed. cit.*, p. 571—574).

95. Sursele citate de Odobescu oferă următoarele informații despre Mihail Cantacuzino : a. [Gh.] Șincai, *op. cit.*, p. 218, 220, textele citate *supra*, notele 95., 95. și 99. : „Martin Crusie [în notă : Martinus Crusius, în *Turco-Graecia*, p. 211] încă scrie: „Domnul Mihail Cantacuzenul, în 3 martie din anul 1578, în casa sa cea preastrălucită din Anhialu fu sugrumat, pentru că lui i s-au imputat răscoalele din Moldova și alte răutăți și avusese dușman pre Constantin Paleologul, carele este în cînste la Hanul tătărăsc. Dară muierea lui cu doi feciorași este mișea în Țarigrad. Obicinuisă Mihail Cantacuzenul a călări pre o mușcoaiie sau catircă, cînd umbla prin cetate, avînd șase paici înaintea sa, și un serb după sine și purtînd vestminte nu falnice. Perit-au cu cevași mai bătrîn de 50 de ani, fost-au bărbat de frunte, dară îi plăcea a domni preste Biserica Bășaritului, drept aceea nici se făcea cineva episcop sau mitropolit de nu-i da lui bani"; b. [J. von] Hammer, *op. cit.*, II. Bd., p. 468—469] : „Der Iod des Grossjuden war also kein Pflaster auf die sehr empfindliche Wunde, welche Sokolli einige Monathe vorher durch die Hinrichtung seines Schiitzlings, des unter den Griechen mit ungeziigelter Willkuhr durch Versteckung und Erpressung allgewaltigen Michael Cantacuzen erlitten hatte. Dieser, beygenannt Scheitanoghli, d.i. des Satans Sohn, hatte durch Banke seines Gegners Paläologos Stelle als Oberaufseher des Salzpachtes zu Achioli (Anchiaiosj am schwarzen Meere erhalten. Als solcher wechselte er nach Gefallen die Metropolitnen und Patriarchen. Der abgesetzte Patriarch Metrophanes, welcher den kaiserlichen Gesandten Busbec und Wyss Handschriften verschafft, dann aber von Cantacuzen bey Sckolli verklagt worden war, dass er denselben Alles zutrage, belangte den Cantacuzen im offentlichen Diwan um die fur das Patriarchat ihm binnen acht Jahren erlegten sechzehntausend Ducaten, erhielt aber keine Ausrichtung vom Grosswesir, der wahrscheinlich den grossten Theil dieser Summer gefressen. Da Cantacuzen den Geldraub nur mit Sokolli theilte, auch den Wesiren Piale und Ahmed Naturallieferungen verrechnete, seinen Feinden aber und denen Sokolli's, Sinan und Mustafa, nichts gab, brachten es diese dahin, dass er auf des Sultans Befehl von Achioli in Ketten nach den sieben Thurmen gefuhrt, und nur um den Preis von fiinf und fiinf-

zigtausend Ducaten daraus befreyet ward. Der Salzpacht wurde der Kammer zugeschlagen, und Cantacuzen erhielt auf des Grosswesirs Fiihler bitte die Stelle des sultanischen Pelzfactors, als welcher er, täglich mit einem Thaler besoldet fur jahiiiche sechzigtausend Ducaten den Hof mit dem Pelzwerk versehen musste; librigens war er fur alle seine Waaren zollfrey. Trotz solcher Minderung seines Reichthums und Staates ritt er dennoch immer mit acht Tschokadaren und vortretenden Janitscharen zum Grosswesir. Endlich vermochte dieser ihn nicht mehr zu halten wider die Angriffe von seinem Feinde, dem Wesir Mustafapascha, dem Tatararchan in der Moldau, an der Verbannung der Mutter des letzten Fiirsten mit ihren zwey Sohnen nach Haleb, und an der von den Janitscharen jingst erlittenen der Moldau erlittenen Mederlage durch die Einsetzung der beyden Briider Peter und Alexander zu Woiwoden der Moldau und Welachey. Der Oberkammerer Alibeg ging mit den Todesbefehle nach Achioli ab, wo Cantacuzen, ohne dass der Oberstammerer-Henker Beicht und Vorbereitung zum Tode gestattete, unter dem Thore seines Palastes aufgehenkt ward. c. ÎL Bălcescu, *Postelnicu Gostandin Cantacuzino*, în *Magazin istoric pentru Dacia*, 1 (1845), p. 380 : „în cea din urmă jumătate a veacului al XVI-lea la Anhial în Turcia se afla un neguțător c-o mare reputație, ale căruia posesii să întindea pînă la țărmurile Dunărei. Acest om poreclit de turci Șeitan-Oglu (fiul dracului) se numia Mihai Cantacuzino".

95. Izvorul privind pe ginerii Chiajnei a fost reprodus mai sus, nota 95. (Gh. Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 218—219).

96. Către mijlocul secolului trecut vechea Curte domnească din București, situată pe malul Dîmboviței între actualele străzi 30 Decembrie, Șelari, Lipsani, Bărăției și Calea Moșilor, era complet dărîmată, încît Odobescu nu o putea descrie decît coroborînd puținele informații privind aspectul Curții domnești la începutul secolului al XVIII-lea și câteva elemente descriptive de veche arhitectură românească cunoscute din cercetările sale pe la mănăstirile din țară. Badu Greceanu căruia i se atribuia *Istoria Țării Românești de la 1689 — 1700 (Magazin istoric*, 2 (1846), p. 154) arată că domnul Constantin Brîncoveanu „a făcut-au și casa cea domnească ce este pe stilpi de piatră și este de trei cafasuri și cu toate ce se vād întrinsa, care este despre biserica domnească cea mare. Și alte case au făcut despre Doamna, iar din temelie încă dăruind rînduri de case". în ce privește interiorul Curții domnești, alt izvor din aceeași perioadă (*Istoria Țării Românești dela anul 1689 încoace, continut de un anonim*, în *Magazin istoric*, 5 (1848), amintește de „divanul mare <...>, spătăria cea mare <...>, spătăria cea mică" (*op. cit.*, p. 122), apoi de „temniță dedesubt" și de „vistieria jos" (*ibid.*, p. 122). Anton Măria del Chiaro, în *Istoria delle moderne rivoluzioni di Yalacchia, Venezia*, 1718, arată că „La Corte del Principe in Bucorina ha il recinto di muro, terminato dai Principe Brancovani" (p. 9). „Il Palazzo del Principe (tutto di pietra e con la scala maestro di mano) e di non mediocra grandezza. Ha le sue gran sale fatte a voita, la prima delle quali ha nel mezzo un ordine di colonne, ma pero assai basse. La seconda Sala serve per farvi il Divano (cioe per amministrar Giustitia) dove anco sogliono farsi i banchetti ne'giorni solenni; altre sono Sala di Camerone di udienza; di dove poi si penetra nell'Appartamento del P-

cipe, e quindi nelle Stanze della Principessa; le quali veramente si riducevano solamente a due, ed un Camerino" (*ibid.*, p. 12). „Tutti gli Edifizii della Valachia hanno il colmo di tavolette di legno, non essendovi l'uso delle tegole" (*ibid.*, p. 13). Del Chiaro amintește și de *lavițe* chiar și la Curtea Domnească : „Non avendo i Valachi l'nso delle sedie, o degli sgabelli, resta tutto il recinto della Sala, sicome delle stanze, occupato da alcuni banconi fissi nel muro, e questi son ricoperti di panno (cbe solo in Corte e rosso)" (*ibid.*, p. 32). Forma *cuinie* (pentru *cuhnie*) apare de asemenea în Del Ohiaro (*cuina*, echivalentul românesc alital. *cucina*, *ibid.*, p. 238). Călătoria întreprinsă în 1857 pe la mănăstirile din Argeș și Oltenia i-a oferit lui Odobescu prilejul unor observații asupra vechii arhitecturii românești pe care le-a utilizat apoi în descrierea Curții domnești. Acoperișul din șindrilă, „glafurile" care împodobesc coloanele din Sala cea mare, ușa cu două canaturi etc. se reîntilnesc în descrierea bisericii mănăstirii Snagov (vezi *Cîteva ore la Snagov, II. îndoielei asupra ctitoriei*). Alte elemente („gîrliciul pivniței cu porțile-i de zăbrele", chiliile, cămărilor, odăile, pridvoarele, băștileetc.) sînt comune arhitecturii românești laice sau religioase, ca și celei populare. Ne aflăm deci în fața unei reconstituiri în care autorul suplează prudent lipsa de informații de epocă prin elemente reale, dornic să nu se depărteze, pe cit cu putință, de adevărul istoric. Folosind izvoare documentare referitoare la o epocă mai tirzie cu două veacuri și jumătate, se explică de ce Odobescu a preferat să nu-și citeze sursele pentru descrierea Curții domnești,

99₂₆. Trimiterea la [Charles du Fresne, sieur] Ducange este dificil de explicat. în cartea sa *Historia Byzantina duplici commentario illustrata*, [Pars] Prior, Lutetiae Parisiorum, 1680, acest autor nu amintește de vreun Andronic Cantacuzenul, demnitar al Patriarhiei din Constantinopol sub dominația turcească, nici nu descrie costumul vreunuia din „nalții dregători ai bisericii bizantine". Dacă nota lui Odobescu se referă la descrierea costumului, izvorul poate fi *Glossarium meciae et infimae latinitatis* conditum a Carolo Dufresne domino du Cange... ediția în 7 voi. din Paris, 1840—1850, operă înregistrată în *Catalogul bibliotecii* lui Odobescu, la litera D, nr. 39. în voi. VIII. anexa *De imperatorum Constantinopolitanorum seu de inferioris aevi, vel imperii, uti vocant, numismatibus dissertatio*, Ducange descrie omoforul cu care erau încinși în^ cruce (crrat-*posiSok*) pontificii și demnitarii bizantini (*op. cit.*, caiD. VII-XII, p. 148—150). O altă explicație poate fi plasarea greșită a notei, presupunere întărită de faptul că în Hammer, la care trimite Odobescu în nota următoare în legătură cu începerea importului de blănuri din Eusia în timpul Ini. Suleiman al II-lea, nu se găsește această informație. în schimb Ducange în *Historia Byzantina...*, ed. cit., p. 265 arată (după Martin Crusius, *Turco-Graecia*, Basel, 1584, p. 224) despre Șeitan-Oglu : „Michael Cantacuzenus, ut est in *Turco-Graecia*, aere alieno ex parte liberatus, patruus Peloponnesiorum illorum, nune Begis Turcarum negotiatorem, Трѣтъѣтѣса agit, id est ut sexagenis ducatorum millibus quotannis res in aulam necessarias, et pelles pretiosissimas Moscoviticos emat" (subl. ns.). Trimiterea la Ducange poate fi, deci, corelată cu acest pasaj din nuvelă.

99₃₂. Vezi nota precedentă privind referința la Hammer.

99₃₃. [Martin] Crusius, în [Gh.] Șincai, [*op. cit.*, t. II, p. 218], text reproduc mai sus în nota 95₃₀, arată că cei doi pretendenți venise înconjuțați de „cite 40 de călăreți". în ce privește uniformele acestora informațiile sînt luate din J. von Hammer, *op. cit.*, care descrie în multe locuri „Kuka d.i. Mtitze, wie sie die Obersten der Janitschar t-ragen" (II. Bd., p. 151) apoi „mit weissen Filzmiitzen und hohen Eeigbuschen, mit seidenem Giirtel und mannigfaltig eingelegten Bogen und Kochern" (*ibid.*, II. Bd., p. 185) etc.

100₁₈. [H.] Scherer, *Istoria negoțului*, [trad. fr. cit.].

100₃₃. Informații despre „jocul geridului" dau unele izvoare folosite de Odobescu : C6sar Cantu, *Histoire universelle*, trad. fr., t. XII, Paris, 1847, p. 64 („Soliman s'6tant tue en s'exergant à lancer le djerid") balada populară *Sîrb sârac* („Iară Sîrb se tot ducea / De halca s-apropie și din fugă asvirlea / Geridul său chiar prin ea". Odobescu a cunoscut din această variantă a baladei (în care este menționat geridul), publicată de V. Alecsandri abia în 1867 (cf. *Poesii populare ale românilor*, Buc., 1867, p. 108). Alecsandri amintește „giocul ghidului" și în ediția din 1852 a *Baladelor*, partea I, p. 95 unde notează : „Giocul halcalei, adică jocul verii precum și acel a giridului era petrecerile favorite a turcilor, cu o jumătate de veac înainte".

101. Textul din balada *Mihu Copilul* la care se referă Odobescu în următorul: „Eată, mări, eată / Că Mihu deodată / Pe loc se oprește / Pe Ianuș smuncește, / Sus îl opintește, / Jos îl și isbeste, / Și-n jenun îl pune / Și capu-i răpune" (V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 70).

101. Relațiunea lui Constantin Căpitanul (*op. cit.*, p. 381—382) este mult mai bogată în amănunte : „Intru aceste vremi Eadul vodă având un cocon anume Ștefan, și Duca vodă den Moldova avînd o cocoană anume Catrina, s-au ajuns în cuvînt și au logodit pre coconii. La care logodina au fost aicea în țară cu mare veselie, au făcut multe ospete și jocuri de se potrivea cu o nuntă domnească iar nu logodnă. Strîns-au toată biserica vodă în drumul Cotrocenilor, acolo făcea ospete în toate zilele. Adus-au pelivani de cei ce joacă pre funii, și de alte lucruri. Adusease și un pelivand hindiu harap, carele făcea jocuri minunate și nevăzute pre locurile noastre iute om era și virtos. Lingă altele de nu le putem lungi, făcea aceeași muncă mai ciudat: punea de rînd 8 bivoli și să răpezia iute și sărînd peste ea da în văzduh peste cap, și cădea în picioare de ceea parte; alta, un domnesc gras, mare, își lega chica de coada-i și-l bătea comișălul cit puș și nu putea să-l miște din loc; alta, un copac mare din pădure adus în cetate neted și înfipt s-au suit pre dînsul ca o maimuță, deci după multe jocuri ce au făcut în virfu-i s-au slobozit de acolo cu capul în ios, și au dat în picioare: alta, un tulpan lung de mulți coți îl ținea oamenii în miini cită și să răpezea iute și mergea călcînd pre tulpan și nu se afunda; alta, un prindea mulți oameni cite doi în miini și făcea chip ca de o bute cu miini și mai lung, și să răpezia iute și intra cu capul prin gaura aceea, și făcea simțea oamenii, și de aceea parte cădea în picioare; ca aceeași muncă făcea care nu le ținem minte". De remarcat asemănarea încheierii descrierii nunții lui Constantin Căpitanul și din cap. II al *Doamnei Chiajna* :

scurt, mare veselie s-au făcut la această logodnă a *coconului Eadului vodă aicea la noi*".

101.³⁰ Henricus Hilarius, care reproduce informații din Crusius, *Turco-Graecia*, [p. 274, *apud* Gh. Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 219] : „Drept aceea au și trimis mumă-sa și o au luat de la Cantacuzenul cu toată blaga, carea o ducea cu zece cară”.

106.¹² „Curtea lui Socol” a fost sugerată lui Odobescu de un vechi turnjntilnit în cursul întii sale călătorii la monumentele din Oltenia (1857). În *însemnările* sale din a doua călătorie el notează : „Marți la 19 iulie [1860] ... pe la unu și jum., am plecat cu șase cai de sat ce veniseră de dimineață din Călimănești. Am trecut Oltețul cu luntrea și apoi încet, încet, am urmat pe malul drept al Oltului calea spre Eimnic. De la Ostrov în jos lunca Oltului se tot lărgește. Căii noștri nu prea erau vestiți; la dealuri trăgeau foarte greu; în sfârșit am ajuns dincolo de Gura Văii pe la Bujoreni, unde am văzut acel turn ce-mi dase acum trei ani ideea despre chindia lui Socol” (*op. cit.*, în *Convorbiri literare*, 67 (1934), p. 667). Eeiese din acest pasaj scris în 1860, că *Doamna Chiajna* fusese proiectată cu trei ani în urmă, în 1857, în același an ca și *Mihnea vodă cel rău*.

107.³⁰ Principalele elemente privind fuga domniței Anca de la Andronic Cantacuzino sînt luate de Odobescu din Henricus Hilarius, textul reproduc de Gh. Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 218—219 (vezi *supra*, nota 101.³⁰). Odobescu indică punctele în care nu urmează indicațiile surselor în nota de la 107.³⁰, continuînd totuși să le utilizeze și să se refere la ele. Trimiterile eronate „Henricus Hilarius în Crusius” pot fi explicate prin lectura grăbită a textului din Hilarius, reproduc în Șincai (*ibid.*), în cuprinsul căruia acesta trimite la Crusius ca la principala sursă. Le Quien este citat tot după Șincai (*ibid.*). Textul din [J. v.] Hammer, [*op. cit.*, II. Bd., p. 468—469], a fost reproduc mai sus la nota 95.²². Meletie, *Istoria bisericească*, a fost folosit de Odobescu în traducerea românească : *Bisericeasca istorie* a lui Meletie, mitropolitul Atenei, tradusă românește de smeritul Veniamin Costachi, mitropolitul Moldaviei, t. III, Iași, 1841, p. 125 : „în sfârșit, loasaf pricinundu-să cu clericii și boerii creștini din Țarigrad, au făcut sinod pentru dînsul, unde osîndindu-să ca de un nelegiuit, supt blestăm s-au pus la 1565, și cu necinste s-au scos din scaun, plătind și toate cite luase pre nedreptate, pornindu-să jalobă de cei nedreptățiți de cătră dînsul la judecătorii cele dinafară”.

107.²⁴ Nota lui Odobescu : „Epistolă trimisă de către Crusius care cuprinde povestirea lui Henricus Hilarius” este greșit întocmită. După cum reiese din Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 219, prin care Odobescu folosește această sursă, este vorba despre informațiile date de un „oarecare grec în scrisoarea carea o au dăruit Gerlachie lui Crusie”. Corectarea propusă de Struțeanu, *ed. cit.*, p. 167, n.4 și p. 574 („Epistola transmisă” în loc de *trămisă*) nu este suficientă. Textul corect ar fi fost : „Epistola trimisă lui Crusius, care cuprinde povestirea *reprodusă de* Henricus Hilarius”. Această sursă (folosită prin Șincai) nu menționează însă că Patriarhul loasaf ar fi murit „ascuns într-una din mănăstirile muntelui Atos”, ci doar că „luîndu-i toată averea l-au izgonit de i-au căutat a muri de rușine” (*op. cit.*, t. II, p. 222). Odobescu a interpretat, poate, ca referin-

du-se la loasaf, mențiunea din Crusius (reprodusă după Gerlachie) despre „un bătrîn în Patriarhat, carele știea italienește și grecește nu de mult s-au făcut călugăr în Munteje cel Sfînt” (*ibid.*, p. 222). Aci pare să fie vorba însă despre un Cantacuzino, nu despre un Paleolog. Citatul din E. Charriere, *Negociations de la France dans le Levant [ou Correspondances, memoires et actes diplomatiques]*, t. III, Paris, 1836, p. 741 [—742, nota 1] se referă de fapt la căderea și uciderea lui Mihail Cantacuzenul, menționînd în treacăt că „il avait pu successivement ceder et revoquer des patriarches” și, după mărturia unui contemporan (M. Juye) că el „avoit... fait demettre deux patriarches de Constantinople et les vayvodes de Moldavie et Valachie”, fără a aminti de exilul la Athos al lui loasaf.

107.³¹ Schimbarea lui Petru cu Alexandru la tronul Țării Eomânești este astfel relatată de Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 221—222 : „Anul 1567. Murind împăratul Soliman II în anul trecut, i-au urmat fiiul său Suleiman II către sfîrșitul anului de acum 1567, precum scrie Anonimul românesc [în notă : Anonymus Valachicus, in Ms. cap. 44]: Au mazălit pe Petru III, Domnul Valahiei, și chiemîndu-l la Țarigrad, în locul lui au pus după pre cel mai mic fecior al lui Mircea III, adecă pre Alecsandru II, fratele lui Petru III Domnului muntenesc. Pricina mazălirei lui Petru III, că domnia sub tutela mîne-sa Chiajnei, au fost Mihail Cantacuzenul, pe care rușinarea fratelui său a lui Andronic, despre care am cuvîntat la nota 105.²², 1564, căci scrie grecul de la Crusie [în notă : Martinus Crusius in *Turco-Graecia*, p. 274] : „Ali-Bașa Veziriul cu Mihail Cantacuzenul surprăsește Scaunul patriarhicesc pe preacinstitul loasaf II (carele era dintre Paleologi) și, luîndu-i toată averea, l-au izgonit, de i-au făcut a muri de rușine. Și aceasta n-au fost destul, ci însuși Cantacuzenul după scurt timp s-a făcut de au venit în Țarigrad feciorul Mirceoaei, carele era prea sdrăcitînr, numai de 15 ani și era voivod în Valahia”. Informațiile despre Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 183 și 211 sînt foarte sumare : „S-a domnit <sc. : Patru vodă > ani 8 și l-au mazilit turcii și s-au dus din Țarigrad, și în locul lui au pus pre frate-său Alicesandru vodă <sc. : Ștefan >. După ce s-au mazilit Patru vodă, fecior Mircii vodă, au trimis în locul ratul domn pre Alicesandru vodă, fratele lui Patru vodă”. La fel de sumară e și relațiunea Cronicarului anonim, *op. cit.*, p. 274. De remărm însă că în toate aceste surse Alexandru vodă, succesorul lui Petru este prezentat drept fratele acestuia, ceea ce explică menținerea Doamnei Chiajna ca principal actor în povestirea lui Odobescu, în calitate de protectoare a celui alt fiu al său, noul domn al Țării Eomânești, în realitate Alexandru, după cum am arătat mai sus, era fiul lui Mihail Ciobanul și nepotul lui Mircea cel rău, iar după 1568 Doamna Chiajna era în exil la Constantinopol. Eolul lui Mahomet Sokoli, marele prieten al lui Mihail Cantacuzino și al vizirilor Sinan și Mustafa, dușmanii acestuia, în mazilirea lui Petru și acordarea doamnei lui Alexandru „fratele” acestuia este dedus de Odobescu din Hammer, *op. cit.*, II. Bd., p. 468—469, text reproduc mai sus, nota 95.²², uciderea lui Mihail Cantacuzenul fusese rezultatul învinuirilor de Mustafa și Sinan că Șeitan-Oglu, protejatul lui Sokoli, ar fi pînă depunerea lui Petru și exilarea la Alep a Chiajnei, ca să-și răde însuccesul căsătoriei fratelui său cu fiica acesteia. De aci prezer-

celor doi viziri ca „apărători vinduți ai neamului Mirceoaiei”. Acordarea domniei lui Alexandru ar fi fost deci rezultatul intervenției lor (cf. și Hammer, *op. cit.*, t. VI, p. 329). În felul acesta noul sultan Selim al II-lea „nevoind să strice voia niciunuia din ai săi puternici viziri” a făcut un serviciu lui Mahomet Sokoli mazilind pe Petru și răzbunind pe Mihail Cantacuzino, și altul vizirilor Mustafa și Sinan, numind ca succesor pe alt „fecior” al Chiajnei, Alexandru vodă. Astfel explică Odobescu schimbarea domniei în lumina izvoarelor de care dispunea, în realitate Doamna Chiajna nu a jucat vreun rol în venirea la domnie a lui Alexandru, care nu era fiul ei. Pe atunci ea se afla exilată la Alep, împreună cu domnul mazilit, Petru cel tânăr.

JL10. Eadu Socol a căzut în același grup de boieri uciși nu de Chiajna, care nu era în țară, ci de noul domn, Alexandru, după cum relatează sursele indicate de Odobescu, și anume Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 211 : „Deci trecînd două luni Alicsandru vodă au început a tăia mulți boiari, anume : Eadul logofătul den Drăgoești, și Mihnea den Bădeni feciorul lui Udriște vistier, și Tudor de la Bucov, și Vladul Capiii, și Pătrașco, și Calotă, și Stan fecior Drăgulețului, și Eadul Stolnicu den Boldești, și Eadul lui Socol Vornic, și pre alții”. La fel în Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 274—275 și în Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 222. Odobescu numește numai pe primii boieri uciși, rezervînd pentru moartea lui Eadu Socol episodul de la Motru.

110. Icoana descrisă de Odobescu ca aparținând lui Eadu Socol, ajunsă apoi la Mănăstirea Dintr-un Lemn este aceea la care se va referi în *însemnări despre monumentele istorice din județele Argeș și Vâlcea, 1860*, publicate postum în *Convorbiri literare*, 67 (1934), p. 667 și urm. Odobescu nu putea însă descrie în 1857 icoana văzută la 1860, cum pretinde Struțeanu, *ed. cit.*, p. 556—587. Izvorul său pentru acest pasaj și pentru legenda icoanei înfățișată în cap. IV par a fi relațiuni locale luate în cursul călătoriei din 1857. Legenda icoanei o povestise și Gr. Alexandrescu în însemnările sale din *O preambulare în Valahia mică*, și anume în articolul *Mănăstirea dintr-un lemn*, publicat în *Vestitorul românesc*, 9 (1845), p. 315—318 : „Cu vreo treizeci de ani înainte a să zidi biserica, un cioban își avea stîna în locul acela, pe coasta dealului. Într-o noapte i să înfățișă în vis Maica Mintuitorului, poruncindu-i să tae stejarul cel mare ce era lîngă stîna. Ciobanul nu socoti de cuviință a să osteni să pue în lucrare porunca : dar visul să repetă în mai multe rînduri, amenințîndu-l cu pedepse, care îl făcură să se arate ascultător ; abia lovi de cîteva ori cu săcurea și copaciul, ce era sec, căzu. În mijlocul lui să găsi o icoană pe care ciobanul o aduse la biserica satului”. Odobescu va descrie astfel, mai tîrziu, legenda icoanei, într-o scrisoare către Eohault de Fleury, citată de acesta într-un studiu iconografic : „Image de la sainte Vierge, au monastere dit *Dintr-un lemn* (c'est a dire *d'un seul bois*), en Valachie (departement de Vâlcea, dans les Carpathes. La tradition attribue cette antique image au prototype peint par l'evangeliste Luc. La legende raconte qu'elle a ete d'couverte par les bergers, dans l'interieur d'un vieux chene. On voulut la transporter dans les 6glises de plusieurs villes, elle revint toujours d'elle meme à sa place. Alors on abattit le vieux chene et l'on en fit une chapelle dans laquelle l'image, toute recouverte d'or et de pierreries, fut installée. La chapelle a eté plusieurs fois refaite en bois. Tout autour on a eleve un grand

couvent de religieuses. Il ne reste maintenant que Peglise et la chapel en bois” (Eohault de Fleury, *La Sainte Vierge. Etudes archeologiques iconographiques*, t. II, Paris, 1878, p. 566).

111. Informații din Hammer, *op. cit.*, II. Bd., p. 373 : „Ausserdem hatte [Chiajna, n.n.] einer seiner Ministerialen einen verborgenen Schatz von ein mahlhundert dreyssigtausend Ducaten angezeigt, welcher der Pfor anheimgiefeld. Er [Selim, n.n.] wurde zwar nicht mit der Herrschaft ab doch mit dem Leben begnadiget, an seine Stelle sein nach Haleb verbranter Bruder Alexander berufen, er selbst mit der Mutter nach Konia verwiesen, wo er bald hierauf starb”.

111. Din raportul lui de Wyss, citat de Hammer, nu reiese că Petru ar fi fost reținut la Constantinopol. Pensiă acordată lui inițial a fost dedusă din informația citată în nota ramatoare.

111. Sursa informației (Raportul bailului venețian Barbaro) este citată numai de ediția germană a lucrării lui Hammer, pe care Odobescu o are în biblioteca sa, ceea ce confirmă că a folosit originalul, iar nu traducerea franceză din Hammer. Acesta, în *op. cit.*, II. Bd., p. 394, nota 5, trimite însă la „Barbaro's Bericht vom 8 Janner 1567”. Odobescu a tradus grădănișul în loc de *ianuarie*.

111. Informația se găsește într-adevăr în Grigore Ureche, *Domnia Șterei Moldovii și viața lor*, cap. XXVIII *De domnia lui Ioan vodă zic Armanul, carele l-au rupt turcii de coadele a două cămile, anul 7078, Letopisițile Țării Moldavii*, ed. Kogălniceanu, t. I, Iași, 1852, p. 190, cînd scrie despre Ioan vodă cel Cumplit : „Acest Ion vodă, unii zic că au fost fecior de arman”. Odobescu cunoștea însă originea armeană a domnului Moldovei și din Gh. Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 225 : „Despre Ivonia sau Ioan vodă scrie Miron Logofătul [în notă : Constans Miron in Ms. *Chronica Valachica*, cap. 54] : „Acesta al cui fecior ar fi fost, leșii, unii zic una, alta. Ureche Vornicul zice că au fost fecior de armean, dară de unde știut, nu scrie”.

11120 Doamna Chiajna nu a avut vreun rol în obținerea de către Petru Șchiopul a tronului Moldovei. Identificarea făcută de cronici între acesta și fiul Chiajnei, Petru cel Tânăr, care domnise în Țara Bomânească, permitem însă atribuirea acestui rol Chiajnei. Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 211 arată : „Aceste răotăți ale lui [Ioan vodă cel Cumplit, n.n.] auzind împărăția și curtea împărătească, au dat domnia lui Patru vodă, fecior Mircii vodă care au fost și în Țara Bomânească domn mai înainte și au mazălit pre Petru vodă”. Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 275, este mult mai sumar, menționînd numai că în al patrulea an al domniei lui Alexandru vodă din Țara Bomânească domnia Moldovei a fost luată de fratele său Petru.

111. Iată textul din Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 192—193, la care se referă Odobescu : „Ion vodă, dacă se văzu străinat de mila împăratului Turcesc, socoti ca să ție țeara cu sabia ; și îndată trimisă la cazaci de la poftit cu leafă să-i vie într-agiutor ; și au strîns țeara. Cătră care cu multă cuvînte blînde se ruga ca să le poată întoarce inimile spre dînsul, și auzind că nesațiul turcilor și lăcomia lor (eară nesațiul și lăcomia lui nu vedea zicînd că turcii toate schimbările fac pentru măsda (mită), de-i îngreună ca să-i sărăcească și să-i slăbească și le arăta cum poate de lesne să de

teze mîna turcului de dinșii, de vor vrea și ei. Că pre leși îi are spre sine plecați; cazacii s-au adevărit, cît le va da de știre, cît vor veni, la carii au și trimis și căroră nu le pot sta înainte niciodată turcii. Numai țeara ce-i lipsește; că de se vor pleca și ei să fie într-una, nice oaste nu vor trimite turcii, ce vor face terii pre voie. Eară despre sine să nu-l ție ca pre un vrăjmaș, ci ca pre un prietin și părinte; ear de au făcut cuivași și inalgiosul, tot pentru turci au făcut, să le intre în voie și să-i împle și nu i-au putut sătura; deci pre cît l-au cunoscut cu rău, să-l cunoască mai mult spre folosul lor. Așa Ion vodă împlind pre toți cu nădejde, cu glasuri mari strigară că lingă dinsul vor peri toți, cum s-au și tîmplat".

111,¹¹ „Patru vodă — scrie Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 213 — purcegînd cătră Moldova cu oaste turcească, au scris frăține-său lui Alexandru vodă den Țara Muntenească, de i-au ieșit înainte la Brăila și de acolo s-au tras spre Moldova". Iar Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 275 : „Atuncea Alexandru vodă încă au eșit la întîmpinarea lui Petru vodă frăține-său". Tot ce urmează în legătură cu călătoria Doamnei Chiajna în Oltenia este, evident, inventat de autor.

112,¹² Gh. Șincal, *op. cit.*, t. II, p. 223 : „Anul 1569. Precum scrie Magazinul Unguresc [în notă : *Magazinum Hung.*, Tom. I, p. 366] în anul 1569 pribegia în Ispania oarecare Nicolae Bassarab, carele se zicea pe sine a fi feciorul lui Barbul Bassarab vodă și fiind în mare mișelătate mult l-au agiutat un neamț din Segovia, anume Ioann Heber".

112,¹³ Cuvîntul „bahmeți" apare în balada *Român Grue Grozovanu* („Și Buceagul pustiu / De bahmeți îl sărăciu"), publicată de V. Alecsandri în *Poezii populare. Balade (cîntice bătrînești) adunate și îndreptate*, partea I, Iași, 1852, p. 25. Vezi și *Novac și fata caăiului* (*ibid.*, partea a II-a, Iași, 1853, p. 54) : „Dar din cincizeci de bahmeți / De bahmeți cu perii creți/Nici unul nu-i cuvenea". Alecsandri (*ibid.*, p. 90) explică astfel cuvîntul *bahmeți*: „Bahmeți sau bahameți — cuvînt de origină tătarească ce denumește caii din Bugeac". *Pătrărei și cincărei* sînt cuvinte întîlnite tot în *Român Grue Grozovanu*: „Cînd la ușă... ce zăria? / Un bahmet ce nechezia; / Un căluț cam pătrărel / Eșia-n vară cincărei" (V. Alecsandri, *ibid.*, p. 27).

112,²⁵ Cuvîntul *dezghinuri* provine din aceeași baladă *Român Grue Grozovanu* : „Și pe dinsul s-arunca, trei dezghinuri că mi-i da" (*ibid.*, p. 28).

112,³¹ Caii de Misir (arab. *Misir* = Egipt) erau știuți de Odobescu din balada *Oprîșanul* („Dăruind chiar pe vizir / Cu-armăsari de la Misir") culeasă și publicată, mai tîrziu, de V. Alecsandri, *Poesii populare ale românilor*, Buc., 1867, p. 204.

113,²⁶ Odobescu cunoștea regiunea descrisă din călătoriile făcute în 1857 și 1860. în *însemnările sale* din ultima călătorie el amintește : „Am scoborit pe Govora pînă la Stoienești, apoi am luat o vale lăturalnică la dreapta, am trecut în lunca Otăsăului la Pietrari și am urmat drumul pînă la mănăstire. Cînd eram pe aproape a ieșit luna și mi-a înfățișat lunca Otăsăului, astfel precum o descriesem în „Doamna Chiajna". Mi s-a părut că descrierea mea a fost exactă și m-am bucurat" (*op. cit.*, în *Convorbiri literare*, 67 (1934) p. 677 — 678).

114, Euga cercetașului lipcan este descrisă cu cuvinte din balada *Toma Alimoș* : „Așterne-te drumului / Ca și iarba cîmpului / La suflarea vîntului" (cf. V. Alecsandri, *Poesii populare, Balade (cîntice bătrînești)* partea I, Iași, 1852, p. 43). Observația este a lui Struțeanu, *ed. cit.*, p. 584.

115, Tradițiile asupra icoanei, cunoscute de Odobescu din călătoriile de la 1857 în Oltenia sînt amintite și de Gr. Alexandrescu, *art. cit.*, din *Vestitorul românesc*, 9 (1845), p. 315 — 316. Odobescu a descris ulterior icoana după examenul direct prilejuit de vizita sa din 30 iulie 1860 la Mănești. În *însemnările* amintite : „Eu am vizitat biseriçuța de lemn din deal <...> Alături e și rădăcina gorunului cel mare ce s-a surpat de cîțiva ani; tulpina lui uscată, găunoșită și putredă e alături. Țăranii vin și iau bucăți dintr-însa de a fierbe și de a bea de friguri atît e de mare venerația acestui loc. Am dezbrăcat și icoana cea mare de față-i de argint și am văzut că pe o parte e zugrăvită pe pinză „Judecată din urmă", cu numirile scrise sirbești, iar pe cealaltă Maica Domnului zugrăvită pe lemn și stricată pe cît se poate. Numai obrazul Maicii Domnului e mai bine conservat. Cine mai știe pe unde o fi fost ascunsă în vre-mile răsămîrîțelor trecute? Țiu minte numai că, cînd cu Tudor Vladimirescu, o dusese la Pătrunsa, iar cînd cu Cîrjaliul a dus-o împotriva la Bistrița, unde s-a afumat de focul ce-l făcea pustnicul în peșteră" (*op. cit.* în *Convorbiri literare*, 67 (1934), p. 678).

116,²⁶ Întîlnirea celor doi domni la Săpăteni și lupta cu boierii moldoveni sînt astfel istorisite de cele două cronici folosite de Odobescu : „Ear cînd au fost alpatrulea an din domnia lui [Alexandru vodă, *n.n.*] luînd frate-său Petru domnia la Moldova, fost-au poruncit la Dumbravă Vornicul și la toată boierimea Moldovei ca să vie înainte la Focșani. Atuncea Alexandru vodă încă au ieșit la întîmpinarea lui Petru vodă frăține-său de au făcut ospăț la sat la Săpăteni. Ear Dumbravă vornicul, cu toată curtea Moldovei au venit la Petru vodă să se închine, ear dacă s-au apropiat ei fără veaste, au lovit pre Petru vodă și pre frate-său Alexandru vodă gonind pe Petru vodă pînă la Brăila; ear Alexandru vodă au fugit oraș la Eloci. Moldovenii încă, făcînd această isbîndă, s-au întors la mînaștină la Ionașco vodă. Deacii atuncea Ionașco vodă au trimis pre Vintilă vodă cu mulți lotri ca să fie domn în Țara Bomânească și au intrat în cetate din București, șezînd acolo 4 zile. Alexandru vodă, încă au trimis pre seamă de boiari ai lui cu oaste, anume : Dragomir Vornicul, și Mitru Comisul, și Brațul Paharnicul, și Ion Paharnicul, de au lovit pre Vintilă vodă și pre acei lotri fără de veste, și atuncea au perit Vintilă vodă și acei lotri toți. Și ear au venit Alexandru vodă în scaun în București" (Cronicarul anonim, *op. cit.*, p. 275). cf. și Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 213-214) : „Iar Ion vodă cu boierii lui, vrînd să facă un vicieșug ascuns să nu lase pre Patru vodă să intre în țară, au trimis pre o seamă de boiari cu toată oastea, ca cum ar vrea să se închine lui Patru vodă. Iar în vreme ce ascuns le-au fost sfatul să lovească pre Patru vodă și să-l gonească, și au făcut. Că apropiîndu-se Moldovenii, Patru vodă îi aștepta cu bucurie ca să se închine după cum auzise. Iar ei îndată ce s-au apropiat, au început războiul. Patru vodă, fără veaste lucrul acesta văzîndu-l, cum au putut au scăpat la Brăila și frate-său la oraș la Floci. Iar Ion și cu moldovenii au trimis în Țara Bomânească pre Vintilă vornicul, care au fost pribeg la moldoveni, cu mulți lotri, ca să fie domn. Iar Alecsandru vodă au trimis

înainte pre Dragomir Vornic și Mitrea Comis, Brațul Paharnic și Ioan Pircălab cu oaste la București la Vintilă vodă să-l lovească. Și mergînd la București i-au lovit, și atunci au perit Vintilă vodă și lotrii aceia, fiind Vintilă vodă în scaun 4 zile. Iar Patru vodă, dînd știre la împăratul de neîngăduința lui Ion vodă ș-a boiarilor, au trimis împăratul multe oști turcești și tătărești asupra Țării Moldovei, denpreună cu Patru vodă, ca să scoată pre Ion vodă¹⁵. Informația ajutorului unguresc primit de Alexandru pentru instalarea în scaun a fratelui său o are Odobescu din Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 228 : „Gorechie și *Anualii Secueneșii* [în notă : *Mss Annales Siculici* ad h.a.] cuvîntă așa : împăratul turcesc porunci Ardealului ca să agiutăm pre Alexandru vodă, și au dat intru agiutoriu 800 de călăreți și 200 de dărăbanți roșii al cărora hodnogiul au fost Gheorghe Dațo, și în locul Voevodului din Ardeal (a lui Ștefan Batori) au fost Mihail Bațu”.

117. Iată textul din Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 193 : „Ion vodă, daca au strîns oastea toată și s-au bulucit la un loc toți, i-au venit veste că Petru vodă și cu Alexandru vodă au intrat în țeară cu mulți oameni, și munteni și unguri, și turci. Atuncea au ales Ion vodă cap dintre cazaci pre Sfirski, cu o seamă de cazaci și cu oaste de țeară, și i-au trimis înainte de strajă să vază cu ochii; eară el cu altă oaste au purces după dîșii. Eară Sfirski cu cazacii și cu cine mai era cu dîșul au nemerit asupra 400 de oameni ce era straja lui Petru vodă și fără veste înconjurîndu-i, pre toți i-au prins”.

118. în balada citată (*Român Grue Grozovanu*, colecția V. Alecsandri, *op. cit.* [partea I, Iașii, 1852, p. 28]) la care trimite Odobescu se spune numai: <Calul> „Să nu-l vinzi la vreun muntean,/Că munteanu-i om viclean;/Ci să-l vinzi la moldovan, / Moldovanu-i ortoman / Și de mînă mai dănos /Și de suflet mai duios”.

118. în afara cronicilor românești (vezi *supra* nota III[^])? Odobescu mai utilizează următorul text din Șincai, *op. cit.*, p. 227 : „împăratul Selim II au trimis oști turcești intru agiutor Prințului muntenesc și i-au poruncit ca, împreunîndu-și cu el ostile sale, să scoată pre Ivonia [*sc.* : Ioan vodă cel cumplit] din Moldova, și să pună în locul lui domn pre frate-său Petru. Așa la foarte mare războiu au venit imbe părțile, în carele Ivonia cu ai săi și cu agiutoriul cozacilor (nu și al polonilor) de vreo citeva ori au sdrobit pre protivnicii săi, au gefuit citeva cetăți și intrînd în Valahia foarte tare o au prădat și ars” și, *ihia.*, p. 222 : „Iară pe frate-său [*sc.* al lui Alexandru vodă, *n.n.*] l-au făcut împărăția domn în Moldova și întîlnîndu-se amîndoi frații la Focșani, au venit boiarii Moldovei cu oaste și, lovîndu-i fără de veste, i-au biruit. Petru vodă au fugit la Brăila, Alecsandru vodă la Oraș în Ialomița. Iară boiarii moldoveni au ridicat Țerei Eomânești pre un Vintilă, pre carele bătîndu-se Alexandru vodă cu oamenii săi, l-au omorît”. Engel „și alții” (adică Henricus Spondanus, Leonhardus Gorecius, *Analele secuști* și Miron Costin) sînt citați după Șincai, *op. cit.*, t. II, p. 228. O nepotrivire este între relațiunea lui Ureche (pe care Odobescu îl citează mai sus) și nuvelă asupra ciocnirii între moldoveni și munteni: „Sfirski dacă au biruit pe acea strajă, și au prins veste că Petru vodă nu știe nimica de oastea lui Ion vodă, îndată au răpezit oameni de țeară de

au dat știre lui Ion vodă să sîrguească să vie să-i lovească fără veste, că are vreme acmu de-i voiea să-i bată, și i-au spus că este oaste multă foarte înțelegînd aceste Ion vodă, cum au putut mai tare au sîrguit și dacă s-au împreunat toți, împărțîndu-se în trei pîlcuri, i-au lovit cînd ei dormia fără grijă, desbrăcați, cît nimeni de nemică nu s-au apucat. Caii lor era slobozi la pășune, în nădejdea străjii. Așa impresurîndu-i fără veste, și multă moarte făcînd într-inșii, i-au biruit Ion vodă. Eară domnii Petru vodă și Alecsandru vodă amîndoi au scăpat, lăsînd tot în tabără, și au năzuit amîndoi la Brăila, numai cu trupurile”. Informația că „Ion vodă muribit la turci” diferă în mod neașteptat de surse : relatarea cît de sumară a sîngeroasei sale execuții ar fi corespuns adevărului istoric și ar fi cadrat pe aceeași pagină cu cruntul sfîrșit al Chiajnei imaginat de autor.

4 // „

|||||+^

/ *-t

*Y**fi**'

*

-

<

<Mihai Viteazul> - Fragment<e> dintr-o tragedie (facsimil după ms. 4 935 f. 4 r°)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

<Mihai Viteazul> — Fragment<e> dintr-o tragedie (facsimil după ms. 4 935. f. 4 v°)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

< MIHAI VITEAZUL >
Fragment<e> dintr-o tragedie

Cele două fragmente dintr-o tragediei al cărei erou urma să fie, probabil, Mihai Viteazul, simbol, la 1848, al idealului de unitate națională, figurează, cu două versiuni, în manuscrisul B.A.R., cota 4.935, f. 4 r°, 4 v°, 5 r°, 5 v° și f. 19 r°, 19 v°, 20 r°, Versiunea de pe f. 19 r°, 19 v°, 20 r°, scrisă cu cerneală roșie pe hîrtie roz, de corespondență cu ortografia italianizantă propusă de I. Heliade Rădulescu în *Paralelism între limba română și italiană* (1840) și *Paralelism între dialectul român și italian, sau forma ori gramatica acestor două dialecte* (1841), neintitulată și nedată, pare a fi prima în timp, baza versiunii de pe f. 4 r°, 4 v°, 5 r°, 5 v°, scrisă cu cerneală neagră pe hîrtie velină, albă, cu ortografia fonetică moderată (*que* devine *ce*, *quere* devine *cere*, *aquestor* devine *acestor*, *dă* devine *dâ*, *rădicate* devine *rădicate* etc), cu forme lingvistice evolute și din punctul de vedere al scriitorului nostru (*sîntite* în loc de *sfințite*, *război* în loc de *bellu*), intitulată «fragment dintr-o tragedie» și datată de trei ori, prima oară după versul 8, vag: «București, Primăvara anului 1848», a doua oară, la sfîrșitul «fragmentului», cu evidentă incertitudine: «București; iunie sau iulie 1850»; datarea «iunie sau iulie 1850» a fost, ulterior, anulată, Odobescu scriind deasupra: «în timpul Revoluției, 1848». Aceste oscilații în datare trădează oscilații ale memoriei, dar și intenția de a indica tendința ideologică a tragediei. Un alt argument că versiunea de pe f. 4 r°, 4 v°, 5 r°, 5 v° este ulterioară versiunii de pe f. 19 r°, 19 v°, 20 r° îl oferă scrierea versului 21, în versiunea a doua, după versul 16, greșeală ce se datorește, presupunem, copierii neatente a primei versiuni. Am considerat, deci, ca text de bază, versiunea de la f. 4 r°, 4 v° 5 r°, 5 v°.

SIGLE

- A — manuscris autograf în fondul B.A.R., cota 4.935, f. 19 r° — 19 v° — 20 r°.
A₁ — variante genetice în textul A.
B — manuscris autograf în fondul B.A.R., cota 4.935, f. 4 r° — 4 v° — 5 r° — 5 v°
B_j — variante genetice în textul B.
P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

£ ***** ir&f&su! *ldr€*\$t*+\ y 3 V &

I* - fatnntl* 'f:i#,3X'S..JM ^ « . * 1
 ●●●●●●●●●●^

2 Fragment<e> dintr-o tragedie B; omite in A|| 3 Miliaii Viteazul B; Mihai A|| 4 Patria-m^ &, Patria-m A| patria-mi^ 5; patria-m A|| 10 trufie BAj; mindrie A || 13 stăvili B; stăvili A || 16 sfințite B; redacțiune anterioară : sfințite B. A\\ 20 bine organizată B; bine-organizată A || 25 popolilor atuncea B; popolilor-atuncea A| exemplu B; esemplu A|| 27 rînd de puncte in B; omite in A\\ 28 rînd de puncte in B; omite in A \\

1 ferice-a-și B; ferice-a-ș A|| 2 Datoria-i<-a>r B; Datoria-<a>r A|| 5 (București, primăvara anului 1848) B; omite in A || 7 Mihai, Ban Mihalcea PA; omite in B\\H Banul Mihaicea B; Ban Mihalcea A|| 16 sint P; scris: sunt JBA|| După versul 16 urmează, — eroare anulată, — versul, 19, în B\\ 17 G-un război B; Că un bel A|| 18 să le stîrpească B; s' le stîrpească A|| 26 P-acei ce apără B; Acelor ce defendă A|| 27 in timpul Revoluției, 1848 B; redacțiune anterioară: iunie sau iulie, 1850 B; omite in A ||

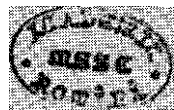
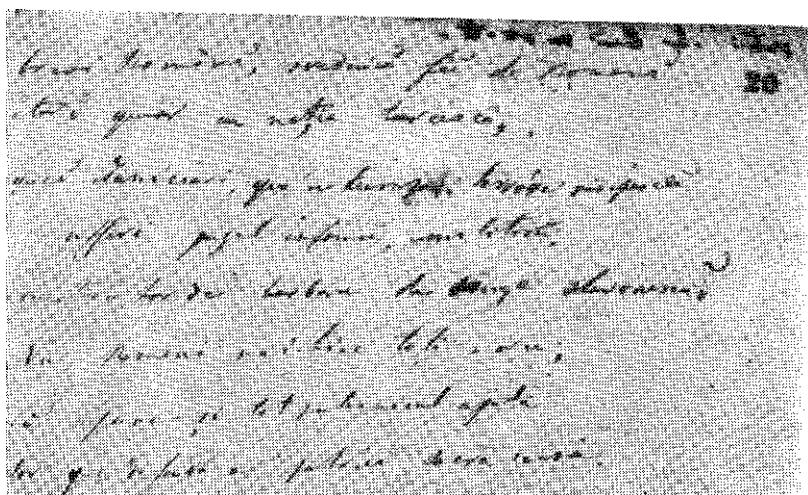
N O T E

Pașoptismul și umanismul care definesc atîtea laturi ale creației literare și științifice a lui Alexandru Odobescu, pot fi studiate cu nădejdea unor rezultate noi pe manuscrisele din prima perioadă de activitate a scriitorului, aceea a formării sale intelectuale, mai întii în Bucureștii anului revoluționar, apoi în cercurile exilaților politici și în sălile de curs ale facultăților din Parisul anilor 1850 — 1855.

Analiza proiectelor, a încercărilor de traduceri sau scrieri originale, a primelor alcătuiuri ale lui Odobescu dezvăluie influențele complexe cărora tînărul de 16 ani, pornit cu temeinice elemente de educație patriotică și de cultură modernă primite la Colegiul Sf. Sava și Colegiul francez din București, avea să le fie supus în timpul studenției sale din Capitala Franței. Acest material literar, multă vreme ignorat de istoria noastră literară, cuprins în ms nr. 1522, 1523 și 4935 ale B.A.E., întregeste informațiile și confirmă ipotezele privind pe autorul scrierilor *Ioana d'Arc*, *Muncitorul român*, *Odă Eomâniei*, *Vîitorul artelor în Eomânia* (conferința publicată postum), sau al studiului *Satira latină*, lucrare a cărei surprinzătoare erudiție este explicată numai prin proiectele și traducerile anterioare, indicînd evoluția și metoda formării clasice a lui Odobescu.

Versurile de inspirație patriotică pe care le întilnim între primele file ale manuscriselor lui Odobescu fuseseră precedate de alte încercări încă din țară. în timpul Eevoluciei de la 1848, Odobescu schița tragedia în versuri *Mihai Viteazul*, apoi „o poezie închinată Greciei și ulterior o romanță spaniolă asupra Cidului", cum presupune D. Păcurariu, *Scrieri*

<Mihai Viteazul> ~ Fragment<e> dintr-o tragedie (facsimil după ms. 4935, f. 20 r°)

Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

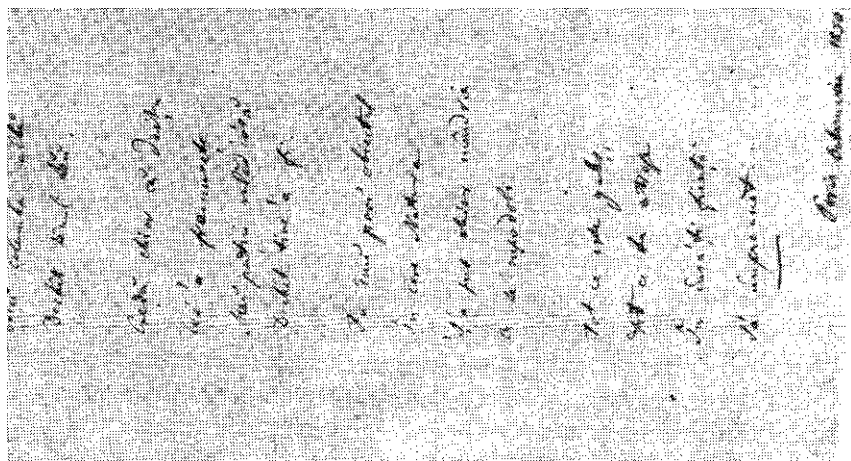
inedite din tinerețea lui Odobescu, în *Limbă și literatură*, 3 (1957), p. 237. Ultimele dona încercări vor apare, potrivit criteriilor acestei ediții (cf. *Introducerea*), în alt volum cuprinzând numeroasele materiale literare, încercări, note de studiu, datînd din perioada începuturilor scriitorului și pînă în anul 1870, risipite în manuscrisele și arhiva acestuia de la Biblioteca Academiei.

Dacă datările celor două fragmente din tragedia *Mihai Viteazul* — „primăvara anului 1848” și „în timpul Evoluției, 1848”, datări adăugate ulterior — sînt exacte, ne aflăm în fața celor mai vechi încercări literare ale lui Odobescu. Adolescentul de numai 14 ani participă deci la entuziasmul tinerei generații revoluționare căreia i se integrase în anii studiilor la Colegiul Sf. Sava (1844 — 1847) și la Colegiul francez al lui Monty (după 1847).

Evocarea figurii eroice a lui Mihai ca simbol al eliberării naționale fusese, pentru scriitorii pașoptiști, motivul favorit căruia îi datorăm *Istoria românilor supt Mihai-vodă Viteazul* a lui Nicolae Bălcescu. Dar nu numai această identitate de motive face plauzibilă datarea încercărilor lui Odobescu din această perioadă. Cele două fragmente corespund momentelor extreme din desfășurarea Eevoluției de la 1848. În cel dintîi, prin eliberarea politică a țării și zdrobirea jugului otoman, patria reatrăiește vremurile de glorie ale lui Mihai Viteazul. Prin *Libertate*, primul punct din programul revoluționar a fost realizat; trebuie înfăptuită acum *Fraternitatea*, „întreunirea”, „între iubirea”, înlăturînd astfel celelalte „stăvili”, care, împreună cu „puterile armate” otomane împiedicau organizarea și dezvoltarea Eomâniei. Pentru aceasta este nevoie de „prăvili sințite și necălcate”, într-o paralelă cu împrejurările politice ale statului feudal al lui Mihai, nu se putea vorbi, desigur, și de *Egalitate*; poate însă că numai lipsa de maturitate a micului poet l-a împiedicat să-și ia această licență.

Al doilea fragment imaginează o convorbire între Banul Mihalcea și Mihai în ajunul bătăliei de la Teleajen, bătălie care, prin puterea armelor poloneze, avea să aducă pe Simeon Movilă pe tronul Țării Eomânești (20 octombrie 1600). Vestea sosirii trupelor străine, primejduirea înrobirii țării și hotărîrea lui Mihai de a apăra cu prețul vieții libertatea greu cucerită îngăduie o analogie perfectă cu împrejurările de peste două secole și jumătate cînd Eevoluția este înfrîntă și libertatea țării pierdută din nou prin „acei ianiceri ce-n Europa teroarea risipesc”.

Versurile stingace, puternic influențate de lecturi din Alexandrescu și Eliade oferă un excelent material comparativ, concludent pentru efortul de puritate lingvistică pe care-l va reuși Odobescu în anii următori prin frecventarea asiduă a vechilor noastre cronici. *Contentă, popoli, funesc* (pentru *funest*) vor dispărea din vocabularul odobescian atît de nesigur încă în adolescența scriitorului.

<Eu crez că dulceafă> (facsimil după ms. 4 93
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste Română

• H M

4

& li

V
1
1

4

<

x

Ю р
ci S

С О
S I

р °

^ g
o

<EU CREZ CĂ DULCEAȚĂ...>

Manuscris autograf, în fondul B.A.R., cota 4.935, f. 8 r° — 8 v°, fără ștersături și corecturi, obișnuite în ciornele odobesciene, dar cu neglijențe de scriere: « *dintr-af* » în loc de « *dintr-alt* », « *ca* » în loc de « *că* ». Pare a fi copia «pe curat» a unui bruion anterior.

Localizat și datat: «Paris. Octomvrie 1850».

SIGLE

A — manuscris autograf, în fondul B.A.R., cota 4.935, f. 8 r° — 8v
Aj — variante genetice în textul A.

VARIANTE

123

2 Gxxxxxei A; Cxxxxxie i A. || 21 columba A; *redacțiune paralelă*: porumba A.

NOTE

Versuri închinat unei inspiratoare al cărei nume este prea vag indicat prin inițială și terminație (în a). în v. 6, *micsă* e un grecism (de la [xiyvuixt = „eu amestec”).

127

4 sint **P; scris:** sunt **CL**\ 13 sint **P; scris:** sunt **CL**\ 40 sint **P; scris:** sunt **CL**\

128

36 sint **P; scris:** sunt **CL**\

129

5 sint **P; scris:** sunt **CL**\ ||20 sint **P; scris:** sunt **CL**\ 37 astfel **P; corupt:** altfel **CL**\

130

4 Țălul **P; scris:** Țelul **CL**\ 20 sint **P; scris:** sunt **CL**\ 36 sint **P; scris:** sunt **CL** ||

132

1 sintem **P; scris:** suntem **CL**\

133

35 sint **P; scris:** sunt **CL**\

134

9 sint **P; scris:** sunt **CL**\

135

1 romîn<ul va> recunoaște **P; probabil corupt:** romîinii vor recunoaște **CL**\ 33 s
scris: surit **CL** \

136

5 sint **P; scris:** sunt **CL**\ 15 sint **P; scm:** sunt **CL**\ 24 sintem **P; scris:** suntem **CL**\
P; scris: țel **CL** || 32 țălul **P; scris:** țelul **CL** |j

NOTE

Perioada care îmbrățișează, între câțiva ani, și pe aceia ai Ee
ției de la 1848, a lăsat în literatura noastră unele scrieri în care po
concepției innoitoare a intelectualilor progresiști ai vremii se t
programe vaste de desfășurare a activității științifice și culturale
nești în direcția pe care trebuia să o ia dezvoltarea poporului nost
popor liber, stăpin pe mijloacele și pe viitorul lui. Din această se
scrieri, din care cele mai des citate sint *Cuvîntul preliminar despre iz*

363

[VIITORUL ARTELOR ÎN ROMÂNIA]

Inexistența manuscrisului autograf ne-a determinat să considerăm ca text de bază
prima publicație postumă din *Convorbiri literare*, an. XLI, nr. 11, noiembrie 1907, p. 1 041 —
1 058. Citeva grafii și forme de limbă puțin obișnuite în manuscrisele odobesciene din anii
1848—1860 (*dintii, frumusețe, poporul, sunt, trimeată, țele* etc, în loc de *dintii, fromosețe, popoul,*
sînt, trimeată, țâl) ne îndeamnă să presupunem că textul acestei conferințe este, ca și multe
alte texte ale lui A. I. Odobescu reproduse postum de revista junimistă, o *variantă *
convorbiri stă.

SIGLE

CL _ textul din revista *Convorbiri literare*, an XLI, nr. 11, noiembrie 1907, p. 1 041-1 058
P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

VARIANTE

125

19 sint **P; scris:** sunt CXI;

126

9 țăl **P; scris:** țel **CX** || 12 sint **P; scris:** sunt **Ci** || 13 sint **P; scris:** sunt **CXII** 14 sint **P-**
scris: sunt **CX** || 25 sint **P; scris:** sunt **CX** || 34 sint **P; scris:** sunt **Cili**

† Vezi capitolul bibliografic din ultimul volum al acestei ediții.

362

istoriei românilor al lui Bălcescu și *Cugetările* lui Alecu Eusso, face parte și conferința ținută de tânărul Alexandru Odobescu în fața membrilor societății „Junimea română” din Paris, la 17 martie 1851 cu titlul *Viitorul artelor în România*.

Comparând conferința lui Odobescu cu scrierile pragmatice ale gânditorilor pașoptiști se constată îndată o strânsă legătură de idei. Potrivit înclinărilor și preocupărilor sale de studiu fiecare din acești gânditori vedea într-un anumit domeniu o cale de regenerare politică și morală a poporului: istoria, poezia, arta. Bălcescu vedea în *istorie* un mijloc de regenerare națională. „Eomânii au trebuința astăzi să se întemeieze în patriotism și curaj și să cîștige statornicie în caracter. Aceste rezultate credem că s-ar dobîndi cînd ei ar avea o bună istorie națională și cînd aceasta ar fi în destul răspîndită” scria el în 1845 (*Magazin istoric pentru Dacia*, 1 (1845), p. 1). „*Poesia populară* este întia fasă a civilizațiunii unui neam ce se trezește la lumina vieții”, proclama Eusso în studiul său *Poesia populară* publicat postum în *Foaia Societății pentru literatură și cultura română din Bucovina*. „Privind babilonia limbistică din zilele noastre mă îngrijesc pentru viitorul nostru literar și mă mîngîi numai cu credința că acest viitor își va găsi loc de scăpare în poezia populară”.

Pentru Odobescu *arta* este „una din cele mai mari baze ale restabilirii măreței noastre naționalități” și ca atare ea trebuie să devină „un țel la care să tinză mijloacele și puterile noastre intelectuale”. Aceste cuvinte erau un program de activitate pentru tinerii exilați din Paris, care căutau în cultură, după o vremelnică înfringere politică, resurse de luptă împotriva despotismului și întunecului ce dăinuiau încă în țară. Pentru Odobescu însă ele vor deveni un crez al întregii vieți. Toate contribuțiile sale ulterioare vor însemna realizarea, cu mijloace proprii, a acestui program pe care și-l fixa la numai 17 ani, cu o luciditate confirmată de opera celor mai buni creatori ai noștri, într-un secol de artă românească modernă.

Această artă nouă Odobescu o vedea populară, corespunzătoare aspirațiilor și înțelegerii multîmilor, ieșită din iscusința lor seculară. Aceasta este valabil pentru muzică, care va trebui creată „astfel încît țărănul să recunoască într-însa doina și alte cîntece favorite ale sale”, dar și pentru pictură, „adevărata expresiune a sufletului unui popor și al unei epoci”, pentru arhitectură, în care se vede „mărirea unui popor”, pentru întreaga artă rezultată din „caracterul patriei noastre și trebuințele noi”, concepută astfel ca o „artă națională”.

Paralelismul acestui program al dezvoltării artei cu acela al dezvoltării științelor istorice din *Cuvîntul preliminar* al lui Bălcescu, merge pînă la prezentarea sistematică a mijloacelor de realizare în diviziuni numerotate ale textului. Bălcescu află materialul construcției unei „adevărata istorii” în: 1. Poeziile și tradițiile populare; 2. Legile; 3. Cronicele; 4. Inscricțiunile și monumentele; 5. Scrierile ce zugrăvesc obiceiurile, tot atitea surse neglijate anterior spre care cheamă atenția tinerilor restauratori ai trecutului nostru politic. Odobescu relevă mijloacele, „în care locuiește atîta energie” pe care: 1. Muzica; 2. Pictura; 3. Sculptura; 4. Arhitectura le oferă celor ce vor încerca „a ridica starea morală a poporului român”. După cum în introducerea conferinței se arătase cunoscător al mijloacelor de ridicare *fizică* a poporului (agricultura credea el, și „o legislație bine chibzuită”) dar și *morală* („instrucțiua publică” și „formarea unei literaturi

și unor *arte* naționale”), evoluția binefăcătoare a artei este apoi urmărită în toate funcțiunile ei. Dincolo de caracterul național, Odobescu proclamă în conferința sa caracterul *social* al artei, care trebuie să fie prezent la rezolvarea unor probleme direct legate de producție și de bunăstare materială a poporului. „Junii artiști <...> au trebuință să pătrundă în stilul arhitectural al vieții, au trebuință să trage din popor ideea unei arhitecturi nouă”. „în raport cu marile progrese ce le face toată ziua manufactura, are a se dezvolta un chip nou de zidiri, vrednic de a conține și de a îndeplini numeroasele trebuinți ale lumii lucrătoare”. Și, urmărind nevoile celor mulți, Odobescu amintește grava problemă a locuințelor la a cărei rezolvare arhitectura va participa în cadrul acestor „preschimbări obștești de la care spînzura viața și sănătatea și adesea starea intelectuală a oamenilor”.

Strînsă legătură dintre misiunea artei și idealul politic al generației pașoptiste în opera lui Odobescu este atestată tocmai de această scriere a lui în care pentru prima oară își afirmă în afara crezului său intelectual pe cel politic, al unei lumi noi care cere „libertate, adică spațiu, egalitate sau dreptate, adică dreapta împărțire a tuturor liniilor; în sfîrșit, frățietate sau adunarea omenirii spre a putea împărțasi simțirile frățești cu ceilalți concetățeni”.

Eămasă mulți ani necunoscută cercurilor largi, conferința lui Odobescu a fost publicată prima oară în *Convorbiri literare*, 41 (1907) p. 1041-1058 și republicată o jumătate de veac mai tîrziu, în *Opere*, ed. T. Vianu, Buc., ESPLA, voi. II. După cum se sublinia în introducerea acestei ediții (p. 17—18) „conferința <...> conține programul realizat și treptat de toți artiștii care au căutat de-atunci un stil național în artă”. Theodor Aman, Grigorescu și Mirea, I. Mincu și George Bnescu, pentru a nu mai vorbi de cei mai tineri, veniți pe urmele acestora. Interesul comunității și al societății față de conferința lui Odobescu se mai păstrează și astăzi... Numai prejudecata că a văzut atîta timp în Odobescu un «scriitor aristocrat», un «boier conservator», poate explica lunga nesocotire a unui text atît de important

A — manuscris autograf in fondul B.A.R., Arhiva Alex. Odobescu, I, ms. 22.

A¹ 1

A₁) — variante genetice in textul **A**.

As J

P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

V A R I A N T E

137

I D E I A S U P R A P R O G R E S U L U I S O C I E T Ă Ţ I

Manuscris autograf, pe 29 foi sfert de coală, albe, numerotate de Odobescu, numai recto, de la 1 la 29, localizat și datat «Paris, iunie 1851», păstrat în fondul B.A.R. Arhiva Alex. Odobescu, cota I, ms. 22, cu simbolul de achiziție: c. sp. ms. 2440/61. Numeroasele modificări și redacțiuni paralele, pe care le înregistrăm la *Variante* ne îndeamnă să presupunem că ne aflăm în fața primului bruion al articolului, și nu în fața formei «definitive», destinată celui de al treilea număr al publicației *Junimea română*¹.

Scriș cu caractere latine, fragmentul de care ne ocupăm conține, pe lângă numeroase grafii fonetice, și foarte multe grafii tributare diferitelor mode ortografice ale timpului, de la cele tradiționale pînă la ultimele inovații etimologice, vădind indiferența lui Odobescu față de «modurile» de scriere «corectă». Frapează îndeosebi frecvența notării sunetului *i* cu semnul *ā*: *când, câștiga, câte, căteva, decăt, gândim, începând², stârpi, târăm* etc.; tot atît de surprinzătoare sînt cîteva grafii pseudoetimologice de tipul *senul* și *sterpi*. O asemenea avalanșă de *ā* pentru *ī* (respectiv *d*) face suspecte niște grafii, altminteri fonetice, ca *rădica* și *sfârâma*, ale căror lecțiuni corecte s-ar putea să fie *ridica* și *sfârîma*, cu atît mai mult cu cît sunetul *ā* apare notat și cu semnul *â* (*înălțat*). De aici îndemnul de a înregistra printre variantele certe cîteva lecțiuni ipotetice.

Influența etimologismului este prezentă prin grafii ca *ecstindere, ecsemplu, feroase, fâgăduiesce, groasnic, chaos, horizon, idea, neisbutit, împedecare, neîndrezn³, nuoă, nuoi, păserele, petra, perd, priuire, resboe, scola, șterge, sunt și sunt* etc. Nu o dată însă Odobescu «greșește»: scrie fonetic *fâgăduiește* și «corectează» *fâgăduiesce* (ms., f. 3 r°, r. 6), scrie *noi* și «corectează» *nuoi* (ms., f. 16 r°, r. 11), sau scriind *pietră* (ms., f. 3 r°, r. 5), *echilibru, existență, număroase, răs-pinge, zdrobite, zdrucciate* etc. Altele însă greșelile lui Odobescu nu sînt abateri de la «normele ortografice», ci pur și simplu coruptele: *pămîntului* pentru *pămîntului*, *s'o* pentru *ș'o*, *Neuton* pentru *Newton*, *ecsintîții* pentru *ecsislînții* sau *existinții*, *duoi* pentru *duoă* (respectiv *două*), *putemici* pentru *putemice*, *cîte* pentru *cită*, *cuvine* pentru *convine*, *tenerar* pentru *temerar*.

¹ Cf. Geo Șerban, *Odobescu inedit*, în *Viața românească*, XV, nr. 7, iulie 1962, p. 92.

² Notat o dată (ms., f. 6 r°. 1) *începând* apoi corectat *începând*.

³ Grafia *neîndrezn³* reprezintă, probabil, ca și grafia *priui o* «extindere» a normelor etimologice și asupra cuvintelor de origine slavă, sub influența antipurismului, sau, poate, o reacție antietimologică a tradiționalismului.

3 turbură *A*; *redacțiune anterioară*: tulbură *Aj* || 6 slabele-*i* raze *A*; *redacțiune anterioară*: slabele ei raze *Aj* || 11—12 siluiri turbate din partea tiranilor învingători *A*; *redacțiune anterioară*: siluiri turbate ale tiranilor învingători *A*; *altă redacțiune anterioară*: <siluiri turbate ce le suferă din partea tiranilor învingători *A*, [114 împreună *A*; *redacțiune paralelă*: izvoare *Aj* || 15 strămoșii *A*; *redacțiune anterioară*: părinții *Aj* || 18 fi-vor secerate *A*; *redacțiune anterioară*: fi-vor oare secerate *Aj* || 19 Șterge-se-vor *P*; *scris*: Șterge-se-vor *Ajj* 21 va să secescă din resă numai pe anticarii secolilor viitori? *A*; *redacțiune anterioară*: va. interesă numai anticarii secolilor viitori? *Aj* || 23 martirii unei idei *A*; *redacțiune anterioară*: martirii ai unei idei *A* || 25—26 Nu vom putea noi, mai norociți decît străbunii, să lăsăm viitorimii o viață și o libertate din ce în ce mai fericită <?> *A*; *redacțiune anterioară*: Nu vom putea noi, mai norociți decît străbunii, să lăsăm urmașilor o viață și o libertate din ce în ce mai fericită <?> *A*; *altă redacțiune anterioară*: Nu vom putea noi să lăsăm o viață și o libertate din ce în ce mai fericită <?> *A*; || 27 Ga toate însă *A*; *redacțiune anterioară*: însă *Aj*; *altă redacțiune anterioară*: Dar toate acestea sînt neconținute înaintarea a omenirii *A*; *redacțiune anterioară*: înaintarea a omenirii *A*; *cdtă redacțiune anterioară*: progres *A* || 28 primit *P*; *scris*: priimit *A* ||

138

2 sint *P*; *scris*: sint *Ajj* 5 grăbesc *A*; *redacțiune anterioară*: grăbește *Aj* || 9'drept *A*; *redacțiune anterioară*: ca *Aj* || 10 precisă *A*; *redacțiune anterioară*: preciza *Aj* || 14 Ei zic că *redacțiune anterioară*: Ei zic că: *Aj* || 16—17 sprijiniți pe o teorie a progresului omenesc, mai bine fondată *A*; *redacțiune anterioară*: sprijiniți pe o idee, mult mai bine fondată *A*; progresului omenesc *Aj*; *altă redacțiune anterioară*: sprijiniți pe o idee, mult mai bine fondată *A*; despre progresul omenesc *A* || 17—18 putem a-i întreba: cum de-a zăcut Europa, în surate timpuri, într-o barbarie deplină <?> *A*; *redacțiune anterioară*: putem a-i întreba cum de-a făcut Europa de-a zăcut, nemăsurate timpuri, într-o barbarie deplină <?> *A* || 19 se fi făcut dodată asupra-i *A*; *redacțiune anterioară*: se fi aruncat asupra-i *A* || 22 folositor *A*; *redacțiune anterioară*: salutarele *A* || 33 Cauza căderii ei e prea complicată, și dezvoltării ei nu e aci *A*; *redacțiune anterioară*: Cauza căderii ei e prea implicată <?> *A*; *une paralele*: complicată > pentru a fi dezvoltată aci *Aj*; *altă redacțiune anterioară*: pentru a fi dezvoltată aci *A*; || 34 născu *A*; *redacțiune anterioară*: la *Aj* || 35 din *A*; *redacțiune anterioară*: la *Aj* || 3

***** ff 2%

£ ^ . ^ ^

*** ' « / < « v <

^^
ÎMBIB
|||||||: |||||
||||||| ^ /: jjm^itif'

|||||s|||

l|||pl

mit

^^

-AL* V**

' ** ***** * - *

Idei asupra progresului societății (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu
I, 22, f. 1 r°)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

Idei asupra progresului societății (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu,
I, 22, f. 3 r°)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

puțina solidaritate ce aveau, în acele timpuri, popoarele europene luminate A; *redacțiune anterioară*: puțina solidaritate ce aveau popoarele europene || 38—40 Europa rămase afundată atîția lungi secolii ai veacului de mijloc în acea tristă stare de barbarie A; *redacțiune anterioară*: Europa rămase afundată în acea tristă stare de barbarie atîția lungi secolii ai veacului de mijloc A; *altă redacțiune anterioară*: Europa rămase în cumplită stare de barbarie atîția secolii A; *altă redacțiune anterioară*: Europa rămase în acea stare, așa cumplită, de barbarie atîția secolii A. |(

1—3 avem a ne-ntreba noi înșine : cum putem se esistăm azi? care e puternicul princip de viață ce veni în urmă se-nsuflețească acel cadaver, spre a face dintr-insul corpul viețuitor al Europei moderne? A; *redacțiune anterioară*: ce fel putem noi a esista? care e spiritul ce veni a-nsufleți acel cadaver, spre a face dintr-insul corpul viețuitor al Europei de azi? A. \\ 6—8 Luptă viforoasă a două principe rivale, în care oamenii dupe atunci își cătau scăparea, jertfindu-și pentru dîsele afecții, viață și bunuri I A; *redacțiune anterioară*: Luptă viforoasă a două principe care se jucau cu oamenii, ce-și cătau într-insele scăparea, jertfindu-și afecții, viață și bunuri A. | 8 de spaimă A; *redacțiune anterioară*: înfricoșat A. || 12 sufletul națiilor A; *redacțiune anterioară*: sufletul unei nații A. \\ 15 Uni-se-vor A; *redacțiune anterioară*: Uni-se-va A. J puterile A; *redacțiune anterioară*: puterile A. || 16 strămutările A; *redacțiune anterioară*: locuința A. \\ 18—19 Silințele ce le va pune un popor spre a rămînea în întregimea A; *redacțiune anterioară*: Silințele ce le va pune spre a rămînea în întregimea A. \\ 32 privim P; *scris*: priivim A || 33 Virgil A; *redacțiune anterioară*: Horație A. || 39 însă A;

3 fiindcă A; *redacțiune anterioară*: căci A. || 4 de A; *redacțiune anterioară*: pentru A. || 4—5 Căci vai ! puterea singură în timpul nostru A; *redacțiune anterioară*: Ea singură, vai ! în timpul nostru A. H 7 puterea dreptății, o combate A; *redacțiune anterioară ipotetică*: puterea dreptății naturale <o combate> A. | numărul inamicilor ei A; *redacțiune anterioară*: numărul adversarilor A. || 14 în A; *redacțiune anterioară*: de A. \ de al A; *redacțiune anterioară*: de acela al A. || 24 ca fieșce A; *redacțiune anterioară*: ca nu fieșce A. \\ 25 libertățile A; *redacțiune anterioară ipotetică*: drept<turile> A. \ dar că trebuie, — pentru A; *redacțiune anterioară* : dar că, — pentru A. | 26—27 trebuie, între acele nații, un legămînt, o alianță de apărare comună A; *redacțiune anterioară*: trebuie un legămînt, o alianță de apărare comună între acele nații A. | 30 pentru A; *redacțiune anterioară*: spre A. || 31 societate A; *redacțiune anterioară*: lume A. || 32 sînt P; *scris*: sînt A | || 39—40 Dar unei astfel de mișcări strîmpte și neizbutite noi cătăm a opune un război de principe vast și întins A; *redacțiune anterioară* : Dar la această mișcare strîmptă și neizbutită putem opune un război vast și întins A. \\ 40—41 într-o înțelegere

⁰ corectură în dreptul sintagmei jertfindu-și pentru dîsele (A), propune ipoteza unei a treia redacțiuni, intenționate: Luptă viforoasă a două principe care se jucau cu oamenii ce-și cătau într-insele scăparea, jertfindu-și viață, afecții și bunuri.

² Această variantă de cuvînt sugerează cel puțin două redacțiuni intenționate ale frazei: Dar cite, însă, de acelea sînt încă astăzi sugrumate de politica mirșavă și lacomă a cabinetelor tiranice? Prima: Dar cite încă de acelea nu sînt astăzi sugrumate de politica mirșavă și lacomă a cabinetelor tiranice? A doua : Dar cite încă de acelea sînt astăzi sugrumate de politica mirșavă și lacomă a cabinetelor tiranice?

comună, într-o alianță strinsă A; *redacțiune anterioară*: într-o înțelegere comună și într-o alianță strinsă A. \\

141

3 nevoie A; *redacțiune paralelă*: împinse Aj|14 vaste A; *redacțiune paralelă*: întinse A| asociații A; *redacțiune anterioară*: asociații A. |J19 sint P; *scris*: sunt AJ|23 armia-i A; *redacțiune anterioară*: armia ei Aj |j 25 privire P; *scris*: priivire A||26—27 cind fiecare se va afla restabilit în drepturile sale naționale A; *redacțiune anterioară*: cind se vor bucura fiecare de drepturile sale naționale A. |j 31 de un timp A; *redacțiune anterioară*: de timp A. |j 32 o existență A; *redacțiune anterioară*: nici existență A. J| 33—34 Putem dar oare zice A; *redacțiune anterioară*: Putem dar zice j| 41 civilizației A; *redacțiune anterioară*: civilizația AJ| 41—42 a crește din laptele ei A; *redacțiune anterioară*: a se educa cu sucul ei A. j|42 creștere A; *redacțiune anterioară*: educație A. ||

142

1 desvoltarea ei proprie din acel timp A; *redacțiune anterioară*: desvoltarea ei din acel timp || 6 infloritoare A; *corupt*: infloritoarei Aj || 10 că ele nu au A; *redacțiune anterioară*: că nu au Aj||19 convine PA; *redacțiune ulterioară*, *corupt*: cuvine A|| 22—24 poate fi introdusă într-insele, precit numai o centralizație prea mare a puterii nu va sugruma trebuințele A; *redacțiune anterioară*: poate fi introdusă, precit o centralizație prea mare nu va sugruma trebuințele Aj |j 24 localități A; *redacțiune anterioară*: localitate Aj||26—27 cit se va pune A; *redacțiune anterioară*: cit se pune Ajjj 29 echilibrul A; *redacțiune anterioară*: cumpăna Ajj 30 sfărîmat P; *scris*: sfărîmat AJ lată răul A; *redacțiune anterioară*: Acesta e răul Aj || 32 au A; *redacțiune anterioară*: aveau A. |j

143

4 țară A; *redacțiune anterioară*: stat A. \\ 12—14 subt un singur stindard, se recunoască aceeaș constituție fundamentală și aceleași baze în legislație, se formeze un singur cerc A; subt un singur stindard, se formeze un singur cerc Aj || 16 sale A; *redacțiune anterioară* *indescifrabilă*, în Aj || 17 oricine A; *redacțiune anterioară*: oricine alt A. || 18 temerar P; *corupt*: tenerar A; *redacțiune paralelă*: îndrăzneț Aj | a adăoga aci că aceasta A; *redacțiune anterioară*: a adăoga că această Aj | e A; *redacțiune anterioară* *ipotecică*: îi Aj || 18—19 primită P; *scris*: primită A||20 cererea lumii A; *redacțiune anterioară*: cerere a lumii Aj||25 și a-i opri înaintarea? Nu! Ei vor face ceea ce fac liliicii A; *redacțiuni anterioare* *ipotecice*: și a-i opri înaintarea? Nu rămîne indoială că ei vor face ceea ce fac liliicii sau: a-i opri înaintarea? Nu! Nu rămîne indoială că ei vor face ceea ce fac liliicii Aj ||

NOTE

Eedactat în iunie 1851, la Paris, articolul se încadrează în programul revistei *Junimea română*, al cărei colaborator devenise Odobescu de la primul ei număr (mai 1851), prin *Muncitorul român*. încetarea apariției

revistei după al doilea număr (iunie 1851) poate explica de ce manuscrisul ajuns exact peste un secol în colecțiile Bibliotecii Academiei, a rămas nepublicat pînă la includerea lui în ediția lui Geo Șerban, *Odobescu inedit* (București, Editura pentru literatură, 1964, după ce — același editor — îl semnalase în *Viața românească*, 15 (1962), nr. 7, p. 92—95.

Guprinzind mărturii noi asupra formației pașoptiste a lui Odobescu *Ideii asupra progresului societății* ne dezvăluie adevăratul adevăr al viziunii înaintată asupra progresului umanității caracteristică mediului de gândire al revoluționarilor români de la Paris. Întîlnim în această viziune condamnarea fără rezerve a „beznei medievale”, ca și convingerea că popoarele și-au recunoscut de mult naționalitatea și au luptat pentru ea — idei false, în forma radicală în care sînt formulate, dar nu mai puțin concludente pentru orientarea gândirii tinărului Odobescu. Ea este definită de nemărginita lui încredere în progres, în „legea necentenitei înaintări a omenirii” și de ceea ce considera el drept motorul acestei înaintări știința. Limita concepțiilor lui Odobescu, care privea ideile drept forță motrice principală a societății, este clar exprimată în explicațiile pe care le găsește „beznei medievale” (principiile greșite ale societății antice — sclavia, condiția înjosită a femeii) sau progresului însuși, al cărui ritm crește în proporție geometrică, „avînd ca rație valoarea descoperirilor noi”. Includerea lui Descartes și a lui Leibniz printre autorii unor „folositoare descoperiri”, ca Galileu și Newton, ne-ar da dreptul să înțelegem că pentru Odobescu și filozofii sînt „descoperitori de idei” (ni se pare puțin probabil, dar nu exclus, ca cei doi gînditori să fi fost citați pentru opere lor științifică — în geometria descriptivă, primul; în matematici, al doilea). Accentul este deci pus pe idei, pe principii, de către acest tinăr care înțeleg să dea la rîndul lui o luptă în acest domeniu, în care angajează ideile naționalismului, ale solidarității, ale libertății, ale alianței între popoare ale democrației, ale unității naționale, fără preocuparea de a coborî analiza realităților sociale. Concepția sa este nu una științifică, ci filozofică și politică. Demonstrarea legii progresului îi servește ca fundament al ideii de naționalitate. Aceasta, la rîndul ei, este temeiul ideii de libertate. Amîndouă aceste idei sînt asociate în argumentarea libertății naționale și anume a libertății Țărilor române. Articolul nu este un studiu, ci un pamflet împotriva tiraniei, în favoarea libertății, un moment din lupta revoluționară a pașoptiștilor care, înfrinți de reacțiunea de la București, continuă lupta cu condeii în exil. Stilul retoric, apologetic — un stil oral — lasă loc presupunerii că în prima lor formă *Ideile* au fost o conferință în cercul tinerilor români din Paris. Influențele marilor mentori ai exilaților apar și în formulele adoptate („sufletul națiilor” amintește însă nu numai de Bălcescu, ci și de Kogălniceanu, care cunoștea „instinctul maselor” sau de Michelet — „instinctul poporului”).

Trăsăturile obișnuite ale vocabularului lui Odobescu, amestecul caracteristic de neologisme și arhaisme, deocamdată chiar nesigurarea unor forme — sînt prezente în această scriere de tinerețe (*șfieroa vizuiri, anticari* — pentru „arheologi”, *devăna, solemnă* etc).

(C A T O T C O D R U L S Ă R Ă S U N E . . .)

Poezie cu două versiuni autografe, în fondul de manuscrise al B.A.R., cota 4.935, una la f. 12 r° — 12 v°, fără titlu, dedicată «Axxxiei» și datată «23 iulie 1851, Vxxxxxxxx», alta la f. 23 r°, fără titlu, fără dedicație, datată și localizată «23 iulie 1851, Vascoeuil». Pe baza corecturii din versul 13 (*glasu-ți* în loc de *vocea-ți*), presupunem că versiunea de la f. 12 r° — 12 v° este ulterioară versiunii de la f. 23 r°.

x > *r^^*

S I G L E

- A — manuscris autograf în fondul B.A.R., cota 4.935, f. 23 r°.
 A₁ — variante genetice în textul A.
 B — manuscris autograf în fondul B.A.R., cota 4.935, f. 12 r° — 12 v°
 B₁ — variante genetice în textul B.
 P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

V A R I A N T E

144

3 Ca tot **BA**; *redacțiune paralelă*: Fă ca B.||5 fronză **B**; fronză -A|| 13 glasu-ți **BA**; *redacțiune anterioară*: vocea-ți Aj||14 pădurei **B**; pădurii **A**\

N O T E

* « « 1 » *

Tinărul student de la Paris lasă însă loc, între îndeletnicirile sale, și altor elanuri ale vârstei. Poeziile erotice din anii 1850—1853 rămase în hîrțile scriitorului nu distonează într-o operă și o viață marcate pînă la încheierea lor dramatică de aceeași preocupare turburătoare, dar, cum va afirma Odobescu pînă în ultimele sale rînduri, atît de stimulantă pentru el.

1 Vezi variantele.

Precedentele creații ale literaturii noastre din faza începuturilor ei îl influențează pe Odobescu prin manieră anacreontică și romantism facil, sau prin cadrul pastoral, după cum s-a mai remarcat. Dificultățile de versificație pe care tânărul poet încearcă să le învingă prin căutarea metodică a metricii potrivite, notată în variate formule pe marginea manuscrisului, par să nu fi indicat lui Odobescu poezia drept o cale de realizare literară vrednică de urmat. Încercările de versificare franceză risipite în manuscritele din aceeași perioadă nu-l puteau clinti din această evidență.

În versurile „Ca tot codrul să răsune d-ale tale dulci cîntări” înțelesul invocației este lămurit de varianta la primele două cuvinte (Fă ca”), deci: „Fă ca codrul să răsune” etc. Schimbarea a fost necesară pentru eufonie... în evoluția ideii distihurii 2—5 sunt menite să pună în valoare, în distihurile 4—7, glasul armonios al rubei, față de „care soantafrunzei cm ecul Momelei, strigătul vulturului deci ,orice B T ^ I K S S S S „numai un susur nesimțitor”.

,u r> AA P P

ODISEEA

Autograful acestei talmăciri parțiale, evident exercițiu didactic, se găsește în manuscrisul B.A.R., cota 4.987, între filele 14 r° și 25 v°, sub titlul *Odiseea lui Omer / Ciutul*, localizat și datat, chiar pe prima pagină : « Paris, Mai—septembrie 1852 ».

Scrierea ordonată, — neobișnuit de ordonată și de citeată în bruioanele lui Odobescu — numărul relativ mic de ștersături, înlocuiri de cuvinte și sintagme, ne îndeamnă să presupunem că ne găsim în fața unei transcrieri «pe curat» de pe o ciornă anterioară.

Grafia cu caractere latine urmează, în genere, fără exagerări etimologice, soluțiile grafice propuse de Ion Heliade Rădulescu. Dar, ca și în alte manuscrise¹, Odobescu nu este consecvent; nu o dată până la distrată uită să pună semnele diacritice ale scrierii « corecte » și adaugă sau «măncă » litere, și nu o dată oscilează între notația etimologică și notația fonetică. Așa se explică, probabil, de ce alături de grafii «corecte» ca *vâslași, me, ve, țarm, periră, peța, țera, resboiul, răspândi, respunde, gasdele, grosnic, sburătare, sgomot, jace, m* etc., se întîlnesc cuvinte scrise greșit, ca : *paduroasă* în loc de *pădurosă*, *înăltîndu-se* în loc de *înălțîndu-se*, *respunzîndu-i* în loc de *respunzîndu-i*, *rescula* în loc de *rescula*, *respândi* în loc de *respândi*, *supera* în loc de *supăra*, *întînsă* în loc de *întinsă*, *departea* în loc de *departe*, *res* în loc de *răsboiul*, *derapăn* în loc de *dărăpăn*, *săi* în loc de *său* (pr.), *me* (pr.) în loc de *meu*, *sovârșit* în loc de *săvârșit*, *strenepoli* în loc de *strănepoți*, *întorce* în loc de *întoarce*, *se-ți da* în loc de *se-ți dea*, *ve* (pr.) în loc de *v?*, *învețat* în loc de *învățat* etc. și grafii « necorecte », fonetice, ca de pildă *zburătoare* « corectată » în *sburătoare*, *groznic* « necorectată » în *peță*.

Menționăm, în continuare, câteva forme de limbă caracteristice în scrisul lui Odobescu din anii 1848—1860: *erea* pentru *era* («*erea doritor*»), *ereau* pentru *erau* («*ereau pe la muntele lor*»), *întii* pentru *întii* («*cîntul întii*»), *tatâl* (scris: *tata!*) pentru *tatăl* («*tatăl oamenilor zeilor* », «*tatăl meu* »), *gniei* pentru *miei* («*gniei-ndesați și boii-ncornorați*», «*bucurîndu-se ecatomba de tauri și de gniei*»), *fromoasa* pentru *frumoasă* («*într-o frumoasa curte* », «*frumozete*») se pentru *să* («*ca se spuie*», «*se se ducă*»), *svātuim* pentru *sfātuim* («*aidem... să svātuim* »), *svîrșit* pentru *sfrșit* («*dupe ce or fi svîrșit războiul*»), *sim* (scris *sum*) pentru *sim* («*deși nu sim vrun ghicitor*», «*mum mea... mi-a spus că sim al aceuia*»).

¹ Vezi, d. e., în volumul de față, nota descriptivă a manuscrisului < Mihai Ciutul — Fragment <e> dintr-o tragedie (p. 353).

² Nu *întii*, cum din greșeală apare în volumul de față la p. 145.

J i l : z • i ;
 X 8 l l f l
 1
 i V i ; \ a S f o o
 | A # a i g
 i : | \ f X 4 \
 ; \ k 3 : i i ; \ \ X
 - 1 \ i 4 . ^ l l f l l
 I c f > .
 V

X
 i
 i 7*
 \ * > d
 'a
 O
 o

f
 Si
 i
 1 I \

^ 3
 & o

S st

'3 1

A — manuscris autograf în fondul B.A.R., cota 4.987, f. 14 r° — 25 v°.

Al' — variante genetice în textul A.

& — lecțiuni stabilite prin conjectură.

V A R I A N T E

145

2 Odiseea **P**; *scris*: Odysea A\ 14 reaua A; *redacțiune anterioară intenționată*: greaua A\

146

8 ucidă A; *redacțiune anterioară*: ucigă A || 11 înduplecă A; *redacțiune anterioară*: domiri A || 16 multîncercatul A; *redacțiune anterioară*: încercatul A || 33 orbi A; *redacțiune anterioară*: chiori || 34 a căruia putere este mai presus de a tutulor ciclopilor A; *redacțiune anterioară*: care prin putere este cel mai mare dintre toți ciclopilor A || 34—35 căci pe acesta A; *redacțiune anterioară*: căci acesta A\ 37—38 țara sa părintească A; *redacțiune anterioară intenționată*: țara <a pămîntească> A\

147

3 acum A; *redacțiune anterioară ipotetică*: acuma A^ || 6 adevărata (noastră) hotărîre A; *redacțiune paralelă*: <adevărat>ul nostru svat A || 8 fiul P; *grafie ipotetică*: fiiul A || 10 gnii-n desați A; *redacțiune paralelă*: gnii mititei || 14 pedilele-i A; *redacțiune paralelă*: căl-tunii A, 1 || 17—18 șiruri de oameni viteji A; *redacțiune anterioară*: făpturile oamenilor A\ 20 pridvorului A; *redacțiune paralelă*: bătăturii A, \ 33 sta îndelung afară la poartă A; *redacțiune anterioară*: sta afară din porți Aj || 36 Cu noroc A; *redacțiune paralelă*: Bucură-te A, | bine ai venit la noi A; *redacțiune paralelă*: vei fi bine primit <*scris*: priimit> la noi A, ; *altă redacțiune paralelă*: vei fi bine găzduit la noi A^ || 40 mai se aflau A; *redacțiune anterioară*: ereau A, \ 42 erea A; *redacțiune anterioară*: ereau Aj ||

148

€ netedă A; *redacțiune paralelă*: lustruită A\ 7—8 cu ceea ce avea A; *redacțiune anterioară*: pe cei de față Aj || 10 de la unul la altul A; *redacțiune anterioară*: de la unul pînă la altul Aj || 22 *lecțiune ipotetică*: mănîncă; *altă lecțiune ipotetică*: mănînc A || 27 mîngiere A; *redacțiune paralelă*: nădejde A\ 40 după oțel A; *redacțiune anterioară*: pentru oțele A\

1 bătrînul A; *redacțiune anterioară*: bărbatul Aj || 3 la A; *redacțiune anterioară*: în A \\ 27 un neam A; *redacțiune anterioară*: o naștere Aj || 39 (știindu-1) chiar mort A; *redacțiune anterioară*: știindu-1 mort A, || 40 țara troienilor A; *redacțiune anterioară*: Țara Itachii Aj; a/ă *redacțiune anterioară*: Țara Itachiei A^jj

150

3 griji rele A; *redacțiune anterioară*: griji Aj || 11 ș-ar sta dinaintea porților A; *redacțiune anterioară*: cum ar mai sta dinaintea porților A, || 17 cum ar intra A; *redacțiune anterioară*: cum ar mai intra A, || 24 și muma ta A; *redacțiune anterioară*: și pe muma ta || 28—27 precum aduce cu dinsa o fiică iubită A; *redacțiune paralelă*: precum se cuvine unei fiici iubite A, jj 30 nu cumva vreunul A; *redacțiune anterioară*: cineva A, || 33 căci el A; *redacțiune anterioară*: care A, \\ 41 nu ți se mai cuvine A; *redacțiune anterioară*: nu se mai cuvine Aj II

151

9 aidi A; *redacțiune anterioară*: aid A, | 17—18 luînd (și tu) unul foarte fromos (de la mine) A; luînd (și tu) unul foarte fromos Aj \\ 25—26 după cum îi orîndui Pallas Atena A; *redacțiune anterioară*: pe care o orîndui Pallas Atena Aj || 32 Iacramînd A; *redacțiune anterioară*: lăcrimînd Aj jj 33 ale oamenilor ș-ale zeilor A; *redacțiune anterioară intenționată*: ale zeilor <ș-ale oamenilor> A, || 38 glorie A; *redacțiune paralelă*: slavă A \\

152

1—2 dăruiește pe oamenii născocitori, pe fiecare precum el voiește A; *redacțiune anterioară*: dă oamenilor născocitori fiecărui cum el voiește A \\ 4 dea P; *corupt*: da A \\ 7 slunicelor A; *redacțiune anterioară*: slujbaș<elor> A, || 11 suindu-se A; *redacțiune anterioară*: urcîndu-se Aj III 13 lăsă P; *corupt*: lasă A pleoapele P; *corupt*: ploapele Aj 19 cum este A; *redacțiune anterioară*: ca A, || 34 spune P; spune? A || 35 primi P; *scris*: priimi A || 37 stemat A; *redacțiune anterioară*: stimat A, || 39 de vreme ce A; *redacțiune anterioară*: în vreme ce A, \\

153

1 Polibie A; *redacțiune anterioară*: Polib A, || 4 se te despoaie A; *redacțiune anterioară*: se-ți jefuiască A, || 12 întoarcerii A; *redacțiune anterioară*: întoarcerii A, || 18 danț A; *redacțiune anterioară intenționată*: j<oc> Aj ||

Din anii studenției de la Paris datează primele traduceri ale lui Odobescu din clasicii greci și latini, încercări importante atât pentru formarea și activitatea de mai târziu a scriitorului și savantului, cât și pentru istoria filologiei noastre în general. Eespectul față de textul veclii, grija pentru fondul și forma traducerii, răbdătoarea căutare a echivalentelor, efortul metodic de aprofundare a originalului sînt nu numai semnele unei viziuni nedezmînțite a lui Odobescu de pasionat al studiilor clasice, ci și critice de valoare ale celor dintîi traduceri românești temeinic alcătuite din Homer, Virgiliu, Horațiu și alți autori de seamă ai literaturii grecești.

În cuprinsul articolelor sau scrierilor sale de mai târziu Odobescu mai avea prilejul să dea versiuni ale unor crimpee din clasici (așa de pildă fragmentul din Luciliu în *Satira latină*, sau invocația către Venus în începutul poemului *De rerum natura* al lui Lucrețiu, tradusă în *Psalmul kynegetilcos*). În colaborare cu C. Litzica va lucra în 1894 la traducerea *Mimilor* poetului alexandrin Herondas (traducere care nu face parte din opera de tinerețe a lui Odobescu, cum pare să creadă D. Păcurariu, *„Așteptări din tinerețea lui Odobescu, în Limbă și literatură, 3 (1957), p. 2*), „A tradus pe Hesiod în întregime, al cărui manuscris mi l-a arătat, și m-a dusese nenumărate pasagii din Homer și Vergilius, dintre care unele mai găsesc pe la elevii săi, a redat în românește pe Pausanias, din care pasagii întregi a cetit studenților săi de la Universitate sau de la Școala Normală Superioară" (G. Popa-Lisseanu, *O odă a lui Horațiu tradusă de Alexandru Odobescu, în Orpheus, 1 (1924/1925), p. 9*. Iscușința la care a ajuns către sfîrșitul vieții în redarea românească a textelor vechi stă în admiratia clasicistilor; despre un fragment din Herodot tradus de Odobescu, în cuprinsul unui raport către Academie, Litzica, atât de aspru cum vedem, pentru primele tîlmăciri, recunoștea că nu cuprinde „nici un cuvînt mai puțin, dar nici o expresie netrebuincioasă; Odobescu, puțin să spună că nu cunoaște perifrază; fiecare vorbă străină găsește la el corespunzătorul ei potrivit; în fine, ordinea originală a cuvintelor este respectată, pe cît permite geniul limbii noastre". G. Popa-Lisseanu adăugă în acestor mărturii: „Alexandru Odobescu scria greu, din pana lui nu curgeau lin frazele. Cine a asistat vreodată la vre-o compunere literară a sa, și l-a văzut pregătindu-și vre-o lecție pentru cursul său de archeologie, și mi s-a dat mie prilejul să asist și să-l văd, a putut să constate că frazele lui Odobescu era muncită, că textul său, pînă să capete o formă definită trebuia să sufere nenumărate ștersături și numai cînd urechea sa de auz era satisfăcută, era și fraza scotită ca definitivă. Era și el unul din discipolii lui Horațiu.. care recomandă *lima*, pila și, pentru ca lucrarea să fie desăvîrșită, cerea ca ea să fie neconținut prelucrată, timp de ani întregi *nonnumi in annum*.

În dragostea sa pentru perfecțiunea formii și am putea zice în parte și pentru literatură și cultura greco-romană, Alexandru Odobescu, descendent al Eomei, cum îi plăcea să se numească adeseori, ajunsese la convingerea, fără îndoială neîntemeiată, că limba românească are tîlmăcirile însușirile limbilor clasice și că în ea poate încăpea fraza ticluită după modelul antic. Și în această privință, deși Odobescu adeseori își bătea din cap în glumă, de elevii săi cari, ca bunăoară Ionescu-Gion, afectau stilul arc

2tl cronicarilor, întrebuița totuși și el, de multe ori, inversiunile ce le găsim în acești cronicari, a căror sintaxă evident se apropia mai mult, într-o epocă cînd limba noastră nu era bine fixată, de sintaxa latină" (*art. cit., Orplieus*, 1 (1924/1925), p. 8-9).

Este interesantă, deci, pentru această parte a activității literare a lui Odobescu, de reprodus relațiunea colaboratorului său la traducerea *Mimilor*, despre metoda de lucru a autorului *Satirei latine* : „Am avut prilej să lucrez cîteva săptămîni cu dînsul, la traducerea poetului alexandrin Herondas, și am putut vedea aveau cum lucra Odobescu. Nu punea un cuvînt pe hîrtie, pînă ce nu lămurea pe deplin înțelesul fiecărui pasagiu, îl citea de două, trei, patru ori, îl traducea, îl comenta, și elucida fiecare dificultate. Un altul s-ar fi oprit aici. Odobescu îl analiza mai departe, îl diseca în cele mai mici amănunte : dela o vreme, atenția lui părăsea vorbele principale și se pirona asupra lucrurilor mărunte, asupra conjuncțiilor și particulelor; căuta, parcă, să prindă cu sufletul său tot înțelesul tainic al fiecărui cuvînt, care nici echivalent în limba noastră, nici rost pentru gîndirea noastră nu mai avea. În urmă începea traducerea. Odobescu așternea cuvintele românești exact în ordinea pe care o aveau în original. Foarte rar această primă lucrare dădea un rezultat satisfăcător, în cele mai multe cazuri, de aci înainte începea lupta. Întîi, o primă stabilire a ordinii cuvintelor în românește, cadrul general al frazei. În urmă venea goana după cuvînt: sinonimele se perindau unul după altul, fără să-l mulțumească; de multe ori l-am văzut răscolind dicționare, cărți, reviste, alergînd dintr-o odaie într-alta, ca să caute volumul, pagina, rîndul, unde își amintea că se afla vorba care îi trebuia. În sfîrșit, cînd vorbele erau găsite, venea țintuirea lor definitivă în ramă. Oe se-ntimpla Muncii în tainița minții lui? Nu știu ; dar din învălmășagul de note de vorbe, de ștersături, care umpleau pagina, răsărea într-un colț fraza lină, luminoasă, curgătoare, în care nimic din sbuciumul premergător nu mai rămăsese. Luptă aprigă, din care mai totdeauna eșea biruitor ! Iar cînd se-ntimpla să nu fie mulțumit cu ceia ce găsise, întrerupea lucrarea; îmi luam notele, plecam, și a doua zi cînd mă chema din nou la măsura de trestie din chioșcul grădinii, îmi citea, cu surisul pe buze traducerea frazei rămase neisprăvite. Biruise..." (*Litzica, op. cit.*, p. 1129—1130, [greșit: 2029-2030]).

Amintirile lui Litzica privesc, desigur, activitatea de traducător a lui Odobescu din vara anului 1894. Către această desăvîrșire metodică el se îndrumase, însă, de la primele sale încercări, cu patru decenii înainte, prin munca stăruitoare de student pentru însușirea limbilor clasice. Concepția sa, rezultată din temeinica stăpînire a acestor limbi, dar și din cultivarea propriei sale limbi literare, o va rezuma mai tirziu într-un raport asupra traducerilor din clasici prezentate spre premieră Academiei:

„Dificultatea unei bune traduceri crește în proporțiune cu diferența ce există între vocabularele, sintaxele și construcțiunile bine întemeiate și bine statornicite a două limbi ce se încearcă în lupta înfrățitoare a traducătorului; cu cît o limbă are cuvinte și reguli mai temeinic stabilite, cu cît ea a ajuns mai de sineși stătătoare, cu atît ea este mai puțin priincioasă, mai puțin înlesnitoare la translațiuni dintr-o limbă rivală; și din contră, limbile nu încă de tot formate, limbile încă slabe și sărace,... au și folos și îndeminare de a se mlădia, prin mijlocul traducerilor, după chipul și ase-

mănarea limbilor celor mai corecte. Acesta este fără îndoială cazul limbii noastre... Traducătorii trebuie să se pătrundă bine de înțelesul autorului ce le stă în față, fără ca să nesocotească nici una din nuanțele, unele foarte delicate, ale cuvintelor și ale frazelor... Punctul de atac către care se privea traducătorului va să fie direct țintită, este însuși textul autorului antic și numai acel text;... el trebuie să se pătrundă bine de gîndurile modelului său, să-și însușească tot complexul de idei ce se văd și se străvî în stilul lui... Apoi traducătorii să se silească a reprezenta pe românește în mod clar și cu fidelitate, atît înțelesul general al frazelor și al cuvintelor cît și toată acea minunată varietate de nuanțe, care este podoaba cea mai admirabilă a frumoaselor și măiestritelor limbi antice... Aci naște fără îndoială adevărata luptă;... lupta este grea, dar chiar acea nestatornicie și flexibilitate a elementului plîpînd de care el dispune îi va veni întru-ajutor ea îi permite a urmări de aproape, pas cu pas, pe trufașu-i antagonist;... traducătorii români să nu piardă nici o ocazie priincioasă de a rămînea fideli construcțiunilor frazeologiei antice, de cîteori ei vor simți însă că, făcînd astfel, înțelesul frazei nu se pierde pe românește. Cînd se prezintă de asemenea cazuri, să se ferească mai ales și cu tot dinadinsul de a traduce prin perifraze împrumutate din alte limbi străine... în fine traducătorii să nu piardă și să nu risipească cu totul, în acea strămutare a materiei, ideilor și a impresiunilor străine pe românie, caracterele care constituie însăși originalitatea limbii noastre;... să nu nesocotească nici calitățile nici virtuțile, nici farmecul ei propriu" (*ibid.*, p. 2036—2037).

Tălmăcirile din Homer ca și cele din Hesiod sau Horațiu au, astfel, semnificația primelor străduinți către o asemenea concepție a lui Odobescu asupra rostului literar al traducerilor.

E. C. Grigoraș a publicat cel dintîi în *Convorbiri literare*, 63 (1930), p. 319—328, traducerea cîntului I din *Odiseea*, datată „Paris, Mai-septembrie 1852". Textul de mai sus se plasează deci în prima parte a perioadei școlărității de la Paris a lui Odobescu.

Acest exercițiu pentru verificarea unei iscusinți pe care studentul începea să se simtă stăpîn nu a fost desigur merit publicării. Pentru anali formării literare a lui Odobescu el are o deosebită importanță. Manuscrisul arată mai întîi, în afara exactei interpretări a originalelor, o excesivă preocupare de fidelitate în redarea fiecărui cuvînt: orice adaos al traducătorului, fie cît de neînsemnat, este închis în paranteze. În ce privește limbajul lecturile îndelungate ale vechii noastre literaturi și a creațiilor populare oferă traducătorului mijloace pentru o redare pe care ar fi voit-o cu toată lipsită de neologisme : în multe locuri cuvîntul grecesc este însoțit de corepondentul românesc pentru a cărui acceptare, datorită unor mici nuanțe de sens, Odobescu nu se hotărăște încă. (De exemplu : *pedilele-călțu* în originalul grec *niSiloc*) etc. Ezităriile sint însă adesea în favoarea preciziei: *7cp66yoi<*; sint mai degrabă „pridvoare" cum înclină să înțelească și traducătorul, iar nu „bătături".

Odobescu dădea, prin fragmentele de mai sus, cea dintîi traducere din Homer în limba română literară modernă, în care exigențele științifice se împleteau reușit cu cele artistice. Învietorul de peste cîțiva ani al cronicilor își dăduse examenul literar biruind dificultățile unuia dintre cele mai vechi monumente ale literaturii universale.

<HESIOD>

TEOGONIA

Manuscris autograf, localizat și datat, păstrat în fondul B.A.R., sub cota 1.523. Manuscrisul are 96 de file mari, cuprinzând primele 405 versuri ale poemului în traducere literară (f. 1 r° — 6 v°), textul elen cu traducerea lui juxtalinară, până la versul 1.015 (f. 7 r°—76 v°) și fragmente din Hesiod — texte și traducere literală interlineară, — și sholii (f. 77 r° — 96 r°). Este, bineînțeles, ciorna unui exercițiu de traducere a cărui valoare constă mai cu seamă în relevarea metodei de lucru a lui Odobescu, pe care, pentru a o ilustra, reproducem primele douăzeci și cinci de versuri din traducerea literală, dând în note sublineare, cu sigla A, variantele interlineare:

Prin Muzele eliconiade¹ să-ncepem a cînta,
care Eliconului² ocup muntele nalt și minunat și,
și iar împrejurul fîntîinii viorii cu picioare fragede
dânțuiesc și altarului atotputernicului fiu al lui Saturn;
și iar, avînd scaldat plăpîndul trup în Permes
sau în Hipocrenă, sau în Olmeul sințit,
pe cel mai înălțat Elicon hore formau³
fromoase, amoroase; mișcau iute și picioarele⁴.
La urmă pornindu-se, învăluite în negură multă,
innoptate merg prea fromos glas scoțînd⁵,
serbind⁶ pe Joe și ce are⁷ egida și augusta pe Iuno,
din Argos, aurite pe încălțăminte purtată,
pe fiica și ce are⁸ egida lui Joe cu ochi azurii pe Minerva,
Lucitorul și pe Apollon și <pe> Diana vinătorița,

¹ Eliconului Ai
² al Eliconului Ai
³ formez Ai
⁴ izbeau pămîntul iar cu picioarele Ai
⁵ prea fromoase voci scoțînde Ai
⁶ celebrînd Ai
⁷ ce posedă Ai
⁸ posedă Ai

Ztf# *¥*ij4 ^*****

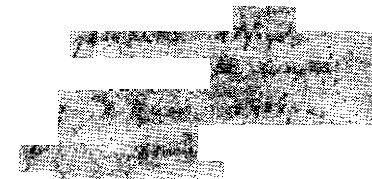
Blll

**; h j * > W l

>U,A* , w N i ; ^ ^ ^ ^

m u

<Hesiod> — Teogonia (facsimil după ms. 1 523, f. 7 r°)

(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România)

mmmmmmmmmmã

I l l i

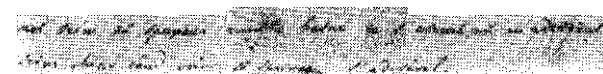
^ 8AA* . . * # I A ^ v < * * * * * ^

6r_{i}J. r^.,,

â^#*K fuj&t*

lilililillipl

_____* ^ „ 7 : ^ ..... ~ ^

Fragmente din Hesiod (facsimil după ms. 1 523, f. 77 r°)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

<Hesiod> - Teogonia - (facsimil după ms. 1 523, f. 1 r°)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

și încă pe Neptun ce-nconjoară pământul, ce cutremură pământul,
și pe Themis respectabila, cu cătare vioaie¹, și pe Vinerea
pe Hebe și cu cununa de aur frumoasă și pe Dioneea,
pe Auroră și pe Soare și Mare strălucitoare și pe Lună,
pe Latona și pe Iapet și încă pe Saturn ce are planuri iscusite.
Pământul și Oceanul și Mare, și Noaptea întunecoasă,
altor nemuritori sintă seminție întotdeauna existenți.
Care dar lui Hesiod fromos învățară² cînt,
miei pascînd Eliconului la poalele sințit.
Această dar mine³ mai întii zeițele către fabulă ziseră,
muzele olimpiade, fiicele lui Joe ce posedă egida.

Deoarece grafia, cu caractere latine, este în esență aceea din manuscrisul 4.987, nu adăugăm alte exemple la cele date în nota despre autograful traducerii Homer, *Odiseea*, dar menționăm câteva coruptele: «*printr-ensele*» în loc de «*printr-ensele*»; «*a grei*», în loc de «*grei*»; «*pățit*» în loc de «*pățit*»; «*taie*» în loc de «*tăie*»; «*acești*», în loc de «*acești*»; «*e*» în loc de «*e*» (care confirmă observația făcută și cu prilejul descrierii altor manuscrise, despre scrierea neîngrijită a lui Odobescu), și câteva forme de limbă caracteristice pentru paginile lui Odobescu din jurul anilor 1850—1852; «*fromos*» în loc de «*frumos*»; «*întii*», în loc de «*întii*»; «*se cobor*», în loc de «*se coboară*»; «*ele cînt*», în loc de «*ele cîntă*»; «*imne*», în loc de «*imnuri*»; «*se*», în loc de «*să*»; «*obiceiele*», în loc de «*obiceiturile*», «*păsuri*», în loc de «*pași*»; «*Pegaz*», în loc de «*Pegas*» etc.

SIGLE

A — Manuscris autograf în fondul B.A.R., cota 1.523, f. 1 r° 6 v°.
A. — variante genetice în textul A.
P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

VARIANTE

154

3 cîntind A; *redacțiune paralelă*: a cînta A\\ 7 trupuri A; *redacțiune paralelă*: corpuri A.
| Permes P; *corrupt*: Termes Ajj 9 formez A; *redacțiune paralelă*: incing A, || 12 glasuri A;
redacțiune paralelă: voci Ai | 19 Dioneea A; *redacțiune anterioară*: Dioneea {scris: Dionea} A. \\

155

8 viers P; *scris*: vers A || 40 dedăsubtul P; *scris*: dedăsuptul Ajj 41 subt P; *scris*: supt A\\

¹ ce-nvăluie Ai

² ploape negii Ai

³ învățat Ai

⁴ mie Ai

⁵ Vezi, în volumul de față, p. 379.

156

15 privesc P; *scris*: priivesc A || 21 privesc P; *scris*: priivesc A ||

157

32 grăi P; *corrupt*: grei A

159

3 Citereea P; *scris*: Citerea A jj 4 Citereea P; *scris*: Citerea A || 5 Ciprogeneea P; *scris*: Ciprogeneea A || 6 mādulare A; *redacțiune anterioară*: mādularele A. || 10 primi P; *scris*: priin A | J 16 a-mplini P; *corrupt*: o-mplini A || 32 Zavistia cu fire iute A; *redacțiune anterioară*: Cear cu suflet iute || 33 La urmă A; *redacțiune anterioară*: Iar ia urmă A. j Zavistie A; *redacțiune anterioară*: Ceartă A. \\

160

il Glanee P; *scris*: Glanea A jl 16 Niseea P; *scris*: Nisea A | Acteea P; *scris*: Act A || 18 Galateea P; *scris*: Galatea A ||

161

S tăie P; *corrupt*: taie A || 20 acești P; *scris*: acești A |

162

16 Nemeea P; *scris*: Nemea A || 21 Nemeea P; *scris*: Nemea A \\

163

7 Petreea P; *scris*: Petreea A || 27 deosebește A; *redacțiune anterioară*: osebește A. \\

164

3 aceluia A; *redacțiune anterioară*: acel AjlJl© (după plac) A; *redacțiune paralelă*: (lingă sul) A. \\

NOTE

Traducerea unui fragment important (405 din 1022 versuri, c aproape jumătate) din *Teogonia* a marelui poet grec oferă alt material de studiu asupra procedeelelor folosite de Odobescu pentru tălmăcirile din literatura clasică. Manuscrisul original păstrat la B.A.E cuprinde textul operei redată de Odobescu în traducere literară (textul grec însoțit de traducerea românească interlineară — cuvînt cu cuvînt) și în versiune liberă (un fragment din *Teogonia* a publicat D. Păcurariu în revista *Limba și literatură*, 3 (1957), p. 243). Eegăsim și aci fa descrire de Litziica în metoda de lucru a lui Odobescu: stabilirea sensului fiecărui cuvînt al textului original, alegerea corespondenței românești exacte ca înțeles dar și potrivite cu atmosfera arhaizantă a modelului clasic, apoi turnarea întregului material într-un tipar res

tind cât mai mult, la rîndul său, forma originalului. Odobescu folosea cîteva bune ediții critice ale operei lui Hesiod (ed. Boissonade, Paris, 1824 ; Lebrs, Paris, 1844; C. Goettling, Gothae, 1844; C. H. Weise, Lipsiae, 1844) precum și traduceri în limbile moderne, ca aceea a lui J. H. Voss, Wien, 1817, pe lângă versiunea latină care însoțea unele din edițiile critice (vd. pentru toate aceste ediții, O.B.O., H 23—28).

După stabilirea unei versiuni exacte a originalului grec, traducătorul a fost preocupat să dea o bună formă literară fiecărui vers. Ezițările sale între *trupuri* — *corpuri* (v. 5), *glasuri* — *voci* (v. 10), *Zavistie* — *Ceartă* (226) exprimă această căutare, expresia autentic românească prevalînd asupra traducerii cuvînt cu cuvînt la care Odobescu ținea atît de mult (v. 7 : *formez... hore* — *încing... hore*). în v. 5 *Termes* este o grafie greșită pentru *Permes* (Iisp^acToio în textul original).

CĂLĂTORIE DIN PARIS LA LONDRA

(de la 3 pînă la 11 august 1852)

Manuscrisul autograf al acestor însemnări de călătorie, — nesemnat, numărînd 57 file format « album », din care numai 32 sînt scrise, — se află în păstrarea B.A.R., sub cot. 1.657. Este o donație din 18 mai 1941 a lui Al. Tzigara-Samurcaș, care, pe fila 1 r sub numele autorului și sub titlu, notează :

« Manuscris, cu slovă chirilică¹, al lui Alex. Odobescu, deși nu-i poartă semnătura, între însoțitorii lui Odobescu se află și Ioan Samurcaș, unchiul meu.

Fragmente din această călătorie au fost publicate de mine în *Convorbiri literare*, o prilejul comemorării fostului meu maestru (nov. 1915 și iulie-sept. 1934, p. 621-635).

„Albumul” mi-a fost dăruit de văduva lui Al. Odobescu, după cum reiese din scrisoarea ei din 1/14 nov. 1915. La rîndul meu dăruiesc acea scrisoare împreună cu acest album spre veșnică păstrare, Academiei Române.

1 mai 1941.

Iată scrisoarea Sașei Odobescu, la care se referă Al. Tzigara-Samurcaș :

« 1J14 noiembrie 1915
Pitești

Mult stimate și iubite domnule Tzigara,

Am întirziat să răspund la afectuoasele rînduri din 22 octomvrie, ce am primit de la d*(om)nia-ta, așteptînd să primesc o scrisoare de la părintele Avramescu, privitoare la parastasul ce se va oficia pentru odihna sufletului mult iubitului și în veci regretatului nostru Odobescu.

Această scrisoare am primit-o și mă grăbesc a te înștiința că s-a aranjat ca duminică 8 noiembrie, la ora 10^{1/2}, să oficiem parastasul de 20 de ani, în biserica Crețulescu, pentru odihna sufletului ilustrului defunct care a fost Alexandru Odobescu.

Cît despre schițele ce am avut plăcerea de a ți le încredința², ași simți o adevărată mîngiere, văzînd că ați putut să le întrebuițați oricum veți crede.

¹ « Slova » nu este chirilică, ci de tranziție.

² Este vorba, probabil, de schițele executate de pictorul H. Trenk, în timpul călătoriei de documentare făcută de Alexandru și Sașa Odobescu la mănăstirile din regiunile Argeș și Vilcoș (vezi volumul al II-lea al acestei ediții).

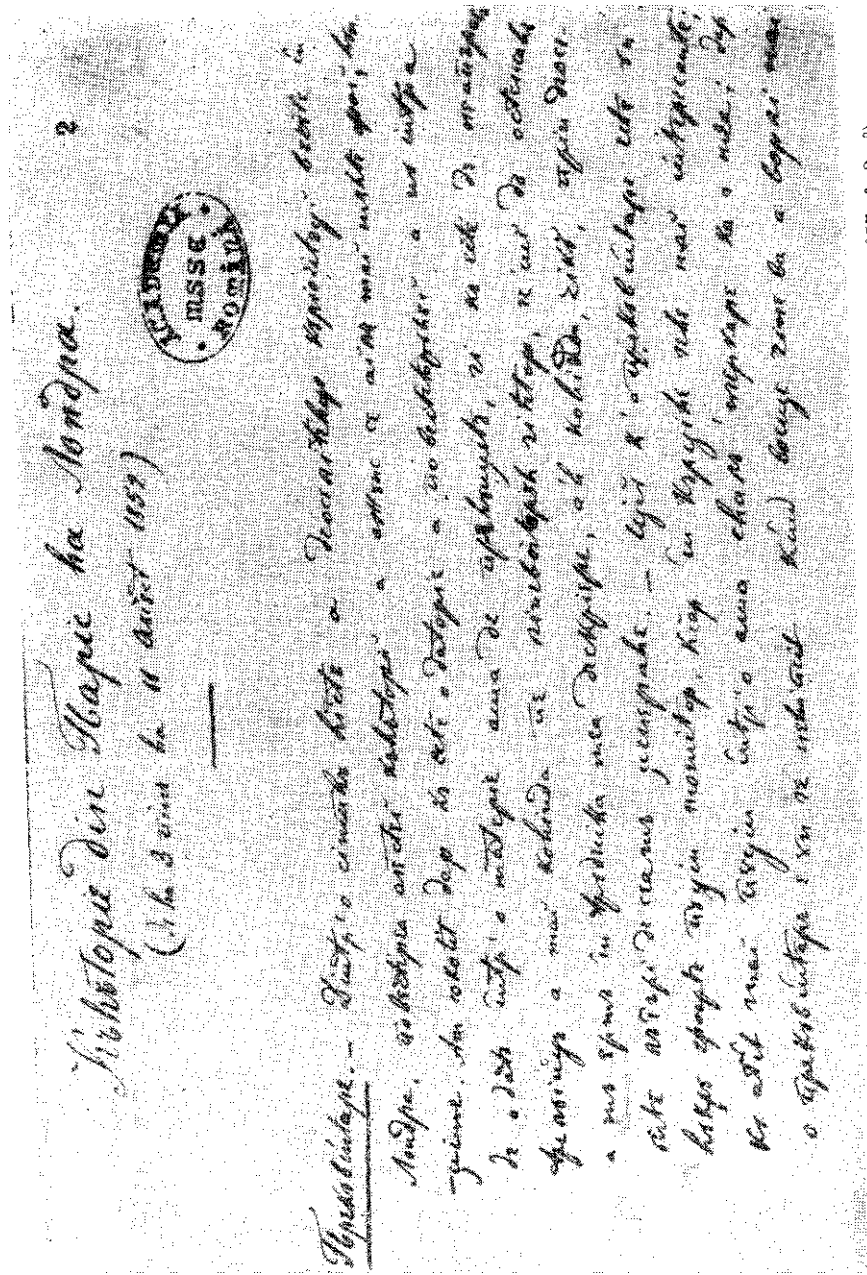
Vi le cedez deci cu toată mulțumirea, rugându-vă ca, oricâteori aveți ocazie să scriți ceva în care se amintește numele scumpului meu soț, să mă împărtășiți și pe mine ! Și eu, din chilia mea, vă voi binecuvînta pentru pioasa amintire ce păstrați memoriei aceluia care v-a iubit atât de mult!

Eu voi fi simbată, la 7 noiembrie, la București, Palace Hotel, pe la 12 ore.
Și dacă poți dispune de un moment, aș avea multă plăcere să te văd.

Cu mult drag,
bătrina d-voastră
S. Al. Odobescu »

Că Odobescu intenționa la un moment dat să publice jurnalul călătoriei «din Paris la Londra» o mărturisesc atât rindurile din «precuvîntare » și din « epilog », cit și corectările inter-lineare, pe care le înregistrăm la *Variante*. Probabil însă că îndreptările făcute nu l-au mulțumit și, ca de obicei (un obicei care începe de pe acum să se contureze), nu a mai găsit, altădată, răgazul necesar rescrierii.

Oricum, chiar cu «stilul plin de greșeli», relatarea călătoriei de la Paris la Londra rămîne unul din cele mai interesante texte din tinerețea lui Odobescu, oferind documentaristului interesante date biografice, iar istoricului literar multe și nu mai puțin interesante sugestii prin punctele de tangență cu «scena istorică » *Doamna Chiajna*, cu eseurile *Cîteva ore la Snagov* (însăși «însemnarea de călătorie » ar putea fi subintitulată «Cîteva zile la Londra») și *Pseudo-cynegeticos*, cu *Istoria arheologiei* și chiar cu notele de călător ale unui predecesor — Dinicu Golescu. « Precuvîntarea » și înseși însemnările aduc aminte, prin tonul lor jovial, presărat cu ziceri populare sau în manieră populară (« a juca calul în buiestru », « ceea ce nu-mi iese mie de la stomah », « mi-au rămas la inimă »), prin tehnica divagației și stilul revenirii aparente la «obiect», pretext al unei noi divagații («Să ne depărtăm însă de Westminster Abbey și, apucînd spre Tamiză, să admirăm, după podul Westminster... »), sau : «Mai zburdalnice ființe decît noi, nici că sint pe lume. De la una trecem la alta, și fără nici un fel de legătură... ») și chiar prin aluzia la «dăslușiri» și «notițe» «coprinzînd cite-n soare și-n lună », aduc aminte de *Pseudo-cynegeticos*. Parcul englezesc, care prin înfățișarea lui «plăcută » «te strămută în sinul simplei și frumoasei naturi» se asociază «minunatei» dumbrăvi de dincolo de Tîncăbești, pe drumul Snagovului, în care scriitorul va intra, peste un deceniu, «cu inima încinsă de dorul liberei naturi». Două capele din Westminster Abbey «coprind mormintele nempăcatelor vere dușmane : Măria Stuart și Elizabeta Tudor»; în biserica de la Snagov «toate urele au pierit în brațele morții» și «doamna Chiajna... stă acolo, de veacuri, pe părăți, privind cu liniște și cu blîndețe la mormintele jertfelor sale, și nici soția, nici fiii lui Dragomir nu mai înalță o mină răzbunătoare asupra ucigașei lor». Surpăturile Partenonului sint pline de «poezia trecutului» și «sublime », dar și «poezia foamei», ca în capitolul final din *Cîteva ore la Snagov*, nu e de disprețuit, deci, «părăsesc... Muzeul Britanic și, cu o grăbire de altă natură, ne-ntorcem acasă, ca să ne punem la masă». Regina Victoria, «o muiere cu port mindru, cu trăsuri nobile și frumoase, cu ochiul viu și pătrunzător, cu buza desprețuitoare », deși este «emblemă vie a țării engleze» seamănă cu valaha doamnă Chiajna, «muiere capeșă și dăunoasă », cu «trupul... nalt», «portul... drept și falnic », cu «ochirea strașnică și hotărîtă ». Observația relativă la «jefuirea» Greciei de monumentele ei de artă se întîlnește nu o dată în *Istoria arheologiei*. în fine, Goloseum-ul londonez, cu numeroasele lui «minuni», printre care un ascensor și o panoramă, îl impresionează într-atît, încît îi smulge rafinatului Odobescu un accent de uimire intraductibilă, ce pare notat de pana stingace a lui Dinicu Golescu : «am petrecut vreo trei ceasuri, admirînd cu încetul și cu de-amăruntul ceea ce le-nsemnez repede aci, și trecînd dintr-o mirare într-alta. Cei ce au văzut, să-și aducă aminte, iar cei ce n-au fost pe acolo, să-și inchipuiască, de pot; sau, și mai bine, să se ducă să vadă, căci au ce vedea ». Uimit de simulacrul în arme albe a «zgripsorului ou

Călătorie din Paris la Londra (de la 3 pînă la 11 august 1852) (facsimil după ms. 1 657, f. 2 r°)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

CaMforie rf/n Pari» /« ionrfm ffe /« 3 pînd la 11 augmt 1S52) (facsimil după ms. 1 657, f. 14 r»)
 Biblioteca Academiei Republicii Socialiste Eomânia

6*tt. ffay ^ ^J*****" r<y^ b ;

^fiji

<.yr. ?4

tft<.*//4

fiĂy^

Călătorie din Paris la Londra (de la 3 pînă la 11 august 1852) (facsimil după ms. 1 657, f 20 r°)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

• I i

Călătorie din Paris la Londra (de la 3 pînă la 11 august 1852) (facsimil după ms. 1 657, f. 22 v°)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

doao capete», «semnul austriiieesc », Dinicu Golescu exclama, deznădăjduit, cu douăzeci și șase de ani înainte : « indestul cunosc că într-un zădar mă silesc, căci cetitorul nu va putea rămânea mulțumit de aceste descrieri, neputînd să socotească cum o așa alcătuire cu arme ar putea inchipui un zgripsor intocmai zugrăvit; de aceea am și zis că acela ce nu va merge să văză acest minunat iucru este vrednic de pedeapsă ».¹

Din punct de vedere lingvistic, jurnalul călătoriei de la Paris la Londra nu este mai puțin interesant. Alături de numeroase forme de limbă vorbită, se întilnesc citeva forme de limbă literară modernă, care, în manuscrisele și tipăriturile ulterioare, redactate și tipărite sub influența curenților etimologic și heliadist, vor fi înlocuite cu forme devenite azi, prin «evoluția limbii literare, vetuste. Cităm citeva : *antichitățile*, *avantaj* și *avantajele*, *lojă*, *oranjerie*, *pasajeri*, *peizaj*, *noțițe* etc, scrise ulterior : *anticuitățile*, *anticuitățile* și chiar *anticuitatele*, *avantajia*, *avantajii* și *avantajie*, *logie* și *logii*, *orangerie*, *pasajeri*, *peisagiu*, *peisagii* și *peisagie*, *noțițe* etc. Se întilnesc, de asemenea, citeva forme de grai muntenesc, din care cele mai multe vor dispărea din scrisul lui Odobescu, treptat, fiind înlocuite cu forme literare : *dă* pentru *de* («*s-apucă dă mi-ți dă* », « *să ne dășchiză* », « *dășlușiri* »), *se* pentru *să* (foarte frecvent) concomitent cu *să* pentru *se* («*se ai*», «*se dai*», «*se mimăm*» și «*să dă de gob*», <ei> «*să rătăcesc*», «*să lira* »), *întii* pentru *întii*, *dejghețat* pentru *dezghețat*, *fromos* pentru *frumos*, *picere* pentru *picioare* (scris : *piceoare*), *erea*, *eream*, *ereau* pentru *era*, *eram*, *erau*, *înfățșare* pentru *înfățșare*, *șapte* pentru *șapte* etc.

Paralel cu asemenea forme de limbă, notate fonetic, apar, uneori pe aceeași pagină, grafii«literare », corespunzătoare modelor timpului: *căștigată* în loc de *căștigată*, *către* în loc de *Către*, *hotarirea* în loc de *hotarirea*, *întrind* în loc de *întrînd*, *peatră* în loc și alături de *piatră*, reflectînd ezitățile ortografice ale lui Odobescu.

în sfîrșit, destul de numeroase forme corupte adaugă încă o serie de exemple la observația formulată în *Nota asupra ediției* relativ la forma puțin îngrijită a manuscriselor lui Odobescu : *apa* pentru *apă*, *urmă* pentru *urma*, *cumpără* pentru *cumpăra*, *iovărășilor* pentru *tovarășilor*, *deobite* pentru *deosebite*, *o zgomot* pentru *un zgomot*, *plin* pentru *prin*, *un bucățică* pentru *o bucățică*, *seamă* pentru *seama*, *tovarășul* pentru *tovarășul* sau *tovarășul*, și pentru *de* sau *cu*, *escpresia* pentru *ecspresia*, *espresia* sau *expresia*, *al cărui* pentru *a caria* (eroare frecventă în manuscrisele și scrierile tipărite ale lui Odobescu), *călatorie* pentru *călătorie*, *îndnim* pentru *întilnim*, *pasejeri* pentru *pasajeri*, *Van Dic* pentru *Van Dyck* etc. Bineînțeleas că nu am încărcat variantele cu toate aceste erori, ci le-am reținut numai pe acelea care pot avea oarecare semnificație.

SIGLE

A — manuscris autograf în fondul B.A.R., cota 1.675, f. 1 r°-32 v°.

Ai — variante genetice în textul A.

P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

VARIANTE

165

12 materii A; *redacțiune anterioară*: lucrări A || 14 care să pot A; *redacțiune anterioară*: care nu să pot A | spune A; *redacțiune anterioară ipotetică*: <e>spune A||17 schimbi A; *redacțiune anterioară ipotetică*: cite<ști> A || 22 subt P; *scris*: supt A || noțițe A; *redacțiune anterioară*; note A||

¹ însemnare a călătoriei mele Constantin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826. Ediție îngrijită și prefață de G. Pienescu, <București>, Editura tineretului, <1963>, p. 67.

² Vezi, în volumul de față, p. 11.

2i d-a celorlalți A; *redacțiune anterioară*: d-altora A | în A; *redacțiune anterioară*: intru A, || noțițele A; *redacțiune anterioară*: notele A || 26 seama P; *corupt*: seamă A || 27 să A; *redacțiune anterioară*: se Aj||

166

2 în A; *redacțiune anterioară*: de A || 16 vâlul A; *redacțiune anterioară*: obrazul A, | o cărui A; *redacțiune anterioară*: orice A, | alte A; *redacțiune anterioară*: altă A, || 2, *lecțiune ipotetică*: Dăstui; *altă lecțiune ipotetică*: Destul A|| 28 tovarășilor P; *corupt*: tovarășilor A|| a călătorit A; *redacțiune anterioară*: a plecat Aj\\

167

9 Folkestone P; *scris*: Folkstone A|| 15 citeva A; *redacțiune anterioară*: vro două A, || primit P; *scris*: priimit A||

168

17 chin A; *redacțiune anterioară*: martir A| privi P; *scris*: priivi A|| 27 tovaroșul P; *corupt*: tovaroșul A || 29 aci A; *redacțiune anterioară*: acum A.||

169

13 prin P; *corupt*: plin A\\ 34 crăiesii A; *redacțiune anterioară*: Victoriei! Aj |

170

4 expresia P; *corupt*: escpresia A\\ 24 șterse P; *scris*: șterse A||25 a caria PA; *redacțiune anterioară*: anulată, *coruptă*: al căruia A||j 34 ce-i stă-n față A; *redacțiune anterioară*: ce-i face față A, | *lecțiune ipotetică*: să; *altă lecțiune ipotetică*: să-i A\\

171

« zugrav P; *scris*: zugraf A\\ 17-13 de mult mă grăbeam A; *redacțiune anterioară* ipotetică: de mult dor<eam>A, H 18 nădăjduiam A; *redacțiune anterioară*: doream A, || 22-23 acel teatru {Drury Lane-Druri Len} era închis A; *redacțiune anterioară*: {Drury Lane} era închis A\\ 37 Bruckens Museum P; *scris fonetic*: Britiș Muzeum A|| 39 cit P; *corupt*: cind A,||

1 dinaintea cărora A; redacțiune anterioară: dinaintea frumuseții cărora A, jj 15 în Muzeu\ Britanic A; redacțiune anterioară: într-acest muzeu jj 17 am auzit A; redacțiune anterioară: se zice A, |j 23—24 s-au găsit A; redacțiune anterioară: s-au aflat A, || 26 sin A; redacțiune anterioară: sinu-i Ai jj 35 în fundul A; redacțiune anterioară: dinainte<a> A, || 42 un concert A; redacțiune anterioară: o muzică A, \

8—9 cu simplitatea elvețiană A; redacțiune anterioară: ca-n Elveția A,\ 15 trei A; redacțiune anterioară: două A,1|31 de a urca A; redacțiune anterioară: de a se urca A,1) 39 frumos A; redacțiune anterioară: fromos A)\

J r i v i s i f l A f * T M A / a n t M i p o t e l k a : ^ v a r a t < m i u „ a t ă p r v e . s t o A , | | 2 , n e p o t i i A ; r . f a c t o T M « . f a - t o c m l ; f i i i ^ | | 4 0 - 4 ! a c e i p e r e ț i i n t i n ș i A - « d o e / i u n e o n f e r f o a r d i p o f e H c * . a c e i m a r i < p e r e ț i > A j | |

Z e l Z r T t A / T ' n 7 i p o t e t i c a , c e t e < m a i i n v e d e r a t e a l e s a l e r e p r e z e n t a n t e > A , 7 | | i i ^ c a l c u l e A ; r e d a c ț i u n e « f e r o a r t f

v l t f r a t n ^ T l i l P : I T p o m t i c : B r i t i s M u z e u m A n 3 0 W a t e r l o o f o n e t i c : L o n g v u d A \

12 dacă n-ai parale, sau dacă ți-ai uitat punga A; redacțiune anterioară: dacă n-ai parale I, punga, sau dacă ți-ai uitat punga A.H14 înot P; scris: innot A || 24 e făcut A • r L r f t a n " e zidit A, „ 28 cerbi A; ^ H J I I „ « . . . . . v i x i A „ M ^ ^ ^ / m n e a n t e r i o a r ă : ș i t o t a c o l o A j | |

7 unde se joacă A; redacțiune anterioară: care < joacă > A, || 12 „ „ „ din noapte A; « d . / , - n e a n t e r i o a r a : d o u ă s p r e z e c e A , | | 3 8 F o l k e s t o n e P ; s e n s / . . . « . : F o l k s t o n A , ,

6 o bucățică de fier A; redacțiune anterioară ipotetică: un fier A, || 24—25 Matrozii, puțin toate silințele A; redacțiune anterioară: Matrozii traseră A, || 25 scoaseră din apă catartu redacțiune anterioară: scoaseră catartul din mare jj 32 m-am simțit A; redacțiune anterioară: m-am știut Aj jj 39 și sunam la poarta noastră A; redacțiune anterioară: și ne opream ac la poarta noastră A,1|

8 Folkestone P; scris fonetic: Folkston Aj] 13—14 un caracter prea mult dat la inter redacțiune anterioară: un amor prea mare al int<eresului> A, \ 23 dacă vreun sar citito redacțiune anterioară: dacă cineva A ^ jj 25—26 scuzele cc-i fac A; redacțiune anterioară i tică: scuzele ce mă silesc <a-i face> A, j|

NOTE

Impresiile călătoriei atât de bogată în informații noi au fost notate de Odobescu într-un jurnal, ca și acelea redactate mai târziu pentru cineaștorie din Oltenia (1860) și din Elveția (1870—1871) — acesta rămas în forma de scrisori către Sașa —, publicat postum în Convorbiri literare, (1915), p. 1141—1144 (fragmentul privind vizita la British Museum, p. 67 (1934), p. 621—635 (restul textului).

Cîteva elemente se adaugă interesului biografic al scrierii. Aci, în inima bătînd de bucurie", ia contact Odobescu cu marele depozitar de obiecte scumpe preocupărilor lui, antichitățile din Muzeul Britanic, care le va cerceta într-o nouă vizită, singur, în cinci ceasuri, numai conștient din toată grupa de turiști, de cită adîncă mărime e ascunsă și cel mai mic creț al marmorii roase de vremei" din aceste „hîrburi și cioburi cum tratau ceilalți prețioasele rămășițe". Pe de altă parte însemnările de drum denotă maturizarea tînărului student în modul de a judeca numai instituții, monumente, locuri și obiceiuri, ci o întreagă nație „, care însuflă admirația, dar nu simpatia", modul unui istoric și al unui psiholog de a reda trăsăturile societății engleze în perioada plinei expansiuni capitaliste, în chiar anii cînd Karl Marx, stabilit la Londra din 1849, cerceta în Biblioteca Muzeului Britanic uriașul material documentar folosit pentru redactarea Capitalului.

Contemplînd emoționat „rămășițele bogate ale veacurilor trecute tînărul este atent și plin de spirit practic în ce privește realizările prezentului cărora le cere „condițiile ce fac lucrurile să fie bune, adică folosul frumusețea", exact ceea ce lipsea, după părerea lui, tunelului de sub Tamiza.

Cîteva aprecieri fugare lasă să se vadă ideea ce-și formase Odobescu cel tînăr despre dreptul celor mulți („cei ce muncesc ca să mănînce") care se bucura de valorile culturale. El salută accesul lesnicios la British Museum dar critică prețurile ridicate la teatre sau la Grădina Zoologică, specula de companii particulare. El este pentru naționalizarea instituțiilor

cultură care, în miini particulare „au mai puțină siguranță decît cînd ar fi ale statului” și al căror acces trebuie asigurat tuturor, deoarece este nedrept ca „să fii bogat ca să te poți bucura de unele lucruri pe care orice stat are datorita a le da gratis publicului”.

„Eăul este și mai mare — continuă Odobescu — cînd acest metod se întinde la lucruri trebuincioase și nu la petreceri, cum spre pildă la poduri. Ce este mai nesuferit, decît să nu te poți strămuta, într-un oraș, după un mal pe altul, dacă n-ai parale, sau dacă ți-ai uitat punga acasă?”.

Ou doisprezece ani în urmă (septembrie 1840) un alt român, Ion Codru Drăgușanu, vizitase Londra lăsînd o serie de observații pline de interes despre „Anglia, despre locuitori și obiceiurile lor, despre realizările culturale sau economice din acea țară (vezi *Peregrinul transilvan*, ed. Eomul Munteanu, Buc., 1956, p. 131—141). Comparația celor două jurnale de călătorie va vădi o surprinzătoare coincidență în aprecierile generale, dar și un adaos de precizie și o curiozitate mai variată la „peregrinul transilvan”. Și pentru el englezii au „spiritul speculației, apucăturile interesate și egoistice”, dar altfel sînt „serioși și taciturni”; Londra este „cetatea cea mai monstruoasă a Europei”, în care te surprinde însă „liniștea cea mare”. Se pot cu ușurință stabili numeroase impresii comune ale călătorilor „nepărținași”, cum arată Odobescu, în judecățile lor. Atras de științele naturii și de realizările tehnicii Codru Drăgușanu va lăsa însă aprecieri favorabile despre secția de istorie naturală a Muzeului Britanic, sau despre tunelul de sub Tamisa.

167.₂₈ *Pale ale* = bere blondă.

168.₁ Odobescu descrie unul din cele mai vechi cartiere din centrul Londrei situat pe malul stîng al Tamisei, așa-numitul *City of Westminster*.

168.₂ *Palatul ăe cristal* (the Crystal Palace), construit pentru Expoziția internațională din 1851 în Hyde Park după planurile arhitectului Joseph Paxton, a fost mutat în 1854 în apropiere de Sydenham, cartier din sudul Londrei. Clădirea, construită din fier și sticlă, flancată de două turnuri care o fac vizibilă de la mari distanțe, era folosită pentru expoziții, concerte și competiții sportive.

169.₁ *Parcul St. James*, amenajat prin asanarea unei mlaștini în timpul lui Henric al VIII-lea, a fost sistematizat în 1827—1829 după planurile lui John Nash. Heleșteul din parc, descris de Odobescu, este lacul Mall. în timpul vizitei lui Odobescu, parcul era încă sediul „Tirgului de lapte” (*Mulle Fair*) înființat printr-un privilegiu al lui James I și desființat la începutul secolului nostru.

169.₂ *Palatul crăiesei* este Palatul Buckingham (situat „în partea de apus a lacului”), pe atunci reședința reginei Victoria a Angliei (1837—1901). Este exactă aprecierea „pe dinafară nu este nimic de văzut”; palatul Buckingham (clădit în 1705, reamenajat și extins în 1835 de arhitectul John Nash) este una dintre cele mai puțin aspectuoase clădiri mari din Londra.

169.₃ *Henric I Stuart* este o inexplicabilă eroare pentru *Charles I Stuart*, regele Angliei care a fost într-adevăr decapitat în fața palatului White Hall la 30 ianuarie 1649. Din *White Hall* Odobescu putea descrie însă partea păstrată, *Casa Ospetelor* (the Banqueting House) clădită după planurile

arhitectului Inigo Jones (sec. XVII) în stil italian și sub influența operei celebrului Palladio.

169.₄ *Westminster Abbey* este cel mai cunoscut monument de arhitectură religioasă din Anglia. Construcția bisericii, începută de Eduard Confesorul în 1050, a continuat prin adăugiri și transformări, pînă în sec. al XIX-lea, la desăvîrșirea acestui complex luînd parte arhitecți englezi de seamă, între care Christopher Wren. *Capela veche* este aceea centrală în care se află mormîntul lui Eduard Mărturisitorul.

170.₁ *Tronul de stejar*, sau „tronul încoronării” era mai vechi de patru sute de ani cît știa Odobescu, datînd, după tradiție, din timpul lui Eduard I (1239—1307). Un al doilea tron, păstrat în aceeași capelă, a fost făcut pentru Mary, soția lui William al IV-lea (1650—1702).

170.₂ *Lord Chatham* (corect Chatham) este numele nobiliar al lui William Pitt, om de stat englez născut la Westminster în 1708 și decedat în 1764, cunoscut ca organizator în 1778 al Războiului de șapte ani și adversar al independenței Americii. — *J. Phil. Kemble* a fost un mare actor și autor dramatic englez (1757—1823), celebru interpret al lui Hamlet. — *Jarvis Watt* (1736—1819) este cunoscutul inventator al mașinii cu aburi (1769). 170.₃ *Capela de la Windsor* (St. George) este un monument remarcabil de arhitectură perpendiculară engleză, clădit între 1473 și 1519, situat în orașul New Windsor de pe Tamisa la 35 km vest de Londra, în complexul de construcții al castelului cu același nume.

170.₄ *Palatul Parlamentului* (the Houses of Parliament), numit și Palatul Nou, a fost construit începînd din 1840 în locul palatului Westminster Hali (unde se țineau ședințele parlamentului englez) distrus în mare parte de un incendiu în 1834. în timpul vizitei lui Odobescu, noul palat al Parlamentului era în construcție. El a fost clădit după planurile arhitectului Charles Barry în stil perpendicular tîrziu. în noua construcție, încheiată abia în 1867, a fost inclusă și partea rămasă din Westminster Hali transformată în vestibul al palatului. Clădirea parlamentului a însemnat un mare succes al arhitecturii engleze și a fost imitată de arhitectul Stei în planurile Parlamentului din Budapesta. *Turnul pătrat* la care se referă Odobescu este turnul Victoria din unghiul sud-vestic al clădirii.

170.₅ *Palatul Somerset*, construit după planurile arhitectului William Chambers (sec. XVIII) este remarcabil prin decorația sa interioară, operă a pictorului italian Giovanni Battista Cipriani (1727—1785). Pe vremea vizitei lui Odobescu în acest palat era sediul Societății Eegale de Științe (*Royal Society*).

170.₆ *Tmfalgar Square* piață numită astfel în amintirea bătăliei navale de la Trafalgar (21 octombrie 1805) are în mijloc monumentul închinat amiralului Horatio Nelson (1758—1805) care și-a găsit moartea în cursul bătăliei amintite. Monumentul este format dintr-o coloană (ridicată în 1843 după planurile lui William Eaitton), pe care se înalță statuia lui Nelson sculptată în 1849 de E. H. Baily. Monumentul a fost completat ulterior (1867) cu patru lei colosali de bronz, opera lui Edwin Landseer. 170.₇ *Galeria de Pictură*: Odobescu numește Galeria Națională (British National Gallery), cea mai importantă colecție publică de pictură din Anglia. Muzeul a fost înființat în 1824 prin achiziționarea de către guvern a colecției de pictură a lui John Julius Angerstein, comerciant londonez (1735—1822), mare iubitor și protector al artei. Pe timpul vizitei lui C

bescu muzeul era însă la începuturile dezvoltării sale. Achizițiile de seamă au fost efectuate abia în a doua jumătate a veacului trecut. între pinzele lui Murillo văzute de Odobescu cea mai reprezentativă este „Sfânta familie” ; din acelea ale lui Eembrandt, un „Autoportret” din a doua perioadă a pictorului (1640). Aprecierea asupra „galeriei numită du Luxembourg... poatefromoasa ca execuție, ca colorit” privește colecția de pinze ale lui Eubens păstrată pînă în 1818 la Palatul Luxemburg din Paris (galeria Medicis) și transferată în acel an la Muzeul Louvre.

171. Cele mai bune opere ale lui Hogarth pe care Odobescu regreta că nu le-a văzut sînt totuși la National Gallery (ex. „Marriage à la mode”, „Sigismunda”, „Lavinia Fenton”, portretele pictorului și ale familiei sale etc), unele însă achiziționate ulterior vizitei lui Odobescu. între colecțiile particulare unde scriitorul știa că poate admira opere remarcabile erau acelea de la Bridgewater-House, Devonshire House, Grosvenor-House, Stafford-House etc. Prin „cele mai însemnate muzeuri crăești” Odobescu pare să se refere la muzeele publice pe care le-a vizitat, dar și la colecțiile regale accesibile publicului ca acelea de la Hampton Court, Windsor și Kensington. Colecția națională de artă engleză (National Portrait Gallery, numită și Tate Gallery datorită contribuțiilor importante ale lui Henry Tate pentru dotarea acestei colecții) datează abia din 1858. 171. Drury Lane sau Teatrul Eegal (Eoyal Theatre), unul dintre cele mai vechi și reputeate teatre londoneze, pe a cărui scenă au fost reprezentate în premieră multe din piesele unor dramaturgi englezi de seamă. Teatrul a fost înființat în 1663 cînd vechea clădire a fost construită pe Drury Lane, o cunoscută stradă din Londra, pentru compania actorului și autorului dramatic Thomas Killigrew (The King's Servants). în 1809, pe locul celei vechi a fost clădită o nouă sală modernizată ulterior, în care s-a continuat tradiția teatrului înființat în sec al XVII-lea.

171. Muzeul Britanic (British Museum), cel mai mare și — prin colecțiile sale — cel mai valoros muzeu din Anglia. înființat în 1753, la data cînd îl vizita Odobescu muzeul avea și importante colecții de istorie naturală transferate ulterior (1881) la South Kensington (the Natural History Museum). Marea clădire a muzeului, din cartierul Bloomsbury, clădită între anii 1828—1852, cu un monumental portic ionic, adăpostește colecțiile de antichități, piese numismatice și sfragistice, manuscrise, cărți și desene.

Nucleul muzeului au fost colecția și biblioteca medicului Hans Sloane (1660—1753), cumpărate de guvern la moartea acestuia. în sălile de sculptură și antichități, Odobescu a putut admira cîteva dintre cele mai rare relicve ale vechilor civilizații din Asiria, Egipt, Armenia, Asia Mică, Grecia și Etruria. Acolo sînt păstrate morminte din Lycia, fragmente din Mausoleu, coloanele templului Dianei din Efes, marmore din Phigalia, sculpturile Parthenonului. Este exactă observația lui Odobescu asupra metodelor prin care s-a îmbogățit muzeul cu obiecte de artă din Grecia („jafurile Engliterii”) : din 1816, cînd lordul Elgin a adus de la Atena sculpturile Parthenonului, s-a putut spune pe drept cuvînt că geniul artei vechi grecești poate fi studiat la Londra tot așa de bine ca și în Grecia. în legătură cu alcătuirea colecțiilor pe care le vizitase cu doisprezece ani mai devreme, Ion Codru Drăgușanu observa: „...Muzeul Britanic Aci e o comoară de trunchi de statui den Egipt, den Grecia, den Italia și den ambe Indiile,,

multe rarități, toate frumos ordinate după țări și epoci, cari, încit nu deprădate cu puterea, așa mi se spuse, sînt cumpănite cu aurul lorzil avuți și consacrate muzeului patriotic” (*Peregrinul transilvan*. Buc, 195 p. 137). Tot la British Museum se păstrează celebra piatră de la Eoset studiată mai întii de Young apoi de Champollion care a găsit astfel che hieroglifelor egiptene Importante sînt, de asemenea, colecțiile de papirusu din Egipt și de tablete cuneiforme, multe din ele provenind din faimoa bibliotecă a palatului din Ninive. Entuziasmul lui Odobescu și preocupar lui de a repeta vizitarea acestui muzeu erau pe deplin justificate.

172. *Biblioteca Muzeului Britanic*, una din cele mai mari biblioteci lumii. Creșterea masivă a colecțiilor de cărți în perioada vizitei lui Odobescu se datora eforturilor lui Antonio Panizzi, reprezentant strălucit biblioteconomiei moderne, angajat la British Museum în 1831 și cond cător al bibliotecii și muzeului din 1856 pînă în 1866. Odobescu nu ar putut, însă, vedea sala de lectură de 300 de locuri și depozitele de cărți pe tru 1 000 000 volume, care au făcut mult timp faima acestei bibliote deoarece ele au fost construite cîțiva ani mai tîrziu, între 1854—185 după planurile lui Panizzi însuși.

172. *Coloseum* (the Colosseum) — pavilion de distracții și spectac cunoscut societății londoneze din a doua jumătate a secolului trecut special prin numeroasele și variatele vederi panoramice prezentate. Par ramele, inventate de pictorul german Breisig, s-au bucurat de o m favoare din partea publicului începînd din sec XVIII și pînă la începu sec. XX. în Anglia cea dintii panoramă a fost expusă de pictorul Eob Barker la Edinburgh în 1788. Expoziția internațională de la Londra 1851 a constituit un alt prilej de răspîndire a panoramelor, expuse r întii la Palatul de Cristal, apoi, mai mulți ani, la Colosseum. — în ce p vește limba engleză, aprecierea lui Odobescu fusese și a lui Ion Co Drăgușanu : „Mi se pare că și limba anglă n-are sunuri plăcute, cu o suntem detați în limbile continentale, sau că noutatea ne-o înfățose așa... Astai la operă în limba anglă, dară nu-mi plăcu cîntul de loc, căci zgîriia urechile atitea șire de vorbe monosilabe” (*op. cit.*, p. 136 și 13 173. *Tunelul de sub Tamisa* (the Thames tunnel) a fost una dintre re zările remarcabile ale tehnicii din prima jumătate a sec al XIX-l Construit într-un teren noroios, între Eotherhithe și Wapping, au necesare sume importante (1300 lire pentru yardul linear [= 0,914 și o perioadă îndelungată (1825—1843) pentru executarea acestei lucr condusă de Marc Isambard Brunei. Folosit mai întii pentru trecu pietonilor, tunelul a servit începînd din 1865 pentru linia ferată din r ritul Londrei (East London Eailway). După cum reiese din observa sale, Odobescu nu a înțeles necesitatea și utilitatea acestei constru Mai exact în aprecierile lui și mai atent față de progresele teh se arăta „Peregrinul transilvan” în 1840 : „în fine vizitai tunelul s Tamisa, una din minunile lumii, ce întrece pre cele mai lăudate antichității. După ce cetatea Londinului s-au lășit tare către gura Tami fu lipse de comunicațiunea stabilă între ambe rîpe ale estui fluviu și ne tîndu-se face pod den cauză ca să nu se împiedice năvilor intrarea în po Londinului, așa-numitele London Docker, se decise o societate a cons un drum pre supt apă, lucru ce efteptu un franc anume Brunnel. E gang cu două arcade” (*op. cit.*, p. 138).

i74.¹⁰ *Docurile Londrei* : Odobescu se referă la docurile de pe malul de nord al Tamisei (mai jos de Turnul Londrei) și anume : St. Katherine (deschis în 1828), London (1805), West India, în partea de nord a Insulei Clinilor (1802), East India, Blackwall (1806), toate administrate de London and India Company. Alte docuri datind de la mijlocul secolului al XVII-lea se aflau la Rotherhithe (Bermondsey), pe țărmul de sud al Tamisei, administrate de Surrey Commercial Docks. А660с 720ЛТТТ = „Slavă tatălui”, exclamația de ușurare a d-lui Zamfirescu care, scăpind de tunel, era fericit că a ajuns la docuri.

i74.²³ *Turnul Londrei* (The Tower of London), veche fortăreață situată pe malul de nord al Tamisei în partea de răsărit a cetății Londrei (the City of London). Clădit pe ruinele unor vechi fortificații romane, Turnul Londrei este un complex de construcții ocupind o arie hexagonală neregulată între Tamisa la sud și întinse grădini la nord și vest. înconjurată de două linii de fortificații cetatea are în mijloc Turnul Alb (White Tower) clădit de Gundulf, episcop de Bochester către 1078 și restaurat de Christopher Wren; în acest turn se păstrează colecția de armuri vechi (și instrumente de tortură) văzute de Odobescu. în linia interioară de fortificații (the Ballium Wall) sint douăsprezece turnuri mai mici; într-unui din aceste turnuri (the Wakefield Tower) se păstrează însemnele regalității engleze (coroanele regelui și reginei, sceptrul etc), așa-numitele „regalia”. între celelalte clădiri se află Capela Sf. Petru ad Vincula (sec. XIV) unde sint înmormintate câteva personaje istorice executate în Turnul Londrei sau pe dealul învecinat (the Tower Hill), ca : Thomas Morus, celebrul autor al *Utopiei*, Anna Boleyn și Katharine Howard, soțiile lui Henric al VUI-lea, Walter Baleigh etc. „Copiii crăiești” uciși în Turn au fost Eduard al V-lea și Bichard, duce de York, asasinați de unchiul lor Bichard de Gloucester (viitorul rege Bichard al III-lea) în august 1183.

174.¹⁰ Prin „vechea sală a sfatului orășenesc” Odobescu înțelege greșit Sala breslelor (the Guildhall of the City Corporation), situată pe Gresham Street în centrul Londrei (the City of London), pe malul stîng al Tamisei. Actuala clădire datează din 1411, restaurată în 1789 și 1870. Sala principală, dominată de două imense statui de lemn (Gog și Magog) este folosită pentru banchetele de stat și adunările municipale („the common hali”). La statuile din „hali” datind din 1708 se referă Odobescu descriind cele „două antice figuri pestrice și grotesce în două colțuri”. La Guildhall se află și o mare bibliotecă publică, un muzeu și o galerie de artă.

174.²³ *Biserica 8-tului Pavel* (St. Paul's Cathedral), monument important din Londra. Vechea construcție normandă, datind din sec. al XI-lea, cu numeroase adaosuri ulterioare, a fost distrusă de focul cel mare din sexotembrie 1666. Arhitectul Christopher Wren a reclădit-o, între 1675—1710, urmind în mare măsură planul vechii catedrale și incorporind ruinele acesteia. Interiorul simplu, lipsit de ornamentații, adăpostind mormintele unor artiști și savanți de seamă ca William Jones, C. Wren, Joshua Reynolds, Thomas Lawrence, contrastează puternic, așa cum observase Odobescu, cu liniile pure ale fațadei și cu infățișarea impunătoare a clădirii care domină centrul Londrei.

Biserica Westminster — vezi mai sus, nota 169.¹⁰.

175.³⁰ *Profetul*, spectacolul la care a asistat Odobescu la Teatrul Ital era opera în cinci acte a muzicianului german Giacomo Meyerbeer (1791—1864) cu libretul de Scribe, reprezentată în primă audiție la 16 ap 1849, deci o operă relativ recentă în 1852. Dramă teologică de excepție întindere, prezentind conflictul dintre dragoste și austeritate, opera putea interesa pe tînărul Odobescu, deși libretul are o anumită intensitate dramatică. Partitura, admirabil scrisă pentru voci, model al artei lirice din sec. al XIX-lea, pare să nu fi fost pusă în valoare de protagoniștii Gri Mărio, reputați totuși drept cei mai buni cîntăreți ai vremii. Soprano Giulia Grisi (1811—1869) era o favorită a societății londoneze încă din 1834, rămîind primadona operei engleze timp de trei decenii. Gius Mărio (1810—1883) debutase în 1838 ca erou al altei opere a lui Meyerbeer *Robert le Diable*, iar din anul următor intrase în compania Théâtre Italien din care făceau parte pe atunci, în afară de Giulia Grisi (soția lui Mărio din 1856), cîntăreți reputați ca Malibran, Sontag, Persiani, Tamburini și Lablache. Succesul lui Mărio a durat, prin rolurile sale din *Otello*, *Lucia*, *Borgia* (Gennaro), *Trubadurul* etc, pînă după 1870 iar aprecierile ale contemporani asupra talentului său sint mai favorabile decît acelea ale lui Odobescu.

176.²¹ *Curioasa colecție* de figuri de ceară era aceea a Măriei Tussaud (1767—1850), cunoscută drept „Madame Tussaude's Wax-Work Exhibition”. Nucleul expoziției era format din modelele create de Măria Tussaud în timpul ei la Paris, pe care le-a luat cu sine din *Le Cabinet du Cire* de la Palais Royal și îndată după 1800 cind a emigrat în Anglia. Ea înființa la Londra o „exhibiție a ororilor” asemenea celei a lui Curtius de la Paris („Caverne des Grands Voleurs”, de pe Boulevard du Temple). Expoziția ei, la început prezentată la Ștrand, era instalată, în timpul vizitei lui Odobescu, în Baker Street. 176.³⁰ *Grădina Zoologică* (din Regent's Park) înființată în 1828, nu numai că cum observă Odobescu, „ținută de o companie particulară”, ci de Societatea Zoologică (Zoological Society), asociație științifică nesubvenționată de Stat sau de municipalitatea londoneză. Colecția de animale este în prezent ținută prin subscripțiile membrilor și taxe de intrare. Pe lîngă Grădina Zoologică funcționau și un spital pentru animale, laboratoare anatomico-chirurgicale și patologice, săli pentru conferințe și cercetări zoologice.

177.²¹ *Palatul Hampton Court* (situat în cartierul Middlesex, la sud-vest de Catedrala Sf. Paul, pe Tamisa), a fost clădită nu de Henric al VIII-lea ci de cardinalul Wolsey în 1515, care i l-a dăruit în 1526, devenind astfel dința favorită a regelui. Construit în stil Tudor, cu unele adaosuri gotice, a servit multă vreme ca reședință regală, adăpostind apoi o frumoasă colecție de tablouri. Parcul înconjurător este Bushey Park, domeniu rezervat de vînătoare. în grădină (în stil olandez, favorit regelui William al III-lea) se află butucul de viță plantat în 1768.

178.³⁰ *Castelul Windsor*, situat în partea de nord-est a orașului New Windsor, este format din construcții datind din vremea lui Eduard al III-lea (1312—1377).

•care au înlocuit clădirile mai vechi ale lui Wilhelm Cuceritorul și Henric al III-lea. Castelul este dominat de un masiv turn oval, înconjurat de fortificații înalte, cu turele crenelate de înălțimi inegale printre care apar turnurile capelei Sf. Gheorghe; întregul complex constituie unul din cele mai pitorești monumente din lume și, incontestabil, este cel mai frumos castel din Anglia, Eședința regală, castelul este folosit mai ales ca muzeu de artă în care fiecărui mare artist i s-a consacrat o sală specială (ex. Sala Eubens, Sala Van Dick, Sala Thomas Lawrence etc). La Windsor se păstrează și o foarte frumoasă bibliotecă.

< MULTE FEMEI ... >

Manuscris autograf, în fondul B.A.R. cota 4.935, f. 9 r° fără titlu, localizat și în colțul din dreapta, jos: «Paris, 20 iulie 1853»; scris fără ștersături și corecturi, excepția ultimului vers, unde sînt două înlocuiri de cuvinte, greșit făcute, cu creion, probabil tot ale lui Odobescu, dar ulterioare momentului 1853. Deasupra primei strofe, în latura din stînga, o schemă prozodică. Pe f. 9 v°, — nescrisă, — o altă schemă prozodică și un cuvînt: «misterioasă». O versiune identică a primei strofe, autografă, datată și localizată, în colțul din dreapta, jos, «18 iulie 1853, Paris», se citește pe f. 12 v° din același manuscris, cota 4.935, fondul B. A. R. Deci geneza poeziei poate fi stabilită între 18 și 20 iulie 1853.

SIGLE

A — manuscris autograf în fondul B.A.R., cota 4.935, f. 9 r° și 12 v°.
A₁ — variante genetice în textul A.
P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

VARIANTE

1

"14 revarsă P; *corupt*: revărsă Aj|15 un eho iubit A; un eho nestins A. || 16 Paris, 20 iulie 1853 A; 18 iulie 1853, Paris A;!)

NOTE

Lucrare purtînd pecetea caracteristică adolescentă a poetului capabil, totuși, de judecăți incomparabil mai mature asupra altor realități, se dovedise în impresiile de călătorie la Londra. Declarațiile de circumstanțe adresate cine știe cărei inspiratoare din exil sau din țară nu vădese în sine, sentimentalismul facil și ușor fanfaron al autorului, nimic vrednic

deosebească de ceilalți îndrăgostiți de vîrsta lui. La 19 ani el iubise deja „multe femei”, ultima, fiind, ca întotdeauna „întîiu-mi amor” și prilejul de a cunoaște „amarul vieții”. Uitate datorită „trădării”, amorul și suferințele pot fi înviate într-un „dor nesfîrșit” la simpla vedere a iubitei. Versurile, întrerupte la începutul celei de-a patra strofe, nu sînt decît nelipsita pagină din programul studentului care uzează astfel de privilegiul comun al vîrstei sale, de a iubi și de a fi înșelat într-o dragoste care-i trezește elanuri poetice a căror valoare îndoielnică — spre lauda lui — autorul pare să o fi înțeles însă destul de repede.

H O R A Ț I U

LIB. III, C A R M. IX

Autograf localizat și datat « Paris, 1853 ». Manuscrisul se află în fondul B.A.R., sub 34.182, legat la finele unui exemplar din volumul I al ediției Q. H O R A T I U S F L A C C I D I U S O P E R A | J R E G E N S U I T | | A T Q U E I N T E R P R E T A T U S E S T | | I O G A S P A R O R E L L I A D D I T A | | V A R I E T A T E L E G T I O N I S C O D I C U M B E N T L E I A N O R U M | | B E R N E N S I U S A X G A L E N S I S E T T U R I G E N S I S | j E D I T I O T E R T I A | | E M E N D A T A E T A U G T A. | R A V I T | | I O. G E O R G I U S B A I T E R U S. | | - | | V O L U M E N P R I M U M. | | - | | T U R I C I | | S T I B U S O R E L L I, F U E S S L I N I E T S O G I O R U M. | | M. D C C C. L. | j j exemplar altădată în biblioteca lui A. I. Odobescu, după cum indică ștampila de pe prima pagină a copertei interioare. Vezi în volumul de față și p. 494.

S I G L E

A — manuscris autograf în fondul B.A.R., cota II 34.182.
A_j — variante genetice în textul A.

V A R I A N T E

182

20 de dinsul împ. l_rite A; *redacțiune paralelă*: de el împărtaşite Aj || 22 flăcău A
dacțiune paralelă: iubit Ai j j

LIB. III, C A R M. XIII

Manuscris autograf, localizat și datat « Paris, 1854 », în fondul B.A.R., sub 34.182, legat la finele aceluiași exemplar din volumul I al ediției horatiene citată mai

∴

»Â* /#* , X / * > / 3 ^ 2 / *****
".....*.....p.....>* •

. * ^ ^ 3 ^ / _ *
f^* fu V#L 0* .& fi* jfeatjg

.....

, 4 ^

Horatius, Lz&. JJJ, *Carm. IX* - (facsimil după ms. II 34 182)
(Biblioteca Academiei Republicii Socialiste Eomânia)

Horatius, *Carm.* — (facsimil după ms. II 34 182)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste Komânia

SIGLE

A — manuscris autograf în fondul B.A.R., cota II 34. 182.

Ai — variante genetice în textul A.

VARIANTE

184

12 pribeagă turmă A; redacțiune anterioară intenționată; turma prib<eağă>A, ((

NOTE

Privilegiul de a fi semnalat mai întâi traducerea din clasici ale lui Odobescu i-a revenit altui mare clasicizant al nostru, lui Vasile Pârvan. În perioada de minuțioase cercetări ale colecțiilor B.A.E. un an înainte de numirea sa ca funcționar al acestei instituții, Pârvan află, între cărțile rămase de la Odobescu, cele două volume ale ediției lui I. G. Orelli (a 3-a, Turici, 1852) din *Opera* lui Horațiu (catalogate în prezent la cota II 34182). Prevăzute la sfârșit cu foi adăugate la legat de posesor, ca atâtea altele din cărțile pe care Odobescu le rezerva unei cercetări mai frecvente (la fel cele două tomuri din *Magazin istorie*, de aceeași proveniență, semnalate în comentariile la *Mihnea Vodă cel rău*), volumele semnalate de Pârvan, rămase din biblioteca Odobescu (cf. C.B.O., H46), cuprind, pe filele finale, textul autograf al traducerilor *Odelor a IX-a* și *& XIII-a* din cartea a IH-a (voi. I) Cele două ode au fost tălmăcite în timpul studiilor lui Odobescu la Paris prima în 1853, cealaltă în anul următor. Traducerea fabulei nu e datată. Pârvan publică în *Convorbiri literare*, 36 (1902), p. 824—827 cele trei traduceri, motivindu-le interesul „din punctul de vedere al limbei și al versificației, și pentru că sînt ale lui Odobescu”.

Într-un alt manuscris, despre care C. Litzica amintea în articolul său *Traducerile lui Odobescu* (*rev. cit.*, 41 (1907), p. 1124 [greșit 2024]) sînt cuprinse însă mai multe traduceri în proză din Horațiu (13 ode); Litzica publică pe cea de-a patra, *Ad Sestium*. În privința valorii lor, *grammatici certant*: Pîrvan socotea că „traducerile lui Odobescu, mai ales cea de a doua, sînt demne de original” (*ari. cit.*, p. 826); Litzica le aprecia însă numai drept „niște încercări timide, stîngace, probabil de pe timpul cînd Odobescu era student la Paris, dar din cari se vede atît lupta fățișă cu greutatea textului, cît și scăparea unora din calitățile cari vor forma, în urmă, tocmai caracteristica limbii și, mai ales, a traducerilor lui Odobescu”. Prețuirea lui Pîrvan era desigur mai obiectivă; el își raporta judecata atît la valoarea textelor alese de traducător („e de observat că oda IX a fost tradusă în foarte multe limbi și imitată”), cît și la vîrsta acestuia („Odobescu avea 19—20 ani cînd a scris aceste bucăți și era student la Paris”). G. Popa-Lisseanu a analizat într-un articol (*O odă a lui Horatius*

tradusă de Alexandru Odobescu, în *Orpheus*, 1 (1924/1925), p. 8—13), tălmăcirea *Odei a IX-a* din cartea a III-a (pe care o considera, greșit, drept singura păstrată între manuscrisele scriitorului, *art. cit.*, p. 9), relevînd însușirile literare ale traducerilor lui Odobescu, care era atent la muzicalitatea frazei, sensibil la „cadența periodului compus artistic”, revoltat cînd „o disonanță îi atingea neplăcut timpanul”. Această preocupare artistică a traducătorului a prevalat uneori asupra fidelității transpunerii în românește a originalului. Astfel, versurile „Pe cînd ți-eram eu drag/Și cînd nu un alt june nu'nconjura cu brațu-i/Grumazul tău cel alb” se abat într-o citivă de la originalul „*Donec gratus eram tibi/Nec quisquam potior brace/candidaej Cerviei iuvenis dabat*”, în care este vorba, evident, de „brațu-tău cel alb” (Lisseanu traduce : „Cînd cu drag mă țineai în brațu-ți a ca zăpada, cînd un altul mult mai iubit nu-ți cuprinsese gîtul”, *art. cit.*, p. 13). O Moe este „o fată din Tracia” (*Thressa Chloe*), ceea ce traducerile omite pentru economia versului întii din strofa a treia. Calais este „fiul lui Ornytus din Thurium” (*Thurini Calais filius Ornyti*), amănunt omis în strofa următoare pentru aceeași rațiune. Aceste abateri, care mențin totuși tălmăcirea în limitele corecte, ajutaseră însă la remarcabila aducere în limba noastră a uneia dintre cele mai frumoase ode a lui Horațiu, acelea despre care Scaliger spunea, cu patru veacuri în urmă, că „este mai dulce decît ambrozia și decît nectarul și adăuga că el mai bucuros ar voi să fie autorul ei, decît rege peste toată Aragonia” (Popa-Lisseanu, *art. cit.*

<BERANGER>

(NEBUNII)

Manuscris autograf, în fondul B. A. R., cota 4.935, intitulat «Citeva strofe din Nebunii „les fous” de Beranger. — Traducție », localizat și datat: « Paris, 1850, 23 dechembrie ». Titlul și primele cinci strofe pe f. 13 r° — 13 v°, ultimele două strofe și datarea pe f. 16 r°; fără ștersături și cu puține corecturi, ceea ce ne face să presupunem că ne aflăm în fața unei copii de pe o ciornă anterioară.

SIGLE

A — manuscris autograf, în fondul B. A. R., cota 4.935 f.13 r° — 13 v° și f. 16 r°.

^ 1 — variante genetice în textul A.

P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

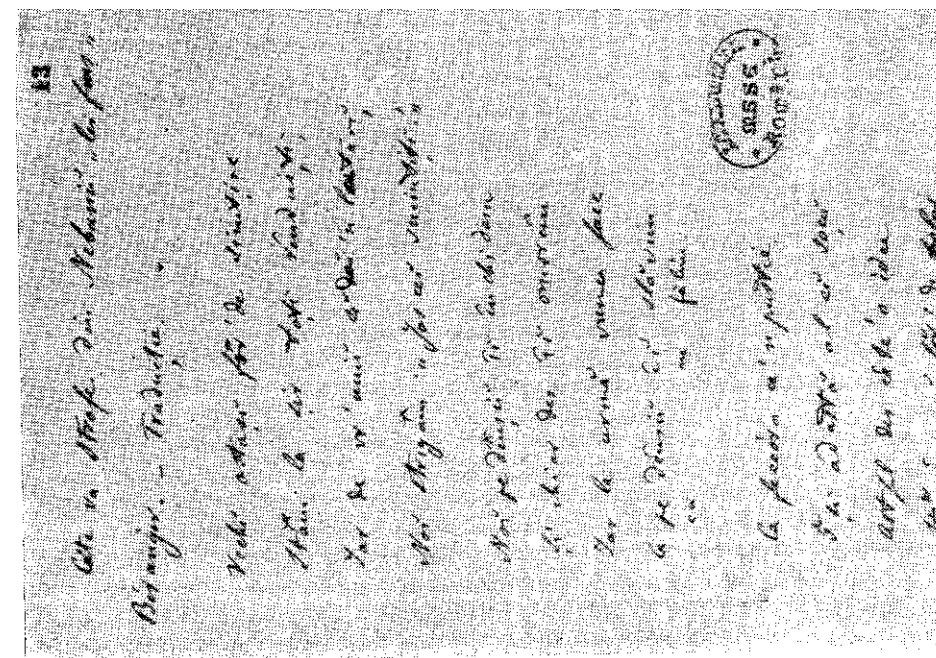
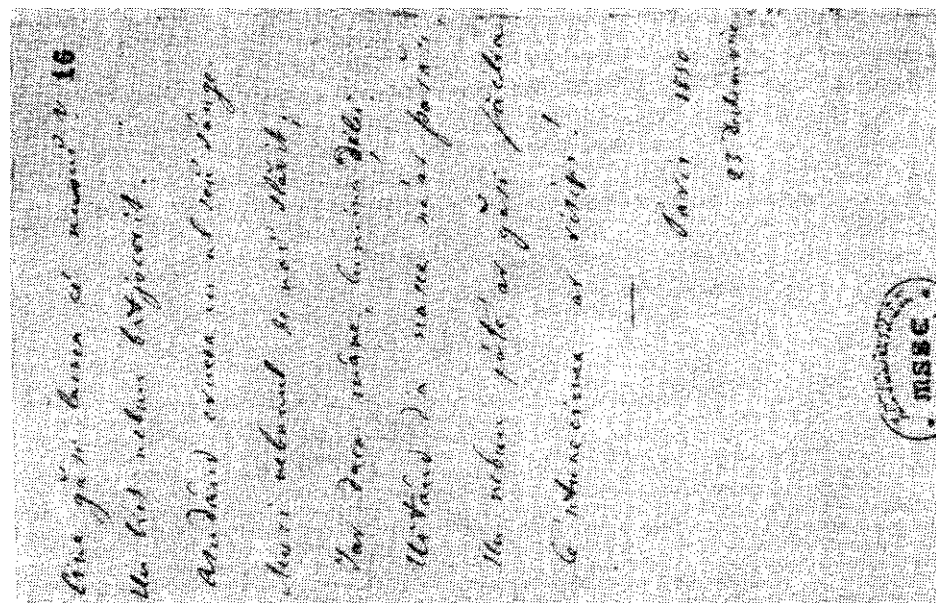
VARIANTE

185

2 <Nebunii> P; Citeva strofe din Nebunii «les fous» de Beranger. — Traducție A || 10 Că P; *corrupt*: Ca A j pe A; *redacțiune paralelă*: cu A, J ii slăvim A; *redacțiune paralelă*: ne fălim A, 16|J Se așteptăm A; *redacțiune paralelă*: Se ne ferim A; *altă redacțiune paralelă*: s-o ascundem A, || 18 mine A; *redacțiune anterioară*: miine A, J|

NOTE

Cum este firesc, din literatura țării în care își făceau studiile și își formau idealurile politice, studenții români cultivau tocmai scrierile conforme aspirațiilor lor. între încercările poetice din această perioadă ale lui Odobescu traducerea din versurile lui Pierre-Jean de Beranger (o ediție

din 1856 a *Operele complete* ale acestuia va figura în *Catalogul Bibliotecii lui Al. Odobescu*, B 75), de factură populară, romantică, dar cuprinzând violente satire la adresa Bourbonilor, a clericalismului, a vechii aristocrației reacționare, este explicată tocmai de aceste însușiri ale celui pe care Odobescu îl va numi mai târziu „cîntărețul poporan al Franței” și care are meritul de a fi socotit și azi unul din părinții șansonetei franceze. Partizan al revoluției de la 1848 Beranger își încheiase însă cu ani înainte creația sa poetică, începută prin 1812. Poemul *Les fous* (compus între 1831—1832) este un omagiu adus socialiștilor utopici Saint-Simon, Fourier, Infantin, luptători pentru binele umanității. Iată textul original al poemului lui Beranger:

LES FOUS

Air: *Ce magistrat irréprochable.*

Vieux soldats de plomb que nous sommes
 Au cordeau nous alignant tous
 Si des rangs sortent quelques hommes
 Tous nous crions : à bas les fous !
 On les persecute, on les tue ;
 Sauf, apres un lent examen,
 À leur dresser une statue,
 Pour la gloire du genre humain.

Combien de temps une pensee,
 Vierge obscure, attend son époux !
 Les sots la traitent d'insensee ;
 Le sage lui dit: Cachez-vous.
 Mais la rencontrant loin du monde,
 Un fou qui croit au lendemain,
 L'epouse; elle devient f^conde
 Pour le bonheur du genre humain.

J'ai vu Saint-Simon le prophete,
 Biche d'abord, puis endette,
 Qui des fondemens jusqu'au faite
 Befaisait la societe.
 Plein de son oeuvre commencee,
 Vieux, pour elle il tendait la main,
 Sur qu'il embrassait la pensee
 Qui doit sauver le genre humain.

Fourier nous dit : Sors de la fange,
 Peuple en proie au deceptions !
 Travaille, groupe par phalange,
 Dans un cercle d'attractions.
 La terre, apres tant de d^sastres,
 Forme avec le ciel un hymen,
 Et la loi qui regit les astres
 Donne la paix au genre humain.

Enfantin affranchit la femme;
 L'appelle à partager nos droits.
 Fi! dites-vous; sans Pepigramme
 Ces fous reveurs tombent tous trois.
 Messieurs, lorsqu'en vain notre sphere
 Du bonheur cherche le chemin,
 Honneur au fous qui ferait faire
 Un reve heureux au genre humain !

Qui decouvrit un nouveau monde?
 Un fou qu'on raillait en tout lieu.
 Sur la croix que son sang inonde
 Un fou qui meurt nous legue un Dieu.
 Si demain, oubliant d'eclorre,
 Le jour manquait, eh bien! demain
 Quelque fou trouverait encore
 Un flambeau pour le genre humain.

Odobescu va fi folosit una din numeroasele ediții ale *Cîntecelor lui Beranger* apărute pînă în 1851, care cuprind textul *Nebunilor (Oeuvre complete)*, ed. diamant, Paris, 1840, p. 545—547; Paris, 1847, p. 493—494; nouv. ed. rev., t. II, Paris, 1847, p. 300—302 etc), sau, mai sigur, ed. Paris, 1851, t. II, p. 300—302, pe care o avea biblioteca sa (astăzi în colecțiile B. A. B., cota : II 31 627). O culegere de *Cîntecalese* ale lui P. J. de Beranger, în traducerea lui Vladimir Colin a apărut la ESPLA în 1958 (nu cuprinde cîntecul *Nebunii*). Interes pentru cel ce contribuise prin cîntecele sale la pregătirea revoluției de 1830, care înfierase tirania lui Napoleon al III-lea, pe care l-au admirat Goethe, Heine, Petofi sau Bielinski, l-a prețuit Kaii Marx, l-a cîntat Garibaldi, s-a menținut, deci, pînă azi în literatura noastră de traduceri în afară de Odobescu, C. A. Eosetti, C. Sion și IS. T. Orășanu, traduse sau imitaseră cîntece ale lui Beranger. Ele puteau fi citate liber de un fost student la Paris, ca Ion Ghica, în scrisoarea sa către Wefik Pașa din 10 ianuarie 1853 („le bon Dieu de Beranger”, aluzie la versurile „Un jour le bon Dieu s'evueillant/Fut pour nous assez bienveillant” ; cf. IS. Teodorescu-Tistiu, *Ion Ghica scriitorul*, Buc, 1935, p. 148), încă o dovadă a popularității poetului francez.

În opera acestuia, *Les Fous* a avut o anumită însemnătate, printr-aceea că marchează adeziunea, tîrzie, a lui Beranger, la socialismul utopic, adeziune destul de confuză de altfel, deoarece el nu face nici o deosebire între Saint-Simon și Fourier și are în comun cu aceștia numai sensibilitate față de suferințele poporului și dorința de a-i rămîne credincios.

După cum se vede din alăturarea traducerii românești, strofele III-a, a IV-a și a V-a sînt omise de Odobescu. După cercetători mai noi „omisiunea nu pare a fi întâmplătoare. Probabil traducătorul a vrut să lărgească semnificația textului, încît admirația poetului să fie proiectată nu numai în direcția propriu-zisă a socialiștilor utopici, ci spre toți cei care năzuiesc și luptă pentru un viitor fericit al umanității” (D. Păcurariu, *art. cit.*, p. 239). Versul ușor, fără rimă, se apropie și prin factură de originalul francez, menit, ca întreaga creație a lui Beranger, să intre în repertoriul cîntăreților străzilor pariziene.

- 2 Cunoștința frumoaselor modeluri ale literaturilor străine (parte estetică).
Toate popoarele au literaturi, dar nu toate vrednice de a fi imitate.
Lit<eratura> Asiei vechi poate se intereseze, dar dau
imitațiuni.
Lit<eratura> **greacă** 1
Lit<eratura> **latină** J calitățile lor.

Ele sînt cele mai vrednice de studiu, într-adevăr; lit<eratura> din veche
de mijloc încă se împarte în 3 categorii:

1° Categorie: — Lit<eratura> ieșită din geniul gotic.

Lit<eraturile> gotice

Lit<eraturi> ieșite în popoarele neolatine, sub influența geniului
gotic.

Lit<eraturile> romantice

Sînt creații ale imaginației. Forma e puțin observată. Exagerații
aproape. Imitindu-le prea mult, cădem în extravaganțele școlii roman-
tice moderne.

2° Categorie: — Lit<eraturi> făcute dupe imitația antichității.

Lit<eraturile> clasice

Se compune din 3 elemente:

1 Un fond de idei și sentimente moderne.

2 Imitația perfecției de forme antice.

(Calitate bună).

3 Mici amănunte de formă exterioară luate de la vechi. — C
ce ține de modă și e stricacios: A •^•...^ a lor moarte.

Aceste literaturi trebuiesc studiate, dar puțin imitate, căci mai bine imi-
tăm antichitatea.

Concluzie: Antichitatea trebuie studiată.

Imitația nu trebuie se fie pe deplin.

Se lăsăm la o parte formele sale externe și ideile ce s-au schimbat la

Se luăm de la ^...-X- forma estetică: cumpătarea, simplitatea, corect

Calitățile estetice ale vechimei sînt² 2:

Perfecție în întregul lucrării.

Perfecție în amărunte.

Scrierile vechilor trebuiesc, dar, studiate:

dupe metoda sintetic și comparativ,

după metoda analitic și gramatical.

Acolo trebuie se cate a noastră imitație.

3° Categorie, de literaturi moderne, coprinde scrierile făcute prin amestecul ac-
d două sisteme. Cînd unirea e făcută în proporții bune, avem perfecția, astfel precum o-nț
geniul modern. »

Scriș cu caractere latine citește, bruionul pare a fi o copie «pe curat», în care au
făcute cîteva corecturi, unele, cu cerneală, pare-se concomitent cu copierea (sau cu redacta

¹ Sînt *P*; scriș: Sunt A.

² antichității *P*; *altă lecțiune*, *ipotetică*: antichității A.

³ sînt *P*; scriș: sunt A.

⁴ 3 • A; *redacțiune anterioară*: A tr<eia> Ai.

BAZELE UNEI LITERATURI NAȚIONALE

Bruionul acestui articol, ilustrativ pentru formația pașoptistă și umanistă a lui
Odobescu, se păstrează în fondul de manuscrise al B. A. R., înregistrat provizoriu sub
cota Arhiva Alex. Odobescu, I, ms. 22, cu simbolul de achiziție c. sp. ms. 2440/61;
autograf pe 9 jumătăți de coală azurie, cu monogramă A.O. în blind, scrise numai pe o
față, numerotate (numai recto) de Odobescu, de la 1 la 9, localizat și datat: «Paris, 5
martie 1855 », deci din același an cu studiul *Satira latină*. Pe alte cinci file, mici, de
corespondență, scrise pe ambele fețe, se citește schița articolului:

«Un bun scriitor are:

Talent (care e firesc, dar trebuie se fie condus de) învățătură (care se compune
<din :>)

1 Cunoștința limbii (parte gramaticală compusă de:)

A Lexicologie

Regula 1: Studiul limbii *poporului* și *hronicarilor* vechi — fond
național.

Regul<a> 2: împrumutări de la latini și de la moderni, cînd lucrările
sînt¹ moderne și locale.

Regul<a> 3: Supunerea împrumutărilor la regulile grămăticii întemeiate
de obicei; a se feri de neologism gramatical, care deformează
limba.

Regula 4: A nu izgoni din limbă fondul slavon; istoria introducerii
acestui fond; analogie cu celelalte limbi neolatine.

B Sintaxul

Regula 1: Studiul sintaxului poporan și al vechilor scriitori.

Regula 2: împrumutări de forme de la străini, cînd sînt¹ bune de
introdus în limba română.

tn c., h c ^ ..... dată, pentru motive lesne de înțeles

² sînt *P*; scriș: sunt A.

³ sînt *P*; scriș: sunt A.

W^^1ttsț^^4 ^ / _ ^ ..... w

ftMjcw*^*_ ***** —7- T/ " t r ^
* « W ....."/h*~,

itf w /w^^; tājfr"***** LtSeZ****

Ţ n.l

ii.

<***?;<*

*% /

t, v_ 4 i » « ^ ^

Bazele

unei literaturi naționale (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu,
I, 22, f. 2 r^a)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

Bazele
unei literaturi naționale (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu,
I, 22, f. 2 r^a)
Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

4 ;

|§

«/tt" Mt* < %

» * Ay/M**'

*t *****

f*r*, 9 iU**Âh

<^*****v*4%**

ilIiHi

^ s<«^
A, r_w - / / ^ ^ ' ^ f^l^u ' « ^ * — ^ ^ ^

^ ' w A ^ 4 ^ 4 * ^ f e . ^

altele, cu creionul (mai greu descifrabile), nu numai interlineare, ci și marginale, pare-se mai târziu, fie în vederea unei publicări, fie la o revizuire întâmplătoare a manuscrisului.

Comparativ cu manuscrisul studiului despre *Satira latină*, datat tot 1855, manuscrisul pe care îl prezentăm conține, probabil și datorită scrierii cu caractere latine, mult mai numeroase grafii «literare», unele tradiționale, altele etimologice, majoritatea fără valoare fonetică: *câr-muit, cârtim, chrisoave, idea, isgonim, isvoare, perde, perit, personaje* (în loc de *personaje*, care se citește în manuscrisele anterioare), *respîndit, scola, sgomotosă, sunt, <să> vedească, vârbît* etc.

Paralel cu asemenea grafii mai mult sau mai puțin «corecte», se întîlesc, notate fonetic, -cîteva forme de limbă populară, vorbită, mai mult sau mai puțin curente în textele lui Odobescu dintre anii 1848—1860, precum și cițiva termeni literari încă nealterați de influența etimologismului și italianismului: *deschide, dîntii, fromoaselor, simțimînt* etc. și *antichitatea, calități, franțeză, însuflă, invocați* etc. Notăm de asemenea printre particularitățile acestui manuscris formele *comprinde* (pentru *coprinde, cuprinde*), *corecție* (devenit ulterior *corecțiune*, apoi *corectitudine*), *sintaxul* (pentru *sintaxă*) și, în fine, un neologism neobișnuit, introdus parcă pentru a exemplifica teoria despre neologisme făcută în articol, *disparat* (< fr. *disparate* n.f. = manque-d'accord, contraste choquant: «punctul de vedere modern și haina antică ascunde mai adese un trup june și viețuitor. Dar lăsînd la o parte acest disparat, vom găsi într-insele mari fromuseți»).

Spre deosebire de alte manuscrise, numărul coruptetelor grafice este mic: *ca* în loc de *că*, *gustul* în loc de *gust*, *să* în loc de *se*, *franței* în loc de *Franței*, și, sub influența etimologismului, *sunt* în loc de *sînt*, *respunde* în loc de *respunde*, *remas* în loc de *remas*; le-am reținut, pentru capitolul de variante, numai pe acele care ar putea să aibă o semnificație oarecare. Confundarea lui *e* cu *z* în același semn grafic, a cărui lecțiune poate fi *e* sau *i*, ca și unele grafii pe care nu le poate clarifica nici lupa, ne-au determinat să reținem, printre variante, cîteva lecțiuni ipotetice.

SIGLE

A — manuscris autograf în fondul B.A.R., Arhiva Alex. Odobescu, I, ms. 22, simbol de achiziție: c. sp. 2440/61. /

Aj — variante genetice în textul A.

P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

VARIANTE

187

D obștească A; *redacțiune anterioară*: universală A. |j 14 se risipește în zadar A; *redacțiune anterioară*: pierde A. || 18 sint P; *scris*: sunt A || 19 firei A; *redacțiune anterioară*: talentului A. | lămurirea A; *redacțiune anterioară*: limpezimea A. || 21 materiile A; *redacțiune anterioară ipotetică*: materialurii A. \ unui adevărat literat A; *redacțiune anterioară*: unui literat Aj JJ 24 poet dramatic, sau epic, sau orator A; *redacțiune anterioară*: poet dramatic, sau

Cf. notele descriptive la *Călătorie din Paris la Londra, Note luate în Galeria de pictură din Dresda* ș. a.

4 * w * * * #^*I>/I^x d«&y .

^ #^f* ,^ ^

SIIP

*fhr pM/^r r*te^#^4^3*~**.*.%^w,,

-i> ^ 2 , i . 7 . ° j

B.M.0.3C. Academie, rep...

provenit din antichitate și transmis prin tratatele de poetică și retorică ale clasicismului: *docere et delectare*.

Este de remarcat norma critică, opusă poate producției cam necontrolate din jurul său, după care „în loc de a compune mult și în feluri deosebite”, este preferabilă „tăcerea... fiindcă cel puțin nu strică nici gustul, nici inima publicului”. Este un accent criticist care anunță, în unele privințe, pe Maiorescu și acțiunea lui.

Eecunoscînd valoarea talentului, „care naște de sineși”, Odobescu insistă în special asupra însemnătății *studiului*, pe care el dorește a-l vedea îndrumat deopotrivă către problemele limbii și ale literaturii. Printre textele pe care epoca le consacră limbii literare, acel de față este, desigur, unul din cele mai clar-văzătoare, prin recomandarea izvoarelor populare, a celor cuprinse în vechile scrieri istorice, dar și a celor pe care scriitorii le pot găsi în vechile literaturi, mai ales în limba latină și în cele romanice. Este condamnat însă felul scrierii inspirat de vechile traduceri religioase, ca și adaptarea construcțiilor împrumutate unor limbi străine, „sintaxul franțez”. Idealul lingvistic al lui Odobescu este al *corectitudinii* și *eleganței*. Pentru a ajunge la un astfel de rezultat, autorul nu crede că trebuie să se alăture latiniștilor, împotriva cărora fringe o săgeată.

Trecînd la studiul literar, adică la acel al *modelelor*, o noțiune al cărei rol în istoria ideilor estetice, începînd cu Eenașterea, este cunoscut, Odobescu intercalează un excurs asupra fazelor principale ale istoriei literare (pe care el o reduce la istoria literaturilor europene și, mai ales, a celor occidentale), amintind mai întii monumentele vechilor literaturi și eposurile populare, printre care *Kalidassa* ar fi un poem al secolului I e.n. și *Kalevala* este atribuită letonilor: erori ușor de îndreptat. Eemarcabil este elogiul literaturii grecești și caracterizarea, prin comparație coborîtoare, a literaturii latine, după un loc comun al unei lungi epoci.

Autorul trece, în fine, la o clasificare a marilor curente literare, curentă după primele sinteze de literatură universală a fraților Schlegel, distingînd între *literaturile gotice* (cum au fost adeseori numite în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea) sau *romantice* (în sensul, folosit de Schlegel, de literaturi ale popoarelor romanice în epoca lor medievală sau inspirate de acestea), literaturi *-făcute după imitația celor antice* (printre care se ocupă mai ales de cele ale clasicismului francez, situat de autor între veacul al XVI-lea și al XIX-lea), *literaturi contemporane*, rezultate din *amestecul* celor precedente. Formula : „combinarea formelor antice cu inspirațiile și cu curentele lumii moderne”, amintește un ideal format încă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Cf., în această privință, cunoscuta recomandare a lui Andre Chenier : *Sur des pensees nouveaux faisons des vers antiques*.

Odobescu nu este favorabil „școalei romantice franceze născută în Franța de vreo 30 de ani și imitate printr-alte țări”, pe care o acuză de bizarerie, de un pesimism funciar. Eezerve are și față de clasicismul francez, în care critică regulile prea stricte, alegerea *sujetelor* din antichitate, *uniunea de loc și de vreme* (unitatea de loc și de timp !), *numele proprii vechi date la personaje noi* : amănunte *de prisos* ale compunerii lite-

rare. Judecarea clasicismului este însă, în general, favorabilă, cum se știe și se explică la un autor care scrie sub influența învățămîntului universitar al vremii.

Studiul cel mai de seamă, pentru asigurarea bazelor unei noi literaturi naționale, i se pare autorului acel al antichității, pe care n-o poate pune totuși ca pe un model invariabil, căci, „multe idei s-au schimbat, unele s-au desvoltat, altele au pierit cu totul, de pe cînd scriau grecii și romanii”. Spre a îndruma către studiile clasice, Odobescu își propune să zugrăvească tabloul, după epoci, al vechilor literaturi, o temă care nu mai este însă tratată în manuscrisul rămas fragmentar, dar care are un interes atît de mare pentru cunoașterea ideilor și tendințelor tînărului autor.

NOTE

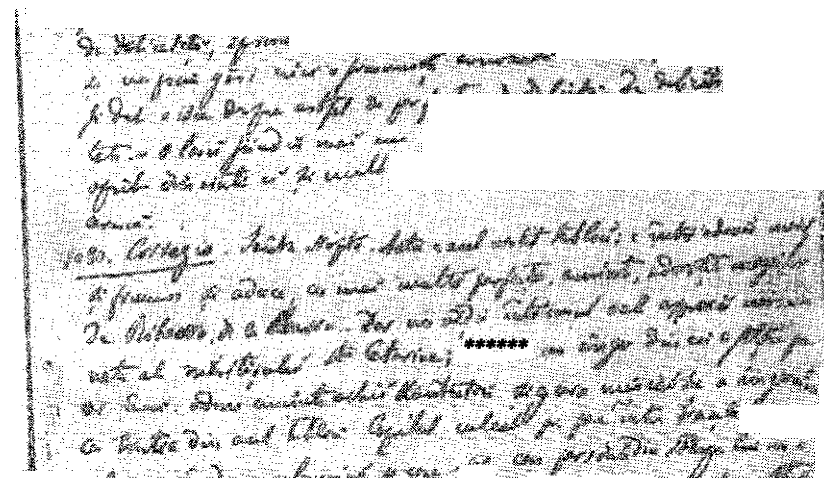
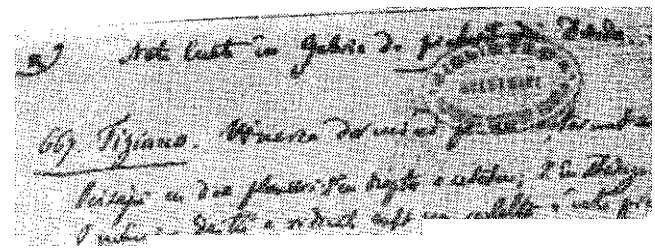
LUATE ÎN GALERIA DE PICTURĂ DIN DRESDA

Manuscris autograf, pe 5 foi (recto și verso), hirtie de corespondență, azurie, sidefată, cu monograma A. O. în blind, pe f. 1 r° și pef. 10 r° (numerotarea lui Odobescu), respectiv f. 1 r° și f. 5r° (după numerotarea convențională), datat în subtitlu «4 oct. 1855», păstrat în fondul* B.A.R., Arhiva Alex. Odobescu, I, ms. 16.

Datorită, probabil, redactării cu caractere latine, dar și ezitărilor și neatenției lui Odobescu, textul «notelor» este împinzit de grafii fără valoare fonetică: **blândă, converbiri, crivețul, derământuri, femea, jace, me, mei, numer, păsciuni, petra, peptul, perdat, piceore, priimim,, remas, respândesc, sgârçiți, scola, sunt, vedu, verba** etc.; **ă** este notat **g** chiar și în cuvinte de origine latină (**vâl** în loc de **vel**), pe câtă vreme, în cuvinte de origine slavă, **i** este notat cu semnul **ă** (**gărlitâ** în loc de **gtrliță**); grafia citorva neologisme, — împrumuturi din limba franceză,, încă neadaptate, — este apropiată de grafia originară (**chalet, exclusif, expresif, naivetate**). Menționăm de asemenea scrierea fonetică a unor termeni (**albaștri, calități, peisaj, personaje**) alterată, în alte texte odobesciene, îndeosebi după 1870, de etimologism și italianism (**albaștri, cualități, peisagiu, personagie**), precum și câteva forme populare a căror frecvență scade în scrișul lui Odobescu, cu cât ne apropiem de anul 1860: **fromoasa, întră, lespedă, picere, <eu> nu păci, se pentru să**.

Ca și în alte manuscrise, și în «note» apar numeroase coruptele: **doa** în loc de **doă**, **ridicat** în loc de **ridicată**, **pe care pe care** în loc de **pe care**, **Armorul** în loc de **Amorul**, **plăcere** în loc de **plăcere**, **e** în loc de **ei**, **copilul** în loc de **copilului**, **rătujindu-se** în loc de **rătunjindu-se**, **desavîrșirea** în loc de **desăvîrșirea**, **ridicat** în loc de **ridicate**, **curățat** în loc de **curățat**, **acest** în loc de **acestui**, **asta** în loc de **ăsta**, **Dunere** în loc de **Dunăre**, **pasciuni** în loc de **păsciuni**, **feul** în loc de **felul**, **wan** în loc de **van**, **ca** în loc de **că**, **dememnă** în loc de **desemnă**, **Rembrand** în loc de **Rembrandt**, **forma** în loc de **formă**, **obrajel** în loc de **obrăjel**, **lipsesc** în loc de **lipsește**, **nedesavîrșit** în loc de **nedesavîrșit**, **văd** (scris **vedu**) în loc de **văz** (scris **vedu**) ș.a., printre care nume de pictori (**Corregio** în loc de **Correggio**, **Buonnarote** în loc de **Buonarrate** etc). Bineînțeles că am reținut în capitolul **Variante** numai coruptele care pot avea oarecare valoare fonetică. în sfârșit, grafia, nu o dată nediferențiată, a literelor **e** și **i**, **m** și **n**, **o** și **u** ne-a determinat să înscrim printre variantele certe mai multe variante ipotetice.

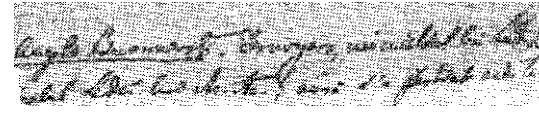
* S-ar putea tot atit de bine să avem de-a face cu o consecință a bilingvismului sau cu o-aimplă deprindere grafică.

* JL - E - * * C M ^ ^ ' * * " *

sf

tH4*

Dresda (facsimil după ms. Arhiva
Alex. Odobescu,
Bibuiec. — e i c i i Socialiste

SIGLE

EV"A.~ T ^ -«^V.*"* —MrfC. -y

A — manuscris autograf în fondul B.A.R., Arhiva Alex. Odobescu, I, ms. 16.
Aj — variante genetice în textul A.
P — lecțiuni stabilite prin conjectură.

VARIANTE

197

B virtos A; *redacțiune anterioară*: tare A, || 9 sint P; *scris*: sunt A||12 sintj P; *scris*: sunt Aj sint^ P; *scris*: sunt Aj||14 sint P; *scris*: sunt A||18 sint P; *scris*: sunt A||19 mușchii P; *scris*: mușchii Aj 20 al Galeriei din Dresda A; *redacțiune anterioară*: al Galeriei Dresda A, 1| 20 veșmintele-i o drapează tine A; *redacțiune anterioară*: veșmintele-i sint <*scris*: sunt> o draperie A\\ 30 la dreapta A; *redacțiune anterioară*: în dreapta Af || 31 smerită A; *redacțiune anterioară*: respectuoasă A, 1| 33 sint P; *scris*: sunt A||38 nevinovății A; *redacțiune anterioară*: nevinovăție A, \\ 40 exclusiv P; *scris*: exciusif A ||

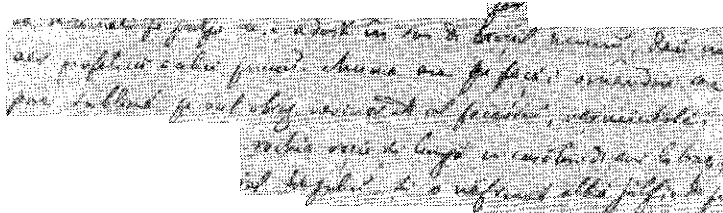
iiiiiiiiiiii

iiii

198

4 *lecțiune ipotetică*: spiritu<oa>sele P; *altă lecțiune ipotetică*: spiritu <a>lele A j| 5 tulbura A; *redacțiune anterioară*: turbura Aj || 16—17 cu cealată rezemînd o carte A; *redacțiune anterioară ipotetică*: în d<reapta ținînd o carto Aj || 22 curățat P; *corupt*: curățat A || 24 indeletnicire A; *redacțiune anterioară ipotetică*: ocu<pațiune> A, \\ 25—26 pe acel obraz bălai A; *redacțiune anterioară ipotetică*: pe capul <bălai> Aj || 27 întunerecul A; *redacțiune anterioară*: întunericul A, \\ 32 privirea P; *scris*: priivirea A ||

*****~*

199

2 singurătatea A; *redacțiune anterioară*: unde singurătatea A, j| 9 sint P; *scris*: sunt A j| 13 care^ A; *redacțiune anterioară ipotetică*: un<ii> Aj j| 17 sint P; *scris*: sunt A j| 18 sint; P; *scris*: sunt A | sint^ P; scrzs; sunt A || 24 sint P; *scris*: sunt A || 28 sint P; *scris*: sunt A || 29 se văd P; *coruptelă ipotetică*: se vede sau, *grafie*: se vedu A ||

f***** % • iM^V» UțZA&tf ^ ^ f ^ ^ ^ f.

201

1 *lecțiune ipotetică*; vezi; a/e *lecțiuni ipotetice*: văd și văz A JJ 13—14 un bou albeț s-a culcat A; *lecțiune anterioară*: un bou albeț, culcat, A, 1| 14 *lecțiune ipotetică*: miel; a/ra *lecțiune ipotetică*: niel A || 17 sint P; *scris*: sunt A j|

Alex. Odobescu, 1, 16 f 1 .°)

Biblioteca Academiei Republicii Socialiste Eomânia

202

1 sint P; scris: sunt A || 6 sint P; scris: sunt A || 9 pe A; redacțiune anterioară: în A. jf 12 sint P; scris: sunt A || 16 *lecțiune ipotetică*: pintecelor; *altă lecțiune ipotetică*: pintecilor A j| 17 sintj P; scris: sunt A | sintg P; scris: sunt A || 19 *lecțiune ipotetică*: minile; <xtă *lecțiune ipotetică*: minele A |j 20 sint P; scris: sunt A || 24 școala P; scrzs: scoală A| olan-deză A; redacțiune anterioară: flamandă A.|| 33 *lecțiune ipotetică*: lui: aftă *lecțiune ipo-tetică*: lor A| sint P; scrzs: sunt Ajj

203

2 sint P; scrzs: sunt A || 7 sint P; scrzs: sunt A|| 11 sint P; scrzs: sunt A|| 13 sint P; scris: sunt A || 18 cu cărnurile albe și fragede A; redacțiune anterioară: cu cărnurile așa albe și fragede A. || 19—20 Ge maiestate în portul Madonii, ce suavitate în privirea și în buzele ei A; redacțiune anterioară ipotetică : Ge maiestate, ce suavitate în privirea și în buzele ei A, \\ 21 e un mare pictor A; redacțiune anterioară: e mare pictor A. || 23 sint P; scris: sunt || 24 A sint P; scris: sunt A || 29 *lecțiune ipotetică*: Fromos; *altă lecțiune ipotetică*: Frumos A j| 30 expresiv P; scris: expresif A | jeț A; redacțiune anterioară: scaun A. jj 31 sint P; scrzs: sunt A || 37 privi P; scris: priivi Ajj

204

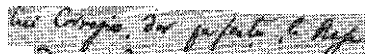
l> privește P; scrzs: priivește A || 14 *lecțiune ipotetică*: piesajele; *altă lecțiune ipotetică*; pei-sagele A || 18 privirea P; scrzs: priivirea A || 26 naivitate P; scrzs: naivetate, *lecțiune ipo-tetică*: naivetate A jj 27 4 oct<ombrie> 1855 P; //z A, oata figurează sub titlu. \\

NOTE

Odobescu a vizitat Dresda în cursul călătoriei sale spre țară din toamna anului 1855. Avea douăzeci și unu de ani și pregătirea în domeniul istoriei artei pe care i-o îngăduiseră studiile la Paris și vizitele la Luvru, la Galeria Națională din Londra și la alte mari colecții de artă europene.

Galeria de pictură (*Gemäldegalerie*) din Dresda își are originea în Cabinetul de artă (*Kunstkammer*) al electorilor de Saxa, înființat în 1560 de August I și îmbogățit mereu de prinții electori saxoni August al II-lea (1670—1733) și August al III-lea (1696—1763). Cunoscută ca una dintre cele mai valoroase colecții de pictură din lume, atât prin calitatea cât și prin numărul operelor pe care le cuprindea (circa 2 000 de pinze la mijlocul secolului trecut), Galeria din Dresda trebuia negreșit să atragă curiozitatea tînărului care admirase deja comorile de artă ale altor mari muzee, ca cele de la Paris sau din Londra. Sub conducerea cunoscutului pictor Louis Scbnorr de Carolsfeld (1794—1872) — director al Galeriei încă din 1846 — colecția aceasta se afla tocmai în plină perioadă de valoroase achiziții (între care operele unor artiști italieni din Eenaștere ca Piero di Cosimo sau Lorenzo di Credi, cincisprezece tablouri spaniole care au făcut parte din succesiunea regelui Ludovic-Filip, cumpărate în 1853

✕ ^ g vi

Note luate în Galeria de pictură din Dresda (facsimil după ms. Arhiva

Alex. Odobescu, I, 16, f. 2 r°)

Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

cd&

Răstignirea lui Diirer). Faptul că în 1855 tocmai se inaugurase noua clădire a muzeului a cărei construcție fusese începută din 1847, contribuia la creșterea atracției pe care el o prezenta pentru iubitorii de artă.

După cum reiese dintr-o scrisoare în țară din aceeași perioadă, însemnările lui Odobescu sînt roadele unor vizite repetate făcute la muzeu în decursul celor trei zile petrecute la Dresda — timp relativ scurt față de ceea ce puteau oferi aceste bogate colecții de pictură observației vizitatorului însemnările poartă din această cauză pecetea grabei, reducîndu-se la destul de puțin : descrierea a circa douăzeci și cinci de opere și sumara lor caracterizare în comparație cu alte pînze ale aceluiași maestru sau ale unor artiști contemporani lui. Observațiile și aprecierile sînt ale unui începător, iar Odobescu nu ascunde asta. Puținele opere cărora el le acordă un interes îl atrag pentru motive personale și nu prin valoarea lor obiectivă. Insistă asupra citorva pînze de Van Dyck, Eubens și Eembrandt în nădejdea că va prinde astfel ceva din taina portretului: „De ce unele portrete sînt mai frumoase decît altele? Iată o chestie a cărei dezlegare va explica totdeauna și superioritatea ca pictor a lui Van Dyck .... Tot pentru-aceia dezlegare vom ști de ce un tată arată cu atît talent trăsăturile fiilor săi ... Ca multe alte lucruri ale artei, talentul de a face bine un portret e încă un secret pentru mine". Cu toate acestea, portretul rămîne genul pe care îl prețuiește și îl înțelege mai mult: „Peisajul mi se pare mai greu decît capetele; într-aceste trebuie mult studiu al efectului material al simțimintelor și mult gust în combinarea formelor; dar în peisagiu trebuie un simț neexplicat ce te-nvață a idealiza și a face să vorbească ceea ce prin sine e mut și adeseori prea prozaic".

Unele pînze îl atrag mai mult, farmecul lor „ne face a le privi cu admirație, în vreme ce trecem cu vederea multe alte tablouri de mari pictori, cu sujete mai vrednice de interes". „Mulți alți zugravi au tablouri frumoase aci; dar n-am vreme a mă opri dinaintea tuturilor; mai întii asta nici nu-mi place ; îmi aleg un mic număr și cu ele mă desfățez".

Putem presupune că — cel puțin în forma lor finală — impresiile lui Odobescu n-au fost notate chiar în sălile galeriei. Este probabil că a avut un catalog care i-a permis, îndată după vizitarea muzeului, să-și recapituleze și să-și aștearnă pe hîrtie primele impresii. într-una din listele de cărți din biblioteca sa (*Catalogue des limes*, ms. rom. 5687 al B.A.E., f. 17^v), întîlnim — într-adevăr — un *Prag-Dresdner Album*, lucrare din nefericire absentă din moștenirea de cărți ale lui Odobescu și inexistentă în bibliotecile din București. Eferințele la numere (de inventar sau de ordine — într-un catalog) sînt probabil din acest ghid artistic sau din *Le Guide (illustre) du voyageur en Allemagne* de Th. Grieben menționat în același catalog, — lucrări cu care nu am putut face însă comparații, neavîndu-le la îndemină.

Notele luate în Galeria de pictură de la Dresda ocupă un loc important nu numai în creația odobesciană dar și — prin procedeele adoptate de scriitor — în istoria criticii românești de artă și în literatura noastră modernă, în genere.

După această primă încercare, vom mai întîlni descrieri de picturi în opera lui Odobescu (*Pseudokinegieticos, Istoria arheologiei*). Scriitorul va reuși mereu să redea plasticitatea cutărei opere transformînd descrierea în narațiune, interpretînd — cum s-a observat — simultaneitatea ca o

193. *Amorul făcându-și arcul* (Amor, seinen Bogen schnitzend), curioasă eroare a lui Odobescu. Copia este după Parmigianino, iar nu „de pe Correggiul”. Originalul se află la Galeria de pictură din Viena. în descrierile curente, scena cu „ingerașul... ce stringe în brațe o fetiță plângândă” reprezintă de fapt doi amoriși. în galeria din Dresda, copia figurează încă în *Catalogul* din 1722 ca provenind din colecția marelui duce de Toscana.

194. *Amorul făcându-și arcul* (Amor, seinen Bogen schnitzend), curioasă eroare a lui Odobescu. Copia este după Parmigianino, iar nu „de pe Correggiul”. Originalul se află la Galeria de pictură din Viena. în descrierile curente, scena cu „ingerașul... ce stringe în brațe o fetiță plângândă” reprezintă de fapt doi amoriși. în galeria din Dresda, copia figurează încă în *Catalogul* din 1722 ca provenind din colecția marelui duce de Toscana.

195. *Amorul făcându-și arcul* (Amor, seinen Bogen schnitzend), curioasă eroare a lui Odobescu. Copia este după Parmigianino, iar nu „de pe Correggiul”. Originalul se află la Galeria de pictură din Viena. în descrierile curente, scena cu „ingerașul... ce stringe în brațe o fetiță plângândă” reprezintă de fapt doi amoriși. în galeria din Dresda, copia figurează încă în *Catalogul* din 1722 ca provenind din colecția marelui duce de Toscana.

Galeria de pictură din Dresda (facsimil după ms. Arhiva Odobescu, I, 16, f. 5 r°)

Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

succesiune, procedeu pentru care cele dintii exemple le oferă chiar notele luate la Dresda (a se vedea descrierea pinzelor lui Watteau sau Potter). Amestecul atât de personal de note descriptive, fizice sau morale cu impresiile subiective, ispita continuă a lui Odobescu de a converti culoarea, mișcarea, expresia unui personaj, deci elementele plastice, concrete ale operei de artă în elemente de ordin literar (cităm printre altele descrierea „Ledei” lui Michelangelo) îngăduie constatarea că încă de la începutul activității sale de critic, Odobescu, urmînd o tendință mai veche a criticii moderne, a găsit în artă un izvor al creației literare și a tratat-o adesea ca temă literară, introducînd astfel acest gen în literatura noastră modernă.

194. Tabloul descris de Odobescu este cunoscut ca opera iui Giorgione „din anii 1508—1510, terminată numai de Tizian, cu a cărei *Venere del Cagnolino* din 1538 (Galleria degli Uffizi din Florența) prezintă multe asemănări. Eepictată (Tizian adaugă peisajul și pe Amor care putea fi văzut mai de mult la picioarele zeiței), *Venus dormind* este un document nesigur pentru arta fiecăruia dintre cei doi maeștri ai Eenașterii, Tămînînd totuși o creație reprezentativă pentru pictura venețiană a sec. XVI. Odobescu este atras de subiect și de sugestiile pe care i le îngăduie ; tehnica artistului nu-i provoacă nici o reacție.

194. *Sinta Noapte* (numită astăzi *Nașterea Domnului*) a lui Correggio „este” comparată de Odobescu cu *închinarea magilor* a lui Giuseppe Eibera, de la Luvru, mai mult pentru fixarea însușirilor superioare ale operei maestrului venețian — cele două pinze aparținînd unor peneluri cu totul deosebite. Tot de la Luvru, reținuse Odobescu cealaltă operă a lui Correggio cu care compară *Nașterea*, anume *Căsătoria mistică a sfintei Caterina*. Este justă stăruința asupra luminii răspîndită de prunc, lumină pe care personajele nu o pot susține” (suportă): ea domină într-adevăr opera în care artistul a urmărit tocmai efectul jocului inimitabil de lumini și umbre care dau un profil remarcabil fizionomiilor, corpurilor, lucrurilor. ingerii însă nu „primesc lumina lor de sus”, iar lumina însăși nu scade valoarea operei cum i se pare lui Odobescu, care urmărește în primul rînd — cum vom vedea și în însemnările următoare — fizionomiile.

194. „Amorul făcându-și arcul” (Amor, seinen Bogen schnitzend), curioasă eroare a lui Odobescu. Copia este după Parmigianino, iar nu „de pe Correggiul”. Originalul se află la Galeria de pictură din Viena. în descrierile curente, scena cu „ingerașul... ce stringe în brațe o fetiță plîngîndă” reprezintă de fapt doi amoriși. în galeria din Dresda, copia figurează încă în *Catalogul* din 1722 ca provenind din colecția marelui duce de Toscana.

197. *Buonarroti*. Copia este atribuită lui Eubens, care ar fi executat-o <3ătre 1620 pentru ducele de Ferrara. Originalul a ajuns apoi la Fontainebleau și s-ar găsi în prezent la National Gallery din Londra (*Katalog der Staatlichen Gemäldegalerie zu Dresden, Kleine Ausg., 10. Aufl., Berlin-Dresden, 1920, p. 16*). în descrierea lui — ca și în descrierile altor opere — Odobescu adaugă imaginație impresiilor fugare : în realitate, tabloul cuprinde mai puțină voluptate, pe chipul lui Venus e mai puțină plăcere și în trupul său mai puțină încordare (a se vedea, de exemplu, mîna

lăsată lenes). Comparînd trăsăturile realiste ale descrierii cu orice bună reproducere a pînzei, se pot constata procedeele lui Odobescu, care admiră operele de la Dresda cu entuziasm și imaginație, dar nu cu ochiul obiectiv al criticului.

197. Opera descrisă este celebra *Madonna Sistina*, pictată de Eafael prin 1516 și considerată, grație armoniei compoziției și modernismului concepției, drept creația desăvîrșită și cea mai sugestivă a maestrului din' Urbino. Celebra capodoperă a fost cumpărată pentru colecția din Dresda de la călugării mănăstirii San Sisto din Piacenza unde împodobește altarul principal, cu suma de 20 000 de ducați. Odobescu o compară cu o copie văzută de el, probabil, într-o reproducere. Notele cuprind unele neclarități. În pasajul „ochii acestor patru din urmă figuri” este greu de înțeles la cine se referă autorul: nu la îngeri — pe care tocmai îi menționase — pentru că sînt numai doi, nici la îngeri împreună cu sf. Sixt și sf. Barbara, deoarece ochii acesteia din urmă sînt îndreptați nu în sus, spre „zeieștile ființi”, ci în jos. „Marele tablou al lui Murillo” la care se referă Odobescu pare să fie *Imaculata Concepție* de la Luvru, operă de mari proporții dominată de portretul Fecioarei și dejingeri.

198/1; în descrierea operei (*Măria Magăalena* de Correggio), Odobescu numește cîteva din elementele care compun examenul unui tablou—„colori, lumină, forme și expresie”—, dar nu insistă asupra tuturor acelor elemente, fie pentru că nu le acordă o însemnătate egală, fie pentru că este atras îndeosebi de unul din ele. Este vădit că ceea ce îl captivează în primul rînd sînt expresia și atitudinea personajului, trăsăturile concrete ale figurii și costumului din care — ajutat și de cunoștințele sale anterioare despre scenă și personaj — caută să extragă esența morală a operei. S-a observat (T. Yianu, *Observații asupra limbii și stilului lui A. I. Odobescu, în Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, [București, 1957], p. 196) că Odobescu a adus în opera sa literară un real progres al artei „portretului fizic, mai puțin la îndemîna înaintașilor” săi. În aceste descrieri de la 21 de ani, în care caută să redea amănunțit trăsăturile cele mai semnificative ale fiecărui personaj, remarcăm tocmai înclinarea scriitorului către un gen pe care îl va ilustra în proza sa cu atîta măiestrie. 198. Guido Eeni, *Testa di Cristo*. Artistul bolonez a lăsat trei pînze cu acest subiect, păstrate la Viena, Londra și Dresda. Odobescu își amintește desigur de tabloul dela Londra (nu* de la Luvru). La Luvru văzuse însă opera lui Tizian *Gesii coronato di spine*, cu care compară pînza lui Eeni. Dar de un împrumut al pictorului venețian, decedat în 1576, de la Guido Eeni, născut cu un an înainte, nu putea fi vorba afară doar dacă Odobescu nu a formulat greșit o presupunere tocmai inversă.

198. Este vorba despre cele două pînze de Antoine Watteau păstrate la Galeria din Dresda: „Petrecere la cîmp” și „Sărbătoarea dragostei”. De remarcat aceeași insistență asupra personajelor și asupra ecoului pe care expresiile lor îl stîrnesc în spectator. Evocarea „odihnei din natură”, a „trîndăviei persoanelor dintr-însa”, descrierea încîntată a scenelor pastorale, a tihnei și nepăsării ce străbat din lumea zugrăvită de Watteau dau exclamației: „Watteau îmi place și nu știu bine de ce!” valoarea unei mărturisiri, a unei schițe de autoportret. Atmosfera

i^ftllliiiiBiil

pinzelor lui Watteau era, încă din prima tinerețe, aceea în care Odobescu se regăsea cel mai bine. *Lancret* (Nicolas, 1690—1743) și *Pater* (Jean-Baptiste-Joseph, 1696—1736, greșit în text Boucher care nu înseamnă nimic sau, cel mult, o formă coruptă pentru Bourdon, din a cărui operă nu există însă exemplare originale la Dresda) sînt cunoscuții elevi ai lui Watteau, ale căror pinze le-a putut admira Odobescu în aceeași colecție.

199. Operele lui Iakob van Euijsdael (1628—1682), la care se opriese Odobescu, sînt „Castelul Bentheim” (Schloss Bentheim), cea mai frumoasă din cele optsprezece pinze cu acest subiect datorate pictorului olandez, apoi „Cascada cu brazi” (Wasserfall mit dem Tannenbaum) menționat ca nr. 194 (este una din cele patru „Cascade” păstrate la Dresda, pe lângă alte douăsprezece opere de Euijsdael). — înmormîntarea evreilor este de fapt *Cimitirul evreiesc* din Amsterdam — Der Judenkirchhof. „Cătunul răschirat printre pomii unei dumbrăvi” (nr. 186) este probabil *Ein Waldorf hinter Diën*, pinză dăruită de contele Wackerbarth regelui August al III-lea. Euijsdael cîștigase favoarea lui Odobescu; în afara descrierilor entuziaste, aceasta se simte și din dorința sa de a vedea frumusețile peisajului românesc zugrăvite de penelul unui Euijsdael autohton. Cu atît mai remarcabilă este de aceea mărturisirea lui de la încheierea notei asupra dificultății pe care o resimte în fața peisajului, spre deosebire de portrete.

201. *Paul Potter* (1625-1654), „Cireada odihnindu-se” (Euhende Herde) și „Văcar minîndu-și cireada” (Ein Kinderhirt mit seiner Herde), cele două pinze ale pictorului olandez păstrate la Dresda.

202. în aceeași galerie, Odobescu a putut vedea douăsprezece opere de *Adriaen van der Werff* (1659—1722), elevul lui Eglon van der Neer. Dintre toate, el se oprește la „Pocăința sf. Magdalena” (Biissende Magdalena), operă din 1711 a pictorului olandez, cunoscută atît prin asemănarea cu opera cu același subiect a lui Correggio, cît și prin numeroasele reproduceri litografiate răspîndite mai ales în secolul trecut. Caracterizările finale ale creațiilor celor doi maeștri: „aceasta e un lucru frumos, cealaltă e un cap d'operă” atenuează corect aprecierile precedente în ceea ce privește „desăvîrșirea” pinzei lui van der Werff.

202. Aceeași galerie păstrează nu mai puțin de șaiszeci de opere ale lui *Philips Wouwerman* (1619—1668), pe lângă vreo opt copii de pe tablourile sale, majoritatea cu scene de vînătoare, cai, călăreți, cavalcade într-un număr care lasă, pînă la urmă, obsesia „mirtoagei albe”. Concepția organizării exponatelor în galeria din Dresda era deja — în perioada cînd o vizitează Odobescu — aceea a unei colecții de istorie a picturii, concepție care a contribuit și la echilibrarea diferitelor sectoare prin achiziții rigurose îndrumate. Programul acesta a reușit să dea Galeriei din Dresda un caracter reprezentativ pentru isteria picturii europene. Odobescu observă cu satisfacție această particularitate a colecției din Dresda, pe atunci încă o inovație în organizarea muzeelor de artă.

202. Originalul tabloului descris, pictat de Hans Holbein cel Tânăr (1497—1543), se păstrează în galeria de pictură din Darmstadt, fostă a marilor duci de Hessa. Ceea ce admirase Odobescu la Dresda, „Madona primarului Meyer” era o copie puțin modificată, datorată lui Bartholomeus Sarburgh și datînd din 1635. Opera lui Holbein este un tablou votiv

pictat pentru Iakob Meyer, primar al orașului Basel în 1526. Meyer familia sa sînt personajele descrise de Odobescu drept trei femei (Magdalena Baer, prima soție a primarului răposată în 1511 și Dorothea Gattin, a doua soție, cu fiica lor Anna) și „un bărbat în vîrstă” (Meyer însuși), „un tinăr” și „un băiețel gol” (fecioriului). Odobescu este frapat de realismul portretelor, exprimînd o pietate atenuată („nu extaziate personajele lui Murillo”, observație exactă, cunoscînd că Meyer și cei doi erau proaspeți protestanți), de pitorescul vechilor costume care „par să vin din mahalaua armenescă”.

203. Portretul descris din frumoasa colecție van Dyck păstrată la Dresda pare să fie așa-numitul *Bildnis eines Herrn im Pelz* care reprezintă probabil pe prințul Bhodocanakis-Giustiniani din Hios, pictat de artistul flamand la Genova în 1622.

203. „Portretul dublu al copiilor lui Eubens, Abert și Mcolas” descris de Odobescu este numai o copie de pe originalul lui Eubens, păstrat în Galeria Lichtenstein din Viena. Copia provine din colecția Dubreuil din Paris. Arta portretului, observă Odobescu, este independentă de personajul reprezentat, ea depinde de talentul artistului, lucru pe care îl înțelege mai bine privind figurile „grase, roșii și foarte puțin ideale” ale copiilor lui Eubens, în care se simte însă pe lângă talent, ceva de dragostea părintelui lor.

204. Tabloul pe care Odobescu îl găsește exemplar pentru contrastul dintre umbre și lumini din pictura lui Eembrandt este, după descriere, „Samson dezlegînd [de fapt spunînd] enigma la ospățul nunții” (Samson, der Hochzeitstafel das Eätsel aufgehend). Personajul din centru nu este însă Estera, ci mireasa lui Samson, „una din fetele filistenilor” după istorisirea biblică. Pinza datează din 1638. „Punerea lui Hristos în mormînt” (Die grablegung Christi) este mai nouă cu un an, dar ceea ce văzuse Odobescu era numai o copie a artistului (din 1653) după propria sa operă, păstrată azi în Pinacoteca din Miinchen.

204. Portretele la care se referă Odobescu (numele repetat *Eubens* este un „lapsus calami” pentru *Eembrandt*) pot fi „Willem Burchgraef”, „Tinărul războinic”, „Bătrînul cu barbă” etc. Eembrandt peisajist în Galeria din Dresda poate însemna numai „Peisaj de munte cu moară și apă”, care însă nu este un original, ci probabil opera lui Aaert de Geloe sau a altui elev al lui Eembrandt.

204. „Măria cu pruncul” de Murillo, operă din anii 1665—1675.

ANEXE

BIBLIOTECA LUI ALEXANDRU ODOBESCU¹

1.

CATALOGUL
BIBLIOTECEI LV I ALEX. I. ODOBESCU
Scris de mîna lui

[[Ms. rom- 4368 al B.A.R.]]

— 12 *Februarie* 1915 —

2.

[[Sigiliul lui Alexandru Odobescu]]

Litera A

- vi Adam (Alexandre) : Antiquites Romaines.
2-me Edition Paris, 1826
- IX a Aeschylus : Tragoediae et fragmenta—
graece et latine cum indicibus curavit
Ahrens. Uno volumine cum Sophocl. Paris, 1845
- IX a * * * : Tragoediae, recens.<uit> et adnot.
<avit> God. Hermann Lipsiae, 1852
- IX a * * * . Tragoediae, recens.<uit> C. H.
Weise [Voi. VI collectionis poet.
grae.] Edit. stereotypa Lipsiae, 1843
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 47445
- IX a * * * . prometheus vinctus ad fidem [m.s.]
<manuscriptorum> emendavit, notas
et glossarium adj.<ecit> Car. Jac.
Blomfield. Ed. 7-me Londini, 1839
Sigiliul și parafa A.O. - B.A.R.
II 46306
- IX a * * * : Théâtre, trad. nouvelle par Alexis
Pierron. [3-mel <4-me> Ed. Paris, 1851
Sigiliul și parafa A.O. - B.A.R.
I 47161
- IX * * * . Werke, Ubersetzt von J. G. Droysen.
2-te Auflage Berlin, 1842
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31925
- IX Aesopus : Fabulae quales ante Planudem
ferebantur ex vetusto cod.<ice>
abbatiae Florent nune primum erutae
una cum aliis partim hinc inde collec-
tis, partim ex codd. depromptis, latina
versione exornatae cura ac studio
Franc, de Furia Lipsiae, 1810
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 31657

X a	9	* * * : Fabulae, [in IV-to volumine Collect. poet. graec. Edit. stereotyp.]	Lipsiae, 1850	1	32°
III, IX b	10	d'Aguesseau : (Euvres choisies du chancelier. .. <precedees d'une notice sur sa vie> Sigiliul A.O.-B.A.R. I 43576 D	Paris, 1850	1	18°
VII	11	Ahrens : De Graecae linguae dialectis. Liber I: de dialectis Aeolicis et Pseudaolicis. Lib. II: de dialecto dorica	Goettingae, 1839-1843		
II, IX b	12	d'Alembert: (Euvres, [avec notice] par Condorcet. <Sa vie — ses oeuvres — sa philosophie> Sigiliul A.O. - B.A.R. II 31689	Paris, 1853	1	18°
VII	13	Alexandre (C.) : Dictionnaire grec-francais. 11-me Edit. Sigiliul și parafa A.O.-B.A.R. II 10607	Paris, 1852		
VII	14	* * * : Lexique grec-francais à l'usage des commercants. 7-me Edit. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31639	Paris. 1850		
IX a	15	Alexandri (Vasile) : Doine și Lăcrimioare (1842-1852) Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31809	Paris, 1853	1	1*
IX a	16	Alecsandri (Vasile): Poesii populare : Balade (cântece bătrânesci)°. Partea I-iu și a II-a Sigiliul A.O.-B.A.R. I 101941 D	Ieși, 1852-53	1	18°
IX a	17	* * * : Les Doines, poesies moldaves traduites par J. Voinesco. 2-rae Edit. (contenant la traduct. d'Alexandre <Lapuchneano> [Lepouchneano] par Negruzzi)	Paris, 1855	1	18°
IX a	18	* * * : Ghants populaires de la Roumanie, traduits en francais par...	Paris, 1855	1	18°
VII,	19	Alexi (Iohannes) : Grammatica Daco-Romana sive Valachica, latinitate donata, aucta et in hoc ordine redacta...	Vienae, 1826	1	8°
IX a	20	Alfieri (Vittorio) : Opere scelte pubblicate di Gius. Zirardini Sigiliul A.O.-B.A.R. II 229	Paris, 1847	1	8°
VIII	21	Ampere (Jean Jacques) : Histoire litteraire de la France a\ant le XII s. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31731	Paris, 1839-40	3	8°
IX a	22	Anacreon: Garminum reliquias edid. Ih. Bergk. Sigiliul A.O.-B.A.R. 131778	Lipsiae, 1834	1	18*

JX	23	* : Quae feruntur Carmina ; Sapphus et Erinnae fragmenta Edid. et brevi adnot.<atione> ilmstrav.<it.> E. A. Moebius	Gothae <-Erfordiae> 1826	1	VII, IXb	33	: de Rhetorica libri tres, ad fidem [Msc] <manuscriptorum> recogniti in usum Academiae Juventutis (Voi. I)*. Animadversiorum variorum criticae et exegeticae in Aristotelis de Rhetorica libri tres (voi. II) Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31645	Oxonii, 1830-33	2
IX a	24	Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31754 * : Sapphus, Alcaei et aliorum carmina, curavit C.H.Weise fin voi. V-te collect. Poet. Graec. Edit. stereotyp.]	Lipsiae, 1841	32	VII, IXb	34	: de Arte Poetica liber cum comentarii God. Hermanni Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31687	Lipsiae, 1802	1
II, IX b	25	Anaxagoras Clazomenius : fragmenta quae supersunt omnia collecta commentarique illustrata ab Ed. Schaubach; accedunt de vita et philosophia Anaxagorae comentationes duo.* Sigiliul A.O.-B.A.R. II 35266	Lipsiae, 1827	1	VII, IXb	35	* : Poetica ad codices antiquos [recognovit, latine convertit, illustravit, EdiditFr. Ritter] <recognitam latine conversum commentario illustratam edidit Franciscus Ritter Westfalus.> Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31729	Coloniae, 1839	1 8
IX a	26	Anthologia graeca ad Palatini codicis fidem. III volumines. [Voi. XIV et XV collect. poet. graec. Edit. stereotyp]. Sigiliul A.O.-B.A.R. I 44905	Lipsiae, 1829	2 32°	II, IXb	36	* : de Melisso, Xenophane et Gorgia disputationes cum Eleaticorum philosophorum fragmentes et Ocelli Lucani qui fertur de Universi natura libello, conjunctim. Edid. recens. interpretatus est Fr. Guil. Aug. Mullackius*. [sub Script. philos. graeci.] Sigiliul A.O.-B.A.R. II 35270	Berolini, 1836 <1845>	
IX a	27	Anthologia veterum latinorum Epigrammatum et Poematum. Editionem Burmanniana digessit et auxit H. Meyer.	Lipsiae, 1835	1	II, IXb	37	* : La Morale et la Politique, traduites du grec "par M. Thurot. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 17030 D	Paris, 1823-24	8
IX	28	Apollonius Rhodius : Argonautica, recensuit, lect.<ionis> variet<ate> et annotat. <iones> adjecit, Scholia indicesque addidit Aug. Wellauer* Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31675	Lipsiae, 1828	1(2)	VII, IXb	38	* : La Rhetorique Grec-francais avec notes. Traduction nouvelle par M. E. Gros. Sigiliul A.O.-B.A.R. I 31722	Paris, 1822	
IX a	29	* * * : Argonautica [in vol.T Goli. poet gr. Ed. Ster.] Sigiliul A.O.-B.A.R. I 44912	Lipsiae, 1829	1 32°	VII, IXb(*)	39	* * : La Poetique et une partie des Problemes, trad. en francais. [Voy: Egger, Essai sur l'hist. de la critique]		
IX a	30	Ariosto (Lodovico): Orlando furioso, prece- duto da alcuni pensieri di Vin. Gioberti e corredato da note. Sigiliul A.O.-B.A.R. I 31782	Firenze, 1849	2	II, IXb	40	Arnauld (Antoine) : (Euvres philosophiques avec des notes et une introduction par Jules Simon.	Paris, 1851	1 1
IX	31	Aristophanes : Comoediae cum scholiis et varietate lectionis recensuit Imm. Bekkerus; accedunt versio latina, deperditorum comoediarum fragm. <enta> et index locuplitissimus. Notae variorum in Aristophanem. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31651	Londini, 1829		II, IXb	41	* * * : Logique de Port-Royal, objections contre les Meditations de Descartes, traite des vraies et des fausses idees. Edit. avec une introduct<ion> et des notes par C. Jourdain.	Paris, 1846	1 1
II, IXb	32	Aristoteles : Graeca ex recensione Imm. Bekkeri (voi. I et II). Versio latina (voi. III). Scholia in Aristotelem colleg. Chr. Aug. Brandis (Voi. IV). Edid. Academia Regia Borussica. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 33045	Berolini, 1831-36		V, IXb	42	Arrianus : de Expeditione Alexandri libri septem, recognovit R. Geier. Sigiliul A.O.-B.A.R. I 35898	Lipsiae, 1851	1 1

Litera

VII	43	Aufrecht (S. Th.) und A. Kirchhoff : Die Umbrischen Sprachdenkmaeler, ein Versuch zur Deutung derselben. Sigiliul A.O.-B.A.R. III 31595	Berlin, 1849	1	4°				
IXb	44	Aulus Gellius : Noctes Atticae, collatis Mscpt. annotat.<ionibus> criticis et illustri.<avit> indicibusque instruit. Alb. Lion. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31738	Goettingae, 1834	2	8°	IXa	Babrius : Fabulae choliambicae nuper in monte Atho repertae. Edid. curante G. H. Weise, [in voi. IV Collect. poet. gr. Edit. Ster.] Sigiliul A.O.-B.A.R. I 44917	Lipsiae, 1845	L 32
IXa	45	Aristophanes : Comedies trad. en francais par Artaud.	Paris,			VIII	Baehr (dr. J. Gh. F.) : Geschichte der Roemische Literatur. 3-te Aufl.	Carlsruhe, 1844	
VI	46	About (Edmond) : La Grece contemporaine. <3-me edition.> Sigiliul A.O.-B.A.R. I 32728	Paris, 1858	1	18°	vii	Bălăşescu (Nicolae) : Gramatică română pentru seminar[e] <i>și clase mai înalte. Edit. 2-a. Sigiliul A.O.-B.A.R. I 31761	Bucuresci, 1850	1
VI	47	Ampere (J. J.) : La Grece, Rome et Dante, etudes litteraires d'apres nature. Sigiliul A.O.-B.A.R. I 31823	Paris, 1850	1	18°	IV	4 Balbi (Adrien) : Abrege de Geographie. 3-me Edit. Sigilul A.O.-B.A.R. II 31644	Paris, 1850	1
VII, IXb	48	Aristote : Poetique d\ .. traduite en francais et accompagnee de notes perpetuelles par J. Barthelmy S-t Hilaire. ¹⁰ Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31998	Paris, 1858				5 Bălcesco (Nicolas) : Question[s] economique[s] des <P>[p]rincipautes Danubiennes.	Paris, 1850	
V, IXb	49	d'Aubigne (Theodore Agrippe) : Memoires publies pour la l-re fois par M. Ludovic Lalann.	Paris, 1854	1	18°		6 * * * și A. Tr. Laurianu : Magazin<u> istori[c]<k>u pentru Dacia ¹¹ , (patru ani) 1844-1847. Sigiliul A.O. -B.A.R. II 100995	Bucuresci, <1845-1847>	4
IXa	50	Alfieri (Gomte) : CEuvres dramatiques traduites par C.B. Petitot. Sigiliul A.O.-B.A.R. I 31779	Paris, 1802	4	8°	IXb	„alzac(M.de):Lelysdanslavallee.	Paris, 1839	1
X	51	Adanson (M-me Aglae) : La maison de Campagne. 5-me Edit.	Paris, 1845	2	1\$	IXa	8 Bărbier (Auguste) : lambes et Poemes. Nouvelle Edition.	Paris, 1851	1
VI	52	Album de la Syrie et de l'Egypte. Keepsake du theatre de la guerre, illustre de vignettes. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 33050	Paris,	1	8° gr	vL	9 Barthelemy (J. J.) : Voyage du Jeune Anarcharis en Grece <vers le milieu du quatrieme siecle avant Tere vulgaire, 4-eme edition>, avec un Atlas in-folio. Sigiliul A.O.-B.A.R. III 31603 II	Paris, An VII	7
IX b	53	d'Aulnoy (M-dame) : Gontes choisis.	Paris, 1847			VI	10 Batissier : Histoire de Fart monumental dans Fantiquite et au Moyen-Âge, suivi d'un trâte de la peinture sur verre ¹² Sigiliul A.O.-B.A.R. II 46352	Paris, 1845	1
II	54	Aime-Martin (L.) : fiducation des meres de familie, 6-me Edition.	Paris, 1857	2	18°	IXa	11 Batteux (Fabbe): Les quatre poetiques : d'Aristote, d'Horace, de Vida, de Despreaux avec ies traductions en francais et des remarques. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31705	Paris, 1771	2
	55	АИИHK'В (АHTOH). BочнопсKoe ИѳапсTBO ct ero nojieopа\$HHeckHMH H Ha,n:rpо6HbiMH na.MHTHKKRMn, pac-nHCHBTMH Ba3aMH, njpaHaMH, nap-TAMH H BHJTaMH.	Ojiecca, 1848	1	4°	VII	12 Baudry (F.) : Resume elementaire de la theorie des formes grammaticales du sanscrit, (relie avec Egger. Gram. Gomp,	Paris, 1853	

io	VIII	13	Bazin (A.): Notes historiques sur la vie de Moliere. 2-me Edit. Sigiliul A.O.-B.A.R. I 31837	Paris, 1851	18°	IXb	25	Boccaccio (Giovanni): II Decamerone. Sigiliul A.O.-B.A.R. I 31937	Londra, 1815 <-1816>	
	IX	14	Beaumarchais : Théâtre avec une notice sur sa vie et ses ouvrages par Auger	Paris, 1851	18°	VII	26	Bode (Georg Heinrich) : Geschichte der Hellenischen Dichtkunst. ¹³ I Theil. Epopee. - II Th. Lyrik - III Dramatik.	Leipzig, 1838 <-1839>	
	VIII	15	Becker (Jacob Aloys): De Romanorum censurâ scenica, accedunt variae de didascal. Terentianis quaestiones [in volumine de Romanorum theatro] Sigiliul A.O.-B.A.R. II 36684	Mayentiae, 1852	1	VI	27	Boecking (Eduard) : Notitiae dignitatum et administrationum omnium tam civilium quam miiitarium in partibus orientis et Occidentis, recensuit, comentariis indicibusque [instruxit] <illustravit>. ¹⁴	Bonnae, 1839-1853	
	VIII	16	Benoit (Ch.) : Essai historique et litieraire sur la comedie de Menandre, avec [les fragments de ce poete]. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31703	Paris, 1854						
	VIII	17	Bernardy (G.) : Grundriss der Roemischen Literatur. 1-er Theil. Dritte Ausgabe	Braunschweig, 1855	1	VIII	28	Boeckh (August) : Graecae tragoediae principum Aeschyli, Sophoclis, Euripidis nune ea, quae supersunt, et genuina omniavint, et forma primitiva servata, an eorum familiis aliquid debeat exiis tribui scripsit ...	Heidelbergae, 1808	
	VIII	18	Berning (Herm.) : de Satirorum scriptoribus Romanis [in volum. De Satira Romanorum]	Rechlinghausen, 1850		VI	29	* * * : Metrologische Untersuchungen uber Gewichte, Munzfuse und Masse des Altherthums in ihrem Zusammenhange. Sigiliul și parafa A.O.-B.A.R. II 31677	Berlin, 1838	
	VIII	19	: Dissertatio de satirica Poesi G. Horatii Flacii collata cum satirica poesi D. Junii Juvenalis [in volum. De satira Romanorum]	Rechlinghausen <Richlinghusii>, 1843	1	VI	30	* * * : Die Staatshaushaltung der Athener.	Berlin, 1851	
	VIII	20	Bernstein (G. H.) : Versus ludiori in Romanorum Gaesares priores olim compositi [in Voi. Fragm. litteraria latina] Sigiliul A.O.-B.A.R. I 109502	Halis, 1810		VI	31	* * * : Urkunden liber das Seewesen des Attischen Staates hergestellt und erläutert. Mit ein Atlas von 18 Tafeln in folio. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31691	Berlin, 1840	
I, IX c	X	21	Biblia hebraica fiimfiDl D*KiaJ mi fi ex recensione Aug. Hahnii expressa, praefatus est Ern. Fr. Car. Rosenmuller Sigiliul A.O.-B.A.R. I 31846	Lipsiae, 1838	18°		32	* * * : Corpus Iscriptiorum Graecorum (Vide : inscriptio .		
	X	22	La sainte Bible traduite en francais sur la Vulgate par le Maistre de Sacy	Paris, 1843	8 gr	12	IXb	33	La Boetie (Etienne de) : CEuvres completes, reunies pour la premiere fois et publiees avec des notes par Leon Feugere Sigiliul A.O.-B.A.R. I 31831	Paris, 1846
	VII	23	Blanc (L. G.) : Vocabulario Dantesco ou Dictionnaire critique et raisonne de la Divine Comedie de Dante Allighieri Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31659	Leipzig, 1852		VI	34	Boettiger (CA.) : Ideen zur Kunst-Mythologie.	Leipzig, 1850	
n. à Paris *)		24	Blanchet (M.A.) : Elements de geometrie par A. M. Legendre avec additions et modifications. 3-me Edit.	Paris, 1853		VII	35	* * * : Sabine oder Morgenscenen in Putzzimmer einer rei en Roemerin. Mit 13 Kupfern.	Leipzig, 1806	

VII	36	* * * : Opuscula et Carmina latina, collegit et edidit Julius Sillig. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31663	Dresdae, 1837							VI	52	* : The Ruins and Museums of Rome.	Brunswick, 1854
IX a	37	Boileau Despreaux : (Euvres poetiques avec des notes de tous les commentateurs, publiees par Lefevre.	Paris, 1853							VI (prete à Papazoglu)	53	Breton (Ernest) : Pompeia decrite et dessinee suivie d'une notice sur Herculanium	Paris, 1855
IX a	38	Malherbe et J. B. Rousseau : CEuvres completes.	Paris, 1849			8°gr				VIII	54	Browne (R.W.) : A history of Greek Glassical Literature ¹⁴ . A new Edition. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31650	London, 1853
IX a	39	Bolentinenu (D.) : Poesii culese.	Bucuresci, 1847							VIII	55	* * * : A History of Roman Glassical Literature. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31649	London, 1853
IX a	40	* * * : Poesii vechi și noue edate sub îngrijirea D. G. Sion.	Bucuresci, 1855							VI	56	Brunet de Presle (W.) : Recherches sur les Etablissements des Grecs en Sicile. Memoire couronne en 1842 Sigiliul A.O.-B.A.R. II 34997	Paris. 1845
VI	41	Bonstetten (Ch .V.) : Voyage sur la scene des six [premiers] <derniers> livres de TEneide <suivi de quelques observations sur le Latium moderne. > Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31725	Geneve, An. XIII							VI	57	Brunn (Dr. Heinrich) : Geschichte der griechischen Kunstler. Erster Band.	Braunschweig, 1853
VII	42	Bopp (Franz) : Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Litthanischen, Altslawischen, Gothischen und Deutschen.	Berlin, 1833-52	1		8°				II, IXb	58	La Bruyere : Les caracteres de Theophraste traduits du grec avec les caracteres ou mœurs de ce siecle par... Nouvel. Edition publiee par Adrien Destailleur.	Paris, 1854
VII	43	* * * . Vergleichendes Accentuationssystem nebst einer gedrängten Darstellung der grammatischen Uebereinstimmungen des Sanscrit und Griechischen. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 31678	Berlin, 1854	1		8				II, IXb	59	* * * : CEuvres [Voy : les Moralistes francais.]	
VII	44	* * * : Glossarium sanscritum in quo omnes radices et vocabula usi<ta>tissima explicantur et cum vocabulis graecis, latinis, germanicis, lithuanicis, slavivis, celticis comparantur ¹⁵ Sigiliul A.O.-B.A.R. II 32242	Berolini, 1847	1		4°					60	Buchon: Chroniques etrangeres relatives aux Expeditions francaises pendant le XIII-me siecle : — Anonyme grec. Chronique de la principaute francaise d'Achâie (texte grec inedit) — Ramon Muntaner. Chronique d'Aragon, de Sicile et de Grece, (traduct. nouvel. du Catalan) — Bernat d'Esclot. Chronique de Pierre III et Expedit. franc. de 1285. (texte catalan inedit) * — Anonyme Sicilien. Chronique de la Conspiration de J. Prochyta. (traduite du Sicilien)	
VII	45	* * * . Kritische Grammatik der Sanskritsprache in kuerzerer Fassung.	Berlin, 1845										
VI	46	Borghesi (Bartolomeo) : Frammento di fasti sacerdotali illustrato. (VII)		1		8°							
	47	Borozyn (Baron) : Planul Bucurescilor.	Bruxelles, 1852	1		lolio							
IX b I	48	Bossuet: CEuvres completes precedees des eloges de Bossuet par M-rs St. Marc Girardin et Patin. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 33155	Paris, 1849	4		8°gr							
V, IX b	49	* * * : Discours sur l'histoire universelle suivi d'une table analytique publie par Lefevre.	Paris, 1855							VII	61	Burguy : Grammaire de la langue d'oi'l ou grammaire des dialectes francais du XII au XIII siecles. 1-er et 2-de Parties.	Berlin, 1853-4
IV, V	50	Bouillet : Dictionnaire universel d'Histoire et de Geographie.	Paris, 1850							VI Prete à J.Boutin	62	Burnouf (Eugene) : Introduction à l'histoire du Buddhisme indien. Tome Premier.	Paris, 1844
VI	51	Braun (E.) : Vorschule der Kunstmythologie.	Gothae, 1854	1		4°				VII	63	Burnouf (J.L.) : Methode pour etudier la langue grecque. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 31681	Paris, 1850

- 18 Chevallet (A. de) : Origine et formation de la langue française. 1-re Partie. Elements primitifs dont elle s'est formée. 2-de Partie. Paris, 1853-7 2
- 19 Chezy (A.L.) : Yadjnadattabada, ou la mort d'Yadjnadatta, episode du Ramayana, [texte sanscrit, analyse grammaticale, traduction française, notes] traduction litterale latine par J. L. Burnouf.²¹ Paris, [1836] <1826> 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. III 32608
- 20 * * * : Theorie du Sloka ou metre heroique sanscrit. Paris, 1827 1 8-
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 31980
- 21 XpiaT67TO<u>Xo^ (AOocvaioi) : 'EXXvjvixa dp-XaLooXoyy[xaTa SocTrav/) **T O U** cpiXoxdXou xalcpixoptouaou KupiouTp M:**r d p T a**.²² <'Ev> 1853 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 6202 'AGrjvoa^
- 22 Cicero (M. Tullius) : Opera omnia, uno volumine comprehensa Edid. Car. Fr. Aug. Nolbe. Editio stereotypa. Leipzig, 1850 1 8°gr
- 23 * * * : CEuvres completes, publiees en français avec le texte en regard par J. V. Leclerc <Le Clero. 2-me Edit. Paris, 1827 36 12°
- 24 * * * : de Divinatione et de fato libri cum omnium Eruditorum adnotationibus quas Joh. Davisii editio ultima habet, textum recognovit Fr. Creuzer, C Ph. Kayser, G. H. Moser. Francofurti adMoenum, 1828 1 S°
- 25 * * * : Brutus sive de claris oratoribus liber, recens<uit>, emendav<it>, interpretatus est Fr. Ellendt, praemititur brevis Eloquentiae Romanae usque ad Caesarum aetatem historia. Regimontii, 1844 1 8°
Sigiliul A.O. — B.A.R. II 31974
- 26 Girodde <(A. et E.)> : Lecons d'Arithmetiques. 9-me Edit. Paris, 1850 1
- 27 Clarac (M.de) : Description des Antiques du Musee national du Louvre. Paris, 1848 1 18°
- 28 * * * : Sur la statue antique de Venus Victrix decouverte dans File de Milo en 1820 et sur la statue antique connue sous le nom de FOrateur, de Germanicus et d'un personnage romain en Mercure. Paris, 1821 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33037
- 29 Clarke (William) Esq : Pompeii; its past and present state; its public and private buildings etc. London, 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31915
- 30 Clavier : Histoire des temps primitifs de la Grece. 2-me Edit. <premiers temps>. Paris, 1822 3
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 31961
- 31 Colebrooke (H.T.): Essais sur la philosophie des Hindous [trad. en français et annotes] par G. Pauthier.²³ Paris, 1833
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32067 D
- 32 Corneille (Pierre) : CEuvres completes et ceuvres choisies de Thom. Corneille, avec les notes de tous les Commentateurs.²⁴ Paris, 1846 2
Sigiliul O.A. - B.A.R. II 33150
- 33 Cornelius Nepos : Liber de excellentibus ducibus exterarum gentium <cum vitis Catonis et Attici ex libro de historicis latinis et aliis exceptis> recognovit Rudolph Dietsch. Lipsiae, [1840] <1850> 1
Sigiliul A.O. B.A.R. I 36094
- 34 Corpus Juris Civilis, recognoverunt, [adnotaterunt,] <brevibusque adnotationibus criticis instructum> ediderunt : D. Albertus et D. Mauritius fratres Kriegelii : Pars Prior Indicem Titt, corporis Jur. Civ., Institutiones, Digesta, nec non tabulas quasdam synopticas continens. Aem. Hermanus : Pars altera. Codicem continens. 3-a Impresio D. Eduard. Osenbruggen : Pars tertia. Novellas et reliqua continens. Editio stereotypa. Lipsiae, 1833-34 <1844> 3
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36777
- 35 Corpus Poetarum Latinorum : Catullus, Lucretius, Virgilius, Tibullus, Propertius, Ovidius, Horatius, Phaedrus, Lucanus, Persius, Juvenalis, Martialis, Sulpicia, Statius, Silius Italicus, Valerius Flaccus, Calpurnius Siculus, Ausonius, Claudianus. Edid. Sidney Walker. Londini, 1849 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34837
- 36 Corssen: Origines poesis Romanae. [uno volumine cum L. Andronico, Naevio, Ennio]. Berolini, 1846 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 345424

Litera D

- *** : Analyse de Thistoire de France. <pe pag. de titlu : Analyse raisonnee de Thistoire de France et fragments depuis Philippe VI jusqu'à la bataille de Poitiers, suivis de Tanalyse raisonnee de Thistoire de France depuis Jean II jusqu'à Louis XVI>. Paris, 1853 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31862
23. Chateaubriand: Les quatre Stuarts. <pe pag. de titlu : Melanges politiques et litteraires. Les quatre Stuarts. De la Vendee. De Bonaparte et des Bourbons etc. Paris, 1857 1 18*
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31866
- *** : fitude historique sur TEmpire Romain. <pe pag. de titlu : fitudes ou discours historiques sur la chute de Tempire romain, la naissance et les progres du christianisme, et Tinvasion des barbares>. Paris, 1857 1 18-
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31865
- 56 Castelnau (Marquis Gabriel de): Essai sur Thistoire ancienne et moderne de la [petite] <nouvelle> Russie. 2-de Edil. Paris, 1827 3
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 24136
- 57 XptaT07rouAo<; (AOavdectoc;) : Aupixa **TOU** ap-xovroc; XoyoOsTOU... TTapLCTL, 1833 2 16-
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34620
- 58 Codrescu (T.) și D. Guști: Foiletonul Zimbrului pe 1855 subt redacția D-lor Ieși, 1855 1 0-
Ieși, 1840 2 broș.
- 59 Gogălnicenu (Mih.): Dacia literară jurnal subt redacția... Ieși, 1840 2 broș.
- 60 Constant (Benjamin) : Adolphe, anecdote trouvee dans les papiers d'un inconnu. Nouvell. Edit. pub. par Planh. Paris, 1857 1
- 61 de Cussy (le B-n Ferd.): Dictionnaire ou Manuel-Lexique du diplomate et du Consul. Leipzig, 1846 1
- 62 Chants et Chansons populaires de la France. Edition illustree. Paris, 1854 1 8°gr
Semnat A.O. - B.A.R. II 33139
- 63 Curtius (Ernst) : Griechische Geschichte. 1-r Band. Berlin, 1857 1
Semnat A.O. - B.A.R. II 45614
- 1 Dames francaises (chefs d'oeuvres poetiques des) depuis le XIII siecle jusqu'au XIX. Paris, 1841 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31868
- 2 Damm (Chr. Tob.) : Novum lexicon graecum etymologicum et reale cui pro bas-[aej<i> sustrate sunt concordantiae et elucidationes Homericae et Pindaricae. Editio de novo instructa voces nempe omnes praestans, primo, ordine literarum explicatas, deinde, familiis etymologicis dispositas, cura Joh. M. Duncan. London, 1842 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. III 32614
- 3 Dante Alighieri: La divina Comedia col commento di P. Costa e di Brunone Bianchi. Firenze, 1849 1
- 4 Deguin : Cours elementaire de Physique à Tusage des Lycees, etc. <VII-e ed.>. Paris, 1850 2
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32036
- 5 Delafosse : Cours elementaire d'Histoire naturelle. Paris, 1846 1
- 6 Delavigne (Casimir) : Theatre en trois series. Paris, 1852 3
- 7 Demante (A.M.) : Programme [d'un] <du> cours de Droit civil francais fait à TEcole [de Droit] <de Paris>. 3-me Edit. revue et corrigee. Paris, 1840 3
- 8 Demetrius Phalereus : De Elocutione sive de Dictione rhetorica. Graece latine. <Officina Foulis>. Glasguae, 1743 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35511
- 9 Demosthenes : Quae supersunt Edid. Joani Iacob. Reiske. Editio correctior curante God. Henr. Schaeffero. [Versio latina H. Wolffii. Indices.] Londini, 1822 4
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34169
- 10 Demosthenes : Opera omnia : [Vid : Oratores Attici],
- 11 *** : Oratio [pro] <de> Corona, ex recensione Imm. Bekkeri passim mutata, explicuit Lud. Dissenius. Gottingae. 1837 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32028
- 12 Demosthenes etEschine : CEuvres completes. Traduction nouvelle faite sur le texte des meilleures Editions critiques par J. F. Stievenart. Paris, 1850 1

- 13 * * * : Staatsreden nebst der Rede für die Krone übersetzt und mit Einleitungen und erläuternden Anmerkungen begleitet von Fr. Jacobs. 2-te Aufl. Leipzig 1833
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32026
- 14 Dennis (George) : The Cities and Cemeteries of Etruria. London, 1848
Sigiliul și semnat A.O. - B.A.R. II 32090
- 15 Descartes (Rene) : CEuvres philosophiques publiées d'après les textes originaux avec Notices, Sommaires et Eclaircissements par Adolphe Garnier. 27 Paris, 1835
- 16 Desjardins (Ernest) ; Essai sur la Topographie du Latium. These pour le Doctorat [es Lettres.] <presentee à la Faculte des lettres de Paris>. Paris, 1854 4°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 525 D
- 17 [Desmischels] <Des Michels (M.)> : Precis de l'histoire et de la Geographie du Moyen-Age, <depuis la decadence de l'empire romain jusqu'à la prise de Constantinople par les Turcs-ottomans>. 8 Ed. Paris, 1842
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32035
- 18 Dezobry (Gh.) : Rome au siecle d'Auguste ou voyage d'un Gaulois à Rome à l'Epoque du Regne d'Auguste et pendant une partie du Regne de Tibere, precede d'une Description de Rome. Paris. 1846
-1847>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 31972
- 19 Diderot (Denis) : CEuvres choisies, precedees de sa vie par F. Genin. Paris, 1847
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31854
- 20 Diez (Friedrich) : Grammatik der Romanischen Sprachen. Bonn. 1836
<-1844>
- 21 * * * : Etymologisches Wörterbuch der Romanischen Sprachen. (Ital. — Span. — Franz.). Bonn, 1853
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32018
- 22 Dio Cassius Gocceianus : Historiae romanae quae supersunt. Edit. Ster. Lipsiae, 1829 32°
Sigiliul A.O. ~ B.A.R. I 31935
- 23 Dio Chrysostomus : Orationes L X X X [graece et latine] edid. Thomas Nageorgius et emend. Fed. Morelli, cum Gasauboni diatriba et ejusdem. Morelli Scholiis. 28 Lutetiae, 1601
Sigiliul A.O. - B.A.R. III 32892
- 24 Diogenes Laertius : De Vitis, Dogmatibus et apophthegmatibus clarorum philosophorum libri X graece et latine cum adnot. Is. Gasauboni, Th. Aldobrandini et Mer. Casauboni. .. Aegidii Menagii observationes et emendationes in Diog. Laert. atque historia mulierum philosopharum etc. Amstelaedami, <1693>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33151
- 25 Dionysius Halicarnassensis: Opera omnia, graece et latine, cum annotationibus H. Stephani, Fr. Sylburgii, Fr. Porti, Is. Casauboni, Fulvii Ursini, H. Valesii, Io. Hudsoni et Iac. Reiske. Lipsiae, 1774
<-1777>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 31962
- 26 Dobrowsky (Joseph) : Institutiones linguae slavicae dialecti veteris quae quum apud Russos, Serbos, aliosque ritus graeci, turn apud <Dalmatas> Glagolitas ritus latini Slavos in libris sacris obtinet, cum tabulis IV. Edit. secunda. Yindobonae, 1852
- 27 Doederlein (Ludwig) : Lateinische Synonyme und Etymologien. Leipzig, 1826-39
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32030
- 28 * * * : De vocum aliquot latinarum, sabinarum, umbricarum, tuscarum, cognatione graeca. 29 [in uno volum, cum Grotefend Rudimenta. ..] Erlangae, 1837
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33171
- 29 Droysen : Geschichte der Nachfolger Alexander's. Hamburg, 1836
Sigiliul A.O. — B.A.R. II 32044
- 30 Dubois de Jancigny: Japon, Indo-Chine, < Empire Birman (ou Ava), Siam, Annam (ou Cochinchine), Peninsule Malaise, etc. > Ceylan; [histoire et description de ces contrees] [de l'Univers pittor.] Paris, 1850
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 263977 D

- 31 * * * et Xavier Raymond : [T]Inde; [histoire et description des peuples de Tinde] [de l'Univ. Pitt.] Paris, 1845 1
- Sigiliul A.O. - B.A.R. II 263979 D
- 32 Dumersan <(T.M.)> [et <C.P.> Landon] : Numismatique du Voyage <du Jeune > [d']Anacharsis ou Medailles des beaux temps de la Grece. < Ouvrage publie par G.P. Landon V. Accompagne de descriptions et d'un essai sur la science des medailles par (T.M.) Dumersan. > [dans le meme volume que Werlhof. Grie. Numis.] Paris, 1846 1
- Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35379
- X 33 Dumesnil (Alfred) : La foi nouvelle ehercee dans l'Art. Paris, 1850 16°
- .g X 34 * * * : Bernard Palissy, le pottier de terre. Paris, 1851 16°
- £ Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31923
- ^ X 35 * * * : L'Art Italien. Paris [1853] <1854> 18°
- Sigiliul A.O. - B.A.R. I. 31858
- X 36 * * * : Livre de Consolation. Paris, 1853 16°
- 37 Dureau de la Malle <(M.)> : Economie politique des Romains. Paris, 1840
- Sigiliul A.O. - B.A.R. II43104 D
- 38 Duruy : Histoire grecque. Paris, 1851 18°
- 39 Ducange : Glossarium mediae et infimae latinitatis conditum a Garolo Ducange domino Ducange auctum a monachis ordinis S. Benedicti, cum Suppl. integris D. P. Carpeutieri, et additamentis Adelungii et aliorum, digessit G. A. L. Henschel. Paris, <1840-1857> 7 4°
- 40 Demidoff (Prince Anatole de) : la Crimée illustree par Raffet. Paris, 1855 1 16°
- Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31885
- 41 Denis d'Halicarnasse : Examen critique des plus celebres ecrivains de Ja Grece, traduit en francais [et annotes] par E. Gros. Paris, 1826 <-1827>
- Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32075
- 42 Denis (Ferdinand), P. Pincon, de Martonne : Nouveau Manuel de Bibliographie universelle. Paris, 1857
- Sigiliul și parafa A.O. — B.A.R. II 32171
- 43 Dumas (Alexandre... fils) : La dame aux Camelias avec une preface de M-r Jules Janin. Paris, 1858 1 18°
- 44 Demogeot (J.): Histoire de la litterature francaise depuis [son origine] <ses origines> jusqu'à nos jours. 2-de Edit. Paris, 1855 18°
- Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31884
- 45 Depping (G.B.) : La Grece ou description topographique de la Livadie, de la Moree et de l'Archipel, <contenant des details curieux sur les moeurs et usages de ces contrees.> Paris, 1823 4 32°
- Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31938
- 46 Davin (l'abbe) : Du Patriotisme dans la Poesie hebraïque comparee aux poesies grecques et [romaines] <latines.> Paris <—Lyon>, 1857

L i t e r a E

29

- 1 Eckel (Joseph) : Elementa rei nummaricae veterum sive Prolegomena doctrinae nummorum, cum brevi annotatione et III tabulis. - Lipsiae, 1842 1 4°
- 2 Edelstan<d> du Merii : [Histoire de la fable esopique suivie de Poesies inedites du Moyen âge.] <Poesies inedites du Moyen Âge. Precedees d'une histoire de la fabls esopique>. Paris, 1854
- 3 Egger (Emile) : Essai sur Thistoire de la Critique chez les Grecs suivi de la Poetique d'Aristote et d'Extrait<s> de ses Problemes avec traduction francaise et commentaires³⁰. Paris, 1849
- Sigiliul A.O. - B.A.R. II 155532
- 2 * * * : Examen critique des Historiens anciens de la Vie et du Regne d'Auguste. Memoire couronne en 1839 par TAcademie des Inscr. et Bell. Lettres. Paris, 1844 1 8°
- 3 * * * : Apollonius Dyscole Essai sur Thistoire des theories grammaticales dans TAntiquite. Paris, 1854 1 8°
- Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32054
- 4 * * * : Notions elementaires de grammaire comparee pour servir à Tetude des trois langues classiques. 2-de Edit. [dans le meme volume : Baudry]. Paris, 1852 1 18°
- 5 * * * : Latini Sermonis vetustioris reliquiae selectae. Paris, 1850 1 8°

- 6 Egger (Emile): Epigraphicae graecae Specimena Selecta <in usum praelectionum academicarum...>⁸¹
Paris<iis>, 1844 8°gr
Sigiliul A.O. — B.A.R. II 32173
- 7 Eichhoff (Fr.G.): Parallele des langues de FEurope et de Tinde <ou etude de principales langues romanes germaniques . . . comparees entre elles et à la langue sanscrite, avec un essai de transcription generale>.
Paris, 1836
Sigiliul A.O. - B.A.R. III 32615
- 8 * * * : fitudes grecques sur Virgile ou recueil de tous les passages des poetes grecs imites [par Virgile] <dans les Bucoliques, les Georgiques. . . avec le texte latin I—III>.
Paris, 1825
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 31954
- 9 * * * : Tableau de la Litterature du Nord au Moyen âge, en Allemagne, en Angleterre, en Scandinavie et en Slavonie.
Paris, 1852
- 10 Eichhoff et W. de Suckau: Dictionnaire etymologique des racines allemandes <avec leur signification francaise, et leurs derives classes par familles>, leurs derives et leur explication en fr.
Paris, 1840
- 11 Eichhorn (Jo.Go.): Antiqua historia ex ipsis veterum scriptorum Graecorum narrationibus contexta. I Asia-II Africa-III Italia.
Lipsiae, 1811
Sigiliul A.O.-B.A.R. II 24165 D <-1812>
- 12 Eliad (Ioan) 1 voi. prâte à Cornesco : Curier de ambe sexe, jurnal literar. Periodic I, II, III, IV, V și parte dintr' al VMe (1839-48).
Bucuresci
- 13 Empedocles Agrigentinus : Fragmenta disposuit, recensuit, adnotavit Heinr. Stein. Praemissa est de Empedoclis scriptis disputatio⁸². [scriptor. Philos. graeci].
Bonnae, 1852
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35269
- 14 Empedocles [Agrigentinus] et Parmenides : Fragmenta ex codice Taurinensis bibliothecae restituta et illustrata ab Amedeo Peyron, simul agitur de genuino graece textu commentarii Symplicii in Aristotelem de Caelo et Mundo⁸³. [Ser. ph. gr.].
Lipsiae, 1810
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35268
- 15 Engelmann (Wilhelm) : Bibliotheca Scriptorum Clasicorum et graecorum et latinorum — cum Suppiementa.
[Lipsiae] <Leipzig> 1847-53
- 16 * * * : Bibliotheca philologica. [uno volum. cum Vater].
[Lipsiae] <Leipzig> 1853
- 17 Ennius (Quintus) : Reliquiae quae extant omnes <Ex editoribus variis conquistae a > [edid.j J. A. Giles.
Londini 1836 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31805
- 18 * * * : Ennianae poesis reliquiae recens<uit> J. Vahlen.
Lipsiae, 1854
- 19 * * * : Annalium iibri XVIII fragmenta <post Pauli Menilae curas iterum recensita, auctiora, reconcinnata et illustrata. Accedunt Cn. Naevii librorum de bello punico fragmenta collecta composita et illustrata > [Accedunt Cn. Naevii libri de bello punico f agmenta] Opera et studio E.S(pangenberg) [uno voi. cum Corsen, L. Andro.]
Lipsiae, 1824
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 345428
- 20 Epictetus : Manuale. [Vid. Theophrastus et Moralistes grecs]
- 21 Epigrammatum graecorum delectiis, quem novo concinavit et commentariis in usum Scholarorum instruxit Fr. Iacobs.
Gothae, 1826 1 8°
- 22 Erasmus (Desid) : Colloquia. Nune emendatiora.
Amstelaedami, 1651 1 32°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31939
- 23 Estienne (Henri): Traicte de la conformite du Langage francois avec le grec, publie par L. Feugere. [mame voi. que :].
Paris, 1852
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31818
- 24 * * * : La precellence du Langage francais. <Nouvelle edition, aceompagnee d'une etude. . . par Leon Feugere — Trâite de la conformite du langage francais avec le greo [publiee par L. Feugere].
Paris, 1850 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31818

25 Euripides : Opera omnia : <Ex editionibus praestantissimis fideliter recusa> latina interpretatione, scholiis antiquis et Eruditorum observationibus illustrata, nec non indicibus omnigenis instructa. Glasguae, 1821 9 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 45538

26 * * * Fabulae, curante A. Witzschel. [Voi. VIII et IX Collect. poet graec. Edit. Steriot]. Lipsiae, 1841 2 32°

27 Euripides : Fragmenta <Euripides> iterum edidit; Perditorum tragicorum graecorum omnium nunc primum collegit Fr. Wagner [accedunt indices locuplittissimi] Christus Patieus, Ezechieli et <ex> Christianorum <codicibus> poetarum reliquiae dramatica emendavit [et annotatione criticae instruxit] Fr. Duebner. Paris<iis> 1846 1 8°gr
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 15278 D

28 * * * : Tragedies, traduites du grec par <M.> Artaud. 2-de Edit. Paris, 1850 2 18°
Sigiliul și parafa A.O. - B.A.R. I 47162

29 Eusald (Heinrich) : Die Alterthumer des Volkes Israel. Zweite Auflage. Gottingen 1854 1 ∞

30 Engel (Johann Christian von) : Geschichte [der Wallachey und Moldau] (Allgemeine Welthistorie 49) <der Moldau und Wallachay> <Nebst der historischen und statistischen Literatur beyder Länder. [In] : Geschichte des Ungarischen Reiches und seiner Nebenländer von J. Chr. Engel. voi. IV.> Halle 1804 2 4°

31 fiducation (Cours complet d') pour les filles :
1-re Pârtie : fiducation elementaire (de 4 à 10 ans).
2-me Pârtie : fiducation moyenne (de 10 à 16).
Conseils aux meres <sur les moyens de diriger et d'instruire leurs filles> par M. A. Thery.
Lecons de grammaire francaise et de style par M. Sardon.
Exercices de Memoire et de Lecture par A. Thery et Ch. Dezobry.
Lecons de Geographie par E. Costambert.

Lecons d'histoire par Harbet, Geruzy, Bouchette et Barbaret.
Lecons d'arithmetique par Sonnet.
Lecons de Physique et de Chimie, d'histoire naturelle et principes raisonnees de la Musique par Sonnet, Delafosse et Quicherat.
3-me Pârtie : fiducation superieure. (de 16 à 20).
Conseils aux jeunes personnes par M. A. Thery.
Cours superieur de grammaire par Bernard Jullien.
Cours de litterature generale par M. Thery.
Notions de philosophie, de droit et d'hygiene pratique par M-rs Thery, Griin et Isidore Bourdon.
Revue de Thistoire universelle par M-r. Prevost Peradol.

Paris, 15 8°

L i t e r a F

1 Fabricius (Io. Alb.) : Bibliotheca graeca sive notitia scriptorum veterum Graecorum. [Editio quarta variorum curis emendatior atque auctior curante Got. Chr. Harles, accedunt J. A. Fabricii et Chr. Aug. Heumanni. Supplementa inedita et Harlesii index.] (non relie) Hamburgi, 1790 <-1809> 13
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 30535 D

2 Facciolati: Totius Latinitatis Lexicon, consilio et cura Jacobi Facciolati, opera et studio Aegidii Forcellini. Secundurn tertiam Editionem cujus curam gessit Jos. Furlanetto, correctum et auctum labori variorum. Lipsiae, 1835 <-1839> 2 in fo
Sigiliul A.O. — B.A.R. III 32894

3 Fallot (Gustave) : Recherches sur les formes grammaticales de la langue francaise et ses dialectes au XIII-me siecle, publiees par P. Ackermann <et precedees d'une notice sur Tauteur par M. B. Guérard.> Paris, 1839

- Fauriel (G.): Histoire de la Poesie Proven-
sale. <Cours fait à la Faculte des
lettres de Paris. [[Avec une preface
de Jules Mohl.]]>³⁵. Paris, 1846 3 8°
Sigiliul A.O.- B.A.R. II 34104
- * * * : Dante et les origines de la Langue et
de la littérature Italiennes. <Cours
fait ala Faculte* des lettres de Paris.
[[Avec une preface de Jules Mohl.]]>
Paris, 1854 2 8°
Sigiliul A.O.- B.A.R. II 34103
- Fellows (Charles): Travels and Resear-
ches in Asia Minor more particular
in the province of Lycia. London, 1852 1 18
- Fenelon : Oeuvres, precedees de sa vie par
Aime Martin. Paris, 1852 3 8°gr
Sigiliul A.O.- B.A.R. II 33184
- * * * : Aventures de Telemaque, avec des
notes gēographiques et litteraires pu-
blicees par Lefevre <[[et TEloge de
Fānelon par La Harpe]]>. Paris, 1853 2 8°
Sigiliul A.O.- B.A.R. II 32273
- Fiedler (F.) : Geographie und Geschichte von
Altgriechenland und seinen Colo-
nien. [Hanover] <Leipzig>
[1837] <1843> 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34134
- 84* 10 Fleckeisen (Alfred): Zur Kritik der Altla-
teinischen Dichterfragmente bei Gel-
lius. <Sendschreiben an Doctor Martin
Hertz in Berlin.> [Leipzig]
<Lipsiae>, 1854 1
- 11 * * * : Catonianae poesis reliquia recensuit.
[in volum. Fragmenta litteraria la-
tina]. [Leipzig]
<Lipsiae> 1854 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32077
- 12 Florus (L. Aennaenus): Epitome rerum Roma-
norum, edidit et cum gallica versione
illustravit F. Ragon. Paris, 1833 1 8°
- 13 Folger : Vergleichende Darstellung der Alten,
mittleren und neuen Geographie. Hanover, 1837 1 8°
- 14 Fontenelle : CEuvres. <Etudes sur sa vie et
son esprit par Voltaire, la Marquise
de Lambert, Grimm, Gabat, Sainte-
Beuve, Arsene Haussaye. Paris, 1852 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32725
- 15 Fragmenta comicorum graecorum, collegit
et disposuit Augustus Meineke :
Voi. I Historia critica comicorum
graecorum.
Voi. II Pars I et II Fragm. poetarum
comoediae antiquae.
Voi. III Fragmenta poetarum comoe-
diae mediae.
Voi. IV Fragmenta poetarum comoe-
diae novae. Berolini, 1841
- 16 Fragmenta historicorum graecorum : Heca-
taei, Charonis, Xanthi, Hellanici,
Pherecydis, Acusilai, Antiochi, Phi-
listi, Timaei, Ephori, Theopompi, Phy-
larchi, Clitodemi, Phanodemi, Andro-
tionis, Demonis, Philochori, Istri,
Apollodori Bibliotheca cum fragmentis
auxerunt, notisetprolegomenis illustr.-
<arunt> indice plenissimo instruxerunt
Car. et Theod. Mulleri. accedunt Mar-
mora Parium et Rosettanum hoc cum
Letronii, illud cum G. Mulleri commen-
tariis. [Voi. primus collectionis]. Paris <i>s, 1841 1 <2>8°
<-1848>
Sigiliul și parafa A.O. - B.A.R. II
348005
- 17 Francke (Heinrich) : Zur Geschichte Trajan's
und seiner Zeitgenossen. 2-te Ausg. Guedlinburg
und Leipzig 1840
- 18 Franz (Johannes) : Elementa Epigraphices
graecae. Berolini, 1840
- 19 Freund (Wilhelm): Woerterbuch der Latei-
nischen Sprache, nach historisch-ge-
netischen Principien, mit steter Be-
riicksichtigung der Grammatik, Syno-
nymik und Alterthumskunde bear-
beitet. Leipzig 1834—
[40] <45>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34215
- 20 Friedlaender (Julius) : Die Oskischen Miin-
zen. Mit 10 Kupfertaf. [uno voi. cum
MommSEN] Leipzig, 1850
- 21 Florian : Fables, illustrees par J. J. Grand-
ville, precedees d'une notice par
P. J. Stahl. Paris, 1842
- 22 Fleurs de la Roumanie ; ou recueil de poesies
Roumaines, anciennes et modernes. Angleterre,
<Hertford>1856
- 23 Francisque-Michel: Le Pays Basque, sa
population, sa langue, ses mœurs, sa
litterat<ure> et sa musique. Paris, 1857

- 24 Flourens (B.): Eloges historiques. Paris, 1846 18°
 25 Florian <(M. de)>: Estelle, roman pastoral et Eliezer <et Nephtaly. Poeme traduit de l'hebreu : ouvrage posthume de M. de Florian>. Paris, 1788
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34053

[[paginã albã]-

L i t e r a G

- 1 Ganesco (G.) : La Valachie depuis 1830 jusqu'à ce jour; son avenir. Bruxelles, 1855
 1 Garnier (Robert): Tragedies. Rouen, 1604 18°
 Sigiliul A.O. - B.A.R. I 339175
 > Garnier = Pages: Dictionnaire poittique. 4-me fident. Paris, 1853
 Garrucci (Raffael): Inscriptions gravees au trãit sur les murs de Pompei, calquees et interpretees par ... <Avec un atlas des calques>. Bruxelles, 1854
 * * * : Questioni Pompeiane. Nap oii, 1853
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34102
 * * * : La storia di Isernia [ricavata da Monumenti] <raccolta dagli antichi monumenti> ". Napoii, 1849 1
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34130
 Gell (Sir Willian^ <and John P. Gandy> : Pompeiana. The topography. edifices and ornaments of Pompeii; the result of excavations since 1819. <3-d ed.> London, 1852 8°gr
 Sigiliul A. O. - B.A.R. II 33173
 * * * : The topography of Rome and its Vicinity. A new Edition, revised and enlarged by E. H. Bunbury with a map. London, 1846
 Sigiliul A.O. B.A.R. II 34150
 Genin (Fr.) : Des Variations du langage francais depuis le Xlle s. Paris> 1845
 Sigiliul A. O. - B.A.R. II 34124
 10 * * * : Lexique compare de la langue de Moliere et des ecrivains du XVIIe siecle <suivi d'une lettre à M. A. F. Didot, sur quelques points de philologie francaise>". Paris, 1846
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34136

- 11 Geoffroy = Chateau : La farce de Maistre Pierre Pathelin, precedee d'un recueil de monuments de l'ancienne langue francaise depuis son origine jusqu'à l'an 1500, avec une introduction. Paris, 1853 1 18°
 Sigiliul A.O. - B.A.R. I 32726
 12 Geographi graeci minores e codicibus recognovit, prolegomenis, adnotatione, indicibus instruxit, tabulis aeri incisis illustravit Car. Miillerus. — Volumen Primum insunt: Hannonis Carth. periplus, Scylacis, ut fertur, periplus. Dicaearchi, ut f., perip., Agatharchidis de mari Erychraeo libri, Scymni Ghii, ut f., periegesis. Dionysii Galliphontis F. perieg., Isidori Gharaceni mansiones parthicae, Anonymi periplus maris Erythraei, Arriani Indica et Ponți Periplus, Anonymi periplus Ponți Euxini, Anony. Stadiasmus maris magni, Marciani Heracleensis peripli. Tabulae in Geogr. min. Parte Prima. Paris, 1855 <-1861> 1
 13 Gerhard (Eduard): Ober die Gottheiten der Etrusker, mit sieben Kupfertafeln. Berlin, 1847 1
 14 Gerlach (Dr. Dorot.) : Die Verfassung des Servius Tullius in ihrer Entwicklung dargestellt. Basel 1837 1
 15 Geruzez (Eugene) : Histoire de la Litterature francaise du Moyen âge aux temps modernes. Paris, 1852 1
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34111
 16 * * * : Essais d'histoire litteraire. <Seconde edition >. Paris, 1853 2 18°
 Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34397
 17 Gervinus (G.G.) : Geschichte der Deutschen Dichtung. 4-te Ausg. Leipzig, 1853 5
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34120
 18 * * * : Handbuch der Geschichte der poetischen National Lit[t]eratur der Deutschen. Paris, 1843 1 18°
 Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34258
 19 Gesenius (Wilhelm) : Hebraisches Elementarbuch 1-r Theil, Hebraische Grammatik herausgegeben von E. Roediger 16-te Aufl. II Theil Hebraisches Lesebuch <mit Anmerkungen und einem erklärenden Wortregister> 8-te Aufl. Leipzig, 1851
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32106-32107

- 20 Ghillany (Dr. F.W.): Diplomatiches Hand-
buch. Sammlung der wichtigsten
Europäischen Friedensschlüsse, Con-
gressacten und sonstigen Staatsur-
kunden von Westphalien Frieden bis
auf die neueste Zeit. I. Theil. I. vom
westphälischen Frieden bis zum Aus-
bruch der Franzosischen Revolution
II ... bis zur Restauration.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34089 Nordiingen, 1855
- 21 Girard (Jules): Des caracteres de TAtticisme dans l'Eloquence du Lysias.
These pour le Doctorat en Lettres. Paris, 1854
- 22 Giraud (Gh.): Histoire du Droit Romain ou
introduction historique à l'etude de
cette legislation. Paris-Aix, 1841
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34074
- 23 Gnomici poetae graeci: Theognis, Callinus,
Tyrtaeus, Mimnermus, Solon, Phocylides,
Simonides, Pythagorae aurei
versus, Naumachius, Linus, Rhianus,
Gallimacus, Hesiodus, Comicorum sen-
tentiae ad optimorum exempl. fidem
emendavit R. Fr. Ph. Brunch. Argentorati,
1784 18*
- 24 Goethe's Poetische und Prosaische Werke.
2-te Auflage. Stuttgart und
Tubingen, 1825 8°gr
Parafa A.O. - B.A.R. II 33042
- 25 * * * : Faust. 1-re Pärtie, trad. nouvelle de
Gerard de Nerval. 2-de Ed. Paris, 1836 1 16°
- 26 Graesse (Dr. J. G. Th.): Handbuch der
alten Numismatik von den ältesten
Zeiten bis (zur Zerstoerung des Roe-
mischen Reich) auf Constantin der
Grosse. Nach den besten Quellen
bearbeitet und mit vielen Abbil-
dungen der schönsten antiken Origini-
alminzen versehen. Leipzig, 1854
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34168
- 27 Grimm: Gazette litteraire (Histoire, Litte-
rature, Philosophie 1753—1790) avec
deux etudes sur Grimm par S-te
Beuve et par Paulin Limayrac. Paris, 1854 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34392
- 28 Grimm (Jacob): Geschichte der Deutschen
Sprache. Leipzig, 1848 2 8°
- 29 * * * * : Uber den Ursprung der Sprache.
| 3-te Auflage. [in uno volumi] cum
Steinthal. Berlin, 1852
- 30 Grotfend (Dr. G.F.): Rudimenta linguae
umbricae ex inscriptionibus antiquis
enodata^{us}. VIII particule, [uno voi.
cum:]. Hanovrae < Han-
nover>, 1835-39
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33169
- 31 * * * : Rudimenta linguae oscae ex inscript.
antiquis enodata^{us} [uno Volum,
cum Henop et Doederlein], Hanovrae
<Hannover> 1839
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33168
- 32 * * * : Zur Geographie und Geschichte von
Alt Italien^{us}. (5 Hefte). Hanovrae
<Hannover>
1840-42
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33167
- 33 Grabbe: Hannibal, tragoedie, Dusseldori 1835
- 34 Grysar (CJ.): Der Roemische Mimus, eine
lit[tjerarisch-historische Abhandlung
[in Voi. Reliquiae poesis Rom. scen-
icae]. Wien, 1854
Legat cu cărți A.O. — B.A.R.
II 36213
- 35 Guarini (Battista): Il pastor fido, publicato
da <A.> Buttura. Parigi, 1840
- 36 Guichard (J.M.): L'histoire et plaisante
Chronique de Petit Jehan de Saintre*
et de la jeune dame des belles Cou-
sines publiee par... Paris, 1843
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35925
- 37 Guillemain <(J.J.)>: Histoire ancienne. Paris, 1852
- 38 Guizot: Histoire de la Civilisation en
Europe. Paris, 1847
- 39 Guizot: Histoire de la Civilisation en France
depuis la chute de l'Empire Romain.
6-me Edit. Paris, 1851
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34273
- 40 Guizot (Guillaume): Menandre. Etude his-
torique et litteraire sur la Comedie
et la Societe grecque. Paris, 1855
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34088
- 41 Grimm (Dr. Iacob): Deutsche Grammatik.
(1-e und 2-te Ausgabe). Gottingen
1837 = 1822
<1822-1837>

- 42 Gibbon (Edward Esq.): The History of the decline and fall of the Roman Empire with notes by the Rev. H. H. Milman. Paris, 1840 8
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34039
- 43 Grote (George, Esq.): History of Greece. London 1854—56 12
- 44 Gogol (Nicolas): Taras Boulba, trad. par L. Viardot. Paris, 1853 18°
- 45 * * * : Nouvelles choisies, trad. par L. Viardot. Paris, 1853 18°
- 46 Girardin (M-me Emile): Gontes d'une vieille fille à ses neveux. Paris, 1857 18°
* * * : Le Vicomte de Launay. [Gorresp.] <Lettres> parisiennes. Paris, 1856 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34575
* * * : Marguerite ou les deux amours. Paris, 1856 18°
* * * : Le Marquis de Pontauges. Paris, 1856 18°
* * * : Nouvelles. Paris, 1856 18°
* * * : Poésies completes. Paris, 1856 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34572
- 47 Guizot: Histoire de Washington et de la [fondation] <formation> de la republique des Etats Unis par Gornelis de Witt precedee d'une etude historique sur Washington par... Paris, 1855 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35930
- 48 * * * . Essais sur l'histoire de France. [10] <9>-me Edit. Paris, 1858 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34265
- 49 rpH6oeflOB, (A. C.) Tope OTjynia. KoMe-JTHH. Berlin, 1858 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 32718
- 50 Goethe (Wolfgang von) : Reineke Fuchs, mit Zeichnungen von Wilhelm von Kaulbach. Stuttgart, 1857 8*
- 51 Gogol (Nicolai) : Die todten Seelen, ein satyrisch-komisches Zeitgemälde, aus dem Russischen iibertragen, mit Anmerkungen versehen von Ph. Lobenstein. Leipzig, 1846 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34410
- 52 Guizot : Memoires pour servir à l'histoire de mon temps. 1-er Volum. [Paris] <Leipzig>, 1858
- 53 Grotius (Hugues) : Le droit de la guerre et de la paix. Traduit par J. Barbeyrac avec notes. <T.I. > Leide, 1759 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33188
- 54 Genin (F.) : Maistre Pierre Patelin, texte revu avec notes et introduction. Paris, 1854
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34196
- 55 Goethe : Werther. trad. par Pierre Leroux, illustre. Paris,
- 56 Genlis (M-me de) : Nouveaux contes moraux et nouvelles historiques. <Seconde edition >. Paris <1804-> 1806
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34570
- 57 rajiaxOB, (JI): ИojiHaH pyccKaа xpec-TOMcLTHfl. yiQR. 4 Москва,
- 58 ppeHb(HHKOJiafi): y^eSHan KHura pyc-CKOII cJIIOBeCTHOCTH HJIN H36paHHHe MeCTa H3 pyCCCKHX COHHHeHHII. 2-e H3A. GaHKT-IleTep6ypr 1850
- 59 Guizot : Sir Robert Peel : Etude d'his-t<oire> contemporaine. <Deuxieme edition >. Paris, 1858
- 60 Guinot (Eug.) : L'fite à Bade <Illustre par Tony Johannot, Eug. Lami, Fran-cais et Jaquenot>“. 2-de Edit. Paris,
Semnat A.O. - B.A.R. II 33187
- 61 Giseke (Bernhart) : Thrakisch — Pelasgische Stämme der [Balkaninseln] <Balkanhalbinsel> und ihre Wanderungen in mythischer Zeit... Leipzig, 1858
- 62 Golorine (Ivan) : Histoire d'Alexandre I-r, Empereur de Russie. Leipzig et Paris, 1859

L i t e r a H

Hamilton .: Memoires du Ghevalier de Gram-mont avec une notice sur sa vie et ses ouvrages par Auger. Voyage de Chapelle et de Bachaumont. Paris, 1851
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 32724

Hammer (Jos.) : Geschichte des Osmani-schen Reiches, grossentheils aus bisher unbeniitzten Handschriften und Ar-chiven. Zweite verbesserte Ausgabe. Pesth. 1834
<-1836>

- 3 Hanriot (G.): Recherches sur [les demes : demes de l'Attique] < la Topographie des demes de l'Attique>. These pour le Doctorat es Lettres soutenue k Paris. Napoleon Vende, 1853 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34186
- 4 Hartung (J.A.): Die Religion der Roemer nach den Quellen dargestellt. Erlangen, 1836 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34023
- 5 Haubold (Dr. Ch. Got.): Antiquitatis Romanae monumenta legalia extra libros juris romani sparsa... Opus Hauboldi restituit Dr. Ern. Spangenberg. Berolini, 1830 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II36296 D
- 6 Heeren (A.H.L.): Ideen liber die Politik, den Verkehr und den Handel der vornehmsten Voelker der alten Welt. Bande I, III, V Goettingen 1805-12. Bande II, IV <Göttingen> Wien, <1805-> 1817 5
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34055
- 7 * * * : Manuel d'histoire ancienne, traduit de l'allemand par A. Thurot. 3-me Edit. Paris, 1836 1
Sigiliul A.O. B.A.R. II19787 D
- 8 * * * : Manuel historique du systeme politique des fitats de l'Europe et de leurs Colonies, depuis la decouverte des <deux> indes, trad. de rallemand. Paris, 1841 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34079
- 9 Hegel (G.W.F.): Vorlesungen liber die Philosophie der Geschichte, herausgegeben von Dr. Ed. Gaus. 3-te [Ausg.] <Aufl.> besorgt von <Karl> Fr. Hegel. <9 Band>. Berlin, 1848 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34109
- 10 Heine (Heinrich): Buch der Lieder. 10-te Auflage. Hamburg, 1852 12°
- 11 * * * : Neue Gedichte. 3-te Auflage. Hamburg, 1852 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34261
- 12 Romanzero. Hamburg, [1852] <1851> 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34260
- 13 Henop (Iacob): De lingua Sabina, praefatus est Dr. G. F. Grotefend⁴² [in uno Volum cum Grotefend Doederlein] Altona, 1837
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33170
- 14 Herder (J.G.M.): Ausgewaehlte Werke. Stuttgart und Tübingen, 1844
- 15 Hermann (Godfried): Elementa doctrinae metricae. Lipsiae, 1844
- 16 * * * : Epitome doctrinae metricae. Edit. altero. Lipsiae, 1844
- 17 * * * : < Praemissa est > Disertatio de L. Attii libris didascalicon... Legat cu cărți A.O. — B.A.R. II 36673 Lipsiae, 1842 18°
- 18 * * * : Opuscula. Lipsiae, 1827-39 7 8°
- 19 Hermann (K. Fr.): Lehrbuch der Griechischen Staatsalterthumer aus dem Standpuncte der Geschichte <entworfen > Heidelberg, 1831
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34076
- 20 Herodotus Halicarnasseus : Historiarum libri IX recognovit et commentatione< m > de dialecto Herodoti praemisit Guil. Dindorf. Gtesiae Gnidii et chronographorum, Gastoris Eratosthenis fragmenta edid. G. Muller Graece et latine cum indicibus. Paris <iis> 1844 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 15252 D
- 21 * * * : [Historiarum libri IX Musarum nominibus inscript. textum ad Gaisfordii edit. recognovit, perpetua turn Fr. Greuzeri, turn sua annotatione instruxit, commentatione de vita et Scriptis Herodoti, tabulas geographicas, indicesque adjecit Joa. Gh. Fel. Baehr] <Herodoti Musae. Textum ad Gaisfordii editionem recognovit, perpetua turn Fr. Greuzeri turn sua annotatione instruxit, commentationem de vita et scriptis Herodoti, tabulas geographicas indicesque adiecit Io. Ghris. Fel. Baehr.> Lipsiae <—Londini>, 1830-5 4
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34144
- 22 Herodote: Histoire traduite en francais par Larcher avec des notes. Paris, 1830 2 18°
- 23 Hesiodus t Carmina, recensuit et commentariis instruxit C. Goettling⁴³. Gothae, 1843 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 41812

- 24 * * : Carmina [Apollonii Argonautica, Musaei, Goluthi, Quinti Smyrni, Tryphiodori, Tzetzae Carmina homerica ; graece et latine cum indicibus edid. Lehrs. — Asii. Pisandri, Panyasidis, Choerili, Antimachi fragmenta et commentariis aliorum et suis adjecit Fr. Diibner].
<Apollonii Argonautica, Musaei Carmen de Herone et Leandro, Coluthi Raptus Heiene, Quinti Posthomerica, Tryphiodori Excidiurn Illi. Tzetze Antehomerica, etc, graece et latine cum indicibus nominum et rerum edidit F. S. Lehrs. Asii, Pisandri, Panyasidis, Choerili, Antimachi fragmenta cum coirimentariis aliorum et suis adjecit Fridericus Diibner.>
Paris <iis>
[1840] <1841> 1 8°gr
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33186
- 25 * * * : Carmina, curante C. H. Weise [in Voi. IV Coli. poet. gr. Ed. 5]
Lipsiae, 1844 1 32°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 44914
- 26 * * * : Carmina curante Jo. Fr. Boissonade.
Paris <iis>, 1824 1 32°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36063
- 27 * * * : Werke und Orpheus der Argonaut, aus dem Griechischen ubersetzt von J. H. Voss.
Wien, 1817
Semnat și Sigiliul A.O. — B.A.R. II 34054
- 28 * * * : Carmina. [Vid. Poetae minores graeci. Voi. I et II].
- 29 Heyne (Ghr. G.) : Opuscula Academica collecta et animadversionibus locupleta.
Gottingae,
1785-1812 6 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34043
- 30 Historia rerum <in> oriente gestarum, ab exordio mundi et orbe condito, ab nostra haec usque tempora: Ioan Zonaras, Nicetas Choniatus, Nicephorus Gregoras, Laon, Chalcocondylas, Rerum Turcicarum scriptori varii etc. Edidit. Sigismundus Feyrabendius.-
Francforti ad M.,
1597 <1587> 1 in folio
Sigiliul A.O. - B.A.R. III 11034
- 31 Heyse (J.C.A.) : Ausfuerliches Lehrbuch der Deutschen Sprache. <5-te Ausgabe>
Hanover [1835]
- 1838 <-1849> 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34142
- 32 * * * : Deutsche Schuhgrammatik. 7-te Ausgabe <oder Kurzgefasstes Lehrbuch der deutschen Sprache>.
Hanover [1837]
<1851>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34100
- 33 Hippocrates Cous : Aphorismi et Praenotionum liber, recensuit graece et latine edidit Bosquillon.
Paris, 1814 1 32°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34615
- 34 ·Lr7roxpdcTOu<; TO icspl 'Aepcov, USCXTCOV SsuTspov IxSoOsv [L&Ta T]J<; TOCXXIXYJ<; pisTacppaasooi; oo 7tpo<?SIS07] sv TOU auTOU 'IruTuoxpaTOU^ xal 6 Nopio^ ptsTa TYJS raXXixvjs jxsra(ppaasco<; xal TO TOU TaX^vou OTI apiatoc, i<x-Tpo<; xal cpiXoacpo^.
<Ev> IiapiarLOL^, 1816
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34066
- 35 Hoeck (Dr. Karl) : Kreta, ein Versuch zur Aufhellung der Mythologie und Geschichte, der Religion und Verfassung dieser Insei <von den ältesten Zeiten bis auf die Romer-Herrschaft,> mit 1 Karte und 2 Kupfern.
Gottingen, 1823
<-1829> 3
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34041
- 36 Hoffmann : Saemtliche Werke.
Paris, [1847]
<1849> 1 8°gr
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33144
- 37 Hoffmann (S.F.G.) : Lexicon bibliographicum sive index editionum et interpretationum Scriptorum Graecorum turn sacrorum turn profanorum.
Lipsiae, 1832
<-1836> 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34145
- 38 Homerus : Carmina et Gycli Epici reliquiae graece et latine cum indicibus curante Fr. Duebner.
Paris, 1845 1 <°gr
- 39 * * * : Ilias mit erklärende Anmerkungen von G. Gh. Grusius.
Hanover, 1845
<-1849> 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 42301
- 40 * * : Odyssea mit erklärende Anmerkungen von G. Gh. Grusius.
Hanover, [1845] 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 41818

- 41* * * : [Ilias cum brevi annotatione (Voi. I, II), Versio latina (Voi. III), Variarum lectiones et observationes in Iliadem (Voi. IV-VIII) Index (Voi. IX); curante C. G. Heyne] **.
< Carmina cum brevi annotatione accedunt variae lectiones et observationes veterum grammaticorum cum nostrae aetatis critica curante C. G. Heyne >
- Lipsiae
<-Londini>, 1802 9
- Sigiliul A.O. — B.A.R. II 34165
- 42 * * * : Carmina omnia. <Ilias Odyssea (tom. I—II)> [Voi. II, III Collect poet. graec. Edit. Steriot.]
Sigiliul A.O. - B.A.R. - I 44904 și 44907
- Lipsiae, 1839 2 32°
- 43 * * * : [Iliade, TOdyssee et] les poesies homeriques traduites en francais et precedees de Thistoire des Poesies homeriques par Dugas-Montbel. 3-me Edit.
Sigiliul A.O. — B.A.R. I 43816
- Paris, 1853 2 18°
- 44 Homerus : Werke iibersetzt von J. H. Voss <Sterotyp Ausgabo.>
Stuttgart
<und Tubingen>, 2 12°
- Sigiliul A.O. — B.A.R. I 34578
- 45 * * * : [The Iliad and the Odyssey] translated by Alex. Pope.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34611
- London, 1845-46 2 12
- 46 Horatius Flaccus (Quintus): Opera recensuit atque interpretatus est Jo. Gas. Orellius. Editio tertia emendata et aucta, curavit Jo. Georg. Baierus **.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34182
- Turici, 1852
- 47 * * * : Works, illustrated from the remains of ancient art, with a Life of Horace by the reverant Henry Hart. Milman.
London, 1849
- 48 * * * : Opera omnia ex recensione Orellii.
Paris, 1851 16°
- 49 * * * : CEuvres completes. Edition polyglotte publiee sous la direction de J. B. Monfalcon. Trad. franc, de Monfalcon. — Espagn. : Burgos. — Ital.: Gargalla. — Anglais : Francis. — Aliem. : Wieland et Voss. Biographie d'Horace; notices, prefaces, traductions en vers francais et imitations.
Paris, 1834 1 8°gr
- Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33143
- 50 Hubert (M.C.J.): Traite de la Prosodie et de la Versification grecque **. <Deuxieme edition>.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 32722
- Paris, 1848
- 51 Hugo (Victor): Notre Dame de Paris. Edition illustree.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33183
- Paris, 1850
- 52 Hullmann (K.D.): Staatsrecht des Alterthums.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34081
- Coln, 1820
- 53 Humboldt (Alex. von) : Kos'mos. Entwurf einer physischen Weltbeschreibung. [Voi. I-III].
Sigiliul A. O. - B.A.R. II 34121
- Stuttgart und Tubingen, <1845> [1847]-1850
- 54 Hallam (Henry) : Introduction to the Literature of Europe in the XVth, XVI and XVII centuries.
Paris, 1839
- 55 Hugo (Victor) : Theatre. Nouvelle edition.
Paris, 1850
- 56 Hammer (<M.> de): Histoire de TEMpire Ottoman depuis son origine jusqu'à nos jours, traduit sur la 2-lne Edition par M. Dochez **.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33162
- Paris, 1844
- 57 Hugo (Victor): Les Orientales.
Sigiliul A. O. - B.A.R. I 34424
- Paris, 1850
- * * * : Le Rhin, Lettres à un ami.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34425
- Paris, 1845
- * * * : Han d'Islande.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34367
- Paris, 1845
- * * * : Le dernier jour d'un condamne* et Bug-Jargal.
Paris, 1858
- * * * : Odes et Ballades.
* * * : Les feuilles d'automne. <Les>chants du crepuscule **.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34375
- Paris, 1858
- * * * : Les voix interieures. — Les Rayons et les Ombres.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34376
- Paris, 1858
- * * * : Gromwell.
Paris, 1858
- 58 Huschke (Ph. Ed.): Die Oskischen und Sabellischen Sprachdenkmäler. — Sprachliche und sachliche Erklärung, Grammatik und Glossarium.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34172
- Elberfeld, 1856
- 59 Hill (G.) : Grammatica limbei latine in comparatie cu limba rominã. <Grammatika limbei latine in komparatziã ku limba Rominã.>.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34123
- Bucuresci
<Bukureshti> 1856,

Literele I și J

- 60 Heyne (Henri: de rAllemagne³¹. Nouvel. Edit. Paris, 1856 2 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34423
- 61 * * * : De la France. Paris, 1857 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34422
- 62 * * * : Lutece. Lettres sur la vie politique, artistique et sociale de la France³². Paris, 1857 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34421
- 47 63 Heyne (Henri) : Poemes et Legendes³³. Paris, 1855 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34420
- 64 * * * : Reisebilder <Tableaux de voyage. Precedee d'une etude sur H. Heine par Theophile Gauthier>³⁴. Paris, 1856 2 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34419
- 65 Hegel (W.F.) : La Poetique, traduite par Gh. Benard. Paris, 1855 2 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II19062 D
- 66 Herrig (L.) : The British Classical Authors. Select Specimens of the National Literature of England from G. Chaucer to the present time with biographical and criticaI Sketches. Poetry and Prose. 7-th Edit. Brunswick, 1858
- 67 Hallam (Henry) : L'Europe au Moyen-Âge, 3-me Edition trad. par Borghers et Dudouit. Paris, 1838 4 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34057
- 68 Historiques (Petits chefs d'oeuvre) : Sarrazin : la Gonspiration de Walstein, — Gard. de Retz: Gonsp. de Fiesque. — H. de Besse : Gampagnes de Rocroy et de Fribourg. — Rulhieres : Revolution de Russie en 1762. — Florian, les Maures en Espagne. — St. Real, Conjuraton des Espagnols contre Venise — Vertot, Revolution de Portugal et de Suede avec introduction et notices par Mr. A. de Latour. Paris, 1854
<-1860> 2 8-
- 69 Houssaye (Arsene) : Gal[l]jerie flamande et hollandaise <132 pl.> [gravures avec un texte.] Paris, 1857 1 in folio
Parafa și semnat A.O. — B.A.R. IV 32653
- 70 Hecquar[t]<d> (Hyacinthe) : Histoire et description de la haute Albanie ou Guegarie. Paris, 1858
- 1 Iacobs (Friedrich): Hellas Vorträge liber Heimath, Geschichte, Literatur und Kunst der Hellenen. Berlin, 1852 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35830
- 2 Inscriptionum Graecorum Corpus. Auctoritate et imperisis Academiae litterarum regiae Borrussicae edidit. Augustus Boeckius. Tertium volumen ex materia collecta ab. Aug. Boeckh edidit Joan Franzius. (et 1-er liv. du 4-me volume). Berolini. 1825—1850 3 fo
- 3 Inscriptionum Latinarum selectarum amplissima collectio ad illustrandam Romanae Antiquitatis disciplinam accomodata cum ineditis I. C. Hagenbuchii suisque adnotationibus edidit J. C. Orellius³⁵. Turici, 1828 <1856> 2
- 4 Josse : Nouvelle grammaire Espagnole raisonnee. Paris, 1848 • 1
- 5 Jouffroy (Th.) : Gours d'Esthetique suivi de la these sur le sentiment du beau et de deux fragments inedits et precede d'une preface par Damiron. Paris, 1843 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36201
- 6 * * * ; Cours de Droit Naturel. 3-me Edition. Paris, 1858 2
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35865
- 7 Joyes de Mariage (les XV) : Nouvelle Edition avec variantes, notes et notice bibliographique. Paris, 1853 1
- 8 Juvenal (D. Junius) : Satirae XII ad opt. exempl. fidem recensitae varietate lectionum perpetusque commentario illustrata et indice uberrimo instructa a Gev. Alex. Ruperti. Lipsiae, 1801 2
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36245
- 9 Juvenal (D. Junius) : Satires traduites en francais (Voy. Persius)
- 10 Justinus : (Vid. 49 C. Cornelius Nepos...)
- 11 Julius Obsequens : (Vid. 49 G. Cornelius Nepos...)
- 12 Jouannin (Jr. M-ie) et Jules van Gaver : Turquie. (Univers pittoresque). Paris, 1840 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 25307 D

- 13 Jacob (P. L. Bibliophile): Curiosites de rhistoire des Arts : (Papier et Parchemin, Gartes à jouer, Imprimerie, reliure etc). Paris, 1856 1 18°
- 14 Janin (Jules): [Un] <L'>ete à Paris. Paris, 18... 1 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36697
- 15 * * * : Un hiver à Paris. Paris, 1843
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36702
- 16 Imitation de Jesus-Christ. trad. nouvelle par Mr. L'abbe Dassange. Paris, 1842 1 8°gr
- 17 Jacob (le Bibliophile): Galerie des femmes de George Sand avec 24 gravures par H. Robinson. Paris, 1843 1 8°gr
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36667
- 18 Jehan (L.F.): de St. Glarien : Dictionnaire de linguistique et Philologie comparee. Histoire de toutes les langues mortes et vivantes ou traite complet d'idiomographie. Paris, 1858 1 8°gr

L i t e r a K

- Kiepert: Topographisch-historischer Atlas von Hellas und den Hellenischen Golonien in 24 Blättern. 2-te Ausg. Berlin, 1851 1 in folio
- Kirchhoff (A.): Das Stadtrecht von Bantia^{ss}. [uno Volum, cum Lange] Berlin, 1853
Legat cu cărți A.O. - B.A.R. II 36338
- Klain (Samuil): Lexicon Valachico-Latino-Hungarico-Germanicum et Ortographia Romana. Budae, 1825
- Klausen (R.H.): Aeneas und die Penaten; die Italische Volksreligion unter dem Einfluss der Griechischen. Hamburg und Gotha, 1840 8°
- Klopstock: Saemtliche Werke. Leipzig, 1840 8°gr
- Koch (M.): Die Alpen Etrusker. Leipzig, 1853
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36207
- Koene (Dr. J.R.): t)ber die Sprache der Roemischen Epiker; nebst einer Nachschrift liber die Metrik der R6-mischen Epiker von Dr. W. H. Grauert. Munster, 1840
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36339

- 8 Koenig (G. L.): De satira Romana ejusque auctoribus praecipuis quaedam deseruit. [in Voi. : de Satira Romanorum] Oldenburgi, 1796
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 109498
- 9 Koerner (Theodor): Saemmtliche Werke. 4-te Ausg. Berlin, 1853
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36077
- 10 Kogalnitchan (Michel): Histoire de la Dacie, des Valaques Transdanubiens et de la Valachie^{ss}. [2-de] <nouvelle> Edit. Berlin, 1854
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 25092
- 11 Kramer (Gustav): Uber den Styl und die Herkunft der bemahlten Griechische Thongefaesse. Berlin, 1837
- 12 Krause (August): Vitae et fragmenta veterum [historiarum] <historicorum> Romanorum^{ss}. Berolini, 1833
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34056
- 13 Krause (Dr. Jo. Hein.): Angeiologie, die Gefässe der Alten Volker insbesondere der Griechen und Roemer^{ss}. Halle, 1854
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36309
- 14 Krause (Dr. J. H.): Die Gymnastik und Agonistik der Hellenen aus den Schrift- und Bildwerke des Alterthums. Leipzig, 1841
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36273
- 15 * * * : Olympia oder Darstellung der Grossen Olympischen Spiele und der damit verbundenen Festlichkeiten [in den] selben Bande als : Wien, 1839
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36303
- 16 * * * : Die Pythien, Nemeen und Isthmien aus den Schrift- und Bildwerken des Alterthums. Leipzig, 1841
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36304
- 17 Kuhner (Raphael): Ausflhrliche Grammatik der Griechischen Sprache. Hanover, 1834-5
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36374
- 18 Kugler (Franz): Handbuch der Kunst-Geschichte [nebst dem Atlas. Denkmäler der Kunst, herausgegeben von A. Voit, Er. Guhl und J. Gaspar. I und II Abschnitte]. Stuttgart, 1848
Sigiliul și parafa A.O. — B.A.R. II 36389

- 19 * : Ueber die Polychromie der griechischen Architektur und Sculptur und ihre Grenzen. Berlin, 1835
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36668
- 20 Kutschheit (Io. Vai.): Tabula geographica Italiae antiquae. (Atlas). Berlin, 1851 1 in folio
- 21 Kriloff (M.): Fables russes tirees du recueil de... et imitees en vers francais et italiens <par divers auteurs, precedees d'une introduction francaise de M. Lemontey, et d'une preface italienne de M. Salfi>, publiees par le C-te Orloff. Paris, 1825
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 9702 D
- 22 Kervyn de Lettenhove: Froissart. Etude litteraire sur le XIV siecle. Paris, 1857 18°
- 23 Klenze (Ch. Aug. Cari): Philologische Abhandlungen, herausgegeben von Karl Lachmann. Berlin, 1839
- 24 Kubalski (N. A.): Tableau de l'Europe orientale ou Recherches historiques et statistiques sur les peuples d'origine slave, magyare et roumaine. Paris, 1854
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36306
- 25 Koromelas (A.) s Dictionnaire grec-francais et francais-grec. [Athenes] <Athinais>, 1846
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36065
- 26 Kiene (Dr. Adolf): Der Romische Bundesgenossen-Krieg nach den Quellen bearbeitet. Leipzig, 1845
Semnat A.O. - B.A.R II 36268
- 5 Lafontaine (Jean de): CEuvres; nouvelle Edition revue, mise en ordre et accompagnee de notes de C. A. Walckenaer. Paris 1822—26
- 6 * * * : Les Fables, illustrees par J. J. Granville. Paris, 1846
- 7 Laferriere (F.): Cours theorique et pratique de droit public et administratif. 4-me Edit. Paris, 1854
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36246
- 8 Laharpe : Cours de Litterature ancienne et moderne <suivi du tableau de la litterature au XIX siecle par Chenier et du tableau de la litterature au XVI siecle par Saint-Marc Girardin et Ph. Chasles precede du discours sur la vie et les ouvrages de La Harpe, par Daunou...>. Paris, 1851
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36694
- 9 Lamartine (Alph. de): <Premieres> Meditations poetiques. <La mort de Socrate.> Paris, 1848
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35829
- 10 * * * : Jocelyn, episode. Paris, 1845
- 11 Lancelot (Claude): Le Jardin des Racines grecques, mises en vers francais revu et corrige par de Lestre. Paris, 1849
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35892
- 12 Lancereau (Edouard): Hitopad^sa, ou l'instrucUon utile, recueil d'Apologues et de Contes, traduit du sanscrit. Paris, 1855
Sigiliul^ A.O. - B.A.R. I 35960.
- 13 Lange (Adolph Gottlob): Vindiciae tragoe-diae Romanae^{ci}. [in Voi. de Roman, theatro] Lipsiae, [1852 > <1822>
Sigiliul A.O.-B.A.R. II 36682
- 14 Lange (Ludwig) : Die Oskische Inschrift der Tabula Bautina und die Roemische Volks[b]<g>erichte^{ci}. [in denselbe Bande als Kirchhoff] Gottingen, 1853
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36337
- 15 Langlois (M.A.) : Chefs d'oeuvre[s] du theatre indien traduit<s> de l'original sanscrit en anglais par M. H. Wilson et de l'ang<lais> en fr.<ancais> avec notes et eclaircis<semens> <par...> Paris, 1828
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36217

L i t e r a t u r

- Labitte (Charles): fitudes litteraires. <Avec une notice de M. Sainte-Beuve.>^{ci}. Paris, [1846] 2 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36278
- La Bruyere : Caracteres. (Voy : la Bruyere).
- Lachmann (Fried.): De fontibus historiarum Titi Livii commentationes duo. Gottingae, 1822 -8 1 4°
- Lachmann (Karl von): Der Niebelungen Noth und die Klage. — Anmerkungen zu den Niebelungen und zur Klage. Berlin, 1836-51 1 8°

- 16 Lanzi (Ab. Luigi) : Saggio di Lingua Etrusca e di altre Antiche d'Italia. Edizione Seconda. Firenze, 1824 <-1825>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36265
- 17 Lasaulx (Ernst von): Studien des classischen Alterthums. <Akademische Abhandlungen> Regensburg, 1854
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36721
- 18 Latham (R.G.) : A handbook of the English Language for the use of students of the Universities <and higher classes of schools> London, 1851 18°
- 19 Lauriano (A.T.): [Tentamen in linguam Romanicam] <Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo vaiachicae> **. Viennae, 1840
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 53749 D
- 20 Layard (A.H.) : A popular account of discoveries at Niniveh with numerous woodcuts. New Edition London, 1852
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36161
- 21 * * *: Discoveries among the ruins of Niniveh and Babylon, with travels in Armenia, Kurdistan and the desert being the result of a Second Expedition Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36166 New York, 1853 18°
- 22 Leake (Wil. Mart.): Researches in Greece. Of the modern Greek, Albanian, Wallachian and Bulgarian languages London, 1814
- 23 [Lechevalier] <Le Ghevalier> : Prosodie latine, methode pour apprendre les principes de la quantite et de la poesie latine<s>. Paris, [1853] 18° '1843>
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35921
- 24 [Leclerc] <Le Glero (Victor) : Nouvelle Rhetorique extraite des meilleurs ecrivains anciens et cdernes <suivi d'observations sur les matieres de composition dans les classes de rhetorique. Xl-eme ddition>. Paris, 1850 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35782
- 25 * * * : Des Journaux chez les Romains, recherches precedees d'un memoire sur les Annales des Pontifes et suivies de fragments des journaux de l'ancienne Rome. Paris, 1838 1 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36305
- 26 Leconte de Lisle : Poesies antiques. Paris, 1852 1 18°
- 27 Lenormant (Gh.): Introduction à l'etude des vases peints. Paris, 1846 1 4°
- 28 Leopold (E.F.): Lexicon graeco-latinum manuale <ex optimis libris concinnatum> Edit. altera Steriot. Lipsiae, 1852 1 12°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36073
- 29 * * * :Lexicon hebraicum et chaldaicum <in libros veteris testamenti ordine etymologico compositum in usum scholarum> Edit. altera Steriot. Lipsiae, 1850 1 17°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36071
- 30 Lepsius (Garl. Rich.): De Tabulis Eugubinis**. Particula Prima. Berolini, 1833 1 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36208
- 31 * * * : Inscriptiones umbricae et oscae quotquot adhuc repertae sunt omnes, ad ectypa monumentorum a se confecta edidit ** ... Tabulae Gomentationes. Lipsiae, 1841 1 In folio
Sigiliul A.O.-B.A.R. V 32689 II
- 32 Lerminier : Histoire des L6gislations et des Gonstitutions de la Grece antique. Paris, 1852 1 8°
- 33 * * * : Philosophie du droit. 3-me Edit. Paris, 1853 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35835
- 34 Lessing (Eph. Got.): Saemmtliche Werke**. [Paris, 1842] <Leipzig, 1841 > 1 8gr
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36783
- 35 Levi (Alvares) : Esquisses littéraires. Paris, 18.. 1 18°
- 36 Lisle (J.A.) : Essai sur les theories dramatiques de Corneille, d'apres ses discours et ses examens. These de Doctorat. Paris, 1852 i
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36307
- 37 Livius Andronicus : Fragmenta collecta et illustrata a Henr. Duentzer** [in uno Voi. cum Gorssen, Ennius, Naevius] Berolini, 1835 1 8°
Sigiliul A.O.- B.A.R. II 345425
- 38 Livius Andronicus : Dramatum reliquiae recensuit, digessit, illustravit E. G. Ghr. Klussmann** [in eodem volumini] Rudolstadt [1849] 1 4*
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 345426

39 Livius (Titus) Patavirius : CEuvres, avec la traduction en français publiées sous la direction de M. Nisard, Paris, 1850 2 8gr

40 Lobeck (Ghr. Aug.): Aglasphamus sive de theologiae mysticae graecorum causis libri tres. Regimontii, 1829 2 8°

55* 41 Loiseleur des Longschamps : Essai sur les fables indiennes et sur leur introduction en Europe, suivi du Roman des sept Sages en prose, avec une analyse et des Extraits du Dolopatlios par [Leroux] <Le Roux> de Lincy. Paris, 1838 1

42 Longinus Dionysius : de [sublimate] <sublimitate> graece et latine, demuo recensuit et animadversionibus virorum doctorum aliisque subsidiis instruxit Benj. Weiske. Lipsiae, 1809 1 8*
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 30423 D

43 Lorin (Theod.): Vocabulaire pour les oeuvres de [Lafontaine] <La Fontaine> ou explication et définition des mots, locutions, formes grammaticales etc, qui ne sont plus usités. [mSme Voi. que : Taine] Paris, 1852 \
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 38776

44 Luebker (Dr. Fr.): Reallexicon des Classischen Alterthums für Gymnasien. Lipsiae, 1853 1

45 Lucanus (M. Annaeus): de bello Civili, cum Hug. Grotii, Farnabii notis integris et variorum selectissimis accuravit <nte> Caro Schrevelio. Edit. nova. Londini, 1818 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36352

46 Lucilius (Gaius): Saturarum Reliquiae editit, auxit, emendavit Fr. Dr. Gerlach. Turici, 1846 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36380

47 Lucretius Garus: de Rerum Natura libri sex. — Car. Lachmannus recensuit emendavit. [et comment. adjecit.]^o Berolini, 1850 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36410

48 * * *: de la Nature des Choses, poème traduit en prose par Pongerville. Paris, 1845 1

56 49 Lycophron : La Cassandre, éditée, traduite et annotée par Dehdque. Paris, 1853 1

50 Lysias : Orationes, editit Ant. Westermann, Edit. Stereot. Lipsiae, 1854 1 32°

51 * * *: Orationes. (Vid. Oratores attici)

52 Lencke (Ludwig): Handbuch der Spanischen Literatur, Auswahl von Musterteilen aus den Werken der Klassischen Spanischen Prosaisten und Dichter von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart, mit bibliographisch-literarischen Einleitungen 3-ter Theil: Das Drama. Leipzig, 1856 1

53 Lavallee (Theophile): Histoire des Français depuis le temps des Gaulois jusqu'en 1830. 5-me Edit. revue et corrigée. Paris, 1845 2
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36782

54 Lamartine (Alph. de) : Cours familier de Littérature. Paris, 1856

55 Letopisețele Terii Moldovii, publicat pentru întâia dată de M. Gogălniceanu. Iași, 1846-52

56 Laurian (A. Treb.): Istoria Romanilor. 3 Părți Iași, 1853

57 * * *: Manual de Geografie pentru Școala primară din Moldova. 2 Părți Iași, 1854-55

58 Lange (Ludwig): Romische Alterthümer. (1-er Band) Berlin, 1856
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36185 D

59 Lesand (P.L.): Platon et Aristote. Exposé substantiel de leur doctrine morale et politique. 4-me Edit. Paris, 1851

60 Leauzun Le Duc : La Russie Contemporaine. 2-de Edit. Paris, 1852

61 Libert (J.): Histoire de la Ghevalerie en France. Paris, 1856
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35836

62 Labitte (Gh.) : Satyre Menippée <de la vertu du catholicon d'Espagne et de la tenue des états de Paris> Nouvelle Edition. Paris, 1848

63 Leauzun Le Duc : La Russie et la Civilisation Européenne. Paris, 1854

64 Louis XI: Les Cent Nouvelles. Nouvelles dites du roi ... Nouvelle Edition avec notes et introd. de P. L. Jacob. Paris, 1858
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35866

65 Lauriani (A. Tr.) : Coup d'oeuil [rapide] sur l'histoire des Roumains. Bucur. 1846
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 25028 D

66 Legouve (Ernest) : Histoire morale des femmes. 3-me Edit. Paris, 1856

- 67 Lamartine : CEuvres choisies. [Poesies, Voyage en Orient, les Girondins, Raphael, les Confessions] Paris, 1857 18
<cuprinde :
Histoire des Girondins. Troisieme edition voi. I-VIII. Paris, 1848-(I 35821)
Souvenirs, impressions, pensees et paysages pendant un voyage en orient 1832—1833 ou notes d'un voyageur. voi. I—II. Paris, 1856-(I 35822)
Les confidences. Nouvelle edition. Paris, 1857-(I 35823)
Nouvelles confidences. Nouvelle edition. Paris, 1858-(I 35823)
Raphael. Pages de la vingtieme anne>. Paris, 1857-(I 35824)
La chute d'un ange. Episode. Paris, 1857—
- (I 35825)>
Sigiliul A.O.-B.A.R. I 35821-35825
- 68 Legouve (G.): CEuvres choisies avec notice d'Er. Legouve Paris, 1854 18"
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36082
- 69 Le Sage : Histoire de Gil Blas de Santillane. Vignettes de Gigoux. Paris, 1835 8gr
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36703
- 70 Lerminier : Cours d'histoire des Legislations comparees. Paris, 1836
- 71 Laferriere (F.) : [Histoire du droit civil de Rome et du droit Francais]. <Histoire du droit francais precedee d'uneintroduction sur le droit civil de Rome>. Paris, 1846-58 6
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36279
- 72 Larcher (L. J.): La femme jugée par les Ecrivains des deux sexes. Paris, 1855 8gr
- 73 Las Cases (le Gomte) : Memorial de S-te Helene. Paris, 1857
- 74 Lafon (Mary): Fierabras, legende nationale. <Traduite par..., illustree par G. Dore> Paris, 1857 8gr
Semnat A.O. - II 36722
- 4 Macrobius (Amb. Theod.) : Opera quae supersunt, emendavit, prolegomena, apparatus criticum, annotationes, indicesque adjecit Ludov. Janus °°. Quedlimburgi et Lipsiae, 1848
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36350
- 5 Magnin (Charles) : Les origines du theatre moderne ou histoire du genie dramatique, precede d'une introduction contenant des fitudes sur les Origines du Theatre Antique. Premier Volume. Paris, 1838
- 6 Maffei (Giuseppe): Storia della Litteratura italiana. Firenze, 1853
- 7 Malherbe: CEuvres (Voy, Boileau)
- 8 Manilius: de Manilio poeta <Einladungsschrift von> Fr. Jacob [in Volum. Poet. latinorum Reliquiae] Lubeck, 1832-36
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36677
- 9 Marini (Abbate Gaetano) : Gli Atti e raonumenti degli fratelli Arvali scolpite già in tavole di marmo ed ora raccolti, diciferati e comentați. Roma, 1795
- 10 * * *: Inscrizione antiche dalie viile e de'palazzi Albani raccolte e pubblicate con note. Roma, 1795
- 11 Martens (B-on Ch.) : Le guide diplomatique. 4-me Edition refondue par Tauteur avec la collaboration de F. de Wegmann. Paris, 1851
- 12 de Martens (G. Fr.) : Precis du droit des Gens moderne de TEurope, fonde sur les traites et [les usages] <l'usage>. 3-me Edit. Goettingae, 1821
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36168
- 13 Martin (Henri): Histoire de France. 1-er Volume : Epoque Gauloise. 4-e Ed. Paris, 1855
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 45577
- 14 Martinez Lopez et F. Maurei: Dictionnaire Franc.-Espagnol et Esp.-Francais Paris, 1852
- 15 Massillon : Le petit careme suivi du sermon sur le petit nombre des elus et de l'oraison funebre de Louis XIV. Paris, 1852
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36262
- 16 Matthice (A.): Ausfuhrliche Griechische Grammatik. Leipzig, 1835

Litera M

- 1 Machiavelli (Nic<c>olo) : Le istorie fiorentine. 3-a Edizione. Firenze, 1851 1 18°
- 2 * * *: Il principe e discorsi sopra la prima deca[de] di Tito-Livio. Firenze, 1848 1 18°
- 3 * * *: Opere minori, rivedute sulle migliori Edizione con note filologiche e critiche di F. L. Polidori. Firenze, 1852 1 18°

- 17 * * *: Grammaire raisonnSe de la langue grecque, trad. en franc, sur la 2-me Edit., par J. Fr. Gail et E.P.M. Longueville. Paris, 1831 3 8°
- 18 Mayer (Dr. Fr. Ant.): Einleitung in die alte romisehe Numismaik. Ziirich, 1842 3 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36087
- 19 Meier <(M.H.E.)> und <G.F.> Schomann : Der Attische Process, vier Bucher. Halle, 1842 1 8°
Sigiliul A. O. - B.A.R. II 36330
- 20 Mendelssohn <-(Moses)> : Phaedon oder liber die Unsterblichkeit der Seele, in drei Gespraeche. Garlsruhe, 1 18°
- 21 Mercklin (Lud.): de Gorneliae Gracchorum matris vita, moribus et Epistolis commentatio ⁷¹. [in Voi. Fragm. litter. latine] Dorpati, 1844 1 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32082
- 22 Merimee (Prosper): fitudes sur l'histoire romaine : guerre sociale. — Conjurat-ion de Gatilina. Paris, 1853 1 18°
- 23 Meursius (Joh.): Atticarum lationum libri VI. Lugd. Batav, 1617 1 4°
- 24 Meyer (Heinr.): Oratorum Romanorum fragmenta ab Appio inde Gaeco et M. Porcio Gatone usque ad Aurelium Symmachum collegit atque illustravit. Edit. auctior et emendation. Turici, 1842 1 8*
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36324
- 25 Meyer (Maurice): fitudes sur le theatre latin. Paris, 1847
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36323
- 26 Micali (Giuseppe): Storia degli antichi Popoli Italiani. Ed. Seconda. Milano, 1836
- 27 Michaud : Histoire des Croisades [6 [<7>-me Edit. <augmentee d'un appendice par Huillard Breholles.> Paris, 1849
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36398
- 28 Michelet (Jules) : Introduction à l'histoire universelle <suivie du discours d'ouverture prononce en 1834 à la Faculte des lettres et d'un fragment sur l'education des femmes.> 3-me Edit. Paris, 1843 4
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36318
- 29 Michelet (Jules): Histoire Romaine [sous les rois et la republique.]⁷² 3-me Ed. Paris, 1843 2
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36313
- 30 * * *: Origines du Droit francais cherehees dans les Symboles et les formules du Droit universel. Paris, 1837 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36316
- 31 * * *: Histoire de France jusqu'au XVI. S. N. Edit. Paris, 1852 6
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36319
- 32 * * *: VII Voi. de l'hist. de France : Renaissance. Paris, 1855 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36319
- 33 * * *: Le Peuple. Paris, 1846 1
- 34 Mignet <(M.)> : Histoire de Mārie Stuart. 3-me Edit. Paris, 1854 2
- 35 * * *: Antonio Perez et Philippe II Paris, 1854 1
- 34 Millin (A.L.) : Gallerie Mythologique⁷³. <Recueil de monuments>. Paris, 1811 2
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 8716
- 35 Millingen (James): Considerations sur la Numismatique de l'ancienne Italie principalement sous le rapport des monuments historiques et philologiques. Florence, 1841 1
Sigiliul A. O. - B.A.R. II 36415
- 36 Milton: Paradise lost, with notes: also a memoir of his life by J. Prendeville ⁷⁴. Paris, 1841 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36292
- 37 Moliere (Poquelin) : (Euvres avec les notes de tous les Gommentateurs. 3-me Edition publiee par L. Aime-Martin. Paris, 1845
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36412
- 38 Mommsen (Theodor): Die Unteritalischen Dialekte. Leipzig, 1850 1
- 39 * * *: Uber das Romisehe Munzwesen. [uno Voi. cum Friedländer] Leipzig, 1850 1
- 40 * * *: Die Nord Etruskische Alphabete auf Inschriften und Miinzen. Ztirich, 1853 1
- 41 * * *: Roemische Geschichte. (1-r Band) (2-te Band) Leipzig, 1850-57 3
- 42 Montaigne (Michel) : Essais. Nouv. Ed. publiee par P. Ghristien. Paris, 1853 1
- 43 Montesquieu : (Euvres completes avec des notes de Dupin, Crevier, Voltaire, Mably, Servan, Laharpe etc. Paris, 1850 1
- 44 Moore (Thomas): Lalla Rookh and other Poems. <The poetical works in five volumes. voi. III> Leipzig, 1842 1
Semnat A.O. - B.A.R. I 49883

- 45 Moralistes francais : Pascal, La Rochefoucauld, La Bruyere, Vauvenargues, Duclos ⁷⁵.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36716 Paris, 1841 1 8gr
- 46 Moralistes grecs: Xenophon, Theophraste, Epictete, Gebes, Theognis, Phocylide, Demophile, les sept sages, Pythagore etc. trad. en francais.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36107 Paris, 1845 1 18*
- 47 Morlino et Roujoux : Dictionnaire classique italien-francais et franc.-italien. 5-me Edit.
Paris,
- 48 Moses (Henry): A collection of Antique Vases, altars, paterce, tripods, candelabra, sarcopliagi, etc. from various Museums and Collections engraved on 170 plates with [historical essays].
Sigiliul și parafa A.O. — B.A.R. II 36418 London, 1814 1
- 49 Movers <(D. J. E.)> : [Die Phoenicier] <Ph6nizier> <B.L>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 383861 Bonn, 1841 [et Berlin, 1850] 3
- 50 Muller (Karl Ottfried): Handbuch der Archeologie der Kunst. 3-te Auflage von Fr. G. Welcker. (Vid. Wiseler)- [in uno voi. cum Stark.]
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36343 Breslau, 1848 1 8'
- 51 * * *: Geschichte der Griechischen Literatur. .. <bis auf das Zeitalter Alexanders> ⁷⁶.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36264 Breslau, 1841 2 8°
- 52 Prolegomena zu einer Wissenschaftlichen Mythologie mit einer Antikritischen Zugabe.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36173 Gottingen, 1825 1 8°
- 53 * * *: Die Etrusker.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36242 Breslau, 1829 1 8°
- 54 * * *: Aegineticorum liber.
Berolini, 1817 1 8°
- 55 Muller (Karl Ottfried) : Orchomenos und die Mynier. 2-te Aufg. <Ausg.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36263 Breslau, 1844 1 8
- 56 * * *: Die Dorier, vier Bucher; zweite vermehrte Ausgabe von F. W. Schneidewinn.
Breslau, 1844 2 8°
- 57 Munk: Palestine, description géographique, historique et archeologique. [Univers pittoresque]
Paris, 1845 1 8°
- 58 Munk (Eduard) : de fabulis Atellanis scripsit fragmentaque Attellanarum poetarum adjecit ⁷⁷. [in Voi. de Reliq. poesis Romanorum Scenicae].
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36211 Lipsiae, 1840 1
- 59 Muro (M. Vie. de): Ricerche storiche e critiche sulla origine, le vicende e la rovina di Atella.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36174 Napoli, 1840 1
- 60 Murray (John): Modern London, or London as it is.
London, 1851 1 18°
- 61 * * *: a Handbook for travellers in Central Italy.
Pars II: Rome and its environs. London, 1853 1 18°
- 62 Murray (John): a Handbook for travellers in Southern Italy by Octavian Blewitt.
London, 1853 1 18°
- 63 Maior (Petru): Istoria pentru inceputul Romanilor in Dacia, iar acum pretipărită Iordaki de Melinescu.
Buda, 1834 1 4°
- 64 Marguerite d'Angouleme, royne de Navarre : L'Heptameron des Nouvelles de ... Nouvelle Edition de P. L. Jacob.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36086 Paris, 1858 1 18°
- 55 Musset (Alfred de): [Poesies. (premieres et nouvelles) Nouvel. Edit]. <Premieres poesies 1829 — 1835. Nouvelle edition. (I 36141)>.
<Poesies nouvelles 1836-1852. Nouvelle edition. (I 31149)>.
Sigiliul A.O.-B.A.R. I 36141 și I 36149 Paris, 1857 2 18°
- 66 * * *: Gomedies et proverbes.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36147 Paris, 1857 2 18°
- 67 * * *: Contes⁷⁸.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36145 Paris, 1854 1 18°
- 68 * * *: Nouvelles.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36146 Paris, 1857 1 18°
- 69 Musset (Alfred de): La confession d'un Enfant du siecle.
Paris, 1858 1 18°
- 70 Martin (Henri) : Tancrede de Rohan.
Paris, 1855 1 18°
- 71 Marmier (X.) : Au bord de la Neva. Contes russes : Lermontoff. Un heros de notre temps. N. Gogol: Le Manteau. Gomte Sollohoub : la Pharmacienne.
Paris, 1856 1 18*

72 * * *: Les drames intimes. — Gontes russes: Polevoi Ludrnila, Gomte; Sollohoub, Histoire de deux Galoches; Bestouscheff, Une agreable decouverte; Pouchkine, La fontaine de Baktchisaraii. Paris, 1857 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36091

73 Moreau de Jonnes : La France avânt ses premiers habitants et origines nationales de ses populations. Paris, 1856 1 18°

74 * * *: Statistique de Findustrie de la France. Paris, 1856 1 18°

75 Mathieu (Henri): La Turquie et ses differents peuples. Paris, [1857] 2 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36102

76 Martens (G. F. de): Precis da droit des gens moderne de FEurope. Nouvelle Edition de M. Gh. Verge. Paris, 1858 2 18°

77 Metcherski (Elim): Les poetes russes traduits en vers francais. Paris, 1846 2 8°

78 Merimee (Prosper): Colomba suivi de la Mosaïque et autres contes et nouvelles. Nouvel. Edit. Paris, 1857 1 18°

79 * * *:Chronique du regne de Charles IX suivie de la Double meprise et de la Gazule. Paris, 1856 1 18°

80 Maistre (Comte Xavier de): CEuvres cornpletes. Paris, 1858 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36129

L i t e r a N

80 V. 5

IX

IX

1 Naeuius (Cneius) : Vita et Reliquiae descriptis et Edidit. Er. Klussmann **. [uno Voi. cum Gorssen, Ennius, Liv. And.] Ienae, 1843
Sigiliul A.O. - B.A.R. II345427

2 * * *: de bello punico [fragmenta] reliquiae> ex recensione Ioannis Vahleni **. [in Voi. Poetarum latinorum Reliquiae] Leipzig, 1854
Sigiliul A, O. B.A.R. II 36672

*: de bello Punico fragmenta. (Vid: Ennius)

VII 4 Neigebauer (Dr. J. F.): Dacien, aus den tjerberresten des Classischen Alterthums mit besonderer Riicksicht auf Siebenbiirgen, Topographisch zusammengestellt, mit einer Karte des Trajanischen Dacien. Kronstadt, 1851 1

V. 5 5 Neukirch (Joan. Henr.) : de fabula Togata Romanorum, accedunt fabularum togatarum reliquiae, scripsit et edidit... [in Voi. Rel. poes. Roman. Scenicae] Lipsiae, 1833
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36210

VIII 6 [Nicetas Choniata : historia ex recensione Im. Bekker] <Corpus scriptorum historiae byzantinae. Editio ementatior et copiosior, consilio B. G. Nieburhrii C. F. instituta, auctoritate Academiae litterarum regiae borussicae continuata^>. Bonnæ, 1835
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36277

VI 7 Niebuhr (B.G.) : Roemische Geschichte. [4-te Ausgabe.] Berlin,; 1833-36-43
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36199

V. 1 8 * * *: Vortraege liber Roemische Geschichte, herausgegeben von M. Isler. Berlin, 1846-8
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36367

VI. 5 9 Nisard (D.) : Histoire de la Litterature francaise **. Paris, 1844-9
Sigiliul A.O. B.A.R. II 36346

10 Nitzsch (G. W.) : Erklaerende Anmerkungen zu Homer's Odyssee. (I—XII Sang.) <vol. I-III>. Hannover, 1826-1840
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36360

11 * * * die [Sagen Poesie] <Sagenpcesie> der Griechen. <Kritisch dargestellt. > Braunschweig, 1852
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36353

X 12 Nod'ier (Charles) : Contes [choisis] <Eauxfortes par Tony Johannot. > Paris,
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36774

VI, 6 a 13 * * * et Ackermann : Vocabulaire de la langue francaise, extrait de la 6-me Edit. du Dict. de FAcademie. Paris, 1849

V. 6 14 Noel (Fr.) : Dictionnaire francais-latin. Paris, 1854
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 11239

60· IX	15	Noel (F.) et de la Place: Lecons latines de Litterature et de Morale ou recueil, en prose et en vers, des plus beaux morceaux des auteurs latins anciens, avec des Preceptes <de genre> et des Modeles <d'exereice par Ciceron, Quintilien...>, 3-me Edit. Paris, 1823 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36189		
V. 1	16	Niebuhr (M.B.G.): Histoire Romaine, traduite de TAllemand sur la 3-me Edition par M.P.A. de Golbery. Paris, 1830-40 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36190		
	17	Neumann (Dr. Karl): Die Hellenen im Skythenlande, ein Beitrag zur alten Geographie, Ethnographie und Handelgeschichte. 2 Carten. Berlin, 1835 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36322		
VI 5	18	Nisard (D.): fitudes sur la Renaissance. [Erasme, Thomas Morus, Melancthon]. Paris, 1855	16°	
VII	19	Neugebauer (J. F.): Beschreibung der Moldau und Wallachei. Berlin, 1854		
VI 5	20	Nisard (Ch.): Le triumvirat litteraire au XVI-siecle. [Juste Lipse, Joseph Scaliger, Isaac Casaubon] Paris, [1852] Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36276		

L i t e r a

6i· V. 5	1	Olivetus (Joseph.): Delectus commentationum in M. Tullii Ciceronis opera omnia ad edit. J. A. Ernesti accomodata. Londini, 1819	8 gr	
VIII	2	Oratores Attici et quos sic vocant sophistae. Opera et studio. Guil. Steph. Dobson: Voi. I: Antiphon et Andocides. Voi. II: Lysias. Voi. III: Isocrates. Voi. IV: Isaeis, Dinarchis, Lycurgi et Sophistarum quae exstant omnia. Voi. V—IX: Demosthenes. Voi. XII: Aeschines. Voi. XIII—XVI. Interpretationes latinae. Londini, 1828	16	8·
		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36406		

	3	Orient (<Les> Livres sacres de TOrient): Chine, le Chou-King et les livres moraux de Gonfucius. — inde: les lois de Manou et notice sur les Vedas. — Arabie: le Koran de Mahomet; traduits ou revus et publies par G. Pauthier **. Paris, 1842		1
		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 46383		
	X	4 d'Orleans (Charles): Poesies publiees par J. M. Guichard. Paris, 1842		1 1
		Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36136		
	V. 2	5 Ortolan: Histoire de la legislation romaine depuis son origine jusqu'à la legislation moderne **. 3-me Edit. Paris, 1846		1
		Sigiliul A.O. — B.A.R. II 36237		
	V. 2	6 * * *: Explication historique des Institutes de Justinien ,precedee d'une generalisation du Droit Romain. 5-me Edit. Paris, 1846		2
	VIII	7 Orphica, Procli hymni, Musaei carmen de Hero et Leandro Callimachi Hymni et Epigrammata. [in Voi. I Gol. poet. gr. Ed. Ster.] Lipsiae, 1829		1
		Sigiliul A.O. - B.A.R. I 44911		
	si· V. 5	8 Osann (Frieder.): Analecta critica poesis Romanorum scaenicae reliquias illustrantia **. [in Voi. Reliq. poesis Rom. Scenicae] Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36209		1
	XII 2	9 Ossian: The poems, translated by J. Macpherson, Esq. with dissertations on the aera and poems of Ossian ad Dr. Blair's criticai dissertation. Leipzig, 1847		1
	VI 3	10 Oudot: Premiers essais de Philosophie du Droit et d'Enseignement methodique des lois francaises (<suivi de lettres adressees à M. Giraud.>. Paris, 1846		1
		11 Ouwaroff (Alexis): Etudes de Philologie et de critique. St. Petersburg, 1843		1
	à Paris	12 * * *: Recherches sur les Antiquites de la Russie meridionale et des cotes de la mer Noire. Avec un Atlas grand in folio. Paris, 1855		2
		13 Overbeck (Dr. Joh.): Gallerie heroischer Bildwerke der Alten Kunst. 1-r Band. Thebischer und Troischer [Helden Kreis] <Heldenkreis>. Mit einem Atlas von 33 lithog. Tafeln in folio. Braunschweig, 1853		1
		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36359 V		

IX

14 Ovidius (Publ. Naso): Opera omnia ex recensione Heinsio-Burmanniana ac recentiorum notis quibus suas adJid. Joh. Aug. Amar et Lemaire^{ss}.
 Sigiliul A.O.-B.A.R. II 30323 D Paris<iis>, 1830 io X

15 * *: Opera recogn<ovit> et argumentis distinxit J. A. Amar^{ss}.
 Paris <iis>, [1S32] <1822> 5 32°

Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36061

Pascal (Blaise): (Euvres morales. (Voy. Moralistes francais).
 7 * * * Pensees, publiees [d'apres le] <dans leur> texte authentique avec un commentaire [et <suivi d'> une fitude] litteraire par E. Havet. Paris, 1852
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35359

XI

16 Ozanam : Un pelerinage [dans le] <au> pays du Gid. Paris, 1853

8 * * * Les provinciales ou les Lettres ecrites par Louis de Montalte à un provincial de ses amis et aux R.R.P.P. Jesuites sur le sujet de la Morale et de la Politique de ces Peres [publiees par Lefevre]. Paris, 1853
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35309

VIII

17 Orelli (Io. Gonn.) : Opuscula graecorum veterum sententiosae <et moralia. Collegit, disposuit, emendavit et illustravit> sive Demophili, Democratis, Secundi et Sexti Pythagorei sententiae morales Graece et Latine. Lipsiae, 1819 <-1821>

Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36218

9 Pasquier (Estienne): (Euvres choisies [publiees, annotees et precedees d'une notice bibliographique] par L. Feugere. Paris, 1849
 Sigiliul A.O. ^- B.A.R. 130669 D

V. 3

18 Overbeck (Dr. J.) ; Pompeji, in seinen Gebäud'e, Alterthimern und Kunstwerken für Kunst- und Alterthumsfreunde dargestellt. Leipzig, 1856

19 Ouwaroff (Alexis) : Recherches sur les Antiquites de la Russie meridionale et des cotes de la mer Noire. Atlas 1 gr. fol. ans, 1855 i

10 Patin : fitudes sur les tragiques grecs ou Examen critique d'Eschyle, de Sophocle et d'Euripide, prexede d'une histoire generale de la Tragedie grecque^{ss}. Paris, 1841
 Sigiliul A.O. - B.A.P. II 35250

VIII

11 Pausanias : Graeciae descriptio <accurata> cum latina Romuli Amascei interpretatione, accesser.<unt> Gul. Xylandri et Fr. Sylburgii adnotat.<iones> et novae notae Ioach. Kuhnii. Lipsiae, 1696 1
 Sigiliul A.O. - B.A.R. III 34716

L i t e r a P

3 X

1 Palissy (Bernard) : (Euvres completes [avec notes et notices historiques] par Paul Antoine Gap. Paris, 1844 1 IS
 Sigiliul A.O. - B.A.R. L34381

Pape <(Dr. W)> : Handwoerterbuch der Griechischen Sprache; I Theil : Griechisch-Deutsches [Woerterbuch] < Handworterbuch> Braunschweig, 1849 2
 Sigiliul A.O. — B.A.R. II 34973

3 * * * : Woerterbuch der Griechischen Eigeni ahmer.

63 IX

12 Pedro Albinovanus : Drei dem Pedro <Albinovanus> zugeschriebene Elegieen nebst einem Fragmente dieses Dichters. Lateinischer Text mit Deutsche Uebersetz.<ung und Anmerkungen> von J. H. F. Meineke^{ss}. [in Voi. : Fragm. litt. latina]. Guedlimburg, 1819 1
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32079

VII

1 Papiu Ilarianu : Istoria Românilor din Dacia Superiora. a 2-a Ed. Braunschweig, 1849 1

5 Parmenides : fragmenta. (Vid : Empedocles et Aristoteles). Viena, 1852 2

XI. 1

13 Pellico (Silvio) : Francesca di Rimini, tragedie avec trad. Franc, par Vannoni ; notice historique sur Francesca et Paolo. Poitiers, 1846

à Paris X

14 Pelauze et Fremy : Abrege de Chimie. Paris, 1849

VIII	34	* : quae exstant opera, accedunt Platonis quae feruntur scripta ad opt. <imorum> libr.<orum> fidem recens.<uit> in linguam latinam convert.<it> adnotat. <ionibus> explanavit, indicesque rerum ac verborum accuratissimos adjecit Frid. Ast.<ius.> ⁹³ . Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35190	Lipsiae.	1819	11	8°		
VIII	35	[Ex Operibus omnibus] recens. et comment. instrux. G. Stallbaum ⁹⁴ . Voi. I: Sect. I Apologia Socratis et Crito. (Edit. 3-a 1846). - Sect. II Pbaedo (Ed. II 1833). - Sect. III. Symposium. Ed. II 1836. Voi. II: Sect. T Gorgias. Ed. II 1840. - Sect. II Protagoras. Ed. II 1840. Voi. IV: Sect. I Phaedrus 1832. - Sect. II. Menexenus, Lysis, Hippias [uterque] Io. 1833. Sigiliul"; A.O. - B.A.R. II 35500-35506	[Lipsiae] <Gothae et Erforuaiae>, <1832-1840>		7	8°		
VIII	36	* * : (Euvres, traduites par Victor Cousin ⁹⁵ . Sigiliul A.O. - B.A.R. II 19855	Paris, 1822-40		13	8°		
VIII	37	* * * Werke, [iibersetzt] von F. Schleiermacher ⁹⁶ . Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35697	Berlin, 1804 <-1807>		5	8°		
IX	38	Plautus (M. Accius): Gomoediae <cum selectis variorum notis et novis commentariis curante J. Naude>, [edidit et adnotavit Naudet] ⁹⁷ . Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35002	Paris <iis> 1830					
IX	39	Gomoediae. (Vid. Poetae scenici latini).						
IX	40	* * * Théâtre, [nouvelle traduction] <traduction nouvelle> accompagnee de notes par J. Naudet. 2-d Edit. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34568	Paris, 1845		4	18°		
IX	41	Plinius (Caius Secundus): Historiae naturalis libri XXXVII cum indicibus rerum. <locupletissimis> ad opt.<imorum> libr.<orum> fidem emendatissime. Ed. curante G. H. Weisii.	Lipsiae,	1841	1	8gr		
65 ^a IX	42	Plinius (Caecilius Secundus): Epistolarum libri [X] <IX>: Epist.<olarum> ad Trajanum liber, Panegyricus, recognovit H. Keil. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35946	Lipsiae,	1853	1	18°		
VIII	43	Plutarchus: Vitae, curavit God. Henr. Schaeffer ⁹⁸ . Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34408						Lipsiae <—Londini>, 1826<—1830>
VIII	44	* * * Les vies des hommes illustres, traduites du grec par Amyot, avec les notes de Brotier, Dacier et Vauvilliers. Sigiliul A.O. - B.A.R. 1371	Paris,					1811<-1842>
XII. 2	45	Poe (Edgard): Tales Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35727	London,					1845
VIII	46	Poetae [gnomici graeci] <graeci gnomici>. [Theognis, Solon, Phocylides etc] [Voi. IV. Gol. poet. gr. Ed. Ster.] Sigiliul A.O. - B.A.R. I 44915	Lipsiae,					1829
VIII	47	Poetae Lyrici graeci, recensuit Theod. Bergk. Edit. altera auct.<ior> et emend.<atior>. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34971	Lipsiae <Londini>,					1853
VIII	48	Poetae minores graeci: praecipua lectionis varietate et indici.<bus> locupletissimis instruxit Th. Gaisford. Edit. nova Reizii annotat.<ionibus> in Hesiodum, plur.<ium> poetar.<um> fragmentis allisque accessionibus aucta ⁹⁹ . Voi. I: Hesiodi carmina. — Voi. II: Scholia [in]<ad> Hesiodum. Voi. III: Theognidis, [Solonis, Archilochi], <Archilochi, Solonis> Simonidis, Tyrtaei et aliorum fragmenta. Voi. IV: Theocriti Bionis et Moschi carmina Bucolica, Voi. V: Scholia [ini <ad> Theocritum. Sigiliul A.O.-B.A.R. II 36287	Lipsiae, 1823-24					
IX	49	Poetae latini Minores, curavit Joa. Gh. Wernsdorf. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35699.	Altenburgi et Helmstadtii,					1780-94
IX	50	Poetae scenici latinorum. recensuit Fr. H. Bothe ¹⁰⁰ : Voi. I et II: Plautus. - Voi. III: Seneca. - Voi. IV: Terentius. — Voi. V: Fragmenta tragicorum et comicorum. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35387	Lipsiae,					1834
X	51	Poetes francais (Petits) depuis Malherbe jusqu'à nos jours avec des notices biographiques et litteraires sur chacun d'eux par M. Prosper Poitevin.	Paris,					1838

*5	XI. 1	52	Poeti italiani contimporanei maggiori e minori seguiti da un Saggio di Rime di Poetesse Italiane antiche e moderne.	Parigi,	1847	1	8°	66	Pline le Jeune (G. Gaecilius Secundus): CEuvres, texte latin, traduit par Mr. de Sacy.	Paris,	1829	<-1830>	
	VIII	53	Polybius: Historiarum quae supersunt. Ed. Stereot.	Lipsiae,	1836	3	32°		Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35945				
	X	54	Ponsard (F.): Théâtre complet.	Paris,	1852	1	18°	67	Prevost (l'abbé): Histoire de Manon Lescaut et du chevalier Desgrieux. <Nouvelle édition precedee d'une notice sur la vie et les ouvrages de Prevost par M. Sainte-Beuve, suivi d'une appréciation de Manon Lescaut par M. Gustave Planche.>	Paris.	1857		
	XII. 2	55	Pope (Alexander): [Poetical] Works. <Notes by D. Warburton> Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34563	London,		1	18°		Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34378				
	VII	56	Poyenar <(P.)x F.> Aaron et <G.> Hill: Vocabulaire francais Valaque.	[Bucarest] <Boucourest>, 1840 <-1841>		2	8°						
		57	Preller (L.): Griechische Mythologie.	Leipzig,	1854	2	8°						
	IX	58	Priapeia sive *iversorum poetarum veterum in Priapum lusus, recens. adnotavitque Jos. Scaliger, F. Lindenbruch et P. Burmann. Edidit. Dr. J. A. Wernicke ¹⁸² , Pars I. [in Voi. Fragm. litter. latina] Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32080	Thoruni,	1853	1	8°	XIII. 1	69	Pouchkine (Alexandre): Le faux Pierre III trad. par le P-ce Aug. Galitzin. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 39955	Paris,	1858	
	IX	59	Propertius (Sext. Aurelius): Elegiarum libri IV, recensuit, quaestionum Propertian[um] <arum> libri tribus et commentariis illustravit Guil. Ad. B. Hertzberg ¹⁸³ . Sigiliul A.O. - B.A.R. II, 34999	Halis,	1843 <-1845>	2			70	[Peintres de l'antiquité; CEuvres choisies] <CEuvres choisies des peintres de l'Antiquité> [gravees au trait et] precedees d'une notice <historique> sur la peinture antique. Sigiliul A.O. - B.A.R. III 34709	Paris,	1846	
	IX	60	* * * Elegia. (Vid.: Gatullus).					VI. 3	71	Pufendorf (le Baron de): Le droit de la Nature et des Gens, trad. du latin par Jean Barbeyrac. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34660	[Paris] <Basle>,	1830	
	VIII	61	Ptolemaeus (Glaudios): Geographia, edit. stereot. curavit G. F. Aug. Nobbe ¹⁸⁴ . Sigiliul A.O. - B.A.R. I 14827	Lipsiae,	1843	3	32°	V. 4	72	Preller (L.): Romische Mythologie.	Berlin,	1858	
	V. 6	62	Priscianus: Institutionum Grammaticorum libri XVIII ex recensione Martini Hertzii Voi. I Fascicul. I (ex. Grammatici latini ex recens. Henr. Keilii. Voi. II. Fasc. I).	Lipsiae,	1855	1		XIII. 1	73	IlojiHpHaa 3Be3aa.	London,	1858	
	XIII. 1	63	Pouchkine (A. S.): CEuvres choisies traduites du russe par H. Dupont ¹⁸⁵ . Sigiliul A. O. - B.A.R. II 35187	Petersbourg,	1847	2		67	V. 3	Quaranta (B.): Intorno ad un'osca iscrizione, incisa nel cippo disotterrato a Pompei nell'Agosto MDCCLI. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34833	Napoli,	1851	
*66		64	Poqueville (F.G.H.L.): Voyage de la Grece. 2-me Edition.	Paris,	1826	6			VI. 6 a	Quicherat (L.): Traite de versification française. 2-de Edit. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34181	Paris,	1850	
	XI	65	Pellico (Silvio): Mes prisons et des Devoirs. <Avec les notes de Maroncelli, la vie de Silvio Pellico par le meme, et une notice par M. Saint-Marc Girardin.> traduits par P. L. Lezaud [avec notes et notice.] Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34389	Paris,	1856	1			V. 6	* * * traite de versification latine à l'usage des classes superieures des Lettres. 14-me Edit. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34387	Paris,	1852	
									V. 6	* * * Thesaurus poeticus linguae latinae. Sigiliul A. O. - B.A.R. II 34893	Paris,	1850	

Litera Q

V. 6	5	* * * et <A. > Daveluy : Dictionnaire latin-français [avec un vocabulaire des noms propres de la langue latine.] Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36659	Paris,]1853]<1854>	1		X	3	Rapin : (Euvres qui contiennent les comparaisons des Grands hommes de l'Antiquité. Dernière Edition augmentée du Poème des Jardins. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34565	Paris,	1725	
	6	Quinet (Edgard) : Le génie des Religions. 2-e Edit. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34374	Paris,	1851	1		VI. 5	4	Rathery (E.J.B.) : Influence de l'Italie sur les lettres françaises depuis le XIII jusqu'au [XVII siècle] <regne de Louis XIV.>. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34245	Paris,	1853
VIII	7	Quintus Smyrnaeus, Triphiodorus, Io. Tzetzes et Coluthus, Carmina de Rebus Trojanis. [Voi. XII Collec. poet. grae. Edit. Ster.] Sigiliul A.O. - B.A.R. I 44913	Lipsiae,	1829	1	32*	VI. 6 a	5	Raynouard : Grammaire comparée des Langues de l'Europe latine.	Paris,	1821
IX	8	Quintilianus (M. F.) : de Institutione oratoria libri duodecim Edid. Aug. Got. Gernhard. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35411	Londini,	1830	2		X	6	Recoeil de Chants historiques français depuis le XII jusqu'au XVIII siècle, avec notice et introduction par Leroux de Lincy.	Paris,	1841-42
IX	9	* * * : Institution oratoire, [avec la] traduction nouvelle de M. C. V. Ouizille.	Paris,	1829			X	7	Regnard (J.F.) : Theatre suivi de ses Voyages <en Laponie, en Pologne, etc. > et de la Provençale ¹⁰³ . Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34373	Paris,	[1844] <1851>
IX	10	Quintus Curtius (Vid. 49 C. Cornelius Nepos...)						8	Regnier (Mathurin) : CEuvres - completes avec les Commentaires revus et corrigés, précédées de l'histoire de la Satire en France par Viollet le Duc. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34561	Paris,	1853
	10	Quinet (Edgar) : Marnix de S-te Aidegonde. — La Grèce moderne et ses rapports avec l'antiquité. (II—III). * * * : Mes vacances en Espagne. — [De 1] histoire de la poésie. — Epopées françaises <inedites> du XII Siècle. (v. IX). * * * : Christianisme et Revolution française. — Vie de Jesus Christ. — Philosop. de l'hist. de France. (v.V).	Paris,	1857	18*		X	9	Renouvier (Gh.) : Manuel de Philosophie ancienne ¹⁰⁷ . Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34406	Paris,	1844
67.	11	* * * : Les Jesuites. L'Ultramontanisme.— Introduction à la Philosophie de l'histoire. Herder. (Voi. II).	idem,		15*		X	10	Reynaud (Jean) : Zoroastre, article inséré dans la 38-me livraison de l'Encyclopedie nouvelle.	Paris,*	
VI. 1,2, 11 4, 5		* * * : (Euvres completes. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 18936 D.	Paris,	1857	1	18°	VIII	11	Rhetores graeci ex recognitione Leon. Spengel : Voi. I : Aristoteles, Anaximenes, Longinus, Axinus, Minucianus, Rufus, Anonymi. Voi. II : Hermogenes, Aphthonius, Theon, Aristides. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 10142 D	Lipsiae,	1853— [4]<6>
			Paris,	1857	9	18°					

L i t e r a R

68. X	1	Rabelais : (Euvres. Nouvelle Edition augmentée [et annotée] par L. Jacob. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34384	Paris,	1852	1	18°		12	Riaux (Francis) : Essai sur Parménide d'Élée, [suivi des fragments, texte et traduction.] ¹⁰⁸ . Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35267	Paris,	1840
	2	Racine (Jean) : (Euvres completes avec les notes de tous les Commentateurs. 5-me Edition publiée par <L.> Aime-Martin. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34988	Paris,	1844			v IX	13	Ribbeck (Otto) : Tragicorum latinorum reliquiae, [edid. . .] <recensuit. . . > ¹⁰⁹ : Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34948	Lipsiae,	1852

IX	14	* * * Comitorum latinorum praeter Plautum et Terentium reliquiae, recensuit ... Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32022	Lipsiae	1855		VI	24	Roquefort [Flemicourt] <Flamericourt (B. de)> : de l'Etat de la Poesie francoise dans les XII et XIII siecles. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35453	Paris,	1815	1	
V. 3	15	Ritschel (Fr.): Inscriptio quae [feruntur] <fertur> columnae rostratae Duellianae <ad fidem marmoris Gapitolini exemplo lithographo exprimendam curavit... > accedit commentarii pars prima. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34804	Berolini,	1852		69	25	Ross (Ludwig) : Alte loxrische Inschrift von Chalcion oder Oeantheio Ross (Ludwig) : mit den [Anmerkungen] <Bemerkungen> von L. N. Oekonomides. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35201	Leipzig,	1854	1	
	16	Ritter (Heinrich) : Geschichte der Alten Philosophie. 2-te Auflage.	Hamburg,	1836-9	4	8°	V 5	26	Roth (Karl Ludwig): Zur Theorie und innern Geschichte der Roemischen Satire, [in Voi. : de Satira Romana]. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 109499	Stuttgart	1848	1
	17	Rivarol: CEuvres, [precedees d'Jetudes sur sa vie et [ses ceuvres] <son esprit>, par S-te Beuve, Arsene Houssaye et Armând Melitourne. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34391	Paris,	1853		18*	II	27	Rotteck (Karl von): Allgemeine Geschichte vom Anfang der historisch<en> Kenntniss bis auf unsere Zeiten. Besorgt und ergaentzt <bis auf unsere Tage> von D. Fr. Steger. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35909	Braunschweig,	1851	4
X	18	Robert (A.C.M.) : Fables inedites des XII, XIII, XIV-e siecles et fables de [Lafontaine] <La F ^o ontaine>, rapprochees et precedees d'une notice sur les fabulistes.' Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36259	Paris,	1825			X	28	Rousseau (J.B.) : CEuvres poetiques. (Voy. : Boileau).			
								29	Rousseau (J.J.) : CEuvres completes avec des eclaircissements et des notes historiques par P. R. Anguis ¹⁰⁹ . parafa A.O. - B.A.R. II 35430-35439	Paris,	1827	26
X	19	La Rochefoucauld : Reflexions, sentences et maximes morales. Nouvelle edition publiee par G. Duplessis avec une preface par S-te Beuve.	Paris,	1853		12	à Paris	30	Roux aine : Herculanum et Pompei; recueil general des peintures, bronzes, mosaïques etc. decouverts jusqu'à ce jour et reproduit d apres le Antichità di Erculano, il Museo Borbonico et tous les ouvrages analogues, augmente de sujets inedits graves au trãit sur cuivre par H. Roux aine et accompagne d'un texte explicatif par M. L. Barre.			
X	20	* * : Reflexions etc. [Voy. : Moralistes francaisj.					V 3					
XI 2	21	Romanceros y Caucioneros <espafioles> (Tesoro de los...) historicos caballescicos moriscos y otros, recogidos y ordenados por D. Eug. de Ochoa. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35182	Paris,	1838			V. 1	31	Rucca (Giacono) : Capua vetere o sia descrizione di tutti i monument! di Capua antica e particolarmente del suo nobilissimo anfiteatro .. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35386	Paris,	1840	
XI 2	22	[le Romancero Espagnol traduit en francais avec une introduction et des notes par Damas-Hinard.] <Romancero general ou recueil des chanls populaires de FEspagne. Romanccs historiques, chevaleresques et moresques. Traduction complete avec une introduction et des noies par Damas Hinard.>. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34396	Paris,	1844		18°	...r VI 5	32	R(uhle) von L(iilienstein) : Zur Geschichte der Pelasger und Etrusker so wie der Griechischen und Altitalischen Voelkstaemme uberhaupt.	Berlin,	1831	
X	23	Ronsart (Pierre): CEuvres choisies [avec notice et notes] par P. L. Jacob. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34385	Paris,	[1840] <1841>	1	18°		33	Racine (J.) : fitudes [inedites sur la litterature, la morale et Thistoire] <litteraires et morales> publiees par le M-rquis de Larocheoucauld Liancourt. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35428	Paris,	1857	1

Litera S

VI 6 c	34	Reiff (Ch. Ph.) : Grammaire francaise-russe, 2-de Edition.	[Leipzig] <Carlsruhe>, 1853	1	8°			
		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35219				71.	Sadler (Percy): Nouveau dictionnaire portatif anglais-francais et franfais-anglais. 2-de Edit.	Paris, 1854 1 1
VII	35	(Rosetti G. A.) : Omul Muntelui, roman original de Doamna L.	Bucur. 1858	1			* * * et Vergani: Grammaire anglaise simpliffee et reduite en 21 lecons.	Paris, 1847 1
VI. 4	36	Remusat (Charles de) : Bacon. Sa vie, son temps, sa philosophie et son influence jusqu'à nos jours.	Paris, 1857 <-1858>	1			Sagansan (L.): Carte des postes de l'Empire francais indiquant les voies de communication.	Paris, 1854 1 f
VI. 3	37	La cour de Russie il y a cent ans (1725—1783) extrait des depeches des Ambassadeurs anglais et francais.	Berlin <—Londres>, 1858	1			Saint-Marc Girardin : Cours de Litterature dramatique <ou de l'usage des passions dans le drame>, 4-me Edit.	Paris, 1853
		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34996					Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35927	<1852>-55 3
II. 3	38	Renan (Ernest) : De l'origine du langage. 2-de Edit.	Paris, 1858	1	S		* * * : Essais de Litterature et de Morale.	Paris, 1845 2
VIII	39	Romans Grecs traduits en francais par Ch. Zevort.	Paris, 1856	2	IS		* * * et Philarete Chasles : Tableau de la Litterature francaise au XVI-e siecle.	Paris, 1829 1
		Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34369					Sigiliul A.O. — B.A.R. II 35472	
V. 5	40	Rigault (Hippolyte) : Histoire de la querelle des anciens et des modernes.					Sainte-Croix (le Baron de): Rechefches historiques et critiques sur les Mysteres du Paganisme. 2 Edit.	Paris, 1817 2
		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35416						
VI. 1.6	41	Romey (Charles) et Alfred Jacobs : La Russie ancienne et moderne d'apres les Ghroniques nationales et les meilleurs historiens.	Paris, 1856	1	8		Sainte-Beuve <(Ch. A.)> : Tableau historique et critique de la Poesie francaise et du Theatre francais au XVI s. Edit. revue et [corr.] <tres augmentee>.	Paris, 1843 1
		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34661					Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35871	
VI. 6 c	42	Reiff (Gh. Ph.) : Nouveau dictionnaire de poche des langues russe, francaise, allemande et anglaise : 1-re Pârtie : Russe-francais etc. — 2-me Pârtie : Francais-russe etc.	Paris, 1855	1	8°		> * * * : Portraits litteraires.	Paris, 1852 2
		Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35787						
	43	Rollin: Histoire ancienne, accompagnee d'observations et [d'] eclaircissements 'historiques' par M-r Letronne. 2-de Edition.	Carlsruhe, 1843	2	IS		10 Sainte-Preuve: Notices les plus essentielles sur la Chimie, la Physique et les Machines.	Paris, 1848 1
		Sigiliul A.O. - B.A.R. I 25216 D					11 Sallustius Crispus: [Opera, recensuit et adnotavit Fr. Dor. Gerlach] <Catilina Iugurtha historiarum reliquiae Incertorum auctorum epistolae ad Caesarem invectivae declaratio in Gatilinam. Edidit Fr. Dos. Gerlach,^ accedunt historicorum veterum Romanorum reliquiae a Car. Lud. Roth. collectae et dispositae	Basiliae <Parisiis-Bruxellis>, 1852
	44	Reise der Russisch-Kaiserlichen Ausserordentlichen Gesandtschaft an die Othomanische Pforte in Jahr 1793.	St. Petersburg, 1803	3	4°			
		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34829						
	45^R6sselt (Fr.) : Lehrbuch der griechischen und Romischen Mythologie fur Tochter-schulen. 4-te Auflage.	Leipzig, 1853	1	8°			12 Sanchez <(D.T.A.)> <Coleccion de> Poesias castellanias anteriores al siglo XV, con <run> suplemento.	Paris, 1842
	46	Rabelais ((Euvres de) Edites par M-rs Burgaud des Marets et Rathery.	Paris, 1858	2	18°		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35188	

- 13 Sanchez (Giuseppe): La Compania sotteranea e brevi notizie degli edificii scavati entro Roccia nelle due Sicilie¹¹², Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35226 Napoli, 1833 2
- 14 Scaiiger (Joseph) : OXou.7rido**cov dcvaypa^.
Prolegomena praemisit, notas turn Mauricii Dittrichii turn suas subjecit, denique indices addidit Evald Scheibel.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34728 Berolini, 1852 i
- 15 Schafarik (P. Jos.): Slawische Alterthiimer. Deutsch von Mosig von Aehrenfeld, herausgegeben von H. Wuttke.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35176 Leipzig, 1843 <-1844> 2
- 16 Schiller (Fr. von): Saemmtliche Werke.
[Paris]<Stuttgart—Tubingen>[1847] <1840>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34765 1 8gr
- 17 Schlegel (A.W.) : Vorlesungen liber dramatische Kunst und Litteratur. 2-te A.
- 18 * * * : CEuvres ecrites en francais rjubliees par Ed. Boecking. 3-me Volume.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 43619 Leipzig 1846 2 18°
- 19 Schlegel (Friedrich): Geschichte der alten und neuen Litteratur.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35769 Leipzig 1846 1 18°
- 20 Schmitz (Leonh.): A history of Greece, from the earliest times to the destruction of Corinth, mainly based upon that of Connop Thir<l>wall. Third Edition.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35708 Berlin, 1841 1 18°
- 21 * * * A history of Rome from the earliest times to the death of Commodus. A.D. 192. 4-th Edit.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35709 London, 1852 i
- 22 Schneider (Gottl. Cari. Wilh.): Das Attische Theaterwesen, zum besseren Verstehen der griechischen Dramatiker nach den . Quellen dargestellt.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35800 London, 1853 1
- 23 Schneider (Konr. Leop.): Eiementarlehre der Lateinischen Sprache. 1-r Band. Eiementarlehre. II Band Formenlehre.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35771 Weimar, 1835 1 a
- 24 Schneidewinn: Delectus poetarum elegiacorum (Pars 1-a), Jambicorum et MeUcorum (Pars 2-a) graecorum edidit...
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35450 Gottingae, <1838->1839
- 25 Schober (G. Ern.) : Uber die Atellanische<n> Schauspiele der Roemer [in Voi. Rel. poesis Rom. scenice].
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36212 Leipzig, 1825
- 26 Schoemann (Georg. Fr.) : de Cornitiis Atheniensium libri tres.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35402 Gryphiswaldiae 1819
- 27 Schott (A.u.A.) : Walachische Maerchen. <Mit einer einleitung liber das volk der Walachen und einem anhang zur erklärung der mårchen.>.
Stuttgar[d]<t> <Tubingen, 1845
- 28 Schulze (Ernst) : Caecilia. Wien, 1827
- 29 Scriptores Alexandri Magni historiarum aetate suppres. Vitas emendavit, librorum fragmenta collegit, disposuit, commentariis et prolegomenis illustravit Dr. Robert Geier.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35238 Lipsiae, 1844
- 30 Scriptores historiae Romanae latini Veteres qui exstant omnes, notis variis illustrati a C. H. de Rlettenberg et Wildeck. Cum figuris Aeneis, Voi. I: T. Livii. Voi. II: Messala Gorvinus, Florus, Velleius Pater. — S. Aurelius Victor, S. Rufus, Eutropius, Paulus Diaconus, Aurel. Gassiodorus, Jordanes, Historiae Augustae Script. VI, Amm. Marcellinus, Justinus, Salustius. Voi. III: Suetonius, Tacitus, Jul. Gaesar, Pomp. Laeti hist. Rom. compendium. Io. Bapt. Egnatii de rom. principibus libri III, Andr. Alciatus, Pub. Victor, Anonymus de origine urbis Romae.
Heidelberg, 1743 <-1748>
- 31 Scriptores rei rusticae veter[i]<um> latinorum ex libr.<orum> Script.<orum> atque editor<um> fide correxit, commentariis illustravit Joh. Got. Schneider : I. M. P. Gato et M. T. Varro. - II. Golumella. - III Palladius. - IV Vegotii.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35410 Lipsiae, 1794

- 32 *Scriptores rei rusticae : les Agronomes latins : Caton, Varron, Columella, Palladius, texte avec traductions francaises.* Paris, 1850 1
- 33 *Scudo: Critique et litterature musicales.* Paris, 1852 1
- 34 *Seneca (L. Annaeus) : Opera quae supersunt recognovit et rerum indicem locupletis<simum> adiecit Fr. Haase¹¹³. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35931* Lipsiae, 1852
<-1853> 3 18°
- 35 ** * *. Tragoediae. (Vid. Poetae scenici latini)*
- 36 ** * * : Tragedies publiees, traduites et annotees par J. B. Levee. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35401* Paris, 1822 3
- 37 *Sestini (Domenico): Viaggio curioso — scienzifico — antiquaria per la Valachia, Transilvania, Ungheria fino a Viena. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35766* Firenze, 1815 1 18° à Paris
- 38 *Sevigne (Madame de): Lettres choisies, precedees de son eloge par M-me A. Tastu. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35783* Paris, 1852 1 18°
- 39 *Shakspeare (Williani): Complete Works [with notes by various commentators and introductory notices to each peace and followed by a history of opinions on the writings of Shakspeare.] Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35247* Paris, 1843-44 9
- 40 ** * * : dramatische Werke ubersetzt von A. Wilh. Sehlegel und Lud. Tieck. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34609 D (la voi. 9)* Berlin, 1851 <1850> 12 32°
- 41 ** * * : (Euvres completes, traduction nouvelle de Benjamin Laroche.* Paris, 1852 6 18°
- 42 *Silius Italicus (C.): Punicorum libri XVII varietate lectionis et perpetua annotatione illustr.<ati> G. A. Ruperti, praefatus est Chr. G. Heyne. Index rerum ac verborum uberrimas. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35400* Goettingae, <1795 —> 2
1798
- 43 *Silvestre de Sacy : Memoires sur diverses AntiquiUs de la Perse.* Paris, 1793 1
- 44 *Simon (Jules), Jacques (Amedee) et Saisset (Emile) : Manuel de Philosophie. Introduction et Psychologie par Am. Jacques. Logique, histoire de la Philosophie et Appendice par J. Simon. Morale et Theodicee par Em. Saisset. — 2-de Edition.* Paris, 1851 1
- 45 *Smith (William): <A> History of Greece from the earliest times to the Roman Conquest with supplementary Chapters on the history of Literature and Art. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35762* London, 1854 1 18°
- 46 ** * * : A School Dictionary of Greek and Roman Antiquities. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35763* London, 1845 1 18°
- 47 ** * * : A new Classical Diction[n]ary of Biography Mythology and Geography. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35193* London, [1855]
<1853> 1 8°
- 48 *Sonnet: Aigebre Elementaire.* Paris, 1848 .1 8°
- 49 ** * * Geometrie theorique et pratique, avec un cahier de Planches.* Paris, 1848 2 8°
- 50 *Sophocles : Tragoediae, recensuit et brevibus notis instruxit G.G.A. ErfurdL Editio nova cum adnotationibus God. Hermannii¹¹⁴. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36853* Lipsiae, 1822-33 7 18*
- 51 ** * * : Tragedies with notes criticaï and explanatory by T. Mitchell. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 350Q3* Oxford, 1844 2 8°
- 52 ** * * : Tragoediae et fragmenta, graece et latine cum indicibus curavit Benloew. [uno volum cum Aeschylus edid. Ahrens],* Paris, 1845 - 1 8 gr
- 53 ** * * : Tragoediae <ad optimorum librorum fidem accurate recensuit G. H. Weise. Nova editio stereotypa adiectis G. H. Schaeferi et editoris notis. > curante G. A. Weise. [Voi. VII Collect. poet. graec Edit. Ster.]. ; Sigiliul A.O. - B.A.R. I 47443* Lipsiae, 1841 1 32°
- 54 ** * * : Tragedies, traduites par <M. > Artaud. [4-me] <3-me> Edition. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 47156* Paris, [1848]<1842> 1 18*
- 55 ** * * : Werke, metrisch ubersetzt mit Einleitung und Anmerkungen von J. A. Hartung. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34596* Leipzig, 1853 1 12°
- 56 *Spruner (Dr. C. de): Atlas «Antiquus. (XXVII Tabulas et alias LXIV tabulae in. margine).* Gothaej 1850 1 in folio

- 57 Stamm (Fr. Lud.) : Vorschule zum Ul[ph]-
<f>ila oder Grammatik der gothi-
sehen Sprache mit Beispiele<n>.
Lesestiicken und Woerterbuche. Paderborn, 1851
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35494
- 58 Stark <(K.B.)> : Archaedlogische Studien
zu einer Revision von Miiller's Hand-
buech der Archaeologie [in einem
Band, mit Muller (K. Ot.).] Wetzler, 1852 1
- 59 Stein (Joh. Jul.) : de Gapuae gentisque
Gampanorum historia antiquissima,
dissertatio historica ¹¹⁵.
Vra'islaviae,
1838 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35365
- 60 Steinthal (H.) : Der Ursprung der Sprache
im Zusammenhange mit den letzten
Fragen alles Wissens. [in denselben
Band als Grimm]. Berlin, 1851 1
- 61 Stieglitz (Heinr.) : de <M.> Pacuvii Dulo-
reste. Lipsiae, 1826 1 18
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35496
- 62 Strabo : Geographica, recognovit Aug. Mei-
neke. Lipsiae,
<1852-> 1853 3 18°
Sigiliul A.O.-B.A.R. I 10171 D
- 63 * * * : Geographica graece cum versione
reficta, accedit, varietas lectionum
excerpta et index reram et nominum
curantibus G. Miillero et Fr. Dubnero. Paris, 1853 1
Paris, 1853 1
- 64 Struve (Cari. Lud.) : Opuscula selecta edid.
Jo. Th. Struve. Lipsiae, 1854 1
- 65 Suckau (W.) : Dictionnaire Glassique Alle-
mand—francais et francais—alte-
rnând. Paris, 1849 1 18°
- 66 Suetonius Tranquillus: Opera, in [usum
scholarum] <scholarum usum> bre-
viore annotatione illustravit D. et
G. G. Baumgarten-Grusius. 74.
Lipsiae, 1820 2
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35770
- 67 Syrius mimus (Publius) et aiii : Sententiae
cum Laberii prologo et fragment<is>
moralibus, [recens., scholia, notes,
variorum illustrav., animadversiones]
eddidit Io. Gonn. Orellius. Lipsiae, 1822 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35405
- Simonde de Sismondi (J, Ch.) : De la litte-
rature du Midi de FEurope. 3-me
Edit. Paris, 1829
- 69 Saint-Simon (Duc de): Memoires complets
et authentiques du... sur le siecle de
Louis XIV et la Regence, precedes
d'une notice sur Fauteur par E. de
La Bedolliere. Paris, 1856 20
Sigiliul A.O.-B.A.R. II 35272
- 70 Şincai din Sinea (George): Chronica Româ-
nilor şi a mai multor ne<a>muri etc.
Tipărită de pe M.S. cumpărat de
către In. Sa. Grig. Alex. Ghica V. V.
al Moldaviei. Iassi, 1853-54 3 in 1 4°
- 71 Suţu (Princul Niculai): Notiţii statistice
asupra Moldaviei, traducere cu adeo-
giri de Teodor Godrescu. Iassi, 1852 1 8°
- 72 Schömann(G. F.) : Griechische Alterthumer.
(1-er Band). Berlin, 1855 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35454
- 73 Stieler's Hand-Atlas, 83 Karten. Gotha, 1857 1 in folio
- 74 Schmidt (J.A.E.): Nouveau dictionnaire
portatif [francais-russe et russe-fran-
cais]. <russe-francais et francais-
russe> Edit. Stereotype. Leipzig, 1 32*
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 5983 D
- 75 Scott (Walter): CEuvres. Traduction Defau-
compret. 20-me Edit. Paris, 1848
<-1851> 25 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35153
- 76 Stael (Madame de) : de FAllemagne. Paris, 1854 18°
* * * : Gorinne ou FItalie. Paris, 1858 18°
* * * : Delphine. Paris, 1856
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35899
- 77 Saint Evremond : CEuvres choisies publiees
par M. Hippeau. Paris, 1852 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 30704 D
- 78 Simon (Jules) : La liberte de consciehee.
2-de Edition. Paris, 1857
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35842
- 79 * * * : Le devoir. 5-me Edit. Paris, 1857 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35843
- 80 Sollohoub (Comte) : Nouvelles choisies trad.
par de Lanloy. Paris, 1854 18°
- 81 Scherer (H.): Histoire du Gommerce de tou-
tes les nations, depuis les temps an-
ciens jusqu'à nos jours traduit de
Fallemand par H. Richelot et Gh.
Vogel <avec des notes par les traduc-
teurs et une preface par Henri Richelot.>
Paris, 1857
Sigiliul şi parafa A.O. - B.A.R. II 439352

- 82 Schuller (Ion. Karl): Kloster Argisch, eine romänische Volkssage. Urtext metrische Übersetzung und Erläuterung. Hermannstadt, 1858 1 8°
- 83 Simon (Jules): La religion naturelle. 4-me Edition. Paris, 1857 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35841
- 84 Swift <(J.)>: Voyages de Guliiver dans des contrees lointaines; illustrations de J. J. Grandville¹¹⁶. Paris, 1856 1 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34954
- 85 Savigny (M.F.C. de): Traite de Droit romain, trad. de Fallemand par M. Ch. Guenoux. Paris, 1855 8 8°
- 86 Sue (Eugene): Les Mysteres de Paris. Paris, 1843 4 8° gr
- 87 Schmitzler (J.H.): L'Empire des Tsars un 7-me des terres du globe au point actuel de la science. Paris, 1856 2 8°
- Stourdza (Alex. de): fitudes religieuses, morales et historiques. <2-eme edition. > Iassi, [1842] <1843> 1 18°
- 89 Stickel (Joh. Gustav): Das Etruskische durch Erklärung von Inschrif [f]ten und Namen als Semitische Sprache erwiesen. Leipzig, 1858 1 8°
Semnat A.O. - B.A.R. II 34896
- 90 Salvandy (N.A. de): Don Alonso ou TEspagne. <7-eme edition. > Paris, 1858 2 18°
- 91
- 4 Taine (H.): Essai sur les fables de [Lafontaine] <La Fontaine>¹¹⁸, <These>. [mame voi. que Lorin] Paris, 1853
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36381
- 5 Taschereau (J.): Histoire de la vie et des ouvrages de Moliere. Paris, 1825
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35395
- 6 Tasso (Torquato): La Gerusalemme liberata ; [premessovi un discorso di Ugo Foscolo e con l'aggiunto di annotazione storiche.] Firenze, 1850
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35776
- 7 * * * : L'Aminta. Parigi, 1745
- 8 Tesoro de Teatro Españoil <desde su origen (ano de 1356) hasta nuestros dies; arreglado y dividido en cuatro partes. > [publiado] por Don Eugenio de Ocboa : Tomo IV : Tirso de Molina, Mira de Mescua, Montalvan, Guevara, Moreto, Rojas, Alarcon, Matos Fragoso. Tomo V; Diamante, La Hoz, Belmonte, Felipe IV, Leiba, Gubillo, Figueroa, Zarate, Gandamo, Solis, Zamora, Ganizares, Jovellanos, Huerta, La Gruz, Cienfuegos, Moratin, Quintana, Martinez de la Rosa, Gorostiza, Breton de los Herreros. Paris, 1838
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35196
- 9 Terentius Afer : Gomoediae sex cum interpretatione Donati et Galphurnii et commentario perpetua edid. A. H. Westerhovius, curavit Godof. Stallbaum. Lipsiae, 1830
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35194
- 10 Terentius Afer : Gomoediae¹¹⁹. [Vid. Poetae scenici latini] <Lipsiae>, <1834>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35387
- 11 * * * : Gomedies traduites par Ferd. Gollet. Paris, 1845
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 47237
- 12 Testamentum (Vetus et novum) graecum cum latina translatione cura et Studio J. N. Jaeger. Paris, 1839-42
- 13 Theatre francais au Moyen age, publie d'apres les Manuscrits de la Bibliotheque du roi par L. J. N. Momerque et Francisque Michel (XI—XIV siecles). Paris, 1832

L i t e r a T

75. Tacitus (G. Cornelius): Opera quae supersunt <ad fidem codicum mediceorum ab Io. Georgio Baitero denuo excussorum ceterorumque optimorum librorum. > recensuit atque interpretatus est Io. Gasp. Orellius. Turici <Londini, Amstelodami> 1848 2 8° gr
Sigiliul A.O.' - B.A.R. II 34825
- * * * : Opera ex recensione et cum supplementis Gab. Brotieri edidit J. A. Amar¹¹⁷. Paris, [1832] <1822> 5 32°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34637
- * * * : (Euvres completes. Traduction nouvelle avec le texte en regard, des variantes et des notes par J. L. Bur-nouf. Avec un Atlas gr. 8° Paris, 1833

- 14 <Theatre françois> (ancien) publie par M. Villet le Duc : collection des ouvrages dramatiques depuis les mysteres jusqu'à Corneille : Voi. I, II, III: Théâtre du Moyen âge d'après des Manuscrits de la Bibl. royale de Londres. Voi. IV: Jodelle, Grévin, Remy Belleau. Voi. V, VI : Larivey (Pierre de)
Paris, 1854-55 6 12°
- 15 Theil: Dictionnaire latin-français redigé d'après les meilleurs travaux allemands et principalement d'après le grand ouvrage de Mr. Freund. <2-de édition >.
Paris, 1852
- 16 Theocritus, Bion et Moschus : graece et latine; accedunt virorum doctorum animadversiones, scholia, indices et <M. > Aemili Porții lexicon doricum. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34970
Londini, 1829
- 17 * * * : Idyllia, recens. C. H. Weise. [in Voi. V Coli. poet. gr. Ed. St.] Sigiliul A.O. - B.A.R. I 44910
Lipsiae, 1843 32°
- 18 * * * : Poemata. (Vid: Poetae minores graeci) <vol. 5. > Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36287
<Lipsiae> <1823>
- 19 Theophrastus : Characteres. — Epicteti manuale. — Cebetis Thebani Tabula.
Lipsiae, 1844 32°
- 20 Theroulde : La Chanson de Roland, poeme. Texte critique accompagne d'une traduction, d'une introduction et de notes par F. Genin.
Paris, 1850 1 8°
- 21 Thierry (Augustin) : CEuvres completes ^{12°}. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35810-35814
Paris, 1846-53 10 18°
- 22 Thir<l>wall (Connop): Histoire des origines de [l'ancienne Grece] <la Grece ancienne> trad. de l'anglais par Ad. Joanne. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35162
Paris, 1852
- 23 Thucydides : Historia belli Peloponnesiaci cum nova translatione latina. T. Haasis, accedunt Marcellini vita, scholia graeca <emendatius expressa, et indices nominum et rerum. > [indices]. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34824
Paris [1845] <1842> 1
- 24 Tibullus (Albus) : Carmina, ex recensione et cum animadversionibus Im. G. Huschki. <accedit specimen' editionis venetae A. MCCCCLXXII aeri incivum. > Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35141
Lipsiae, 1819 2
- 25 * * * : Carmina (Voy. : Catullus)
- 26 Tissot <(P.F.)> : Lecons et Modeles de Littérature française ancienne et moderne <depuis le Ghatelain de Courcy jusqu'à M. de Lamartine> ¹²¹. I. Prose II. Poesie
Paris, [1836] <1855-1856> 8gr
Sigiliul A.O.-B.A.R. III 36668
- 27 Τῆρου7T7] <s> (S7Tupi8covot) : *IGTOpia Tῆτ 'EXX^VIXTJS £7ravaaTaasco<; : Toix. A Aov8vC], 1845
- 28 Tripier : Les Codes français.
Paris,
- 29 Troubadours : Die Werke der... in provenzalischen Sprache, herausgegeben von C.A.F. Mahn : I Band : Guillome IX, Bernart de Ventadour, Marcabrun, Jaufre Rudei, Rambaut III, Beatrix, Peire d'Auvergne, Guillome de Cabestaing, Peire Rogier, Alfons II, Richard I, Robert I, Peire Raimon, Arnaut de Marueil, Guiraut de Borneil, Peire Vidai, Bertran de Born, Folquet de Marseille, Pons de Capdueil, Rambaut de Vaqueiras. II Band: I Lieferung : Peirol, Guillome de Saint Didier [Monges de Montcudo] <Moench de Montaudon>. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35775
Berlin, 1846-55 1 18°
- 30 Thouson (James): The Seasons, a poem
Paris, 1829 1 32°
- 31 Thierry (Amedee) : Histoire des Gaulois. 4-me édition. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35476
Paris, 1857 2
- 32 Thibault Lefe[va]<bv>re : fitudes diplomatiques et economiques sur la Valachie ¹²². 2-de Edition. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36301
Paris, 1
- 33 Taine (H.) : Essai sur Tite Live. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35849
Paris, 1856 1 18°
- 34 Tissol (P. F.) : fitudes sur Virgile, compare avec <tous> les poetes epiques et dramatiques <anciens et modernes>. 2-de Edition. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35248
Paris, 1841 2

L i t e r a V

35 Taine (H.) : Essais de critique et d'histoire ¹²³.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35848 Paris, 1858 18°

36 Thiers (M. A.) : Histoire du Consulat et de l'Empire.
Paris, 1845-57 16

37 * * * : Histoire de la Revolution francaise. [IV] <XIV> Ed.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35791 Paris, 1846 8 18°

38 Tourguenef[f] (J.) : Scenes de la vie Russe. tr. par L. Viardot.
Paris, 1858 18°

39 Tieck's (Ludwig): Sämmtliche Werke.
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34820 Paris, 1841 8gr

40 Tallemant des Reaux : Les Historiettes. 3-me Edition publiee par Monmerque et Paulin Paris.
Paris, 1854 -1857>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35251

41 Tastu (M-me Annabel) : Tableau de la Littérature allemande.
Tours, 1852 18°

42 Thucydide : Histoire de la guerre du Peloponnes, trad. par Ch. Zevort.
Paris, 1852 18°

43 Tourgueneff (J.) : Recits d'un chasseur <Trad. par H. Delaveau>.
<Paris> <1858>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35855

L i t e r a U

Uhland (Ludwig): Gedichte.
Paris, 1844

Ukert (F. A.): Geographie von alten Skythien und Dacien.
Weimar

Ubicini et Chopin : Valachie, Moldavie, Bucovine, Transylvanie et Bessarabie.— Bosnie, Sevre, Herzegovine, Bulgarie, Slavonie, Illyrie, Croatie, Dalmatie, Montenegro, Albanie, (dans TUnivers pittoresque)
Paris, 1854

Ubicini (A.) : La Turquie actuelle.
Paris, 1855
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35940

* * * : La question des Principautes devant l'Europe. 2-de Edition.
Paris, 1858 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35941

Uhlemann(Dr.Max) : Handbuch dergesamten Aegyptischen Alterthumskunde.
Leipzig, [1858] :1857>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35170

78.

1 Văcărescu (Ion) : Colectie din Pcesiile [sale]. Bucuresci, 1848 1

2 Vaillant <(J. A.)> : Grammaire roumâne à l usage des Francais.
[Bucarest]
<Boucourest> 1840 1

3 Valerius Maximus : <Faits et paroles memorables. Traduction nouvelle par C. A. F. Fremion> Facta dictaque Memorabilia edidit, gallicum translat, adjecit. C.A.F. Fremion.
Paris, 1834 <-1835>

4 Varro (M. Terentius) : Saturarum Menippearum reliquae edidit Fr. Oehler, praemissa est commentatio de M. T. Varronis Sat. Menip.
Qtiedlinburgi, et Lipsiae, 1844
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35239

5 * * * : de lingua latina, librorum quae supersunt, emendata et annotata a Carolo Odofr. Muellero.
Lipsiae, 1833

6 * * * : [de re Rustica] <Scriptorum rei rusticae veterum latinorum. Tomus primus M. Porcium Catonem et M. Terent. Varronem teiiens. Ex librorum scriptorum atque editorum fide et virorum doctorum coniecturis correxit, atque interpretum omnium collectis et excerptis commentariis suisque illustravit. Io. Gottlob Schneider, saxo.> (Vid : Scriptorum rei rustica) Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35410
Lipsiae, 1794-1795

7 de VaLei : Le droit des Gens ou principes de la loi naturelle appliques à la conduite et aux affaires des nations et des souverains. Nouv. Edit. precedee d'un discours sur ce sujet par J. Mackintosh, trad. de l'anglais par Roger Collourd.
Paris, 1830

8 Vater (Johann Severin) : Litteratur der Grammatiken, Lexica und Woerter. Sammlungen aller Sprachen der Erde. 2-te vollig umgearbeitete Ausgabe von B. Juelg. [in ein B. mit Engelman.]
Berlin, 1847

9 Vauvenargue : CEuvres completes. (Voy. : Moralistes francais)

- 10 Velleius Paterculus : *Historiae Romanae ad M. Vinicium G. libri*, edid. Gallica translata, adjecit Despres. <Histoire romaine de Gaius Velleius Paterculus adreseee à M. Vinicius, consul. Traduit par M. Despres.> Paris, 1840 1
- 11 Vergani: *Grammaire italienne simplifiee et reduite [en] <â> vingt lecons <avec des themes et des dialogues>*. Paris, [1851] <1850> 1 18°
- 12 Vico (Giovani Batt.) : *Opere con alcuni discorsi ed opuscoli di celebri scrittori sulla Scienza nuova*. Firenze, 1847 1 M
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35908
- 13 Vida (Marc-Jerome) : *Poetique Iraduite en vers francais par P. Bernay avec une introduction, une notice et des notes*. Paris, 1845 1
Sigiliul A.O. — B.A.R. II 35229
- 14 Vigarus (Franciscus) : *De praecipuis graecae dictionis idiotismis liber, cum animadversionibus H. Hoegeveni. J. G. Zeimi et G. Hermani*. <Ed. 4.> Lipsiae, 1834 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II13618D
- 15 Viguiet: *Anecdotes litteraires sur Pierre Corneille ou examen de quelques Plagiats qui lui sont imputes*. Rouen, 1846 1
- 16 [Villehardouin] <Viile Hardouin> <(Geoffroi)> et <H de> Valenciennes: *De la Conquete de Constantinoble par Joffroi de;.. Edition faite sur les Manuscrits nouvehement reconnus et accompagnee de notes " et de commentaires par M. Paulin* Paris. Paris, 1838 1
- 17 Villemain <(M.)> : <Cours de litterature francaise>. *Tableau de la Litterature au Moyen âge. <En France, en Italie, en Espagne et en Angleterre. Nouvelle edition.* Paris, {1820}<1850> 2 18"
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35817
- 18 * * * : <Cours de litterature francaise.> *Tableau de la Litterature au XVIII siecle. <Nouvelle edition.>* Paris, 1847 4 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35818
- 19 * * * : *fitudes de Litterature ancienne et [moderne] <etrangere> (Grece, Rome, Poetes anglais). <Nouvelle edition.>* Paris, 1849 4 18°
Sigiliul A.O. — B.A.R. I 35816
- 20 * * * : *Tableau de Tfiloquence Chretienne*. Paris, 1852 1 18°
- 21 * * * : *fitudes d'histoire moderne. <Nouvelle edition revue, corrigeee et augmentee>*. Paris, [1847] <1852> 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35788
- 22 * * * : *Discours et melanges litteraires. <Nouvelle edition revue, corrigeee et augmentee>*. Paris, [1847] <1852> 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35819
- 23 Villon (Francois): *CEuvres completes. Nouvelle Edition revue, corrigeee et mise en ordre par P. L. Jacob*. Paris, 1854 1
- 24 Villot (Frederic) : [Notice des tableaux exposes dans les galleries du Musee du Louvre. I Ecoles d'Italie et d'Espagne, II Ecoles allemande, flamande et hollandaise] <Notice des peintures, sculptures, gravures et lithographies de Tecole moderne de France, exposees dans les galleries du Musee National du Luxembourg.> Paris, 1846 1
- 25 Vincent (A. J. H.) : *Notice sur trois manuscrits grecs relatifs à la musique, avec une traduction francaise et des commentaires*. Paris, 1846 1
- 26 Virgilius Marco (Publius): [Opera], *varietate lectionis et perpetua adnotatone, illustratus a Chr. Gottl. Heyne. Editio quarta curavit G. Ph. Eber, Wagner?*. Lipsiae, <Londini> 1830 5
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34890
- 27 * * * : *Opera et in ea Maurii Servii Honorati grammatici commentarii*. Paris, 1600 1
- 28 * * * : *Opera quae exstant omnia ex Heynio Brunckiana recensibne edid. J. A. Amar*. Paris, 1838 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34634
- 29 * * * : *CEuvres. Edition Polyglotte. Texte d'apres Heyne. Trad. francaise par Tissot (Bucol.) et Dellile (Georg. et Eneide). — Espagnole par Guzman, Velasco et Luys de Leon. — Italienne par Arici (Bucol. et Georgiq.) et Anibal Caro (Eneid). — AnglUse par Dryden (Buc. et Eneide) et Warton (Georgiq.). — Allemande par Voss*. Paris, 1838 1

30 Vitruvius Pollio: <L'Architecture de Vitruve.> de Architectura libri X. traduction nouvelle avec des notes et des figures par Gh. L. Maufras. Paris, 1848 2 8°

31 Vlangali = Handjeri (M.) : de Abderitarum rebus commentatio. Berolini, 1854 1 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35469

32 * * * de Tragoediae graece principibus commentatio. Paris, 1855 1 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35157

33 Volney : CEuvres completes, precedees d'une notice sur la vie et les ecrits de Tuteur. Paris, 1852 1 8gr

34 Voltaire : (Euvres completes avec prefaces, avertissements* notes et une table generale dressee par M. Beuchot. Paris, 1829 72 8°

35 (Vyasa) : Fragments du Mahabharata, traduits en francais sur le texte sanscrit de Calcutta par Th. Pavie. Paris, 1844 1 8°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35701

36 * * * : Savitri, episode du Mahabharata, traduit par <G> Pauthier. Paris, 1841 1 18°
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35702.

37 * * * : Nai und Damayanti, eine indische Dichtung aus dem Sanskrit ubersetzt und [erklart] <erlautert> von Ernst Meier. Stuttgart, 1847 1 32*
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36067

38 Valere-Maxime (Vid. 49 G. Cornelius Nepos..)

39 Vico : Oeuvres choisies contenant ses memoires, ecrits par lui-même, la science nouvelle, les opuscules, lettres, etc. precedees d'une introduction sur sa vie et ses ouvrages par M. Michelet. Paris, 1835 2

40 Vaillant (J. A.) : La Românie ou histoire, langue, litterature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or, <ardialiens, vallaques et moldaves. resumes sous le nom de Romans>. Paris, [1845] <1844> 3 8°
Sigiliul și parafa A.O. - B.A.R. II 25340 D

41 Vigny (Alfred de): Cinq-Mars ou une Conjuratation sous Louis XIII. 2-me Edit. Paris, 1856 1 li

12 Visconti (E. Q.) : Iconographie ancienne ou recoeil des portraits authentiques des empereurs, rois, hommes illustres de l'Antiquite Grecque et Romaine. avec Atlas Paris, 1811 <-1829> 7 id. <1817> I folio

43 Versailles. Palais, Musee, jardins. (description) Paris, 1
Semnat A.O. - B.A.R. III 34815

44 Versailles. (Souvenir d'une promenade à). (Gravures). Paris, 1

45 Vapereau (G.) : Dictionnaire universel des Contemporains. <contenant toutes les personnes notables de la France et des pays etrangers.> Paris, 1858 1

L i t e r a W

1 Wachsmuth (W.) : Noch ein Wort liber die Roemische Satire : in I-en Bande 2-te Heft der Athenaeum. [in Voi. : de Satira Romana] Halle, 1817
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 109503

2 [Wackernagel] <Wackergal (Wilhelm)>: [Deutsches]<Altdeutsches> Lesebuch : [Poesie und Prosa vom IV-te bis zum XV-te Jahrhundert. Neue Ausgabe mit einem Worterbuch]. <2-te vermehrte und verbesserte Ausgabe mit einem Wörterbuche>. Basel, [1847] <1839> 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34953

3 Wallon <(H.)> : Histoire de l'esclavage dans l'Antiquite. Paris, 1847
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35358

4 Walckemaer <(G. A.)> : Histoire de la vie et des ouvrages de [Lafontaine] <La Fontaine>. 3-me Edit. Paris, 1824
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35458

5 Walz (Christian) : De Religione Romanorum antiquissima. Pars I Tiibingen, 1847

4 Weichert (M. Aug.) : Poetarum latinorum : Hostii, Laevii, C. Licinii Galvi, C. Helvii, Ginnae, G. Valgii, Rufi, Damitii Marsi aliorumque vitae et carminum reliquiae. Lipsiae, 1830
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35163

5 * * * : de Lucii Varii et Gassi Parmensis vita et carminibus. <Scripsit.> Grimae, 1836
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35168 D

6 * * * : Gomentationes duo de Imperatoris Gaesaris Augusti scriptis eorumque Reliquiis¹²⁵. [in Voi. Poet. lat. Rel.] Grimae. 1835-36 1
Legat cu cărți A.O. - B.A.R. II 36675

- 7 Weil (H.) et L. Benloew : Theorie generale de Faccentuation latine suivie de reheres sur les Inscriptions accentees et d'un Examen des vues de Mr. Bopp sur Vhistoire de Taccent. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35305 Paris, 1855 1
- 8 Welcker (F. G.): Der Epische Gyclus, oder die Homerische Dichter. Bonn, 1835-49 2
- 9 * * * : Die Griechische Tragoedie mit Riicksicht auf den Epischen Gyclus. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35234 Bonn, 1839<-1841> 3
- 10 * * * : Kleine Schriften zur Griechischen Litteraturgeschichte ¹²⁶. I Band. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 45593 Bonn, 1844 1
81. 11 Welcker (F. G.) : Die Aeschylische Trilogie Prometheus und die Kabyrenweihe zu Lemnos, nebst Winken uber die Trilogie des Aeschylos uberhaupt. [in denselben Bande als :] Darmstadt, 1824
- 12 * * * : Nachtrag zu der Schrift uber die Aeschylische Tragoedie nebst einer Abhandlung iiber das Satyrspiel. Frankfurt am M., 1826 1
- 13 * * * und Ritschl (F.): Rheinisches Museum [der] <fiir> Philologie. Neueste Folge. (Jahre 1841-45) Frankfurt </Main> 1841-55 9
- 14 Werlhof (A. C. E. von) : Handbuch der Griechischen Numismatik <mit besonderer Rucksicht auf deren Literatur> [in dens. B. als : Dummersan] Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35378 Hanover, 1850 1 8c
- 15 Westermann (Dr. A.) : Geschichte der Beredsamkeit in Griechenland und Rom, nach den Quellen Bearbeitet. I. Theil: Ges. der Gr. Bereds. II Theil: Ges. der Roem. Bereds. Leipzig, 1833 <-1835> 2
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35175
- 16 Wey (Francis): Histoire des Revolutions du Langage en France. Paris, 1848 1
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35173
- 17 Wieland <(G. M.)>: Poetische Werke. Paris, 1839 1 8gr
- 18 Wieseler (Fr.) : Theatergebäude und Denkmaler des Buhnenwesens bei den Griechen und Romern. Mit 14 Kupfertafeln. Gottingen, 1851 1 in folio.
Sigiliul și parafa A.O. — B.A.R. III 34718
- 19 * * * : Denkmaler der Alten Kunst nach der Auswahl und Anordnung von K. O. Muller, zweite Bearbeitung. Gottingen, 1854 2
- 20 Wilkinson (Sir J. Garden) : A popular account of the ancient Egyptians revived and abridget from his larger Work. With 500 Woodcuts. London, 1854 2
- 21 Wilkinson (W.) : Tableau historique, géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie, traduit de l'anglais par M. Paris, 1821 1
- 22 Winckelmann <(J.)> : Werke. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34732 Dresden, 1839 1
82. 23 Wolff (A. L. B.) : Poetischer Hausschatz des Deutschen Volkes. Leipzig, 1851 1
- 24 Wolff (Fried. Aug.) : Prolegomena ad Homerum sive de Operum Homericorum prisca et gemina forma variisque mutationibus et probabili ratione emendandi. Hallae, 1795 1
- 25 Wolff (God. Aug. Bened.) : de Ganticis in Romanorum fabulis scenicis dissertatio ¹²⁷. [in Volum. de Romanorum theatro] Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36683 Hallae, 1825 1
- 26 * * * * de actibus et scenis apud Plautum et Terentium dissertationes duae ¹²⁸. [in eodem Volumini] Legat cu cărți A.O. — B.A.R. II 36685 Gubena, 1813-14 2
- 27 Wordsworth (Chr.) : Atheus and Attica, notes of a tour with maps and plans. 3-th Edition revised. London, 1855 1
- 28 Wuellner (Dr. Fr.) : de Terentii Varronis Atacini vita et scriptis commentatio ¹²⁹. [in Voi. Poetarum latinorum Reliquiae]. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36674 Monastfriei, 1829 1
- 29 Wolff (Ghrist. L. B.) : Institutiones Juris Naturae et Gentium. Halac, 1750 1
- [[continuă la f. 83-]]
82. ¹³⁰ Gonfucius A III pag. 1
Manou A III p.
Mahomet A III p.
Pauthier A III p.-p.-p.
Creutzer A III p.

Dubois de Jancigny A III p.—p.
 Raymond (Xavier) A III p.
 Colebrooke (H. T.) A III p.
 Bourgeat (Abbe J. B.) A III p.
 Burnouf (Eugene) A III p.
 Bopp (Franz) A III p.—p.—p.—p.
 Eichhoff (Fr. G.) A III p.
 Baudry (F.) A III p.
 Chezy (A. L.) A III p.—p.—p.
 Vyasa A III p.—p.—p.
 Pavie (Th.) A III p.
 Meier (Ernst) A III p.—p.
 Volmiki A III p.
 Burnouf (J. L.) A III p.
 Galidasa A III p.—p.
 Langlois (M. A.) A III p.
 Wilson (M. H.) A III p.
 Loiseleur des Longschamps A III p.
 Leroux de Luicy A III p.

[[Continuă la f. 83..]]

Lit era

- 1 Xenophon : Gyropaedia edidit et adnotavit Bornemann. — Memorabilia Socratis edid. et adn. R. Kuehner. Agri minoris Exeditio edid. et adn. idem. — Oeconomicus, Agesilaus, Hiero edid. et adnot. Breitenbach. Gothae, 18 —51 4
- 2 Xenophanes: fragmenta [Vid. Aristoteles]

[[Continuă la f. 84..]]

Lancereau (Edouard) A III p.
 Silvestre de Sacy A III p.—p.
 Reynaud (J.) A III p.
 Zoroastre A III p.
 Anquetil du Perron A III p,
 Layard (A. H.) A III p.-p.
 Champollion-Figeac A III p.
 Wilkinson (Sir J. Garden) A III p.
 Uhlemann (Dr» Max) A III p.
 Volney A III p.
 Fellows (Charles) A III p.
 Eichhorn A III p.
 Heeren A III p.

Movers A III p.
 Munk A III p.
 Ewald A III p.
 Gesenius A III p.
 Leopold A III p.
 Rosenmiiller A III p.
 Herder A III p.
 Davin A III p.

Litera Z

- 1 Zell (Karl) : Handbuch der Roemischen Epigraphik : Anleitung zur Kenntniss der Roemischen Inschriften. Heidelberg, 1852
- 2 „ Legum XII tabularum fragmenta. Friburgae Brig, 1825
- 3 Zevort; Dissertation sur la vie et les ouvrages d'Anaxagore =). Paris, 1843
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35265
- 4 Zoroastre (la Morale de), extrait du Zend-Avesta, traduit par d'Anquetil du Perron, publie par Lefevre. Paris, 1850
- 5 Zumpt (A. W.) : Commentationum Epigraphicorum ad Antiquitates Romanas pertinentium <volumen>. Voi. Primum. Berolini, 1850
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34810 D
- 6 Zumpt (G. G.) : Lateinische Grammatik. Berlin, 1850
 Sigiliul A.O. - B.A.R. I 14039 D
- 7 Zimmermann (Dr. W. F. A.) : Le Monde avânt la Greation de l'homme, ou le Berceau de l'univers, traduit de TAlte-rnând par L. Hymans et L. Strens : 238 Gravures sur bois. <Bruxelles-> Paris, 1857

Supplement à la lettre M

- 81 Mignet: Charles Quint, son abdication, son sejour et sa mort au Monastere de Justa. <3-me Edit.> Paris, 1857
 Sigiliul și parafa A.O. — B.A.R. I 36138

82	Memoires (Bibliotheque des) relatifs à l'histoire de France pendant le 18 et le 19 siecle avec avant-propos et notes par M. Fr. Barriere. Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36139	Paris,	1857	15	18°
83	Mickiewicz (Adam): CEuvres poetiques completes, trad. par Chr. Ostrowski, 3-me Edition.	Paris,	1849	2	18°
84	Martens (B-ron Charles de): Causes celebres du droit des Gens.	Leipzig,	1827	2	8°
85	idem Nouvelles causes celebres du droit des Gens. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36243	<Paris—> Leipzig,	1843	2	8°
86	Mortreuil (J. A. B.): Histoire du droit byzantin ou du droit romain dans l'Empire d'Orient.	Paris,	1853	3	8°
87	Malte-Brun (V. A. fils): Geographie complete de la France et de ses colonies, illustree. Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36671	Paris,	1857	1	8gr
88	Maury (L. F. Alfred): Histoire des Religions de la Grece antique.	Paris,	1857	2	8°
89	Marryot (Joseph): A history of pottery and porcelain medieval and modern. 2-d Edition. Sigiliul și semnat A.O. — B.A.R. II 36414	London,	1857	1	8°
90	Martin (H.): Jeanne d'Arc.	Paris,	1857		18
91	Michelet (J.): l'Amour.	Paris,	1858		18°
92	Mommsen (Th.): Die Romische Ghronologie bis [am] <auf> Caesar. Semnat A.O. - B.A.R. I 36153	Paris,	1858		

1548 volumes en Mars 1858

CATALOGUE DES LIVRES

[[Ms. rom. 5687 al B.A.R., f. 14-18]]

ur	Fauriel <M.> [poesies provencales] <Histoire de la poesie provencale. Cours fait à la Faculte des lettres de Paris. Preface de Jules Mohl. Paris, 1846> Sigiliu A.O. - B.A.R. II 34104 Vezi: Catalogul Bibliotecii lui Alexandru Odobescu F. 4.	Voi. III, I, II
Jolly	<J.> [Mouvement intellectuel au XVI siecle]. <Histoire du mouvement intellectuel au XVI-e siecle et pendant la premiere pârte du XVII o	Voi. I, ÎL
Ampere, <J.—J.>	Histoire litteraire de la France <avant le douzieme siecle Paris, 1839-1840> Sigiliul A.O. - B.A.R. II 31731 Vezi: Catalogul Bibliotecii lui Alexandru Odobescu A 21	Voi. II, III, I
Edgar Quinet,	Merlin l'enchanteur	Voi. II, I
Hegel <W. F.>	<La> Poetique <Precedee d'une preface, et suivie d'un examen critique. Extraits de Schiller, Goethe, Jean-Paul, etc. sur divers sujets relatifs à la poesie, par Ch. Benard, Paris, 1855> Sigiliul A.O. - B.A.R. I 19062 D Vezi: Catalogul Bibliotecii lui Alexandru Odobescu H 65.	Voi. I, II
Nisard <Gh.>	Le<s> gladiateur<s> de la republique des lettres [du XV-me au XVII-me siecle] <aux XV-e, XVI-e et XVII-e siecles.>	
Fauriel <M.>	Dante et <les> origine<s> de la langue <et de la litterature italiennes. Cours fait à la Faculte des lettres de Paris, Paris, 1854> Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34103 Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu F.5	Voi. I, II
Hegel <W. F.>	<Vorlesungen liber die> Philosophie der Geschichte <Herausgegeben von D. Ed. Gans, IH-te Auflage besorgt von D. Karl Hegel, Berlin, 1848, (Werke - 9-ter Band).> Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34109 Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu H. 9	

- Cousin V. <Cours de l'histoire de la Philosophie <moderne. Deuxieme serie. Paris, 1847>
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31851
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu C. 32
- Leijh A., Anatomie der Hausthiere
[Gervinus, Deutsche Dichtungen] <Gervinus, G. G. : Geschichte der Deutschen Dichtung. Vierte verbesserte Ausgabe Leipzig, 1853.> Voi. III, IV, V, I, II
- Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34120
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu G. 17.
- Nisard <D.>, <Histoire de la> litterature francaise <Paris, 1844.> Voi. I, II, III
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36346
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu N. 9.
- Arnould Ed. [Theorie et histoire litt^raire.] <Essais et theorie d'histoire litte-
raire.>
- Tastu M-me A., Litterature allemande
- Nisard <Charles>, <Le> triumvirat litteraire au XVI-me siecle <Juste Lipse,
Joseph Scaliger et Isaac Casaubon. Paris, 1852>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36276
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu N. 20
- Raynaud M., Les medecins <au temps> de Moliere.
- Sismondi <J. C. L. Simonde de>, <De la> Litterature du Midi de l'Europe. Voi. III, IV, I, II
- [St. Marc-Girardin, Litterature francaise au XVI-me siecle.] <Saint Marc-
Girardin et Ph. Ghasles : Tableau de la litterature francaise au XVI-e
siecle, Paris, 1829.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35472
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu S. 6
- Edelstan du Merii, [La Fable] <Poesies inedites du moyen age precedees
d'une histoire de la fable esopique. Paris, 1854.>
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu E. 2
- Macovei L, Slujba frontului artileriei pedestre <traducere din ruseste de . . .
Buc, 1852.>
- 14^v Maury Alfred, Academie des Inscriptions et belles lettres
- Fournel V. [Theatre de l'Hotel de Bourgogne]. <Les contemporains de Moliere.
Recueil de comedies, rares ou peu connues jouees de 1650 à 1680 avec
l'histoire de chaque theatre.>
- Waddington, Ramus.
- Renan Ernest, [Averrhus] <Averroes et l'averroisme.>
- Noisette <L.>, Manuel <complet> du jardinier. Voi. I, II, III IV et sup-
plement
- Schiller <Fr.> Esthetique, traduc, franc,
- Magne <J. A. > [Race bovine de France]. <Etude des races bovines francaises
et des moyens de les ameliorer.>
- Courdaveaux <V.>, [Le] <Du> beau dans la nature et <dans> l'art.
- Cousin V., [Mademoiselle de Longueville] -Madame de Longueville. Nouvelles
etudes sur les femmes illustres et la societe du XVII-e siecle. Paris,
1853.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32085
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu C. 41
- Geruzez <E.>, Histoire de la litterature francaise <du moyen age aux temps
modernes. Paris, 1852.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34111
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu G. 15
- Wey Francis, <Histoire des> revolutions du langage en France. <Paris, 1842.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35173
Vezi Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu W. 16
- Thierry Amedee, Histoire d'Attila. Voi. II
- Cousin V., [Le vrai, le beau, ie bien] <Du vrai, du beau et du bien. Paris, 1853>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32020
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu C. 40
- Vaine, Essai sur La Fontaine.
- Lorin <Theodore>, Vocabulaire <pour les ceuvres> de La Fontaine. . . . <Paris,
1852.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 38776
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu L. 43 1 voi.
- Rathery <E. J. B.>, Influence de l'Italie [dans] <sur> les lettres francaises
<depuis le XIII-e siecle jusqu'au regne de Louis XIV. Paris, 1853.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35245
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu R. 5
- Blair <H.>, [Rh6torique et belles-lettres trad. franc, de Quenot] <Lecons de
rethorique et de belles-lettres, traduites de l'anglais par J. P. Quenot,
Paris, 1821.> Voi. I
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu B. 96
- Onesime le Roy, etudes sur lesmysteres, <monuments historiques et litteraires,
la plupart inconnus, et sur divers manuscrits de Gerson.>
- Jouffroy, Cours d'Esthetique. <Suivi de la these sur le sentiment du beau et
de deux fragments ineditis et precede d'une Preface par Ph. Damiron.
Paris, 1845.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36201
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu. I. J. 5
- 15^r Laschereaux, Vie de Moliere.
- Rigauld <Hyppolite>, <Histoire de ia> Querelle des anciens et des modernes.
<Paris, 1856.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35416
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu R. 40
- Maffei, Storia della letteratura Italiana. Voi.
- [St. Marc Girardin, Litterature dramatique] <Saint-Marc Girardin : Cours de
litterature dramatique ou de l'usage des passions dans le drame. IV-e
edition. Paris, 1852-1855.> Voi.
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35927
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu S. 4
- [Remusat, Bacon] <Remusat, Charles de : Bacon, sa vie, son temps, sa philo-
sophie et son influence jusqu'à nos jours. II-e edition. Paris, 1858.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35385
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu R. 36
- [Roquefort, Poesies francaises aux XH-eme et XIII-eme siecle] <Roquefort-
Flamericourt, B. de : De l'etat de la poesie francoise dans les XII-e et
XIII-e siecles. Paris, 1815.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35453

Vezi : Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu R. 24		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 33162	
Soulie <Eud.>, Recherches sur Moliere <et sur sa familie.>		Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu H. 56	
Hallam, Literature of Europe in XV—XVII cen.	Voi. I, III, II, IV	Michaud, Histoire des croisades. <Septieme edition augmentee d'un appendice par Huillard Breholles. Paris, 1849.>	Voi. I, IV
Ion Ionescu, Calendar pentru Cercul Cultivator		Sigiliul I.O. - B.A.R. II 36398	
-Zenobios, Metrique en Grec moderne (Vienne 1803)		Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu M. 27	
Bazancourt <B. de>, <La> Campagne d'Italie <de 1859. Chroniquesdelaguerre.>	Voi. I	Balbi <Adrien>, Abrege de geographie. <III-e edition revue et augmentee, Paris 1850.>	
Melchisedec, Manual<u> de liturgică <sau servirea de Dumnezeu a Bisericii ortodoxe.>		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 31644	
Tennecker, Jahrbuch fiir Pferdeucht (Weimar 1839)		Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu B. 4	
Belaize, Elements de litterature.		Redoute, Les Roses.	Voi. I,
Gautier l'Abbe (histoire ancienne)		Larcher <L. J.>, La femme <jugée par les ecrivains des deux sexes. Paris, 1853.>	
idem Mauvaise education		Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu L. 72.	
idem Ghronologie		Sirtema de Grovestins, [La Russie et l'Europe en 1859] <La Russie ramenee à l'ordre et l'Europe en 1857. Paris — La Haye, 1858.>	
idem Moyen âge		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34049	
idem Geographie		Olguerdovi<t>ch, <Les> Questions du jour <en Russie. Paris, 1858.>	1 voi.
Boisard, Manuel de la bonne Compagnie.		Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34050	
Gavlikosky, Guide de la danse		Vincent <J. L.>, Histoire abregee de l'Empire Ottoman <composee jusqu'au regne d'Ibrahim inclusivement, d'apres la Grande Histoire de Dr. Hammer.>	Voi. I
Voinescu Ion, Reglement ostacescu, [Cavalerie] <De slujba cavalerii.>		Guizot, Histoire de la civilisation en Europe <depuis la chute de l'empire romain jusqu'à la revolution francaise.>	
15V Niculescu, Frontul de Cavalerie		Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu G. 38	
[Le Clerc, Rhetorique] <Le Clerc, Jos. Vict. : Nouvelle rhetorique extraite des meilleurs ecrivains anciens et modernes suivie d'observations sur les matieres de composition dans les classes de rhetorique. XI-e edition. Paris 1850.>		Godard <L.>, Petersbourg et Moscou. <Souvenirs du Gouronnement d'un Tsar.>	
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35782		Sisbolul pravoslavnic și despre uniți și actele Grecești și Românești (București, 1829)	
Vezi Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu L. 24		Ulysse de Marsillac, Lecons de litterature. <Bucharest — Paris, 1859.>	
Vincent, Musique des anciens		Nicodin Greceanu, învățături creștinești telmăcite românește Prescurtarea istoriei universală tradusă de Grigore Igumenul St. Ion	Tomu I
[Montalembert, Moines d'occident] <Montalembert, le Comte de : Les moines d'occident depuis Saint Benoit jusqu'à Saint Bernard.>	Voi. I, II	Guinot <Eugene>, L'ete à Bade. <Illustre par Tony Johannot, Eug. Lami, Francais et Jaquemot, II-e edition Paris.>	
[Le Musee de Versailles] <Burette, Theodose : Musee de Versailles. Avec un texte historique. Paris, 1844.>		Semnat A.O. - B.A.R. 33187	
Sigiliul A.O. - B.A.R. III 31602		Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu G. 60	
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu B. 89		Lasaulx <Ernst von>, Studien des classischen Alterthum<s>. <Akademische Abhandlungen. Regensburg, 1854.>	
Ghants et Chansons populaires de la France	Voi. I	Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36721	
Grandville, Fleurs animees		Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu L. 17	
Poetarum latinorum reliquiae		La Sainte Bible, Trad. franc, de Le Maistre de Sacy	
Naevius ed. Vahlen		Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu B. 12	
L. Attius ed. God Hermann		Lulaker, Reallexicon.	
Caesar Augustus ed. Weichert		Manual de pravilă bissericească.	
Cassius Parmensis ed. Weichert	I voi.	Melchisedec <Arch.>, Theologia pastorală.	
Mannilius ed. Fr. Jacob		Voinescu Ion C<K>urs<u> elementar<u> de Istoria Artei Militare <Ekstras din franțozește și predat in Scoală.>	
[[Pindarus ed. Boeckh.] <Pindari Carmina quae supersunt cum deperditorum fragmentis selectis ex recensione Boeckihii commentario perfetuo illustravit Ludolphus Dissenius. Editio Altera auctior et emendatior curavit F. G. Schneidewin Sect. I—II. Gothae, 1843-1847.>		Colectia de Offisuri Domnesci din Moldova 1834-1848	
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 35210		Conferințele din Paris <Traktatu de Pace impreună cu Protocoalele precum și Traktatele înkeiate de România și Moldova cu Înalta-Poartă.>	
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu P. 27	Voi. I, II, avec III		
Hammer <de>, Histoire de l'empire ottoman. [trad. franc. Dochez] <depuis son origine jusqu'à nos jours. Traduite de l'allemand sur la II-e edition par Dochez. Paris, 1844.>	Voi. II, I		

Champfleury, <Histoire de> la caricature antique.

16^ La Fontaine, Fables. <Edition illustree, precedee d'une notice historique par le baron Walckenaer.>

Iones de Mediolano, Schola Salernitana (Botterdam, 1662)
Hoemopatische Vetteriner

[Bazin, Vie de Moliere] <Bazin, A. : Notes historiques sur la vie de Moliere. II-e edition. Paris 1851.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31837

Vezi : Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu B. 13

Joanne <Ad.> et <A.> Le Pileur, Les bains d'Europe. <Guide descriptif et medical >.

Bassanville G-tesse <de>, Le Musee d'un jeune amateur. <Souvenir des peintres de toutes les ecoles. Illustre par Louis Lassalle.>

fWitt et Guizot, Washington] <Witt, Gornelis de : Histoire de Washington et de la formation de la Republique des Etats-Unis. Precedee d'une etude historique sur Washington par M. Guizot. Paris, 1855.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 35930

Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu G. 47

[Theocrite, Notes de Reiske] 'Theocriti reliquiae utroque sermone cum scholiis graecis et commentariis integris Henrici Stephani, Iosephi Scaligeri et Isaci Casauboni. Curavit... addidit Io. Iacobus Reiske.
Viennae et Lipsiae, 1766.>

Berquin, CEuvres <completes. Nouvelle edition.>
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu B. 92

Nifon<u> Bălăşescu, Isagojică <sau introducere in Cărțile Sfintei Scripturi ale Vechiului și Noului Testamentu.>

[Melidon, Scoalile în Moldova la 1862] <Melidon, Gheorghe Radu : Reiațiune statistică de starea scoleloru în Moldova. Iași, 1862.>

[I. Maiorescu, idem in Valachia 1860] <Maiorescu, I: Starea instrucțiunii publice în România-de-sus la finitulul anului scolasticu 1859—1860.> 1 voi.

Les etoiles du Monde

M*** Histoire de Gustave Adolphe

Guizot, L'amour dans le mariage, <etude historique.>

Callot, Les mendiants (XXVI eaux fortes)

Gh. Nodier, Contes. <Eaux-fortes par Tony Johannot. Paris.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36774

Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu N. 12

Sc<h>legel A. G., Beaux arts et litterature

D'Aguesseau, CEuvres choisies <precedees d'une notice sur sa vie. Paris, 1850.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 43576 D

Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu A 10

Conisky. Histoire de la petite Russie (en russe)

Imitation de J. G. trad. franc, de l'abbe Dassance
Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu I.— J. 16

17r Elisabeth Miiller, Plaisir et Savoir <huit jours au Musee de Versailles.>

De la Motraye, Voyages. Voi. III

Pausaniae, Descriptio graeciae ed. <Recognovit et praefatus est Ludovicus Dindorfius.>

Hallam <Henry>, L'Europe au Moyen Age [(trad. franc.)] <III-e edition. Trad. par Borghers et Dudouit, Bruxelles et Liege, 1838.> Voi. I. II

Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34057

Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu H. 67

Deguin, [Physique] <cours elementaire de physique, à l'usage deslycees... VH-e edition, Paris, 1850.>

Sigiliul A.O. - B.A.R. II 32036

Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu D 4

Thiers <A.> [Consulat et Empire] <Histoire du consulat et de l'empire faisant suite à l'Histoire de la revolution francaise.> Voi.

[Legendre, Geometrie] <Legendre, A. M. : Elements de geometrie avec des notes. XIV-e edition. Paris, 1843.>
Sigiliul și semnat A.O. - B.A.R. II 36266

De la Barre Duparcq, <E.>, Histoire de <l'artde> la Guerre avânt l'usage de la poudre.

Mănu G., Arithmetiqua și Algebra <cullesă și prelucrată pentru scolele publice din România... Paris, 1863.>
B.A.R. - II 36355

[Dion Ghrysostome Grec-latin (Paris 1604)] <Dionis Chrysostomi Orationes LXXX Cum vetustis Codd. mss. reg. bibliothecae, . . . auctae Photii excerptis, Synesiiq. censura illustratae. Ex interpretatione Thoma Nasiorgi, accurate recognita, emendata Frd. Morelli. Cum Is. Casauboni Diatriba, & eiusdem Morelli Scholiis. Accessit Rerum Verborum Index locupietissimus. Lutetiae 1604.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. III 32892

Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu D. 23

Herren, Manuel historique [de l'Europe] <du systeme politique des etats de l'Europe et de leurs colonies, depuis la decouverte des deux indes. Trad. de l'allemand sur la III-e edition. Paris, 1841.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. II 34079.

Vezi : Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu H. 8.

[Phaedri, Fabulae. Oxford] <Phaedri Fabulae Aesopiae selectae. In usum scholarum Oxonii, 1849.>
Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34617.

[Ovide. Edition Amar] <Publii Ovidii Nasonis Opera recognovit, et argumentis distinxit J. A. Amar. Parisiis, 1822.> Voi. III,

Sigiliul A.O. - B.A.R. I 36061

Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu O. 15

[Berlin und Potsdam Album] <Liitke und Fritz Mayer: Album von Berlin und Potsdam in zweiunddreissig Original-Ansichten nach der Natur gezeichnet und lithographiert. Rechtmässige Original-Ausgabe. Berlin.> Semnat A.O. - B.A.R. St. A.G. III 164.

Almanach de Gotha 1867.

Storch, Annus medicus II.

Wien Album Kleiner.

Grieben <Th.>, Guide <illustre> du voyageur en Allemagne.

Prag-Dresdner Album.

Kayser <Ch. Got.>, Deutsche Biicher Kunde <Biicherkunde> [1750—1823] <oder Alphabetisches Verzeichnis der von 1750 bis Ende 1823 erscheinen Biicher, welche in Deutschland. . . mit einer Vorrede von F.A. Ebert. Leipzig, 1825.> Voi.

- 17 v Dictionnaire Francais-Anglais. Aruncat in apele Măneicii.
 Aischylos Werke, [iibersetz. von Droysen] <ubersetzt von Joh. Gust.
 Droysen, H-te Auflage, Berlin, 1842.>
 Sigiliul A.O. - B.A.R. I 31925.
 Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu A. 7.
- Byron Lord. trad. franc?, de B. Laroche. Voi. II
 Horace, Trad. franc. Patin. Voi. II
 Vezi Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu H. 46.
- Moreau de Ionnis, Premiers habitants de la France. Voi.
 Idem, Statistique de l'industrie en France.
- Horace, [Trad. franc. Collet.] CEuvres. Traduction nouvelle par
 Ferdinand Collet. Paris, 1845.>
 Sigiliul A.O. - B.A.R. I 34571.
- Eschyle, Théâtre, [trad. franc. Pierron] <Traduction nouvelle par Alexis
 Pierron. IV-e edition. Paris, 1851.>
 Sigiliul A.O. - B.A.R. I 47161.
 Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu A. 6.
- Beranger <P. J. de> CEuvres completes. Paris, 1856.> Voi. I
 Sigiliul și parafa A.O. — B.A.R. II 31627.
 Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu B. 75.
- Galahoff Chrestau mathie russe (en russe). Voi. 3 et 4
 reunis
- [Malte-Brun, Geographie de la France] <Malte-Brun fils, V.-A. :
 Geographie complete de la France et de ses colonies. Paris, 1857.>
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 36671.
 Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu suppl M. 87.
- [Facciolati], Totius latinitatis lexicon. <Consilio et cura Jacobi Facciolati
 opera et studio Aegidii Forcellini. Secundum tertiam editionem, cujus
 curam gessit Josephus Furlanetto, correctum et auctum labore variorum.
 Editio in Germania prima. Lipsiae — Londini, 1839.> Voi. I, II
 Sigiliul A.O. - B.A.R. III 32894.
 Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu F. 2.
- [Scriptores historiae romanae] <Scriptorum rei rusticae veterum latinorum,
 Tomus primus. M. Porcium Catonem et M. Terent. Varronem; Tomus
 secundus: L. Iunium Moderatum Columellam. Tomus tertius :
 Palladii Rutilii Tauri Aemiliani. Edit. Io.
 Gottlob Schneider. Lipsiae. 1794—1795.> Voi. I, II, III
 Sigiliul A.O.-B.A.R. II 35410.
 Vezi: Catalogul Bibliotecii Alexandru Odobescu S. 31.
- Atlas du voyage d'Anacharsis.
 Galerie flamande et hollandaise.
- [Momsen] <Mommsen, Theodorus>, Inscriptiones regni neapolitani.
 <latinae. Edidit Lipsiae, 1852.>
 Parafa A.O. - B.A.R. IV 32641.
- Armangaud, Galeries publiques de Rome.
 Chateaubriand <V-te de>, Atala, [illustre par Dore] <Avec les dessins de
 Gustave Dore. Paris, 1863.>
- ¹⁷r Dante <Aligheri>, l'Enfer [illustre par Dore] <Avec les dessins de Gustave
 Dore. Trad. francaise de Pier-Angelo Fiorentino accompagnee du texte
 italien. Paris, 1861.>.

CĂRTI DONATE DE ALEXANDRU ODOBESCU

o) SOCIETĂȚII ACADEMICE ROMÂNE¹⁷³

[[Extras din *Analele Societății Academice Române*
 Secțiunea I, Buc., 10 (1877), p. 166-167, nr. 62-69]]

- F. Berhardy, Paralipomena Syntaxis Graecae.
 Kaelis, 1862, 1 voi.
 [S] <P. G.> Thorsen, De Danske Runemi<n>desmaerker, Kjobenhavn, 1864,
 1 voi.
 Parafa A.O. - B.A.R. 111.
- Hammer <J. de>, Memoire <Academie> sur le Culte <solare> de Mit<h>ra.
 <Caen et> Paris, 1833, 1 voi.
 Dr. Andresen <K. G.>, Register zu I. Grimms Deutscher Grammatik.
 Gottingen, 1865, 1 voi.
- Burguy <G. F.>, Grammaire de la langue d'oïl <ou grammaire des dialectes
 francais aux XII et XIII siecles suivie d'un glossaire.>
 Berlin, 1853<-1854> 2 voi.
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 347826.
- Ch. Nisard, Curiosites de l'etimologie francaise <avec l'explication de quelques
 proverbes et dictons populaires.>
 Paris, 1863, 1 voi.
- Rainouardj Grammaire comparee des langues de l'Europe Latine.
 Paris, 1821, 1 voi.
- Cheval<l>et <B-ron J.B.A. Allain d'Abel de>, Origine et formation de la
 langue francaise.
 Paris 1853-7, 2 voi.
 Sigiliul A.O. - B.A.R. II 347850.
- [[in *Anale* lista continuă pînă la nr. 117 cu lucrări donate de Al.
 consemnate într-o listă păstrată în Arhiva Academiei, Dosar 1877/A, 1, f. 45
 reproducem mai jos.]]

**LISTA DE OPERELE DĂRUITE SOCIETĂȚII ACADEMICE ROMÂNE
DE DL A. ODOBESCU**

1. *W. Froehner*, La colonne Traiane, d'après le surmouillage exécuté à Rome en 1861 — 1862, reproduite et photolithographiée par G. Arosa (220 stampe cu textu explicativii). Paris, 1872-1874 (Exemplarul No 80)
4 voi. in folio mare nelegate
2. *Pietro-Santi Bartoli*, Colonna Traiana, nuovamente disegnata et intagliata, con Fesposizione latina d'Alfonso Ciaccone, compendiata nella vulgare lingua da *Giov. Piet. Bellori*. Roma (editore G. G. de Rossi) — (126 stampe gravate)
1 voi. in folio oblungu legații
3. *Raphaelis Fabretti*, de Columna Traianis syntagma; accesserunt explicatio veteris tabulae anaglyphae Homeri Iliadem etc. continentis et emissarii Lacus Fucini descriptio. Romae, 1683
1 voi. in folio mieu legătura vechia
4. *Alfonso Ciaccone*, Historia utriusque belli Dacici, a Traiano Caesare gesti ex simulachris quae in Columna eiusdem Romae visuntur collecta. Romae, 1576 (insocită cu 135 stampe gravate de pre Columnă, de *Muziano*)
1 voi. in folio micii legătură vechia
Parafa A.O. - B.A.R. III 375803.
5. *Andreas Morell*, Columna Traiana exhibens historiam utriusque belli Dacici... ab A. Morellio adentate delincata et in aere incisa, nova descriptione et observationibus, illustrata, cura et studio *Ant. Franc. Gori*. Accedunt dissertationes A. Rubenii, I. Harduini et I. Tristani de Achate Tiberiano et de Gemma Augustea, cum eorandem representationibus. Amstelodami, 1732
1 voi. in folio legații
6. *Antonio Bosio*, Roma sotterranea, opera postuma, nella quale si tratta de' sacri cimiteri di Roma, etc. . . . compita, disposta e aceresciuta dai. P. G. Severani. Roma, 1650 (cu gravuri în textu)
1 voi. in 4° micii legătura vechia
7. *Pietro-Santi Bartoli*, Admiranda romanorum antiquitatum ac veteris sculpturae vestigia anaglyphico opere elaborata, ex marmoribus exemplaribus quae Romae adhuc exstant. . . a P.S.B. delincata incisa, in quibus plurima . . . notis I. P. Bellorii illustrata . . . edita a Iacobo de Rubeis. Romae, 1693 (84 stampe chalcografice)
1 voi. in folio oblungu legații
8. *Pietro Santi Bartoli*, Gli antichi sepolcri, ovvero Mausolei romani et etruschi, trovati in Roma et in altri luoghi celebri raecolti, disegnati et intagliati. Roma, 1697 (114 stampe chalcografice)
1 voi. in folio micii legătură vechia
Parafa A.O. - B.A.R. III 377474
9. *Ioannes Cimapini*, De sacris oedificiis a Constantino Magno constructis synopsis historica. Romae, 1693 (cu X X X V stampe)
1 voi. folio micii legătură vechia
Parafa A.O. - B.A.R. III 418519
3. *Ioannes Cimapini*, Vetera Monumenta, in quibus praecipue musiva opera sacrarum profanarumque oedium structura, ac nonnulli antiqui ritus, dissertationibus iconibusque illustrantur.
Romae, 1690-1699
2 voi. folio micii legătura vechia
Parafa A.O. - B.A.R. III 347826
11. P. *M. Paciaudi*, Monumenta peloponnesia, commentariis explicata Romae, 1761
2 voi. folio micii legate
12. *D. Bernard de Montfaucon*, Palaeographia graeca, sive de ortu et progressu litterarum graecorum et de variis omnium saeculorum scriptione graeca generibus etc. . . . Parisiis, 1708
1 voi. folio legătura vechia.
13. *Filippo Buonarroti*, Osservazioni sopra alcuni frammenti di vasi antichi di vetro o di figure, trovati ne' cimiteri di Roma ... osservazioni sopra tredittici antichi d'avori (cu 35 stampe)
Firenze, 1716
1 voi. in 4° legătura vechia
Parafa A.O. - B.A.R. II 381118
14. *Ioan<n>is Macarii*, Abraxas, sive Apistopistus et... et *Chifletianorum* series dissertationum historiarum et antiquitatum pertinentium XIII Antwerpiae, 1628-1657
1 voi. in 4° legătura vechia
15. *Danielis de Nessel* Breviarium et supplementum commentariorum Lambecianorum, Catalogus aut recensio specialis codicum manuscriptorum graecorum, nec non linguarum orientalium August. Bibliothecae Caesar. Vindobonensis. Vindobonae, 1690
1 voi. in folio mic legătura vechia
16. *Ant Franc. Gori*, Thesaurus veterum diptychorum consularium et ecclesiasticorum, eiusdem auctoris cum aliorum lucubrationibus illustratus ac in tres tomos divisus Opus posthumum accessere *Io. Bapt. Passeri* additamenta. Florentiae, 1759
3 voi. in folio legătura vechia
Parafa A.O. - B.A.R. IV 122767
17. *Ioanis Seiwert*, Inscriptiones monumentorum Romanorum in Dacia mediterranea. Viennae, 1773.
1 voi. în 4 legații
Parafa A.O. - B.A.R. II 375709
18. *Blasii Caryophili*, de antiquis marmoribus opusculum. *Paschalis Caryophili*, de thermis Herculaneis nuper in Dacia detectis dissertatio epistolae Edit. III-a <(2 fasc.)> Trajecti ad Rhenum, 1743
1 voi. în 4 legații
Parafa A.O. - B.A.R. II 381315 - II 381317
19. *Anastasii Bibliothecarii*. Historia ecclesiastica et de vitis Pontificum. Parisiis (Edit. adnot. e typogr. Regia), 1649
1 voi. in folio legătura vechia
20. *Martin Crusius*. Turco-Graeciae libri octo, quibus Graecorum status sub imperio turco luculenter describitur. Basileae, 1584
1 voi. fol. micii cartonat cu pergmt.
Parafa A.O. - B.A.R. III 95063

21. **B. O. Brøndsted.** Den Ficoroniske Cista beskriuen og forkleired. Kjobenhavn, 1847
1 voi, folio mare legații
22. **Emil Braun.** Die Ficoronische Ciste des Collegio romano, in treuen Nachbildungen herausgegeben. Leipzig, 1848
1 voi. folio mare oblung legatu
23. **Francesco de' Ficoroni.** Le maschere sceniche e le figure comiche d'antichi Romani descritte brevemente. Roma, 1736 (84 stampe)
1 voi. in 4° micii legatu
24. **Baron de Spanheim.** Les Cesars de l'Empereur Julien, traduits du grec, avec des remarques et des preuves, enrichies de plus de 300 medailles et autres monuments anciens, graves par Bernard Picart le Romain. Amsterdam, 1728
1 voi. in 4° legătură veche
25. **Prime Demetrius Cantimir.** Histoire de l'Empire Ottoman traduite en francais par M. de Jonquieres. Paris, 1743/2 tomes en
1 voi. in 4° legătura vechia
26. **Baron von Hohenhausen.** Die Alterthumer Daciens in dem heutigen Siebenbürgen, aus den Zeiten als dieses schone Land die Romer regierten. Wien, 1775
1 voi. in 4° legatu
Parafa A.O. - B.A.R. III 141685
27. **Joseph Arneth.** Archeologische Analecten aus Siebenbürgen, Croatien, Spanien, Portugal etc. Mit einem Atlas von XX Tafeln. Wien, 1851
1 voi. 4° oblung legatu
Parafa A.O. - B.A.R. St. AG III 478
28. **G. Marchi e P. Tessieri.** L'aes grave del Museo Kircheriano, ovvero le monete primitive de* popoli deirItalia media, ordinate e descritte; aggiuntovi un ragionamento per tentarne Tillustrazione. Roma, 1839
2 voi. in 4° legate
Parafa A.O. - B.A.R. 1090
29. **Laurentius Pignoria.** Mensa Isiaca, qua sacrorum apud Aegyptios ratio et simulacra subiectis tabulis oencis simul exhibantur et explicantur; accessit eiusdem authoris de Magna Deum Matre discursus, nec non /. **P. Tomasini** mānos aenea et de vita L. Pignorii dissertata. Amstelodami, 1669
1 voi. in 4° micu legătura vechia
30. **Iac. Ferd. Miller,** de Brasso) Cimeliotheca Musei Nationalis Hungarici, sive Catalogus historico-criticus antiquitatum, raritatum et pretiosorum cum Bibliotheca antiquaria et numalia eiusdem Instituti. Budae, 1825
1 voi. in 4° legatu.
31. J. **J. Chiflet** Anastasis Ghilderici, I, Francorum regis, sive thesaurus sepulchralis Tornaci Nerviorum efforus et commentario illustrata. Antverpia, 1655
1 voi. in 4° mic legătura vechia
Parafa A.O. - B.A.R. II 378530
32. **A. von Kubinyi.** Szekszárdier Alterthumer. Pesth, 1857
1 voi. in 4° legatu
Parafa A.O. - B.A.R. 1092
33. **Ioannis Meursii.** Atticarum lectionum libri VI, in quibus antiquitates plurimae primum in luce erutae, proferuntur. Lugduni Batavorum (offie. Elzeviriana), 1627
1 voi. in 4° micii legătura vechea
34. **Gisbert Cuiper.** Apotheosis vel Consecratio Homeri, sive lapis antiquissimus in quo H consecratio sculpta est commentario illustratus; accedunt explicatio gemmae Augustae etc. Amstelodami, 1683
1 voi. 4° micu legătură vechia
Vezi: Catalogul Bibliotecii lui Alexandru Odobescu G 45
35. **Kemeny Ianos.** Erdelyi fejedelem oneletirasa. Kiadta Szalay Lászlo. Pest, 1856
1 voi. in 8° legatu
36. **Thomas Hyde.** Veterum Persarum, et Parthorum et Medorum religionis historia. secunda. Oxonii, 1760.
1 voi. in 4° legatu
Parafa A.O. - B.A.R. I 375859
37. **A. Fr. Frisi.** Memorie storiche di Monza e sua corte, raccolta ed esaminata. Opera in tre volumi, ed ornatā di tavole incise in ramo. Milano, 1794
3 voi. in 4° legate
Parafa A.O. - B.A.R. II 348004
38. . . . . Scripta historica Islandorum de rebus gestis veteram Boreali-Scandinaviae gentium latine reddita et apparatu critico instructa, curante Societate Regia Antiquariae Septentrionalium : Voi. I, II, III: Historiae Olavi Tryggvii filii. — Voi. IV, V : Historia regis Olavi Sancti. — Voi. VI: Historiae regum Magni Boni, Harald Severi et fratris eius. Hafniae, 1828-1835
6 voi. in 8° legate
39. **Brosset,** Rapports sur un voyage archeologique dans la Georgie et dans l'Armenie, en 1847—1848, avec un atlas de planches. St. Petersbourg, 1849.
2 voi. in 8° (atlasul oblung) legate
40. **Raffet.** Voyage dans la Russie Meridionale et dans la Crimée par la Hongrie, la Valachie et la Moldavie, execute en 1837, sous la direction de M. Anatole de Demidoff, avec de 100 planches executees d'apres nature et lithographiees par ... Paris, 1848
1 voi. in fol. legatu
Parafa A.O. - B.A.R. St. A.G. V. 321
41. **Michel Bouquet,** Album valaque. Vues et costumes pittoresques de la Valachie et de la Moldavie, d'apres nature et lithographies par E. Ciceri, Ferragio et... Paris, 1843 (XII stampe)
1 voi. in fol. legatu

42. **Chardin.** Voyages du Ghevalier ... en Perse et autres lieux de l'Orient, enrichis d'un grand nombre de belles gravures en taille-douce, représentant les antiquités et les choses remarquables du pays. Nouvelle Edition ... par L. Langles.
Paris, 1811 ... texte 10 voi. in 8° nelegate
atlas 1 voi. in folio legații
43. **Jos. von Hammer.** Constantinopolis und der Bosphoros, ortlich und geschichtlich beschrieben mit 120 griechischen, lateinischen, arabischen, persischen und türkischen Inschriften, mit Plane der Stadt Constantinopol und einer Karte des Bosphoros¹¹⁴.
Pesth, 1822
2 voi. in 8° nelegate
44. /. **F. Massmann.** Libellus aurarius sive Tabulae ceratae et antiquissimae et unicae romanae in fodina auraria apud Abrudbanyam, oppidulum Transylvanum nuper repertae, quod nunc primus enuclavit, depinxit edidit.
Lipsiae 1840
1 voi. in 4° legații
45. **Jos. Arneih.** Zwölf römische Militär-Diplome beschrieben und auf Stein gezeichnet <von Albert Camesina>.
Wien, 1843
1 voi. in 4° legații
45. NB. La scărțile acestui volumu sunt anexate 2 fâscore anume :
46. /. **Aschbach.** Ober die römischen Militär-Stationen in Ufer. Noricum, zwischen Lauriacum und Vindobona, nebst einer Untersuchung über die Lage der norischen Stadt Faviana.
Wien, 1860 in 8° cartonat 1 fâscora
47. **Ed. von Sacken.** Ober die neuesten Funde zu Garnuntum besonders über die Reste eines Mithraeums und ein Militär Diplom von Kaiser Trajan.
Wien 1853 in 8° cartonat 1 fâscora
48. **Lud. Ant. Minatori.** Novus thesaurus veterum Inscriptiorum in proecipuis eorumdem collectionibus haecenus praetermissorum.
Mediolani, 1739. Tom. I et II (NB. Tom. III lipsesce)
2 voi. in folio legătura vechea
- 48 opere diferite. Cu totul șaptezeci și patru volume

b) ȘCOLII NORMALE SUPERIOARE

[[Extras din P. Preca, **Contribuțiunile la reconstituirea bibliotecii lui Alexandru Odobescu** m
in **Gazeta cărților**, Buc., 11 (1941-1942), nr. 7-8 și 9-12]].

1. Antonescu (Teohari), Cultul Cabirilor în Dacia¹⁾.
București, A. Degenmann, 1889, 260 pag. + XII tabele litografice, 23,5 X 15.
- 2) Cu dedicația autorului către Odobescu.
2. Bengesco (Georges), Notice Bibliographique sur les principaux Ecrits de Voltaire ainsi que sur ceux qui lui ont été attribués. — Paris, A. Quantin, 1882, 114 pag. 23,5 x 14,5.
3. Bengesco (Georges), Voltaire, Bibliographie de[s] ses œuvres (Tome premier).
Paris, Rauveyre et G. Blond, 1882, 494 pag. 21 x 13.
4. Bengesco (Georges), Bibliographie Franco-Roumaine du XIX-e siècle (Tome premier).
Bruxelles, Paul Lacomblez, 1895, 218 pag. 23,5 x 16.
5. Bielz (E. A.), Handbuch der Landeskunde Siebenburgens¹⁾. Hermannstadt, 1857
pag. + 1 hartă, 22 X 13,5.
- 3) Cu autograful lui Odobescu
6. Boppe (Auguste), La Mission de TAdjudant-Gomandant Meriage à Widin (1807—
Paris. F. Alean, 1886, 35 pag., 24,5 x 16. (Extrait des Annales de l'Ecole libre
Sciences Politiques no. du 15 Avril 1886).
7. Brandza (Doctorul D.), Prodrumul Florei Române sau enumerațiunea plantelor pină
cunoscute în Moldova și Valachia, —
București, Tip. Academiei Române, 1879. 128 pag., 25 x 16.
8. Brucke (Dr. Ernest), Les Gouleurs au point de vue physique, physiologique, art
et industriei.
Paris, J. B. Bailliere et Fils, f. an. 344 pag. -f 46 figuri, 17,5 x 11
9. Charpentier (J. P.), Les Ecrivains Latins de l'Empire.
Paris, L. Hachette et Co. 1859. 418 pag., 17,5 x 10,5.
10. Dhalloy (J. D'Omadius), Manuel pratique d'Ethnographie ou description des Races hu
Ed. V-a.
Paris, E. Lacroix, 1864, pag. 127, 17 x 10,5
11. Dindorfii (Ludovici), Diodori, Bibliotheca Historica. Voi. 1—2—3—4.
Lipsiae, B. G. Teubner, 1866—67 pag. 453 + CXXXVIII; 532 + LXIX; 6
LXXXIV; 407 + XLVIII. 17 x 11
12. Dindorfii (Guilielmi), Sophoclis Tragoediae. Ed. V-a.
Lipsiae, B. G. Teubneri, 1879, pag. 381, in 18 x 11.
13. Dubois (M. Marcel), Notions elementaires de Geographie Generale.
Paris, G. Masson, 1884. 196 pag. 18,5 x 11,5.
14. L'Orestie. Trilogie tragique d'Eschyle. Traduite en vers par Paul Mesnard²⁾ —
Paris, Hachette et Cie., 1863, 304 pag., 22 x 14.
- 5) <lipsă trimiterea>
15. Figuier (Louis), Les Races Humaines. (Illustre de 270 Gravures dessinees sur bo
chromolithographies). Ed. V-a.
Paris, Hachette et Cie., 1885, 620 pag. 23,5 x 16,5.
16. Gali (Hermann), Charikles. Bilder Altgriechischer Sitte, zur genaueren Kennt
Griechischen Privatlebens entworfen von Wilhelm Adolph Becker, neu bearbei
Hermann Gali. Band 1, 2, 3.
Berlin, S. Calvary et Comp., 1877—78. 328 -f 379 + 425 pag., 18 x 12.
17. Hug (Arnoldus), Xenophontis. Institutio Cyri. Editio Maior.
Lipsiae, B. G. Teubneri, 1883, 260 pag. 17 x 11.
18. Huschke (Ph. Eduardi), Imp. Justiniani, Institutionum Libri quatuor.
Lipsiae, B. G. Teubneri, 1868, 264 pag., 17 x 11
19. Isambert (M.) ANEKDOTA ou Histoire secrete de Justinien traduite de Procope.
graphie du VI-e Siecle et revision de la numismatique d'apres <le> livre de Ju
Paris, Firmin Didot, — Freres — Fr. Klincksieck, 1856, 967 pag. 21 X 13.
20. Kallenberg (H.), Herodoti Historiarum. Libri IX. Voi. I—II.
Lipsiae, B. G. Teubneri, 1875, XLII + 403; XLVII + 421 pag. 17 x 11
21. Lebegue (F. Albert), Recherches sur Delos.
Paris, S. Thorin, 1876, 339 pag. + 1 hartă + 2 planșe.

22. Levasseur (E.), La France (avec ses Colonies). Geographie et Statistique. Ed. III-a. Paris, Gh. Delagrave et Cie., 1873, 450 pag., 17,5 X 11.
23. Menliu (I.), Cursu elementaru de literatură. (Noțiuni de logică, stilistică, retorică). Bucuresti, Tip. Academiei Române, 1881, 468 (100) pag. 19,5 X 12,5.
- 4) <trimiterea lipsă >
24. (Euvres completes de Montesquieu avec des notes de Dupin, Crevier, Voltaire, Mably, Servan, La Harpe, etc, etc. Paris, Firmin-Didot Freres, 1838, 770 pag., 25,5 X 17.
25. Muellenhoffius (Karolus), Germania antiqua. Cornelii Taciti Libellum. Berolini. Weidmannos, 1873, 170 pag., 17,5 x 11,5.
26. Nisard (M.), Suetone les ecrivains de l'histoire Auguste, Eutrope-Sextus Rufus, avec la traduction en francais. Paris, Firmin-Didot et Cie., 1876, 907 pag. 25,5 X 17.
27. Nisard (M.), Stace, Marțial, Manilius, Lucilius Junior, Rutilius, Gratius, Tobircus, Nămesianus et Qalpurnius. (CEuvres completes). Paris, Firmin-Didot et Cie., 1877, 836 pag., 25,5 x 17.
28. Nisard (M.), Collection des auteurs latins, avec la traduction en francais (Ausone, Sidoine, Apollinaire, Fortunat). Paris, Firmin-Didot et Cie., 1887, 295 pag. 26 x 17.
29. Notice sur la Roumanie. Principalement au point de vue de son economie rurale, industrielle et commerciale, suivie du catalogue special des produits exposes dans la section roumaine à l'Exposition Universelle de Paris, en 1867 et d'une notice sur l'histoire du travail dans ce Pays. Paris, A. Franck, 1868, 436 pag. + 1 hartă, 23 x 15.
30. Pottier (E.), Les Statuettes de terre cuite dans l'antiquite. (Ouvrage illustre de 92 gravures, dessins de J. Devillard). Paris, Hachette et Cie., 1890, 314 pag. 17 x 11
31. Reinach (Solomon), Catalogue sommaire du Musee des antiquites nationales au Château de Saint-Germain-en-Laye. Paris, f. an., 223 pag., 17,5 x 11,5.
32. Renan (Ernest), Le prêtre de Nemi. Drame philosophique Ed. II-e. Paris, Calmann Levy, 1886, 134 pag., 23 x 16.
33. Renard (Leon), L'Art naval. (Ouvrage illustre de 52 vignettes par Morel-Fotio). Ed. III-e. Paris, Hachette et Cie., 1873, 294 pag., 17 x 11.
34. Ristelhuber (P.), Heidelberg et Strasbourg. Recherches biographiques et litteraires sur les etudiants alsaciens immatriculés à l'Universite de Heidelberg de 1386 à 1662. Paris, E. Leroux, 1888, 141 pag., 26,5 x 17.
35. Roque (M. Phocion), Athenes d'apres le Colonel Leake. (Introduction de M. C. Wescher. Dessins de L. Breton). Ed. H-e. Paris, E. Pion et Cie.
36. Soutzo (M. Michel C), Coup d'oeil sur les Monuments antiques de la Dobrudja. (Extrait de la Revue Archeologique, Octobre et Novembre 1881). Paris, Dichier et Cie., 1882, 31 pag., 24,5 x 16,5.
37. Stievenart (J.F.), (Euvres completes de D^mosthene et d'Eschine. Paris, Firmin-Didot et Cie., 1879, 676 pag. 26 x 17,5.
38. Talbot (Eugene), (Euvres completes de Xenophon. (Tome premier). - Paris, L. Hachette et Cie., 1859, 583 pag., 17,5 X 10,5.
39. Teodorescu (G. Dem.), Viața și operile lui Eufrosinu Poteca). Bucuresti, Tip. Academiei Române, 1883, 84 pag., 22 X 14.
- 6) <lipsește trimiterea >
40. Thurot (Charles) et Chacelain (Emile). Prosodie latine suivie d'un appendice sur la prosodie grecque. Paris, Hachette et Cie., 1882, 140 pag., 17,5 X 11.
41. Vernes (Aurice), Manuel d'Histoire des Religions. (Traduit du Hollandais). Paris, E. Leroux, 1880, 276 pag., 18 X 11.

NOTE

1 Despre dragostea pe care Odobescu a avut-o pentru cărți din anii de ucenicie și până la încheierea întinsei lui activități științifice și literare s-au păstrat mărturii variate, mai multe decît oferă de obicei arhivele personale ale altor mari scriitori. Obişnuința folosirii unei bibliografii bogate și la zi pentru toate problemele studiate este vădită mai întîi de referințele numeroase care însoțesc studiile lui Odobescu, începînd chiar cu acelea întocmite în tinerețe. întemeierea informației sale pe numeroase izvoare este atestată de citate, expresii din cronici și scrieri vechi, referiri la fapte de demult care necesitau lecturi variate și cercetări răbdătoare în bibliotecă. Prețuirea lui Odobescu pentru cărți și manuscrise a dus la impresionanta recoltă de monumente ale scrisului și tiparului din țara noastră realizată în cursul călătoriei științifice din 1860 în Oltenia. Se simte, din atenția cu care fericitul descoperitor al acestor vestigii de cultură românească vechele prezintă în articolele publicate în *Revista Română*, importanța pe care o acorda el cărții ca izvor de cunoștințe sau ca intrupare a eforturilor creatoare ale omului.

Prin călătoriile sale în străinătate întreprinse cu prilejul studiilor privind tezaurul de la Pietroasa, Odobescu se vedește un adept al documentării integrale, indiferent de eforturile sau cheltuielile cerute pentru adunarea tuturor informațiilor necesare. Ga cercetător avizat de arhive și colecționar competent de documente privind istoria românilor, Odobescu dă un strălucit examen prin cele trei volume publicate în colecția Hurmuzachi în anii 1885, 1886 și 1889 (Suplementul I, vol. I—III: documente culese din Arhivele Ministerului Afacerilor Străine din Paris privind starea României în sec. XVIII—XIX).

Iar în ce privește concepția exigentă a lui Odobescu despre cartea științifică în aspectele sale tehnoredacționale și de artă grafică, analiza celor trei volume din *Le tresor de Petrossa* este concludentă. Prezența autorului se simte aci de la prima linie a textului pînă la ultima indicație privind litera, ilustrația, ornamentele grafice și așezarea în pagină. Din experiența unui pasionat colecționar de cărți, om de întinsă cultură și în același timp competent bibliolog a rezultat somptuoasa lucrare științifică, fără îndoială cea dintîi operă publicată pînă atunci de un român în care să se fi realizat o atît de armonioasă unitate între obiectul studiului, studiul însuși și vestmintul lor editorial.

O împrejurare fericită (păstrarea catalogului bibliotecii lui Al. Odobescu în ms. rom. 4368 al B.A.R. și posibilitatea utilizării cîtorva informații de arhivă îngăduie cunoașterea pînă în amănunte a acestui iscusit instrument de studiu care a fost colecția de cărți a marelui cărturar. Odobescu impresionîndu-și contemporanii printr-o bibliotecă bogată și excelent alcătuită a fost evocat de G. Bengescu (*Cteva suveniruri ale carierei mele*,

Bruxelles, 1899, p. 78—79). Odobescu, fondator al Bibliotecii Școlii Normale pe care o cîntă începînd din 1892 a fost prezentat de Pompiliu Preca în articolul *Contribuțiuni la reconstituirea bibliotecii lui Alexandru Odobescu* publicat în *Gazeta cărților*, Buc., 11 (1941—1942), nr. 9 și 9—12, articol în care se descriu 41 de opere donate bibliotecii acelei școli de către Odobescu pe atunci directorul Școlii Normale. Biblioteca s-a păstrat la Seminarul pedagogic (Școala medie mixtă nr. 7 I. L. Garagiale din Galea Dorobanților 163) pînă în timpul celui de-al doilea război mondial. Cercetările întreprinse în biblioteca acelei școli, apoi la Institutul pe care l-a înlocuit (Șos. Panduri nr. 90), nu ne-au îngăduit însă să stabilim soarta fondului lui Odobescu Școlii Normale.

Biblioteca lui Alexandru Odobescu a fost prezentată de Acad. G. Călinescu în studiile sale asupra vieții și operei scriitorului: *Biblioteca lui Odobescu*, în: *Revista Cărților*, Buc., XIV (1947), 12, p. 8—14 și *Al. Odobescu* (Studii literare), în: *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, Buc., VII (1958), 3-4, p. 334-365.

Informațiile privind biblioteca lui Odobescu adunate de la Arhivele Statului, din Biblioteca Academiei sau din analiza Catalogului și listelor de cărți foste în biblioteca scriitorului au fost adunate și valorificate de N. Georgescu-Tistu într-un studiu recent, intitulat *Activitatea bibliotecară logică a lui Al. Odobescu*, publicat în *Studii și cercetări de bibliologie*, Buc. voi. V. (1963), p. 135.

În această etapă a cercetărilor se poate încerca reconstituirea bibliotecii lui Alexandru Odobescu. în afara celor două cataloage din mss. rom. 4368 și 5687 ale Academiei, o asemenea întreprindere bibliologică vor servi negreșit și alte izvoare. în primul rînd, așezăm am arătat mai sus, vor trebui utilizate referințele din operele lui Odobescu, stabilind, firesc, lucrările sînt citate după originale sau după surse secundare. Corespondența lui Alexandru Odobescu este un alt izvor pentru cunoașterea cărților ce i-au alcătuit, cîndva, biblioteca. Se vede, de pildă, scrisorile din 1871 către librăriile V. A. Moret și Didot din Paris, librării din Roma etc păstrate la B.A.R. — Arhiva Odobescu I, ms. 20). în Arhiva Odobescu se găsesc, de asemenea, numeroase fișe bibliografice, note de lectură, însemnări, cărți ce l-au interesat pe scriitor, unele din biblioteca lui. Cercetările de arhivă vor fi în sfîrșit, identificarea cărților datorite de Odobescu unor biblioteci din București, care proveneau negreșit din biblioteca personală a scriitorului. Astfel, la Arhivele Statului — Arhiva Ministerului învățămîntului, dosar 1877/3542 f. 189) se păstrează cererea lui Odobescu din 16 dec. 1877, către Ministerul Instrucțiunii de a i se aproba depunerea la Biblioteca Academiei a Statului a cărților sale sechestrate într-un șopron umed din curtea locuinței sale de pe strada Verde nr. 18. La 23 octombrie 1879, înainte de-a pleca într-un concediu de boală la Paris, Odobescu cere președintelui Academiei autorizația de a depune la această instituție în grija lui Ion Bianu, două biblioteci, trei cufere cu cărți, hîrtii și mărunțișuri și un dosar (Arhiva Academiei, dosar 1879/VII, 10, p. 214). Scriitorul dăruise Academiei douăzeci de cărți încă din 1877 (vezi mai sus *Listă de operele datorite Societății Academice Române* — *A. Odobescu*). Majoritatea cărților au intrat însă în fondurile Bibliotecii Centrale a Statului împreună cu aceste fonduri au trecut în 1901 la Academie unde se găsesc și astăzi (vezi I. Bengescu, *Academia Română și biblioteca ei*, în *Boabe de griu*, Buc., I (1930), nr. 1, p. 6). Alte cărți donate, după cum am arătat mai sus, Școlii Normale Superioare.

Sub titlul general *Biblioteca lui Alexandru Odobescu*, publicăm în volumul de față cîteva cataloage și listele cărților (în cea mai mare parte inedite) care au aparținut bibliotecii noastre scriitor, și anume:

I *Catalogul Bibliotecii lui Alex. I. Odobescu scris de mina lui* — ms. rom. B.A.R., f. 1-86;

II *Catalogue des livres* — ms. rom. 5687 al B.A.R., f. 14—18;

III *Liste de cărți donate de Alexandru Odobescu* :

a) Societății Academice Române — extras din *Analele Societății Academice Române*, Secțiunea I, Buc., 10 (1877), p. 166-167, nr. 62-69 și Dosarul 1877/A 1, f. 45 ;

b) Școlii Normale Superioare — extras din P. Preca, **Contribuțiuni la reconstituirea bibliotecii lui Alexandru Odobescu**, în **Gazeta cărților**, Buc., XI (1941—1942), nr. 7—8 și 9—12.

Textele de mai sus sint reproduse cu ortografia din manuscrisele originale sau din revistele unde au fost publicate. Fiecare lucrare consemnată în cataloage și liste a fost căutată în fondul B.A.R., unde se păstrează majoritatea cărților foste în posesia lui Odobescu. Descrierile adesea prescurtate iar uneori greșit transcrise au fost completate și corectate prin confruntarea cu lucrările originale. Aceste completări, datorate editorului, sint imprimare <între paranteze unghiulare>. Cuvintele [între paranteze drepte] reprezintă elemente de descriere adăugate de Odobescu la datele bibliografice ale cărților.

în adnotări (imprimare corp 8) s-au menționat, pentru cărțile din biblioteca lui Odobescu care au putut fi găsite, elementele de identificare a posesorului (sigiliul și parafa lui Alexandru Odobescu) și cota Bibliotecii unde sint păstrate aceste cărți (în majoritatea cazurilor Biblioteca Academiei = B.A.R.).

în notele ce urmează menționăm însemnările autografe Odobescu pe cărțile ce i-au aparținut, sau pe filele intercalate de el în aceste volume, precum și unele sublinieri în text pe care le putem atribui lui Odobescu, deoarece se referă la informații sau idei reluate apoi în scrierile lui. Aceste însemnări între care vom întâlni traduceri fragmentare din clasici greci, latini sau francezi, date istorice și alte note de lectură, ne permit să surprindem crîmpeie din metodele de studiu ale posesorului, care își învingea uneori respectul său față de carte, sub imperiul unei idei fugare la care dorea să revină. Obiceiul de a-și lua note de lectură și dorința de a menaja textul tipărit erau împăcate de Odobescu prin adăugirea (cu prilejul legării cărților) a mai multor foi albe la sfîrșitul volumului.

2 Ms. rom. 4368 B.A.R. este un caet de 86 file format 19/23 cm, legat în piele roșie la cotor și colțuri, cu mențiunea pe cotor : **Catalogue de livres —A.O.** Filele au liniatură orizontală cu 23 linii pe pagină, scris în general numai pe prima față (a 2-a pagină fusese rezervată pentru adaosuri). Filele au pe ambele fețe o liniatură verticală în cerneală roșie pentru următoarele rubrici: cota de raft (formată din numărul dulapului — în cifre romane — și al raftului — în litere minuscule —), numărul curent al operelor (reluat în cadrul fiecărei litere), autorul, titlul, volumele, traducătorul sau editorul operei (într-o singură rubrică), locul și anul, numărul volumelor și formatul cărții. Unele opere sint bifate sau șterse cu cerneală sau în creion, probabil cu prilejul verificării bibliotecii după catalog.

3 Aeschylus, **Prometheus vincetus** : Adnotări în grecește la p. 1—13 și românește în rest (traduceri de cuvinte). în volum se găsește o fișă cuprinzînd traducerea primelor versuri din **Prometheu**, un scurt rezumat, apoi sensurile citorva cuvinte după cum urmează :

Prometheus.

Cratos. Eată-ne (ajunși, **șters**) la cea mai de urmă margine a pămîntului în țara Scythiilor, în pustia nepătrunsă, (de nici un muritor, **șters**) oameni. Iar tu, Efaestos aibi grije să 'mplinești cele ce tatăl ți-a poruncit (Cele ce tatăl ți-a poruncit, **șters**), p'acesta (aci, **șters**) viclen aci pe stîncile prăpăstidse să-l lîntuești cu legături de fier și p'acesta'n cătușe nepătrunse să-l pui.

Dela v. 1—133 Prologul. De la 1—90 sc. I-a. Kpaxoț și Bia, personagii luate din Geoyov(a lui Hesiod, v. 385 :

Ka1 KpaTos yjSe Btvjv ccpiSeixeTa **ysivaTO** TSXVOC". . .

și Vulcan cu instrumentele lui, aduc pe Prometheus și-l pun în partea stînga.

1. 6 și OYjlpioq = **drum** țară, derivă de la v. otco = port. Răd. verb. oto, *ih* priimind guna o avem o -fi plus co provenitor din prelung, lu voc. de legătură a rad. gunif și terminat, pers. u.u.

2. appOTOq-o^ov adj. = #ppoTO<; = (nemuritor, **șters**), nelocuită de oameni. în c Blomfield găsim #j3poTO& compus din a și pp6ro<; = (**xpoTO** **|||iop** = mor lat. prin metatesă **ț^op** ne dă upo și prin prefaa lui u. în £ avem ppo -f **TO**<; sufixul.

în edit. Dindorf găsim apocTo<; = inaccesus, adică loc unde pătruns nimeni, unde n-a călcat nimeni comp. din a și palvco, = vastitas solitudo = deșert, cimpie întinsă.

4 Aeschylus, **Thiâtre** : Adnotări: p. 6 (în grecește). Sublinieri în text la: p. 40 meth<Şe enchaine): „habite le peuple noir, et ou coule le fleuve d'fithiopie"; p. 102 (Les contre Thebes): „... il annonce que les Acheens..."; p. 141 (idem) : „Oui, mais c'etait v sur **tous** le crime **d'un seul**"; p. 171 (Agamemnon), **p.** 179 (idem): „Un trăit empois s'attache au cceur **de** l'envieux; consume* par le venin, un double chagrin l'accable"; **p.** (idem): „la moderation de Târne est le plus beau present du ciel"; p. 221—224 și 243 Choephores), p. 317, 323 (Les suppliantes).

5 Alecsandri, **Doine și lăcrămioare**: Dedicatie la p. 3: „D-lui Alecsandru Odobescu V<asile> A<lecsandri>".

6 Alecsandri, **Poezii populare**: Dedicatie la p. 1: „D-lui Odobescu. V<asile> sandri^".

7 Anaxagoras, **Fragmenta** : Volum legat împreună cu alte 5 lucrări descrise în catalog la Z3, R12, E14, E13, A25. Pe prima pagină a volumului miscelaneu se află autografă Odobescu cu descrierea bibliografică a celor 6 lucrări legate împreună.

8 Aristoteles, **De Rhetorica** : în volum se găsesc două file albe de hîrtie; una în patru, iar alta în două. Pe prima față este următoarea notă:

Retorica lui Aristotel. Cart. II Cap. 1°.

Sócjai , opinie, părere în opunere cu adevărul, cu realitatea. Platon Symb. 2

npozaceif, înfăcișare, în ce se **pune** pe dinafară ca se ascundă altele. A6\$at xal Tq

sînt în opunere **cu** sx **tlvcov** care însemnează chiar mijlocul seu **locurile**,

ev0upt7)(Jta entimemă, sillogismu alcătuit numai **de** doa propuneri din care c e **antecedentul** și a doa **consecuentul**. s este în Retorică ceea ce e sillogismu **în** Dialectică (Arist. Retorica I). **în** Medea lui Ovidiu se află această ent Servare potui; perdere au possim rogas? (Quint. VIII 5).

jispl **TOUTOV**, adică despre mijlocul, despre locuri, reportîndu-se la **tlvcov** di **de** mai nainte și ex **roor**<+v din acele reportîndu-se la S6'aa xai **Tppora** subînțelege doă verburî:

9 Aristoteles, **De Melisso** : vezi nota 7.

10 Aristote, **Po4tique**: Citită **în** mai multe rinduri, poate **de** persoane diferite •are numeroase sublinieri în text și pasaje marcate marginal cu creion chimic (p. XI 1, 3 etc), creion negru (p. 119, 151 etc.) și cerneală (p. 127), ultimele asemănătoare

obișnuite de Alexandru Odobescu la lectura altor cărți. Sint însemnările obișnuite ale unui clasicizant (cuvinte importante marcate *promemoria*, definiții sau pasaje caracteristice pentru doctrina retorică a lui Aristotel).

11 Bălcescu, *Magazinu ʼistoriku* : La B.A.R. se păstrează primele două din cele patru volume menționate de Alexandru Odobescu (la Serviciul Cartea Rară). Fiecare volum are legate la sfârșit cite 10 pagini albe. Ambele volume au numeroase sublinieri în text și pe marginea paginilor. în multe locuri este transcris anul „de la facerea lumii” în anii erei noastre. Voi. I are următoarele adnotări: la p. 126 jos, la cuvintele *Stroe Vistierii*: „Data, V.<ezi p.> 347”; la p. 134, după *Radul vel Logofăt* adaogă „Crețulescu” în chirilice (creion); la p. 152, arborele genealogic al lui Neagoe Basarab, alcătuit astfel:

Banul Barbu Craiovescu	Pirvu Vornicul Negoe VV. Basarab	Danciu Comisul	Radu
---------------------------	--	----------------	------

la p. 159, după *Capicheaelile de la Poartă*, adnotarea „Stoica Log.”; la p. 168 pe margine : „pădurea Brestea?”, tot la p. 168 jos, în cerneală peste un scris mai vechi în creion, chirilic : „Hris de la Bistrița moșia Muscelul 7063 mart 24 cartea lui Petrașcu VVd fiul lui Radu VVd și care mai dice ca Vintilă VVd pre nume bun se dicea Vlad”; la p. 169 marginal: „7044/1536 Iunie Radu VVd sin Radu VVd onuk < = nepot > Vlad VVd Călugarul. Chrisov la Glavaciok (Gerna-tesci)”; la p. 291, după cuvintele *Pașa încă ajunsease mai înainte*, adnotarea în creion „ianuarie”. La voi. II se găsesc adnotări la p. 3 : „vezi III 8”; la p. 6 jos : „din greci”, referindu-se la *Papa* (din greci) *Vistier*, din text; la p. 17. „vezi III 36”. Pe prima din paginile albe legate la sfârșitul voi. II se găsește nota :

„1690 — vetafu de copii, p. 156
Nunta Domniței Stancuța p. 198
p. 196 pentru trisnire <clopotniței> domnescă
p. 214 pentru capitală
p. 341 ciumă
p. 346 Hanul St. George
case în București și bis<erici> 154
Nemții în București
..... 146 -
168 169 150.
1695 - Aga p. 227
170 / . era la portă
Engel I p. 362
1705 il trimite iară la Gonstantinopol
Engel I p. 363
1706 idem Engel I p. 364
1707 idem Engel I p. 365
1714 more Domnița Stanca
Engel I 374
il aduce în Gonstantinopol
Engel I 376”

Pasajele însemnate pe margine și unele din adnotările de mai sus fac parte din documentația autorului folosită la scrierea „Scenelor istorice”.

12 Batisier, *Histoire de l'art*. Adnotări la capitolul *Indcmtan*, la p. 5 : „Ellore”, „Mavalipuram”, la p. 6 : „Kennery (Salselle)”, „Karli”, la p. 7 : „Elephanta”, „Kailaca”, la p. 10 : „Madourch”, la p. 11 : „Tanjaour”, „Bangalore (Lakemi)”, „Șalembon (Coromandel)”, la

p. 17 : „Ram Raz 1790”, „Viswakarma”, „dulgh «er»”, ... „măsurător”. Denumirile ne se află în textul respectiv.

13 Bode, *Geschichte der Hellenischen Dichtkunst*: în voi. I se găsește următoarea notă scrisă pe o filă detașată :

„Bode — *Geschichte der Epische Dichtkunst der Hellenen*. voi. I
I — Zweiter Abschnitt. Ursprung des epischen Gesanges im
heroischen Zeitalter 191-230
19 foi 1/2

II — Sechster Abschnitt: Hesiodos und sein Zeitalter p. 414—429
8 (7 foi 1/2, șters) foi

III Siebenter Abschnitt: Die religiösen und philosophischen Lehrgedichte 459—
20 foi

Total: I - 19 1/2 foi
II - 8 - foi
III - 20 - foi
47 1/2 foi

în voi. II se găsește altă notiță scrisă de asemenea pe o fișă :

<i>Bode</i>	
Zweiter Abschnitt, p. 25-35	5
12 și 13 pag. 90 și 91	1
	6
2 și 3 pag. 42 și 43	1
25, pag. 74	1/2
\ 4, pag. 89	1/2
} 21, pag. 105	1/2
l 13, pag. 355	1/2
} 6. pag. 374	1/2
	9 1/2

14 Boecking, *Notitia dignitatum*: în voi. I sint adnotate „Leg. V Macedonica” (p. 109) și „XIII Gemina” (p. 109), corpurile de trupe romane folosite la atacarea și ocuparea de către Traian.

15 Bopp, *Glossarium sanscritum* : Volumul conține 14 p. albe legate la sfârșit adnotări.

16 Browne, *History of Greek Classical Literature* : Sublinieri la p. 16—19.

17 Brillat Savarin, *Physiologie du goût*: Sublinieri la capitolul *Psensees et*

18 Buffon, (*Euvres* : La voi. IV, pe filele albe liminare este scrisă (autograf Alexandru Odobescu, în creion) următoarea listă cu corespondentele latine-române și uneori franceze melor unor păsări, nume care apar în *PseudokyneVkos* :

Pasăr. —
Lanius meridionalis — Francioci
Spinus — Scatiu
Fringilla — Oiță — Sticlete
Corracias- Căcău (Dumbrăveancă)

Gy<p>selus — *Lästun*

Turdus viscivorus — *Cocoșar*
musicus

Sturnus vulgaris — *Gaur*

Parus — pițigoiu

Troglodytes — Sfredeluș (roitelet)

Silvia phaenicus (?) — Nucșdră

Em<b>eriza — Pressură (Bruant)

Sitta — Țoiu

Motacilla — Codobatură (hochqueue, bergeronnette)

Pyrulla — Botgros (bouvreuil)

Merul<a>- Merla (Merle)

Calandra — Ciocărlie

Alauda — Ciocărlie

Cinclus — Pruntăraș

Upup — Pupăza — Huppe

Picus — Ghionoe

Garulla - Gaiță (Geai)

Alcedo — Prigor

Tringa — Purcăraș (becat?)

19 Calderón, *Teatro* : La p. 1-34 (*La vida e\$ sueno*) cititorul a numerotat versurile.

20 Catullus, *Carmina* : Volumul are legate la sfârșit 10 pagini albe, fără însemnări,

21 Chezy, *Yajnadattabada* : P. prima pagină de titlu se găsesc două rînduri scrise de mînă (A. Odobescu?), complet șterse cu cerneală.

22 XpiaTOTToXos, 'EXXi qvixa : Anotare la p. X : -O sx86TT); Nix6Xaoŧ KōpiT^ac; (= „cartea lui Nicolae Koritzas”).

23 Colebrooke, *Philosophie des Hindous* : Numeroase sublinieri în text.

24 Corneille, *CEuvres* : Voi. I are sublinieri, adnotări, traduceri de cuvinte, numero-tarea versurilor, în partea de sus a paginei, deasupra textului, la piesele : *Le Cid*, *Horace*, *Cinna*, *Polyeucte*, *Pompee* (ex. p. 223 „decue = înșelată”, „j'epandrai = răspindi”; p. 224 „cuisant = picantă”, „Remettre mon visage un peu plus à loisir = dă în o bună dispoziție”; p. 227 „Cid, acte I, Scene VII - aici ne zugrăvesce Corneille mai mult lupta dintre datorie și pasiune”, „trepas = morte”; p. 229 „apaise » a îndulci, a liniști, a se calma”; p. 233 „allegeance = îndulcirea mea, încrederea mea să fie” : p. 237 „medisance = acuzarea”, „allegresse = o bu-curie mare care isbucnește de o dată”; p. 239 „recouvre = regăsesc”; p. 240 „cypres = chi-paros”; p. 242 „pâme = a se înveseli”; „pamoison = spasmul”; p. 243 „immolee = sacri-ficat”, „rassailant = pe cel care va ataca”, „se delaisse = a se repausa din oboseala corporală sau spirituală”; p. 244 „vaillance = curajul”, „arret = hotăriri, opriri”, „ressentiment = su-venirul durerii”; p. 245 „defaits = perduți, abătuți”; p. 247 „celer == ascunde”; p. 248 „r&-pute = consider”, „defaite = învingerea”, „bannisser = a exila, a alunga”, „S'il ne m'avait aimee, il ne serait pas mort - Aici se vede succesul eroului Cid (Rodrig)”; p. 250 „bienseance = conveniența”; p. 309 „Cinna, acte IV, Scene premiere - Irresolution d'Auguste. Lâchete' de Maxime”; p. 315 „Cinna, acte V, Scene premiere - Clemence d'Auguste”.

25 Creuzer, *Deutsche Schriften* : Voi. 2 și 3 au tabla de materii scrisă de mîna
A. Odobescu.

26 Cyrano de Bergerac, *CEuvres* : Cartea are câteva sublinieri.

27 Descartes, (*Euvres*: Pe prima pagină de titlu este dedicația: „De la D.Floriș, prietenului meu Odobescu. De Domnul băete să te folosești de dinsul. Paris 1862”).

28 Dio Chrysostomus, *Orationes* : Numeroase sublinieri și adnotări (indescifrabile); index și p. 12, 212-213, 232, 236, 240-241, 328-329, 413, 425, 466, 504, 605, 638-639.

29 Doederlein, *De vocum* : Volum legat cu alte 3 lucrări, descrise în acest catalog
G.30, G.31, H.13. Pe prima pagină a volumului o notă bibliografică cu descrierea lucrărilor
cuprinse în el.

30 Egger, *Essai sur la critique* : în volum se găsesc câteva sublinieri. La p. 175
despre Aristoteles), pe margine, este adnotarea : „Ou?”, referindu-se la fraza : „Mais null
il ne comprend, nulle part il ne definit l'imagination comme faculte creatrice, produis
beau par les procâdes de l'art; et cependant il a dafini l'art une certaine puissance de cr
(semn de întrebare pus de cititor).

31 Egger, *Epigraphices graecae* : Cartea are dedicația : „ă M. Alexandru Odobescu
souvenir de la Sorbonne E. E<gger>”. în acest volum sînt legate lucrările lui M. Egger
Egger înregistrate la B.A.R. la cotele II 32173 - 32178. Sigiliul A. O. este pe prima (II 32173)
și pe penultima (II 32177). în Catalogul bibliotecii lui Alexandru Odobescu nu figurează
prima. Celelalte sînt: Egger M., *De quelques textes inidits ricemment trouves sar des
grecs qui proviennent de VEgypte*. Paris, 1858 ; Egger M., *Observations historiques sur la
de secretaire des princes ehez les anciens*. Paris, 1859 ; Egger E., *Notice historique sur le
Clermont-Tonnerre traducteur et commentateur des ozuvres d'Isocrate*. Paris, 1865 ; Egger
De Vetude de la langue latine chez les Grecs dans Vantiquite. Paris, 1855 ; Egger M., *Discou
nonei aux funerailles de M. Victor le Clerc*. Paris, 1865.

32 Empedocles, *Fragmenta* : Vezi nota 7.

33 Empedocles et Parmenides, *Fragmenta* : Vezi nota 7.

34 Euripides, *Opera omnia* : în voi. III se găsește o fișă cu traducerea versurilor
din "AXxiqaT^ (P- 5°) :

„Dică în zadar betrânii că ei voiu a muri

Cerând să vie mortea și vieț'a se sfârși;

Căci de voiescu mórtea, nu va nimeni să moră

Și betrânețea atunci nu le mai e povară.”

35 Fauriel, *La poisie provengale*: Sublinieri la începutul voi. I.

36 Garrucci, *La storia di Isernia*: Adnotări în creion la p. 19—33.

37 Gănin, *LexUue de Molibre* : Adnotări la p. 46 jos : „Amo Nudo I 3” ; și la
jos : „Madame (*sau* Medecin) Volant”.

38 Grotfend, *Rudimenta linguae umbricae* : Vezi nota 29.

39 Grotefend, **Rudimenta linguae oscae** : Vezi nota 29.

40 Grotefend, **Zur Geographie** : Pe prima pagină albă însemnarea : „ă consulter sur le meme sujet :

D. Klenze (Lachmann **sters**) Zur Geschichte der alt<it>alischen Volkstaemme, besonders nach den Ueberrechten ihren Sprachen.

dans : Klenze's Philologische Abhandlungen herausgegeben von K. Lachmann. Berlin 1839 p. 55-105".

Pe ultima pagină albă este notat cuprinsul volumului, în limba germană.

41 Guinot, **L'Ete à Bade** : Are legate cite 4 foi albe la începutul și la sfârșitul volumului, fără însemnări.

42 Henop, **De lingua Sabina** : Vezi nota 29.

43 Hesiodus, **Carmina** : Numeroase adnotări la o parte din textul **Theogoniei**: traduceri de cuvinte notate marginal în creion. Unele sînt reluate în adnotările la ediția Boissonade (vezi nota 44). Cele din această ediție, mai numeroase, par dintr-o perioadă în care Odobescu stăpînea mai puțin limba greacă. Grijă sa de a cunoaște textul lui Hesiod în cele mai mici amănunte și de a-l reda corect în românește este explicată de traducerea pe care scriitorul a <lat-o din **Theogonia** (vezi ediția de față).

Pe ultima pagină albă însemnarea : „Paris, Octombrie 1851 — Aprilie 1852".

44 Hesiodus, **Carmina** curante J. Fr. Boissonade : A fost unul din textele folosite curent de Alexandru Odobescu pentru lectura operei lui Hesiod. **Theogonia** (p. 7—48) ca și cea mai mare parte din **Erga kai hemeraî** (numai p. 51—77) cuprind foarte numeroase adnotări autografe în creion ale lui Alexandru Odobescu, constînd fie din traduceri izolate de cuvinte, fie din traduceri de expresii și fragmente mai mari. Autorul încearcă și o analiză literară a celei de a doua opere (vezi p. 59 : „I. princ<ipiu > **Dreptatea**"; p. 63 : „II princ<ipiu > munca"; p. 65 : „III princip<iu > Economia"). Par adnotări dintr-o perioadă în care Odobescu cunoștea bine limba greacă : el notează numai traduceri de termeni (puțini în raport cu restul textului) mai rari, ale unor expresii dificile.

45 Homerus, **Odyssea** : Numeroase adnotări în limba germană, la primele cînturi.

46 Homerus, **Ilias** : Fiecare volum are 12 pagini albe legate la sfîrșit. Pe p. 5 albă, la sfîrșitul voi. I este nota următoare : „**Cîntul al III-lea.**

v. 3—7 E come i gru van cantando lor lai,
Facenda in aer di se lunga riga;
Cosi ved*io venir, traendo guai...

(Dante. Divin. Corn. Parad. <Infern.> Cant. V — v. 46—50)".

Sînt cunoscutele versuri citate de Odobescu în **Pseudokyneghetikos**.

47 Horatius, **Opera** : La sfîrșitul fiecărui volum sînt legate cite 6 pagini albe. în voi. I, pe p. 5 albă este scrisă traducerea versurilor de la p. 403—405 (Lib. III Carmen IX).

Tot în voi. I, pe p. 6 albă este traducerea versurilor de la p. 423—425 (Lib. III Carmen XIII).

în voi. II, pe p. 3 albă este traducerea versurilor de la p. 323—327 (Fragment din Satira VI, Lib. II v. 79-117).

Traducerile de mai sus au fost publicate de V. Pârvan în **Convorbiri literare**, 36 (1902), p. 824—827 și se publică și în volumul de față.

48 Hubert, **La Prosodie grecque** i Cu sublinieri.

49 Hammer, **Histoire de VEmpire Ottoman**: Sublinieri. La voi. I, p. 194—195 este semnat pasajul despre : „Le Prince de Valachie, surnomme, Drakul..."; la voi. II, p. 529, pasajul referitor la tratarea prinților tributari; la voi. III, p. 558, pasajul referitor la vizionarea Constantinopolului.

50 Hugo, **Les feuilles d'automne** : Are sublinieri.

51 Heyne, **L'Allemagne** : Volumul are foarte multe sublinieri.

52 Heyne, **Lutece** : Sublinieri.

53 Heyne, **Poemes** : Sublinieri.

54 Heyne, **Reisebilder** : Sublinieri. La p. 134 jos, nota : „1828" — an de apariție p **Annales politiques**, menționat în text. La p. 38 este schițat în peniță un cap de bărbat.

55 **Inscriptionum Latinarum** : La sfîrșitul fiecărui volum sînt legate cite 15 pagini. Nu conțin adnotări.

56 Kirchhoff, **Das Stadtrecht von Bantia** : Vezi nota 62.

57 Kogălniceanu, **Histoire de la Dacie** : Volumul are numeroase sublinieri și bibliografia lucrării.

58 Krause, **Vitae et fragmenta**: Notă la p. 66 jos. „Civiana (**sau** Liviana) Vid. L. Journaux Romains p. 72" cu referire la **Historia Lavinia** menționată în text.

59 Krause, **Angelologie** : Numeroase pasaje marcate pe marginea paginii; la p. trimitere : „Athon p. 29 p. 199"; la p. 152 : ad. „ampulle".

60 Labitte, **Etudes litteraires** : Pasaje marcate pe marginea paginii.

61 Lange, **Vindiciae tragoediae** : în același volum sînt legate încă alte 3 lucrări menționate în Catalogul bibliotecii Alexandru Odobescu la : W 25, B 15, W 26. Pe prima pagină albă a volumului miscellaneu descrierea bibliografică a lucrărilor cuprinse în el, făcută de A. Odobescu.

62 Lange, **Die Oskische Tnschrift**: Volumul cuprinde și lucrarea menționată în Catalogul bibliotecii A.Odobescu la : K 2. Pe prima pagină albă se află o notiță bibliografică : „A rapprocher de C.A.C. Klenze's Philologische Abhandlungen, herausgegeben von K. Lachmann. Berlin 1839.

p. 1—24 — Das Alt Roemische Gesetz auf der Bantinishen Tafel.
24—54 Das Oskische Gesetz auf der Bantinishen Tafel".

63 Laurian, **Tentamen criticum** : în carte se găsește notița :

„**Lauriani** Tentamen.

Biblia Română.

Bopp. Vergleichende Grammatik.

Novum Testamentum.

Leake. Researches in Greece.

Raynouard. Grammaire des Langues Neolatinnes.

Burguy. Gram. de la langue d'oïl la voi.

Dobrowsky. Institutiones slavicae.

Grim. Deutsche Gramatik IV.

Fauriel. Dante II volume.

Latham. Handbook of English Langu.

Lexicon valachico latinum.

Diez. Gramatik der Romanische Sprache 2 <Bd.>

Burnouf. Gramaire latine.

Alexi. Gramatică Daco-Română.

Stam. Vorschule zum Ulphila.

Egger Notions de Gramaire comparee".

Titlurile menționate în fișă figurează în Catalogul de față.

64 Lepsius, **De Tabulis Eugubinis** : Pe pagina de titlu este dedicația : „à Monsieur Mionnet (**sau** Mioanet) hommage de l'auteur".

65 Lepsius, **Inscriptiones umbricae** : în acest volum se găsește o fișă cu următorul conținut:

„sv transforme en ocv.

Garrucci. Isernia p. 14 et 15.

Marini I 280. carcar et carcer

tab. 24, 32, 35, 36".

Pe ultima pagină albă este o listă alfabetică de nume latinești și grecești.

66 Lessing, **Saemmtliche Werke**: Volumul are 10 p. albe, fără însemnări, legate la sfârșit.

67 Livius Andronicus, **Fragmenta** : Volumul conține 5 cărți legate împreună și menționate în acest Catalog la : C 36, L 38, N 1, E 19. Pe prima pagină albă a volumului este o notă bibliografică a lucrărilor cuprinse în volum. Pe ultima pagină albă este o notă bibliografică cuprinzând datele a patru din lucrările legate în volum. La cartea : Ennius Quintus, **Annetium libri XVIII fragmenta**, pe pagina de titlu, este completat de A. Odobescu, numele comentatorului „Spangenberg".

68 Livius Andronicus, **Dramatum reliquiae**: vezi. nota 67.

69 Lucretius, **De rerum natura** : La sfârșitul volumului sînt legate 10 pagini albe care nu cuprind nici o însemnare.

70 Macrobius, **Opera** : Voi. I are sublinieri la capitolul : **Prolegomena**.

71 – Mercklin, **Corneliae Gracchorum vita** : Volumul cuprinde încă 5 lucrări, descrise în acest Catalog la : F 11, C 7, P 12, P 58, B 20 ; pe prima pagină albă a volumului miscelaneu se găsește o listă a cărților legate împreună.

72 Michelet, **Histoire Romaine** : Voi. I are sublinieri la diferite pagini.

73 Millin, **Galerie mythologique** : Cartea are dedicația : „Pentru suvenir, prietenului meu Odobescu. Berindey. ÎS33. Jan. 1".

Pe ultima pagină albă a fiecărui volum se află scrisă de mîna o „Table des matieres", cu indicarea capitolelor, și a subcapitolelor, cu paginile respective, trecute în paranteze drepte

74 Milton, **Paradise lost**: Se observă marcarea unor pasaje pe marginea paginii.

75 **Moralistes francais** : Volumul cuprinde următoarele adnotări: la p. 461 sus venargues, **De Vesprit humain** : „id. de unde nașt. religiilor?" ; la p. 529 jos (Vauvenargues) **Reflexions et Maximes** : „theorie du romantisme".

76 Muller, **Geschichte der Griechischen Literatur**: Volumul are unele pasaje înscrise pe marginea paginii.

77 Munk, **De fabulis Atellanis** : Cartea este cuprinsă într-un volum miscelaneu compus din 5 lucrări, a căror titluri sînt trecute, în acest Catalog, la : O 8, N 5, S 25, S 26. Pe prima pagină albă a volumului se află o notă cu descrierea bibliografică a lucrărilor cuprinse în volum.

78 Musset, **Contes**: La p. 145 este însemnat, pe marginea paginii, pasajul: „sommes vieux gentilhommes... il y aura un abîme", referitor la protocolul complicat de încheiere înconjurau regii pentru a se izola de restul oamenilor.

79 Naevius, **Vita et Reliquiae** : Vezi nota 67.

80 Naevius, **De bello punico** : Volumul cuprinde 6 lucrări legate împreună, descrise în acest Catalog la : H 17, W 28, W 6, M 8. La broșura : **Praemissa est dissertatio de libris Didascalicon**, pe pagina de titlu este scris de Alexandru Odobescu, numele autorului „God. Hermannus". Pe prima pagină albă a volumului este o listă a lucrărilor legate împreună în catalogul bibliotecii lui Alexandru Odobescu nu este trecută cartea : Weichert, A. : **De Parmensi poeta**. Grimael, 1834, carte cuprinsă în acest volum miscelaneu.

81 Nisard, **Histoire de la litterature francaise**: Voi. III are sublinieri la diferite pagini.

82 **Livres sacres de VOrient**: Sublinieri la capitolul **Civilisation indienne**.

83 Ortolan, **Histoire de la legislation romaine** : Volumul are diverse sublinieri.

84 Osann, **Analecta critica** : vezi nota 77.

85 Ovidius, **Opera omnia** : La sfârșitul fiecărui volum sînt legate cite 8 pagini albe, fără însemnări.

86 Ovidiu, **Opere**, ed. Amar : La p. 107 sînt însemnate pe margine versurile : „Saepe torum repeto, qui nos acceperat ambos;

Venimus huc ambo : cur non discedimus arabo?".

87 Patin, **Etudes sur les tragiques grecs** : Numeroase sublinieri în voi. I și II. Adnotări la voi. I, p. 13 jos : „il faut relire les anth", și la p. 50 : „nil mirări".

88 Pedo Albinovanus, **Elegien** : Vezi nota 71.

89 Pierron, **Histoire de la litterature grecque** : La sfârșitul volumului sînt legate 10 pagini albe, fără însemnări.

90 Pierron, **Histoire de la litterature romaine** : La sfârșitul volumului sînt legate 10 pagini albe, fără însemnări.

91 Pindarus, **Carmina** : La sfârșitul fiecărui volum sînt legate cite 24 pagini albe, care conțin însemnări.

- 92 Plato, *Opera* : Volumul are adnotări la capitolul *Protagoras* : lap. 159 sus „XsYxcoasr &SIx6VST6> ST^IOUΠYOU” ; la p. 160 : „N-ai ce învăța” ; la p. 163 : „a voi calea ce duce la scop”.
- 93 Plato, *Opera*: La sfârșitul fiecărui volum sint legate cite 8 pagini albe; nu conțin însemnări.
- 94 Plato, *Ex Operibus omnibus* : Voi. VI (*Crito*) are unele sublinieri.
- 95 Plato, *CEuvres* : La voi. I pe primele 3 pagini albe, este tabla de materii a celor 13 volume, scrisă de Alexandru Odobescu : „Table des ceuvres de Platon”. Se găsesc numeroase sublinieri la voi. VI (cap. *Phbdre*); la voi. IX (*Le Banquet*); la voi. X (*La Republique*).
- 96 Plato, *Werke* : La fiecare volum, pe ultima pagină albă, se găsește tabla de materii scrisă de Alexandru Odobescu.
- 97 Plautus, *Comoediae* : La sfârșitul fiecărui volum se găsesc legate 12 pagini albe, fără însemnări.
- 98 Plutarchus, *Vitae* : La sfârșitul fiecărui volum se găsește tabla de materii scrisă de Alexandru Odobescu (pentru voi. 4, 5, 6 în continuare).
- 99 Poe, *Tales* : Pe prima pagină albă este următoarea notă : „Voir dans la Revue des Deux-Mondes(octobre 1845) tom. XIII p. 343, un article de Forgues sur les contes d'Edgard Poe, productions tres originales et d'un genre tout-à-fait neuf”.
- 100 *Poetae minores graeci*: La voi. III, p. 334 este însemnat un pasaj din *Alcaei fragmenta*,
- 101 *Poetae scenici latinorum* : Volumele au pagini albe legate la sfârșit, fără însemnări.
- 102 *Priapeia sive Diversorum Poetarum*: Vezi nota 71.
- 103 Propertius, *Elegiarum libri*: Fiecare volum are 10 pagini albe legate la sfârșit; nu conțin însemnări.
- 104 Ptolemaeus, *Geographia* : La voi. I, p. 183 jos se află adnotarea : „la] -> 15 Marcian”
- 105 Pouchkine, *CEuvres choisies* : Voi. I are sublinieri. La voi. II, p. 245, se găsește schițat în peniță un cap de călugăr.
- 106 R6gnard, *Theâtre* : Volumul are diverse adnotări — traduceri de cuvinte în limba engleză.
- 107 Renouvier, *Manuel de Philosophie*: Volumul are sublinieri la capitolul *Introduction*.
- 108 Riaux, *Parmenide* : Vezi nota 7.
- 109 Rousseau, (*Euvres* : Se găsesc unele sublinieri.
- 110 Rucca, *Capua velere* : Volumul are sublinieri. La p. 60 jos este subliniat pasajul : „. . . Cicerone nel lib. 3 de Natura Deorum paria del tempio della Dea Vittcria : . . .” ; pe margine se găsește adnotarea : „I, 43, de Divinat”.
- 111 Sallustius, *Opera* : Volumul are legate la sfârșit 16 pagini albe, fără însemnări.

112 Sanchez, *La Campania sotterranea* : Ambele volume au pe prima pagină de „à Monsieur Raoul — Rochette President de l'Academie des belles lettres Conservateur a trateur de la bibliotheque de S. M. le Roi des Francais.”

113 Seneca, *Opera*: in voi. III sint notate epistolele 7, 8, 9, 14, 21, 24, 44, 51, 56, 57, 65.

114 Sophocles, *Tragoediae* : Volumele au cite 10 pagini albe legate la sfârșit. N însemnări.

115 Stein, *De Capuae* : Volumul are următoarele însemnări: lap. 35 sus sint cuvintele „sed Cupra fecit”, în margine este un semn de întrebare : la p. 35 jos este s cuvintul „Tuscorum”, pe margine semn de întrebare; la p. 70 jos, pe margine este adm „410? C”, în dreptul cuvintelor „In Sammium cum duobus exercitibus missi sunt”. Pe pagină albă a volumului este nota :

— triomphe de T. Manlius de *Campanis Sidicinis*, an de R. 413.

— droit de cite *Sine Suffragio* accorde à Capoue et à Cumes en 415, T. Liv. VII

— Gapuanis traites de Socii, Fannee des fourches caudines, 432, T. Liv. IX, 6.

— Praefecti Capuae . . . . . capti, en 435.

— Capoue prise par les Romains en 542, ou 544, Giceron.

— Situation de Capoue apres sa prise, T. Liv. XXVI, 16”.

116 Swift, *Gulliver* : Volumul are sublinieri la nota introductivă a lui W. Sco

117 Tacitus, *Opera*, ed. Amar : Voi. I are la p. 275—279, colțurile de sus ale p completate de Alexandru Odobescu.

118 Taine, *Les fables de La Fontaine*: Cartea are numeroase sublinieri.

119 Terentius Afer, *Comoediae* : Volumele au legate la sfârșit cite 4 pagini albe; găsesc însemnări.

120 Thierry, *CEuvres* : Se găsesc sublinieri la voi. I (introducere), voi. 5, voi. 6 și cap. : Angleterre, TEmpire ottoman).

121 Tissot, *Litterature française* : în tomul II al acestei cărți s-au găsit trei prinzind traducerile făcute de Alexandru Odobescu la poeziile : *Ode à Cassandre*, de (p. 193); *Chanson*, de Henri IV (p. 206) și un fragment din *Elegie sur la mort de* de Robert Garnier (p. 254).

Textul acestor traduceri este publicat în volumul de față.

122 Thibault Lefebvre, *fitudes diplomatiques* : Volumul are sublinieri.

123 Taine, *Essais de critique*. Volumul are sublinieri.

124 Virgilius, *Opera*, ed. Wagner : La sfârșitul voi. I, II, IV sint legate cite 30 albe, iar la voi. V 200 pagini albe. Nu se găsesc nici un fel de însemnări.

125 Weichert, *Commentationes de Imperatoris* : vezi nota 80.

126 Welcker, *Kleine Schriften*: Volumul are sublinieri.

127 Wolff, *De Canticis* : vezi nota 61.

128 Wolff, *De Actibus apud Plautum* : vezi nota 61.

129 Wuellner, *De Terentii Varronis* : vezi nota 80.

130 Pe f. 82 și 83 este scrisă următoarea listă, în creion (autograf Odobescu), cuprinzând în general studii și texte din domeniul orientalisticii (indianistică și semitologie) din biblioteca lui Odobescu :

Gonfucius A III p. 1.
Manou A III p.
Mahomet A III p.
Pauthier A III p. — p. — p.
Greutzer A III p.
Dubois de Jancigny A III p. — p.
Raymond (Xavier) A III p.
Golebro<o>ke (H. T.) A III p.
Bourgeat (Abbe J. B.) A III p.
Burnouf (Eugene) A III p.
Bopp (Franz) A III p. — p. — p. — p.
Eichhoff (Fr. G.) A III p.
Baudry (F.) A III p.
Ghezy (A. L.) A III p. - p. - p.
Vyasa A III p. — p. — p.
Pavie (Th.) A III p.
Meier (Ernst) A III p. — p.
Valmiki A III p.
Burnouf (J. L.) A III p.
Galidasa A III p. — p.
Langlois (M. A.) A III p.
Wilson (M. H.) A III p.
Loiseleur des Longschamps A III p.
Leroux de Luicy A III p.
Lancereau (Edouard) A III p.
Silvestre de Sacy A III p. — p.
Reynaud (J.) A III p.
Zoroastre A III p.
Anquetil du Perron A III p.
Layard (A. H.) A III p. - p.
Ghampollion-Figeac A III p.
Wilkinson (Sir J. Garden) A III p.
Uhlemann (Dr. Max) A III p.
Volney A III p.
Fellows (Charles) A III p.
Eichhorn A III p.
Heeren A III p.
Movers A III p.
Munk A III p.
Ewald A III p.
Gesenius A III p.
Leopold A III p.
Rosenmiiller A III p.
Herder A III p.
Daviv A III p.

131 Zevort, *Dissertation sur Anaxagore* : vezi nota 7.

132 Mănu, *Arithmrtica* : Cartea are dedicația : „Domnului Alexandru Odobescu partea autorului”.

133 Multe din cărțile menționate în această listă provin din alte biblioteci part și poartă ex libris-uri și adnotări ale foștilor posesori, însemnări pe care nu le-am repro

134 Hammer, *Constantinopolis* : La sfârșitul voi. I tabla de materii este scrisă de pe o foaie de caiet separată, legată în volum.

135 Articolul nu este publicat în întregime. Cărțile donate trebuie să fi fost mai Acad. Tudor Vianu care a văzut această bibliotecă în anul 1948 ne-a relatat că ea era în mai multe rafturi și că numărul cărților trebuie să fi fost de câteva sute. P. Preca men volumele care aveau adnotări, fără să le reproducă însă. Referințele lui la notele care ar fi să fie tipărite în josul paginii nu au fost culese. Lista este reproducă întocmai după a lui Preca.

LISTA ILUSTRĂȚIILOR

	Pag.
Alexandru Odobescu. Fotografie din 1858 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. Cabinetul de Stampe, cota F III 23 447) . . .	4—5
Colonelul Ioan Odobescu. Litografie din 1857 de Pernet. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. Cabinetul de Stampe, cota GR. I. Pernet 1-2).	27
Catinca Odobescu. Portret din 1845 de Charles Doussault. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. Cabinetul de Stampe, cota 9350).	28
<i>Junimea română</i> , nr. Mai 1851, p. 6. începutul articolului lui Al. Odobescu <i>Muncitorul român</i> (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	33
<i>Calendarulu popular pentru anul 1852</i> , în care a apărut <i>Ioana D'Arc</i> de Al. Odobescu. Foaia de titlu. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	36
<i>Calendarulu popular pentru anul 1852</i> . Pagină cu începutul scrierii lui Al. Odobescu <i>Ioana D'Arc</i> , apărută sub titlul <i>Fecioara din Orleans</i> . (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	39
<i>Ioana D'Arc</i> . Ilustrație la scrierea lui Al. Odobescu publicată în <i>Calendarulu popular pentru anul 1852</i> (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	44
<i>România literară</i> , anul I, 1855. Revista în care a apărut poezia lui Al. Odobescu <i>Odă României</i> . Foaia de titlu. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	49
<i>România literară</i> , anul I, 1855. Pagina cu începutul poeziei lui Al. Odobescu. <i>Odă României</i> . (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	50
Puntea vaporului pe Dunăre (Le pont du bateau sur le Danube) Desen de Dieudonne Auguste Lancelot din 1863, publicat în <i>Le tour du monde</i> Paris, Hachette, 1865. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	66

	Pag.
Uciderea lui Mihnea vodă cel Rău. Gravură de Dembițki (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. Cabinetul de Stampe, cota GR Dembițki H. 7).	86
Coreggio, <i>Nașterea Domnului</i> (Dresden, Gemäldegalerie).	195
Rafael, <i>Madona sixină</i> (Dresden, Gemäldegalerie) *	196
Coreggio, <i>Măria Magdalena</i> (Dresden, Gemäldegalerie).	200
Watteau, <i>Petrecere la cimp</i> (Dresden, Gemäldegalerie).	200
Watteau, <i>Sărbătoarea dragostei</i> (Dresden, Gemäldegalerie).	201
<i>Odă României</i> (facsimil după ms. 4935, f. 24 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	221
<i>Odă României</i> (facsimil după ms. 4935, f. 25 v°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	222
<i>Odă României</i> (facsimil după ms. 4935, f. 26 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	223
<i>Odă României</i> (facsimil după ms. 4936, f. 26 v°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	224
<i>Despre satira latină</i> (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu I, 1, f. 1 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	230
<i>Despre satira latină</i> (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu I, 1, f. 12 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	230
<i>Despre satira latină</i> (facsimil după <i>România literară</i> , Iași, nr. 35, din 10 septembrie 1855) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	232
<i>Întoarcerea în țară</i> (facsimil după ms. 4935, f. 124 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	257
<i>Scene istorice din Cronicele Țării Românești — Mihnea vodă cel Rău — 1508-1510</i> (facsimil după <i>Românul</i> , anul I, nr. 16, marți 1/13 octombrie 1857) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	263
<i>Scene istorice din Cronicele românești. Mihnea-vodă (cel rău) — Doamna Chiajna</i> de A. I. Odobescu. Ediția din 1860, Foaia de titlu. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	265
<i>Scene istorice din cronicile românești — Mihnea vodă cel Rău — Doamna Chiajna</i> . Edițiunea 3-a. Craiova, Editura librăriei S. Samitca, 1886 (facsimil după coperta interioară). (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	286
<i>Mihnea vodă cel Rău și Doamna Chiajna — Scene istorice din cronicile românești</i> . Edițiunea a V-a, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1894 (facsimil după coperta interioară) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	303
<Mihai Viteazuh — Fragment<e> dintr-o tragedie (facsimil după ms. 4935, f. 4 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	350
<Mihai Viteazuh — Fragment<e> dintr-o tragedie (facsimil după ms. 4935, f. 4 v°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	351
<Mihai Viteazuh — Fragment<e> dintr-o tragedie (facsimil după ms. 4935, f. 5 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	352
< Mihai Viteazul > — Fragment<e> dintr-o tragedie (facsimil după ms. 4935 5 v°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	354

	Pag.
<Mihai Viteazuh — Fragment<e> dintr-o tragedie (facsimil după ms. 4935 f. 19 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	356
<Mihai Viteazuh — Fragment<e> dintr-o tragedie (facsimil după ms. 4935, f. 19 v°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	357
<Mihai Viteazuh— Fragment<e> dintr-o tragedie (facsimil după ms. 4935, f. 20 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	358
<Eu crez că dulceată> (facsimil după ms. 4935, f. 8 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	360
<Eu crez că dulceată> (facsimil după ms. 4935, f. 8 v°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	360
<i>Idei asupra progresului societății</i> (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 22, f. 1 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	368
<i>Idei asupra progresului societății</i> (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 22, f. 3 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	369
<i>Idei asupra progresului societății</i> (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 22, f. 29 r°).	370
<Ca tot codrul să răsune... > (facsimil după ms. 4935, f. 12 r) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	375
<Ca tot codrul să răsune... > (facsimil după ms. 4935, f. 12 v) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	376
<Ca lot codrul să răsune... > (facsimil după ms. 4935, f. 23 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	377
Homer — <i>Odiseea</i> (facsimil după ms. 4987, f. 14 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	380
Homer — <i>Odiseea</i> — (facsimil după ms. 4987, f. 15 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	380
Hesiod — <i>Teogonia</i> (facsimil după ms. 1523, f. 7 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	387
<i>Fragmente din Hesiod</i> (facsimil după ms. 1523, f. 77 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	388
<Hesiod> — <i>Teogonia</i> — (facsimil după ms. 1523, f. 1 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	389
<i>Călătorie din Paris la Londra</i> (de la 3 pină la 11 august 1852) (facsimil după ms. 1657, f. 2 r°), (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	395
<i>Călătorie din Paris la Londra</i> (de la 3 pină la 11 august 1852) (facsimil după ms. 1657, f. 14 r°).	396
<i>Călătorie din Paris la Londra</i> (de la 3 pină la 11 august 1852) (facsimil după ms. 1657, f. 16 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	397
<i>Călătorie din Paris la Londra</i> (de la 3 pină la 11 august 1852) (facsimil după ms. 1657, f. 20 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	398
<i>Călătorie din Paris la Londra</i> (de la 3 pină la 11 august 1852) (facsimil după ms. 1657, f. 22 v°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	399
Horatius, <i>Lib. III, Carm. IX</i> — (facsimil după ms. II 34.182) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).	414

Pag.

Horatius, *Lib. III, Carm. XIII* — (facsimil după ms. II 34.182) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) 415

<Beranger> <Nebunii> (facsimil după ms. 4935, f. 13 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România). 419

<Beranger> <Nebunii> (facsimil după ms. 4935, f. 16 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România). 419

Bazele unei literaturi naționale (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 22, f. 1 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) 424

Bazele unei literaturi naționale (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 22, f. 3 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) 426

Bazele unei literaturi naționale (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 22, f. 6 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) 427

Bazele unei literaturi naționale (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 22, f. 7 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) 428-

Note luate în Galeria de pictură din Dresda (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 16, f. 1 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România). 435

Note luate în Galeria de pictură din Dresda (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 16, f. 1 v°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România). 436

Note luate în Galeria de pictură din Dresda (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 16, f. 2 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România). 438

Note luate în Galeria de pictură din Dresda (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 16, f. 2 v°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România). 440

Note luate în Galeria de pictură din Dresda (facsimil după ms. Arhiva Alex. Odobescu, I, 16, f. 5 r°) (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România). 444

Catalogul bibliotecii lui Alex. I. Odobescu. Manuscris autograf. Pagina de titlu (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. Cabinetul de manuscrise. Ms. rom. 4368, f. 1r°). 452

Catalogul bibliotecii lui Alex. I. Odobescu. Manuscris autograf. Pagina de titlu. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. Cabinetul de manuscrise, Ms. rom. 4368, f. 3r°). 454

CUPRINS

Introducere 5

**** asupra ediției. . . . . 1°

Cronologia vieții și activității lui Alexandru Odobescu 24

AN T U M E

Muncitorul român 31

Ioana d'Arc și Fecioara din Orleans 34

o da României. 46

Satira latină 51

întoarcere în țară pe Dunăre. 62

Scene istorice din cronicile românești 67

Mihnea-Vodă cel Rău. 67

Doamna Chiajna 87

<Mihai Viteazul> Fragment<e> dintr-o tragedie 121

<Eu crez că dulceață>. 123

[Viitorul artelor în România]. 125

Idei asupra progresului societății 137

<Ca tot codrul să răsune ... >. 144

<Homer>, Odiseea 145

<Hesiod>, Teogonia 154

Călătorie din Paris la Londra 165

<Multe femei... >. 181

Horațiu, Lib. III, Carmen IX 182

Horațiu, Lib. III, Carmen XIII 184

<Beranger> <Nebunii>. 185

Bazele unei literaturi naționale 187

Note luate în Galeria de pictură din Dresda 194

V A R I A N T E , N O T E

Muncitorul român 207

Ioana D'Arc, Fecioara din Orleans 211

Odă României	220
Satira latină	229
intoarcerea în țară pe Dunăre.	256
Scene istorice din cronicile românești	264
Mihnea-vodă cel rău	267
Doamna Chiajna	305
<Mihai Viteazul> Fragment<e> dintr-o tragedie.	353
<Eu crez că dulceață ...>.	361
[Viitorul artelor în România].	362
Idei asupra progresului societății	366
<Ca tot codrul să răsune ..>.	374
<Homer> Odiseea	379
<Hesiod> Teogonia	386
Călătorie din Paris la Londra.	393
<Multe femei...>.	411
Horățiu, Lib. III, Carmen IX	413
Horățiu, Lib. III, Carmen XIII	413
<Beranger> <Nebunii>.	418
Bazele unei literaturi naționale.	422
Note luate în Galeria de pictură din Dresda	434
A N E X E	
Biblioteca lui Alexandru Odobescu	451
Lista ilustrațiilor.	585